NESEFİ TEFSİRİ

تفسير النسفي

مدارك التنزيل وحقائق التأويل

Mütercim

Harun ÜNAL

4

İstanbul Kitap ve Kültür Merkezi
Büyük Reşit Paşa Cad. No: 22/42
Vezneciler/İSTANBUL
(: (0212) 528 46 17

Bu Ciltte Tefsiri Yapılan Ayetler:

En'âm Suresi	77- 165
A'raf Suresi	1- 206
Enfal Suresi	1- 75
Tevbe Suresi	1- 54

İÇİNDEKİLER

ENAM SURESİ

A'RAF SURESİ

ENFAL SURESİ

TEVBE SURESİ

77. – 79. ÂYETLER

فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبّ۪يۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ
يَهْدِن۪ي رَبّ۪ي لَاَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّٓالّ۪ينَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ
بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبّ۪ي هٰذَٓا اَكْبَرُۚ فَلَمَّٓا اَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ اِنّ۪ي
بَر۪يٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ اِنّ۪ي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذ۪ي فَطَرَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَن۪يفًا وَمَٓا اَنَا مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۚ ﴿٧٩﴾

Meâli

77- Ayı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi elbette yoldan sapan topluluklardan olurdum, dedi.

78- Daha sonra güneşi doğarken görünce, Rabbim budur, çünkü bu daha büyük, dedi. O da batıp kaybolunca, dedi ki: Ey halkım! Ben, sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan uzağım.

79- Ben bir Hanif olarak, yüzümü gökleri ve yeri yaratan Allah'a yönelttim. Ben asla Allah'a ortak koşanlardan değilim.

Tefsiri

٧٧-﴿ فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبّ۪يۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِن۪ي
رَبّ۪ي لَاَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّٓالّ۪ينَ ﴾

77- Ayı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi elbette yoldan sapan topluluklardan olurdum, dedi.

"Ayı doğarken görünce," Henüz doğmaya başladığını görünce, **"Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi elbette yoldan sapan topluluklardan olurdum, dedi."** Hz. İbrahim böylece toplumunu ve halkını uyararak ayı ilah edinenlerin sapık olacaklarını söylemek istiyordu. Dolayısıyla hüccet ve delil olarak onlara ayın doğuşunu değil de batışını, kayboluşunu gösteriyor. Her iki durum da yani doğuş hali ve batış hali olsun, bir halden diğer bir hale geçiştir, değişmedir. Ancak burada batış anını delil olarak göstermesi hüccet açısından çok daha etkindir. Çünkü bu, gizlenmekle birlikte bir intikal ve değişimdir, gözden perdelenip kayboluştur.

٧٨- ﴿ فَلَمَّا رَأَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّي هٰذَآ أَكْبَرُۚ فَلَمَّآ أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴾

78- Daha sonra güneşi doğarken görünce, Rabbim budur, çünkü bu daha büyük, dedi. O da batıp kaybolunca, dedi ki: Ey halkım! Ben, sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan uzağım.

« فَلَمَّا رَأَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّي » **"Daha sonra güneşi doğarken görünce, Rabbim budur,"** Burada « رَأَهُ » fiilinin, güneş arapçada itibari müennes kabul edildiği halde müzekker olarak zikredilmiş olması güneşi doğuran zat yani Allah murad olunarak söylenmiş bir ifadedir. Ya da mübtedayı haber gibi değerlendirmesinden dolayıdır. Çünkü her ikisi de mana bakımından aynıdır. Bir de bura yüce Allah'ı dişi varlıklara benzetmekten koruma ve kaçınma söz konusudur. Bunun içindir ki, yüce Allah'ın sıfatları söylenirken dişil yorumuna yer verecek ifadelerden hep uzak kalınmış ve örneğin Allah için « عَلاَّمٌ » olarak söylenmiş ve « عَلاَّمَةٌ » ifadesinden uzak durulmuştur. Oysaki « عَلاَّمَةٌ » kelimesi mana bakımından çok daha mübalağalıdır, daha çok aşırılık ve fazla anlam içermesine rağmen, kendisinde dişilik alameti olan « ت » harfi sebebiyle bundan kaçınılmıştır. **"Çünkü bu daha büyüktür, dedi."** Sanki Hz. İbrahim hasımlarına acır ve alay eder manasında söylenen bir ifade. **"O da batıp kaybolunca, dedi ki: Ey halkım! Ben sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan uzağım."** Yani sizin yaratanına ortak olarak koştuğunuz bu şey-

lerden ben uzağım, onlarla benim bir alakam yoktur. Farklı bir görüş de şöyledir: Hz. İbrahim'in, **"Benim Rabbim budur"** tarzındaki sözleri kavmiyle alakalı olmayıp bizzat onun kendisiyle ilgilidir ve kendisinin dikkatini ve delil arayışını ortaya koymaktadır. Yüce Allah da onun bu sözlerini hikâye yoluyla aktarıyor. Ancak burada en doğru yorum ilkidir, bu son yorum değildir. Çünkü bunu da, **"Ey halkım! Ben sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan uzağım"** sözünden anlıyoruz.

٧٩- ﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

79- Ben bir Hanif olarak, yüzümü gökleri ve yeri yaratan Allah'a yönelttim. Ben asla Allah'a ortak koşanlardan değilim.

"Ben bir Hanif olarak" bütün batıl inançlardan ve sistemlerden, rejimlerden uzak kalarak İslam'a kabul eden biri olarak, **"yüzümü gökleri ve yeri yaratan Allah'a yönelttim."** Yani sonradan var edilmiş olan bütün şu varlıkların delil olarak kendilerini yaratan bir yaratıcının olduğunu görerek, bilerek yüzümü ve varlığımı O'na adadım. **"Ben asla Allah'a ortak koşanlardan değilim."** Allah'ın yarattığı hiçbir varlığı O'na asla ortak kılmam.

80. – 88. ÂYETLER

وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ ؕ قَالَ أَتُحَاجُّوٓنِّى فِى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينِ ؕ وَلَآ
أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهٖٓ إِلَّآ أَنْ يَشَآءَ رَبِّى شَيْئًا ؕ وَسِعَ رَبِّى
كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ؕ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ أَخَافُ مَآ
أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ
عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا ؕ فَأَىُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ ۚ إِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ۘ ﴿٨١﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوٓا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولٰٓئِكَ
لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ اٰتَيْنَاهَآ إِبْرٰهِيمَ
عَلٰى قَوْمِهٖ ؕ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَآءُ ؕ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ
﴿٨٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهُٓ إِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ ؕ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ
قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى
وَهٰرُونَ ؕ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ۙ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى
وَعِيسٰى وَإِلْيَاسَ ؕ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ
وَيُونُسَ وَلُوطًا ؕ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ۙ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ اٰبَآئِهِمْ
وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ ۚ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلٰى صِرَاطٍ

مُسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ط
وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾

Meâli

80- Kavmi kendisine karşı deliller getirmeye kalkışarak onunla tartışmaya girişti. O onlara dedi ki: Allah, bana doğru yolu göstermişken, siz hâlâ benimle O'nun hakkında tartışıyor musunuz? Sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden ben korkmam. Ancak Rabbimin benim hakkımda dilediği şey başka. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ ders almayacak mısınız?

81- Hem siz, Allah'ın size ilâh oldukları hakkında herhangi bir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım! Şimdi biliyorsanız söyleyin, bu iki guruptan hangisi güvende olmaya daha layıktır.

82- İman edip imanlarına herhangi bir zulüm katmayanlar var ya, işte güvende olma onların hakkıdır ve doğru yolda olanlar da onlardır.

83- İşte bunlar, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini kat kat yükseltiriz. Şüphesiz ki senin Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi hakkıyla bilendir.

84- Biz ona İshak ve Yakup'u armağan ettik, hepsini de hidayete erdirdik. Daha önce de Nuh'u, onun soyundan gelen Davut'u, Süleyman'ı, Eyyûb'u, Yusuf'u, Musa ve Harun'u da hidayete erdirdik. Biz iyi hareket edenleri işte böyle mükafatlandırırız.

85- Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da hidayete erdirdik. Onların hepsi de salihlerdendi.

86- İsmail, Elyesa', Yunus ve Lût'u da hidayete erdirdik. Hepsini alemlere üstün kıldık.

87- Onların babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden kimileri ni de insanlara üstün kıldık, onları seçtik ve dosdoğru yola ilettik.

88- İşte bu yol Allah'ın hidayetidir ki kullarından dilediğini ona götürür. Eğer onlar da Allah'a ortak koşsalardı, yapmakta oldukları iyi amelleri kesin olarak boşa giderdi.

Tefsiri

٨٠- ﴿وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينِ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ﴾

80- Kavmi kendisine karşı deliller getirmeye kalkışarak onunla tartışmaya girişti. O onlara dedi ki: Allah, bana doğru yolu göstermişken, siz hâlâ benimle O'nun hakkında tartışıyor musunuz? Sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden ben korkmam. Ancak Rabbimin benim hakkımda dilediği şey başka. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ ders almayacak mısınız?

Allah'ın bir tek oluşu ve şirk koşulan varlıkların reddi konusunda **"kavmi kendisine karşı deliller getirmeye kalkışarak onunla tartışmaya girişti."** Hz. İbrahim Allah'ın birliği ve tevhit hakkında **" Onlara dedi ki: Allah bana doğru yolu göstermişken, siz hâlâ benimle O'nun"** Allah'ın birliği **" hakkında tartışıyor musunuz?"** Oysaki Allah beni doğru yola iletti. Hz. İbrahim'in kavmi kendisini putları ve ilâhlarıyla tehdit ediyorlar ve: **"Eğer sen böyle gidersen tanrılarımızın hışmına uğrarsın"** demek istiyorlardı.

Kıraat imamlarından Nafi' ve İbn Zekvan "nun" harfini şeddesiz olarak, « أَتُحَاجُونِي » okumuşlar, diğer kıraat imamları da nun harfinin şeddesiyle « أَتُحَاجُّونِّي » şeklinde okumuşlardır. Ebu Amr da vasl-bitiştirme halinde "Ye" harfiyle okumuştur. Hz. İbrahim, tehditleri üzerine kendilerine: **" Sizin O'na ortak koştu-ğunuz şeylerden ben korkmam. Ancak Rabbimin benim hakkımda dilediği şey başka,"** Ben asla hiçbir zaman sizin mabutlarınıza tapmam ve onlardan korkmam. Çünkü onlar ne bir yarar sağlamaya ve ne de bir zarar vermeye muktedirdirler. Onların hiçbir şeye güçleri yetmez. Meğer ki Rabbimin, onlar tarafından bir zarar vermesini dilemesi hali müstesna. Çünkü dilediğine yarar sağlamaya ve istediğine de zarar vermeye kadir olan putlar değil, ancak yüce Allah'tır. **"Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır."** Her hangi bir kimseye isabet edecek yarar veya zarar sadece onun kendisinin işlediği amele

bağlıdır, başka değil. **"Hâlâ ders almaya-cak mısınız?"** Artık kimin kudret ve güç sahibi olduğunu ve kimin zayıf ve güçsüz olduğunu hâlâ ayırt etmeyecek misiniz?

٨١- ﴿وَكَيْفَ أَخَافُ مَآ أَشْرَكْتُمْ وَلاَ تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَىُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

81- Hem siz, Allah'ın size ilâh oldukları hakkında herhangi bir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım! Şimdi biliyorsanız söyleyin, bu iki guruptan hangisi güvende olmaya daha layıktır.

Çünkü Allah'a şirk koşma hususunda herhangi bir hüccet ve delil sunmak doğru değildir. Dolayısıyla ayetin anlamı şöyle olmaktadır: "Ben güven ve emniyet içinde olduğum halde güvensizlik içinde olmamla neden beni tehdit ederek inkara kalkışıyorsunuz. Oysaki sizler korkmanız gereken bir durumda iken nasıl oluyor da kendi durumunuzu yadırgamıyorsunuz? **Şimdi biliyorsanız söyleyin, bu iki guruptan hangisi güvende olmaya daha lâyıktır!?"** Yani Allah'ın birliğine ina-nan muvahhidlerle müşriklerden hangisi Allah'ın azabından kendini emin ve güvence içerisinde kabul edecek biliyor musunuz öyleyse söyleyin bakalım! Ayette, **"Söyleyin hangimiz..."** diye soru yöneltilmeyip de, "...iki guruptan hangisi,..." şeklinde sorulması, Hz. İbrahim'in kendisini tezkiyeden, temize çıkarmasından sakınması sebebiyledir. Daha söz ko-nusu sorulan soruya yeni bir cevap verilerek şöyle buyurulmuştur:

٨٢- ﴿اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوٓا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾

82- İman edip imanlarına herhangi bir zulüm katmayanlar var ya, işte güvende olma onların hakkıdır ve doğru yolda olanlar da onlardır.

"İman edip imanlarına herhangi bir zulüm karıştırmamış olanlar var ya," Hz. Ebu Bekir'den rivayete göre, imanlarına şirki, Allah'a ortak koşmayı karıştırmayanlar, demektir. **"İşte güvende olma onların hakkıdır ve doğru yolda olanlar da onlardır."** Burada Hz. İbrahim (a.s) 'in konuşması bitmiş oluyor.

٨٣- ﴿وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرٰهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾

83- İşte bunlar, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini kat kat yükseltiriz. Şüphesiz ki senin Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi hakkıyla bilendir.

Şimdi meal ve tefsirini sunacağımız bu ayet, Hz. İbrahim'in 76. ayetten 82. ayete kadar tüm sunulan delil ve hüccetlere işaret ediliyor. **"İşte bunlar,"** 76- 82 ayetlerinde ele alınan hususlar, **"kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir."** Burada irab-nahiv ya da dil bilgisi açısından haberden sonra haber gelmiştir yani iki haber peş peşe gelmiştir. **"Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini kat kat yükseltiriz."** İlim ve hikmetle yüceltiriz. Burada doğru olan görüşe göre Mutezilenin çelişki içinde olduğuna da bir delil ve işaret bulunmaktadır. **"Şüphesiz ki senin Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir,"** Kimin derecesini yükselteceğini hikmetiyle O karar verir. **"Her şeyi hakkıyla bilendir."** Kimin liyakat ve ehliyet sahibi olduğunu bizzat kendisi bilir.

« دَرَجَاتْ » kelimesi kıraat imamlarından Asım, Hamza ve Kisâi'ye göre tenvinli olarak, « دَرَجَاتٍ » şeklinde okumuştur.

٨٤- ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى وَهٰرُونَ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾

84- Biz ona İshak ve Yakup'u armağan ettik, hepsini de hidayete erdirdik. Daha önce de Nuh'u, onun soyundan gelen Davut'u, Süleyman'ı, Eyyûb'u, Yusuf'u, Musa ve Harun'u da hidayete erdirdik. Biz iyi hareket edenleri işte böyle mükafatlandırırız.

"Biz ona" İbrahim'e **" İshak ve Yakup'u armağan ettik, hepsini de hidayete erdirdik. Daha önce de Nuh'u,"** İbrahim'den önce Nuh (a.s)'u hidayete erdirmiştik. **"Onun soyundan Davut'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yunus'u, Musa ve Harun'u da hidayete erdirdik."**

İşte onun soyundan bu sayılanları da hidayete erdirdik. "ONUN SOYUNDAN" zamiri Hz. Nuh veya Hz. İbrahim'e aittir. Ancak zamirin Hz. Nuh'a raci olması daha yerindedir. Çünkü Yunus peygamber ile Lut peygamber Hz. İbrahim'in soyundan değiller. Dolayısıyla zamir Hz. Nuh'a aittir. Ayrıca, « كُلًّا هَدَيْنَا » daki, « كُلًّا » kelimesi, « هَدَيْنَا » fiili ile mansup kılınmıştır. **"Biz iyi hareket edenleri işte böyle mükafatlandırırız."** Biz iyi hareket ederek salih amel işleyenleri işte tıpkı bu isimleri sayılanları ödüllendirdiğimiz gibi ödüllendiririz.

Diğer taraftan, « كَذَٰلِكَ » de yer alan « كَ » harfi nasb durumunda olup mahzuf bir mastarın da sıfatıdır.

٨٥- وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَعِيسٰى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴾

85- Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da hidayete erdirdik. Onların hepsi de salihlerdendi.

"Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da hidayete erdirdik. Onların hepsi de salihlerdendi." Tamamı salih kimselerden idiler. Burada sayılanlar arasında Hz. İsa'nın da geçmesi, aynı zamanda bir kişinin nesebinin tesbitinin anne tarafından da yapılacağının bir delilidir. Çünkü burada Hz. İsa (a.s.)'da Hz. Nuh'un soyundan olanlar arasında zikredilmektedir. Nitekim Hz. İsa (r.a.) Ancak annesi Meryem yoluyla Hz. Nuh'un soyuna anne tarafından dayanmaktadır. Nitekim Zalim Haccac, Hz. Fatıma evladını, kadın tarafından olması hasebiyle, Hz. Peygamber'in evladı olarak kabul etmemesi, reddetmesi üzerine kendisine bu ayetle cevap verilmiştir.

٨٦- ﴿وَإِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾

86- " **İsmail, Elyesa', Yunus ve Lût'u da hidayete erdirdik. Hepsini alemlere"** nübüvvet ve risalet vererek **" üstün kıldık."** Kıraat imamlarından Hamza ve Ali, « اللَّيْسَعَ » iki Lam harfiyle olmak üzere, « اَلْيَسَعْ » olarak okumuşlardır.

٨٧-﴿وَمِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْۚ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

87- Onların babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden kimilerini de insanlara üstün kıldık, onları seçtik ve dosdoğru yola ilettik.

"**Onların babalarından,**" atalarından bazısını, "**çocuklarından ve kardeşlerinden kimilerini de insanlara üstün kıldık, onları seçtik ve dosdoğru yola ilettik.**" Burada, « وَمِنْ اٰبَٓائِهِمْ » nasb durumunda olup « كُلًّا » kelimesi üzerine matuftur.

٨٨- ﴿ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْد۪ي بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ۜ وَلَوْ اَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

88- İşte bu yol Allah'ın hidayetidir ki kullarından dilediğini ona götürür. Eğer onlar da Allah'a ortak koşsalardı, yapmakta oldukları iyi amelleri kesin olarak boşa giderdi.

"**İşte bu yol**" İsimleri yukarıda geçen zatların gittikleri yol, "**Allah'ın hidayetidir** " Allah'ın dinidir "**ki, kullarından dilediğini ona götürür.**" Ayetin bu kısmı Mutezile mezhebinin çelişkisini ortaya koymaktadır. Çünkü Mutezile: *"Allah bütün yarattığı kullarının hidayetini dilemiştir, yoksa bir kısmının değil. Ancak onlar Allah'ın dilemesine rağmen doğru yola gelmediler, bu yolu seçmediler"* görüşünü savunuyor. İşte bu ayet onların yanlışta olduğunu gösteriyor. "**Eğer onlar da**" üstünlüklerine ve herkese takdim edilmelerine, kendilerine en yüksek ve üstün dereceler verilmesine rağmen "**Allah'a ortak koşsalardı, yapmakta oldukları iyi amelleri kesin olarak boşa giderdi.**" Yani işledikleri tüm iyi amelleri boşa gider ve hiçbirinden yararlanamazlardı. Nitekim bir ayette Rabbimiz Hz. Peygamber'e hitaben şöyle buyuruyor:

"Andolsun ki Eğer Allah'a şirk koşarsan, yaptığın bütün iyi işler boşa gider."[1]

[1] Zümer, 65

89. – 94. ÂYETLER

أُولَٓئِكَ الَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَۚ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُلَٓاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ أُولَٓئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰيهُمُ اقْتَدِهْۜ قُلْ لَٓا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًاۜ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٰى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٠﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ إِذْ قَالُوا مَٓا أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَى بَشَرٍ مِنْ شَىْءٍۜ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِى جَٓاءَ بِهٖ مُوسٰى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًاۚ وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوٓا أَنْتُمْ وَلَٓا اٰبَٓاؤُكُمْۜ قُلِ اللّٰهُۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِى خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾ وَهٰذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَاۜ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهٖ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِىَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَىْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَٓا أَنْزَلَ اللّٰهُۜ وَلَوْ تَرٰٓى إِذِ الظَّالِمُونَ فِى غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا أَيْدِيهِمْۚ أَخْرِجُوٓا أَنْفُسَكُمْۜ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ

تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِه۪ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾
وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا
خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذ۪ينَ
زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ ف۪يكُمْ شُرَكٰٓؤُا لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا
كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾

Meâli

89- İşte bunlar, kendilerine kitap, hüküm, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Şimdi o müşrikler bu peygamberliği inkâr ederlerse, yerlerine bunları inkâr etmeyerek onu sahiplenecek bir topluluk görevlendiririz.

90- İşte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yolunda yürü! De ki: Ben risalet görevini tebliğ için sizden bir ücret istemiyorum. Çünkü bu kitap, alemlerin irşadı için uyarı ve öğütten başka bir şey değildir.

91- Kimi Yahudiler de Allah'ı gereği gibi takdir edip tanımadılar. Çünkü " Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmedi" dediler. Sen onlara de ki: " Musa'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği Kitab'ı kim indirdi? Siz onu parça parça kağıtlara yazıp işlerinize geleni gösteriyor, çoğunu ise gizliyorsunuz. Sizin de babalarınızın da bilemediği şeyler bu Kitap'ta size öğretilmiştir. Rasulüm! Sen "Allah" de, sonra da onları daldıkları bataklıkta bırak oynaya dursunlar.

92- İşte bu Kitap, Mekke ve bütün çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz ve kendinden öncekileri doğrulayıcı feyiz kaynağı mübarek bir kitaptır. Ahirete iman edenler buna da iman ederler ve onlar namazlarını gereği gibi hakkıyla kılmaya devam ederler.

93- Allah'a karşı yalan uydurandan, yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde "Bana da vahyolundu" diyenden ve "Ben Allah'ın indirdiği ayetlerin benzeri ayetler indireceğim" diyenden daha zalim kimse olabilir mi? O zalimler ölümün şiddetleri içinde kıvranırken ölüm

meleklerinin de yakalarına yapışarak onlara:"Haydi canlarınızı kurtarın! Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız. Zira Allah'a karşı gerçek olmayanı söylüyordunuz ve O'nun ayetlerinden büyüklenerek yüz çeviriyordunuz!" diye haykırdıkları sırada onların halini bir görsen...

94- Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımızda olduğunuz gibi yapayalnız, teker teker huzurumuza geldiniz! Size verdiğimiz mallarınızı da arkanızda bıraktınız. Yaratılışınızda ortakçılarımız iddiasında bulunduğunuz şefaatçılarınızı da şimdi aranızda görmüyoruz. Andolsun, onlarla aranızdaki bağlar bir bir kesilmiş ve Allah'a ortak sanıp iddia edip güvendiğiniz ilahlar sizden kaybolup gitmiştir.

Tefsiri

٨٩- ﴿أُولٰئِكَ الَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هٰؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ﴾

89- İşte bunlar, kendilerine kitap, hüküm, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Şimdi o müşrikler bu peygamberliği inkâr ederlerse, yerlerine bunları inkâr etmeyerek onu sahiplenecek bir topluluk görevlendiririz.

"İşte bunlar, kendilerine kitap, hüküm, hikmet" ya da Kitabı anlayıp kavrama, **"ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir."** Çünkü nsanlık açısından mertebelerin en üstünü nübüvvet denilen peygamberliktir. **" Şimdi o müşrikler"** Allah'a ortak koşan Mekke halkı, " **bu peygamberliği"** Kitabı, hüküm ve hikmeti veya Kur'an ayetlerini **"inkâr ederlerse, yerlerine bunları inkâr etmeyerek onu sahiplenecek bir topluluk görevlendiririz."** Görevlendirileceğinden söz edilen topluluk ya adı geçen, kendilerinden söz edilen peygamberler ile onlara uyanlardır. Çünkü delil olarak şu ayet bu gerçeği şöylece bildiriyor: **"İşte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de Sende onların yolunda yürü!" (Enam/90)** Ya da Hz. Peygamber (sav)'in ashabı veya ona iman eden herkes yahut da iman eden ve fakat Arap olmayanlardır. **"Onu sahiplenecek bir topluluk"**tan kasıt ise, ona ve getirdiklerine iman etme başarısını kazanmış olarak ve bununla ilgili tüm haklarını ve görevlerini yeterince yapabilenlerdir. Nitekim bu şuna benzer,

Herhangi bir iş veya görevi yerine getirmesi için herhangi bir kimse görevlendirildiğinde nasıl ki artık o görevi yapmak, söz verdiğini yerine getirmek ve bununla ilgili hukuku korumak durumunda ise, Peygambere iman edenlerin de konumu aynen öyledir

Diğer taraftan bu ayetin içinde yer alan, « لَيْسُوا بِهَا » yer alan, « بِ » cer edatı, « كَافِرِينَ » kelimesinin ilgi cümleciğidir. « بِكَافِرِينَ » deki « بِ » ise sadece nefyi yani olumsuzluğu pekiştirmek içindir.

٩٠- ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْعَالَمِينَ﴾

90- İşte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yolunda yürü! De ki: Ben risalet görevini tebliğ için sizden bir ücret istemiyorum. Çünkü bu kitap, alemlerin irşadı için uyarı ve öğütten başka bir şey değildir.

"**İşte o**" adı geçen "**peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yolunda yürü!**" Uymakta sadece onların yolunu kendin için tahsis et ve onların yolu dışında da bir başka yola uyma! İşte bu, mef'lun fiile takdimi halindeki manadır. Peygamberin hidayetinden maksat, onların Allah'a, Allah'ın birliğine ve Usul-i Dine-Dinin iman bakımından izledikleri yoldur yoksa şeriatleri değil. Çünkü her bir peygamberin şeriatı farklı farklıdır ve bu manada şeriatlerin bir bağlayıcılığı da yoktur. «اقْتَدِهْ» fiilindeki « ه » harfi vakf halinden dolayı yer almaktadır. Eğer vasl bu takdirde « ه » harfi ortadan kalkar.

Ancak Kur'an'da « ه » harfinin yerinde kalması olması açısından durma hali en uygun olarak değerlendirilmiştir. Ancak kıraat imamlarından Hamza hazf halini kıraatinde uygularken, kıraat imamlarından Ali el-Kisai ise vasl halinde « ه » harfini kaldırmış, bu harfe yer vermemiştir. Ancak Şam'lı kıraat imamlarından İbn Amir Hişam rivayetine göre ihtilas yapmıştır yani işba yapmaksızın kesre ile okumuştur.

"**De ki: Ben risalet görevini tebliğ için sizden bir ücret istemiyo-**

rum." İşte bu ayetin bu noktası Kur'an öğretmek için ücret alınabileceğine, bunun caiz oluşuna bir delil olmaktadır. Ancak hadis rivayeti için ücret almak caiz olmaz, ücret karşılığı hadis rivayeti doğru değildir. **"Çünkü bu Kitap, alemlerin irşadı için uyarı ve öğütten başka bir şey değildir."** Kısaca bu Kur'an hem cinler için ve hem insanlar için sadece bir uyarı ve nasihatten ibaret bir kitaptır.

٩١- ﴿ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِى جَآءَ بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوآ أَنْتُمْ وَلَآ اٰبَآؤُكُمْ قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِى خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴾

91- Kimi Yahudiler de Allah'ı gereği gibi takdir edip tanımadılar. Çünkü "Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmedi" dediler. Sen onlara de ki: "Musa'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği Kitab'ı kim indirdi? Siz onu parça parça kağıtlara yazıp işlerinize geleni gösteriyor, çoğunu ise gizliyorsunuz. Sizin de babalarınızın da bilemediği şeyler bu Kitap'ta size öğretilmiştir. Resûlüm! Sen "Allah" de, sonra da onları daldıkları bataklıkta bırak oynaya dursunlar.

"Kimi Yahudiler de Allah'ı gereği gibi takdir edip tanımadılar. Çünkü Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmedi,dediler." Yani peygamberlerin gönderilişini ve Allah'ın onlara vahyini indirmesini inkar ettiklerinde Allah'ın kullarına karşı merhametli ve şefkat sahibi olduğunu gerektiği şekilde ve hakkıyla tanıyıp takdir etmediler. Oysaki peygamberlerin gönderilmesi ve Allah'ın onlara vahyi, Allah'ın kullarına olan en büyük rahmeti ve merhametinin eseri idi. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur: **"Resûlüm! Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik."**[2]

Rivayete göre aralarında Malik bin Sayf'ın da bulunduğu bir yahudi cemaati Hz. Peygamber (sav) ile durmaksızın mücadele edip duruyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) onlara: **"Allah şişman yahudi din bilgini gazap eder," diye Tevrat'ta mevcut değil mi?"** diye Malik

[2] Enbiya,107

bin Sayf'a sorar. Bir yahudi din bilgini olan Malik b.Sayf da: "Evet, var" diye karşılık verince, Rasulullah (sav) de: **"İşte o şişman dinbilgini sensin"** diye buyurunca adam öfkelenir, kızar ve öfkesinden: **"Allah hiçbir beşere hiçbir şey indirmedi"** diyerek inkâra kalkıştı.[3]

« حَقَّ قَدْرِهِ » Mastarın-kök fiilin nasb olması açısından bu da bu manada mansuptur.

"Sen onlara de ki: Musa'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği kitabı kim indirdi?" İşte ayetin bu bölümü ya, « بِهِ » deki zamirden veya « الْكِتَابَ » den haldir. **"Siz onu parça parça kağıtlara yazıp işlerinize geleni gösteriyor, çoğunu ise gizliyorsunuz."**

Yani içinde Allah Rasûlü (sav)'nün özelliklerinin yer aldığı kısımları Tevrat'tan çıkarıp, böylece onu parçalar halinde kâğıtlara geçirerek dağınık bir şekilde topluma sunarak böylece açıklamak istediğinizi parçalar haline getirdiğiniz o kâğıtlar yoluyla gösteriyor, fakat halk tarafından gösterilmesini arzu etmediğiniz bir çok gerçekleri de gizleme yoluna gidiyorsunuz.

Bu ayette yer alan üç fiili yani, « تَجْعَلُونَهُ » « تُبْدُونَهَا » ve « وَتُخْفُونَ » fiillerindeki «ت» harfleri yerine yani muhatap fiil yerine gaip fiiller olarak kıraat imamlarından Mekkeli İbn Kesir ve ayrıca Ebu Amr « ى » harfiyle, « يَجْعَلُونَ » « يُبْدُونَهَا » ve «وَيُخْفُونَ» olarak okumuşlardır.

"Sizin de babalarınızın da bilemediği şeyler" ey kitap ehli yahudi ve hıristiyanlar **"O kitapta size"** din ve dünya işlerinizle ilgili olarak **"öğretilmiştir. Resulüm! Sen, Allah, de."** Yani onu indiren Allah'tır, diye onlara söyle. Çünkü onlar seni inkâra ve yalanlamaya asla güç yetiremeyeceklerdir. **"Sonra da onları daldıkları"** içinde bulundukları batıllarıyla, daldıkları gerçek dışı yanlış işleriyle ve bulundukları **"bataklıkta bırak oynayadursunlar."**

Burada, « يَلْعَبُونَ » **"Oynaya dursunlar"** fiili, « ذَرْهُمْ » **"Bırak on-**

---

[3] Vahidi, Esbabu'n-Nüzul,s:147

ları" veya « خَوْضِهِمْ » **"Daldıkları bataklık"** ifadelerinden dilbilgisi açısından haldir.

٩٢- ﴿وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَاۜ وَالَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِه۪ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾

92- İşte bu Kitap, Mekke ve bütün çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz ve kendinden öncekileri doğrulayıcı feyiz kaynağı mübarek bir kitaptır. Ahirete iman edenler buna da iman ederler ve onlar namazlarını gereği gibi hakkıyla kılmaya devam ederler.

"**İşte**" Peygamberimize indirdiğimiz **"bu kitap Mekke ve bütün çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz ve kendinden öncekileri doğrulayıcı feyiz kaynağı mübarek bir kitaptır."** Bu Kitabın sağladığı sayısız menfaat ve faydaları bulunmaktadır.

« وَلِتُنْذِرَ » **"uyarman"** fiilini, kıraat imamlarından Ebu Bekir « ى» harfiyle « وَلِيُنْذِرَ » "şeklinde okumuştur. Bu da "Kitap" demektir. Dolayısıyla Kitabın sıfatının delalet ettiği sıfat üzerine matuftur. Sanki şöyle denilir gibidir: "Biz o kitabı bereket ve bolluklar getirmesi, kendisinden önce indirilen kitapları doğrulaması ve bir de **"Ümmü'l-Kura"** denilen Mekke halkını uyarmak için indirdik." Mekke'ye bu ismin verilmesi nedeni her açıdan dünyanın merkezi olması, şehir, kasaba ve ülke halklarının kıble olarak oraya yönelmeleri ve bir de en büyük şeref ve değere sahip olması açısındandır. Çünkü halk, oraya gitmeyi amaçlayarak, oraya yönelir ve giderler. **"çevresindekileri"** ifadesinden kasıt, dünyanın batısında ve doğusunda, kısaca dünyanın dört bir yanında yer alan tüm insanlar demektir. **"Ahirete iman edenler"** akıbeti, son hayatı doğrulayıp onda olabileceklerden korkanlar **"buna da"** Kitaba ya da Kur'an'a da **" iman ederler"** Dinin dayandığı temel esas, akıbetten, son durumdan korkmayı gerektirir. Dolayısıyla kim akıbetten korkarsa, tam bir güvence elde edene dek o korku kendisinde hep devam eder durur. **"Ve onlar namazlarını gereği gibi hakkıyla kılmaya devam ederler."** Özellikle burada namaza yer verilmesinin nedeni, namazın bizzat

iman alameti olması sebebiyledir ve bir de dini temelini oluştur-masıdır. Dolayısıyla kim namazı hukukunu korur ve gerektiği gibi kılmayı sürdürürse artık o kimse namaza bağlı ve o manadaki diğer görevlerini de gereğince yerine getirir.

٩٣- ﴿ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ ﴾

93- Allah'a karşı yalan uydurandan, yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde "Bana da vahyolundu" diyenden ve "Ben Allah'ın indirdiği ayetlerin benzeri ayetler indireceğim" diyenden daha zalim kimse olabilir mi? O zalimler ölümün şiddetleri içinde kıvranırken ölüm meleklerinin de yakalarına yapışarak onlara: "Haydi canlarınızı kurtarın! Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız. Zira Allah'a karşı gerçek olmayanı söylüyordunuz ve O'nun ayetlerinden büyüklenerek yüz çeviriyordunuz!" diye haykırdıkları sırada onların halini bir görsen...

Yahudi Malik bin Sayf gibi **"Allah'a karşı yalan uydurandan, yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde"** Müseylemetu'l-Kezzab gibi **bana da vahyolundu, diyenden ve"** vahiy katibi Abdullah b.Sa'd b. Ebu Serh gibi **"ben Allah'ın indirdiği ayetlerin benzeri ayetler indireceğim.diyenden daha zalim kimse olabilir mi?"**

Ayetin, « وَمَنْ قَالَ » kısmı, cer konumunda olup « مَنِ افْتَرَى » üzerine atfolunmuştur. Buna göre ayetin manası, "şöyle şöyle diyenden..." olur. Yani nen de söyleyeceğim ve yazdıracağım. Bu ifadelerin sahibi Peygamberimize bir zamanlar vahiy katipliğinde bulunan Abdullah b. Sa'd b. Ebu Serh'tir. Rasulullah (sav) kendisine **(Müminun,12.) ayetten 14.ayete kadar olan kısmını yazdırıyordu. "Andolsun ki, biz ilk insanı süzülmüş bir çamurdan yarattık..... Sonra onu başka bir yaratılışla insan haline getirdik."** İşte tam bu sırada adı geçen vahiy katibinin

dilinden, « فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ »"**Yapıp-yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir!**" ayetin devamı olan bu kısım dökülüverdi. Hz. Peygamber (sav) ona: "aynen söylediklerini yaz. Çünkü ayet Allah tarafından böyle nazil oldu." Demesi üzerine vahyi yazan Abdullah b. Sa'd şüpheye kapıldı ve: "Eğer Muhammed doğru ise, tıpkı ona vahyolunduğu gibi bana da vahyolundu. Eğer Muhammed bir yalancı ise ben de tıpkı onun söylediği gibi aynen söylemiş oldum" der ve böylece dinden irtidat ederek gider Mekke müşriklerinin arasında yer alır.[4] Veya bu şahıs Nadr bin Haris olabilir. Çünkü bu da kendisince şöyle uydurmalarda bulunuyordu: " Vattahinati tahnen, felacinatı acnen, felhabizatı hubzan." Sanki Nadr b. Haris böylece muarezede bulunuyor, karşı çıkıp protesto ediyor gibidir. "**O zalimler ölümün şiddetleri içinde kıvranırken ölüm meleklerinin de yakalarına yapışarak onlara: Haydi canlarınızı kurtarın! Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız. Zira Allah'a karşı gerçek olmayanı söylüyordunuz ve O'nun ayetlerinden büyüklenerek yüz çeviriyordunuz, diye haykırdıkları sırada onların halini bir görsen.**"

Burada, « وَلَوْ تَرٰى » "**Bir görsen**" ifadesinin cevabı mahzuftur, ayet içerisinde açık olarak cevaba yer verilmemiştir. Dolayısıyla cevap şöyle olmaktadır: " Kesin olarak çok büyük bir olay görürdün, bir durumla yüz yüze gelirdin." Diğer taraftan, " **O zalimler ....**" den maksat söz konusu edilen yahudilerle peygamberlik iddiasına kalkışan iftiracılardır. « الظَّالِمُونَ » de yer alan harfi tarif yani « ل » ahd için olabileceği gibi cins için de olabilir. Dolayısıyla bunun içerisine söz konusu olan tüm inkarcılar kapsam olarak girer.

« غَمَرَاتِ الْمَوْتِ » Ölüm anındaki şiddetli sıkıntı ve ızdırap ve ölüm sarhoşluğu manalarınadır. "**Ölüm meleklerinin de...**" Ölüm melekleri bu zalimlere ellerini uzatarak onlara derler ki: " Getirin ruhlarınızı bize, onu bedenlerinizden çıkarıp verin bize bakalım!" Aslında bu ifade bu ve benzeri zalim ve inkarcılara hiçbir nefes bile aldırmaksızın, bir süre tanımaksızın tam anlamıyla bir baskı, şiddet ve sıkıntı içinde bırakılacaklarına ait bir ifadedir. "**Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız.**" Bununla onların ölüm anlarını demek istiyorlar. Can çekişme sırasındaki şiddet, sıkıntı ve

[4] Vahidin, Esbabu'n-Nüzul,s:148

azap içinde kıvranışları...

« الْهُونِ » şiddetli azap ve ceza demektir. Azabın « الْهُونِ » kelimesine izafesi tıpkı, kötü adam ifadesinde adamın kötü izafesine benzer bir durum gibidir. Bununla aşağılanmadaki zillet ve alçaklığa düşüşteki durum ve onu tamamiyle huy edinmiş olması hususu anlatılıyor. Bir de, **"Allah'a karşı gerçek olmayanı söylüyordunuz."** Allah'a ortak koşuyor, eşinin ve çocuğunun olduğunu söylüyordunuz.

« غَيْرَ الْحَقِّ » gerçek olmayanı" ifadesi, « تَقُولُونَ » fiilinin mefulüdür. Ya da mahzuf bir mastarın sıfatıdır. Yani: « قَوْلاً غَيْرَ الْحَقِّ » Gerçek olmayan, asılsız olan bir söz." **"O'nun ayetlerinden büyükle-nerek yüz çeviriyordunuz."** O ayetlere iman etmiyordunuz.

٩٤- ﴿وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ الَّذٖينَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فٖيكُمْ شُرَكَٰٓؤُا لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ﴾

94- Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımızda olduğunuz gibi yapayalnız, teker teker huzurumuza geldiniz! Size verdiğimiz mallarınızı da arkanızda bıraktınız. Yaratılışınızda ortakçılarınız iddiasın da bulunduğunuz şefaatçılarınızı da şimdi aranızda görmüyoruz. Andolsun, onlarla aranızdaki bağlar bir bir kesilmiş ve Allah'a ortak sanıp iddia edip güvendiğiniz ilahlar sizden kaybolup gitmiştir.

"Andolsun ki,"hesap görmek, ceza ve mükafat için olmak üzere **"sizi ilk defa"** tıpkı doğduğunuzda tek olarak " **yarattığımız gibi yapayalnız, teker teker huzurumuza geldiniz."** Bu ayette yer alan, « فُرَادٰى » **"teker teker, birbir"** ifadesi yanlarında herhangi bir mal,servet ve yardımcı olmaksızın, demektir. « فُرَادٰى » kelimesi tıpkı « اُسَارٰى » kelimesinin « اَسِيرْ » kelimesinin çoğulu olduğu gibi bu da « فَرِيدْ » kelimesinin çoğuludur.

Diğer taraftan, « كَمَا خَلَقْنَاكُمْ » **"sizi yarattığımız gibi"** cümlesi, « جِئْتُمُونَا» "bize geldiniz" fiilinin mastarının sıfatı olmak suretiyle mahallen mansuptur. Dolayısıyla bu, « مَجِيئاً مِثْلَمَا خَلَقْنَاكُمْ » **"Sizi yarattığımız durumdaki gelişiniz gibi geldiniz." "Size verdiğimiz mallarınızı da"** bir metelik dahi yanınıza almaksızın **"arkanızda bıraktınız. Yaratılışınızda ortakçılarımız iddiasında bulunduğunuz şefaatçılarınızı da şimdi aranızda görmüyoruz."** Kendilerine sizin kul köle olduğunuz ortaklarınız, şefaatçılarınız nerede şimdi söyler misiniz?! **"Andolsun onlarla aranızdaki bağlar bir bir kesilmiş ve Allah'a ortak sanıp iddia edip güvendiğiniz ilâhlarınız sizden kaybolup gitmiştir."** Oysaki o ilâhların Allah katında şefaatçılarınız olduğunu hep savunup duruyordunuz.

« بَيْنَكُمْ » **"aranızda"** Zeccac tarikiyle gelen kıraatte, « بَيْنُكُمْ » dur. Buna göre mana, "bağlarınız" demektir. Çünkü: « بَيْن » kelimesi hem bağ ve hem ayrılık, uzaklaşma manalarınadır. Nitekim Şair şöyle der: Andolsun ki, ayrılık olmasaydı heva ve arzu olmazdı. Eğer heva ve arzu olmasaydı ayrılık için bir ülfet olmazdı. Medineli kıraat imamlarından Nafî, Ali el Kisaî ve Hafs kıraatlerine göre, « بَيْنَكُمْ » Yani artık bundan böyle aranızda ayrılık ve uzaklaşma kesinleşmiştir. Çünkü şefaatçılarımız iddiasında bulunduğunuz güçler, ilâhlar sizden kaybolup gitmiştir.

95. – 99. AYETLER

إِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ
الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ
الْاِصْبَاحِ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا
ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ
لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾ وَهُوَ الَّذِي اَنْشَاَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ
فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾
وَهُوَ الَّذِي اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ
شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ
النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ اَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ
وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ اُنْظُرُوا اِلٰى ثَمَرِهِ اِذَا اَثْمَرَ
وَيَنْعِهِ اِنَّ فِي ذٰلِكُمْ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾

Meâli

95. Şüphesiz Allah, taneyi ve çekirdeği çatlatıp yarandır. Ölüden diriyi O çıkarır, diriden ölüyü çıkaran da O'dur. İşte bunlara kadir olan Allah budur! Nasıl oluyor da haktan çevriliyorsunuz?

96. Karanlığı yarıp sabahı meydana çıkaran da O'dur. Geceyi dinlenmek, güneş ve ayı da vakitlerinizi belirlemek için hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, her şeye mutlak üstün ve galip gelen ve her şeyi hakkıyla bi-

len Allah'ın takdiridir.

97. Karanın ve denizin karanlıkları içinde kendileriyle yol bulma imkânını elde etmeniz maksadıyla yıldızları sizin için yaratan O'dur. Gerçekten biz, bilen bir toplum için ayetleri geniş geniş açıklayıp bildirdik.

98. Hem sizi tek bir candan var eden de O'dur. Sonra sizin için bir kalma yeri, bir de emanet olarak konulacağınız yer vardır. Biz ayetlerimizi iyice anlayıp kavrayan bir topluluk için gayet detaylı bir şekilde açıkladık.

99. Gökten bir su indiren de O'dur. İşte biz o su ile her çeşit bitkiyi ortaya çıkardık. O bitkilerden de bir yeşillik var ettik ki, bu yeşillikten birbirinin üstüne binmiş taneler meydana getirdik. Hurmanın tomurcuğun dan sarkan salkımlar; üzüm bağları; zeytin ve nar bahçeleri yetiştirdik. Bunlardan bazısı birbirine benzer, bazısı da benzemez. Her birinin meyvesine, bir ilk meyve verdiği sırada bir de tam olgunlaştıkları sırada bir bakın... Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplum için çıkarılacak bir çok ibretler vardır.

Tefsiri

٩٥- ﴿ إِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴾

95. Şüphesiz Allah, taneyi ve çekirdeği çatlatıp yarandır. Ölüden diriyi O çıkarır, diriden ölüyü çıkaran da O'dur. İşte bunlara kadir olan Allah budur! Nasıl oluyor da haktan çevriliyorsunuz?

"Şüphesiz Allah, taneyi ve çekirdeği çatlatıp yarandır." Bitki tohumlarıyla ağaç fidelerini, çekirdeklerini çatlatıp yararak meydana getirendir. Başaktan taneyi, hurmanın da çekirdeğini « فَلْق » yarmak anlamınadır. Mücahit'ten gelen rivayete göre, söz konusu yarmadan amaç, çekirdek ile buğdayın ortasında var olan yarık demektir. Çünkü buğdayın ve benzerlerinin olsun, hurma çekirdeğinin olsun ortaları yarıktır. **"Ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkaran da O'dur."** Dikkat edilirse taptaze ve yemyeşil bitkileri kupkuru tanelerden, tohumdan var ettiği

gibi, kuru tohumları ya da taneleri de işte o yetişen ve gelişen bitki ya da ürünlerden meydana çıkarır. Ya da spermden insanı ve insandan da spermi yaratır. Bir diğer yoruma göre de, kâfirden inanan bir kimseyi ve müminden de kâfiri var eder. Yüce Allah burada, kendisinin yaratmış olduğu varlıklardan insanların gözlerinin gördüğü şeyleri ya da gerçekleri onların aleyhlerine olmak üzere delil ve hüccet olarak gösteriyor. Çünkü itirazcılar öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmektedirler. Burada Rabbimiz onlara, bütün bu şeyleri yaratanın kendisi olduğunu onlara bildirerek, yeniden onları diriltmeye de kadir olduğunu gösteriyor.

Ayette, « وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ » diye Rabbimiz bu ifadeyi ismi fail kipiyle zikretmiştir. Bunun sebebi de, bu ifadenin daha önce geçen ve yine ismi fail olan, « فَالِقُ الْحَبِّ » ifadesi üzerine atfedilmiş olmasıdır. Yoksa fiil üzerine atfedilmiş değildir.

Diğer taraftan, « يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ » cümlesi, yani, **"ölüden diriyi çıkarır."** ifadesi burada, « فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى » **"taneyi ve çekirdeği çatlatıp yaran"** ifadesini açıklayıcı konumunda olan bir cümle durumundadır. Çünkü yetişmekte olan bitkilerde olsun, ağaçlarda olsun tanelerini-tohumlarının ve çekirdeklerinin çatlayıp yarılması ve böylece ürünlerin meydana gelmesi tıpkı ölüden dirinin çıkarılması türünden bir şeydir. Kaldı ki gelişip büyümesini sürdüren bir bitki bir hayvan ya da doğru ifadesiyle bir canlı hükmündedir. Bunun kanıtı ise, **"Yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor."(Rum,19)** ayetidir. **"İşte bunlara kadir olan Allah budur!"** İşte şu diriltme ve öldürme işini yapan, bunlara gücü ve kudreti olan Allah'budur! Ki O, Rab'lık kendisinin hakkı olan Allah'tır... Yoksa putların, sistem ve rejimlerin değil. **"Nasıl oluyor da haktan çevriliyorsunuz?"** Bütün bizim bu açıklamalarımıza rağmen nasıl oluyor da O'ndan yüz çeviriyorsunuz ve her gerçek açık ve net olarak ortada iken Allah'ı bırakıp ta nasıl başkalarına velayet yetkisi ve hakları olmadığı halde sizi yönetme imkânlarını verirsiniz?

٩٦- ﴿ فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴾

96. Karanlığı yarıp sabahı meydana çıkaran da O'dur. Geceyi

dinlenmek, güneş ve ayı da vakitlerinizi belirlemek için hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, her şeye mutlak üstün ve galip gelen ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.

"Karanlığı yarıp sabahı meydana çıkaran da O'dur." Bu ayetteki « فَالِقُ الْإِصْبَاحِ » içerisinde yer alan, « الْإِصْبَاحِ » kelimesi bir mastar olup kendisiyle sabah vakti adlandırılmıştır. Dolayısıyla manası, "gecenin karanlığından sabahın sütunlarını yarıp meydana çıkaran veya gündüz vaktinin nurunu, aydınlığın yaratan" demektir. **"Geceyi dinlenmek,"** manasındaki « وَجَعَلَ اللَّيْلَ » cümlesinde yer alan « جَعَلَ » kelimesini Kufe kıraat ekolünden olan Asım, Hamza ve Kisai mazi fiil olarak görüldüğü gibi, « جَعَلَ » olarak okumuşlardır. Bunların dışındaki yedi kıraat imamlarından olanlar da ismi fail olarak « وَجَاعِلُ اللَّيْلِ » şeklinde tıpkı « فَالِقُ الْإِصْبَاحِ » gibi onunla uyumlu olarak okumuştur. Çünkü daha önce geçen ismi fail mazi zaman anlamındadır. Mademki ismi fail olan, « فَالِقُ » kelimesi « فَلَقَ » manasında mazi olduğuna göre, bu münasebetle onun üzerine atfolunmuştur ki böylece ikisi arasında bir uygunluk olduğu bilinmiş olsun istenmiştir.

« سَكَنًا » içinde rahatı temin etmek ve dinlenmek için. Çünkü bir başka ayette de şöyle buyurulmuştur: **"Geceyi içinde dinlenesiniz diye sizin için yaratandır."** (Yunus, 67) Yani insanların ve yaratılan diğer varlıkların gündüzün maişet ve geçim sıkıntısından kurtulup geceleyin uyku gafletine dalmaları için veya halkın yani insanların o vahşetinden, sıkıcılığından, huzursuzluk veren hal ve davranışlarından kaçıp Hakk olan Rabbiyle ünsiyet ve yakınlık elde etmek için O'na sığınmak ve Onunla başbaşa kalmak için geceyi yaratandır. **"Güneş ve ayı da vakitlerinizi belirlemek için hesap ölçüsü kılmıştır."** Ayetin bu bölümünde yer alan, « وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ » kelimelerinin mansup olmaları muzmar iledir. Böyle bir fiilin varlığını da, « وَجَعَلَ اللَّيْلَ » deki « وَجَعَلَ » den anlıyoruz.

Dolayısıyla bu, « وَجَعَلَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ » takdirindedir. Yani güneş

ile ayı zaman ve vakitleri belirlemeniz için iki alamet olarak yarattı. Çünkü vakitlerin hesaplanabilmesi güneş ile ayın hareketlerine ve dönüşlerine göre değerlendirilir.

« حُسْبَانًا » kelimesi ötreli olarak, « حَسُبَ » fiilinin mastarıdır. Tıpkı esreli olarak, « حِسْبًا » kelimesinin « حَسِبَ » fiilinin mastarı olduğu gibi. **"İşte bu,"** güneş ile ayın hesaplamada takdir ölçüsü kılınması gerçeği, bilinen hesap ölçülerine göre bu hareket ve devir olayı, **"her şeye mutlak üstün ve galip gelen"** Güneş ve ayı kahrı ve gücü altına alan ve her ikisini emrimize veren **"ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir."** Onların hareketlerini düzenleyen, varlıklarını elinde bulunduran, istediği gibi hareket ettiren ve bütün bunların bilgisi kendisinde olan Allah'ın takdiridir.

٩٧- ﴿وَهُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِى ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۗ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾

97. Karanın ve denizin karanlıkları içinde kendileriyle yol bulma imkânını elde etmeniz maksadıyla yıldızları sizin için yaratan O'dur. Gerçekten biz, bilen bir toplum için ayetleri geniş geniş açıklayıp bildirdik.

"Karanın ve denizin karanlıkları içinde kendileriyle yol bulma imkânını elde etmeniz maksadıyla yıldızları sizin için yaratan O'dur." Karada ve denizde geceleyin bu ikisinin koyu karanlıkları içerisinde yol bulabilmeniz amacıyla yıldızları sizin için yaratıp var eden Allah'tır. Karanlıkların kara ile denize izafe edilmesinin sebebi, her ikisi arasında bir benzerliğin olmasındandır veya karanlıklar ve çıkmazlar açısından yolların tıpkı söz konusu zulumat denilen karanlıklara benzerlik göstermesi sebebiyledir. **"Gerçekten biz, bilen bir toplum için ayetleri geniş geniş açıklayıp bildirdik."** Biz bilen bir toplum için tevhide ve birliğe delalet, yol gösteren ayetleri, mucize ve delilleri bütün detaylarıyla açıklayıp ortaya koymuşuzdur.

٩٨- ﴿وَهُوَ الَّذِى أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ ۗ قَدْ

فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴾

98. Hem sizi tek bir candan var eden de O'dur. Sonra sizin için bir kalma yeri, bir de emanet olarak konulacağınız yer vardır. Biz ayetlerimizi iyice anlayıp kavrayan bir topluluk için gayet detaylı bir şekilde açıkladık.

"Hem sizi bir tek candan" Hz. Adem (as)'den **"var eden de O'dur. Sonra sizin için bir kalma yeri, bir de emanet olarak konulacağınız yer vardır."** Ayette "bir kalma yeri" olarak verilen, « مُسْتَقَرٌّ » kelimesi, esreli olarak Mekkeli kıraat imamlarından İbn Kesir ve Basra ekolünden Ebu Amr ile Yakub « مُسْتَقِرٌّ » şeklinde ismi fail olarak okumuşlardır. Ancak "Kaf" harfinin fethasıyla « مُسْتَقَرٌّ » olarak okuyan ekole göre « مُسْتَوْدَعٌ » kelimesi de onun gibi mekân olur. Ancak «مُسْتَقِرٌّ » kelimesindeki "Kaf" harfini esreli olarak okuyanlara göre bu, ismi fail olur ve dolayısıyla « مُسْتَوْدَعٌ » kelimesi de dal" harfinin fethasıyla ismi mef'ul fiil olur. Bu durumda mana şöyle olur: " Sizin için ana rahminde bir kalma yeri ve baba sulbünde emanet yeri veya yeryüzünde bir ikamet yeri ve yer altında da bir emanet olarak konulacağınız yer vardır. Yahut da sizin için baba sulbünde kalacağınız bir yer ve bir de ana rahminde emanet olarak bırakılacağınız yer vardır. **"Biz Ayetlerimizi iyice anlayıp kavrayan bir topluluk için gayet detaylı bir şekilde açıkladık."** Dikkat edilirse bundan önceki ayette, «يَعْلَمُونَ » olarak geçtiği halde bu ayette ise, « يَفْقَهُونَ » ifadesi geçiyor. Çünkü bir önceki ayette anlatılanlar hemen ilk bakışta ne denmek istendiği anlaşılabilecek türdendir. Onun için orada, « يَعْلَمُونَ » ifadesi zikredildi. Oysa bu ayette anlatılanlar hemen ilk bakışta öyle kolay bir şekilde anlaşılacak bir türden değil, dikkat isteyen ve incelik gerektiren bir husustur. Çünkü insanların bir tek candan yaratılmış olması ve çok değişik evreler geçirmesinin hemen kolay anlaşılır bir yanı yoktur. Dolayısıyla burada "Fekahet" kelimesinin geçmesi daha yerindedir. Çünkü anlayıp kavramak dikkat ve hassasiyet ister, detayları gözden kaçırmamayı gerektirir. Bu itibarla bu ifadenin

burada zikredilmesi oldukça uygun ve yerinde bir ifadedir.

٩٩- ﴿وَهُوَ الَّذٖٓي اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًاۚ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ اَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍۜ اُنْظُرُٓوا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكُمْ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

99. Gökten bir su indiren de O'dur. İşte biz o su ile her çeşit bitkiyi ortaya çıkardık. O bitkilerden de bir yeşillik var ettik ki, bu yeşillikten birbirinin üstüne binmiş taneler meydana getirdik. Hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; zeytin ve nar bahçeleri yetiştirdik. Bunlardan bazısı birbirine benzer, bazısıda benzemez. Her birinin meyvesine, bir ilk meyve verdiği sırada bir de tam olgunlaştıkları sırada bir bakın... Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplum için çıkarılacak birçok ibretler vardır.

"Gökten bir su" buluttan yağmur yağdırıp **"indiren de O'dur. İşte biz o su ile her çeşit bitkiyi ortaya çıkardık."** Yani üreyip çoğalan ve büyüyüp artan her türden bitkiyi çıkaran Allah'tır. Kısaca burada sebep bir tane olup o da yağmurdur. Oysaki müsebbepler sonucunda meydana gelenler ise değişik türlerden olan şeylerdir. **"O bitkilerden de bir yeşillik var ettik ki,"** Yani tohumdan meydana gelen yeşil bitkiler çıkardık. **"bu yeşillikten birbiri üstüne binmiş taneler meydana getirdik."** Birbiri üzerine binmiş tanelerle dolu başaklar... **"hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar;"**

Burada, « قِنْوَانٌ » kelimesi mübteda olması bakımından merfu-öt-relidir. « وَمِنَ النَّخْلِ » de haberidir. « مِنْ طَلْعِهَا » ise bundan bedeldir. Sanki şöyle anlatılır gibi: hurma tomurcuğundan meydana gelen salkımlar. « قِنْوَانٌ » kelimesi "Kinv" kelimesinin çoğuludur. Bu da salkım demektir. Kelime tıpkı "Sınv" ve "Sınvan" kalıbında olduğu gibidir.

« دَانِيَةٌ » Bu da ürün devşirmek manasınadır. Çünkü ürün o kadar fazladır ki, ağırlığı sebebiyle dallar aşağıya doğru eğilip sarkmaya başla-

mıştır. Ya da dallarının kısalığı sebebiyle. Bununla iktifa vardır. Yani salkımın uzun olması nedeniyle sarkmamış salkımlar... demektir. Bu, tıpkı şu ayette anlatıldığı gibidir: **"Sizi sıcaktan koruyacak giysiler."**[5]

"Üzüm bağları; zeytin ve nar bahçeleri yetiştirdik." Kısaca hurmalılarla birlikte bütün bunları da sizin için yetiştirdik. Burada geçen, « جَنَّاتٍ » kelimesi, « نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ » üzerine atfolunduğundan mansup olarak değerlendirilmiştir. Ancak Aşa'ya göre bu, merfu olarak değerlendirilmiştir. Yani bu durumda mana şöyle olur: Aynı zamanda hurmalıklarla birlikte size orada üzüm bağları da yetiştirdi. **"Bunlardan bazısı birbirine benzer, bazısı da benzemez."** (İştebehe ve Teşabehe tıpkı İsteva ve Tesaveya gibidir.) Kaldı ki İftial ve Tefaul bapları çoğu zaman manada müşterektirler. Bu şu demektir: Zeytinlerin kimisi birbirleriyle benzerlik gösterirken kimisinde de benzerlik olmaz. Nitekim nar meyvesi de böyledir. Kısaca bunlar miktar (ağırlık, renk ve tat) bakımından birbirlerine bezerken, bazısında ise benzerlik görülmez. **"Her birinin meyvesine bir ilk meyve verdiği sırada bir de tam olgunlaştıkları sırada bir bakın."** İlk meyve vermeye başladığı sırada ne kadar zayıf ve faydadan uzak bir halde meyve oluşurken, henüz ilk döneminde yenebilecek gibi değilken daha sonraları nasıl olgunlaşıp yararlanılabilir bir duruma geldiğini bir görün. Çünkü olgunlaşma sırasında içinde birçok yararlı maddeler barındırdığını bir hatırla ve bütün bunlardan kendin için ders çıkar ve bunlardan ibret al. Bunlara bakarak bunları takdir eden kudretin varlığı adına birer delil olduğunu ibretle öğren ve takdir et. Bunları değişik evrelerden geçirerek bizin yararlanmamıza hazır hale getiren yüce kudreti düşün ve hatırla. **"Elbette bütün bunlarda iman eden bir toplum için çıkarılacak bir çok ibretler vardır."** Kıraat imamlarından Hamza ve Ali « ثَمَرْ » "meyve" kelimesini, « ثُمُرَهُ » olarak okumuşlardır. "Sümür" kelimesi, « ثِمَارْ » kelimesinin çoğuludur. « ثِمَارْ » kelimesi de çoğul bir kelime olması sebebiyle, « ثُمُرْ » çoğulun çoğulu oluyor yani cem'ul cem'dir. Nitekim « ثَمَرَةٌ » « ثَمَرٌ » « ثِمَارٌ » ve « ثُمُرٌ » da denir.

---

[5] Nahl, 81

100. – 106. ÂYETLER

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ
بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾ بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ اَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ
كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ١٠١ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ
﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ
الْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾ قَدْ جَٓاءَكُمْ بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَٓا اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذٰلِكَ
نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾
اِتَّبِعْ مَٓا اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَاَعْرِضْ عَنِ
الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
حَفِيظًا وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾

Meâli

100- Bir de cinleri Allah'a ortak koştular. Oysaki onları da Allah yaratmıştır. Bundan başka ne söylediklerini bilgisizce O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar. O müşriklerin kendisine isnat ettikleri bu tür vasıflandırmalardan münezzehtir ve beridir.

101- Gökleri ve yeri eşsiz olarak yaratan O'dur. O'nun bir eşi ol-

mazken nasıl bir çocuğu olabilir?! Kaldı ki her şeyi O yaratmıştır ve her şeyi hakkıyla bilen de O'dur.

102- Rabbiniz Allah, işte bu özelliklere sahip olan en yüce zattır. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise yalnız O'na kulluk edin. Çünkü her şeyin yönetimi sadece O'nun elindedir, her şeyin vekili O'dur.

103- Gözler O'nu göremez. Oysaki O gözleri görüp idrak eder. O gözlerin görmediği her şeyi pek iyi gören ve bilen, her şeyden haberdar olandır.

104- Gerçek şu ki, size Rabbiniz tarafından basiretler (idrak kabiliyeti) verilmiştir. Artık kim gözünü açar uzağı görürse faydası kendisine dir. Kim de körlükte ısrar edip görmezse kendi aleyhinedir. Ben üzeriniz de bekçi değilim.

105- İşte böylece Biz, ayetleri iyice anlayıp kavramaları için geniş geniş açıklarız. Böylece müşrik ve inkarcılar: "Sen ders almışsın" desinler de biz de anlayan bir toplum için Kur'an'ı iyice açıklayalım.

106- Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa ona uy. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Müşriklere aldırmayıp onlardan yüz çevir.

107- Eğer Allah dileseydi, onlar ortak koşmazlardı. Biz, seni onların üzerine bir bekçi kılmadık. Sen onların vekili de değilsin.

Tefsiri

١٠٠- ﴿وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ﴾

100- Bir de cinleri Allah'a ortak koştular. Oysaki onları da Allah yaratmıştır. Bundan başka ne söylediklerini bilgisizce O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar. O müşriklerin kendisine isnat ettikleri bu tür vasıflandırmalardan münezzehtir ve beridir.

"**Bir de cinleri Allah'a ortak koştular.**" Eğer sen burada, « لِلّٰهِ شُرَكَاءَ» "Allaha ortak koşma" ibaresini, « وَجَعَلُوا » fiilinin iki mefulü

olarak değerlendirecek olursan bu durumda, « الْجِنَّ » kelimesi « شُرَكَاءَ » kelimesinin bedeli olmuş olur. Eğer, « شُرَكَاءَ الْجِنَّ » ibaresini söz konusu fiilin iki mefulü olarak değerlendirirsen bu takdirde, ikinci meful olan « شُرَكَاءَ » kelimesi ilk meful olan, « الْجِنَّ » mefulüne takdim edilmiş, öncelik verilmiştir.

Mefulün takdim edilmesinin yararı da şudur: Allah'a şerik ya da ortak olarak koşulan melek, cin veya herhangi bir varlığa, onu ortak koşanlar tarafından saygı ve tazim gösterildiğini belirtmek içindir. Dolayısıyla bunun manası da şöyledir: **"Doğrusu onlar cinlere itaat ettiler. Çünkü onları Allah'a ortak koşmaları için, şirki güzel göstermeye çalıştılar. Böylece onları Allah'a eşler ve ortaklar koşmaya başladılar." "Oysaki onları da Allah yaratmıştır."** Cinleri de yaratan Allah'tır. Durum böyle iken nasıl oluyor da bir yaratılan olarak cinler yaratanı olan Allah'a ortak koşulabilir, bu hiç olacak bir şey mi?! Buradaki cümle dil bilgisi açısından hal cümlesidir. Veya mana şöyle olabilir: **"Allah'a ortak koştuklarını da yaratan O'dur. Nasıl oluyor da Allah'tan başkasına kullukta bulunup onların boyunduruğu altına girebiliyorlar?!"**

"Bundan başka ne söylediklerini bilgisizce O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar." Bu ayette yer alan, « وَخَرَقُوا لَهُ » "O'na yakıştırdılar. " İfadesi daha doğru bir anlatımla fiili, « اخْتَرَقَهُ » "kurdular ve tasarladılar" demektir. Nitekim, « خَرَقَ الْإِفْكَ » "İftira ve yalan uydurdu" diye bu kelime kullanılır. Dolayısıyla « خَرَقَهُ » «اخْتَلَقَهُ» ve «اخْتَرَقَهُ» hepsi de aynı anlamdadırlar. Ya da elbisenin eskiyip yıpranması sonucu yırtılması manasında olabilir. Bu takdirde **"Onun için yamalar ve tırtıklar ürettiler, yalanlar uydurdular"** olur. Nitekim Kitap ehlinden Hıristiyanlar İsa Allah'ın oğludur ve Yahudiler de Uzeyir Allah'ın oğludur diyerek Allah'a oğul isnad etmişler, kimi araplar da melekler Allah'ın kızlarıdır uydurmasına kalkışmışlardır.

Ayrıca, « خَرَقَ » fiilini, yedi kıraat imamı arasında yer almayan

Medineli Nafî ile Ebu Cafer bu kelimeyi şeddeli olarak «خَرَّقُ» şeklinde okumuşlardır, diğerleri ise şeddesiz olarak," « خَرَقُ » okumuşlardır.

« خَرَّقُ » fiili teksir yani çokluk manasını taşıdığından buna göre ayetin bu kısmı, **"Allah'a çokça oğullar ve kızlar yakıştırdılar"** olur. Bu türden şeyleri söylerlerken işin aslına bakmaksızın, doğru mu yanlış mı olduğunu hiç düşünmeksizin öyle ulu orta ve herhangi bir bilgiye dayanmaksızın Allah'a iftiraya ve yakıştırmalarda bulunmaya kalkıştılar. Cahilce ve bilgisizce ileri geri konuşmalar yaptılar.

Ayetin bu noktası, « خَرَقُ » fiilinin failinden haldir. Bu ise, "Ne söylediklerini bilmeksizin..." demektir. **"O müşriklerin kendisine isnad ettikleri bütün vasıflandırmalardan münezzehtir, uzak ve beridir."** Yani yüce Allah eş edinmekten münezzeh olduğu gibi O, çocuk sahibi olmaktan da, şeriki bulunmaktan da münezzehtir, uzaktır ve beridir.

١٠١- ﴿بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ اَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

101- Gökleri ve yeri eşsiz olarak yaratan O'dur. O'nun bir eşi olmazken nasıl bir çocuğu olabilir?! Kaldı ki her şeyi O yaratmıştır ve her şeyi hakkıyla bilen de O'dur.

"Gökleri ve yeri bir örnek olmaksızın eşsiz olarak yaratan O'dur." Nitekim « شَيْءٌ » Eşsiz ve harika oldu. Bu şeyin örneği daha önce görülmedi, anlamında olan bir kelimedir. « بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ » ifadesi sıfatı müşebbehenin failine izafeti türünden olup, « بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » "Göklerinin ve yerinin hiçbir benzeri olmaksızın var eden ilk mucidi" demektir. Ya da onları ilk icadeden manasında Mübdi' demektir. « بَدِيعُ » kelimesi mahzuf bir mübtedanın haberidir. Ya da kendisi mübteda haberi de, « اَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ » olabilir. Ya da, « تَعَالٰى » mukadder

fiilinin failidir.

"O'nun bir eşi olmazken nasıl bir çocuğu olabilir?!" Yüce Allah'ın nasıl bir çocuğu olabilir ki? Çünkü birinin çocuğunun olabilmesi için mutlaka, bir eşi ya da hanımı olması gerekmez mi? Oysa yüce Allah'ın bir eşi de yoktur. Kaldı ki, doğum olayı cisim olan varlıkların niteliklerindendir. Cisimleri var eden, yaratan bir varlık ise cisim değil ki O'nun bir çocuğu olabilsin. **"Kaldı ki her şeyi O yaratmıştır ve her şeyi hakkıyla bilen de O'dur."** Kâinatta bir şey yoktur ki yaratıcısı ve bileni O olmamış olsun. Dolayısıyla durumu ve konumu bu olan bir yüce zatın başkasına muhtaç olması söz konusu bile değildir. Çünkü O her şeyden müstağnidir. Çocuk istemek, ancak buna ihtiyaç duyanın arzusu olabilir. Hiçbir şeye muhtaç olamayanı için böyle bir şey vaki olmaz, olamaz.

١٠٢- ﴿ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾

102- Rabbiniz Allah, işte bu özelliklere sahip olan en yüce zattır. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise yalnız O'na kulluk edin. Çünkü her şeyin yönetimi sadece O'nun elindedir, her şeyin vekili O'dur.

"Rabbiniz Allah, işte bu özelliklere sahip olan en yüce zattır." Burada, « ذٰلِكُمْ » işaret ismi, daha önceki ayetlerde geçen bütün özellik ve niteliklere sahip yüce Allah'ı işaret ediyor. Kelime burada mübtedadır. Bundan sonra gelen ifadeler ise müteradif haberlerdir ve bu haberler de, « اللّٰهُ رَبُّكُمْ » diye devam eden kısımdır. **"O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise yalnız O'na ibadet ve kulluk edin."** Buradaki, **"Öyle ise yalnız O'na ibadet ve kulluk edin"** cümlesi ya da kavli, cümlenin tümünün kapsadığı mana bakımından elde olunan bir sonuç ya da müsebbeptir. Bu itibarla mana şöyle olmaktadır: **"Kendisinde tüm bu nitelikler bulunan zat, gerçekte ibadet edilmeye ve kendisine kullukta bulunulmaya en lâyık olan varlıktır. O halde O'na kullukta bulunun. O'ndan başka O'nun yaratıkları olan kimi varlıklara kullukta bulunmayın, boyun eğmeyin."**

"Çünkü her şeyin yönetimi sadece O'nun elindedir, her şeyin

vekili O'dur." Kısaca işte bütün bu özellik ve niteliklere sahip ve malik bulunan Allah, her türlü rızkı vermeye, ecelleri ya da süreleri tanımaya sahip ve malik olan da O'dur ve aynı zaman yapılan tüm iş ve ameller üzerinde de bir gözetmen ve murakıp olarak da kendisi malik ve sahiptir.

١٠٣- ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾

103- "Gözler O'nu edemez." Gözler asla O'nu ihata edemez. Ya da daha önce sözü edilenlerin gözleri O'nu idrak edemez. Ayrıca Mutezile mezhebi mensuplarının bu ayete dayanarak delil göstermeleri de uygun değildir. Çünkü burada ret edilen rüyet olayı değil, idrak yani kavrama, algılayış olayıdır.

İdrak: Görülen bir varlığın çevresine ve tüm sınırlarına vakıf olmak, onu bilmek ve öğrenmektir. Oysaki sınırları ve cihetleri muhal olan, kendisi için böyle bir şey asla söz konusu olmayan bir varlığın idraki, algılanıp kavranılması muhaldir ama rü'yeti değil. Bu ayette rüyetten idrak olayı ilim ile kuşatılabilir, anlaşılabilir bir duruma getirilmiş oldu. Bu itibarla burada red edilen gerçek tüm çevre ve sınırları kuşatılabilme gereği olan şeylerdir. Yoksa ilim ve bilgi manasında kuşatma demek değildir. İşte burada da anlatılmak istenen gerçek budur. Dolayısıyla ayetin anlatmak istediği gerçek bizzat temeddüh yani övünmedir.

Ki bu da rüyetin sabit ve var olduğunu gerektiriyor. Çünkü görülmesinin muhal olduğunun kabul edilmemesi halinde onun methi de söz konusu olmaz. Zira görülemeyen her şey, aynı şekilde idrak da olunamaz, kavranılamaz. Ancak burada temeddüh rüyetin gerçekliliğiyle birlikte idrakin olmaması, nefyedilmesi, zattan sonluluk ve sınırlandırma eksikliğinin kaldırılmasıdır. Bu itibarla bu ayet bizim aleyhimizde değil, bizim lehimizde olan bir delildir. Eğer ayete dikkatle bakabilselerdi dolayısıyla kesin olarak onun sorumluluğundan kurtulmayı fırsat bilirlerdi. Kaldı ki, rüyeti kabul etmeyenlerin bunun doğal bir sonucu olarak O'nun malum ve var olan olduğunu da kabul etmemeleri gerekir. Yani mademki görülemiyor, o halde malum ve var değildir,sonucu doğar.

Mademki -her var olanın aksine- keyfiyetsiz ve cihetsiz olarak O'nun varlığı bilinip kabul edilebiliyorsa, neden -görülebilen her varlığın aksine- keyfiyetsiz ve cihetsiz olarak görülebileceği caiz bulunmasın? Bunun böyle değerlendirilmesi, rüyet denilen görme olayının bir şeyin baş gözüyle olduğu gibi görülmesinin gerçekleşmesidir. Eğer görülen bir şey herhangi bir cihet veya yönde ise dolayısıyla orada görülecektir. Eğer

o şey herhangi bir yön veya cihette değilse dolayısıyla bu da orada görüle meyecek demektir. **"Oysaki O,"** idrakinin latifliği nedeniyle **"gözleri görüp idrak eder. O gözlerin görmediği her şeyi pek iyi gören ve bilen,"** Bütün şeylerin her detayına, inceliklerine varana dek, tüm problemlerine kadar gören ve bilen, **"her şeyden haberdar olandır."** Yani eşyanın içyüzünü bildiği kadar onların dış yüzlerini de bilir. Bu, bir bakıma Leffü Neşr kabilinde bir şeydir.

LEFF-Ü NEŞR: İki şeyi topluca anlattıktan sonra, dinleyip işiten bir kimse, bunlardan her birine, ait olduğu şeyi havale edecek bir şekilde, konuyu açıklayan inanılır ve güvenilir bir cümlenin getirilmesidir. (çeviren)

١٠٤- ﴿قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ﴾

104- "Gerçek şu ki, size Rabbiniz tarafından basiretler verilmiştir."

Basiret: Kalbe ait bir nur olup, kalp gözü bununla görür. Tıpkı baş gözünün dış alemi görme aracı olduğu gibi, kalp gözü de mana alemine bakar. Burada,size vahiy gelmiştir, denilmektedir. Kalbe ait olan bir hususa dikkat çekilmesi tıpkı iç aleme dönük olan basiretler gibidir.

"Artık kim gözünü açar, uzağı görürse" hakkı ve gerçeği görüp buna iman ederse, **"faydası kendisinedir."** Kendi adına gerçeği görmüş ve yararı da bizzat kendisinedir. **"Kim de körlükte ısrar edip görmezse"** haktan saparsa, **"kendi aleyhinedir."** Kendi aleyhine körlük yapmış ve ancak bunun zararı da kendisinedir. **"Ben üzerinizde bekçi değilim."** Ben yapıp işlediklerinizin muhafızı değilim ki, bundan dolayı sizi cezalandırayım. Ben sadece ve sadece bir uyarıcıdan ibaret biriyim. Oysa üzerinizde muhafız ve gözetleyici olan ancak Allah'tır.

١٠٥- ﴿وَكَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾

105- "İşte böylece biz, ayetleri iyice anlayıp kavramaları için geniş geniş olarak açıklarız." Ayetteki, « وَكَذَلِكَ » deki «كَ» harfi mah-

zuf mastarın sıfatı olarak nasb mevkiindedir. Buna göre manası şöyledir: Sana okuduğumuz gibi işte böylece ayetleri tam teferruatıyla sana geniş geniş açıklarız. **"Böylece müşrik ve inkarcılar: Sen ders almışsın, desinler de,"** Burada, « وَلِيَقُولُوا » "desinler" ifadesinin cevabı mahzuftur. Buna göre mana şöyle oluyor: **"Sen başkasından ders almışsın desinler diye biz o ayetleri geniş geniş olarak açıklıyoruz."** Yine ayette yer alan, « دَرَسْتَ » **"sen ders almışsın"** fiilinin manası, **"Sen Kitap ehlinin kitaplarını okuyup incelemişsin"** demektir. Kıraat imamlarından İbn Kesir ile Ebu Amr, « دَرَسْتَ » fiilini, « دَارَسْتَ » olarak okumuşlardır. Bu da, **"Sen kitap ehlinden ders ve öğrenim gördün"** demektir. İbn Âmir Şamî'de bunu, « دَرَسَتْ » şeklinde okumuştur. Buna göre mana: **"Tıpkı önce geçenlerin söyledikleri-uydurdukları efsaneler gibi bu ayette öyle gelip geçti"** olur. **"Biz de anlayan bir toplum için Kur'an'ı iyice açıkladık."** Her ne kadar bu ayette Kur'an ifadesi açık olarak geçmiyorsa da, bu bilinen bir gerçek olduğundan, burada söz konusu edilen Kur'an dır. Ya da ayetler olabilir, Çünkü ayetler de Kur'an manasındadır.

İkinci (lam) yani « وَلِنُبَيِّنَهُ » daki Lam, Lam-ı hakikat, gerçeği ortaya koymak içindir. Oysaki ilk (Lam) yani « لِيَقُولُ » deki Lam ise akıbet ve sayruret lamıdır. Kısaca ve değişim bildiren manasındadır. Bu itibarla mana şöyle olur: **"Nihayet en sonunda söyleyecekleri söz, sen başkasından ders görmüşsün"** olacaktır. Bu ise tıpkı aşağıdaki ayetteki gibidir: **"Nihayet Firavun ailesi onu yitik çocuk olarak nehirden aldı. O, sonunda kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı." (Kasas,8)** Oysaki Firavun ailesi yitik çocuk Hz. Musa'yı kendilerine düşman olsun diye nehirden almadılar. Ancak o, onlar için bir göz aydınlığı ve göz nuru olsun için onu oradan aldılar. Fakat işin sonunda bu, düşmanlığa dönüştü.

İşte tıpkı bunun gibi ayetlerin ya da Kur'an'ın gelmesi çeşitli manalarda açıklanmak üzere gönderildi, yoksa, "sen başkalarından ders almışsın, desinler diye açıklanıp gönderilmedi.Amaç bu değil ama onlar yine de bunu söyleyecekler ve söylediler de. Nasıl ki, açıklama meydana gelmiş ise, bu söz de ayetlerin değişik olarak açıklanmasıyla meydana gelmiş oldu. Dolayısıyla biri ötekisine benzetilmiş oldu.

Nasıl ki, «وَلِنُبَيِّنَهُ» "onu açıklamamız için" denmiş ise, aynı şekilde, « لِيَقُولُ » "desinler" denmiştir. Bize göre durum bilindiğinden mesele başkalarının söylediği gibi değildir. Hakkı batıldan ayırt edebilen bir toplum için gerçekleri açıklamış olduk.

١٠٦- ﴿اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾

106- Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa ona uy. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Müşriklere aldırmayıp onlardan yüz çevir.

Onların heva ve heveslerine uyma. **"O'ndan başka hiçbir ilah yoktur."** Bu bir paran-tez cümlesi olup, vahye uymanın farz olduğunu pekiştirmek için zikredilmiştir. İraptan mahalli yoktur. Ya da, « مِنْ رَبِّكَ » den onu tekit eden bir haldir. İşin sonunda hemen savaşmak bile söz konusu olsa da derhal ve hemen uzaklaş ve **"Müşriklere aldırmayıp onlardan yüz çevir!"**

١٠٧- ﴿وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ﴾

107- Eğer Allah dileseydi, onlar ortak koşmazlardı. Biz, seni onların üzerine bir bekçi kılmadık. Sen onların vekili de değilsin.

Onların inanmalarını " **Eğer Allah dileseydi,**" burada meful mahzuftur. **"Onlar ortak koşmazlardı."** Ayet burada, Allah'ı dilemesi olmaksızın onların şirk koşmayacakları gerçeğini açıklıyor. Eğer Allah, müşriklerin ya da ortak koşanların gerçekten imanı tercih edeceklerini bilseydi, mutlaka onları doğru olan yola sevk ederdi. Fakat yüce Allah onların iman etme yerine şirk koşmayı seçeceklerini bildiğinden bu açıdan şirk koşmalarını murad etmiştir. Onlar da Allah'ın dilemesiyle Allah'a ortak koştular. **"Biz seni onların üzerine bir bekçi kılmadık."** Onların iş ve hizmetlerini gözetleyen, suçlarını kontrol altına alıp cezalandıran biri olarak göndermedik. **"Sen onların bir vekili de değilsin."** Onların başına musallat kılınmış biri de değilsin.

وَلاَ تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا ۗ قُلْ إِنَّمَا اْلآيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ ۙ أَنَّهَآ إِذَا جَآءَتْ لاَ يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ اَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾ وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ إِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلاً مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوآ إِلاَّ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ اْلإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ۗ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغٰى إِلَيْهِ اَفْئِدَةُ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي اَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلاً وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ اَنَّهُ

مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾

Meâli

108- Onların Allah'tan başkasına tapanlara kullukta bulundukları ve putlarına hakaret edip sövmeyin ki, onlar da haddi aşarak bilmeksizin Allah'a hakaret edip sövmesinler. Böylece biz her ümmetin yaptıkları işi kendilerine cazip gösterdik. Sonra dönüşleri Rablerinedir Artık o ne yapıp işlediklerini kendilerine haber verecektir.

109- Eğer kendilerine bambaşka bir mucize gelmesi halinde mutlaka ona inanacaklarına dair bütün güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: Mucizeler ancak Allah katındandır. Fakat istedikleri mucizeler geldiğinde onların yine de iman etmeyeceklerinin siz farkında mısınız?

110- Yine ona inanmadıkları o ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz. Ve onları şaşkın olarak ve azgınlıkları içinde terkederiz.

111- Eğer biz onlara istedikleri gibi gerçekten melekleri indirseydik, ölüler de kendileriyle konuşsaydı ve diledikleri her şeyi de toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de iman edecek değillerdi. Ancak onların çoğu bunu bilmezler.

112- Böylece Biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Bunlar aldatmak için bazısı bazısına yaldızlı sözler fısıldarlar. Eğer Rabbin dileseydi bunu da yapamazlardı. Öyleyse onları düzmekte oldukları yalanlarıyla başbaşa bırak.

113- Bir de şeytanlar o telkini ahirete inanmayanların gönülleri yaldızlı söze meyletsin, aynı zamanda ondan hoşnut kalsınlar ve işledikleri günahı işlemeyi sürdürsünler diye yaparlar.

114- De ki: Allah'tan başka bir hakem mi arayacakmışım? Ki O, içinde hak ile batılı her yönüyle net olarak açıklanmış bir halde Kitab'ı size indirmiştir. Daha önce kendilerine kitap verdiklerimiz de kesin ola-

rak bilirler ki, o Kur'an gerçekten Rabbin tarafından hak olarak indirilmiştir. O halde sakın şüphe edenlerden olma!

115- Rabbinin sözü doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirebilecek kimse yoktur. O hakkıyla işitir ve bilir.

Tefsiri

١٠٨- ﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

108- Onların Allah'tan başkasına tapanlara kullukta bulundukları ve putlarına hakaret edip sövmeyin ki, onlar da haddi aşarak bilmeksizin Allah'a hakaret edip sövmesinler. Böylece biz her ümmetin yaptıkları işi kendilerine cazip gösterdik. Sonra dönüşleri Rablerinedir Artık o ne yapıp işlediklerini kendilerine haber verecektir.

Müslümanlar müşriklerin ilâhlarına ve putlarına hakaret ederek dil uzatıyor ve sövüyorlardı. Bu davranışları, hakaret ve sövgüleri sonucu müşrik ve inkarcıların da Allah'a hakaret ve sövgüye vardırmamaları için müslümanlara bu yasaklanmış oldu, Müslümanlar bu gibi bir davranıştan aşağıdaki ayetle men olundular. Rabbimiz buyuruyor ki:

"Onların Allah'tan başkasına tapanlara ve putlarına hakaret edip sövmeyin ki, onlar da haddi aşarak bilmeksizin Allah'a hakaret edip sövmesinler." Bu ayette, **"onlar da haddi aşarak bilmeksizin Allah'a hakaret edip sövmesinler"** kısmı nehyin cevabı olarak mansup durumundadır.

Yani onlarda haksızlık ederek, düşmanlıkta bulunarak, gerçek manada Allah'ı bilmeksizin ve O'nu nasıl anmaları, O'na nasıl saygıda bulunmaları gerektiğini bilmeksizin hakarette ve sövgüde bulunurlar. **"Böylece"** tıpkı şu amellerin kendilerine cazip ve çekici gösterildiği gibi **"Biz"** kâfir ümmetlerden **"her ümmetin yaptıkları işi kendilerine cazip gösterdik."** Bu da Rabbimizin şu ayetinde yer aldığı gibidir:

"Hiç kötü işleri kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören

kimse, hiç kötülük işlemeyen kimseye benzer mi? Doğrusu Allah dilediğini sapıklık içinde bırakır, dilediğini doğru yola iletir."(Fatır,8)

İşte bu ayet en iyi ve doğru olanı tercih konusunda bizim lehimize olan bir delil ve hüccettir. **"Sonra dönüşleri Rablerine olacak ve O, ne yapıp işlediklerini kendilerine bir bir haber verecektir."** Allah onlara işledikleri amellerini tek tek bildirecek ve buna göre de haklarında gereken muameleyi yapıp ya işlediklerinden ötürü cezalandıracak veya ödüllendirecek.

١٠٩ - ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

109- Eğer kendilerine bambaşka bir mucize gelmesi halinde mutlaka ona inanacaklarına dair bütün güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: Mucizeler ancak Allah katındandır. Fakat istedikleri mucizeler geldiğinde onların yine de iman etmeyeceklerinin siz farkında mısınız?

• **"Eğer kendilerine bambaşka bir mucize gelmesi halinde mutlaka ona inanacaklarına dair bütün güçleriyle Allah'a yemin ettiler."** Ayetteki, « جَهْدَ » bir masdar olup hal olarak gelmiştir. Bu itibarla mana: "Ona inanacaklarına ilişkin en güçlü yeminlerle bunu teyidederler" demektir. Çünkü onlar kendilerince böyle istiyorlar. **"De ki: "mucizeler ancak Allah katındandır."** Mucize göndermeye kadir olan Allah'tır. Benim böyle bir gücüm yok ki, ben size nasıl o mucizeleri getirebilirim?! **"Fakat istedikleri mucizeler geldiğinde onların yine de iman etmeyeceklerinin siz farkında mısınız?"** Yani ben, onların istemekte oldukları o mucizeler geldiğinde onlara inanmayacaklarını biliyorum, oysaki siz bunu bilmiyorsunuz. Çünkü müminler, inkârcı ve müşriklerin istedikleri mucizelerin gelmesini istiyorlardı, sebebi de onların da tıpkı kendileri gibi inanmalarını çok arzu ediyorlardı. İşte bunun üzerine yüce Allah şöyle buyurdu: **"Onların iman etmeyeceklerini siz hâlâ anlamıyor musunuz?"** Bir diğer yoruma göre de mana şöyledir: **"Doğrusu benim ezeli ilmimde onların inanmayacakları gerçeğini siz bilmiyorsunuz."**

Kıraat imamlarından İbn Kesir, Ebu Amr ve Yakup ile Ebu Bekir,

« أَنَّهَا » yı yeni bir cümle olarak değer lendirdiklerinden elif harfini esreli olarak, « إِنَّهَا » olarak okumuşlardır. Çünkü bunlara göre bundan önceki cümle tamamlanmıştır. Yani mana: **"Onların ne yapacaklarının siz farkında mısınız?"** olmaktadır. Daha sonra da yüce Allah, onların durumuyla ilgili olarak ezeli olan ilmiyle kendilerine şunu haber verdi: Doğrusu onların istedikleri mucizeler onlara gönderilseydi bile yine de kesin olarak inanmazlardı.

Kimileri Fetha okunmasını ölçü alarak « لَا يُؤْمِنُونَ » deki « لَا »'yı mezid kabul ediyorlar. Tıpkı şu ayette geçen « لَا يَرْجِعُونَ » deki «لَا » gibi. Rabbimiz buyuruyor: **"Ortadan kaldırdığımız bir kasaba halkının, yeniden dönmeleri kesinlikle imkânsızdır." (Enbiya, 95)**

Kıraat imamlarından İbn Âmir ile Hamza « يُؤْمِنُونَ » fiilini «ي» harfiyle değil de, « ت » harfiyle yani ğaib kipiyle değil de muhatap kipiyle « لَا تُؤْمِنُونَ » olarak okumuşlardır.

١١٠- ﴿وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾

110- Yine ona inanmadıkları o ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz. Ve onları şaşkın olarak ve azgınlıkları içinde terkederiz.

Hakkı kabulden **"Onların gönüllerini ve"** istedikleri ayet ya da mucizelerin gönderilmesi halinde hakkı görmekten de **"gözlerini ters çeviririz."** Dolayısıyla o mucizelere inanmazlar. Bir yoruma göre de, ayetin bu kısmı « لَا يُؤْمِنُونَ » "inanmazlar" hükmü üzerine matuftur. Bu bakımdan da hüküm açısından **"siz farkında mısınız"** içinde yer alır. Yani: **"Gerçekten onların inanmayacaklarının siz farkında değil misiniz?** Yine onların gönüllerini ve gözlerini ters çevireceğimizi siz hala anlamıyor musunuz? Onlar anlayıp kavrayacak kapasitede kimseler olmadığı gibi hakkı görebilecek bir göze de sahip değiller. **"Yine ona**

inanmadıkları o ilk durumdaki gibi istedikleri mucizeyi gördükten sonra da inanmazlar." Nasıl ki ilk ayetlerimiz ve mucizelerimiz kendilerine geldiği anda onlara iman etmemişlerse yeniden gönderilecek mucizelere de iman etmeyeceklerdir. **"Ve onları azgınlık ve taşkınlıkları içinde bocalamaya terkederiz."** Bir yorum da şöyle yapılmıştır: "Onları azgınlıkları, taşkınlıkları içinde bocalar vaziyette bırakacağımızın siz farkında mısınız?"

١١١- ﴿وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوٓا إِلَّآ أَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ﴾

111- Eğer biz onlara istedikleri gibi gerçekten melekleri indirseydik, ölüler de kendileriyle konuşsaydı ve diledikleri her şeyi de toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de iman edecek değillerdi. Ancak onların çoğu bunu bilmezler.

"Eğer Biz onlara istedikleri gibi gerçekten melekleri indirseydik," Çünkü bunlar; **"Bizim üzerimize melekler indirilmeli-Bize melekler gönderilmeli değil miydi?" (Furkan, 21)** diyorlardı. **"ölüler de kendileriyle konuşsaydı"** Çünkü atalarımızı getir de bizimle konuşsunlar, diyorlardı. **"ve diledikleri her şeyi de toplayıp karşılarına getirseydik,"** Bizim kendilerini müjdelediğimiz ya da uyardığımız şeylerin doğruluğuna kefil olması için açık olarak önlerine serseydik, **"Allah dilemedikçe yine de iman edecek değillerdi."**

Ayetteki, « قُبُلًا » kelimesi, « قَبِيل » kelimesinin çoğuludur. Bu da "Kefil" anlamındadır. Kıraat imamlarından Nafi ve İbn Âmir de, « قُبُلًا » kelimesini esreli olarak, « قِبَلًا » diye okumuşlardır. Bunu da anlamı "açık bir şekilde, meydanda olarak" demektir. Her iki okuyuş tarzında da yani, « قُبُلًا », «قِبَلًا » okuyuşlarında bu hal olarak mansuptur.

Evet her şeye rağmen o inkârcılar, Allah dilemedikçe iman etmezler. İşte ayetin bu manadaki kısmı, inananların: **"Ola ki onlar, mucizenin indirilmesi ya da gönderilmesiyle inansalar"** diye söylüyorlardı.

İşte yukarıdaki, **"Allah dilemedikçe yine de iman etmezler"** ifadesi onlara bir cevap niteliğindedir. **"Ancak onların çoğu bunu bilmezler."** Gerçekten istedikleri mucizelerin kendilerine gönderilmesi durumunda inanmayacak olan bu kimseler yine de bu gerçeği bilmezler.

١١٢- ﴿وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ﴾

112- Böylece Biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Bunlar aldatmak için bazısı bazısına yaldızlı sözler fısıldarlar. Eğer Rabbin dileseydi bunu da yapamazlardı. Öyleyse onları düzmekte oldukları yalanlarıyla başbaşa bırak..

Nasıl ki müşriklerden sana düşmanlar var olmuşsa, **"Böylece Biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık."** Dolayısıyla senden önce ki peygamberlere de düşmanlar var etmiştik. Çünkü bunun böyle olmasında sebat etmenin, sabrın, sevap ve ecrinin çok olacağının ortaya çıkması maksadıyla bu bir denemedir.

Ayrıca, « شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ » ifadesi, « عَدُوًّا » kelimesinden bedel olmak üzere veya birinci mef'ul olarak mansuptur. Bu durumda da « عَدُوًّا » kelimesi ikinci mef'uldur. **"Bunlar aldatmak için bazısı bazısına yaldızlı bir takım sözler fısıldarlar."** Cin şeytanları insan şeytanlarına vesvesede bulundukları gibi, kimi cinler de birbirlerine ve kimi insanlar da yine birbirlerine vesvesede bulunurlar.

Nitekim Malik b. Dinar diyor ki:

"Doğrusu insanlardan oluşan şeytanlardan çekinip korktuğum kadar cin şeytanlarından o kadar korkmam. İnsanlardan oluşan şeytanlar bana göre daha çetindirler. Çünkü ben, cinlerden olan şeytanların şerrinden Allah'a sığındığım zaman, onlar benden kaçıp uzaklaşırlar. Oysaki insan suretindeki şeytanlar bana gelirler, beni açı açık isyana sürüklerler." Kaldı ki Hz. Peygamber (sav) de şöyle buyurmuştur:

"Kötü arkadaşlar, cinlerden oluşan şeytanlardan daha kötü-

dürler."[6]

"Yaldızlı bir takım sözler" Yani süsledikleri, bir takım tuzaklar içerisinde sundukları, vesvese verdikleri, kötülük ve günah işlemeye karşı çekici şeylerle sürükledikleri...demektir. « غُرُورًا » kelimesi burada Mefulün lehtir. **"Eğer Rabbin dileseydi bunu da"** yaldızlı bir takım sözler fısıldamalarını da **"yapamazlardı."** Eğer Allah dileseydi kesin olarak şeytanları vesvese vermekten menederdi. Ancak Allah'ın bildiği hikmet gereği daha çok sevap alınacak şeyle imtihan etmiştir. **"Öyleyse onları düzmekte oldukları yalanlarıyla başbaşa bırak."** Sen yoluna devam et ve onları da Allah'a bırak. Çünkü Allah gerçekten onları rezil ve rüsvay edecektir. Sana zafer ihsan edecek, onları ise cezalandıracaktır.

١١٣- ﴿وَلِتَصْغٰى اِلَيْهِ اَفْئِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ﴾

113- Bir de şeytanlar o telkini ahirete inanmayanların gönülleri yaldızlı söze meyletsin, aynı zamanda ondan hoşnut kalsınlar ve işledikleri günahı işlemeyi sürdürsünler diye yaparlar.

"Bir de şeytanlar, o telkini ahirete inanmayanların gönülleri yaldızlı söze meyletsin," kâfirlerin kalpleri ve gönülleri o yaldızlı ve süslü söze eğilim göstersin, **"aynı zamanda ondan hoşnut kalsınlar"** kendi adlarına bundan memnun kalsınlar **"ve işledikleri günahı işlemeyi sürdürsünler diye yaparlar."** Bu ayetin ilk bölümü, "meyletsin"e kadar olan kısmı bir önceki ayette geçen, « غُرُورًا » kelimesinin üzerine matuftur. Yani aldanmaları için.... demektir.

١١٤- ﴿اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِٓي اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ اَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾

114- De ki: Allah'tan başka bir hakem mi arayacakmışım? Ki O, içinde hak ile batılı her yönüyle net olarak açıklanmış bir halde

---

[6] Benzeri için bk. İbn Kesir;Tefsir:2/211

Kitab'ı size indirmiştir. Daha önce kendilerine kitap verdiklerimiz de kesin olarak bilirler ki, o Kur'an gerçekten Rabbin tarafından hak olarak indirilmiştir. O halde sakın şüphe edenlerden olma!

"De ki. Allah'tan başka bir hakem mi arayacakmışım?" Ey Muhammed (s) de ki: sizinle benim aramda hüküm verecek, içimizden kimin hak yolda kimin de batıl üzerinde olduğunu ayırt edebilecek bir hakim mi Allah'tan başka isteyecekmişim? **"Ki O içinde hak ile batılı her yönüyle net olarak açıklanmış bir halde Kitab'ı size indirmiştir."** Benzerini getirmekten herkesin aciz kaldığı Kur'an'ı indirmiştir.

« مُفَصَّلاً » kelimesi burada, « الْكِتَابَ »'tan haldir. Mana şöyle olmaktadır: " İçinde hak ile batılı açıklayıp ortaya koyan, benim doğruluğuma ve sizin de iftiracı olduğunuza tanıklıkta bulunan Kur'an'ı..." daha sonra yüce Allah, Kur'an'ın Allah tarafından gönderilmiş hak bir Kitap olduğunu destekler ve teyit eder mahiyette delil olarak Kitap ehlini gösteriyor, onların bildiği gibi Kur'an hak Kitaptır. Çünkü Kur'an Kitap ehline gönderilenleri de doğrulamaktadır ve onlar da bunun doğruluğuna muvafakat etmektedirler. Kitap ehlinden Abdullah b. Selam ve arkadaşları gibi, **"Daha önce kendilerine kitap verdiklerimiz de kesin olarak bilirler ki, o Kur'an, gerçekten Rabbin tarafından hak olarak indirilmiştir."** Ayetteki, « مُنَزَّلٌ » kelimesini İbn Amir ve Hafs şeddeli olarak okumuşlardır. **"O halde sakın şüphe edenlerden olma!"** Ey işitip dinleyen kimse sakın kuşkuya düşenlerden olmayasın. Ya da mana şöyledir: "Kitap ehlinin bu Kur'an'ın Allah tarafından indirilen bir kitap olduğunu bildiklerinden kuşkuya kapılma! Aynı zamanda onlardan bir çoğunun bu gerçeği inkâra kalkışmaları ve reddetmeleri seni bir şüpheye götürmesin!

١١٥- ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقاً وَعَدْلاً لاَ مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

115- Rabbinin sözü doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirebilecek kimse yoktur. O hakkıyla işitir ve bilir.

"Rabbinin" kendisiyle konuşmakta olduğu **"sözü"** vadi vermesi konusunda olsun vaidi ve cezalandırma konusunda olsun haber olarak

bildirdiği, emrettiği, yasakladığı ya da nehyettiği, söz verdiği veya uyarıp korkuttuğu her şeyi **"doğruluk ve"** emir ve nehyindeki **"adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirebilecek kimse yoktur."** O'nun sözlerini değiştirmek asla hiçbir kimsenin haddi değildir. Bundan hiçbir kimse hiçbir şeyi değiştiremez. **"O hakkıyla"** bu gerçekleri ikrar edip kabul edenleri **"işitir ve"** inatlarında ısrarcı olanların da ısrarını **"bilir."** Ya da onların açıktan söylediklerini işitir, içinde gizlemekte oldukları şeyleri de bilir.

Ayetteki, « كَلِمَتُ » sözcüğünü Mekke ve Medine Kıraat ekolü ya da İbn Kesir, Nafî, İbn Âmir ve Ebu Amr çoğul olarak, « كَلِمَاتُ » şeklinde okumuşlardır. « صِدْقًا وَعَدْلًا » ya Temyiz olmak üzere veya hal olarak mansup kılınmıştır.

116. 121. ÂYETLER

وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِى الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ط إِنْ
يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ
مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ ج وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾ فَكُلُوا مِمَّا
ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ وَمَا لَكُمْ أَلَّا
تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ
عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ ط وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِمْ
بِغَيْرِ عِلْمٍ ط إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ
وَبَاطِنَهُ ط إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا
يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ
لَفِسْقٌ ط وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلٰى أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ ج
وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾

Meâli

116. Eğer yeryüzünde bulunan insanların çoğuna uyarsan, seni Allah'ın yolundan şaşırtıp saptırırlar. Çünkü onlar yalnızca zanna uyarlar, dolayısıyla onlar kafadan atıp hep yalan uydururlar.

117. Şüphesiz ki senin Rabbin kendisinin yolundan sapanları çok iyi bildiği gibi, doğru yolda olanları da pek ala bilir.

118. Şayet Allah'ın ayetlerine iman eden kimseler iseniz, artık

üzerlerine Allah'ın adı anılarak ile kesilmiş olanların etinden yiyin.

119. Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmış olan hayvanların etlerinden yememenize engel olan şey ne? Kaldı ki Allah, size haram kıldığı etleri gayet detaylı bir şekilde açıklamıştır. Ancak mecbur kalıp da zaruret miktarı yemeniz bunun dışındadır. Doğrusu birçokları bildikleri için değil yalnızca heva ve heveslerine uyarak halkı saptırıyorlar. Muhakkak ki Rabbin haddi aşanları çok iyi bilir.

120. Günahın açığını da gizlisini de bırakın. Çünkü günah işleyenler muhakkak işlediklerinin cezasını çekeceklerdir.

121. Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanların etinden yemeyin. Doğrusu bu, Allah yolundan bir çıkıştır,isyandır. Gerçekten şeytanlar, boyunduruğu altındakilere, sizinle uğraşmaları için telkinlerde bulunurlar. Şayet onların boyunduruğu altına girerseniz sizde doğrudan doğruya müşrik olur çıkarsınız.

Tefsiri

١١٦- ﴿وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِى الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ﴾

116. Eğer yeryüzünde bulunan insanların çoğuna uyarsan, seni Allah'ın yolundan şaşırtıp saptırırlar. Çünkü onlar yalnızca zanna uyarlar, dolayısıyla onlar kafadan atıp hep yalan uydururlar.

"Eğer yeryüzünde bulunan insanların çoğuna uyarsan" ki bunlar kâfirlerdir ve kâfirler de çoğunluktadırlar. **"seni Allah'ın yolundan"** dininden **"şaşırtıp saptırırlar. Çünkü onlar yalnızca zanna uyarlar,"** Onlar sanırlar ki hak ve doğru yolda olanlar kendi atalarıdır, bu itibarla da hep onları taklit edip dururlar. **"dolayısıyla onlar kafadan atıp hep yalan uydururlar."** Yalanlar uydurarak Allah güya kendilerine şunları şunları şöylece haram kılmış ve şunları da şu şekilde helâl kılmış diye hep kafadan atıp tutarlar.

١١٧- ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾

117. Şüphesiz ki senin Rabbin kendisinin yolundan sapanları

çok iyi bildiği gibi, doğru yolda olanları da pek ala bilir.

"Şüphesiz ki senin Rabbin kendisinin yolundan sapanları çok iyi bildiği gibi, doğru yolda olanları da pek alabilir." Yani Allah kâfirlerin de müminlerin de kimler olduğunu çok daha iyi bilir. Diğer taraftan ayette yer alan, « مَنْ » kelimesi mübteda olarak merfudur. Lafzı ise istifham yani soru sorma tarzıdır. Haberi de, « يَضِلُّ » fiilidir. Cümlenin durumu ise mukadder- var olduğu kabul edilen « يَعْلَمُ » fiiliyle mansuptur. Yoksa ayette yer alan, « أَعْلَمُ » fiiliyle değil. Çünkü « أَفْعَلُ » kalıbında gelen kelimeler "ki A'lemu bu kalıptadır" zahir olan yani bizzat metinde yer alan isimler üzerinde nasp görevi yapamazlar. Ancak cer görevi yaparlar. Ayrıca mana bakımından bu şöyledir: **"Rabbin ... sapanları daha iyi bilmez mi?"**denmiştir.

Bunu da sonrasında gelen, «بِالْمُهْتَدِينَ» deki « بِ » harfinin var olduğuna dayanarak söylemektedirler.

١١٨-﴿ فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِاٰيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴾

118- "Şayet Allah'ın ayetlerine iman eden kimseler iseniz, artık üzerlerine Allah'ın adı anılarak kesilmiş olanların etinden yiyin."

Haramı helâl ve helali de haram sayan sapıkların peşinden gitmemeyi ve onlara karşı çıkılmasını belirten bir sebep. Çünkü bunlar ve onların yolunda olanlar müslümanlara şöyle diyorlardı: "Sizler Allah'a ibadet ve kullukta bulunduğunuzu ileri sürüyorsunuz. Oysaki Allah'ın öldürdüğünün sizin öldürdüklerinizden daha çok yenmeye değerdir." Yani bunlar murdar olarak ölen bir hayvanı Allah'ın öldürdüğünü, dolayısıyla bunun yenilmesinin Müslümanların kestiğinden daha fazla yenmeye değer olduğunu demek istiyorlardı. Müslümanlara deniliyor ki: "Eğer siz gerçekten iman sahibi ve imanın kendilerinde gerçekleştiği kimseler iseniz, özellikle siz üzerine Allah'ın adının anıldığı-Besmele çekilerek kesilmiş olanı yiyin. Yoksa putların ve başka ilahların adına kesilenlerin ve murdar olarak ölenlerin etlerinden yemeyin.

﴿١١٩- وَمَا لَكُمْ اَلاَّ تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلاَّ مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ وَاِنَّ كَث۪يرًا لَيُضِلُّونَ بِاَهْوَٓائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَد۪ينَ﴾

119. Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmış olan hayvanların etlerinden yememenize engel olan şey ne? Kaldı ki Allah, size haram kıldığı etleri gayet detaylı bir şekilde açıklamıştır. Ancak mecbur kalıp da zaruret miktarı yemeniz bunun dışındadır. Doğrusu birçokları bildikleri için değil yalnızca heva ve heveslerine uyarak halkı saptırıyorlar. Muhakkak ki Rabbin haddi aşanları çok iyi bilir.

"Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmış olanların hayvanların etlerinden yememenize engel olan şey ne?" Bu ayette « وَمَا لَكُمْ » deki « مَا » soru edatı olup mübteda olarak ref' yerindedir. Yani merfudur. « لَكُمْ » ise bunun haberidir. Buna göre mana şöyledir: **"...söz konusu hayvanların etlerinden yememenizdeki amacınız nedir?" "Kaldı ki Allah, haram kıldığı etleri gayet detaylı bir şekilde açıklamıştır."** Çünkü Allah, aşağıdaki ayette görüleceği gibi nelerin haram olduğunu ve nelerin de olmadığını açıklamıştır. Rabbimiz buyuruyor ki:

"Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilen, boğulmuş, vurulup öldü-rülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş hayvanlar ile yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanmış – ölmeden yetişip de kestikleriniz dışında- dikili taşlar üzerine kesilmiş hayvanların etlerini yemeniz ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılınmıştır..." (Maide, 3) Kıraat imamlarından Hafs'ın dışında Kufe Ekolüne göre yani Asım'ın rivayetine dayanarak Hamza, Kisâi ve Ebu Bekir « فَصَّلَ » « حَرَّمَ » olarak okumuşlardır. Medineli Nafî, Ebu Cafer -ki bu ikisi yedi kıraat imamlarından değiller- ile Âsım'dan rivayetle Hafs, her iki kelimeyi de fethalı olarak, « فَصَّلَ » « حَرَّمَ » şeklinde okumuşlardır. Mekke'li İbn Kesir, Basralı Ebu Amr, Şam'lı İbn Amir de aynı kelimeleri zammeli olarak, « فُصِّلَ » « حُرِّمَ » şeklinde okumuşlardır.

"Ancak mecbur kalıp da zaruret miktarı yemeniz bunun dışındadır." Böyle bir mecburiyet karşısında haram olan o etlerden ya da hayvanlardan yiyebilirsiniz. Çünkü zaruret halinde bu, sizin için helâl kılınmıştır. Yani açlık dayanılamayacak bir derecede ise bunlardan yemenizde sizin için bir sakınca yoktur. **"Doğrusu birçokları bildikleri için değil, yalnızca heva ve heveslerine uyarak halkı saptırıyorlar."** Kısaca halkı saptırarak helâli haram ve haramı da helal kılıyorlar. Şeriatın herhangi bir emrine dayanmaksızın kendi şehevi istekleri, heva ve hevesleri doğrultusunda hareket ederek böyle yapıyorlar.

Kıraat imamlarından Asım, Hamza, Kisai ve Halef şu fiili zammeli olarak, « لَيُضِلُّونَ » şeklinde okumuşlardır. **"Muhakkak ki Rabbin haddi aşanları çok iyi bilir."** Yani hakkı ve gerçeği bırakıp da batıla sapanları ve böylece hadlerini aşanları gayet iyi tanır ve bilir.

١٢٠- ﴿وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ﴾

120. Günahın açığını da gizlisini de bırakın. Çünkü günah işleyenler muhakkak işlediklerinin cezasını çekeceklerdir.

"Günahın açığını da gizlisini de bırakın." Açıktan olsun gizli şekilde olsun günahın her türünü terk edin. *Ya da meyhane ve gazino gibi yerlerde zina yapmayın, gizli dostlar, (metresler) edinmeyin, açık ve gizli hiçbir şirk suçunu işlemeyin.* **"Çünkü günah işleyenler muhakkak"** dün yada kazanıp **"işlediklerinin cezasını"** kıyamet gününde **"çekeceklerdir."**

١٢١- ﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾

121. Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanların etinden yemeyin. Doğrusu bu, Allah yolundan bir çıkıştır,isyandır. Gerçekten şeytanlar, boyunduruğu altındakilere, sizinle uğraşmaları için telkinlerde bulunurlar. Şayet onların boyunduruğu altına girerseniz

sizde doğrudan doğruya müşrik olur çıkarsınız.

Kesim esnasında **"Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanların etinden yemeyin. Doğrusu bu"**nu yemek **"Allah yolundan bir çıkıştır, syandır. Gerçekten şeytanlar boyunduruğu altındakilere,"** müşriklere **"sizinle uğraşmaları için telkinlerde"** vesvesede **"bulunurlar."** Derler ki: "Sizler Allah'ın öldürdüğünü olarak yemiyorsunuz da kalkıp kendi ellerinizle kestiğiniz hayvanların etlerini yiyorsunuz! Öyle mi?"

Bu ayet kesimde Besmeleyi çekmemenin haramlığını belirtiyor. Ancak unutarak Besmelenin çekilmemesi durumu hadisle tahsis olunmuştur, bu, istisnadır. Ya da Besmele çekmesini unutan bir kimse onu sanki hatırlamış olarak var saymışlardır. Allah'ın haram kıldıkları konusunda **"Şayet onların boyunduruğu altına girerseniz siz de doğrudan doğruya müşrik olur çıkarsınız."** Çünkü Allah'ı dinine rağmen kim Allah'tan başkasına uyar ve o kimse kesinlikle Allah'a şirk koşmuş yani müşrik olmuş olur. Oysa dindar kimseye düşen görev, üzerine Allah'ın adı anılmayan yani Besmelesiz olarak kesilen hayvanların etlerinden yememeleridir. Zira ayette çok büyük bir uyarı ve tehdit bulunmaktadır ki bu da o kimselerin müşrik olacakları hususudur. Ayetin başlangıcının, "Leş"in haramlığıyla başlaması ve Allah'tan başkası adına kesilenlerle de ilgili olarak, Rabbimizin, **"Ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvan,.."(En'am 145)** hükmünün yer alması bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Ayetin, « وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ » kısmında yer alan, « و » harfi hal içindir. Çünkü isim cümlesinin fiil cümlesi üzerine atfolunması uygun değildir. Bu itibarla ayetin manası şöyle olur: "Öyle bir haram etten yemenin Allah yolundan bir çıkış, bir isyan ve bir günah işlemek olduğu ortada iken yemeyin." Ayette yer alan, « فِسْقٌ » kelimesi mücmel bir ifade olup pek anlaşılamamaktadır. Ancak yukarıda sunduğumuz, (En'am,145) ayeti bunu bize açıklamaktadır. Dolayısıyla mana şöyle olur: "Allah'tan başkası adına günah işlenerek kesilen hayvanın etinden yemeyin." Buna göre genel olarak helâl olanlar çerçevesinde bu kategorinin dışında kalanlar tümüyle helâldir. Nitekim : **"De ki: Bana vahyolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum." (En'am,145)**

122. – 127. ÂYETLER

أَوَ مَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا ط كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا ط وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا جَاءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللّٰهِ ط اَللّٰهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ط سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾ فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ ج وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ ج كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾ وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا ط قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾

Meâli

122- Ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürüyebilmesi için kendisine bir ışık verdiğimiz kişi, karanlıklar içinde kalıp çıkamayan kimse gibi hiç olur mu? Kâfirlere yaptıkları işler böyle çekici olarak gösterilmiştir.

123- İşte bu şekilde Biz, her ülkede oranın liderleri konumundaki cürüm- işleyenlerini, üstün mevkilere getiririz ki, oralarda düzen ve dolaplar çevirsinler. Oysa bunlar bu davranışlarıyla yalnızca kendilerini aldatırlar da yine de farkına varmazlar.

124- Onlara bir ayet gelince, Allah'ın Resullerine verilen risaletin benzeri bize de verilmedikçe asla iman etmeyeceğiz, dediler. Allah risalet görevini kime vereceğini çok daha iyi bilir. Düzenbazlık yaparak suç işleyen kimselere, kurmakta oldukları tuzaklarına karşılık kendilerine Allah tarafından bir zillet, aşağılık ve çetin bir azap erişecektir.

125- Bundan böyle Allah kimi doğru yola iletmek isterse, onun göğsünü İslâm'a açar. Kimi de saptırmak isterse, onun göğsünü adeta göğe çıkıyormuş gibi daraltır ve sıkar. İşte Allah böylece, iman etmeyenlerin üzerine pislik ve murdarlık çökertir.

126- İşte bu din, Rabbinin dosdoğru yoludur. Biz, ayetleri düşünüp bundan öğüt alan bir toplum için iyice ve açık olarak ortaya koymuşuzdur.

127- Rableri katında onlara selamet ve esenlik yurdu olan cennet vardır. Yapmakta oldukları güzel işler sebebiyle Allah kendilerinin velisi, yardımcısı ve dostudur.

Tefsiri

١٢٢- ﴿أَوَ مَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

122- Ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürü-

yebilmesi için kendisine bir ışık verdiğimiz kişi, karanlıklar içinde kalıp çıkamayan kimse gibi hiç olur mu? Kâfirlere yaptıkları işler böyle çekici olarak gösterilmiştir.

« أَوَ مَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ » **"Ölü iken kendisini dirilttiğimiz"** Kâfir iken kendisini doğru yola ilettiğimiz kişi -çünkü iman denilen şey, gönüllerin hayatı ve onları diriltmenin temelidir- Burada geçen, « مَيْتًا » kelimesi yedi kıraat imamlarından sayılmayan Medineli Nafî ve Ebu Cafer'e göre, « مَيِّتًا » olarak okunmuştur. **"Ve insanlar arasında yürüyebilmesi için kendisine bir ışık verdiğimiz kişi,"** Yani kesin iman gerçeğine ulaştırdığımız kimse, yakini anlamda ve gerçeği görmüşçesine halk arasında yürüme imkânını kendisine verdiğimiz kişi, **"karanlıklar içinde kalıp çıkamayan kimse gibi hiç olur mu?"** Yani şaşkın halde dolanıp duranla aydınlıkta olan hiçbir olurlar mı? Şaşkın olan karanlıktan çıkıp kurtulamaz. Bu ifade burada dilbilgisi bakımından haklıdır. Ayette aydınlıkta olan kimseden kasıt Peygamberimizin amcası Hz. Hamza'dır. Karanlar içinde şaşkın halde dolanıp duran da azılı İslâm düşmanı Ebu Cehil'dir. Ancak burada en sağlıklı yorum ayetin bu iki kimse ile sınırlı olamayıp Allah'ın doğru yola ileterek hidayet ettiği herkes için geneldir. Bu manada herkesi kapsar. Aynı şekilde Allah'ın karanlıklar içinde bıraktığı tüm insanları da... Yüce Allah burada, hidayete eren ve doğru yolu bulan kimseleri dirilen ölüye benzetiyor. Dolayısıyla böyle kimseler halk arasında hikmet ve iman nuruyla aydınlanarak dolaşma imkânını elde ederlerken, kâfirlerin konumu da karanlıklar içerisinde kalıp da oradan çıkıp kurtuluş imkânını bulamayanlara benzetilmiştir. **"Kâfirlere yaptıkları işler böyle çekici olarak gösterilmiştir."** Nasıl ki müminlere imanlarını süslü ve cazip göstermiş isek, yüce Allah kâfirlere de küfürlerini çekici olarak göstermiştir. Nitekim Rabbimiz şöyle buyurur: **"Kuşkusuz ahirete inanmayanların amellerini kendilerine cazip gösterdik." (Neml,4)**

١٢٣- ﴿وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ﴾

123- İşte bu şekilde Biz, her ülkede oranın liderleri konumundaki -cürüm- işleyenlerini, üstün mevkilere getiririz ki, oralarda dü-

zen ve dolaplar çevirsinler. Oysa bunlar bu davranışlarıyla yalnızca kendilerini aldatırlar da yine de farkına varmazlar.

Mekke'de nasıl ki halkı aldatıp ezmeleri için belli mevki ve makamlara getirmiş isek, **"İşte bu şekilde Biz, her ülkede oranın liderleri konumundaki cürüm-suç işleyenlerini üstün mevkilere getiririz ki,oralarda düzen ve dolaplar çevirsinler."** Geldikleri o yerlerde halka eza ve cefada bulunsunlar, kötülükler işleyerek isyanda bulunsunlar. Ayette geçen, « لِيَمْكُرُوا » kelimesindeki "Lam" harfi Ehli Sünnet görüşüne göre akıbet lamı yani sonuç ve netice bildiren bir lam değil, zahiri manası itibariyle sebep içindir.Ayette özellikle, « أَكَابِرَ » yani liderler, reisler, önde gelen idareciler ve ellerinde yetki bulunanlar ifadesi kullanılmış olmasının nedeni, onlardaki güç ve imkânlar, bu tip kimseleri daha çok hileye, tuzaklar kurmaya, dolaplar çevirmeye ve küfre yöneltmeye uygundur. Başka insanlara göre bunların konumları bu işler için çok daha müsaittir. Nitekim bunun delili de Rabbimizin şu ayetidir:

"Eğer Allah, rızkı kullarına bol miktarda vermiş olsaydı, kesin olarak yeryüzünde azıp taşkınlık yaparlardı." (Şura,27) Yüce Allah, daha sonra Resulü Hz. Muhammed (sav)'i teselli buyurarak ona zafer ve yardım vaadiyle şöyle buyuruyor: **"Oysa bunlar bu davranışlarıyla yalnızca kendilerini aldatırlar da yine de farkına varmazlar."** Çünkü onların kuracakları tuzaklar kendi başlarına döner, fakat buna rağmen yine de gerçeğin farkında olmazlar.

Ayetteki, « أَكَابِرَ » kelimesi ilk mef'ul, ikinci mef'ul ise, « فِي كُلِّ قَرْيَةٍ» ifadesidir. « مُجْرِمِيهَا » ifadesi de, « أَكَابِرَ » kelimesinden bedeldir. Ya da ilk mef'ul "Mücrimiha" ifadesi olup, ikinci mef'ul de, « أَكَابِرَ » kelimesidir. Bu itibarla mana şöyle olmaktadır: *"Oranın cürüm ve suç işleyenlerini yüksek yerlere getiririz."*

١٢٤- ﴿وَإِذَا جَاءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَٓا اُو۫تِيَ رُسُلُ اللّٰهِ ۘ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۜ سَيُص۪يبُ الَّذ۪ينَ اَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَد۪يدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ﴾

124- Onlara bir ayet gelince, Allah'ın Resullerine verilen risaletin benzeri bize de verilmedikçe asla iman etmeyeceğiz, dediler. Allah risalet görevini kime vereceğini çok daha iyi bilir. Düzenbazlık yaparak suç işleyen kimselere, kurmakta oldukları tuzaklarına karşılık kendilerine Allah tarafından bir zillet, aşağılık ve çetin bir azap erişecektir.

Ebu Cehil itiraz babında şöyle diyordu: "Biz Abdi Menaf oğullarıyla şerefte hep yarışır dururduk, hep rekabet ederdik, öyle ki bizler iki yarış atı gibi idik. Ancak onlar bugün ortaya çıkıp, Allah tarafından kendisine vahiy gelen bir peygamber bizden çıktı, diyorlar. Allah'a andolsun ki, bize de tıpkı ona indiği gibi vahiy gelmedikçe biz onun peygamberliğine rıza göstermeyiz ve ona inanmayız."

"Onlara" O ekabir ve dolandırıcı takımına bir mucize veya Kur'an dan iman konusunu işleyen ve inanmayı emreden **"bir ayet gelince, Allah'ın resullerine verilen risaletin benzeri bize de verilmedikçe asla iman etmeyeceğiz, dediler."** Yani peygamberlere verilen ayet ve mucizelerin benzeri bizlere de verilmedikçe biz inanmayız, demekte idiler. İşte bunu üzerine Allah onlara: peygamberlik görevi için kimin daha uygun olduğunu kendisinin çok daha iyi bildiğini bildirerek devamla şöyle buyurdu: **"Allah risalet görevini kime vereceğini çok daha iyi bilir."**

Ayetteki, « رِسَالَتَهُ » ifadesini İbn Kesir ile Hafs tekil olarak « رِسَالَتَهُ » şeklinde kıraat ederlerken bu iki kıraat imamı dışındakiler ise çoğul olarak, « رِسَالاَتِهِ » şeklinde okumuşlardır. Buradaki, « حَيْثُ » kelimesi mef'ulü bihtir. Amil mahzuftur. Cümle, "Allah risaletini koyacağı yeri bilir" takdirindedir. **"Düzenbazlık yaparak suç işleyen kimselere,"** lider ve idarecilerine, **"kurmakta oldukları tuzaklarına karşılık kendilerine Allah tarafından bir zillet, aşağılık ve çetin bir azap verilecektir."**

Kıyamet gününde Allah tarafından cezalandırılacakları gibi ayrıca hem bu dünyada ve hem ahirette olmak üzere de öldürülme, esir olma ve cehennem ateşinde de yanma olacaktır. Dünyada yaptıklarının karşılığını mutlaka göreceklerdir.

١٢٥- ﴿ فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِۚ وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَٓاءِۜ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾

125- Bundan böyle Allah kimi doğru yola iletmek isterse, onun göğsünü İslâm'a açar. Kimi de saptırmak isterse, onun göğsünü adeta göğe çıkıyormuş gibi daraltır ve sıkar. İşte Allah böylece, iman etmeyenlerin üzerine pislik ve murdarlık çökertir. Gönlünü kalbini genişletir, kalbini ilahi nur ile aydınlatır. Rasulullah (sav) şöyle buyuruyor:

"Kalbe nur girince kalp genişler ve açılıp ferahlık duyar." Peki o halde bunun belirtisi nedir? Diye sorulması üzerine şöyle buyurmuşlardır: "Ebedi hayata dönüşe hazırlık yapmak, aldatıcı dünya hayatının süsüne aldanmayıp ondan uzak durmak ve henüz ölüm gelmeden önce ölüme hazırlıklı olmak."[7] Allah **"kimi de saptırmak isterse, onun göğsünü adeta göğe çıkıyormuş gibi daraltır ve sıkar."**

Ayette geçen, « ضَيِّقًا » kelimesini İbn Kesir şeddesiz olarak, « ضَيْقًا » şeklinde okumuştur. Aynı zamanda, « حَرَجًا » kelimesi de esreli olarak, «حَارِجًا » şeklinde « ضَيِّقًا » kelimesinin sıfatıdır. « حَرَجًا » kelimesini, yedi kıraat imamı arasında yer almayan Nafi ile Ebu Cafer ve ayrıca Asım rivayetiyle Ebu Bekir esreli şekilde, « حَارِجًا » olarak okumuşlardır. Bunlar dışındaki imamlar ise, « حَرَجًا » olarak okumuşlardır. « حَارِجًا » olarak okunması halinde en sıkıntılı ve bunalım içerisinde sıkışmış bir halde.." demektir. « حَرَجًا » ise mastar olarak bir vasıftır.

"Adeta göğe çıkıyormuş gibi" Yani böyleleri İslâm'a davet olunduklarında sanki göğe tırmanıyormuş gibi sıkıntı ve bunalım içine girer. Kısaca İslam'dan kalbi çatlama noktasına gelir veya dünya başına dar ge-

---

[7] Bak. İbn Cerir Taberi, Tefsir:8/27. Ayrıca Yusuf Budeyvî tahkikiyle hazırlanan, Semerkandî, Tenbihu'l-Ğafilin, s:37

lir, öylesine sıkılır ve bunalır ki göğe çıkmayı ister. Ya da hiçbir konuda bir görüş ve kararı olmayan gibidir. Gönlü hep havalarda uçar.

Ayetteki, « يَصَّعَّدُ » kelimesini İbn Kesir, « يَصْعَدُ » olarak okurken, Asım'dan rivayetle Ebu Bekir Şu'be de, « يَصَّعَّدُ » olarak okumuşlardır. Bunu aslı da, « يَتَصَعَّدُ » dur. Diğer kıraat imamları da, « يَصَّاعَدُ » şeklinde okumuşlardır. Bunun da aslı, « يَتَصَاعَدُ » dur. **"İşte Allah böylece, iman etmeyenlerin üzerine pislik ve murdarlık çökertir."** Ahirette azaplandırır, dünyada da lanetine uğratır, rahmetinden mahrum bırakır. Masiyetleri muradetme açısından bu ayet biz Ehli Sünnet lehine ve Mutezile aleyhine bir delildir.

١٢٦- ﴿وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ﴾

126- İşte bu din, Rabbinin dosdoğru yoludur. Biz, ayetleri düşünüp bundan öğüt alan bir toplum için iyice ve açık olarak ortaya koymuşuzdur.

« وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا » **"İşte bu din, Rabbinin dosdoğru yoludur."** Bu, Allah'ın hikmetinin bir gereği olan yoludur. Çünkü yüce Allah'ın doğru yola iletmesini istediği kimseler için onların gönüllerini açmada ve huzura erdirmedeki sünnetidir, kanunudur. Aynı kanun ya da sünnet, Allah'ın saptırmasını muradettiği kimseler için de göğüslerinin daralıp sıkılması için de geçerli olan hükmüdür.

Ayetteki « مُسْتَقِيمًا » kelimesi tekit mahiyetinde olan bir haldir. **"Biz ayetleri düşünüp bundan öğüt alan bir toplum için iyice ve açık olarak ortaya koymuşuzdur."**

١٢٧- ﴿لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

127- Rableri katında onlara selamet ve esenlik yurdu olan cennet vardır. Yapmakta oldukları güzel işler sebebiyle Allah kendilerinin velisi, yardımcısı ve dostudur. "Rableri katında onlara"

hatırlayıp anan topluma **"selamet ve esenlik yurdu olan cennet vardır."** Darusselam, barış, sağlık ve esenlik yurdu, Darullah yani Allah'ın yurdu, selam yurdu yani cennet vardır. Allah bu yurdu kendi zatına izafe ederek bunun önem ve azametini,saygınlığın gösteriyor. Ya da her afetten, tehlikeden korunup arınan, kir ve pastan uzak olan tertemiz yurt, demektir. Ya da burada "Selam" tahiyye anlamında selamlaşmak demektir. Bundan dolayı da "Daru's-Selam" denmiştir." Zira Rabbimiz şöyle buyuruyor: **"Orada birbirleriyle karşılaştıkları zaman söyledikleri söz 'Selamdır." (Yunus, 10)** ve "**Söylenen, sadece ve sadece, 'Selam, selamdır." (Vakıa, 26) "Yapmakta oldukları güzel işler sebebiyle Allah kendilerinin velisi, yardımcısı ve dostudur."** Allah onların yaptıkları iyi ve güzel amelleri sebebiyle onların seveni, düşmanlarına karşı onlara yardım ederek zafere ulaştıranı, iyi işlerinin karşılığını onlara vererek dost olandır. Ya da Allah bu dünyada iyi ve güzel amel ve hizmetler verme başarısını vererek bizim, ahirette de bizi istediklerimize ulaştırmak suretiyle velimiz, dostumuz ve yardımcımızdır.

128. – 132. ÂYETLER

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ۚ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ
الْإِنْسِ ۚ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ
وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا ۗ قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ
فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾ وَكَذَٰلِكَ
نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾ يَا مَعْشَرَ
الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي
وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۗ قَالُوا شَهِدْنَا عَلَىٰ أَنْفُسِنَا
وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا
كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾ ذَٰلِكَ أَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ
وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا ۗ وَمَا رَبُّكَ
بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾

Meâli

128. Gün gelecek Allah onların tümünü divanında toplayarak: "Ey cinler-şeytanlar topluluğu! İnsanlarla aşırı bir şekilde uğraşarak onların çoğunu saptırdınız değil mi?" diyecek. İnsanlardan onlara teslim olanlar: "Rabbimiz! Biz birbirimizden yararlandık ve bize biçtiğin sürenin sonuna nihayet eriştik" diyecekler. Yüce Allah da: "Allah'ın diledikleri dışında,

içinde ebedi olarak kalacağınız yer cehennem ateşidir. Hiç kuşkusuz Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir ve O her şeyi hakkıyla bilendir.

129. İşte Biz, işledikleri suç-günahlar dolayısıyla, zalimlerden kimini kimine musallat kılarız.

130. Ey cin ve insanlar topluluğu! Kendi içinizden size ayetlerimi anlatan ve bu gününüzle karşılaşacağınıza ilişkin olarak sizi uyaran peygamberler gelmedi mi? Onlar da: "kendi aleyhimize tanıklık ederiz" derler. Oysaki dünya hayatı kendilerini aldatmıştı. Böylece kendi aleyhlerine kâfir kimseler olduklarına dair yine kendileri şahitlik ettiler.

131. İşte peygamberlerin gönderilmesi ve uyarıları, halkı habersiz iken bir ülkeyi zulüm ve haksızlıkla helâk olmamasından ötürüdür.

132. Her kimseye yaptığı işlere göre dereceleri vardır. Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir.

Tefsiri

١٢٨- ﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ۚ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ ۖ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا ۚ قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾

128. Gün gelecek Allah onların tümünü divanında toplayarak: "Ey cinler-şeytanlar topluluğu! İnsanlarla aşırı bir şekilde uğraşarak onların çoğunu saptırdınız değil mi?" diyecek. İnsanlardan onlara teslim olanlar: "Rabbimiz! Biz birbirimizden yararlandık ve bize biçtiğin sürenin sonuna nihayet eriştik" diyecekler. Yüce Allah da: "Allah'ın diledikleri dışında, içinde ebedi olarak kalacağınız yer cehennem ateşidir. Hiç kuşkusuz Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir ve O her şeyi hakkıyla bilendir.

Ayetin başında yer alan, « يَحْشُرُهُمْ » kelimesini kıraat imamlarından Hafs, « ى » harfiyle olmak üzere, «يَحْشُرُ» diye okumuştur. Ancak

kıraat imamlarından Nafi', İbn Kesir, Ebu Amr, İbn Âmir, Hamza ve Kisai, "nun" harfiyle olmak üzere, « نَحْشُرُهُمْ » şeklinde okumuştur.

Bu itibarla mana, "Allah'ın onların tümünü divanında toplayacağı günü veya Onların tümünü toplayacağımız günü" bir hatırla hele! Olur. O gün "Ey cinler-şeytanlar topluluğu!" diyeceğiz. **"Ey cinler-şeytanlar topluluğu! İnsanlarla aşırı bir şekilde uğraşarak onların çoğunu saptırdınız değil mi? diyecek."** O insanlardan bir çoklarını saptırarak doğru yoldan çıkardınız. Onları kendinize bağımlı kılarak size itaat eder duruma getirdiniz. Buradaki artırma ifadesi tıpkı, "Emir ya da komutan ordusunun sayısını artırdı" ifadesine benzer bir ifadedir. **"İnsanlardan onlara teslim olanlar:"** Onlara itaat ederek teslimiyet gösterenler ve onların vesve-selerine, fısıldamalarına kulak verenler ise **"Rabbimiz! Biz birbirimiz-den yararlandık"** Yani insanlar şeytanlardan yararlandılar. Çünkü şeytanlar onlara şehvete giden yolları ve onları elde etmenini sebeplerini öğretiyor ve gösteriyorlardı, aldanmaları, tuzaklarına düşmeleri için kendilerine yardımcı oluyorlardı. Cinler de insanlardan faydalanmakta idiler. Zira insanlar onlara itaat ediyor ve onların arzuladıkları doğrultu da onlara hizmette bulunuyorlardı.**"Ve bize biçtiğin sürenin sonuna nihayet eriştik, diyecekler."** Burada bununla ölümden sonraki dirilme gününü demek istiyorlar. İşte bu ifade bir bakıma onların cin ve şeytanlara itaat ettiklerinin bir itirafıdır. Heva ve heveslerinin peşinden gittiklerinin, ölümden sonraki hayatı yalanmalarını ve durumları sebebiyle olan pişmanlıklarının kabulü anlamındadır. **"Yüce Allah da: 'Allah'ın diledikleri dışında, içinde ebedi olarak kalacağınız yer cehennem ateşidir."** Sizin konaklayacağınız yer ateştir. "İçinde ebedi olarak kalacağınız-Halidine fi ha" ifadesi burada dilbilgisi bakımından haldir. Burada etkili amil ise, tıpkı aşağıda sunacağımız ayette de görüleceği gibi izafet manasıdır. Yüce Mevla şöyle buyuruyor: **"Sabaha çıkarlarken kesin olarak onların ardı kesilmiş olacaktır."(Hicr, 66)** Bu ayette geçen, « مُصْبِحِينَ » "Sabaha çıkarlarken" kelimesi, « هَؤُلَاءِ » işaret isminden haldir. Buradaki hal olabilmede de amil yine izafet yani tamlama manasıdır. Çünkü bunun manası, birbirine karışmak,birbiriyle uyum sağlamak,birbiri içine girmek demektir. Bu açıdan burada tefsirini yaptığımız ayette geçen « الْمَثْوَى » kelimesi amil değildir. Çünkü Mekan ismi olan bir kelime amillik görevi yapmaz. **"Allah'ın diledikleri dışında,"** Yani cehennem ateşinin azabında hepsi bir daha çıkmamak

kaydıyla orada ebedi olarak kalacaklardır. Bu azaptan sadece Allah'ın diledikleri istisna olarak ateşe atılmayacaklardır. Kısaca sair adlı cehennem azabından zemherir adlı azaba taşındıkları sırada işte bundan ancak Allah'ı istedikleri kurtulabileceklerdir. **"Hiç kuşkusuz Rabbin"** Dostlarına nasıl davranacağı, düşmanlarına karşı ne yapacağı hususunda **"hüküm ve hikmet sahibidir ve her şeyi hakkıyla bilendir."** Onların amellerini bilir ve herkesi de işledikleri amellerine göre ya ödüllendirir veya cezalandırır.

١٢٩- ﴿وَكَذٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾

129. İşte biz, işledikleri suç-günahlar dolayısıyla, zalimlerden kimini kimine musallat kılarız. İşte Biz, onların işledikleri masiyet ve küfür yüzünden bazısını bazısına cehennem ateşine sokmakta tabi kılarız, birbirinin peşine takarız veya onları birbirlerine musallat ederiz ya da kimini kimine destekçi kılarız. Daha sonra bir bakıma onları azarlama ve tevbih mahiyetinde olarak kıyamet gününde onlara şöyle buyuracak:

١٣٠- ﴿يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا قَالُوا شَهِدْنَا عَلَىٰ أَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ﴾

130. Ey cin ve insanlar topluluğu! Kendi içinizden size ayetlerimi anlatan ve bu gününüzle karşılaşacağınıza ilişkin olarak sizi uyaran peygamberler gelmedi mi? Onlar da: "kendi aleyhimize tanıklık ederiz" derler. Oysaki dünya hayatı kendilerini aldatmıştı. Böylece kendi aleyhlerine kâfir kimseler olduklarına dair yine kendileri şahitlik ettiler.

Dahhak'tan gelen rivayete göre, tıpkı insanlara onların kendi içlerinden elçiler gönderildiği gibi, cinlere de kendi içlerinden peygamberler gönderilmiştir. Çünkü insanlar ancak kendi hemcinsleriyle uyum sağlayabilirler. Kaldı ki nassın zahiri de zaten bunu gösteriyor. Fakat kimi ilim adamları da, peygamberler yalnızca insanlardan gönderilmişlerdir, düşüncesini savunmuşlardır. Ancak burada şöyle deniliyor: **"Sizden, sizin içinizden peygamberler"** Mademki Rabbimiz bu ifadesinde cinlerle insanları birlikte zikretmiş ve her ikisine birden böylece seslenmiştir. O

halde onlardan da peygamberlerin gönderildiği fikri de doğrudur. Evet eğer her ikisinden birinden geleceği ifade olunsa da.. Nitekim Yüce Mevla şöyle buyuruyor: **"İki denizi birbirine kavuşmak üzere Salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar. ...İkisinden de inci ve mercan çıkar." (Rahman, 19-20,22)** Ya da cinlerin elçileri bizim peygamberimizin elçileri olabilir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Kur'an okunması bittiğinde uyarıcılar olarak cinler kavimlerine döndüler." (Ahkaf, 29) "Size ayetlerimi anlatan"** Size kitaplarımı okuyan.. ve kıyamet denilen **"bu gününüzle karşılaşacağınıza..."**. İşte tüm bu gerçekler karşısında **"Onlar da: 'kendi aleyhimize tanıklık ederiz' derler."** Çünkü hüccet ve delillerin hepsi kesin olarak bizim aleyhimizde gerektiği gibi önümüze konmuştur. Kaldı ki, peygamberlerin tebliğ ettiği şeyler de bize ulaşmıştır. **"Oysaki dünya hayatı kendilerini aldatmıştı. Böylece kendi aleyhlerine kafir kimseler olduklarına dair yine kendileri şahitlik ettiler."** Peygamberleri ve getirdiklerini inkar ettiklerini itirafta bulunarak kendilerinin aleyhlerinde tanıklıkta bulundular.

١٣١- ﴿ذٰلِكَ اَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا غَافِلُونَ﴾

131. İşte peygamberlerin gönderilmesi ve uyarıları, halkı habersiz iken bir ülkeyi zulüm ve haksızlıkla helâk olmamasından ötürüdür.

Bu ifade daha önceki ayetlerde kendilerine peygamberler gönderilip uyarılan toplumlara işaret ederek durumu açıklıyor. Buradaki, « ذٰلِكَ » işaret ismi mahzuf mübtedanın haberidir. Yani, "İşte durum, iş ya da mesele böyledir" demektir. **"halkı habersiz iken bir ülkeyi zulüm ve haksızlıkla helak olmamasından ötürüdür."** Durum şudur: "İş ve vaziyet sana aktardığımız ve anlattığımız gibidir. Böylece Rabbinin herhangi bir ülke halkını zulmederek helak ettiği yanlışını ortadan kaldırmak içindir. Evet burada bu mananın öne çıkarılması, ayette yer alan, « اَنْ » edatının mastariyet edatı olarak değerlendirilmesi iledir. Diğer taraftan bu edatın şeddeli « اَنَّ » den hafifleştirilmiş « اَنْ » edatı olması da caizdir. Bu takdirde mana şudur: "Durum ve söz şu ki: 'Senin Rabbin ülkeleri zulüm ile helak eden değildir." Veya "senin Rabbin zalim değildir. Çünkü Rabbin

şayet onlar hiçbir şeyden haberdar değilken, herhangi bir peygamber ve bir Kitap ile uyarmadan onları helak etmiş olsaydı, kesinlikle Allah zalim olurdu. Haşa Allah böyle bir şeyden yüce ve münezzehtir.

١٣٢- ﴿وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ﴾

132. Her kimseye yaptığı işlere göre dereceleri vardır. Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir.

Sorumluluk ve yükümlülük taşıyan herkese amellerinin karşılığını almaları için **"yaptığı işlere göre dereceleri"** menzil ve basamakları **"vardır."** İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed buna dayanarak yaptıkları taatleri sebebiyle cinlere de sevap olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu durum, hemen cin ve insanların söz konusu edildiği ayetten sonra gelmiş bulunuyor, dolayısıyla bu hükmü içeriyor. **"Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir."** Onları haşa unutacak değildir. İbn Amir bu ayetin son kelimesi olan, « يَعْمَلُونَ » fiilini, « تَ » harfiyle «تَعْمَلُونَ » olarak okumuştur. Buna göre mana: "Rabbin sizin yaptıklarınızdan..."

133. – 140. ÂYETLER

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ ۚ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَآءُ كَمَآ أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَ ﴿١٣٣﴾ إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَاٰتٍ ۙ وَمَآ أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ ۚ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَآئِنَا ۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلاَ يَصِلُ إِلَى اللّٰهِ ۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَآئِهِمْ ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾ وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلاَدِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ ۚ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾ وَقَالُوا هٰذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لاَ يَطْعَمُهَآ إِلاَّ مَنْ نَشَآءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لاَ يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَآءً عَلَيْهِ ۚ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هٰذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَى

أَزْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ
إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ
عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا
كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾

Meâli

133- Rabbin hiçbir şeye muhtaç değildir, zengindir, rahmet ve merhamet sahibidir. Eğer isterse sizi ortadan kaldırıp yok eder. Sizi bir başka kavmin soyundan getirdiği gibi sizden sonra da yerinize istediği bir kavmi getirir.

134- Muhakkak size vaat olunan şeyler mutlaka gelecektir. Siz onu engelleyemeyeceksiniz.

135- De ki: Ey kavmim! Tüm yapabileceğiniz şeyleri var gücünüzle elinizden geldiği gibi yapın. Ben de görevimi yapıyorum. Güzel sonun kime ait olacağını yakın gelecekte bileceksiniz. Şurası bir gerçektir ki zalimler asla kurtuluşa eremezler.

136- Kendilerine Allah'ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah'a bir pay ayırıp batıl zanlarınca, bu Allah'a, bu da ortak koştuğumuz putlara aittir, demektedirler. Ortaklarına ait olanından Allah'ın payına aktarılmaz. Ancak Allah'a ait olandan ortakların payına aktarılır. Bun-ların verdikleri hüküm ne kötüdür.

137- İşte böylece onların ortakları, müşriklerden bir çoğuna çocuklarını öldürmeyi hoş gösterdiler ki, hem kendilerini helâk etsinler hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar! Eğer Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Artık sen onları uydurdukları yalanlarıyla başbaşa bırak!

138- Onlar saçma iddialarına göre şöyle dediler: "İlahlar, putlar adına ayrılan bu hayvanlarla ekinler dokunulmazdırlar. Onları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez. Şunlar da binilmesi haram-yasak-lanmış hayvanlardır." Öyle hayvanlar da vardır ki, keserken üzerlerine Allah'ın adını bilerek-kasten zikretmezler. Onlar bütün bunları, Allah'a iftira olmak üzere uydurmuşlardır. Allah kendilerini uydurdukları iftiraları yü-

zünden pek yakın bir gelecekte cezalandıracaktır.

139- Yine şöyle demektedirler: "Şu hayvanların karınlarındaki yavrular, canlı olarak doğmaları halinde yalnızca bizim erkeklerimize aittir, kadınlarımıza ise haramdır. Şayet yavru ölü doğarsa bu durumda erkek-kadın hepsi bunda ortaktırlar. Allah onların bu değerlendirmeleri sebebiyle pek yakın bir gelecekte cezalarını verecektir. Şüphesiz Allah hüküm ve hikmet sahibidir. Her şeyi hakkıyla bilendir.

140- Bilgisizlik ve düşüncesizlik sebebiyle beyinsiz bir şekilde çocuklarını öldürenler, Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek kadınlara haram sayanlar, muhakkak olarak tam bir hüsrana uğradılar. Kesinlikle sapıttılar bunlar ve bunlar doğru yola da bulacak değiller.

Tefsiri

١٣٣- ﴿وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ﴾

133- Rabbin hiçbir şeye muhtaç değildir,zengindir, rahmet ve merhamet sahibidir. Eğer isterse sizi ortadan kaldırıp yok eder. Sizi bir başka kavmin soyundan getirdiği gibi sizden sonra da yerinize istediği bir kavmi getirir. Kullarına yüklediği sorumluluk ve onlara sunduğu sürekli menfaatler için merhameti boldur. Ey zalimler! Allah **"Eğer isterse sizi ortadan kaldırıp yok eder. Sizi bir başka kavmin soyundan getirdiği gibi"** Özellikleri sizinkiler gibi olmayan bir başka milletin soyundan getirdiği gibi -ki bunlar Hz. Nuh'un gemisinde yer alan kimselerdir- **"sizden sonra da yerinize istediği"** itaatkar bir toplumu **"bir kavmi getirir.**

١٣٤- ﴿إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾

134- Muhakkak size vaat olunan şeyler mutlaka gelecektir. Siz onu engelleyemeyeceksiniz.

Ölümden sonra dirilme, hesaba çekilme, sevap ve cezalandırma gibi **"size vaat olunan şeyler mutlaka gelecektir. Siz onu engelleyemeyeceksiniz."** Bu ifade inkârcıların, "Artık ölen geçip gitmiştir, yok ol-

muştur, dirilecek değildir" sözlerine bir cevap niteliğindedir. Ayette yer alan, « مَا » harfi burada, « اَلَّذِي » manasınadır. « لَآتٍ » ise, « اِنَّ » nin haberidir.

١٣٥- ﴿ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَۙ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴾

135- De ki: Ey kavmim! Tüm yapabileceğiniz şeyleri var gücünüzle elinizden geldiği gibi yapın. Ben de görevimi yapıyorum. Güzel sonun kime ait olacağını yakın gelecekte bileceksiniz. Şurası bir gerçektir ki zalimler asla kurtuluşa eremezler.

Ayette yer alan, « مَكَانَةٌ » kelimesi masdar olur. Nitekim araplar bir kimsenin en sağlam olarak bir yer edinmesi halinde, « مَكُنَ مَكَانَةً » derler. Ayrıca bu kelime aynı zamanda mekan ya da yer manasına da gelir. Nitekim, « مَكَانٌ » ve « مَكَانَةٌ » denir ki, tıpkı "Makam ve Mekamet" gibi. İşte buna göre: **"De ki: 'Ey kavmim! Tüm yapabileceğiniz şeyleri var gücünüzle elinizden geldiği yapın."** kavli şu gibi manaları ihtimal olarak içermektedir: "Yamakta ve devam ettirmekte olduğunuz işinizde-durumunuzda hiçbir tarafa yalpalamadan olduğunuz yerde ve inançta durup bekleyin. Bunun için var gücünüzü ve imkanlarınızı da ortaya koyun. Şu anda üzerinde bulunduğunuz yol,yön ve hal üzere devam ede durun!" Nitekim araplar, birine aynı durumunu sürdürmesini istedikleri bir kimseye: « عَلٰى مَكَانَتِكَ يَا فُلَانُ » "Ey filan kimse yerinde dur!" Yani hangi durum ve konumda isen öylece kal ve pozisyonunu değiştirme! derler. **"Ben de görevimi yapıyorum!"** Ben de hangi durum ve konumda isem onu değiştirmeksizin aynen duruyor ve o görevimi yapıyorum. Yani şöyle deniliyor: "Sizler küfrünüz ve bana olan düşmanlığınız üzere devam ede durun, o pozisyonunuzu değiştirmeyin. Bana gelince, ben de İslâm'da sebat eder olduğum halde görevimi sürdürüyorum ve size karşı sabır ve mücadelemi devam ettiriyorum. Aslında burada ifade tehdit ve korkutmayı da içermektedir. Bunun kanıtı da: **"Güzel sonun kime ait olacağını yakın gelecekte bileceksiniz."** Kavlidir. Yani pek yakın bir gelecekte "hangimizi övgüye değer iyi bir son beklediğini

siz de bilecek ve göreceksiniz, biz de." Aslında insanları uyarmada bu oldukça güzel ve hoş bir yoldur. **"Şurası bir gerçektir ki zalimler"** kafirler **"asla kurtuluşa eremezler."**

Dolayısıyla mana: "Her biri için nerede olurlarsa olsunlar, bir yer ve mekan vardır" olur. Kıraat imamlarından Hamza ile Ali el Kisaî de, « يَعْلَمُونَ » fiilini « ت » harfiyle, « تَعْلَمُونَ » şeklinde okumuşlardır. Eğer ayetteki, « مَنْ » burada « أَيُّ » manasında soru edatı ise bu durumda mübtedadır ve haberi de « تَكُونُ » dur. Dolayısıyla her ikisi de yani mübteda ile haberi iki mef'ul durlar. Her ikisine de istifham yoluyla "ilim" fiili taalluk eder. Ya da nasb durumundadır. Bu halde de, « مَنْ » ilgi zamiri olan « الَّذِي » manasında olur. Tek bir mefûl alması sebebiyle de bu, «يَعْلَمُونَ » fiilinin tek mef'ulü olur.

١٣٦- ﴿وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَٓائِنَاۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَٓائِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَٓائِهِمْۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾

136- Kendilerine Allah'ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah'a bir pay ayırıp batıl zanlarınca, bu Allah'a, bu da ortak koştuğumuz putlara aittir, demektedirler. Ortaklarına ait olanından Allah'ın payına aktarılmaz. Ancak Allah'a ait olandan ortakların payına aktarılır. Bunların verdikleri hüküm ne kötüdür.

Ali el Kisai kıraatine göre, « بِزُعْمِهِمْ » nitekim bunun mabadi de böyledir. Yani iddialarına ve zanlarına dayanarak bu Allah'ın payıdır, diye bir hisse ayırıyorlardı. Oysaki Allah onlara bu manada bir emir vermemişti. Nitekim onlara böyle bir bölüşme ve taksimatı da şeriat olarak vermemişti. **"Ortaklarına ait olanından Allah'ın payına aktarılmaz."** Yani konukları için ayırdıkları veya fakir ve miskinlere sadaka olarak verilmek üzere ayırdıkları hisse çeşitlerinden hiçbir şer Allah'ın payına aktarılmaz. **"Ancak Allah'a ait olandan ortakların payına aktarılır."** Yani "bu Allah'ın payıdır" diye ayırdıkları hisselerden başka-

larına infak için buradan aktarma yaparlar ve aynı zamanda bundan kendi mabetleri için de harcamada bulunurlar.Anlatıldığına göre müşrik ve inkarcılar ekinlerden olsun hayvanlardan olsun, bunlardan bir kısmını Allah için ve aynı zamanda bir de kendi ilahları ve putları için ayırırlarmış. Fakat bakarlar ki Allah'ın payı diye ayırdıkları şeyler üreyip çoğalmaktadır. Hemen söylediklerinden ve sözlerinden cayarak Allah'ı payı diye ayırdıklarını da putlarının, payına aktarmaya başladılar. Ancak putları için ayırdıkları şeylerin de üreyip çoğaldıklarını gördüklerinde bu defa şöyle bir gerekçeye sığınarak Allah'ın payına, diğerlerinin payından bir ayırma gitmediler. Gerekçeleri şu idi: **"Allah zengindir, bunlara muhtaç değildir."** Bunun sebebi de bu kimselerin ilahlarını, ilahlaştırdıkları şeyleri daha çok sevmeleri ve onları tercih etmeleridir.

Ayette geçen, « مِمَّا ذَرَأَ » "Yarattığı.....den" şuna işaret etmektedir. Üreyip çoğalan şeylerin Allah için ortaya konması ve ayrılması çok daha yerindedir. Çünkü o şeyleri yaratıp var eden Allah'tır. Daha sonra Rabbimiz onların yaptıklarını kötüleme kastıyla şöyle buyuruyor: **"Bunların verdikleri hüküm ne kötüdür."** İlahlarını, Allah'a tercih etmekle, Allah'ın kendileri için meşru kılmadığı bir şey yapmakla vardıkları yargı gerçekten ne kadar kötü ve ne kadar.

Ayette geçen, « مَا » merfu konumundadır. Buna göre mana şöyledir: **"Yargı olarak vardıkları hüküm ne kötüdür."** Veya nasb mahallindedir. Buna göre de mana şöyledir: **"Hüküm olarak onların vardıkları yargı ne kötüdür."**

١٣٧- ﴿وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَاؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ﴾

137- İşte böylece onların ortakları, müşriklerden bir çoğuna çocuklarını öldürmeyi hoş gösterdiler ki, hem kendilerini helâk etsinler hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar! Eğer Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Artık sen onları uydurdukları yalanlarıyla başbaşa bırak!

Nasıl ki yukarıda anlatıldığı gibi müşrikler mal bölüşümünü cazip ve çekici olarak gösterdilerse, aynı şekilde kız çocuklarını diri diri gömmelerini de hoş bir şey olarak gösteriyorlardı. Bunun için devamla buyuruluyor ki: " **İşte böylece onların ortakları, müşriklerden bir çoğuna çocuklarını öldürmeyi hoş gösterdiler ki,"**

Burada, « قَتْلَ » "Katle" kelimesi, « زَيَّنَ » fiilinin mefulüdür.

« شُرَكَاؤُهُمْ » kelimesi de, « زَيَّنَ » fiilinin failidir. Ayrıca « زَيَّنَ » fiili meçhul olarak, « زُيِّنَ » zammeli şeklinde de okunmuştur. Bu bakımdan, « قَتْلَ » kelimesi naibi fail olarak « قَتْلُ » şeklinde merfu okunmuştur. « أَوْلَادَهُمْ » kelimesi de mastarın mefulü olarak mansub okumuştur.

İbn Amir de, « قَتْلَ » kelimesine izafetle « شُرَكَائِهِمْ » Şurekauhum" kelimesini mecrur olarak, şeklinde okumuştur. "Yani şeytanlar,...." Arada bir zarf olmaksızın ayırmak ancak zaruret halinde olabilir. Oysa bu, burada meful konumundadır. Bu itibarla mana şöyle takdir olunur: "Ortaklarının çocuklarını öldürmeleri bir çok müşriklere cazip gösterildi." **"hem kendilerini helâk etsinler"** aldatılarak helâk edilsinler **"hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar!"** Kafalarını karıştırıp, şaşırtarak yolarını saptırsınlar! Dinleri ise,üzerinde yaşadıkları Hz. İsmail'in dini, Hanif dinidir.Yani Tevhit inancıdır. İşte müşrikler tevhit dini olan İsmail'in dininden uzaklaşıp şirke kaysınlar istiyorlardı. **"Eğer Allah dileseydi bunu yapamazlardı."** İşte ayetin bu kısmı tüm kainatın yüce Allah'ın dilemesine bağlı olduğunun delilidir. **"Artık sen onları uydurduklarıyla başbaşa bırak!"** Haksız olarak Allah'a karşı uydurdukları şeylerle..., Ya da iftiralarıyla, çünkü bu iftiranın zararı se-nin ve bizim aleyhimize değil, onların aleyhinedir.

١٣٨- ﴿وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾

138- Onlar saçma iddialarına göre şöyle dediler: "İlahlar, put-

lar adına ayrılan bu hayvanlarla ekinler dokunulmazdırlar. Onları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez. Şunlar da binilmesi haram hayvanlardır." Öyle hayvanlar da vardır ki, keserken üzerlerine Allah'ın adını bilerek zikretmezler. Onlar bütün bunları, Allah'a iftira olmak üzere uydurmuşlardır. Allah kendilerini uydurdukları iftiraları yüzünden pek yakın bir gelecekte cezalandıracaktır.

Haram ve yasaktır. Burada haram diye tefsir olunan, « حِجْرٌ » kelimesi "Fi'l" kalıbında "mef'ul" anlamında « مَحْجُورٌ » yani yasaklanan, haram kılınan demektir. Tıpkı Zebhin kesilen, Tıhn'ın öğütülen manasında olması gibi. Bununla hem eril, hem dişil, hem tekil ve hem çoğul olmak üzere nitelenme müsavidir. Çünkü bunun hükmü, sıfat olmayan isimlerin hükmü gibidir. Müşrikler ekinlerinden veya hayvanlarından ilahları adına ayırdıkları için şöyle demekteydiler: **"Onları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez."** Bununla sadece putlara hizmet verenler ve bir de kadınlar dışında erkekler demek isteniyor. Kısaca bunlardan sadece putlara hizmet verenlerle erkekler yiyebilirler. Kadınlar ise bundan yiyemezler.

Burada ayette yer alan, « زَعْمٌ » kelimesi içine yalan karıştırılan zandan ibaret olan söz demektir. **"Şunlar da"** yani Bahire, Saibe,Vasile ve Ham adı verilen hayvanlar da **"binilmesi haram hayvanlardır.' Öyle hayvanlar da vardır ki, keserken üzerlerine Allah'ın adını bilerek zikretmezler."** Kesim sırasında Allah adına değil de, ilahları, putları adına keserler. **"Onlar bütün bunları, Allah'a iftira olmak üzere uydurmuşlardır."**

Buradaki, « افْتِرَآءً عَلَيْهِ » kısmı mef'ulü Lehtir veya haldir. Yani bunlar hayvanlarını üçe ayırıyorlar. Haram olanlar, binilemeyecek olanlar ve üzerlerine Allah'ın adı anılmaksızın-Besmelesiz olarak kesilenler. Bütün bu bölüşmeyi de yalan uydurarak Allah'a nisbet ederler. **"Allah kendilerini uydurdukları iftiralar yüzünden pek yakın bir gelecekte cezalandıracaktır."** İşte ayetin bu kısmı bir tehdit içeriyor.[8]

---

[8] (Tefsirimizin bu ayetin açıklamasında, Bahire, Saibe,Vasile ve Ham diye nitelendirilen kimi hayvanlardan söz edilmektedir. Gerçi bu konu (Maide,103) te de geçmiş olmakla birlikte açıklanmasında yarar bulunmaktadır.

Bahire: Beş kez doğuran ve beşinci doğumunda dişi yavru doğurmuş olan deveye bu ad verilir. Dolayısıyla bu devenin kulağı işaretlenir, sağılmayıp sütü putlara bırakılırdı.

Saibe: Sütünden yalnızca misafirlerin yararlandığı ve putlar adına serbest bırakılan develere de bu isim verilirdi.Vasile: Biri erkek, ötekisi de dişi olmak üzere ikiz doğum yapan koyun ya da deveye verilen ad. Erkek yavru putlar adına kurban edilirdi.

Ham: On nesli dölleyen erkek deveye verilen addır. İşte bu develer de serbest bırakılırlardı. (çeviren)

١٣٩- ﴿وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هٰذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰى أَزْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾

139- Yine şöyle demektedirler: "Şu hayvanların karınlarındaki yavrular, canlı olarak doğmaları halinde yalnızca bizim erkeklerimize aittir, kadınlarımıza ise haramdır. Şayet yavru ölü doğarsa bu durumda erkek-kadın hepsi bunda ortaktırlar. Allah onların bu değerlendirmeleri sebebiyle pek yakın bir gelecekte cezalarını verecektir. Şüphesiz Allah hüküm ve hikmet sahibidir. Her şeyi hakkıyla bilendir.

Müşrikler diyorlardı ki, Bahire ve Saibe adındaki develerin canlı doğum yapmaları halinde, bunlardan sadece erkekler yiyebilirler, çünkü onlara aittir. Bundan kadınlar yiyemezler. Ancak ölü doğum yapmışlarsa bunda erkek-kadın ortaktırlar, ikisi de faydalanabilirler.

« خَالِصَةٌ » kelimesinin müennes olarak gelmesi, « مَا » harfinin haberi olması sebebiyledir. Çünkü manaya hamlolunmuştur. Zira, « مَا » burada cenin « أَجِنَّ » manasındadır. « مُحَرَّمٌ » kelimesinin de müzekker-eril olarak gelmesi, kelimenin lafzına hamlolunduğu içindir.

Veya « خَالِصَةٌ » deki « ت » harfi tıpkı, « نَصَّابَةٌ » kelimesindeki «

ن» harfi gibi mübalağa-aşırılık için olabilir. **"Şayet yavru ölü doğarsa bu durumda erkek-kadın hepsi bunda ortaktırlar."** Yani adı geçen hayvanların karınlarındaki yavrular ölü doğarsa,... Kıraat imamlarından Ebu Bekir Şu'be, Asım'dan rivayetle, "ve in tekün meyteten" şeklinde okumuştur.

Yani "Ceninler ölü iseler" İbn Amir de, « كَانَ » fiilini, tam fiil kabul ederek, « اِنْ تَكُنْ مَيْتَةٌ » şeklinde kıraat etmiştir. İbn Kesir de, fiilin takaddümü sebebiyle, « اِنْ يَكُنْ مَيْتَةٌ » olarak okumuştur.

« فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ » daki zamirin-adılın müzekker olarak gelmesi, «اَلْمَيْتَةُ» "ölü" kelimesinin erkek ve dişi ölen herkes için eşit manada kullanılır olmasındandır. Adeta şöyle denilir gibidir:

« وَاِنْ يَكُنْ مَيْتَةٌ فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ » "Şayet yavru ölü...." dikkat edilirse, « مَيْتَةٌ » yerine, « مَيِّتٌ » denilince anlam aynıdır. **"Allah onların bu değerlendirmeleri sebebiyle"** helali haram ve haramı da helal kılmada Allah adına yalan uydurmaları yüzünden **"pek yakın bir gelecekte cezalarını verecektir. Şüphesiz Allah"**onları cezalandırmada **"hüküm ve hikmet sahibidir."** Onların inanç ve itikatları konusunda **"her şeyi hakkıyla bilendir."**

١٤٠- ﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا اَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَاءً عَلَى اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾

140- Bilgisizlik ve düşüncesizlik sebebiyle beyinsiz bir şekilde çocuklarını öldürenler, Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek kadınlara haram sayanlar, muhakkak olarak tam bir hüsrana uğradılar. Kesinlikle sapıttılar bunlar ve bunlar doğru yola da bulacak değiller.

Fakirlik korkusu veya esir düşer endişesiyle kız çocuklarını diri diri gömüp öldürenler, akılsızlıkları yüzünden, çocuklarının rızkını verenin kendileri değil de Allah'ı olduğunu bilmemeleri ve takdir etmemeleri

nedeniyle yavrularını ortadan kaldıranlar, **"Allah'ın"** Bahirelerden, Saibe lerden ve daha başka şeylerden **"kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek kadınlara haram sayanlar, muhakkak olarak tam bir hüsrana uğradılar. Kesinlikle sapıttılar ve bunlar doğru yolu da bulacak değiller."**

İbn Kesir ile İbn Amir, « قَتَلُوا » kelimesini şeddeli olarak, « قَتَّلَهُ » şeklinde okumuşlardır. « افْتِرَآءً عَلَى اللّٰهِ » de mefulü lehtir.

❁ ❁ ❁

141. - 144. ÂYETLER

وَهُوَ الَّذٖى اَنْشَاَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهٖ اِذَا اَثْمَرَ وَاٰتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهٖ وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفٖينَ ﴿١٤١﴾ وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبٖينٌ ﴿١٤٢﴾ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ نَبِّؤُنٖى بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿١٤٣﴾ وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاۤءَ اِذْ وَصّٰيكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿١٤٤﴾

Meâli

141- Asmalı ve asmasız bağ ve bahçeleri, tatları çeşit çeşit hurma

ve ekinleri, birbirine benzeyen ve benzemeyen tarzda zeytin ve narları yaratan O'dur. Her biri ürün verdiğinde meyvesinden yiyin. Devşirilip toplandığı gün de onların öşür ve zekat hakkını verin. Ancak israf etmeyin; zira Allah israf edip savurganlıkta bulunanları sevmez.

142- Hayvanlardan da çeşit çeşit olarak yarattı. Kiminden binit olarak, kiminin de yün ve kılından yaygı ve giysi olarak faydalanılır. Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden yiyin; ancak şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır.

143- Sekiz çift hayvanı da yaratan O'dur: Koyundan iki, keçiden iki çift. De ki: Allah iki erkeği mi haram kıldı yoksa iki dişiyi mi? Ya da iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı? Eğer ileri sürdüğünüz iddianızda doğru iseniz bana ilimle söyleyin.

144- Ve deveden iki, sığırdan da iki çift yarattı. De ki: Allah iki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi ya da iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı? Yoksa Allah size bu haramı koyduğunda siz orada hazır ve buna şahitler mi idiniz? Oysa herhangi bir bilgi ve belgeye dayanmaksızın insanları sırf saptırmak amacıyla Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

Tefsiri

١٤١ - ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ
وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ
إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾

141- Asmalı ve asmasız bağ ve bahçeleri, tatları çeşit çeşit hurma ve ekinleri, birbirine benzeyen ve benzemeyen tarzda zeytin ve narları yaratan O'dur. Her biri ürün verdiğinde meyvesinden yiyin. Devşirilip toplandığı gün de onların öşür ve zekat hakkını verin. Ancak israf etmeyin; zira Allah israf edip savurganlıkta bulunanları sevmez.

"Asmalı ve asmasız bağ ve bahçeleri," direkler dikilmek suretiyle yükseklere asarak oluşturulan asma bağları ile, kendi halinde yere

bırakılmak suretiyle oluşturulan bağları ve bahçeleri, asma dallarının üzerinden sarkıtıldığı yerleri, **"tatları çeşit çeşit hurma ve ekinleri,"** kısaca renk,tat,hacim ve koku bakımından türlü türlü hurma ile ekinleri, **"birbirine benzeyen ve benzemeyen tarzda zeytin ve narları yaratan O'dur."** Yani renklerde benzeyen ve fakat tatlarında farklılık gösteren bu ürünleri yaratan Allah'tır. Burada, « وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا » mukadder haldir. Çünkü hurma ilk çıktığı sırada farklılık gösterene,değişik bir hal alana kadar yenmez Bu tıpkı şu ifade gibidir: **"Artık ebedi kalmak üzere girin buraya-cennete,.."(Zümer,73)**

Yine, « أُكُلُهُ » hurmanın yenen ürünü,meyvesi demektir. Buradaki «هُ» zamiri « نَخْل » "hurma, hurma ağacı" na işaret eder.

Dolayısıyla وَالزَّرْعَ kelimesi de bunun hükmüne tabidir, Çünkü onun üzerine atfolumuştur. Ya da mana: "Her biri için çeşit çeşit,..." Yine buradaki, « أُكُلُهُ » ifadesini, kıraat imamlarından Nafi' ile İbn Kesir, « أُكْلُهُ » şeklinde okumuşlardır.

Diğer imamlar ise, zammeli olarak, « أُكُلُهُ » şeklinde okumuşlardır. **"Her biri ürün verdiğinde meyvesinden yiyin."** Hepsinin meyvesinden, meyve verdikleri zaman yiyin. Burada, "ürün verdiğinde" ifadesinin şöyle bir yararı, ince bir manası vardır. Yani bunlar ürün verdiklerinde, henüz oldukça taze ve ham durumda iken bile yenmesi mubahtır. Yoksa ham durumda iken değil de olgunluğa erdiklerinde yiyin, demek değildir. Kısaca her zaman ve her halükarda bunların meyvelerinden yenebilir.

"Devşirilip toplandığı gün de onların öşür ve zekât hakkını verin." Ayetin bu kısmı mezhep imamımız İmam Ebu Hanife'nin öşür vergisini genelleştirmede hücceti ve delilidir. Ayetteki, « حَصَادِهِ » kelimesi « حَ» harfinin fethasıyla Basralı Ebu Amr ve Yakup -her ikisi de yedi kıraat imamlarından değildirler-, Şam'lı İbn Amir ve Asım b. Ebu'n-Necud tarafından okumuştur.

Diğer kıraat imamları ise, « حِ » harfinin esresiyle, « حِصَادِهِ » ola-

rak okumuşlardır. Her iki okuyuş da iki lüğattırlar, farklı lehçe kullanışıdırlar. **"Ancak israf etmeyin;"** Yani tamamını vererek saçıp savurmayın, malınızı haksız şekilde savurganlık ederek zayi etmeyin, elden çıkarmayın. **"Zira Allah israf edip savurganlıkta bulunanları sevmez."**

Ayetin, « كُلُوا مِنْ » kısmından itibaren, sonu olan, « إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ » kısmına kadar olan cümle cümle-i mu'tarizedir.

١٤٢- ﴿ وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴾

142- Hayvanlardan da çeşit çeşit olarak yarattı. Kiminden binit olarak, kiminin de yün ve kılından yaygı ve giysi olarak faydalanılır. Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden yiyin; ancak şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır.

Bu ayette bir önceki ayette bulunan, « جَنَّاتٍ » kelimesi üzerine matuftur. Dolayısıyla mana şöyle olmaktadır: "Hayvanlardan da yük ve ağırlık taşıyacak olanlarını ve kesim için yere yatırılanları yarattık." Veya buradaki

« حَمُولَةً » kelimesi yük taşımaya elverişli büyük baş hayvanlardır.

« فَرْشًا » ten maksat da, sütten henüz kesilmiş develer, buzağılar ve bir de koyunlar kast olunmaktadır ki, küçük baş hayvanlar demektir. Çünkü bunlar küçüklükleri bakımından yere daha yakındırlar. Sanki yere serilmiş sergi gibidirler. **"Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden yiyin;"** Yani Allah'ın size helâl olarak verdiği şeylerden rızık olarak yiyin. Onları cahiliye düşüncesinin haram kılması ve yasaklaması gibi haram kılmayın, yasaklamayın. **"Ancak şeytanın adımlarına-uygulama ve planlarına- uymayın."** Tıpkı cahiliye düşüncesinin bağlılarının yaptıkları gibi helali haram ve haramı da helal kılmadaki uygulamalarına uymayın. **"Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır."** Din ve inancınız aleyhinde olması itibariyle onu her zaman töhmet altında tutun ve ona fırsat tanımayın.

١٤٣- ﴿ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنْثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾

143- Sekiz çift hayvanı da yaratan O'dur: Koyundan iki, keçiden iki çift. De ki: Allah iki erkeği mi haram kıldı yoksa iki dişiyi mi? Ya da iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı? Eğer ileri sürdüğünüz iddianızda doğru iseniz bana ilimle söyleyin.

Bu ayet daha önce geçen ayetteki, « حَمُولَةً وَ فَرْشًا » kelimelerinden bedeldir. **"Koyundan iki, keçiden iki çift."** Burada ikişer çift demekten kasıt, "erkekli-dişili" demektir. Çünkü sadece bir tane olan şeye, "tek bir tane" anlamında "ferd" denir. Eğer aynı cinsten olan bir şeyden yanında bir başkası da varsa buna, zevç yani çift adı verilir. Dolayısıyla ikisi birlikte çiftler veya iki çift anlamında, « زَوْجَانِ » adı verilir. Nitekim işin bu yönünü teyit eden şu ayet buna delildir: **"Doğrusu, erkek ve dişi iki çifti yaratan O'dur." (Necm: 45)**

Kaldı ki, « ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ » **"Semaniyete ezvac: Sekiz çift hayvan da yaratan O'dur."**kavli de buna delildir. Daha sonra ayetin bu kısmı, "**Koyundan iki, keçiden iki çift**", ve **"Deveden iki, sığırdan iki çift"** kısmıyla tefsir edilip açıklanıyor.

« ضَأْنٌ » ve « مَعْزٌ » kelimeleri, dat harfiyle, « ضَائِنٌ » ve « مَاعِزٌ » kelimelerinin çoğuludurlar.

Tıpkı, « تَاجِرٌ » ve « تَجْرٌ » kelimeleri gibi. Kıraat imamlarından İbn Kesir, İbn Amir ve Amr "Ma'z" kelimesini "Ayın" harfinin fethasıyla, « مَعَزٌ » olarak okumuşlardır. Bu ise iki farklı lehçedir yani, « مَعْزٌ » ve « مَعَزٌ » kelimeleri. **"De ki: Allah iki erkeği mi haram kıldı yoksa iki dişiyi mi? Ya da iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı?"**

Bu ayetin orijinal metninde yer alan, « آلذَّكَرَيْنِ » deki "A" yani hemze burada inkar içindir. Burada, « ذَكَرَيْنِ » "iki erkek"ten murat, koyun kısmının erkeği yani koç demektir. Bu birincisi. İkincisi de, keçi kısmının erkeği yani teke manasınadır. « اْلأُنْثَيَيْنِ » "iki dişi"den maksat ise, koyun kısmının dişisi ile keçi kısmının dişisi demektir.

Burada, cahiliye dönemi kimselerinin koyun ve keçi cinsinden ister bunların erkekleri olsun ister dişileri olsun, bunların hiç birisinin Allah tarafından haram kılınmadığını, yasaklanmadığını belirtiyor. Çünkü cahiliye düşüncelerine bağlı olanlar, ileri sürdükleri hususların Allah tarafından haram kılındığını savunuyorlardı. Aynı şekilde gebe hayvanların rahimlerinde var olanlar için ileri sürdükleri inanç ve düşünceleri de yine ret ediliyor. Bilindiği üzere cahiliye düşünceleri savunanlar bazen bu hayvanların erkek olanlarının haram olduğunu ileri sürüp savunurlar, bazen da dişilerinin haramlığını ileri sürerlerdi. Bazı zamanlarda ise erkek olsun, dişi olsun her ikisini de haram kılarlardı, kimi zamanlarda ise bu haramlığı katma manada yani erkekli ve dişili olarak haram kılarlardı. Çünkü bunlar diyorlardı ki, "Bunların haramlığı ve yasaklığı kesin olarak Allah tarafından konmuştur." İşte yine Allah, onların bu iftira ve uydurmalarını böylece red ediyor.

Ayetteki, « آلذَّكَرَيْنِ » ve « أَمِ اْلأُنْثَيَيْنِ » kelimelerinin mansup oluşu « حَرَّمَ » fiili sayesindedir. Mana şöyle oluyor: "Yoksa Allah iki dişiyi mi haram kıldı?" Yine, « أَمَّا اشْتَمَلَتْ » kelimesindeki, « مَا » da ayni şekilde mansuptur. **"Eğer ileri sürdüğünüz iddianızda doğru iseniz bana ilimle söyleyin!"** Yani, "bu hayvanların haram kılınması Allah tarafındandır" iddianızda doğru iseniz, bu takdirde, sizin haram olarak gösterdiğiniz bunlarla ilgili olarak Allah tarafından da haram kılındığını gösteren ve bilinen bir şeyi, belgeyi getirin ve bana gösterin, bildirin!

١٤٤- ﴿وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ ۗ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنْثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ ۖ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاكُمُ اللَّهُ بِهَذَا ۚ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا

يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴾

144- Ve deveden iki, sığırdan da iki çift yarattı. De ki: Allah iki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi ya da iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı? Yoksa Allah size bu haramı koyduğunda siz orada hazır ve buna şahitler mi idiniz? Oysa herhangi bir bilgi ve belgeye dayanmaksızın insanları sırf saptırmak amacıyla Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

Buradaki, « أَمْ » "yoksa" edatı munkatia'dır. Yani, « أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ » *"Yoksa siz orada hazır mıydınız?"* demektir. Bu mana şöyle oluyor: "Bu haram kılmayı ya da yasaklamayı koyarken siz Allah'ın yanında hazır mı bulunuyordunuz?" Çünkü adamlar hem Allah'ın Rasulüne iman etmiyorlar, hem de: "Bizim haram kıldığımız şu hayvanları Allah haram kılmıştır." Diyorlar. Bu, bir çelişkidir. Kaldı ki, "Yoksa siz orada hazır mıydınız?" ifadesiyle bir bakıma onlarla alay edilerek yanlışları ortaya konuluyor. Yani," Allah size böyle bir emri ya da haram tavsiyesini koyduğunda siz orada hazır olduğunuz şekilde bunu biliyorsunuz öyle mi? Oysaki siz O'nun gönderdiği peygamberlerine iman etmiyorsunuz." **"Oysa herhangi bir bilgi ve belgeye dayanmaksızın insanları sırf saptırmak amacıyla Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?"** Yani Allah'ın haram kılmadığı bir şeyi O'na nisbetle bunu Allah haram kıldı demekten daha büyük bir zulüm olmayacağı gibi bunu söyleyenden de daha zalimi olamaz. **"Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."** Yani yüce Allah'ın ezeli ilminde, kendilerinin küfür üzere hayatlarını sonlandıracak olanları hidayete erdirmez. Dikkat edilirse burada bazı sayıların arasında fasıla-araya girmeler oldu. Kimisi de parantez cümlesi niteliğinde olarak sayılardan farklı sayılmadı. Bunun da sebebi, yüce Allah'ın kullarının yararlanabilmeleri için onlara kimi hayvanları lütfetti ve onlardan faydalanmayı da helal saydı. Onların yani cahiliye düşüncelerine bağlı olanların yasaklayıp haram kıldıkları şeylere de hüccet ile itirazda bulundu. Bunun sebebi de onlar tarafından haram kılınan şeylerin helal olduklarını tekit ve teyit manasında zikretmiştir. Çünkü konuşma arasında yer verilen itiraz cümlelerinin asıl amacı yalnızca konuyu daha çok pekiştirmek içindir.

145. – 150. ÂYETLER

قُلْ لَآ أَجِدُ فِي مَآ أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّآ أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ ۚ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَآ إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَآ أَوِ الْحَوَايَآ أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ۗ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ ۖ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ ۚ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَآ أَشْرَكْنَا وَلَآ اٰبَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ ۗ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتّٰى ذَاقُوا بَأْسَنَا ۗ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا ۗ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۚ فَلَوْ شَآءَ لَهَدٰيكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَآءَكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا ۚ فَإِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ ۚ وَلَا

تَتَّبِعْ أَهْوَآءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

Meâli

145. De ki: Bana vahyedilenlerden başka, şu haram dediklerinizin, yemek isteyen bir kimseye haram kılınmış olunduğunu bulamıyorum. Ancak leş veya akıtılmış kan, yahut da pisiliğin ta kendisi olduğunda asla bir şüphe olmayan domuz eti ya da Allah yolunu terk ederek Allah'tan başkası adına kesilen hayvan eti olursa başka. Çünkü bunlar haramdır. Yine kim de kaçınılmaz bir ihtiyaç ile karşı karşıya kalırsa, başkasının hakkına zarar vermemek, bir de zaruret sınırını aşmamak suretiyle bunlardan yiyebilir. Zira rabbin, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

146. Yahudilere tırnaklı hayvanların tümünü haram kıldık. Sığırların ve koyunların iç yağlarını da haram kıldık. Ancak sırtlarında veya bağırsaklarında yapışık bulunan ya da kemiğe karışan yağları ise haram kılmadık. Bu.onların haddi aşmalarından dolayı kendilerine verdiğimiz cezadır. Hiç kuşkusuz biz, kesinlikle hep doğru söyleriz.

147. Eğer onlar seni yalanlayacak olurlarsa de ki: Rabbiniz geniş ve bol merhamet sahibidir. Ancak dilediğinde Onun azabı suçlu ve günahkâr toplumdan geri çevrilemez.

148. Putperestler şöyle diyecekler: *"Eğer Allah dileseydi, ne bizler, ne de atalarımız ortak koşmaz ve hiçbir şeyi de haram kılmazdık."* Kaldı ki onlardan önce yaşayanlar da bu şekilde davranarak hakikati yalanladılar. Sonunda bizim azabımızı tattılar. De ki: *"Elinizde bize gösterebileceğiniz kesin herhangi bir bilgi ve belge varsa, hemen ortaya çıkarıp bize gösterin!"* Fakat asıl gerçek şu ki siz yalnızca başkalarının zannı ardınca gidiyorsunuz ve doğrudan doğruya yalan uyduruyorsunuz.

149. De ki: her gerçeğin en kesin ve en mükemmel delili sadece Allah'a aittir. Eğer Allah dileseydi hepinizi doğru yola yöneltirdi.

150. De ki: *"Allah'ın bunların tamamını yasakladığına ilişkin tanıklıkta bulunacak şahitlerinizi getirin!"* Eğer onlar her şeye rağmen yalan yere şahitlikte bulunurlarsa, sakın onların bu yalan yere şahitliklerine

katılıp beraber olmayın; ayet ve hükümlerimizi yalanlayanların ve ahirete inanmayanların keyiflerine ve hatalı görüşlerine uymayın! Çünkü onlar başkalarını Rablerine denk tutmaktadırlar.

Tefsiri

١٤٥ - ﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

145. De ki: Bana vahyedilenlerden başka, şu haram dediklerinizin, yemek isteyen bir kimseye haram kılınmış olunduğunu bulamıyorum. Ancak leş veya akıtılmış kan, yahut da pisiliğin ta kendisi olduğunda asla bir şüphe olmayan domuz eti ya da Allah yolunu terk ederek Allah'tan başkası adına kesilen hayvan eti olursa başka. Çünkü bunlar haramdır. Yine kim de kaçınılmaz bir ihtiyaç ile karşı karşıya kalırsa, başkasının hakkına zarar vermemek, bir de zaruret sınırını aşmamak suretiyle bunlardan yiyebilir. Zira rabbin, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

Yani şu vakitte veya bana vahyedilen Kur'an içinde bunun haram kılındığını bulamıyorum. Çünkü sünnetin vahyi de kesin olarak bundan başka şeyi de haram kılar. Ya da sizin haramlığını ileri sürdüğünüz hayvanlardan ve etlerinden faydalanmanın, haramlığına ilişkin bir şey göremiyorum. Çünkü bu ayet sizin daha önce Bahire ve benzeri şekilde adlandırıp haram kıldığınız şeylerin haram kılınmadığını, batıl inanç ve düşüncelerinizi reddetmektedir. Ancak herhangi bir şey ile herhangi bir şekilde vurulup öldürülen, yüksek bir yerden düşerek veya yuvarlanarak ölen veyahut da toslaşmak-boynuzlaşmak suretiyle ölen hayvanlar da leş hükmündedirler.

Diğer taraftan burada önemli bir hususa da dikkat çekiliyor, o da şudur; Herhangi bir şeyin haram kılınması ancak Allah'ın vahyi ile sabit olur. Yoksa kişilerin arzuları doğrultusunda haram olmaz. Bu bakımdan sizin haramlığını ileri sürdüğünüz hayvanların etinden yemek isteyen veya bundan faydalanmak arzusunda olanlar için ben bir haramlık bu-

lamıyorum.

"Ancak leş veya akıtılmış kan, yahut da pisliğin ta kendisi olduğunda asla bir şüphe olmayan domuz eti ya da Allah yolunu terk ederek Allah'tan başkası adına kesilen hayvan eti olursa başka. Çünkü bunlar haramdır." Yani haram kılman şeyin bir leş olması...durumunda işte haram olanlar bunlardır.

Kıraat imamlarından İbn Kesir, İbn Amir ve Hamza, « يَكُونَ » kelimesini, « تَ » harfiyle, « تَكُونَ » olarak okumuşlardır. İbn Amir de, « مَيْتَةً » kelimesini merfu olarak, « مَيْتَةٌ » şeklinde okumuştur. Kanın akıtılanı haramdır. Ancak etin içinde kalan ve akmayan kısmı haram değildir. Aynı şekilde karaciğer ile dalak haram değildir.

Domuz eti ise, « رِجْسٌ » pis ve murdar, iğrenç manasında haramlık ifade eder. « فِسْقًا » kelimesi kendisinden önce geçen mansup kelime üzerine atfolunduğundan bu da mansuptur. « فَإِنَّهُ رِجْسٌ » ifadesi de, matuf ile matufun aleyh arasında itiraz-parantez cümlesidir, bir açıklamadır.

« أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ » ifadesi de, « فِسْقًا » kelimesinin sıfatı olarak mahallen itibariyle mansuptur.

"...Allah'tan başkası adına kesilen,..." demek bir hayvanı boğazlarken Allah'tan başkası adına sesli bir şekilde bağırarak, tören münasebetleriyle kesilen hayvanların etleri de haramdır.

Burada bunun, « فِسْقٌ » kelimesiyle nitelendirilmiş olması, özellikle kötülüklere, günahlara alet edilmesinden ötürüdür. **"Yine kim de kaçınılmaz bir ihtiyaç ile karşı karşıya kalırsa, başkasının hakkına zarar vermemek, bir de zaruret sınırını aşmamak suretiyle bunlardan yiyebilir."** Eğer herhangi bir kimse bir zorunluluk veya mecburiyet karşısında kalır ve haram kılınan bu şeylerden yemek durumuna düşerse bunlardan yemesinde bir sakınca yoktur. Yeter ki, yine kendisi gibi zor durumda kalmış bir ihtiyaç sahibinin hakkına tecavüz etmemiş olsun, Bir de haddi aşarak kendi ihtiyacından fazla olanını almamış olsun. **"Zira Rabbin çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."** Allah onu hesaba

çekmez.

١٤٦- ﴿وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾

146. Yahudilere tırnaklı hayvanların tümünü haram kıldık. Sığırların ve koyunların iç yağlarını da haram kıldık. Ancak sırtlarında veya bağırsaklarında yapışık bulunan ya da kemiğe karışan yağları ise haram kılmadık. Bu onların haddi aşmalarından dolayı kendilerine verdiğimiz cezadır. Hiç kuşkusuz biz, kesinlikle hep doğru söyleriz.

« وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ » **"Yahudilere tırnaklı hayvanların tümünü haram kıldık."** Yani ister dört ayaklı hayvan türünden olsun, ister kuşlardan olsun tırnaklı olan her hayvan, kısaca deveden devekuşuna kadar hepsi buna dahildir. **"Sığırların ve koyunların içyağlarını da haram kıldık."** Bunlara her tırnaklı hayvanın etlerini haram kıldığımız yani yasakladığımız gibi, bunların içyağlarını ve onların her şeylerini haram kılıp yasakladık. Ancak sığır ile koyunların sadece içyağları yani işkembe ve bağırsaklardaki içyağları ile böbrek üstü yağlar haram kılınmıştır. **"Ancak sırtlarında"** ancak sırtlarında ve yanlarında yapışık vaziyette olup da sıyrılamayan **"veya bağırsaklarında yapışık bulunan"** bağırsaklara yapışık olup da yine sıyırılmayan yağları **"ya da kemiğe karışmış yağları ise haram kılmadık."** Bu da kuyruk ve butlarda olan yağ ya da iliklerdeki yağlardır. « هَوَايَ » kelimesinin tekili ya, « هَاوِيَاءُ » veya « هَاوِيَّةٌ » dur. **"Bu, onların haddi aşmalarından dolayı verdiğimiz cezadır."**

Burada, « ذَلِكَ » kelimesi, « جَزَيْنَاهُمْ » ibaresinin ikinci mefulüdür. Dolayısıyla mana şöyledir: "Bu, onların zulümleri yüzünden kendilerine verdiğimiz cezadır." **"Hiç kuşkusuz Biz, kesinlikle hep doğru söyleriz."** Yani helal olan şeyleri haramlaştırmada, yasaklamada buna sebep olanlara ve aynı zamanda bizden önce geçenlerin haramı da helâl kılmada buna neden olanlara hiç teşekkür mü edilir veya kendilerine, "Bravo

ne güzel yaptınız" mı denilir? Çünkü Allah şöyle buyuruyor: **"Allah,... sizi bağışladı. Artık ramazan gecelerinde hanımlarınıza yaklaşın."** [9]

١٤٧- ﴿ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴾

147. Eğer onlar seni yalanlayacak olurlarsa de ki: Rabbiniz geniş ve bol merhamet sahibidir. Ancak dilediğinde Onun azabı suçlu ve günahkâr toplumdan geri çevrilemez.

"Eğer onlar" sana vahyetmiş olduğum bu konularda **"seni yalanlayacak olurlarsa, de ki: Rabbiniz geniş ve bol merhamet sahibidir."** Dolayısıyla bu geniş merhameti sayesinde yalanlayanlara süre tanır, müh let verir ve kendilerini cezalandırmada acele davranmaz. Kaldı ki rahmetinin genişliği ve bolluğuna rağmen **"Ancak dilediğinde Onun azabı suçlu ve günahkarlar toplumundan geri çevrilemez."** Allah'ın azabı gelince onun intikam alacağı korkusunu unutup rahmetinin genişliğine aldanmayasın.

١٤٨- ﴿ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّى ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴾

148. Putperestler şöyle diyecekler: *"Eğer Allah dileseydi, ne bizler, ne de atalarımız ortak koşmaz ve hiçbir şeyi de haram kılmazdık."* Kaldı ki onlardan önce yaşayanlar da bu şekilde davranarak hakikati yalanladılar. Sonunda bizim azabımızı tattılar. De ki: *"Elinizde bize gösterebileceğiniz kesin herhangi bir bilgi ve belge varsa, hemen ortaya çıkarıp bize gösterin!"* Fakat asıl gerçek şu ki siz yalnızca başkalarının zannı ardınca gidiyorsunuz ve doğrudan doğruya yalan uyduruyorsunuz.

Ancak Allah böyle istedi, biz de öyle yaptık. İşte bizim mazeretimiz budur. Onlar bu sözde gerekçeleriyle şunu demek istiyorlar: "gerek kendilerinin gerekse atalarının Allah'a ortak koşmuş olmaları ve haram

[9] Bakara,187

olan şeyleri helal kılmaları, sadece Allah'ın kendileri için böyle dilemiş olmasındandır. Eğer Allah'ın bu anlamda bir dilemesi ya da istemesi olamasaydı, bunlardan hiçbir şey zaten olmayacaktı." **"Kaldı ki onlardan önce yaşayanlar da bu şekilde davranarak hakikati yalanladılar."** Yani onların seni böylece yalanlamaya kalkışmaları tıpkı kendilerinden öncekilerin yalanlaması gibidir. Dolayısıyla bu gibi gerekçelere tutunuyorlar. Ancak bu, onlara herhangi bir yarar sağlamayacaktır. Çünkü onlar bu söylediklerini bir itikat ya da iman etmeleri açısından söylüyor değiller. Aksine onların tek amacı, peygamberlerin getirdikleriyle ve inananlarla alay etmektir. Çünkü müşrikler ya da putperestler, Allah'ın dilemesini kendi lehlerine güya bir hüccet veya delil olarak öne sürüp böylece böyle bir gerekçeyle mazur olduklarını gösterme gayretine düşüyorlar. Ancak onların bu gerekçeleri ret olunmaktadır, geri çevrilmektedir. Zira « مَشِيئَة » "dileme" şemsiyesinin altına sığınarak yapılan bir ikrarı aslında ikrar değildir.Ya da *"Dileme"*nin buradaki manası; rızadır, memnuniyet ve hoşnutluktur.

Nitekim Hasan Basri bunu şöyle değerlendiriyor: *"Allah gerek bizden olsun gerekse atalarımızdan olsun, şirk koşmamızdan memnun kalmıştır."* Oysa şirk, muradolunan, istenendir. Ancak bundan Allah hoşnut ve memnun değildir, buna rızası yoktur. Nitekim yüce Allah'ın şu buyruğunu görmezlikten mi geliyorsun! O buyuruyor ki: **"Eğer Allah dileseydi hepinizi doğru yola yöneltirdi."(En'am,149)** Bu ayet şu gerçeği dile getiriyor. "Eğer hidayete erme-erdirme onların kendilerini ellerinde bulunsaydı, kesinlikle hepsi iman ederlerdi. Ancak hepsinin iman etmeleri murad olunmamıştır. Kiminden inanmaları ve kiminden de inkarları-küfürleri murad olunmuştur. Bu itibarla burada « مَشِيئَة » "Dileme" ifadesinin bizim anlattığımız gibi ve aynı zamanda ortadaki çelişkiyi de önlemek için buna hamletmek, yorumlamak gerekir-vacip olur. **"Sonunda bizim azabımızı tattılar."** Nihayet üzerlerine azabımızı gönderdik. **"De ki: 'Elinizde bize gösterebileceğiniz kesin herhangi bir bilgi ve belge varsa,"** Söylediklerinizi kanıtlayabilecek elinizde hüccet-delil olarak suna bileceğiniz bilinen bir belgeniz bulunuyorsa, **"hemen ortaya çıkarıp bize gösterin! Fakat asıl gerçek şu ki siz yalnızca zannın ardıca gidiyorsunuz ve doğrudan doğruya yalan uyduruyorsunuz."**

١٤٩- ﴿ قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَٓاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ﴾

149. De ki: her gerçeğin en kesin ve en mükemmel delili sadece Allah'a aittir. Eğer Allah dileseydi hepinizi doğru yola yöneltirdi.

Size tavsiyem Allah'ın emirlerini yerine getirmeniz ve yasaklarından da uzak durmanızdır. Dolayısıyla güya Allah'ın aleyhinde olarak Allah'ın dilemesini bir gerekçe gibi ileri sürerek kendi lehinize bir kesin delil yoktur. **"Eğer Allah dileseydi hepinizi doğru yola yöneltirdi."** Yani Allah sizin hidayetinizi, doğru yola iletilmenizi dileseydi,... İşte bu hükümle Mutezile mezhebinin atılımı, görüşü geçersiz kılınıyor.

١٥٠- ﴿ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَٓاءَكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَاۚ فَاِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴾

150. De ki: *"Allah'ın bunların tamamını yasakladığına ilişkin tanıklıkta bulunacak şahitlerinizi getirin!"* Eğer onlar her şeye rağmen yalan yere şahitlikte bulunurlarsa, sakın onların bu yalan yere şahitliklerine katılıp beraber olmayın; ayet ve hükümlerimizi yalanlayanların ve ahirete inanmayanların keyiflerine ve hatalı görüşlerine uymayın! Çünkü onlar başkalarını Rablerine denk tutmaktadırlar.

Tanıklarınızı getirin, bize yaklaştırıp ortaya koyun.

« هَلُمَّ » kelimesinin, Hicaz ekolüne göre tekili de çoğulu da, müzekker ve müennesi de eşittir. Hep, « هَلُمَّ » dir. Ancak Beni Temim ekolüne göre bu kelimenin müennesi ve çoğulu olur. "Kısaca haram olarak ileri sürdükleri şeylerde,.." **"Eğer onlar her şeye rağmen yalan yere şahitlikte bulunurlarsa, sakın onların bu yalan yere şahitliklerine katılıp beraber olmayın;"** Onların şahitlik ettikleri şeyler konusunda onlara teslimiyet göstermeyin, söylediklerini doğrulamayın. Çünkü teslimiyet gösterilmesi ve doğrulanmaları halinde adeta onlarla birlikte şahadette bulunmuş ve onlar gibi olmuş olur. Kısaca o da bu haliyle onlardan biri haline gelmiş olur. **"Âyet ve hükümlerimizi yalanlayanların ve ahirete**

inanmayanların keyiflerine ve hatalı görüşlerine uymayın!" Onlar müşriklerin ya da putperestlerin ta kendileridirler. **"Çünkü onlar başka Rablerine denk tutmaktadırlar."** Putlarını ve putlaştırdıklarını Allah ile eşit tutuyorlar.

« وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَ الَّذِينَ » ayetinde zamir yerine bizzat söz konusu edilenlerin kendileri -ismi zahir-in zikredilmiş olması, Yüce Allah'ın ayetlerini, hüküm ve mesajlarını yalanlayanların heva ve heveslerine tabi olduklarını, buna esir düştüklerini göstermek içindir. Çünkü delile tabi olmuş olsaydılar, mutlaka Allah'ı birleyici, tevhit inancına bağlı biri olarak Allah'ın âyetlerini, hüküm ve mesajlarını doğrularlardı.

151. – 154. ÂYETLER

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ
نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ
وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ
بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ
أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا
نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ
وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾
وَأَنَّ هَٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ
بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ
آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ
شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾

Meâli

151. De ki: "Gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını size okuyup anlatayım: Allah'a ortak koşmayın; anne-babanıza iyilikte bulunun; fakirlik ve yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Çünkü sizin

olsun onların olsun rızıklarını verip besleyen Biziz. Çirkinlik ve fenalıkların açığı olsun, gizlisi olsun hepsinden uzak durun, asla yaklaşmayın. Adaleti yerine getirip sağlamaktan başka Allah'ın yasaklayıp kutsal saydığı cana kıymayın. Düşünüp aklınızı kullanasınız diye bunları size Allah emretmektedir

152. Rüşd-olgunluk ve ergenlik çağına ermedikçe yetimin mal varlığına dokunmayın. Meğer ki ona yaklaşmak bir iyi niyete ve maslahata dayansın bu, müstesna; herhangi bir artırım ve eksiklik yapmaksızın alış-verişte ölçü ve tartıyı adaletli bir şekilde yerine getirin. Biz hiçbir kimseye altından kalkamayacağı bir yükü yükletmeyiz. Herhangi bir görüş ortaya koyduğunuzda veya hüküm verdiğinizde, en yakın akrabanıza karşı da olsa haksızlık etmeksizin adaletli davranın. Allah'a ya da halka karşı taahhütte bulunduğunuz zaman mutlaka ahdinizi yerine getirin! İşte bu ayette söz konusu edilen şeyleri Allah, öğüt ve ders alabilesiniz diye size emretti.

153. Hiç kuşkusuz bu ayetlerde sözü edilen emir ve hükümler benim dosdoğru yolumdur. Öyleyse benim bu yolumu izleyin ve benim yoluma aykırı yol, dinleri uygulamayın. Aksi takdirde sizi Onun dosdoğru yolundan ve dininden ayırıp saptırırlar. İşte Allah'ın emirlerine bağlanıp yasak ve haramlarından uzaklaşmanız için Rabbiniz size bunları emretti.

154. Yine Biz, iyi bir şekilde davrananlara, emir ve yasaklara uyarak doğru yola yönelenlere nimetlerimizi tamamlamak ve zamanlarındaki bütün hükümleri detaylı olarak açıklamak, bir hidayet, rahmet ve yol gösteren olmak üzere Kur'an'ın indirilmesinden önce Musa'ya da Tevrat'ı verdik ki, Rableri ile buluşup kavuşmaya iman etsinler.

Tefsiri

١٥١- ﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا
تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلَّا

بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾

151. De ki: "Gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığım size okuyup anlatayım: Allah'a ortak koşmayın; anne-babanıza iyilikte bulunun; fakirlik ve yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Çünkü sizin olsun onların olsun rızıklarını verip besleyen Biziz. Çirkinlik ve fenalıkların açığı olsun, gizlisi olsun hepsinden uzak durun, asla yaklaşmayın. Adaleti yerine getirip sağlamaktan başka Allah'ın yasaklayıp kutsal saydığı cana kıymayın. Düşünüp aklınızı kullanasınız diye bunları size Allah emretmektedir

Ekinleri ve hayvanları, helâl olan şeyleri yasaklayıp haram kılanlara **"De ki:** "**Gelin,"** Has olup da genelleştirilen bir ifade tarzıdır. Aslında söz konusu bu ifade yüksek bir yerde olup da aşağılarda olan birine seslenişidir. Daha ifade genel bir hal alana dek çoğalarak arttı. **"Rabbinizin size neleri yasaklayıp haram kıldığını size okuyup anlatayım:"** Rabbinizin size haram kıldıklarını,...

Diğer yönden, « مَا » "Mâ" harfi, « حَرَّمَ » fiilinin sılası-ilgi cümleciğidir. **"Allah'tan başka şeyleri hiçbir zaman Ona ortak koşmayın,"**

Burada, « اَنْ لَا تُشْرِكُوا » daki « اَنْ » edatı tilavet yani « اَتْلُ » fiilini tefsir ediyor, açıklıyor, yoksa bu, nehi yani yasaklama için değildir. **"anne-babanıza iyilikte bulunun;"** anne ve babanıza elinizden geldiğince ve tüm gücünüzle iyilikte bulunarak onların yanında yer alın, onları üzecek bir davranışın içine girmeyin. Burada anne ve babaya iyilikte bulunmanın haram ya da yasak maddeler arasında yer almasının nedeni, anne ve babaya iyiliktir bulunmayı terketmenin haramlığına dikkat çekmek içindir. Çünkü anne ve babaya iyilikte bulunmak farz anlamında bir vaciptir. Nitekim bundan sonra gelen emirler de bu manada aynı hükmün içerisinde yer almış bulunmaktadır. **"Fakirlik ve yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin."** Fakir ve yoksul kalırım, bundan dolayı açlık korkusuyla karşı karşıya kalmış olurum, endişesini ve sıkıntısını, tasasını taşımayın. Bu, tıpkı şu ayetteki gibidir: **"Fakirliğe düşme korku ve endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyiniz!" (İsra,31) "Çünkü sizin olsun, onların olsun rızıklarını verip besleyen Biziz."** Zira kul ve kölelerin beslenip yedirilmeleri, rızıklandırılmaları efendileri tarafından sağlanır. **"Çirkinlik ve fenalıkların açığı olsun"** seninle halk arasında işlenenleri

olsun, **"gizlisi olsun"** seninle Rabbin arasında kalanı olsun, **"hepsinden uzak durun, asla yaklaşmayın."**

Burada, « مَا ظَهَرَ » ibaresi, « اَلْفَوَاحِشَ » kelimesinden bedeldir. Kısas gibi, mürtedlik ten dolayı ve recm sebebi gibi **"Adaleti yerine getirip sağlamaktan başka Allah'ın yasaklayıp kutsal saydığı cana kıymayın."** Size yerine getirmeniz ve bağlı kalmanız için Rabbinizin emrederek etraflıca zikrettiği bu gerçekleri, **"Düşünüp aklınızı kullanasınız diye bunları size Allah emretmiştir."** Allah katında bunların ne kadar büyük ve önemli olduğunu düşünüp akletmeniz için,...

١٥٢ - ﴿وَلاَ تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لاَ نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَبِعَهْدِ اللّٰهِ أَوْفُوا ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾

152. Rüşd-olgunluk ve ergenlik çağına ermedikçe yetimin mal varlığına dokunmayın. Meğer ki ona yaklaşmak bir iyi niyete ve maslahata dayansın bu, müstesna; herhangi bir artırım ve eksiklik yapmaksızın alış-verişte ölçü ve tartıyı adaletli bir şekilde yerine getirin. Biz hiçbir kimseye altından kalkamayacağı bir yükü yükletmeyiz. Herhangî bir görüş ortaya koyduğunuzda veya hüküm verdiğinizde, en yakın akrabanıza karşı da olsa haksızlık etmeksizin adaletli davranın. Allah'a ya da halka karşı taahhütte bulunduğunuz zaman mutlaka ahdinizi yerine getirin! İşte bu ayette söz konusu edilen şeyleri Allah, öğüt ve ders alabilesiniz diye size emretti.

Yani en güzel bir amaca ve haslete bağlı olarak yaklaşılmış olsun. Bu da, yetimin malını korumak veya onu üreterek çoğaltmaya yönelik bir maksatla olabilir,başka değil. Yetim rüşd çağına gelince de ona malını teslim edin. Burada geçen, « أَشُدَّهُ » kelimesi, ergenlik çağına ulaşması manasınadır. Bunu tekili de, « شَدٌّ » kelimesi olup tıpkı, « فَلْسٌ » ve « أَفْلُسٌ » kelimeleri gibi. **"herhangi bir artırım ve eksiklik yapmaksızın alış-verişte ölçü ve tartıyı adaletli bir şekilde yerine getirin."** Eşitliğe dikkat edin, haksızlıkta bulunmayın. **"Biz hiçbir kimseye altından kalkamayacağı bir yükü yükletmeyiz."** Ancak gücü dahilinde olanını

yükleriz. Yapmasından aciz kalabileceği bir yükümlülüğün altına sokmayız. Dikkat edilirse yüce Allah'ın, ölçü ve tartılarda adaletli olmayı, herhangi bir fazlalık ya da noksanlıktan kaçınmayı emretmesinin hemen peşinden bu hükme yer vermesi şundan dolayıdır. Tartı ve ölçülerde adalet aslında oldukça zor bir meseledir. İşte bunun için *"gücün yetmesi"* konusuna yer verdi ve bunu emretti. Eğer bir husus insan gücünü aşarsa, zaten bundan dolayı affolunacaktır, sorumlu tutulmayacaktır. **"Herhangi bir görüş ortaya koyduğunuzda veya hüküm verdiğinizde, en yakın akrabanız da olsa haksızlık etmeyin, adaletli davranın."** Yani herhangi bir şahitlik veya bir başka konuda söylenen söz ya da verilen hükümde ister lehinizde olsun, ister aleyhinizde olsun en yakınlarınız dahi olsa doğruyu söyleyin.

Nitekim yüce Allah bir başka ayetinde şöyle buyuruyor: **"...vereceğiniz hükmünüz ve şahitliğiniz isterse bizzat kendiniz, anne-babanız ve yakın akrabanız aleyhinde olsun, isterse onlar zengin veya fakir olsunlar adil davranın!"**[10] **"Allah'a yahut da halka karşı taahhütte bulunduğunuz zaman mutlaka ahdinizi yerine getirin!"** Misak gününde Allah'a verdiğiniz sözünüzde, emir ve yasaklar konusunda veya vaad ve vaid isterse adak adama ve yemin konularında olsun mutlaka yerine getirin. **"İşte bu ayette söz konusu edilen şeyleri Allah, öğüt ve ders alabilesiniz diye size emretti."**

Kıraat imamlarından Hamza, Ali ve Hafs iki « ت » harfinden birini hazfederek şeddesiz olarak son kelimeyi, « تَذَكَّرُونَ » şeklinde okumuşlardır. Diğer kıraat imamları ise şeddeli olarak, « تَذَّكَّرُونَ » okumuşlardır. Bu fiilin aslı, iki « ت » harfiyle olmak üzere, « تَتَذَكَّرُونَ » dur. İkinci « ت » harfi « ذ » harfine idğam olunarak « تَذَّكَّرُونَ » okumuşlardır. Birinci duruma göre mana, "her ne şekilde olursa olsun" demek iken, diğer durumda mana, "Bunu ders çıkarmanız için size emretti" olur.

١٥٣- ﴿وَأَنَّ هٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ

[10] 4,Nisa,135

﴿ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾

153. Hiç kuşkusuz bu ayetlerde sözü edilen emir ve hükümler benim dosdoğru yolumdur. Öyleyse benim bu yolumu izleyin ve benim yoluma aykırı yol, dinleri uygulamayın. Aksi takdirde sizi Onun dosdoğru yolundan ve dininden ayırıp saptırırlar. İşte Allah'ın emirlerine bağlanıp yasak ve haramlarından uzaklaşmanız için Rabbiniz size bunları emretti.

Çünkü bu istenilen emirlere gerektiği gibi uymak benim emrim ve isteğimdir, Burada, « لأنّ هٰذا صراطى » ibaresine bir « ل » harfinin takdir edilmesi tabi olmaya-uymaya sebep oluştursun diyedir. Kıraat imamlarından İbn Amir, « أنّ » harfini şeddesiz olarak, « أنْ » şeklinde okumuştur. Bunun aslı da, « أنّهُ » dur. Dolayısıyla buradaki "he-el-Hau" harfi dikkat çekme-Şan zamiridir.

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali bunu cümle başı kabul ederek, hemzenin esresiyle, « إنّ » şeklinde okumuşlardır.

« مُسْتَقِيمًا » kelimesi de haldir. **"Öyleyse benim bu yolumu izleyin ve bu yoluma aykırı olan"** Yahudilik, Hıristiyanlık, ateşperestlik din ve inançlarıyla başka sapık yolardan ve bidatlerden oluşan **"yol ve dinleri uygulamayın. Aksi takdirde sizi O'nun dosdoğru yolundan ve dininden ayırıp saptırırlar."** Allah'ın dosdoğru olan yolundan sapıtan kimseler ve güçler durumuna gelmiş olursunuz. Oysaki Allah'ın dosdoğru yolu da İslâm dininden başkası değildir. Anlątıldığına göre Rasûlullah (sav), dosdoğru bir hat-çizgi çizer. Sonra da şöyle buyurur: **"İşte bu, rüşd-doğru olan yol, Allah'ın yoludur. Dolayısıyla buna uyun ve bunu uygulayın."** Daha sonra ise o doğru çizginin her bir tarafına altışar eğri çizgi-hat çizdi. Sonra da şöyle buyurdu: **"İşte bu gördükleriniz de bir takım yollardır ki, bunlardan her birinin başında insanları o yola çağıran bir şeytan durup beklemektedir. Sakın o yollara yaklaşmayın ve onlardan uzak durun."** Rasulullah (sav) daha sonra da tefsirini yaptığımız bu ayeti okudular. [11]

---

[11] [Bak, Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/435, 465. Darimî, Sünen, 1/67-68. Hakim, Müstedrek, 2/318. İbn Hibban, 7. Hepsinde de lafızlar yaklaşık ifadelerle aynı konuyu işle-

Sonraları Her oniki farklı yol ve çizgiden altışar yol-farklı görüş daha ortaya çıkarak bu sayı yetmişiki farklı yol-anlayış ve görüş halini almış oldu." Abdullah b. Abbas'ın anlattığına göre bu âyetlerin tamamı muhkem âyetler olup semâvî kitapların hiç birisinde nesh olunmamış, hükümleri yürürlükten kaldırılmamıştır.

Ka'b'tan rivayete göre oda şöyle demiştir: "Doğrusu bu âyetler, Tevrat'ta kesinlikle ilk yer alan âyetlerdir." **"İşte Allah'ın emirlerine bağlanıp yasak ve haramlardan uzaklaşmanız için Rabbiniz size bunları emretti."** Böylece hepinizin Allah'ın emirlerine bağlı kalarak yasaklarından da uzak durma umudunu taşımanızı emir buyuruyor. Dikkat edilirse, ilk önce, "Düşünüp aklınızı kullanasınız diye", sonra, "öğüt ve ders alabilesiniz diye," ve en sonra da, "Allah'ın emirlerine bağlanıp yasak ve haramlardan uzaklaşmanız için" yani, önce « تَعْقِلُونَ » peşinden, « تَذَكَّرُونَ » ve en sonra da, « تَتَّقُونَ » buyurarak şu gerçeğe işaret buyuruyor: "İnsanlar bir şeyi düşünerek akıl çerçevesinde değerlendirdiklerinde, gerçek anlamda düşünebilirler, bunun ardından da kendileri için ders çıkarıp haram ve yasaklardan uzak kalırlar.

١٥٤- ﴿ ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذ۪ٓى اَحْسَنَ وَتَفْص۪يلًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴾.

154. Yine Biz, iyi bir şekilde davrananlara, emir ve yasaklara uyarak doğru yola yönelenlere nimetlerimizi tamamlamak ve zamanlarındaki bütün hükümleri detaylı olarak açıklamak, bir hidayet, rahmet ve yol gösteren olmak üzere Kur'an'ın indirilmesinden önce Musa'ya da Tevrat'ı verdik ki, Rableri ile buluşup kavuşmaya iman etsinler.

Yani biz size,"Musa'ya kitabı verenin biz olduğumuzu size bildirdik" demektir. Ya da bu âyet de daha önce geçen, "De ki" diye başlayan ayet üzerine atfolunmuştur. Buna göre mana. "De ki: Biz Musa'ya,.... verdik." Demektir. Veya burada, "Sümme" kelimesi, cümle ile birlikte,

---

miştir. Ancak hiç birisinde, "altı hat çizdi" ifadesinde bir tahdit-sınırlama yoktur, hepsi de farklı farklıdırlar. Bak. İbn Kesir, Tefsir,2/242.

"Vav" manasınadır. Tıpkı, "Yunus, 46" daki, « ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيدٌ » burada mana, "sonra Allah,..." olabileceği gibi, "Ve Allah,..." diye de olabilir. İşte bu da böyledir. **"Biz iyi bir şekilde davrananlara"** yani ihsan sahibi, salih ve olgun olanlara, demektir. Burada asıl vurgulanan husus, "İhsan ve iyilik sahibi kimselerdir."

Çünkü Abdullah b. Mesut'un kıraatı olan, « الَّذِى أَحْسَنُ » yani ihsanda bulunanlar, buna delildir. Ya da bununla Hz. Musa murad olunmuştur. Dolayısıyla bunu manası şöyle olmaktadır: "Allah'ı kendisine emrettiği şeyleri yerine getirmede, tebliğ ve itaatteki tam bağlılık ve teslimiyeti bakımından onun olgunluğuna ve üstünlüğüne karşı bir gösterge olmak üzere Musa'ya Tevrat'ı verdik" demektir.

« وَتَفْصِيلاً لِكُلِّ شَىْءٍ » Dinleri konusunda muhtaç oldukları her şeyi etraflıca açıkladık. İsrailoğulları **"Rableri ile buluşup kavuşmaya iman etsinler."** Öldükten sonraki dirilmeye, hesaba çekilmeye ve rü'yete, Allah'ı ahirette görmeye inansılar, bunu doğrulasınlar.

155. – 158. ÂYETLER

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَۙ
﴿١٥٥﴾ اَنْ تَقُولُٓوا اِنَّمَٓا اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَٓائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَاۖ
وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَۙ ﴿١٥٦﴾ اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّٓا اُنْزِلَ
عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّٓا اَهْدٰى مِنْهُمْۚ فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ
رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ
وَصَدَفَ عَنْهَاۜ سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ اٰيَاتِنَا سُٓوءَ
الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَۜ يَوْمَ يَأْتِي
بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ
اَوْ كَسَبَتْ فِٓي اِيمَانِهَا خَيْرًاۜ قُلِ انْتَظِرُٓوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

Meâli

155. İşte bu Kur'an da indirdiğimiz çok bereketli ve menfaatli bir kitaptır. O halde ona uyun, Allah'a karşı olan sorumluluğunuzu iyice bilin ki, Onun merhametine kavuşasınız.

156. Ve bir de: "Bizden önce yaşayan iki topluluğa ancak Kitap indirildi. Oysaki biz onların ders görüp öğrendiklerinden habersizdik" bahanesini ileri sürmemeniz için,

157. Ya da: "Eğer bize de bir Kitap indirilmiş olsaydı, kesinlikle biz onlardan daha çok doğru yola ve hakka sarılırdık" dememeniz için

indirdik. İşte şu anda Rabbinizden size apaçık bir kanıt, bir yol gösteren ve bir rahmet geldi. Bu durumda Allah'ın hüküm ve mesajlarını yalanlayanlardan ve insanları ona yönelmekten alıkoyan kimselerden daha zalim kim olabilir? Hüküm ve mesajlarımızdan yüz çevirmek suretiyle engelleyenleri, pek yakın bir gelecekte bu engellemeleri yüzünden şiddetli ve incitici bir azapla cezalandıracağız.

158. Onlar iman etmek için daha neyi bekliyorlar? Yoksa kendilerine meleklerin inip gelmelerini mi? Rabbinin onları yerlebir edecek azabının veya Rabbinin kıyamet belirtilerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? Fakat Rabbinin kimi kıyamet belirtilerinin ortaya çıkacağı günde iman etmenin, önceden iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış olan hiçbir kimseye hiçbir yarar ve fayda getirmez. De ki: Bizim Rabbimizin sevabını beklemekte olduğumuz gibi siz de Rabbizin azabını bekleyin.

Tefsiri

١٥٥- ﴿وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

155. İşte bu Kur'an da indirdiğimiz çok bereketli ve menfaatli bir kitaptır. O halde ona uyun, Allah'a karşı olan sorumluluğunuzu iyice bilin ki, Onun merhametine kavuşasınız.

Hayrı ve faydası sonsuzdur. **"O halde ona uyun, Allah'a karşı olan sorumluluğunuzu iyice bilin ki,"** Ona muhalefetten kaçının ki, **"Onun merhametine kavuşasınız."** Allah'ın rahmet ve merhametine eresiniz.

١٥٦- ﴿اَنْ تَقُولُوا اِنَّمَا اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَٓائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ﴾

156. Ve bir de: "Bizden önce yaşayan iki topluluğa ancak Kitap indirildi. Oysaki biz onların ders görüp öğrendiklerinden habersizdik" bahanesini ileri sürmemeniz için,

"Ve bir de: 'bizden önce yaşayan" ve kendilerine Tevrat verilen yahudilerle, İncil gönderilen Hıristiyan **"iki topluluğa ancak kitap indirildi."** İşte bu ayet Mecusi denilen ateşperestlerin Kitap ehli olmadık-

larının bir delili ve kanıtıdır. **"Oysaki biz onların ders görüp öğrendiklerinden habersizdik"** Onlara inen kitapları okuyup öğrenmekten bir bilgimiz yoktu " **bahanesini ileri sürmemeniz için,"** Bizim bu konuyla ilgili olarak hiçbir şeyden haberimiz ve bilgimiz yoktu, dememeniz için.

Burada yer alan, « اِنْ » "İn" edatı şeddeli olan « اِنَّ » den hafifletilendir. « لَغَافِلِينَ » daki «لَ » harfi buradaki, « اِنْ » edatının nefiy/olumsuzluk bildiren « اِنْ » harfinden ayırdedilmesi için gelmiştir.

Dolayısıyla bunun aslı şöyledir:

« وَاِنَّا كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ » dir. Bu itibarla, « اِنَّهُ » daki zamir de dikkat çekme-şan zamiridir. Mana ise: "Doğrusu biz gerçekten onların bilgilerinden habersizdik, bunu bilesiniz" demektir.

Buradaki asıl muhataplar da dönemin Mekke halkıdır. Bundan amaçlanan şey de şudur: Hz. Muhammed (sav)'e Kur'an'ın indirilmesiyle, Mekkelilerin aleyhine bir kanıtı ve hücceti ortaya koymaktır. Böylçce yarın kıyamet gününde, *"Tevrat ile İncil bizden önce geçen iki topluma, Yahudilerle Hıristiyanlara indirildi. Oysa bizim her iki kitap hakkında herhangi bir bilgimiz de yoktu"* bahanesine sığınmamaları için Kur'an'ı indirdik.

١٥٧- ﴿أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ﴾

157. Ya da: "Eğer bize de bir Kitap indirilmiş olsaydı, kesinlikle biz onlardan daha çok doğru yola ve hakka sarılırdık" dememeniz için indirdik. İşte şu anda Rabbinizden size apaçık bir kanıt, bir yol gösteren ve bir rahmet geldi. Bu durumda Allah'ın hüküm ve mesajlarını yalanlayanlardan ve insanları ona yönelmekten alıkoyan kimselerden daha zalim kim olabilir? Hüküm ve mesajlarımızdan yüz çevirmek suretiyle engelleyenleri, pek yakın bir gelecekte bu en-

gellemeleri yüzünden şiddetli ve incitici bir azapla cezalandıracağız.

Çünkü bizim zihinlerimiz çok daha keskin, kavrayış ve zekâmız onlarınkinden daha üstündür. Kaldı ki Araplara ait eski dönemlerini, soy-soplarıyla ilgili bilgileri biz tümüyle hafızamızda saklamış bir toplumuz "**dememeniz için indirdik.**" Böyle hoşlanılmayacak bir söz sarfetmemeniz için gönderdik. "**İşte şu anda Rabbinizden size apaçık bir kanıt,**" Eğer kendiliğinizden ortaya koyup söylemekte olduğunuz sözlerinizde doğru ve samimi iseniz, işte şimdi içinde kesin ve apaçık kanıt ve açıklama bulunan, tüm bahanelere son noktayı koyacak olan gerçek delil ve hüccet Rabbinizden gelmiş bulunuyor. Burada şart hazfedilmiş ki bu haziflerin en güzellerindendir. "**bir yol gösteren ve bir rahmet geldi.**" Kim de bunların sıhhatini ve doğruluğunu öğrendikten sonra "**Bu durum da Allah'ın hüküm ve mesajlarını yalanlayanlardan ve insanları ona yönelmekten alıkoyan**" ve ondan yüzçeviren "**kimselerden daha zalim kim olabilir? Hüküm ve mesajlarımızdan yüzçevirmek suretiyle engelleyenleri, pek yakın bir gelecekte bu engellemeleri yüzünden şiddetli ve incitici bir azapla cezalandıracağız.**" Cezalandırmada örneği asla görülememiş şiddetteki incitici bir azapla.

١٥٨- ﴿ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ
بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ
اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴾

158. Onlar iman etmek için daha neyi bekliyorlar? Yoksa kendilerine meleklerin inip gelmelerini mi? Rabbinin onları yerle-bir edecek azabının veya Rabbinin kıyamet belirtilerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? Fakat Rabbinin kimi kıyamet belirtilerinin ortaya çıkacağı günde iman etmenin, önceden iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış olan hiçbir kimseye hiçbir yarar ve fayda getirmez. De ki: Bizim Rabbimizin sevabını beklemekte olduğumuz gibi siz de Rabbizin azabını bekleyin.

Çünkü biz kendilerine vahdaniyemize ilişkin ve risaletin, peygamberlik ya da mesajın sabit ve kesinliğine dair tüm delilleri, kanıtları sergilediğimiz halde bu kimseler inanmak için daha neyin peşindeler? Kaldı ki, onların tüm sapık itikat ve inançlarının da geçersizliğini, batıl oluşunu da ortaya dökmüşüz. Artık tüm bu gerçeklerden sonra dalaleti terketmek

için, sapıklığı bırakmak için bunlar daha neyi beklemektedirler? **"Yoksa kendilerine"** canlarını almaları için ölüm **"meleklerinin inip gelmesini mi? Rabbinin onları yerle bir edecek azabının"** azap ya da kıyametin **"veya Rabbinin kıyamet belirtilerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar?"** Kıyamet alamet veya belirtilerinden olan güneşin batıdan doğması ve benzeri daha başka belirtileri gibi.

Ayetteki, « أَنْ تَأْتِيَهُمْ » kelimesini kıraat imamlarından Hamza, Ali ve Halef « ى » harfiyle, « يَأْتِيَهُمْ » olarak okumuşlardır.

Yine ayette, "Rabbinin gelmesini mi?" diye geçen ifade, "Rabbinin emrinin gelmesini mi" olarak verdik. Bu da Allah'ın azabı veya kıyametin gelmesi manasında tefsir olunmuştur.

Burada bunu bu şekilde yorumlanmasının sebebi de, « اِتْيَان » "gelme" fiilinin müteşabih olması nedeniyledir. Bu itibarla, bir nass olarak değerlendirilmesi açısından, "Allah'ın emrinin gelmesi" diye verilmiştir, Bu manada muhkemdir. Dolayısıyla buna bu şekilde yorum getirilmiştir. **"Fakat Rabbinin kimi kıyamet belirtilerinin ortaya çıkacağı günde iman etmenin,"** çünkü böyle bir iman kişini kendi isteğiyle ve ihtiyarıyla olmayıp, gelen azabı görmesi sebebiyle, sırf azabı ve cezayı önlemek için olan bir imandır, artık kendilerinden umutlarını kesmişler, imandan başka yapacakları bir şeyleri kalmamıştır. İşte böyle bir günde iman etmenin, **"önceden iman etmemiş veya iman ettiği halde bir iyilikte bulunmamış olan hiçbir kimseye hiçbir yarar ve fayda getirmez."** Yani inancında bir ihlas ve samimiyet bulunmayanlar... Nitekim güneşin batıdan doğmasından sonra kafirin bu anda iman etmesinin bir anlamı yoktur, böyle bir iman kabul olunmaz. Aynı şekilde böyle bir anda münafık ya da müslümanın da imanı ihlasa dönüşse de kabul edilmez, tevbe etmesi de bir anlam taşımaz.

Bu itibarla bununu takdiri şöyledir: "Daha önce iman etmemiş bir kimsenin gerçeği gördükten sonra inanması ona bir menfaat sağlamaz ve daha önce tevbe etmemiş bir kimsenin de tam böyle bir anda tevbe etmesi de anlamsızdır. Çünkü kabul edilmez. **"De ki: 'Bizim Rabbimizin sevabını beklemekte olduğumuz gibi siz de Rabbinizin azabını"** üç alametten birini **"bekleyin."** Biz de siz de hep birlikte göreceğiz.

159. – 165. ÂYETLER

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ ۚ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾ قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ۚ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۗ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٥﴾

Meâli

159. Doğrusu dinlerinin esaslarını bozarak parça ve guruplara ayrılanlar var ya, artık senin onlar adına yapacağın bir şey yoktur. Bundan böyle onların hesabı ve cezası ancak Allah'a kalmıştır. Sonra vakti gel-

diğinde Allah kendilerine yapıp ettiklerini bir bir bildirecektir.

160. Kim Allah'ın katına güzel bir iş ve davranışla gelirse, yaptığının on katı ödül alacaktır. Kim de kötü bir fiil işlemiş olarak gelirse işlediğinin aynısıyla ceza görecektir. Onların hiçbiri haksızlığa uğratılmayacaklar.

161. De ki: "Rabbim beni din yönünden dosdoğru bir yola, İbrahim'in batıl hiçbir inanca bulaşmamış ve aynı saflığıyla ayakta duran ve tevhid dini olan İslâm yoluna yöneltti. O hiçbir zaman Allah'tan başkasına Rablik ve ilahlık tanımamıştı."

162. De ki: "Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim ve yakınlaşmalarım, hayatımdaki taatlerim ve iyi işlerim, varlığım, üzerinde nefesimi iman ve salih amellerle verdiğim ölümüm halis olarak âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.

163- İbadet ve işlerimde asla Allah'tan başkasına ilahlık tanımaya yer yoktur. Rabbimin bana emri budur ve ben de buna uydum. Ben kendi ümmeti içinde kendini Allah'a teslim edenlerin ilki ve öncüsüyüm."

164- De ki: "Allah her şeyin Rabbi iken Allah'tan başka bir Rab mı arayacağım? Herkesin kazandıkları yalnızca kendilerini ilgilendirir. Hiçbir günahkar ve sorumlu kimseye bir başkasına ait günah ve sorumluluk yüklenmez. Kaldı ki sonunda dönüşünüz Rabbinize olacaktır. Ve O da, üzerinde anlaşamadığınız her hususu tüm çıplaklığıyla gözlerinizin önüne serecektir.

165- Ki O, dünyayı Allah'ın emirleri doğrultusunda mamur hale getirmek için sizi yetkili kimseler kılmıştır. Vermiş olduğu nimet ve imkanlarla sizi denemek için derecelerle de kiminizi kiminizden üstün kılmıştır. Şüphesiz senin Rabbin cezalandırma ve hesap görmede çok hızlıdır. Bununla birlikte kesin olarak bilmelisiniz ki, O, gerçekten çok çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir.

Tefsiri

١٥٩-﴿ إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ ؕ إِنَّمَآ أَمْرُهُمْ إِلَى اللّٰهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴾

159. Doğrusu dinlerinin esaslarını bozarak parça ve guruplara ayrılanlar var ya, artık senin onlar adına yapacağın bir şey yoktur. Bundan böyle onların hesabı ve cezası ancak Allah'a kalmıştır. Sonra vakti geldiğinde Allah kendilerine yapıp ettiklerini bir bir bildirecektir.

Tıpkı Yahudi ve Hıristiyanların dinleri konusunda ihtilafa düşerek bölünüp parçalandıkları gibi böylece onlar da dinleri hususunda ihtilafa düşerek parçalara ve guruplara bölündüler. Nitekim hadiste şöyle buyurulmuştur: "**Yahudiler yetmişbir fırkaya ayrıldılar, biri dışında hepsi dipsiz olan cehennem ateşine yuvarlandılar. O bir tanesi de kurtuluşa eren fırkadır-Naciye fırkasıdır. Hıristiyanlar da yetmiş iki parçaya bölündüler, biri dışında hepsi dipsiz cehennem ateşine yuvarlandılar. Benim ümmetim de yetmişüç parçaya bölünecekler. Biri dışında hepsi dipsiz cehennem ateşine düşecekler. O bir tanesi de doğruluk üzere olan büyük İslâm cemaatidir.**" Farklı bir rivayette ise şöyle buyurulmuştur: "**O bir tanesi de benim ve ashabımın üzerinde bulundukları yoldur.**"[12]

"Dinlerinin esaslarını bozdular, parçaladılar" demek, dinin kimi esaslarına iman ettiler, kimisini de inkar ettiler. Kıraat imamlarından, Hamza ve Ali, « فَرَّقُوا » fiilini, « فَارَقُوا » şeklinde okumuşlardır. Bunun da manası, "terkettiler" demektir. *"Fırka ve guruplara ayrıldılar"* demek, her bir gurup ve topluluk başlarına bir lider seçerek birbirlerine düştüler, paramparça oldular. *"artık senin onlar adına yapacağın bir şey yoktur"* demek, *"sen onlardan sorumlu tutulmayacaksın, onların bölünüp parçalanmaları sebebiyle sen hesaba çekilecek değilsin veya sen onların cezalandırılmalarından sorumlu olmayacaksın"* "**Bundan böyle onların hesabı ve cezası ancak Allah'a kalmıştır. Sonra vakti geldiğinde Allah kendilerine yapıp ettiklerini bir bir bildirecektir.**" Bundan dolayı

[12] [Ahmed, Müsned; 2/332, Ebu Davud, Sünnet; 4596. İbn Mace, Fiten, 3991. Tirmizi, İman; 2642. İbn Hibban, 6247]

da onları cezalandıracaktır.

١٦٠- ﴿ مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ اَمْثَالِهَا وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴾

160. Kim Allah'ın katına güzel bir iş ve davranışla gelirse, yaptığının on katı ödül alacaktır. Kim de kötü bir fiil işlemiş olarak gelirse işlediğinin aynısıyla ceza görecektir. Onların hiçbiri haksızlığa uğratılmayacaklar.

"Kim Allah'ın katına güzel bir iş ve davranışla gelirse yaptığının on katı ödül alacaktır." Yani işlediğinin benzeri şeyin on katını alacaktır. Ancak burada açıklayıcı mahiyette olan cins sıfatı, mevsuf yerine geçmiştir. **"Kim de kötü bir fiil işlemiş olarak gelirse işlediğinin aynısıyla ceza görecektir. Onların hiçbiri"** sevapları eksiltilmek veya cezaları arttırılmak gibi bir durumla asla **"haksızlığa uğratılmayacaklar."**

١٦١- ﴿ قُلْ اِنَّن۪ي هَدٰن۪ي رَبّ۪ٓي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ د۪ينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰه۪يمَ حَن۪يفًاۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴾

161. De ki: "Rabbim beni din yönünden dosdoğru bir yola, İbrahim'in batıl hiçbir inanca bulaşmamış ve aynı saflığıyla ayakta duran ve tevhid dini olan İslâm yoluna yöneltti. O hiçbir zaman Al-lah'tan başkasına Rablik ve ilahlık tanımamıştı."

Kıraat imamlarından Ebu Amr, Nafi ve Ebu Cafer, « ى » harfinin fethasıyla « رَبِّيَ » şeklinde okurken, diğerleri, « ى » harfinin sükûnü ile, « رَبِّي » olarak kıraat etmişlerdir. « دِينًا » kelimesi, « إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ » in mahallinden bedel olarak mansuptur. "...dosdoğru bir yola yöneltti" manasında olan bu cümleye şu âyet delil gösterilmiştir: **"Ve sizi dosdoğru yola iletiyor." (Fetih, 20)**

« قِيَامًا وَ قَيِّمًا » şeklinde okunan kelime, « قَامَ » fiilinden alınmadır. « قَيِّمًا » kelimesi *"Fey'il"* kalıbında olup, tıpkı, « سَيِّدٌ » kelimesinin de,

"Sâde" fiilinden alınmış olması gibidir. Bu kelimenin, « قَامَ » fiilinden alınmış olması, « قَائِمْ » kökünden alınmasından daha çok mübalağa ve aşırılık ifade eder. « قِيَمًا » şeklindeki kıraat, Asım, Hamza, Kisâî, Halef ve İbn Amire aittir.

Diğer kıraat imamları ise, « قَيِّمًا » olarak okumuşlardır. « قِيَمًا » kelimesi, « قِيَامْ » anlamında bir mastar olup, bununla beraber "Din" ifadesi bu sıfatla nitelenmiştir. « مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ » de atfı beyan,açıklama manasında bir atıftır. « حَنِيفًا » de "İbrahim"den haldir.

"O hiçbir zaman Allah'tan başkasına Rablik ve ilahlık tanımamıştır." Ey Kureyşliler İbrahim Peygamber hiçbir zaman Allah'tan başkasını ilâh edinerek Allah'a ortak koşmamıştır.

١٦٢- ﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

162. De ki: "Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim ve yakınlaşmalarım, hayatımdaki taatlerim ve iyi işlerim, varlığım, üzerinde nefesimi iman ve salih amellerle verdiğim ölümüm halis olarak âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.

"De ki: 'şüphesiz benim namazım, ibadetlerim ve yakınlaşmalarım," farz ve nafile namazlarım, ibadetlerim, Allah'ı rızasına bağlı olarak kestiğim kurbanlarım, yaptığım hac görevlerim, **"hayatımdaki taatlerim ve iyi işlerim, varlığım, üzerinde nefesimi iman ve salih amellerle verdiğim ölümüm"** Hayatta iken yaptığım her iyilik, üzerinde nefesimi-canımı ve ruhumu teslim ettiğim imanım ve salih amellerim **"halis"** ve samimi **"olarak âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."**

Hep Onun rızasına yöneliktir. « نَاسِكٌ » ibadet eden anlamında, « عَابِدٌ » manasınadır. Kıraat imamlarından Medineli Nafi, «وَمَحْيَايَ» kelimesindeki « ى » harfini sakin olarak, « وَمَحْيَايْ » okumuştur. « مَمَاتِي » deki « ى » harfini de fethali olarak, « مَمَاتِيَ » şeklinde

okumuştur. Ancak diğer kıraat imamları bunun aksi olarak, birinciyi yani, «وَمَحْيَايَ» kelimesindeki « ى » harfini fethali olarak, « مَحْيَايَ » ve «مَمَاتْ» kelimesindeki « ى » harfini de sükünlü olarak, « مَمَاتْ » okumuşlardır.

١٦٣- ﴿لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ﴾

163- İbadet ve işlerimde asla Allah'tan başkasına ilahlık tanımaya yer yoktur. Rabbimin bana emri budur ve ben de buna uydum. Ben kendi ümmeti içinde kendini Allah'a teslim edenlerin ilki ve öncüsüyüm."

Bu konuda hiçbir şeye ilâhlık vererek Allah ile ortak tutmaya kesinlikle yer ve imkan yoktur. **"Rabbimin bana emri budur."** Çünkü bu manadaki emre ihlas ve samimiyetle bağlı kalmam emri bana verildi. **"Ve ben de buna uydum. Ben kendi ümmeti içinde kendisini Allah'a teslim edenlerin ilki ve öncüsüyüm."** Çünkü her bir peygamberin müslüman olması kendi ümmetinin müslümanlığından önce gelir ve öyledir.

١٦٤- ﴿قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾

164- De ki: "Allah her şeyin Rabbi iken Allah'tan başka bir Rab mı arayacağım? Herkesin kazandıkları yalnızca kendilerini ilgilendirir. Hiçbir günahkar ve sorumlu kimseye bir başkasına ait günah ve sorumluluk yüklenmez. Kaldı ki sonunda dönüşünüz Rabbinize olacaktır. Ve O da, üzerinde anlaşamadığınız her hususu tüm çıplaklığıyla gözlerinizin önüne serecektir.

Burada, **"Allah'tan başka bir Rab mı arayacağım?"** ifadesi, müşriklerin ilâh edinerek ilâhî mesajları dışlayanların, peygamberi ve ona iman edenleri kendi ilâhlarına çağrıda bulunmalarına karşılık bir karşı cevaptır. Çünkü cümle içerisindeki hemze inkâr ve reddi içermektedir. Bu itibarla bu şu anlama gelir: "Ben Allah'tan başka bir Rab istemeyi red ve inkar ediyorum, asla böyle bir şeyi kabul etmiyorum."Aynı şekilde,

mefulün fiile takdimi, işin bu noktasının çok daha önemli olduğunun gösterilmesi içindir. Kaldı ki, Allah, her şeyin Rabbi olması itibariyle, Onun dışındakilerin tamamı, Allah'ın kendilerini yetiştirmesine, eğitmesine bağlı ve mahkümdür. Bir de zaten bu varlık dünyasında O'ndan başka Rab'lık hakkına sahip hiçbir güç ve kuvvet yoktur. **"Herkesin kazandıkları yalnızca kendilerini ilgilendirir."** Bu nokta vereceğimiz ayette görüleceği gibi onların oradaki sözlerine de bir cevaptır. Çünkü müşrik ve kâfirlerin inananlara çağrısı şöyledir: **"Bizim yolumuza girin, sizin günahlarınızı biz yüklenelim."(Ankebût,12)**

"Hiçbir günahkâr ve sorumlu kimse bir başkasına ait günah ve sorumluluk yüklenmez." Hiçbir günahkâr kimse başkasının suçu ve günahı yüzünden hesaba çekilmez. **"Kaldı ki, sonunda dönüşünüz Rabbinize olacaktır. Ve O da,üzerinde anlaşamadığınız her hususu tüm çıplaklığıyla gözlerinizin önüne serecektir."** Üzerinde tartışarak ayrılığa düşüp ve bundan dolayı farklı farklı guruplara ayrıldığınız din ve inançlar konusunda gerçekler önünüze konulacaktır.

١٦٥- ﴿وَهُوَ الَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِى مَا اٰتَيكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

165- Ki O, dünyayı Allah'ın emirleri doğrultusunda mamur hale getirmek için sizi yetkili kimseler kılmıştır. Vermiş olduğu nimet ve imkanlarla sizi denemek için derecelerle de kiminizi kiminizden üstün kılmıştır. Şüphesiz senin Rabbin cezalandırma ve hesap görmede çok hızlıdır. Bununla birlikte kesin olarak bilmelisiniz ki, O, gerçekten çok çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir.

"Ki O, dünyayı Allah'ın emirleri doğrultusunda mamur hale getirmek için yetkili kimseler kılmıştır." Çünkü Hz. Muhammed (sav), peygamberlerin sonuncusu olduğu gibi, ümmeti de diğer ümmetlerden sonra gelerek onların yerini almışlardır. Ya da kimisi kimisinin yerine geçerek onlara halef olmuştur veya onlar Allah'ı arzında, var ettiği dünyada O'nun adına hükümleri icra eden ve bu manada o dünyaya sahip olan kimselerdir.Sahip olmaları bakımından da orada tasarruf yetkisine sahiptirler. **"Vermiş olduğu nimet ve imkânlarla sizi denemek için derecelerle de kiminizi kiminizden üstün kılmıştır.** Şeref, saygınlık, rızık ve daha sayamayacağımız nice şeyler bakımından sizleri derecelerle birbirinizden üstün kılmıştır. Zira size mal, mevki, makam vermiştir. Bu

bakımdan acaba söz konusu nimetlere nasıl şükredeceksiniz? Üstün bir konumda olan bir kimse kendi konumundan daha düşük bir seviyede bulunanlara nasıl bir muamelede bulunacaktır? Zengin fakire karşı nasıl bir tavır sergileyecektir? Malik ve sahip konumunda bulunan biri kendi emri altındakilere karşı nasıl davranacaktır? İşte bu ve benzeri imtihanlar... Burada, « دَرَجَاتٌ » kelimesi, ikinci bir mefuldür veya, « إلى دَرَجَاتٍ » takdirindedir. Bu da, "derecelere..." demektir. Ya da bu kelime, "mastar yerine gelmiş bir ifadedir. Sanki şöyle denir gibi, "derece ardından derecelere yükseltmek- Basamaktan basamağa çıkarmak".

Nimetlerine nankörlükte bulunanlara karşı **"Şüphesiz senin Rabbin cezalandırma ve hesap görmede çok hızlıdır. Bununla birlikte kesin olarak bilmelisiniz ki O,"** nimetlerin şükrünü bilip teşekkürde bulunanlara karşı da **"gerçekten çok çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir."**

Burada, **"cezalandırma ve hesap görme"** görüldüğü gibi **"Çok hızlı"**lıkla nitelendirildi. Çünkü bir şey eğer gelmekte ise, sonuçta bu gün, gelecektir ve bu manada hızlı demektir. Kaldı ki Rabbimiz şöyle buyuruyor:

"Kıyametin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir."(Nahl,77)

Hz. Peygamber (sav) şöyle buyuruyor: **"Kim her sabah En'am sûresini başından üç âyet okursa, Yüce Allah bundan ötürü onu koruma altına almaları için yetmişbin melek görevlendirir. Ve ta kıyamete dek tıpkı onların amelleri gibi amel defterine yazar."**[13]

❀ ❀ ❀

[13] [İbn Darîs, Fedâilu'l-Kur'an adlı eserinde, 200 rakamıyla rivayet etmiştir. Bk.Dürrü'l-Mensûr,3/246. Fethu'l-Kadîr, 2/119]

Sûre -7

A'RAF SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

206 âyettir.

Cüz - 8

1. – 10. ÂYETLER

بسم الله الرحمن الرحيم

الٓمٓصٓ ﴿١﴾ كِتَابٌ أُنْزِلَ إِلَيْكَ فَلاَ يَكُنْ فِى صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهِ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ اِتَّبِعُوا مَٓا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِٓ أَوْلِيَٓاءَ قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَٓاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَٓائِلُونَ ﴿٤﴾ فَمَا كَانَ دَعْوٰيهُمْ إِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَٓا إِلَّٓا أَنْ قَالُوٓا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٥﴾ فَلَنَسْئَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْئَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَٓائِبِينَ ﴿٧﴾ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِى الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلاً مَا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾

Meâli

1- Elif, Lâm, Mîm,Sâd.

2- Bu, sana indirilen öyle bir kitaptır ki, onu insanlara tebliğ husu-

sunda gönlünde herhangi bir sıkıntı var olmasın. Ki bu sayede isyan için de olanları korkutasın ve aynı zamanda müminlere de Allah'ın fazlıyla öğütte bulunasın.

3- Rabbiniz tarafından size indirilen ilâhî mesaj, Kur'ana uyun! Allah'ın kitabı dışındaki dostların uygulamalarını tanımayın! Rabbinize karşı görevlerinizi ne kadar da az hatırlıyorsunuz!

4- Biz, hakkı yalanlamaları yüzünden helakini istediğimiz nice ülkeleri ve halkını gece vakti uyurlarken ve güpegündüz dinlenirlerken apansız gelen azabımızla yok ettik.

5- Allah'tan başkasına ilâhlık tanımaları ve peygamberleri inkâr etmeleri sebebiyle azabımız kendilerine gelince onların imdat ve çağırışları sadece, "Biz kendilerine gerçekten zulmeden kimselerdik" itirafından başka bir sözleri olmamıştır.

6- Size kesin bir ifade ile belirtmeliyim ki, kendilerine bir şeriat ve mesaj gönderdiğimiz geçmiş ümmetleri kıyamet gününde mutlaka hesaba çekeceğimiz gibi aynı zamanda kendilerine gönderilen Peygamberleri de tebliği yapıp yapmadıkları konusunda mutlaka hesaba çekeceğiz.

7- Ve hem peygamberlere, hem de gönderildikleri toplumlara,onları imana davet noktasında aralarında olup-biten her şeyi kesin bilgimizle detaylı olarak bir bir anlatacağız. Kaldı ki aralarında olup-biten hiçbir şeyden Biz asla habersiz değildik.

8- Ve o kıyamet gününde adalete dayalı dakik ve şaşmaz terazide amellerin tartılması gerçekleşecektir. Artık kimin iyilikleri kötülüklerine ağır basarsa, işte bunlar Allah'ın rızası ve cennetle ödüllendirilip kurtuluşa ereceklerdir.

9- Kimin de kötülükleri baskın çıkar ve iyilikleri-sevap yönü hafif kalırsa, âyetlerimizi inkâr etmeleri yüzünden cehennem ateşine ve azaba maruz kalmalarından dolayı hüsrana uğrayacaklardır.

10- Ey Âdemoğulları! Andolsun ki, sizi yeryüzüne her türlü bolluk ve imkanlarla donatıp yerleştirdik. Ve orada geçiminizi sağlayabileceğiniz şeyler verdik. Hal böyle iken bu nimetlere ne kadar da az şükrediyorsunuz!

Tefsiri

١- ﴿ الٓمٓصٓ ﴾

1- "Elif, Lâm, Mîm, Sâd."

Ebu İshak Zeccac (öl.Bağdat,316/928)'ın ifadesine göre bu hususta bu harflerin tefsiri için tercih edilen görüş, Abdullah b. Abbas o şöyle yorumlamıştır: "**Ben her şeyi bilen ve detaylarıyla açıklayıp ortaya koyan Allah'ım.**"

٢- ﴿ كِتَابٌ أُنْزِلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهِ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴾

2- Bu, sana indirilen öyle bir kitaptır ki, onu insanlara tebliğ hususunda gönlünde herhangi bir sıkıntı var olmasın. Ki bu sayede isyan içinde olanları korkutasın ve aynı zamanda müminlere de Allah'ın fazlıyla öğütte bulunasın.

Burada, « كِتَابٌ » kelimesi mahzuf mübtedanın haberidir. Bu mahzuf mübteda ise, « هُوَ » zamiridir. Yani, « هُوَ كِتَابٌ» "O bir kitaptır ki," demektir. « أُنْزِلَ إِلَيْكَ » "sana indirilen" ifadesi de bunun sıfatıdır.

Burada kitaptan kasıt ise, "Sûre" demektir. **"onu insanlara tebliğ hususunda gönlünde herhangi bir sıkıntı var olmasın."** Bu hususta gönlünde bir şüpheye ya da kuşkuya yer vermeyesin. "Sıkıntı" olarak türkçeleştirdiğimiz kelime, « حَرَجٌ » kelimesidir. Bu da, "şüphe" manasınadır. Dolayısıyla Şek yani şüphe manası, "sıkıntı" kelimesiyle burada zikredilmiştir. Çünkü şüpheci bir kimse kalbinde ya da göksünde sıkışma yaşar, dolayısıyla bu da onu sıkıntıya sokar. İşte bunun için « حَرَجٌ » kelimesi burada zikredilmiştir. Nitekim kesin bir bilgi ve inanca sahip olan kimsenin gönlü ferahtır ve bu bakımdan da onun gönlünde sıkışma değil genişleme vardır. Bu itibarla mana şöyledir: **"Bu kitap ya da sûrenin Allah tarafından indirildiğinden senini bir şüphen olmasın."** Ya da,

onu tebliğ konusunda **"gönlünde bir sıkıntı var olmasın."** Çünkü Hz.Peygamber (sav) kavminden korkuyordu, onların kendisini yalanlamalarından, kendisinden yüzçevirmelerinden, eza ve cefada bulunmalarından hep endişe ve korku içindeydi. İşte bütün bu sebeplerden ötürü gönlü sıkışıp daralıyordu. Onların eza ve cefalarını düşünürken neşesi ve huzuru kaçıyordu. Yüce Allah bunun için ona güvence verdi, onların durumlarına ve yapıp edeceklerine hiç önem vermemesini ondan istedi. Buradaki nehiy "harace" yönelik bir yasaklamadır. Yani, *"Sen üzülme, gönlünü ferah tut ve onlara da hiç aldırma"* manasındadır. Kaldı ki bu ifade içerisinde belağat'ın her inceliği gizlidir. « فَلَا » daki « فَ » harfi, atıf içindir. Dolayısıyla mana şöyledir: **"Sana indirdiğim bu kitap yüzünden, onun indirilmesinden sonra sakın gönlünde bir sıkıntı ve daralma olmasın."**

"Ki, bu sayede isyan içinde olanları korkutasın" Buradaki, « لِتُنْذِرَ بِهِ » "Korkutasın, uyarasın" cümlesinde yer alan, « لِ » "Lam" harfi, « أُنْزِلَ » fiiline müteallıktir. Buna göre mana şöyledir: *"Bununla sen uyarıda ve korkutmada bulunasın diye bu sana indirildi ya da yasaklama, menetmek maksadıyla..."* Çünkü onlardan korkmayınca onları uyarır, tehdit eder. Aynı şekilde indirilenin Allah katından olduğuna kesin ve kuşkusuz imanı olunca,dolayısıyla ondaki bu kesin inanç ve bilgi, kendisine indirilenle toplumunu uyarma cesaretine sahip olur. Çünkü kesin anlamda bir inanca sahip olan kimse aynı zamanda cesur olur, bundan böyle de Rabbine tevekkül ederek O'na güvenip dayanır. **"ve aynı zamanda müminlere de Allah'ın fazlıyla öğütte bulunasın."**

Bu manadaki, « وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ » muzmar bir fiil ile mahallen-yeri ve konumu bakımından mansuptur. Bu fiil de, « لِتُنْذِرَ بِهِ » dir. Çünkü « ذِكْرَى » kelimesi, « تَزَكَّرَ – تَزَكُّرًا » den alımadır. Kaldı ki zaten, « ذِكْرَى » kelimesi; « تَزَكُّرُ » "hatırlatma" manasında bir isimdir. Veya bu cümle, âyetin başında yer alan, « كِتَابٌ » kelimesi üzerine matuftur, bu açıdan da merfudur. Buna göre de mana şöyledir: "O bir kitaptır,... ve müminlere de bir öğüttür." Veya bu, mahzuf bir mübtedanın haberidir

yahut da, « لِتُنْذِرَ » fiilinin mahalline matuf olarak mecrurdur. Bu açıdan da mana şöyle olur: « لاِنْزَارِ لِلذِّكْرَى » "Uyarman ve öğütte bulunman-hatırlatman için."

٣- ﴿اتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ﴾

3- Rabbiniz tarafından size indirilen ilâhî mesaj, Kur'ana uyun! Allah'ın kitabı dışındaki dostların uygulamalarını tanımayın! Rabbinize karşı görevlerinizi ne kadar da az hatırlıyorsunuz!

Allah'tan başkasına ilâhlık tanımayın ve Allah'ı bırakıp sizi putperestliğe, heva ve heveslerinize, bidatlere götürüp yönlendirecek cin ve insan şeytanlarına yetki ve görev vermeyin,onlara ve sistemlerine dayanmayın. **"Rabbinize karşı görevlerinizi ne kadar da az hatırlıyorsunuz."** Çünkü sizler Allah'ın dinini, şeriatını bırakıp başkalarına ait dinleri uyguluyorsunuz.

Burada, « قَلِيلاً » kelimesi, «تَذَكَّرُونَ » fiiliyle mansuptur. Yani, "ne kadar da az olarak hatırlıyorsunuz." Demektir. Yine burada yer alan, « مَا » edatı mezittir ve azlığı daha da pekiştirmek için gelmiştir.

Kıraat imamlarından İbn Amir, « تَذَكَّرُونَ » fiilini, iki « ت » harfiyle, « تَتَذَكَّرُونَ » şeklinde okumuştur.

٤- ﴿وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ﴾

4- Biz, hakkı yalanlamaları yüzünden helâkini istediğimiz nice ülkeleri ve halkını gece vakti uyurlarken ve güpegündüz dinlenirlerken apansız gelen azabımızla yok ettik.

Bu âyetteki, « كَمْ » "nice" kelimesi mübtedadır. « مِنْ قَرْيَةٍ » ise açıklama amaçlıdır. Mübtedanın haberi de, « أَهْلَكْنَا » "yok ettik, helak

ettik" cümlesidir. Bu da, « أَهْلَكْنَاهَا » "helakini istediğimiz" manasınadır. Tıpkı şu âyetteki gibi: "**... namaza kalktığınızda,- Yani: namaza kalkmayı istediğiniz zaman,..**" **(Maide, 6)**

« فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا » O ülkeler halkına azabımız geldiğinde-gelince, demektir. « بَيَاتًا » kelimesi, *"geceleyenler"* anlamında hal yerinde gelen bir mastardır. Nitekim, « بَتَّ » « بَيَاتًا » « حَسَنًا » diye söylenince bu, "iyi ve güzel bir uyku çekti" anlamındadır. « أَوْ هُمْ قَائِلُ » cümleside, « بَيَاتًا » kelimesi üzerine atfolumuş bir haldir. Sanki şöyle denilmektedir: "Bizim azabımız onlar geceleyin uyurlarken ve gündüz dinlenirlerken apansız geliverdi." Yine burada, « هُمْ قَائِلُ » diye geçen cümlede arada atıf edatı olan vav harfi olmaksızın zikredildi. Nitekim Arapçada, vav harfi olmaksızın, « جَائَنِي زَيْدٌ هُوَ فَارِسٌ » şeklinde bir ifade kullanılmaz. Çünkü kelime kendisinden önce geçen bir hal üzerine eğer atfolunursa, aynı cümlede iki atıf vavının bulunması ağır kaçacak olmasından ötürü biri hazf olunur, çünkü hal manasına gelen vav harfi bizzat atıf vavı olup sırf vasl için ödünç olarak alınmıştır.

Ayette özellikle gece vakti ile gündüzün kuşluk vaktinin zikredimiş olması, bu her iki vaktin de gaflet zamanı oluşundandır. Bu iki vakit içerisinde gelen azap gerçekten çok çetin ve oldukça ağır ve aşağılayıcı bir azaptır. Nitekim Hz. Lût'un kavmi geceleyin uykuda iken seher vaktinde helak olundular. Hz. Şuayıb (a.s)'ın kavmi de kaylule vakti denilen sabahın gaflet vakti olan kuşluk zamanında ortadan kaldırıldılar

« بَيَاتًا » demek, gece uyurlarken,demektir. « قَائِلُ » demek de, "gündüzün dinlenirlerken" demektir.

٥- ﴿ فَمَا كَانَ دَعْوٰيهُمْ اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَٓا اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اِنَّا كُنَّا ظَالِم۪ينَ ﴾

5- Allah'tan başkasına ilâhlık tanımaları ve peygamberleri inkâr etmeleri sebebiyle azabımız kendilerine gelince onların imdat ve

çağırışları sadece, "Biz kendilerine gerçekten zulmeden kimselerdik" itirafından başka bir sözleri olmamıştır.

"Allah'tan başkasına ilahlık tanımaları ve peygamberleri inkar etmeleri sebebiyle azabımız kendilerine gelince onların imdat ve çağırışları sadece," azabımızın ilk belirtileri ortaya çıkınca onların çağrışıp bağrışmaları ve yakarışları yalnızca: **"Biz kendilerine gerçekten zulmeden kimselerdik' itirafından başka bir sözleri olmamıştır."** Kendilerine yapıp ettiklerinin hiçbir yararının olmadığını anladıkları an, bunun üzerine Kendi kendilerine zulmettiklerini ve Allah'a şirk koştuklarını ister istemez itiraf ettiler.

Burada, « دَعْوٰيهُمْ » ifadesi, « كَانَ » nakıs fiilinin ismi, « اَنْ قَالُوا » cümlesi de haberidir. Ancak bunun aksi de caizdir yani, « دَعْوٰيهُمْ » haber, « اَنْ قَالُوا » da ismi olabilir.

٦- ﴿ فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِينَ ﴾

6- Size kesin bir ifade ile belirtmeliyim ki, kendilerine bir şeriat ve mesaj gönderdiğimiz geçmiş ümmetleri kıyamet gününde mutlaka hesaba çekeceğimiz gibi aynı zamanda kendilerine gönderilen Peygamberleri de tebliği yapıp yapmadıkları konusunda mutlaka hesaba çekeceğiz.

Sizden önce geçen ve kendilerine peygam-berler gönderilen ümmet leri kıyamette mutlaka hesaba çekeceğimiz gibi **"aynı zamanda kendilerine gönderilen peygamberleri de tebliğ yapıp yapmadıkları konusunda hesaba çekeceğiz."** Görevlerini tebliğ esnasın da nasıl bir durumla karşı karşıya kaldıklarını o peygamberlere de kesin olarak soracaktır.

٧- ﴿ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَٓائِبِينَ ﴾

7- Ve hem peygamberlere, hem de gönderildikleri toplumlara, onları imana davet noktasında aralarında olup-biten her şeyi kesin bilgimizle detaylı olarak bir bir anlatacağız. Kaldı ki aralarında olup-biten hiçbir şeyden Biz asla habersiz değildik.

Onların açıktan yapıp-ettiklerini ve gizli olarak işlediklerini, söz ve

davranışlarını etraflı olarak önlerine sereceğiz. **"Kaldı ki, aralarında olup-biten hiçbir şeyden Biz asla habersiz değildik."** Kendileriyle ilgili olsun, kendilerinden meydana gelen şeylerle alakalı bulunsun biz onların her şeylerinden haberdar idik. Burada sorguya çekilmek ve yaptıklarını önlerine sermek demek, onları bizzat aşağılatmak, kafalarına vurup yüzlerine çarpmak, söylediklerini bizzat onların kendi ağızlarından itiraf ettirip peygamberlerini de kendileri aleyhine tanık olarak getirip onları hesaba çekmektir.

٨- ﴿وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

8- Ve o kıyamet gününde adalete dayalı dakik ve şaşmaz terazide amellerin tartılması gerçekleşecektir. Artık kimin iyilikleri kötülüklerine ağır basarsa, işte bunlar Allah'ın rızası ve cennetle ödüllendirilip kurtuluşa ereceklerdir.

Âyetteki, « وَالْوَزْنُ » demek, amellerin tartılıp değerlendirilmesi demektir. Böylece ameller arasında ağır basıp üstün gelen ile altta kalıp hafif olanını ortaya çıkarmaktır. Aynı zamanda bu kelime mübteda olup, haberi de, « يَوْمَئِذٍ » kelimesidir. Bu şu manayadır: *"Allah'ın ümmetlere ve onların peygamberlerine soracağı günde,"* İşte bu cümle hazfedilmiş, yerine bu manayı da içeren, « يَوْمَئِذٍ » kelimesindeki tenvin getirilmiştir.

« الْحَقُّ » burada adaletle demektir.Bu aynı zamanda, « الْوَزْنُ » kelimesinin de sıfatıdır. Yine deniliyor ki: Kıyamet gününde içinde amellerin yer aldığı sayfa ve defterler bir dili, tartıda dengeyi sağlayan ibresi ve iki de kefesi bulunan bir terazide tartılacaktır. Bunun da nedeni, onlara insaflı davranıldığını açık olarak ortaya koymak, bir mazeret sergilemelerine meydan vermemek içindir. Bir başka yoruma göre eşit manadaki bir yargılama ve adalete dayalı bir hükümle gereken yapılacaktır. Ancak yine de bunun keyfiyetini,nasıl ve nice olduğunu Allah bilir.

"Artık kimin iyilikleri kötülüklerine ağır basarsa," « مَوَازِينُهُ » kelimesi, mizan veya mevzun kelimesinin çoğuludur. Yani, "herhangi bir ağırlığı, değerlendirilmesi bulunan ve böylece tartılabilen ameller -ki

bunlar kişinin yapıp-ettiği güzel işlerdir- ağır ve baskın gelirse,.." veya "kendisiyle onlara ait güzel iş ve hizmetlerinin tartılıp değerlendirildiği şey." **"İşte bunlar Allah'ın rızası ve cennetle ödüllendirilip kurtuluşa ereceklerdir."**

٩- ﴿وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَظْلِمُونَ﴾

9- Kimin de kötülükleri baskın çıkar ve iyilikleri-sevap yönü hafif kalırsa, âyetlerimizi inkâr etmeleri yüzünden cehennem ateşine ve azaba maruz kalmalarından dolayı hüsrana uğrayacaklardır.

"Kimin de kötülükleri baskın çıkar ve iyilikleri-sevap yönü hafif kalırsa," ki bunlar kâfirlerdir, İmansız olduklarından ötürü herhangi bir öneme haiz, değerlendirilecek amelleri de yoktur. Bunların mizanlarında bir hayır ve iyilik yoktur. Dolayısıyla iyilik ve sevap yönleri de hafif kalacaktır. **"Âyetlerimizi inkar etmeleri yüzünden cehennem ateşine ve azaba maruz kalmalarından dolayı hüsrana uğrayacaklardır."** Burada geçen, "âyetler"den kasıt deliller, hüccet ve kanıtlar demektir. "inkâr etmeleri" zulüm, bir şeyi konması ve olması gereken yerin dışına koymak, gerekeni yapmamak demektir. Burada da, "delil ve hüccetleri inkâr etmeleri onlara boyun eğmemeleri" demektir.

١٠- ﴿وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِى الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ﴾

10- Ey Âdemoğulları! Andolsun ki, sizi yeryüzüne her türlü bolluk ve imkânlarla donatıp yerleştirdik. Ve orada geçiminizi sağlayabileceğiniz şeyler verdik. Hal böyle iken bu nimetlere ne kadar da az şükrediyorsunuz!

Orada size yerleşebileceğiniz, karar kılacağınız bir yer ve mekan verdik. Yine orada her türlü tasarruf konusunda size güç verdik. **"Ve orada size geçiminizi sağlayacak şeyleri verdik."**

Âyette geçen « مَعَايِشَ » kelimesi, « مَعِيشَةٌ » kelimesinin çoğuludur. Bu da insanını kendisiyle ihtiyaçlarını karşıladığı yiyecek ve içecek

gibi şeylerdir. Diğer taraftan, « مَعَايِشَ » kelimesinde « ى » harfinin açık bir şekilde yer alması, bunun kelimenin aslından olması sebebiyledir. Oysa « صَحَائِفُ » kelimesi böyle değildir. Burada « ى » harfi kelimenin aslından değil, zaiddir. Ancak kıraat imamlarından Nafi, « مَعَايِشَ » kelimesinin « صَحَائِفُ » kelimesine benzerliği nedeniyle bu da hemzeli olarak, « مَعَائِشَ » "tir. **"Hal böyle iken bu nimetlere ne kadar da az şükrediyorsunuz!"** Bu da tıpkı, **"...Rabbinize karşı görevlerinizi ne kadar da az hatırlıyorsunuz!"(A'raf 3)** ayeti gibidir.

11. - 18. ÂYETLER

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ
فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿١١﴾ قَالَ مَا
مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ
نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ
تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿١٣﴾ قَالَ فَاَنْظِرْنِي
اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَٓا
اَغْوَيْتَنِي لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِنْ
بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَٓائِلِهِمْ وَلَا
تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُمًا مَدْحُورًا
لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾

Meâli

11. Gerçekten Biz atanız Âdem'i ve sizin aslınızı topraktan yarattık. Sonra beşer olarak size şekil verdik. Hemen bunun ardından da meleklere, "saygı için Adem'in önünde secde edin" dedik. Derhal secde ettiler. Ancak İblis secde edenlerden olmadı.

12. Allah, "Secde için sana emrettiğim halde, Adem'e secde etmeni önleyen nedir?" diye İblise sordu. O da: "Ben ondan çok daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu da çamurdan yarattın" dedi.

13. Allah da: "Öyleyse hemen bulunduğun o yerden in! Çünkü ora-

da kurulup büyüklük iddiasına kalkışmak senin haddin değildir. Artık oradan derhal çık ve git! Çünkü sen alçaklardansın" buyurdu.

14. İblis: "Rabbim! Bana herkesin yeniden dirilecekleri güne kadar yaşama fırsatı ver" dedi.

15. Allah da: " Haydi öyle olsun, istediğin güne kadar sana zaman tanınmıştır" buyurdu.

16. İblis de: "Mademki Sen benim yoldan çıkıp sapıtmamı istedin, ben de çıkıp onların doğru yolunun üzerinde mutlaka pusu kurup yatacağım" dedi.

17. "Sonra da onları her yönden, önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından kuşatıp hiç beklemedikleri yollardan sokularak tuzağa düşüreceğim. Sen onların çoğunu nimetlerine şükredenler olarak bulmayacaksın" dedi.

18. Allah, İblise: "Çık-git oradan rezil! Aşağılanmış ve kovulmuş bir halde ayrıl oradan! Andolsun ki, onlardan kim senin ardından gelecek olursa şunu iyice bilmelisiniz ki, mutlaka cehennemi sizinle dolduracağım" diye buyurdu.

Tefsiri

١١- ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَٓائِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ﴾

11. Gerçekten Biz atanız Âdem'i ve sizin aslınızı topraktan yarattık. Sonra beşer olarak size şekil verdik. Hemen bunun ardından da meleklere, "saygı için Adem'in önünde secde edin" dedik. Derhal secde ettiler. Ancak İblis secde edenlerden olmadı.

"Gerçekten Biz, atanız Adem'i ve sizin aslınızı" şekil-sûret ve biçim verilmemiş bir çamurdan "**topraktan yarattık. Sonra beşer olarak size şekil verdik."** Atanız Adem'i şekilsiz bir halde önce balçıktan yarattık, daha sonra da biçimlendirip ona şekil verdik. Bunun kanıtı da, Âyetin bundan sonraki şu kısmıdır: **"Hemen bunun ardından da meleklere, 'saygı için Adem'in önünde secde edin' dedik. Derhal secde ettiler. O** Hz. Adem'e **"secde edenlerden olmadı."**

١٢- ﴿ قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴾

12. Allah, "Secde için sana emrettiğim halde, Adem'e secde etmeni önleyen nedir?" diye İblise sordu. O da: "Ben ondan çok daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu da çamurdan yarattın" dedi. Senin secde etmene mani olan şey nedir?

Burada, « مَا مَنَعَكَ » deki « مَا » harfi merfudur. « أَلَّا تَسْجُدَ » deki « لَا »-da zaiddir. Bunun zait-fazladan olduğunun kanıtı ise, şu ayettir: « مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ » **'Allah, ey İblis! İki elimle yarattığı-ma secde etmekten seni engelleyen nedir?'diye sordu."(Sâd,75)** Dikkat edilirse bu ayette altı çizili kelimenin başında « لَا » yoktur.

İşte bu ayetten anlıyoruz ki, şu anda tefsirini okumakta olduğumuz bu ayetteki "La" zaiddir. Nitekim bunun bir benzeri de şu ayettir:

« لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ » **"Böylece kitap ehli bilsinler" (Hadid,29)**

Buradaki « لَا » da zaiddir. Eğer böyle olmasaydı, bu takdirde mana, "bilmesinler" olurdu. Oysaki burada, « لِئَلَّا يَعْلَمَ » ifadesi, « لِيَعْلَمَ » demektir. Bu da, "Bilsinler" manasınadır. Yine tefsirini okumakta olduğumuz ayetteki, "sana emrettiğim halde" ifadesi ile, söz konusu emrin vücub yani farziyet ifade ettiğinin bir kanıtıdır. Yüce Allah'ın, İblis ile ilgili durumu bildiği halde buna rağmen, onu secde etmekten alıkoyan veya secde etmesine mani olan soruyu yöneltmesindeki kasıt İblisin foyasını ortaya dökerek onu rezil etmek, aşağılık bir varlık olduğunu, inatçı biri olduğunu, kafirliğini, büyüklük taslamasını, kendi aslı olan ateşle övünç duyduğunu ve Hz. Adem'in aslının toprak olmasını hakir ve aşağılık olarak gördüğünü onu bilmeyen ve tanımayanlara göstermek içindir.**"O da: Ben ondan çok daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu da çamurdan yarattın,dedi."** Şeytanın açısından güya ateş aydınlatan nuranî bir şeyken, çamur ise karanlığı içerir ve onu temsil eder. Bu rezil ve aşağılık varlık böyle bir yargıya varmada yanılmıştır. Aslında ateşin aksi-

ne çamur-balçık ya da toprağın çok önemli özellikleri vardır. Aksine çamur ya da balçık, kendisinde ciddiyetin, vakarın, sakinliğin ve kendine hakimiyetinin olması nedeniyle çok daha üstündür. Kaldı ki çamurda hilm-yumuşaklık, haya ve sabır vardır. İşte bu özellik, kişiyi tevbe etmeye, mağfiret dilemeye davet eder. Ateşe gelince bunda da, hiddet, sinirlilik, kararsızlık, tutarsızlık, tereddüt etme, düşüncesizlik ve istikrarsızlık ve başkasına karşı üstünlük taslamak gibi özellikler bulunmaktadır. İşte bu özellikler ise o kimseyi büyüklenmeye sevkeder. Kaldı ki toprak ülkelerin ve toplumun varlığı, temelidir, ayakta kalmalarını sağlar. Oysaki ateş ise yok oluşu, toplumların helâkine sebeptir. Ateş, ihanetin ve yok oluşun kaynağı iken, toprak ise emanetin, güvenin ve üreyip çoğalmanın kaynağıdır. Çamur ateşi söndürüp yok eder, yangını ve tehlikelerini ortadan kaldırır. Oysaki ateş çamura bir şey yapamaz, yok edemez. İşte bütün bunlar İblis denen şeytanın hakkında habersiz olduğu, gafil bulunduğu toprağa ait gerçeklerdir. İşte bu bozuk ve fasit kıyaslamalarıyla İblisin ayağı kaymış oldu.

Nitekim kıyası red eden ve buna karşı çıkanların gerekçeleri işte buna dayanmaktadır. Bunlar, "kıyası ilk olarak İblis gündeme getirdiğinden dolayı, kıyas red ediyoruz" demektedirler. Ancak kıyası kabul edenler ise, eğer ortada bir nass sabit ve var ise, buna rağmen kıyasa gitmeyi yanlış şayarlar ve red ederler. Oysa İblisin kıyası, ortada nass mevcut olduğu halde, inatla direnip kıyasa gitmiş olmasıdır. Diğer bir bakımdan da, *"Senin secde etmene engel oluşturan şey nedir?"* sorusuna verilecek cevap şöyle olmalıydı: *"Beni şu hususlar engelledi" demeliydi.* Halbuki İblis böyle demeyip "Ben ondan daha hayırlıyım, üstünüm" demeye kalkışmıştır. Böylece yeni bir konuya geçmiş bulunuyor. Ele aldığı bu yeni konuda bizzat kendisini söz konusu kılıyor ve Hz. Adem (a.s)'den üstün olduğu açıklamasını yapıyor. Dolayısıyla, Adem'e secde etmeme engeli olarak üstünlüğünü gerekçe olarak ortaya koymaktadır. Bu itibarla da İblisin bu ifadelerinden de cevabının gerekçesi kendisince ortaya konuluyor. Sanki İblis şöyle bir cevap veriyor gibidir:

"Benim Adem'e secde etmeme gerekçem, benim ona olan üstünlüğüm, benim ondan daha değerli oluşumdur." Bu ise emre karşı çıkmak ve o emri reddetmektir. Aynı zamanda kendisi gibi üstün bir varlığın yine kendisi gibi bir varlığın önünde secdeye kapanması öyle kabul olunacak bir durum olamaz, bu yadırganacak bir durumdur. Oysaki üstün olan bir varlığın kendisice değer bakımından daha bir alt seviyede bulunan birine secde etmesi şık olamazdı. Bunlar şeytan denen İblisin kendisince gerek-

çesi idi ve haliyle batıl bir gerekçedir. Her şeyden önce Allah'a ve emrine karşı çıkmıştır.

١٣- ﴿ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴾

13. Allah da: "Öyleyse hemen bulunduğun o yerden in! Çünkü orada kurulup büyüklük iddiasına kalkışmak senin haddin değildir. Artık oradan derhal çık ve git! Çünkü sen alçaklardansın" buyurdu.

Cennetten veya semadan-gökten derhal in! Çünkü orası mütevazi olanların, alçak gönüllülerin yeridir. « فَاهْبِطْ » kelimesinde yer alan, « فَ » harfi, « اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ » "ben ondan daha hayırlıyım" cümlesinin cevabıdır. Bu bakımdan mana şöyle olmaktadır:

"Mademki sen büyüklük taslayıp kibirlenmektesin, defol git, in buradan, ayrıl." **"Çünkü orada kurulup büyüklük iddiasına kalkışmak senin haddin değildir."** Orada bulunduğun halde ve Allah'a karşı isyan içine girdiğin halde büyüklük taslaman doğru değildir. **"Artık oradan derhal çık ve git! Çünkü sen alçaklardansın, buyurdu."** Artık bundan böyle sen en adi ve alçaklardansın, Allah katında olsun, Onun sevdikleri katında olsun senin hiçbir değerin ve önemin yok. Bundan böyle herkes seni kötüleyip duracak ve yerecektir. Konuşan her bir dil, senin büyüklük taslaman sebebiyle sana hep lanet okuyacaklardır. Nitekim bunun için şöyle bir ata sözü geliştirilmiştir: "Büyüklük peşinde koşup kibirli davrananlar, toplumun hep yüz karası aşağılık varlıklar olarak anılırlar."

١٤- ﴿ قَالَ فَاَنْظِرْنِي اِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾

14- "İblis: Rabbim! Bana herkesin yeniden dirilecekleri güne kadar fırsat ver, dedi." Son nefhanın-surun üfürülmesiyle insanların yeniden dirilecekleri o güne kadar bana mühlet tanı,dedi.

١٥- ﴿ قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴾

15- "Allah da: 'Haydi öyle olsun, istediğin güne kadar sana za-

man tanınmıştır' buyurdu." Yani birinci sura üfürülene dek bu fırsat sana tanınmıştır. Burada İblise böyle istediği gibi cevap verilmesinin nedeni. Bunda bir çok imtihan ve denemelerin yer alması sebebiyledir. Aynı zamanda yüce böylece sevdiklerinin de gönüllerini almış oluyor, onlara olan yakınlığını göstermek istiyor. Yani burada şu gerçeğe yer veriliyor ve adeta şöyle deniliyor gibidir: "İşte bu, bana karşı çıkanlara, beni tanımayanlara, bana sebbedenlere olan iyiliğimdir. Bir de siz beni sevenlere karşı iyilik ve mükafatımın ne olacağını varın düşünün!" Hemen bunda bir ayak sürçmesinin bir kaymanın var olduğu sezinlenmekle birlikte yine de bu isteği ona bir cesaret verdi. Çünkü Celal sahibi yüce Allah'ın hilm sahibi ve yumuşak olduğunu biliyordu.

١٦- ﴿قَالَ فَبِمَآ أَغْوَيْتَنِى لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴾

16. İblis de: "Mademki Sen benim yoldan çıkıp sapıtmamı istedin, ben de çıkıp onların doğru yolunun üzerinde mutlaka pusu kurup yatacağım" dedi.

Mademki benim doğru yoldan çıkmamı, sapıtmamı diledin... Yani: Bizzat benim yoldan çıkmam sebebiyle, demektir. Burada, « فَبِمَا » daki « بِ » harfi mahzuf olan nedeniyle "yemin-kasem fiiline müteallıktir. Buna göre de mana şöyledir: "Benim yoldan çıkıp sapmamı istemene and içerim ki, veya burada bizzat « بِ » harfinin kendisi yemin manasınadır. Bu durumda mana şöyle olur: "Senin beni yoldan çıkarman nedeniyle yemin ederim ki," **"ben de çıkıp onların doğru yolunun üzerinde mutlaka pusu kurup yatacağım' dedi."** Ben de bundan böyle onların İslam yoluna çıkıp kendilerine engel olmak için, onların bu yoldan gidiş ve gelişlerini hep gözeteceğim, tuzak kurup fırsat bekleyeceğim. Tıpkı kervanların yolunu kesip onları vurup yağmalamak için düşmanların kendilerini pusuda bekledikleri gibi tuzaklar kurup bekleyeceğim.

Burada bunun mansubluğu ise zarf olması nedeniyledir. Tıpkı arapçadaki şu cümle gibi: « ضَرَبَ زَيْدٌ الظَّهْرَ » "Yani « ضَرَبَ زَيْدٌ عَلَى الظَّهْرِ » demektir. Türkçe'si ise: Zeyd sırtı vurdu- yani Zeyd onları arkalarından vurdu, demektir.

Tavus'un anlattığına göre, kendisi Mescid-i Haram'da bulunduğu bir sırada Kaderiye mezhebine mensup biri geldi, bunun üzerine Tavus kendisine: "Buradan kalkıp gider misin yoksa seni biz mi kaldırıp atalım?" deyince, adam da kalkıp ayrıldı. Bu defa oradakilerden biri Tavus'a: "Sen bu şekildeki bir konuşmayı bir fakih ve ilim sahibi birine karşı mı yapıyorsun?" demesi üzerine, Tavus da ona: " İblis ondan çok daha bilgiliydi ve fakat o Rabbine karşı: Rabbim! Senin benim yoldan çıkmama sebep olman.... nedeniyle, diye Rabbine karşı çıkmıştı" demesi üzerine, itirazda bulunan kimse de: "Ben nefsime aldandım" dedi.

١٧- ﴿ ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴾

17. "Sonra da onları her yönden, önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından kuşatıp hiç beklemedikleri yollardan sokularak tuzağa düşüreceğim. Sen onların çoğunu nimetlerine şükredenler olarak bulmayacaksın" dedi.

"Sonra da onları her yönden, önlerinden" kuşatıp ahiret hayatı hakkında şüpheye düşüreceğim, **"arkalarından"** çevirip dünyaya düşkünlüklerini artırmaya gayret edeceğim, **"sağlarından"** onların iyilik yapma taraflarından sokularak yapacağımı yapacağım **"ve sollarından"** yani kötülük işlemeleri tarafından **"sokularak tuzağa düşüreceğim, dedi."** Burada, « شَمَائِل » "sollar" kelimesi, « شِمَال » "sol" kelimesinin çoğuludur. Yani genelde düşmanların birine saldırmaları için nasıl ki, onları dört bir taraftan kuşatırlarsa, "İşte ben de onları böylece kesin ve mutlak manada her taraftan kuşatarak kendilerini kurduğum tuzağıma düşüreceğim" demektir.

Şakik-i Belhî diyor ki: "Hemen her sabah şeytan beni dört bir taraftan gözetlemeye başlar; Önce taraftan bana sokulur ve der ki: "Sakın korkmayasın. Çünkü Allah, çok bağışlayan ve çok esirgeyip merhamet edendir." Onun bu telkini karşısında ben hemen şu mealdeki ayeti okurum: **"Şurası bir gerçektir ki, ben, tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyen ve böylece doğru yolda giden kimseyi bağışlarım." (Ta-Ha, 82).** Bu ilk hareketinde başaramayınca bu defa ikinci hamleyi yapar,ban arkamdan sokularak,beni gelecek endişesiyle korkutur. Ben de hemen şu mealdeki ayeti okurum: **"Yeryüzünde debelenen her canlının**

rızkı sadece Allah'a aittir." (Hûd,6) Bu ikinci hamlesinde de başarılı olamayınca bu defa üçüncü bir atağa geçer ve sağımdan girerek, beni övmeye, iyiliklerimi sayıp dökmeye başlar. İşte ben de bunun üzerine şu ayeti okurum: **"Güzel bir son muhakkak sorumluluk bilincinde olan takva sahiplerinindir."(A' raf,128)** İblis denen şeytan bu atağında da başarılı olamayınca bu defa solumdan, şehevi duygularım noktasından bana yaklaşır ve neni böylece ayartmaya çalışır. Ben de hemen şu ayeti okurum: **"Artık, tıpkı daha önce benzerlerine yapıldığı gibi, kendileriyle arzu duydukları şey arasına set ve perde çekilir."(Sebe', 54)."**

Onların "şu, şu yönlerinden kendilerine sokulurum," dediği halde, "onların üstlerinden ve altlarından girerim-sokulurum" dememiştir. Çünkü bu yerler Rahmet ve secde yerleridir. Bir de ilk iki maddede, "Min" cer edatı kullanılmıştır. Bu edat başlangıç noktasını belirleyen bir edattır. Son iki maddede ise, "An" cer edatı kullanılmıştır. Çünkü bu edat, inhirafa, bozulmaya delalet eder.

"Sen onların çoğunu nimetlerine şükreden bulmayacaksın, dedi." İnananlar olarak bulmayacaksın. İblis bunu zan ve tahminine dayanarak söylemiş ise de, bu zannında isabet etmiştir. Çünkü bir ayette şöyle buyrulmaktadır: **"Andolsun İblis, onlar hakkındaki tahminini doğru çıkardı."(Sebe', 20)** Veya bizzat yüce Allah'ın bunu meleklere haber vermesi üzerine o da meleklerden duymuş olabilir.

١٨- ﴿قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُمًا مَدْحُورًا ۚ لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ﴾

18. Allah, İblise: "Çık-git oradan rezil! Aşağılanmış ve kovulmuş bir halde ayrıl oradan! Andolsun ki, onlardan kim senin ardından gelecek olursa şunu iyice bilmelisiniz ki, mutlaka cehennemi sizinle dolduracağım" diye buyurdu.

Cennetten veya gökten, bulunduğun konumdan çık git! Ayıplanmış, Allah'ın rahmet ve merhametinden kovulmuş biri olarak uzaklaş behey rezil ve aşağılık varlık. Arapçada, « ذَمّ و ذَأْم » ayıp ve noksanlık manasınadır.

"Andolsun ki onlardan kim senin ardından gelecek olursa şunu iyice bilmelisin ki, mutlaka cehennemi sizinle dolduracağım',diye bu-

yurdu."

« لَمَنْ تَبِعَكَ » deki « لَ » harfi burada Kasem-yemin manasınadır. Bunun cevabı ise, « لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ » cümlesidir. Bu da şartın cevabı yerine geçen bir ifadedir. « مِنْكُمْ » "sizden" burada « مِنْكَ وَ مِنْهُمْ » "Senden ve onlardan" manasında olup, muhatap zamirine burada üstünlük tanınmış oldu.

❁ ❁ ❁

19. – 26. ÂYETLER

وَيَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُرِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهٰيكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ اَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَٓا اِنّ۪ي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢١﴾ فَدَلّٰيهُمَا بِغُرُورٍ ج فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ ط وَنَادٰيهُمَا رَبُّهُمَٓا اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ لَكُمَٓا اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُب۪ينٌ ﴿٢٢﴾ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَٓا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ج وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ ف۪يهَا تَحْيَوْنَ وَف۪يهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ع ﴿٢٥﴾ يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَار۪ي سَوْاٰتِكُمْ وَر۪يشًا قف وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌ ط ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾

Meâli

19. Ey Adem! Sen ve eşin cennet'e yerleşin! Ve dilediğiniz yerden yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz.

20. Ancak şeytan, her ikisini de çekemeyerek o güne kadar ikisinin farkında olmadığı avret yerlerinin çıplaklığını kendilerine göstermek için onlara alçak bir sesle fısıldayıp vesvese verdi ve: *"Rabbinizin bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedî kalanlardan olursunuz diye yasakladı" dedi.*

21. Bir de onlara: *"Ben, size söylediklerimle ve bu konuda bildiklerimle öğütte bulunuyorum"* diye de yemin etti.

22. Bu şekildeki bir tuzakla onları yanılttı. Onlar da kendilerine yasaklanmış ağacın meyvesinden tadınca, edep yerlerinin çıplak oldu-ğunu farkettiler ve cennet ağaçlarının yapraklarıyla edep yerlerini kapatmaya başladılar. Bunun üzerine Rableri kendilerine: "Ben size, o ağaçtan men etmedim mi? diye sizi uyarıp ve şeytan sizin için apaçık bir düşmanınızdır dememiş miydim?" buyurdu.

23. Her ikisi de: "Rabbimiz! Emrine karşı gelip şeytanın sözlerine kanmakla biz kendimize yazık ettik! Eğer bizim kusurumuzu bağışlamaz rahmet ve merhametinle bizi esirgemezsen, mutlaka hüsrana uğrayanlardan olacağız" dediler.

24. Allah: "Hepiniz cennetten kiminiz kiminize düşman olarak derhal inin! Yeryüzünde bir süre için karar kılabileceğiniz bir yer ve geçiminizi sağlayabileceğiniz şeyler var" buyurdu.

25. Yine Allah: *"Orada yaşayacak, orada ölecek ve defn olunacaksınız. Kıyamet gününde de oradan diriltilip çıkarılacaksınız"* dedi.

26. Ey Ademoğulları! Size avret yerlerinizi kapatacak giysiler ve bir de süslenmeniz için elbiseler var ettik. Ancak takva denilen iman ve salih amel elbiseleri en üstün ve en hayırlı elbisedir. İşte bu, Allah'ın kudret ve rahmetini gösteren mucizelerindendir ki belki de onlar bu gerçekleri düşünüp ders çıkarırlar.

Tefsiri

١٩- ﴿ وَيَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾

19. Ey Adem! Sen ve eşin cennet'e yerleşin! Ve dilediğiniz yerden yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz.

٢٠- ﴿ فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُرِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهٰيكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ اَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴾

20. Ancak şeytan, her ikisini de çekemeyerek o güne kadar ikisinin farkında olmadığı avret yerlerinin çıplaklığını kendilerine göstermek için onlara alçak bir sesle fısıldayıp vesvese verdi ve: *"Rabbinizin bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedî kalanlardan olursunuz diye yasakladı"* dedi.

Vesvese: Bir kimsenin yavaş bir şekilde ve etrafa duyulmayacak tarzda konuşması,demektir. Kısaca kişinin sözlerini yavaş yavaş ve sakin bir şekilde tekrar etmesi halidir. Bu bakımdan vavın fethasıyla müvesves adam, denmez. Ancak vav harfinin kesresiyle olmak üzere müvesvis adam,denir.

Yalnız kendi adına vesvese yapılan için, « مُوَسْوَسٌ لَهُ » denir, başkasına bu manada telkinde bulunan kimseye de, « مُوَسْوَسٌ اِلَيْهِ » *"Vesvese yapılan, vesveseye maruz bırakılan"* demektir. Yani kendisine fısıldama yoluyla vesvesede bulunulan adam, anlamındadır.

Diğer taraftan, « وَسْوَسَ لَهُ » demek, vesveseyi o kimse adına, onun için işledi, vesvesede bulunuldu, denilir. « وَسْوَسَ اِلَيْهِ » ise, başkasına vesvese de bulundu, demektir.**"... o güne kadar her ikisinin farkında olmadığı avret yerlerinin çıplaklığını kendilerine göstermek için,"**

Her ikisine de avret yerlerinin açık halini göstermek için,... İşte ayetin bu kısmından anlıyoruz ki, kişinin avret yerlerini açması gerçekten oldukça büyük bir günah ve ayıptır. Çünkü delil bu ayettir. Kaldı ki, çıplaklık veya avret yerlerini açmak insanın ne doğasına ve ne de aklına uygundur. İnsan aklı ve karakteri böyle adi bir şeyi yadırgar.

Eğer, « وُرِيَ » kelimesindeki « و » harfine ne diyeceksin? Neden bu harf "Hemze" harfine dönüştürülmedi? Nitekim "Vâsıl" kelimesinin İsm-i tasğiri-küçültme sıfatı, « أُوَيْصِل » olarak gelmiştir, Oysaki bu kelimenin aslı, « وُوَيْصِل » dır. Burada iki vav harfinin bir arada hoşnutsuzluk doğuracağı gerekçesiyle ve böyle bir durum oluşmasın için, ilk vav harfi Hemze harfine dönüştürülmüştür. Şimdi sen buna ne diyeceksin, çünkü « وُرِيَ » kelimesinde böyle yapılmamıştır, neden diye soracak olursan, buna cevabım şöyle olur:

Aslında, buradaki ikinci vav harfi med harfidir. Tıpkı, « وَارَيَ » kelimesinin elif harfi gibi. Nasıl ki hemze harfinin hazfı, «وَادَ» kelimesinde gerekli görülmemişse, aynı şekilde, « وُرِيَ » kelimesinde de bu açıdan gerekli görülmemiştir.

Bunun da sebebi, eğer bir kelimede iki vav harfi de harekeli olursa, bunda görülecek ağırlık, kendisinde iki vav harfi bulunup da, bunlardan biri sakin olana göre çok daha fazladır İkincisinde dilde fazlaca bir zorluk oluşturmamasına karşılık birincisinde daha fazla bir zorlanma görülecektir. Aslında işin bu yönü de zaten zaruret gereği anlaşılacaktır. Dolayısıyla nerede dilde bir ağırlık oluşturuyorsa,orada vav harfi hemzeye dönüştürülür. Böyle bir zorunluluğun olmadığı yerde de buna gidilmez.

Fakat Abdullah b. Mesut, vav harfini hemzeye kalb ederek, « أُرِيَ » olarak okunmuştur. Ancak Nahhas böyle bir kıraati tesbit etmemiştir. **"Rabbinizin bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedî kalanlardan olursunuz diye yasakladı dedi."** İyilikleri ve kötülükleri bilebilen ve gıda alma gereğini duymayan iki melek olmanızı istemediğinden veya ölümsüz olanlardan olup her ikinizin de cennet içinde ebedi olarak kal-

manızı dilemediğinden,diyerek onları tuzağa düşürdü.

Bir de ayetteki, « مَلَكَيْنِ » "iki melek" kelimesi, « مَلِكَيْنِ » "iki melik" olarak da okunmuştur. Gerekçe olarak da şu ayet gösterilmiştir: **"Ey Adem! Sana ebedilik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi? dedi."(Tâ Hâ,120)**

٢١- ﴿وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ﴾

21- "Bir de onlara: 'Ben, size söylediklerimle ve bu konuda bildiklerimle öğütte bulunuyorum, diye de yemin etti.'"

Burada dikkat edilecek olunursa, İblisin yaptığı yemin kipi Mufaale babından kullanılmıştır. Bilindiği gibi Mufaale babının binası müşareket içindir. Her ne kadar yemin yapan sadece İblis ise de, Hz. Adem ile Hz.Havva da onun bu yeminin tasdik ederek bir bakıma doğrulamışlardır. Bu itibarla sanki yemin iki karşılıklı kimseden meydana gelmiş gibidir.

٢٢- ﴿فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾

22. Bu şekildeki bir tuzakla onları yanılttı. Onlar da kendilerine yasaklanmış ağacın meyvesinden tadınca, edep yerlerinin çıplak olduğunu farkettiler ve cennet ağaçlarının yapraklarıyla edep yerlerini kapatmaya başladılar. Bunun üzerine Rableri kendilerine: "Ben size, o ağaçtan men etmedim mi? diye sizi uyarıp ve şeytan sizin için apaçık bir düşmanınızdır dememiş miydim?" buyurdu.

"Bu şekilde bir tuzakla onları yanılttı." İblis yaptığı yeminle her ikisini de aldatıp tuzağa düşürdü.Yasaklanan ağacın meyvesinden yemelerine onları ikna etti. Zaten mümin kimse, kendisine Allah adına and verilince buna hemen inanır. Nitekim Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.): *"Kim bize Allah adın and vererek bizi yanıltıp aldatırsa biz de onun aldatmasına Allah adına aldanırız"*der.[1] **Onlar da kendilerine yasaklan-**

[1] *Bak. Hilyetu'l-Evliya,1/295*

mış ağacın meyvesinden tadınca," Yasaklanan ağacın meyvesinden alıp onu tattıklarında ki bu, buğday veya üzüm olabilir, **"hemen o andan itibaren edep yerlerinin çıplak olduğunu farkettiler"** kapanık olan üstlerinin, üzerindeki elbise durumundaki giysinin yok olmasıyla avret yerleri hemen açılıp meydana çıkıverdi. Oysaki yasaklı ağacın meyvesinden yemeden önce ne kendileri ne de biri diğerinin avret yerlerini görmüyordu. Anlatıldığına göre yasaklı ağacın meyvesinden yemeden önce avret yerlerini kapatan giysileri tırnak türünden imiş. Yani adeta beyazlıkta tıpkı tırnağa benzeyen ve fakat oldukça latif ve yumuşak olup sertlikleri yokmuş. İşte yüce Allah'ın verdiği bu nimeti sırf hatırlasınlar için, bu elbisenin kaldırılmasıyla sadece tırnaklar bırakılmış ki, o gerçeği ansınlar da pişmanlık duysunlar, istenmiştir. **"ve cennet ağaçlarının yapraklarıyla edep yerlerini kapatmaya başladılar."**

Arapçada, « طَفِقَ » fiili yardımcı fiil olup, *"başladı"* anlamındadır Bu itibarla, « طَفِقَا يَخْصِفَانِ » demek, *"...kapatmaya başladılar"* manasınadır. Böyle Âdem ve Havva, avret ya da edep yerlerini kapatmak için incir ve muz yapraklarıyla yaprakları üst üste koyarak kapatmaya gayret ediyorlardı. Tıpkı ayakkabıyı onarıp açık yerlerini kapatmak gibi. **"Bunun üzerine Rableri kendilerine: 'Ben size, o ağaçtan men etmedim mi? diye sizi uyarıp ve"** Bu, yüce Allah tarafından onların azarlanması, itabıdır. Yaptıkları yanlış yüzünden bir uyarıdır. Anlatıldığına göre, yüce Allah Adem'e: *"Şu ağaç dışındaki tüm cennet ağaçlarından yiyip faydalanabilirsin, diye sana ikram ve ihsan da bulunmadım mı?"* demiş. Adem de, *"Kesinlikle söyledin. Ancak ben, hiçbir kimsenin yalan yere senin yüce adını kullanarak birini aldatacağını sanmazdım. Ben işte buna aldandım"* dedi. Yüce Allah da: "İzzetim ve zatım adına yemin ederim ki, bundan böyle kesin olarak seni yeryüzüne indireceğim. Artık orada kolay bir şekilde değil, elinin gücü ve alın terinle çalışıp çok ağır şartlarla geçimini sağlayacaksın" buyurdu. Bundan sonra yeryüzüne indirildi, kendisine demircilik sanatı öğretildi. Ekin ekmesi, ziraat yapması emrolundu ve oda böylece toprağı ekip biçmeye, sulamaya, hasadetmeye, harman yapıp dövmeye, danelerini başaklarından ayırıp un öğütmeye,hamur yoğurmaya ve ekmek pişirmeye başladı.**"şeytan sizin için apaçık bir düşmandır, dememiş miydim?' buyurdu."**

٢٣- ﴿ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾

23- "Her ikisi de: Rabbimiz! Emrine karşı gelip şeytanın sözlerine kanmakla biz kendimize yazık ettik! Eğer bizim kusurumuzu bağışlamaz, rahmet ve merhametinle bizi esirgemezsen, mutlaka hüs rana uğrayanlardan olacağız" dediler." İşte bu ayet Mutezile aleyhine ve bizim lehimize olmak üzere delilimizdir. Çünkü Mutezile mezhebi mensupları işlenen küçük günah ve hataların bağışlanmış olduğunu, bunlardan sorumluluk olmayacağını savunuyorlar.

٢٤- ﴿ قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ ﴾

24. Allah: "Hepiniz cennetten kiminiz kiminize düşman olarak derhal inin! Yeryüzünde bir süre için karar kılabileceğiniz bir yer ve geçiminizi sağlayabileceğiniz şeyler var"buyurdu.

Buradaki hitap Adem ile Havva'yadır. İki kişi oldukları halde ayette çoğul kipi kullanılarak, "Hepiniz" inin buyurulmuştur. Oysa İblis daha önce kovulmuş ve bulunduğu yerden inmişti. Ola ki İblis ilk inişinde bulunduğu konum ve yerden semaya inmiş olabilir. Buradan da hepsi birlikte yeryüzüne inmiş olabilirler. Bunların hepsi ihtimal dahilindedir.

"Kiminiz kiminize düşman olarak" « بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ » cümlesi burada hal yerinde gelmiştir. Yani birbirinize karşı düşmanlar olarak, anlamındadır. Çünkü İblis Adem ile Havva'ya düşman olduğu gibi o ikisi de ona düşman idiler. **"Yeryüzünde bir süre için karar kılabileceğiniz bir yer"** bir istikrar ya da kalabileceğiniz yer **"ve geçiminizi sağlayabileceğiniz şeyler var' buyurdu."** Ecel vaktiniz gelene dek, sizin ihtiyaçlarınızı karşılayacağınız şeyler orada var.

Sabit el-Bünanî'den rivayete göre demiş ki: "Hz. Adem yere indikten sonra ölüm vakti geldiğinde, melekler çevresini kuşattılar. Bu arada Hz. Havva da onların etrafında dolanıp durmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Adem, eşi ve annemiz Hz. Havva'ya, *"Rabbimin meleklerini rahat bırak! Benim başıma her ne gelmiş ise, hepsi de senin yüzünden*

gelmiştir" dedi. Adem, ölünce, melekler kendisini su ve sidir ya da hünnap ile yıkadılar. Yıkama işini tek yaptılar (bir, üç, beş gibi). Aynı şekilde kendisini tekli olan bir kefen ile sarıp sarmaladılar, mumyaladılar. Ona bir mezar kazdılar ve kendisine bir lahit yapıp onu Hindistan'da Serendip (Seylan Srilanka adası) denilen yerde defnettiler ve Adem'in çocuklarına da: *"İşte bu, ondan sonra sizin uygulamanız gereken sünnetiniz, yolunuz ve uygulamanızdır"* dediler.

{Ancak burada şu noktaya dikkatinizi çekmek isterim: "Hz. Adem, eşi Havva'ya; Rabbimin meleklerini serbest bırak, rahatsız etme, Çünkü başıma her ne geldiyse senin yüzünden geldi." Gibi bir ifadeye yer verilmiştir. Oysaki Hz. Adem'in başına her ne gelmiş ise, Hz. Havva yüzünden değil, İblis denen şeytanın yüzünden,vesvese vermesinden gelmiştir. Dolayısıyla böyle bir sebepten ötürü Hz. Havva'yı kötülemenin bir manası yoktur. Doğrusu bu ifade oldukça acımasız bir suçlamadır ve işin acı tarafı da kitap ehli dediğimiz yahudi ve hıristiyanlar bu düşüncededirler. Oysa buna ilişkin olmak üzere ne yüce Kitabımızda ve ne de Hz. Peygamberin sünnetinde herhangi bir delile asla rastlanamaz ve böyle bir şey yoktur. (Çeviren)}

٢٥- ﴿ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴾

25- "Yine Allah: 'Orada" Yeryüzünde **"yaşayacak,orada ölecek ve defnolunacaksınız. Kıyamet gününde de oradan diriltilip çıkarılacaksınız' dedi"** Kıyamet gününde ödüllendirilmek veya cezalandırılmak için yeniden diriltilip katımızda hesaba çekileceksiniz, buyurdu.

Kıraat imamlarından Hamza ile Ali Kisaî « تُخْرَجُونَ » *"çıkarılacaksınız"* kelimesini, « تَخْرُجُونَ » *"çıkacaksınız"* şeklinde okumuşlardır.

٢٦- ﴿ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴾

26. Ey Ademoğulları! Size avret yerlerinizi kapatacak giysiler ve bir de süslenmeniz için elbiseler var ettik. Ancak takva denilen iman ve salih amel elbiseleri en üstün ve en hayırlı elbisedir. İşte bu, Allah'ın kudret ve rahmetini gösteren mucizelerindendir ki belki de onlar bu gerçekleri düşünüp ders çıkarırlar.

"Ey Ademoğulları! Size avrat yerlerinizi kapatacak giysiler" Gökten yere indirilenden şeylerden size edep yerlerinizi örtecek şeyler **"ve bir de süslenmeniz için elbiseler var ettik."** Bilindiği gibi her şeyin aslının su olması itibariyle, edep yerlerinin örtülmesi için indirilen ya da var edilen şeyler de sudandır. **"süslenmek için elbiseler..."** ifadesi, kuş tüyünden yani diye geçen ifadeden alınmadır. Zira kulların süsü onların tüyleridir, süsleridir. Yani yüce Allah şöyle buyuruyor: "Biz, size iki tür elbise indirdik. Bunlardan biri ile, kapanması gereken edep yerlerinizi örtersiniz. Biri ile de süslenirsiniz." **"Ancak takva denilen iman ve salih amel elbisesi en üstün ve en hayırlı elbisedir."** İnsanı cezadan koruyan vera ya da takva giysisi çok daha üstündür.

Burada, « وَلِبَاسُ التَّقْوٰى » "Takva elbisesi" ifadesi mübtedadır. Bunu haberi de, « ذٰلِكَ خَيْرٌ » "en üstün..." cümlesidir. Sanki burada şöyle denir gibidir: *"Takva elbisesi, işte o en hayırlıdır."* Çünkü işaret isimleri söz konusu edilen şeye raci olduğu takdirde zamirlerle ifadesi daha bir yerinde görülmektedir. Ya da burada, « ذٰلِكَ » işaret ismi, mübtedanın sıfatıdır. « خَيْرٌ » ise mübtedanın haberidir. Burada adeta şöyle denmektedir: "Söz konusu olunan, 'takva elbisesi' en hayırlısıdır."

Veya « وَلِبَاسُ التَّقْوٰى » "Takva elbisesi" mahzuf mübtedanın haberidir. Yani: "O'dur takva elbisesi." Kısaca, edep yerlerini kapatmak, aslında İman sahibi ve salih amel işleyen kimselerin elbisesidir. Daha sonra ise, « ذٰلِكَ خَيْرٌ » "İşte bu elbise çok daha hayırlıdır" buyurdu. Söylendiğine göre takva ehli denilen iman sahibi ve salih amel işleyen, kısaca Allah'ın emirlerine bağlı ve yasaklarından da uzak duran kimselerin giysileri yünden, sert ve kaba olan şeylerdendir.

Bir de, « وَلِبَاسُ التَّقْوٰى » ifadesini kıraat imamlarından Nafi, Ebu Cafer, İbn Amir ve Ali Kisai, « وَلِبَاسًا وَ رِيشًا » kelimeleri üzerine atfederek mansup olarak, « وَلِبَاسَ التَّقْوٰى » şeklinde okumuşlardır. Yani: "Size takva elbisesini de indirdik." **"İşte bu, Allah'ın kudret ve rahmetini gösteren mucizelerdir ki belki de onlar bu gerçekleri düşünüp ken-**

dilerine bir ders çıkarırlar." İşte bu, yüce Allah'ı kullarına karşı merhametinin ve fazlının bir delili ve kanıtıdır. Belki bu sayede kullar da Allah'ın nimetini azametini ve büyüklüğünü böylece görüp takdir ederler. İşte bu âyet, kişinin edep yerlerinin açılmasından sonra, açılan bu yerleri kapatmak maksadıyla toplanılan yaprakların hemen sonrasında bu giysilerden bahsedilmiş olması adeta sırf bunu anlatmak için zikredilmiş gibidir. Böylece yüce Allah tarafından kendileri için var edilen ve kendilerine bahşedilen bu elbiselere karşılık minnet duygularını açığa vurmaktır. Çünkü açıklık ve çıplaklıkta rezalet vardır. Dolayısıyla tesettürde yani edep yerlerini açmayıp kapatmakta ise Allah korkusu vardır ve bu da takva ile anlatılmaya çalışılmaktadır.

❁ ❁ ❁

27. – 31. ÂYETLER

يَا بَنِي اٰدَمَ لاَ يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَا ط إِنَّهُ يَرٰيكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لاَ تَرَوْنَهُمْ ط إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾ وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا اٰبَاءَنَا وَاللّٰهُ أَمَرَنَا بِهَا ط قُلْ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ ط أَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ قف وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ط كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ط ﴿٢٩﴾ فَرِيقًا هَدٰى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلاَلَةُ ط إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾ يَا بَنِي اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلاَ تُسْرِفُوا إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ع ﴿٣١﴾ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ ط قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ط كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

Meâli

27. Ey Ademoğulları! Şeytan, babanız Adem ile Havva'yı ayartıp tuzağa düşürüp nasıl her ikisini de çirkin yerlerini kendilerine göstermek için cennetten çıkarmaya sebep olmuş ise, sizi de Allah'a iman etmekten ve taattan saptırmasın. Doğrusu şeytan, ordusu ve yardımcıları sizin kendilerini göremediğiniz ve beklemediğiniz yerlerden sizi görür, bekler ve tuzaklarına düşürürler. Şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık.

28. Her türden putperestler, Ka'benin çevresini çıplak olarak tavaf etmek, ilahi mesajı reddetmek gibi büyük masiyetlerden herhangi birini işlediklerinde hemen: "Atalarımızı da bu yol üzere bulduk ve kaldı ki bizzat bu kötülükleri işlememizi de bize Allah emretti" derler. De ki: "Allah asla kötülüklerin işlenmesini emretmez. Yoksa siz doğruluğu hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığınız bir konuda Allah adına mı konuşuyorsunuz?"

29. De ki: Rabbim, sadece adaleti ve doğruluğu emretmiştir. Her namazınız ve kulluğunuzda yönünüzü ve yüzünüzü sadece ve sadece Beytullah'a çevirin. Dua, taat ve ibadet ya da kulluğunuzda samimi olarak, içtenlikle yalnızca O'na yaslanın. Kaldı ki sizi ilk olarak nasıl ki yokluktan var edip yaratmış ise, sizi yeniden diriltecek olmakla da katına gideceğiniz de O'dur.

30. Kiminiz müslüman olarak doğru yolu seçtiniz. Kiminizin de sapıklığı tercih etmeniz sebebiyle artık dalalette kalmaları kaçınılmaz oldu. Çünkü bunlar Allah'ı bırakıp kesin olarak şeytanları veli edinirler. Bir de kesinlikle doğru yolda olduklarını sanacaktırlar.

31. Ey Ademoğulları! Her namazınızda olsun, tavafınızda olsun, giyinip süslenin ve avret yerlerinizi de kapatın! Yiyin, için, ancak israf etmeyin. Doğrusu Allah israf edenleri sevmez.

32. De ki: Allah'ın kulları için var ettiği her tür güzelliği-süsü, rızkın iyi, temiz ve helâl olanını kim haram kıldı? De ki: Bütün bunlar dünyada iken öncelikle iman edenlere aittir. Kıyamet gününde ise özellikle iman edenler içindir. İşte bilen bir toplum için Biz, helal, haram, din gibi ilahi mesajla ilgili her konuyu böyle etraflı bir şekilde açıklayıp gözler önüne sereriz.

Tefsiri

٢٧- ﴿ يَا بَنِي اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَا اِنَّهُ يَرٰيكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ اَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾

27. Ey Ademoğulları! Şeytan, babanız Adem ile Havva'yı ayartıp tuzağa düşürüp nasıl her ikisini de çirkin yerlerini kendilerine göstermek için cennetten çıkarmaya sebep olmuş ise, sizi de Allah'a iman etmekten ve taattan saptırmasın. Doğrusu şeytan, ordusu ve yardımcıları sizin kendilerini göremediğiniz ve beklemediğiniz yerlerden sizi görür, bekler ve tuzaklarına düşürürler. Şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık.

Nasıl ki ebeveynleriniz olan Adem ile Havva'nın- cennetten çıkarılmasına sebep olmuş ise, sizin de oraya girmemeniz için sizi saptırmasın ve aldatmasın. Her ikisinin de edep yerlerini kapatan elbiselerini soymaya sebep olarak böylece cennetten atılmalarına yol açtı. Çünkü buna asıl sebep olan şeytandır. Buradaki yasaklama görünürde her ne kadar şeytana ise de, mana itibariyle yasaklama aslında Ademoğullarınadır. Yani: Ey Ademoğulları! Sakın şeytanın izinden gidip de onun dediklerini uygulamayın. Aksi takdirde sizi tuzağa düşürür, saptırır."

« يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا » ifadesi burada haldir. Yani giysilerini üzerlerinden soyarak onları oradan çıkardı." **"Doğrusu Şeytan, ordusu ve yardımcıları sizin kendilerini göremediğiniz ve beklemediğiniz yerlerden sizi görür, bekler ve tuzağına düşürürler."**

Burada, « اِنَّهُ » şan ve dikkat çekme zamiridir. « يَرٰيكُمْ هُوَ » "Bizzat kendisi sizi görür" ifadesi, yasaklamanın asıl nedenine dikkat çekiliyor. Çünkü şeytan adeta kendisine mudarada bulunulan-yalakalık yapılan düşman konumunda olduğundan, onun tuzağına düşmemek,fitnesine kapılmamak bakımından bir uyarıdır. Çünkü sizler hiç farkında bile olmaksızın nereden ve hangi şekilde sizi avladığını, tuzağına düşürdüğünü bile sezemezsiniz. « وَقَبِيلُهُ » Şeytanın soyundan gelenler veya şeytanlardan

oluşmuş İblis orduları manasınadır.

Bu, aynı zamanda, «يَرٰيكُمْ» daki zamir üzerine atfolunmuştur. Ki bu zamir aynı zamanda, « هُوَ » zamiri ile tekit olunan bir zamirdir. Ancak, « قَبِيلُهُ » bu zamir üzerine matuf değildir. Çünkü fiilin mamulü, meydanda olanın-bariz olanın dışında gizlidir. Dolayısıyla bu da fiilin mamulü olan, « مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ » cümlesine matuftur. Zünnun Mısri (öl.248/862) der ki:

"Mademki senin onu göremeyeceğin yerlerden o seni görüp tuzağına düşürmek istiyor. O takdir de sen de, kendisin, her an ve her yerden gören ve fakat Şeytanın kendisini görmediği zattan yardım iste! Ki O da, ikramı bol olan kerem sahibi, hataların üzerlerini fazlasıyla örtüp gizleyen, çok merhamet sahibi olup esirgeyen ve işlenen hataları ve kusurları çok çok fazlasıyla bağışlayan, affeden yüce Allah'tır." **"Şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık."** İşte âyetin bu kısmı aynı zamanda yüce Allah'ın kullarının fiillerini de yarattığına ilişkin bir delildir.

٢٨- ﴿وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا اٰبَاءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَا قُلْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

28. Her türden putperestler, Ka'benin çevresini çıplak olarak tavaf etmek, ilahi mesajı reddetmek gibi büyük masiyetlerden herhangi birini işlediklerinde hemen: "Atalarımızı da bu yol üzere bulduk ve kaldı ki bizzat bu kötülükleri işlememizi de bize Allah emr etti" derler. De ki: "Allah asla kötülüklerin işlenmesini emretmez. Yoksa siz doğruluğu hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığınız bir konuda Allah adına mı konuşuyorsunuz?"

Günahlardan en çirkin olanını işledikleri zaman, örneğin Beytullah'ı çırılçıplak halde tavaf etmek ve Allah'a ortak koşmak gibi bir fiili işlediklerinde hemen: **"Atalarımızı da bu yol üzere bulduk ve kaldı ki bizzat bu kötülükleri işlememizi de bize Allah emretti, derler."** Bu tip kimseler böylesi bir büyük ve iğrenç fiili işlediklerinde, hemen, "daha önce geçen atalarımız da böyle yaparlardı" mazeretine sığınırlar ve onların yolunu izleyip onları model olarak alırlar. Bir de bu gibi şeyleri yap-

mamızı bize aslında Allah kendisi emretti ve bizim bu şeylerde kararlılığımızı sürdürmemizi bizden O istedi, eğer Allah bizim bu yaptıklarımızdan hoşlanmasaydı ve buna rızası olmasaydı, kesinlikle bizi bundan bir başka şeye taşır ve yönlendirirdi, gibisinden bahanelere yapışırlardı. Ancak her iki bahaneleri de batıl, geçersiz ve anlamsızdır. Çünkü ilk gerekçeleri, yani atalarını üzerinde buldukları yolu devam ettirdiklerini öne sürmeleri sadece cahilleri körü körüne taklitten başka bir şey değildir. İkinci bahaneleri yani, bize bunları yapmamızı emreden tarzındaki bahaneleri Celal ve Azamet sahibi, yüce Allah'a karşı uydurulan bir iftiradan başka bir şey değildir. **"De ki: Allah asla kötülüklerin işlenmesini emretmez."** Çünkü emrolunan şeyin mutlaka iyi ve güzel olması gerekir, Gerçi bunlar arasında da dereceler ve mertebeler açısından farklılıklar olsa bile yine de emredilen şeylerin iyi ve güzel olması icabeder. Kaldı ki işin bu yönü Fıkıh Usulünde de zaten ele alınıp etraflıca anlatılmıştır, oradan da öğrenilebilir. **"Yoksa siz doğruluğu hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığınız bir konuda Allah adına mı konuşuyorsunuz?"** Ayetteki soru edatı, inkâr anlamında olup onları da azarlayıp kötü niyetlerini göstermektedir. Yani siz öylesine iğrenç varlıklarsınız ki, kötülüklerinize Allah'ı bile alet ediyorsunuz, ne iğrenç mahluklarsınız, demektir.

٢٩- ﴿قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ﴾

29. De ki: Rabbim, sadece adaleti ve doğruluğu emretmiştir. Her namazınız ve kulluğunuzda yönünüzü ve yüzünüzü sadece ve sadece Beytullah'a çevirin. Dua,taat ve ibadet ya da kulluğunuzda samimi olarak, içtenlikle yalnızca O'na yaslanın. Kaldı ki sizi ilk olarak nasıl ki yokluktan var edip yaratmış ise, sizi yeniden diriltecek olmakla da katına gideceğiniz de O'dur.

"De ki: Rabbim, sadece adaleti ve doğruluğu emretmiştir." Adaleti ve her akıllı kimse tarafından kabul göreceği iyi ve güzel olan şeyleri emreder. O bunları emrederken nasıl olur da, kötülükleri emreder? Böyle bir şey Allah için asla vaki değildir. **"Her namazınız ve kulluğunuzda yönünüzü ve yüzünüzü sadece ve sadece Beytullah'a çevirin. Dua, taat ve ibadet ya da kulluğunuzda samimi olarak, içtenlikle yalnızca O'na yaslanın."** Ve "De ki: yüzünüzü ve yönünüzü yalnızca O'ndan yana koyun. İbadet ya da kulluk görevlerinizde dürüst olarak sadece Allah'a yönelin ve Ona yaslanın. Her secde, ibadet ve kulluk anında

Ondan yana dönün, Onu bırakıp başkalarına yönelmeyin. Yahut da başka yerleri ve şeyleri mabet ve mabut haline sokmayın, onlara yönelip değer vermeyin. Böylece Allah'ın rızasını, yapacağınız iyi ve güzel şeylerle, ibadet ve taatle istemeye ve aramaya çalışın. **"Kaldı ki sizi ilk olarak nasıl ki yoktan var edip yaratmış ise, sizi yeniden diriltecek olmakla katına gideceğiniz de O'dur."** Nasıl sizi hiç yoktan yaratmış ise, yeniden de diriltip huzurunda hesaba çekecektir. Yüce burada, "İnsanların hiç yoktan ilk yaratılışlarını,yeniden dirilip hesap gününe inanmayanlar aleyhine kanıt olsun için bu noktaya işaret buyuruyor. İşte bu itibarla mana şöyle olmaktadır: "Yüce Allah kesin olarak sizi yeniden diriltecek ve yapıp ettiklerinizin hesabını vermek üzere de sizi hesaba çekecektir. O halde ibadet ve kulluk görevlerinizde Allah'a karşı ihlas ve samimiyetle davranın."

٣٠- ﴿فَرِيقًا هَدٰى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ ۗ إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ﴾

30. Kiminiz müslüman olarak doğru yolu seçtiniz. Kiminizin de sapıklığı tercih etmeniz sebebiyle artık dalalette kalmaları kaçınılmaz oldu. Çünkü bunlar Allah'ı bırakıp kesin olarak şeytanları veli edinirler. Bir de kesinlikle doğru yolda olduklarını sanacaktırlar.

Birinci guruptakiler müslüman olanlardır. İkiciler ise kâfirlerdir. **"Çünkü bunlar"** kendileri için dalalette kalmaları kaçınılmaz olanlar **"Allah'ı bırakıp kesin olarak şeytanlara-şeytanları veli edinirler. Bir de kendilerinin doğru yolda olduklarını sanacaktırlar."** İşte bu ayet hidayete, doğru yola erdirme ve dalalette bırakma konusunda Mutezile mezhebinin aleyhine, bizim lehimize delildir.

٣١- ﴿يَا بَنِي اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾

31. Ey Ademoğulları! Her namazınızda olsun, tavafınızda olsun, giyinip süslenin ve avret yerlerinizi de kapatın! Yiyin, için, ancak israf ve etmeyin. Doğrusu Allah israf edenleri sevmez.

Her namaz kılışınızda süs ve ziynet giysilerinizi giyin. Burada ziynetten kasıt, tarak, güzel koku-esans manalarınadır. Sünnete-uygulamaya

göre olması gereken şudur: Bir müslüman namaz kılması için güzel ve temizlik bakımından en güzeli ne ve nasıl olması gerekiyorsa onları yerine getirmeye gayret etsin. Çünkü namaz kulun Rabbine karşı yakarışı ve münacatı demektir. Bu itibarla da süslenip temizlenmek güzel kokular sürünmek müstahap-yerinde bir davranıştır. Nitekim tesettür yani örtünmek de farzdır. İster et olsun, ister içyağı olsun **"Yiyin, için, ancak"** haram olan şeylere kaçarak veya oburca yiyerek **"israf etmeyin. Doğrusu Allah israf edenleri sevmez."**

Abdullah b. Abbas -Allah her ikisinden de razı olsun- diyor ki: "Dilediğini ye, istediğini iç ve arzu ettiğini de giyin. Sakın iki haslet-özellik seni yanlışa ve hataya düşürmesin. Biri israf denilen aşırı manadaki savurganlık, diğeri ise büyüklenip kendini beğenmektir, kibirdir." Harun Reşidin, alanında oldukça uzman ve fakat Hıristiyan dinine mensup bir hekimi vardı. İşte bu hekim Ali b. Hüseyin b. Vakid'de: "Sizin Kitabınız Kur'an'da tıp ilmi ile alakalı hiçbir şey yok. Oysa ilim-bilimler bedenlerle ilgili olanlar ve dinlerle alakalı olanlar diye iki gurupta incelenirler" demesi üzerine, Ali b. Hüseyin b. Vakid de ona: "Yüce Allah, tıp bilimiyle alakalı olan tüm bilgileri yüce Kitabı'nın bir tek yarım ayetinde toplayıp formüle etmiştir: **"Yiyin, için ve fakat israf etmeyin"** diye bu ayetle cevap vermiştir. Bu defa Hıristiyan hekim, "tıp konusunda sizin peygamberinizden herhangi bir rivayet yapılmamıştır. Buna ne dersin?" sorusu üzerine de Ali şu cevabı verir: "Peygamberimiz çok kısa ve özlü ifadeleriyle bunları bir araya getirmiştir. Nitekim şu ifade Allah Rasulünden (sav) bu konuya örnektir; **"Mide, her hastalığın evi-merkezidir." "Her devanın, iyileşmenin başı-temeli perhiz ve diyettir.", "Her bedene, neye alıştırmış isen, sadece onu ver."** Hıristiyan doktor Ali b. Hüseyin b. Vakid'den bu cevapları alınca der ki:

"Ne sizin Kitabınız Kur'an ve ne de sizin peygamberiniz büyük hekim Calinus'a tıp alanında bir şey bırakmamışlar." *(Rivayetler için bak. İbn Hacer, "Ben bunu bulamadım" diyor. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/100. Makasıd, s:389'da şöyle diyor: Bu sun ifadenin Rasulullah'a ref'i yani vardırılması sahih-doğru değildir. Aksine bu ifade, bir Arap doktor olan Haris b. Kelde'nin veya bir başkasının sözü olabilir. Bunun için bak, Keşfu'l-Hafa,2/297-298. Bk. Bağdadî, Tıbbu'n-Nebevî, s:69 ve 262. Thk. Yusuf Budeyvî.)*

٣٢- ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّتِى أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ ۜ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۜ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ

الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴾

32. De ki: Allah'ın kulları için var ettiği her tür güzelliği-süsü, rızkın iyi, temiz ve helâl olanını kim haram kıldı? De ki: Bütün bunlar dünyada iken öncelikle iman edenlere aittir. Kıyamet gününde ise özellikle iman edenler içindir. İşte bilen bir toplum için Biz, helal, haram, din gibi ilahi mesajla ilgili her konuyu böyle etraflı bir şekilde açıklayıp gözler önüne sereriz.

İster giysiler olsun, ister güzelleşmeyi sağlayan şeylerin tamamı olsun, hepsinin aslını topraktan var eden Allah olduğuna göre bunları kim haram kılabilir? Çünkü topraktan pamuğu, ipek böceğinden de ipeği yaratan O'dur. Nitekim yiyecek ve içecek türünden olan şeyleri de yasaklayan kim?Anlatıldığına göre inkârcılar ve müşrikler bir şeyi haram kıldıklarında, koyunu ve ondan elde olunan et, yağ ve sütünden elde olunan şeyleri haram kılarlarmış. "**De ki: Bütün bunlar dünyada iken öncelikle iman edenlere aittir.**" Sadece inananlara değil, aksine bu gibi şeylerde Allah'a ortak koşan müşrikler de müminlerle ortaktırlar. Ancak "**Kıyamet gününde ise özellikle iman edenler içindir,**" Çünkü kıyamet gününde müşrikler artık bu şeylerde müminlerle ortak değiller. Eğer ayete iyice dikkat edilirse Rabbimiz burada, "**İman edenlerle onlardan başkaları için**" buyurmadı. Yüce Allah iman edenler ve başkaları için" demedi. Bunların asıl olarak iman edenler için yaratıldığını tembih etmek için. Kafirler ise bu konuda müminler tabidir.

Kıraat imamlarından Nafi, « خَالِصَةً » kelimesini merfu olarak okumuştur. Bu manada mübtedadır. « لِلَّذِينَ اٰمَنُوا » ise haberidir. « فِى الْحَيَاتِ الدُّنْيَا» cümlesi de haberin zarfıdır. Ya da, « خَالِصَةً » kelimesi, ikinci haberdir veya mahzuf bir mübtedanın haberidir ki o da; "Hiye" zamiridir. Bu cümle, « هِىَ خَالِصَةً » olur. Diğerinin mansup oluşu ise, zarftaki zamir -ki bu haberdir- den hal olması cihetiyledir. Bu bakımdan mana şöyle olur: "O şeyler kıyamet gününde bizzat inanlara ait olmakla birlikte aynı zamanda dünya hayatında da müminler için var olmuştur." "**İşte**" yüce Allah'ın şerikinin olmadığını "**bilen bir toplum için Biz, helâl, haram, din gibi ilahî mesajla ilgili her konuyu böyle etraflı bir şekilde açıklayıp gözler önüne sereriz.**"

33. – 43. ÂYETLER

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّىَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ
وَالْبَغْىَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا
وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ ٣٣ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ فَاِذَا
جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾ يَا بَنٖى
اٰدَمَ اِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتٖى فَمَنِ اتَّقٰى
وَاَصْلَحَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾ وَالَّذٖينَ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَٓا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فٖيهَا
خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ
بِاٰيَاتِهٖ اُولٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ نَصٖيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ حَتّٰٓى اِذَا
جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُٓوا اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا
كَافِرٖينَ ﴿٣٧﴾ قَالَ ادْخُلُوا فٖٓى اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ
الْجِنِّ وَالْاِنْسِ فِى النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ لَعَنَتْ اُخْتَهَا
حَتّٰٓى اِذَا ادَّارَكُوا فٖيهَا جَمٖيعًا قَالَتْ اُخْرٰيهُمْ لِاُولٰيهُمْ رَبَّنَا

هٰؤُلَٓاءِ أَضَلُّونَا فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ
وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ أُولٰيهُمْ لِأُخْرٰيهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ
عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ
السَّمَٓاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِى سَمِّ
الْخِيَاطِ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ
وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ وَالَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولٰٓئِكَ
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِى صُدُورِهِمْ
مِنْ غِلٍّ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى
هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَٓا أَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَقَدْ جَٓاءَتْ
رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُٓوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

Meâli

33. De ki:Doğrusu Rabbim, açığı olsun,gizlisi olsun iğrenç ve utandırıcı olan her kötülüğü, büyük ve küçük günah ve masiyetlerin her çeşidini, haksız yere insanlara tecavüz edilip zulmedilmesini, kendisinden başkasına tapınılması hakkında herhangi bir delil indirmediği kimseye veya güçlere ilahlık tanınmasını ve bilmediğiniz konular hakkında Allah adına olmayacak şeyler uydurmanızı, Allah haram kılmıştır.

34. Her toplum ve insan için hayatta belirli bir süre tanınmıştır. İçinde ölecekleri süreleri dolunca ne bir an geriye erteleyebilirler ne de bir an öne alabilirler.

35. Ey Ademoğulları! Sizin içinizden, size ilahÎ yasa olarak koymuş olduğum hükümleri anlatacak elçiler geldiği zaman, hemen onları doğrulayıp kendilerine itaat edin! Her kim de elçilere ve getirdikleri mesajlara uyar, Allah'ın emirleri ve yasakları doğrultusunda gayret eder, amelini ve durumunu düzeltirse, artık bundan böyle onlara hiç bir korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler de.

36. Peygamberlere indirilen, içinde hüküm ve şeriatleri taşıyan âyetlerimizi yalan sayanlar ve kibirleri sebebiyle onları kabule yanaşmayıp üstten bakarak iman etmeyenlere gelince, işte onlar cehennem ateşinde yanacakların ta kendileridir. Kaldı ki onlar orada ebedi olarak kalacaklardır.

37. Allah'a karşı oğul isnadında bulunarak, ortak koşarak veya şeriat olarak göndermediği bir şeyi Allah adına yalan uydurarak iftirada bulunandan daha zalim kim olabilir? Artık hayır ve şer, rızık ve ömür olarak kendilerine ne takdir edilmişse gelip onları bulacaktır. Nihayet ölüm melekleri olan elçilerimiz onların canlarını almak üzere kendilerine geldiklerinde onlara: "Allah'tan başka mabut edinip çağırdıklarınız ve kulluğunda bulunduğunuz tanrılarınız nerede hani?!" derler. Onlar da: "Bizi ortada bırakıp kaybolup gittiler, şu anda yerlerini de bilemiyoruz" diyecekler. Ve böylece kendi aleyhlerine olmak üzere kÂfir olduklarına ilişkin şahitlikte bulunacaklardır.

38. Allah -veya melekler yoluyla Allah-ahirette kendilerine: "Gelin, ister cinlerden olun, ister insanlardan olun daha önce gelip geçmiş toplumların aralarına katılarak girin siz de cehenneme!" buyuracaktır. Cehenneme giren her bir gurup kendi yoldaşına lanet okur. Ne zamanki hepsi bir araya toplanıp cehenneme doluştuklarında, en son girenler kendilerinden önce oraya girmiş olanları göstererek onlar için diyecekler ki: "Rabbimiz! Şunlar var ya,işte asıl bizi yoldan çıkaranlar, saptıranlar onlardır. Bu bakımdan onların ateşteki azabını fazlasıyla kat kat olarak ver!" Allah da: "Her biriniz için çok daha fazlasıyla kat kat azap olacaktır. Fakat siz bunu bilmiyorsunuz" diye buyuracaktır.

39. Lider konumunda olan öncekiler kendilerine uyan sonrakilere şöyle derler: "Sizin cezanızı hafifletebilecek bizden üstün bir yanınız, bir

üstünlüğünüz ve meziyetiniz yok ki böyle konuşuyorsunuz. Siz de tıpkı bizim sapıttığımız gibi sapıttınız. Öyleyse hepiniz sebep olduğunuz küfür ve dalaletleriniz yüzünden tadın azabı!"

40. Âyetlerimizi yalanlamaya kalkışanlara, büyüklenerek onlara tepeden bakanlara, göğün kapıları açılmayacaktır. Bir de, deve -halat- iğne deliğinden geçmedikçe onlar da cennete giremeyeceklerdir. İşte Biz küfür suçlularını böyle cezalandırırız.

41. Onlar için cehennem ateşinden döşekler, üstlerinden de kendilerini örten yine ateşten örtüler var. İşte bu şekilde hem kendilerine ve hem de halka yazık eden kÂfirleri Biz böyle cezalandırırız.

42. Allah'a, Allah'ın tüm elçilerine iman ederek, emirlere bağlılık gösterip yasaklarından kaçmak suretiyle güzel ve iyi davranışlarda bulunanlara gelince -ki Biz hiçbir kimseye gücünün üzerinde yük yüklemeyiz- işte cennetlik olanlar bir tek bunlardır, oradan bir daha çıkmamak üzere ebedi olarak kalacaklardır.

43. Cennete giren bu kimselerin dünyada iken sinelerinde kin türünden saklı ve gizli olarak her ne bulunuyorsa hepsini çıkarıp atmışızdır. Önlerinden-Ayaklarının altından cennet nehirleri akacak ve diyecekler ki: *"Bize, dünyada iken iman ve salih amel işleme yolunu gösterip bizi buna muvaffak kılmak suretiyle şu muazzam nimetleri elde etme imkÂnını bağışlayan Allah'a hamd ve şükürler olsun. Eğer Allah bize doğru yolu gösterip bizi buna muvaffak kılmasaydı, biz asla kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Kaldı ki Rabbimizin elçileri de kesinlikle bize doğruyu bildirmişlerdir."* Melekler de yankılayan sesleriyle onlara şöyle seslenecekler: *"İşte size cennet! İşlediğiniz güzel amellerinize karşılık yüce Allah tarafından siz ona varis kılındınız."*

Tefsiri

٣٣- ﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّىَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْىَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

33. De ki:Doğrusu Rabbim, açığı olsun, gizlisi olsun iğrenç ve

utandırıcı olan her kötülüğü, büyük ve küçük günah ve masiyetlerin her çeşidini, haksız yere insanlara tecavüz edilip zulmedilmesini, kendisinden başkasına tapınılması hakkında herhangi bir delil indirmediği kimseye veya güçlere ilahlık tanınmasını ve bilmediğiniz konular hakkında Allah adına olmayacak şeyler uydurmanızı, Allah haram kılmıştır.

Kıraat imamlarından Hamza b. Habib (Ebu Amare) "Ye" harfinin sükünü ile, « رَبِّيَ » ifadesini, « رَبِّي » olarak okumuş, diğerleri ise, « رَبِّيَ » okumuşlardır. « وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ » cümlesi nasb mahallindedir.

« يُنَزِّلْ » fiilini şeddesiz olarak İbn Kesir Mekki, Ebu Amr ve Yakup « يُنْزِلْ » şeklinde okumuşlardır. Sanki şöyle denir gibidir: "İğrenç ve kötü olan her şeyi haram kıldığı gibi ve Allah'a ortak koşulmasını da haram kılmıştır." Diğer taraftan bir de bu ifade içerisinde onlarla alay ve dalga geçmek, aşağılamak manası da vardır. Çünkü yüce Allah'ın kendisine başka bir kimsenin veya gücün ortak koşulması için bir delil ya da kanıt göndermez ve indirmez. Çünkü bu, caiz olan bir şey değildir. Bir de Allah adına yalan uydurmak, iftira atmak, helâli haram ve haramı da helâl kılmak gibi şeyleri ileri sürmeniz de kesin olarak haram ve yasaktır.

٣٤- ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾

34. Her toplum ve insan için hayatta belirli bir süre tanınmıştır. İçinde ölecekleri süreleri dolunca ne bir an geriye erteleyebilirler ne de bir an öne alabilirler.

Herkes ve her toplum için belirli bir vakit var ki, iman etmemeleri halinde o vaktin gelmesiyle onların kökünü kazıyacak azap kendilerine gelecektir. Aslında bu tehdit Mekke'li müşrikleredir. Allah katında süresi bilinen azap, Mekkelilerin inanmaması durumunda, eski ümmetlerin başına gelen azap gelip kendilerini yakalayacaktır. **"İçinde ölecekleri süreleri dolunca ne bir an geriye erteleyebilirler ne de bir an öne alabilirler."** Âyette bu süre "bir saat" kelimesiyle anlatılıyor ki, bu, herhangi bir durumda birine bir mühlet verildiğinde verilecek en az süre ma-

nasındadır.

٣٥- ﴿ يَا بَنِى اٰدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِى فَمَنِ اتَّقٰى وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴾

35. Ey Ademoğulları! Sizin içinizden, size ilahî yasa olarak koymuş olduğum hükümleri anlatacak elçiler geldiği zaman, hemen onları doğrulayıp kendilerine itaat edin! Her kim de elçilere ve getirdikleri mesajlara uyar, Allah'ın emirleri ve yasakları doğrultusunda gayret eder, amelini ve durumunu düzeltirse, artık bundan böyle onlara hiç bir korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler de.

Size kitaplarımı ve içindeki hükümleri okuyup anlatacak peygamberler... Bu âyette geçen, « إِمَّا » aslında « إِنْ مَا » dır. Şart manasını daha da pekiştirmek için « إِنْ » edatına bir de, « مَا » harfi eklenmiş bulunuyor. Çünkü « مَا » harfi de şart içindir. İşte böyle bir durumda bunlardan sonra gelen fiile şeddeli nun-Nunu sakile şeddesiz nun- Nunu hafife gelmesi gereği vardır.

Nitekim burada da, « إِنْ مَا إِمَّا » dan sonra gelen, « يَأْتِيَنَّكُمْ » fiilindeki nun şeddeli-sakiledir. « رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِى » cümlesi, « رُسُلٌ » kelimesinin sıfatı olarak ref' mahallindedir. Şartın cevabı ise, bundan sonraki, « فَمَنِ اتَّقٰى » cümlesidir. **"Her kim de elçilere ve getirdikleri mesajlara uyar, Allah'ın emirleri ve yasakları doğrultusunda gayret eder,"** Allah'a ortak koşmaktan uzak durur, **"amelini ve durumunu düzeltirse, artık bundan böyle onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler de."** Kıraat imamlarından Yakup, üstünlü olarak, « فَلَا خَوْفَ » şeklinde okumuştur.

٣٦- ﴿ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾

36. Peygamberlere indirilen, içinde hüküm ve şeriatleri taşıyan

âyetlerimizi yalan sayanlar ve kibirleri sebebiyle onları kabule yanaşmayıp üstten bakarak iman etmeyenlere gelince, işte onlar cehennem ateşinde yanacakların ta kendileridir. Kaldı ki onlar orada ebedi olarak kalacaklardır.

٣٧- ﴿ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ أُولٰئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ حَتّٰى إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلٰى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴾

37. Allah'a karşı oğul isnadında bulunarak, ortak koşarak veya şeriat olarak göndermediği bir şeyi Allah adına yalan uydurarak iftirada bulunandan daha zalim kim olabilir? Artık hayır ve şer, rızık ve ömür olarak kendilerine ne takdir edilmişse gelip onları bulacaktır. Nihayet ölüm melekleri olan elçilerimiz onların canlarını almak üzere kendilerine geldiklerinde onlara: "Allah'tan başka mabut edinip çağırdıklarınız ve kulluğunda bulunduğunuz tanrıla-rınız nerede hani?!" derler. Onlar da: "Bizi ortada bırakıp kaybolup gittiler, şu anda yerlerini de bilemiyoruz" diyecekler. Ve böylece kendi aleyhlerine olmak üzere kâfir olduklarına ilişkin şahitlikte bulunacaklardır.

Yüce Allah'ın asla söylemediği bir şeyi Allah söyledi diye iftirada bulunandan veya Allah'ın söylediklerini yalanlayanlardan zulüm bakımın dan kim daha zalim, gaddar ve şeni olabilir ki? **"Artık hayır ve şer, rızık ve ömür olarak kendilerine ne takdir edilmişse gelip onları bulacaktır. Nihayet ölüm melekleri olan elçilerimiz"** ölüm meleği ve onun yardımcıları olan elçilerimiz **"onların canlarını almak üzere kendilerine geldiklerinde onlara: 'Allah'tan başka mabut edinip çağırdıklarınız ve kulluğunda bulunduğunuz tanrılarınız nerede hani?!' derler."** Ayette geçen « حَتّٰى » edatı, gaye içindir. Yani: Onlar dünyada kendilerine takdir olunan şeyleri elde ettiklerinde ve hepsini yerine getirdikten sonra,... demektir. Ki bu « حَتّٰى » edatı, kendisinden sonra yeni bir konu içeren bir cümlenin geldiği bir edattır. İşte bu kelam veya cümle

de, bir şart cümlesi olan, « إِذَا جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا » "elçilerimiz onlara geldiğinde" cümlesidir. « يَتَوَفَّوْنَهُمْ » "onların canlarını alırlar" ifadesi de, « رُسُلُ » "elçiler" kelimesinden haldir. Yani: "Onların canlarını alırken-alacakları bir sırada" « قَالُوٓا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ » "Nerede.... çağırdıklarınız" cümlesindeki « مَا » edatı Mushaf hattında-yazısında « أَيْنَ » ile bitişik olarak-Mevsul halde yazılmıştır. Oysa «أَيْنَ » nın bitişik değil ayrı olarak yazılmaları gerekir. Çünkü « مَا » burada ilgi zamiridir, ma-i mavsuledir. Mana da şöyledir: "Nerede kendilerine kullukta bulunup ibadet ettiğiniz ilahlarınız?!" **"Onlar da: Bizi ortada bırakıp kaybolup gittiler, şuanda yerlerini bilemiyoruz,"** onları göremiyoruz,"**diyecekler ve böylece kendi aleyhlerine olmak üzere kâfir olduklarına ilişkin şahitlikte bulunacaklardır."** Kâfirliklerini şahitlik sözleriyle itiraf edecekler. Çünkü bir olayın gerçekliliği ancak şahitlerle ve şahitlikle gerçekleşebilir.

٣٨- ﴿ قَالَ ادْخُلُوا فِىٓ أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ فِى النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتّٰىٓ إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرٰيهُمْ لِأُولٰيهُمْ رَبَّنَا هٰٓؤُلَٓاءِ أَضَلُّونَا فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾

38. Allah -veya melekler yoluyla Allah-ahirette kendilerine: "Gelin, ister cinlerden olun, ister insanlardan olun daha önce gelip geçmiş toplumların aralarına katılarak girin siz de cehenneme!" buyuracaktır. Cehenneme giren her bir gurup kendi yoldaşına lanet okur. Ne zamanki hepsi bir araya toplanıp cehenneme doluştuklarında, en son girenler kendilerinden önce oraya girmiş olanları. göstererek onlar için diyecekler ki: "Rabbimiz! Şunlar var ya, işte asıl bizi yoldan çıkaranlar, saptıranlar onlardır. Bu bakımdan onların ateşteki azabını fazlasıyla kat kat olarak ver!" Allah da: "Her biriniz için çok daha fazlasıyla kat kat azap olacaktır. Fakat siz bunu

bilmiyorsunuz" diye buyuracaktır.

Kıyamet gününde yüce Allah işte o kâfirlere. **"Gelin, ister cinlerden olun, ister insanlardan olun daha önce gelip geçmiş toplumların aralarına katılarak girin siz de cehenneme! Buyuracaktır."** Yüce Allah cin ve insan kafirlerine böyle buyuracak. Ayetteki, « ادْخُلُوا » "girin" hal konumundadır. Manası da şöyle olur: "Kendileriyle arkadaşlık ve dostluk kurduğunuz kimselerin arasına katılmış olarak,.." « فِي النَّارِ » burada, « ادْخُلُوا » fiiline müteallıktir. **"Cehenneme giren her bir gurup kendi yoldaşına"** aynı inancı ve dini paylaşan kimselere, yoldan çıkanlara öncülükte bulunup kendilerine örneklik edenlere **"lanet okur. Ne zamanki hepsi bir araya toplanıp cehenneme doluştuklarında, en son girenler"** yer ve konum itibariyle en son gelenler, lider ve baş kabul ettiklerine takılıp geriden gelen ayak takımları, **"kendilerinden önce oraya girmiş olanları göstererek onlar için diyecekler ki:"** Yani konum itibariyle kendilerinden öncekiler için -ki bunlar lider ve elebaşı takımıdırlar- şöyle diyecekler: **"Rabbimiz! Şunlar var ya, işte asıl bizi yoldan çıkaranlar, saptıranlar onlardır. Bu bakımdan onların ateşteki azabını fazlasıyla kat kat olarak ver.' Allah da: 'Her biriniz için çok daha fazlasıyla kat kat azap olacaktır.'"**

Yani öncülük eden, elebaşılılık yapanlar için o insanları azdırıp saptırmaları için, onların peşinden gidenlerin de, onları örnek edinmeleri, bundan ötürü küfrü seçerek onların izinden gitmeleri yüzünden çok daha fazlasıyla azap olacaktır. **"Fakat siz bunu bilmiyorsunuz' diye buyuracaktır."** « إذا ادَّارَكُوا » kelimesinin aslı, « تَدَارَكُوا » dur. Manası da: "Cehennemde onlara katılıp toplandıklarında, bir araya geldiklerinde, hep bir arada buluştuklarında" demektir. Bu kelimede, «تَ» harfi, « د » harfine idğam olundu ve bu idğam nedeniyle sakin hale getirildi. Sonrada başına bir vasl hemzesi getirildi. Ayrıca, « جَمِيعًا » kelimesi de haldir.

« لِأُولَاهُمْ » demek, « لِأَجْلِ أُولَاهُمْ » "Elebaşılık, öncülük ettikleri için" demektir. Çünkü en son cehenneme girenler, kendilerine elebaşılılık yapanlara değil, yüce Allah'a sesleniyorlar. Dolayısıyla mananın da buna

uygun yorumlanması gerekir. Bir de guruplardan hiçbirisi kendilerine azap olarak neler hazırlandığını bilmiyorlar.Bunun için: *"Sizden her bir gurup için ne tür bir azap olduğunu bilmiyorsunuz"* buyurulmuştur. Kıraat imamlarından Ebu Bekir Şu'be b. Ayyaş b. Salim, (öl:194/809), « لَا تَعْلَمُونَ » kelimesini, "Ye" harfiyle, « لَا يَعْلَمُونَ » olarak kıraat etmiştir. Buna göre mana şöyle olur: "Guruplardan hiçbiri ötekinin ne tür ve miktarda bir azap ile cezalandırılacağını bilmezler."

٣٩- ﴿وَقَالَتْ أُولٰيهُمْ لِأُخْرٰيهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ﴾

39. Lider konumunda olan öncekiler kendilerine uyan sonrakilere şöyle derler: "Sizin cezanızı hafifletebilecek bizden üstün bir yanınız, bir üstünlüğünüz ve meziyetiniz yok ki böyle konuşuyorsunuz. Siz de tıpkı bizim sapıttığımız gibi sapıttınız. Öyleyse hepiniz sebep olduğunuz küfür ve dalaletleriniz yüzünden tadın azabı!"

Bu cümle daha önce "A' raf, 38"de geçen, yüce Allah'ın ayak takımına karşı söylediği « لِكُلٍّ ضِعْفٌ » ibaresi üzerine atfolunmuştur. Yani şöyle deniliyor: "Sizin de bizden fazla bir üstünlüğünüzün olmadığı artık ortadadır, kanıtlanmıştır. Hepimiz de kat kat azap ile cezalandırılmayı hak etmişizdir." **"Öyleyse hepiniz sebep olduğunuz küfür ve dalaletleriniz yüzünden tadın azabı!"** yapıp ettikleriniz ve küfrünüz sebebiyle... Bu ifade elebaşı ve öncü konumundakilerin kendilerine uyanlara karşı söyledikleri ifadelerdir. Ayetteki, « فَضْلٍ » kelimesi üzerinde vakf yapılmaz. Ya da; Yüce Allah'ın onlara olan « جَمِيعًا » sözü üzeride vakf yapılmaz. Yapılacak vakf-durma işi « فَضْلٍ » kelimesi üzerinde olur.

٤٠- ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذٰلِكَ

﴿ نَجْزِى الْمُجْرِمِينَ ﴾

40. Âyetlerimizi yalanlamaya kalkışanlara, büyüklenerek onlara tepeden bakanlara, göğün kapıları açılmayacaktır. Bir de, deve - halat- iğne deliğinden geçmedikçe onlar da cennete giremeyeceklerdir. İşte Biz küfür suçlularını böyle cezalandırırız.

Onların cennete girmeleri için semaya yükselmelerine, göğe çıkmalarına izin verilmeyecektir. Çünkü cennet semadadır. Bir diğer yoruma göre de, onlara ait işledikleri güzel bir işte oraya çıkmaz, çıkamaz. Bunların üzerlerine bereket inmez veya öldükleri zaman ruhları semaya yükselmez. Oysa müminlerin ruhları göğe yükselir.

Kıraat imamlarından Ebu Amr, « لَا تُفَتَّحُ » şeddeli olan bu kelimeyi şeddesiz olarak, « لَا تُفْتَحُ » şeklinde okumuştur. Hamza ve Ali Ebu Amr gibi okumaları yanında bir de, « ى » harfiyle, « لَا يُفْتَحُ » olarak okumuşlardır. **"Bir de, deve-halat iğne deliğinden geçmedikçe onlar da cennete giremeyeceklerdir."** Ne zaman deve iğne deliğinden geçerse, onlar da o zaman cennete girebilirler. Yani bu demektir ki onlar, ebedi olarak cennet yüzü görmeyecekler, göremeyeceklerdir. Çünkü onların cennete girmeleri şartı hiçbir zaman gerçekleşmeyecek bir şeye, devenin iğne deliğinden geçmesine bağlanmıştır ki bu, asla mümkün değildir. « الْخِيَاطُ وَالْمِخْيَطُ » Kendisiyle dikiş dikilen şeydir ki bu da iğnedir. **"İşte Biz küfür suçlularını böyle cezalandırırız."** İşte özelliğini belirttiğimiz bu oldukça feci ve ağır ceza gibi bir ceza ile kâfirlik suçunu işlemiş olanları cezalandırırız. Çünkü bunlar Allah'ın âyetlerini yalanlamışlar ve bir de büyüklenip kibirlenmeleri durumu göz önünde bulundurularak gereken ceza ile cezalandırılacaklardır.

٤١- ﴿ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الظَّالِمِينَ ﴾

41- "Onlar için cehennem ateşinde döşekler, üstlerinden de kendilerini örten yine ateşten örtüler var. İşte bu şekilde hem kendilerine ve hem halka yazık eden kâfirleri Biz böyle cezalandırırız."

Burada geçen, « غَوَاشٍ » kelimesi, « غَاشِيَةٌ » kelimesinin çoğuludur ve örtü manasınadır.

٤٢- ﴿وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

42. Allah'a, Allah'ın tüm elçilerine iman ederek, emirlere bağlılık gösterip yasaklarından kaçmak suretiyle güzel ve iyi davranışlarda bulunanlara gelince -ki Biz hiçbir kimseye gücünün üzerinde yük yüklemeyiz- işte cennetlik olanlar bir tek bunlardır, oradan bir daha çıkmamak üzere ebedi olarak kalacaklardır.

Âyette geçen, « وُسْعٌ » kelimesi güç ve takat manasınadır. Teklif: Kendisinde, külfet, meşakkat, sıkıntı ve zorluk bulunan bir şeyi yapmaya kişiyi zorlamak manasınadır. « أُولٰئِكَ » burada mübtedadır. Haberi de, « أَصْحَابُ الْجَنَّةِ » dir. Cümlenin kendisi de, baştaki, « الَّذِينَ » nin haberidir. « لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا » kısmı ise mübteda ile haber arasında muterize cümlesidir. **"Oradan bir daha çıkmamak üzere ebedi olarak kalacaklardır."**

٤٣- ﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

43. Cennete giren bu kimselerin dünyada iken sinelerinde kin türünden saklı ve gizli olarak her ne bulunuyorsa hepsini çıkarıp atmışızdır. Önlerinden-Ayaklarının altından cennet nehirleri akacak ve diyecekler ki: *"Bize, dünyada iken iman ve salih amel işleme yolunu gösterip bizi buna muvaffak kılmak suretiyle şu muazzam nimetleri elde etme imkÂnını bağışlayan Allah'a hamd ve şükürler olsun.*

Eğer Allah bize doğru yolu gösterip bizi buna muvaffak kılmasaydı, biz asla kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Kaldı ki Rabbimizin elçileri de kesinlikle bize doğruyu bildirmişlerdir." **Melekler de yankılayan sesleriyle onlara şöyle seslenecekler: *"İşte size cennet! İşlediğiniz güzel amellerinize karşılık yüce Allah tarafından siz ona varis kılındınız."***

Dünyada iken aralarında var olan kinden hiç eser kalmayacak, cennette aralarında, sevgi ve şefkat, mahabbet var olacaktır.

Hz. Ali diyor ki: "Ben öyle umut ediyorum ki Ben, Osman, Talha ve Zübeyr onlardan oluruz." **"Önlerinden-ayaklarının altından cennet nehirleri akacak ve diyecekler ki: Bize, dünyada iken iman ve salih amel işleme yolunu gösterip bizi buna muvaffak kılmak suretiyle şu muazzam nimetleri elde etme imkânını bağışlayan Allah'a hamd ve şükürler olsun."** Bu büyük başarıyı elde etmemize vesile olarak bizim iman etmemizi, doğru yolu bulmamızı sağlayan Allah'a hamd olsun.

Bu âyette geçen, « تَجْرِى مِنْ » cümlesi, « صُدُورِهِمْ » deki, « هِمْ » zamirinden haldir. Burada amil de, izafet manasıdır. **"Eğer Allah bize doğru yolu gösterip bizi buna muvaffak kılmasaydı, biz asla kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik."** Kıraat imamlarından İbn Amir, « وَمَا كُنَّا » yı "vav" harfi olmaksızın, « مَا كُنَّا » olarak okumuştur. Bunu da, bundan önce geçen ilk cümleyi açıklayıcı bir cümle olarak kabul ettiğinden,atıf-bağlaç edatı olan "vav" harfini bu açıdan okumamıştır.

Diğer taraftan, « لِنَهْتَدِىَ لَوْلاَ » deki "lam" yani « لِنَهْتَدِىَ » deki "lam" harfi nefyi-olumsuzluğu pekiştirmek içindir. Yani mana şöyle olur: "Eğer Allah'ın hidayeti olmamış olsaydı, bizim doğru yolu bulmamız gerçekleşmezdi." Burada, « لَوْلاَ » nın cevabı da mahzuftur. Ancak kendisinden önceki ifade bunu göstermektedir. **"Kaldı ki, Rabbimizin elçileri de kesinlikle bize doğruyu bildirmişlerdir."** Bu, Rabbimizin bize bir lütfudur, doğru yolu bulma konusunda da bir dikkat çekmedir. Dolayısıyla biz de böylece doğru yolu bulmuş olduk. Cennettekiler bu ifadelerini, elde ettikleri başarılar nedeniyle mutluluklarından, sevinçlerinden ve bir de itikat ve inançlarını açıkça ortaya köymalarından ötürü

söyleyeceklerdir. **"Melekler de yankılayan sesleriyle onlara şöyle seslenecekler: İşte size cennet!"**

Burada, « أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ » daki « أَنْ » edatı, şeddeli olan, « أَنَّ » edatının hafifletilmiş şeklidir. İsmi de mahzuftur. Kendisinden sonra gelen cümle ise onun haberidir.Cümlenin takdiri şöyledir: « وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ» "Dikkat! İşte size cennet! Diye seslenilir". Burada « أَنَّهُ » daki « هُ » zamiri dikkat çekme-Şan zamiridir." Ya da: "ey" manasınadır. Sanki onlara şöyle denilir gibi: "İşte size cennet!" **"İşlediğiniz güzel amellerinize karşılık yüce Allah tarafından siz ona varis kılındınız."** Yapıp ettiğiniz güzel şeylere karşılık orası size verildi.

« أُورِثْتُمُوهَا » ifadesi, « الْجَنَّةُ » den haldir. Buradaki amil, işaret manasına olan « تِلْكَ » deki amildir. Ayette cenneti, yüce Allah miras olarak isimlendiriyor. Çünkü cennete amel sayesinde hak kazanılmaz. Cennet aksine ancak yüce Rabbimizin bir fazlı ve ikramı olup, kendisi yapılan taatlere karşı bunu vermeye söz ve vaat vermiştir. Tıpkı ölüden kalan ve herhangi bir şeye karşılık olarak verilmeyen mîras gibi. Aksine ölüden geriye kalan miras sadece varis olanların onunla olan yakınlık bağları nedeniyledir. İşte cennetin verilmesi de kulu ile Rabbi arasındaki bağa, iman ve taate dayanır.

Ebu Mansur Muhammed Maturidi (v.333/944) der ki:

"Mutezile yüce Allah'ın, Hz. Nuh'un,Cennet ve Cehennem ehlinin ve İblisin verdikleri haberlere muhalefet etmişlerdir. Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Allah dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini de doğru yola eriştirir." (Müddessir, 31)**, Hz. Nuh (a.s) da diyor ki: **"Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, ben size nasihatte bulunmak istesem de, nasihatim size yarar getirmez." (Hûd, 34)**, Cennet ehli de şöyle diyecekler: **"Eğer Allah bize doğru yolu gösterip bizi buna muvaffak kılmasaydı, biz asla kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik." (A' raf,43)**, Cehennem ehli de şöyle diyecekler: **"Allah bizi doğru yola erdirseydi biz de sizi doğru yola iletirdik." (İbrahim,21)** ve İblis de şöyle diyor: **"Mademki Sen benim yoldan çıkıp sapıtmamı istedin,..."(A' raf,16)"**

44. – 51. ÂYETLER

وَنَادٰى أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ط قَالُوا نَعَمْ ج فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ لا ﴿٤٤﴾ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ج وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَ ط ﴿٤٥﴾ وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ج وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ ج وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ لا قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ع ﴿٤٧﴾ وَنَادٰى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنٰى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ أَهٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ ط اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾ وَنَادٰى أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ط قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ لا ﴿٥٠﴾ اَلَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ

الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنْسٰيهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا

وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

Meâli

44. İki taraftan her biri yerlerini aldıktan sonra Cennetlikler, cehennem ateşindekilere şöyle seslenecekler: *"Rabbimizin peygamberle rinin dilinden bize bildirip va'dettiği nimet ve ikramını tamamen gerçekleşmiş olarak bulduk. Peki ya siz de Rabbinizin size va'dettiği cezayı ve acıklı azabı gerçekleşmiş olarak buldunuz mu?"* Onlar da: *"Evet hepsini gerçekleşmiş olarak bulduk"* diye karşılık verecekler. *İki gurup arasından bir dellal şöyle seslenecek: "Allah'ın lâneti zâlim kâfirlerin üzerine olsun."*

45. Ki onlar da insanları Allah'ın yolundan,İslam'dan meneden, onun doğru olmayan dolambaçlı bir yol olduğunu göstermek isteyen, kıyamet gününü ret ve inkar ederek Allah'a kavuşmayı kabul etmeyenlerdir.

46. Cennetlikler ile cehennemlikler arasında bir engel,bir sur bulunacak. A'raf'- en yüksek surlar üzerinde de iyi ve kötü işleri eşit olan kimseler duracaklar. Bunlar cennetliklerle cehennemlikleri yüzlerindeki işaretlerinden tanıyacaklar. Ancak kendileri henüz cennete giremeyip de oraya girmek için can atan bu kimseler, cennetlikleri gördüklerinde onlara: *"« سلام عليكم » -Selam ve ikram size!"* diye-cekler.

47. A'rafta beklemekte olanların gözleri cehennem ateşindekiler tarafına döndürüldüğünde, onların azap içinde kıvranışlarını görünce: "Rabbimiz! Kendi kendilerine zulüm yoluyla yazık eden bu toplumun içine katma bizi!" diye yakaracaklar.

48. Üzerlerindeki işaretlerinden ayırdederek tanıdıkları cehennem ateşindeki bir takım kimselere Araf'ta beklemekte olanlar şöyle seslenecekler: *"İşte gördünüz, toplayıp biriktirdiğiniz mallarınız, hak dini önlemek için güçlerinizi bir araya getirmeniz ve kibirlenerek iman etme meselesine tepeden bakmanız, evet hiçbir şeyiniz size bir menfaat sağlamadı, sizi kurtarmadı."*

49. Yine Araf'ta beklemekte olanlar kafirlerin elebaşılarına seslenerek cennetlikleri gösterip:"Şu basit,fakir ve zavallı kimseleri Allah asla rahmetine erdirmeyecek" diye yemin edip aşağıladığınız,itip kaktığınız cennetteki şu insanlar değil mi?" Sonra da cennetliklere dönerek:"Girin cennete! Artık size korku ve endişe yoktur, bundan böyle siz asla üzüntü ve hüzün de görmeyeceksiniz" diye sesleneceklerdir.

50. Cehennem ateşindekiler cennet ehline şöyle seslenecekler: "Ne olur suyunuzdan biraz gönderin veya Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden olsun biraz da bize verin!" Cennetlikler de: *"Allah bunların her ikisini de kafirlere verilmesini yasak-haram kılmıştır"* diyeceklerdir.

51. Ki o kafirler, dinlerini alay,eğlence,oyun ve boş şeylermiş konusu yaptılar. Dünya hayatı da süsü ve şehvetleriyle onları aldattı. Onlar bu günün geleceğini nasıl unutup gözardı etmişler ve ayetlerimizi de nasıl inkar etmişlerse işte biz de onları bugün unutup kendilerine dönüp bakmayacağız.

Tefsiri

٤٤ - ﴿وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾

44. İki taraftan her biri yerlerini aldıktan sonra Cennetlikler, cehennem ateşindekilere şöyle seslenecekler: *"Rabbimizin peygamberlerinin dilinden bize bildirip va'dettiği nimet ve ikramını tamamen gerçekleşmiş olarak bulduk. Peki ya siz de Rabbinizin size va'dettiği cezayı ve acıklı azabı gerçekleşmiş olarak buldunuz mu?"* Onlar da: *"Evet hepsini gerçekleşmiş olarak bulduk" diye karşılık verecekler. İki gurup arasından bir dellal şöyle seslenecek: "Allah'ın lâneti zâlim kâfirlerin üzerine olsun."*

Burada, « أَنْ قَدْ وَجَدْنَا » daki « أَنْ » edatı şeddeli olan « أَنَّ » "Enne" edatının hafifletilmiş halidir veya tefsir mahiyetinde açıklamak için olup buna, müfessire denir. Nitekim, « أَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ » deki « أَنْ » edatı

da böyledir. « حَقًّا » kelimesi de haldir. Yani diyorlar ki Rabbimizin bize va'dettiği sevabı gerçekleşmiş bulduk. **"Peki ya sizde Rabbinizin size va'dettiği cezayı ve acıklı azabı gerçekleşmiş olarak buldunuz mu?"** Bunun takdiri-değerlendirilmesi de şöyledir: "Sizin Rabbinizin size vadettiğini,.." İşte burada, « وَعَدَ » den « كُمْ » zamiri hazf olunmuştur. Çünkü bunun delili, « وَعَدَنَا رَبُّنَا » "Bizim Rabbimizin bize va'dettiğini,..." cümlesidir. Cennet ehlinin cehennem ehline böyle seslenmeleri, bir bakıma onlar ile alay etmektir ve Allah'ın nimetlerini itirafta bulunmak içindir. **"Onlar da: 'Evet, hepsini gerçekleşmiş olarak bulduk' diye karşılık verecekler."** Bu ayetteki, « نَعَمْ » "Evet" kelimesini, kıraat imamlarından Ali Kisai, « نَعِمْ » şeklinde okumuştur. Hangisi olursa olsun mana aynıdır. **"İki gurup arasından bir dellal şöyle seslenecek:"** Seslenecek olan bu kimsenin, sesini hem cennetliklere ve hem cehennemliklere duyurabilecek durumunda olan bir melektir. **"Allah'ın la'neti zâlim kafirlerin üzerine olsun."**

Kıraat imamlarından İbn Kesir, İbn Âmir, Hamza ve Ali Kisai, « أَنْ لَعْنَةُ» yu, « أَنَّ لَعْنَةَ اللهِ » olarak şeddeli şeklinde okumuşlardır. Diğer imamlar ise Mushaf'ta görüldüğü gibi okumuşlardır.

٤٥- ﴿الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ ٤٥﴾

45. Ki onlar da insanları Allah'ın yolundan,İslam'dan meneden, onun doğru olmayan dolambaçlı bir yol olduğunu göstermek isteyen, kıyamet gününü ret ve inkar ederek Allah'a kavuşmayı kabul etmeyenlerdir.

Burada, « عِوَجًا » kelimesi, « يَبْغُونَ » fiilinin ikinci mefulüdür.

٤٦- ﴿وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ

وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿

46. Cennetlikler ile cehennemlikler arasında bir engel,bir sur bulunacak. A'raf'- en yüksek surlar üzerinde de iyi ve kötü işleri eşit olan kimseler duracaklar. Bunlar cennetliklerle cehennemlikleri yüzlerindeki işaretlerinden tanıyacaklar. Ancak kendileri henüz cennete giremeyip de oraya girmek için can atan bu kimseler, cennetlikleri gördüklerinde onlara: "« سلام عليكم » *-Selam ve ikram size!"* diyecekler.

Veya cennet ile cehennem arasında **"bir engel, bir sur bulunacak."** Burada "engel ve sur" olarak verdiğimiz kelime, "Hicab-perde" kelimesidir. Ancak kelime bütün bu manalara gelir. Nitekim manasını sunacağımız ayette de görüleceği gibi, bu, "sur" manasında yorumlanmıştır.

"Nihayet aralarına bir duvar çekilir."(Hadid,13) "A'raf-en yüksek surlar üzerinde de iyi ve kötü işleri eşit olan kimseler duracaklar." Surların en yüksek yerleri üzerinde,...

A'raf: Cennet ile cehennem arasına dikilen sur ve bu surların da en yüksek noktaları demektir. A'raf kelimesi, « عُرف » kelimesinin çoğuludur. Bu da, atın yelesinden veya Horozun ibiğinden istiare yoluyla alınmıştır. "Rical, adamlar, kimseler": Müslümanların faziletlilerinden veya iyi amelleri ile kötü amelleri eşit seviyede olanlardan olup cennete en son girecek olanlardan, yahut anne veya babasından her hangi birinin kendilerinden memnun kalmadıkları kimseler yahut da müşriklerin küçük yaşta ölen çocukları duracaklar. **"Bunlar cennetlikler ile cehennemlikleri yüzlerindeki işaretlerinden tanıyacaklar."** Yani kimler mutlu olanlar arasında, kimler de mutsuz kalanlar arasında ise, onları yüzlerindeki alametlerinden bilip tanıyacaklardır. Nitekim anlatıldığına göre müminlerin yüz simaları-belirtileri beyaz ve parlak, kâfirlerin yüz simaları siyah ve gözleri de mavi olacakmış." **Ancak kendileri henüz cennete girmeyip oraya girmek için can atan bu kimseler"** Surların en yüksek yerleri denilen A'raf'taki bu kimseler, **"cennetlikleri gördüklerinde onlara: Selam ve ikram size!, diyecekler."** Yani orası selamet yurdudur veya Esenlikler size diye sesleneceklerdir. Çünkü bu, A'raf'ta bekleyenlerin cennet ehlini elde ettikleri makamları sebebiyle tebrikleridir.

« لَمْ يَدْخُلُوهُ » "henüz oraya, cennete girmemiş olanlar, A'raf'takiler" cümlesinin iraptan mahalli yoktur. Bu bir ilk cümle, giriş cümlesidir. Sanki birileri, "A'raf'takiler ne durumdalar?" diye bir soru soruyor da, kendisine bu soru yöneltilen kimse de: "Onlar henüz cennete giremediler ama, oraya girmek için de sabırsızlanıp can atıyorlar" manasındadır. Ya da bu cümlenin de iraptan mahalli vardır ve bu, "adamlar" kelimesinin sıfatıdır.

٤٧- ﴿وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾

47. A'rafta beklemekte olanların gözleri cehennem ateşindekiler tarafına döndürüldüğünde, onların azap içinde kıvranışlarını görünce: "Rabbimiz! Kendi kendilerine zulüm yoluyla yazık eden bu toplumun içine katma bizi!" diye yakaracaklar.

Bu ifade içerisinde, "sanki bunların gözleri birileri tarafından cehennemdekilerin nasıl bir azap içinde olduklarını görmeleri ve bundan hemen Allah'a sığınmaları için gözleri-yüzleri o tarafa döndürülüyor" manası var gibidir. « تِلْقَاءَ » "taraf" kelimesi burada zarftır. **"Rabbimiz! Kendi kendilerine zulüm yoluyla yazık eden bu toplumun içine katma bizi!, diye yakaracaklar."** Kâfirlerin cehennem ateşi içerisindeki azaptan kıvrandıklarını görmeleri üzerine hemen bundan dolayı Allah'a sığınırlar ve kendilerinin de onların arasına sokulmamaları için Allah'ın rahmet ve merhametinden imdat beklerler.

٤٨- ﴿وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ﴾

48. Üzerlerindeki işaretlerinden ayırdederek tanıdıkları cehennem ateşindeki bir takım kimselere Araf'ta beklemekte olanlar şöyle seslenecekler: *"İşte gördünüz, toplayıp biriktirdiğiniz mallarınız, hak dini önlemek için güçlerinizi bir araya getirmeniz ve kibirlenerek iman etme meselesine tepeden bakmanız, evet hiçbir şeyiniz size bir menfaat sağlamadı, sizi kurtarmadı."*

Yani ne mal varlığınız, ne sayı çokluğunuz ve ne de hepinizin islama karşı bir araya gelip cephe oluşturmanız, hiçbir şeyiniz işe yaramadı. Çünkü hakka karşı büyüklendiniz, hakka ve insanlara hep tepeden baktınız, kendinizi hep üstün ve haklı gördünüz. « مَا أَغْنٰى » daki, « مَا » harfi burada olumsuzluk içindir. Daha sonra A'raf denilen yerde beklemekte olanlar cehennemdeki elebaşı durumunda bulunanlara şöyle seslenecekler:

٤٩- ﴿أَهٰٓؤُلَٓاءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍۜ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَٓا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ﴾ .

49. Yine Araf'ta beklemekte olanlar kafirlerin elebaşılarına seslenerek cennetlikleri gösterip:"Şu basit, fakir ve zavallı kimseleri Allah asla rahmetine erdirmeyecek" diye yemin edip aşağıladığınız, itip kaktığınız cennetteki şu insanlar değil mi?" Sonra da cennetliklere dönerek:"Girin cennete! Artık size korku ve endişe yoktur, bundan böyle siz asla üzüntü ve hüzün de görmeyeceksiniz" diye sesleneceklerdir.

Burada, « أَهٰٓؤُلَٓاءِ » "şunlar değil mi?" işaret ismi mübtedadır. « الَّذِينَ » ise gizli bir mübtedanın haberidir, bunun da takdiri-değerlendirilmesi şöyledir: « أَهٰٓؤُلَٓاءِ » humullezine-şunlar onlar değil mi?" Burada işaret edilip gösterilenler Suhayb-i Rumi ve Selman-ı Fârisî gibi müminlerin fakir ve yoksul kesimidirler. « لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ » "Allah onları asla rahmetine erdirmeyecek" cümlesi, « أَقْسَمْتُمْ » "Yemin ettiniz" kelimesinin cevabıdır. Bu fiil de, « الَّذِينَ » ilgi cümleciği içerisine dahildir. Bu itibarla değerlendirilmesi ya da takdiri şöyledir:

« أَقْسَمْتُمْ عَلَيْهِمْ بِأَلَّا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ » "Allah'ın kendilerini asla rahmetine erdirmeyeceğine dair aleyhlerine yemin ettiğiniz,..." Yani Allah onları hiçbir zaman cennetine koymayacaktır, diye.... Çünkü müşrik ve kafirler müminleri, özellikle de fakir ve yoksul olanlarını hep

aşağılayıp duruyorlardı. **"Sonra da cennettekilere dönerek:'Girin cennete! Artık size korku ve endişe yoktur, bundan böyle siz asla üzüntü ve hüzün de görmeyeceksiniz! diye sesleneceklerdir."**

Tefsirde ayetin bu kısmının yorumu şöyledir: A'raf'takiler, cennet ve cehennemdekilerin her ikisine bakıp onların durumlarını gördükten, onları üzerlerindeki alametlerinden tanıyıp teşhis ettikten ve bu arada onlara karşı söylediklerini ifâde ettikten sonra bizzat A'raf'takilere denilecek ki: **"Girin cennete! Artık size korku ve endişe yoktur ve bundan böyle siz asla üzüntü ve hüzün de görmeyeceksiniz."**

٥٠- ﴿وَنَادَىٰ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ ۚ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ﴾

50. Cehennem ateşindekiler cennet ehline şöyle seslenecekler: "Ne olur suyunuzdan biraz gönderin veya Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden olsun biraz da bize verin!" Cennetlikler de: *"Allah bunların her ikisini de kafirlere verilmesini yasak-haram kılmıştır"* diyeceklerdir.

"Ne olur suyunuzdan biraz gönderin" suyunuzdan biraz üzerimize dökün. Bu ayetteki, « أَنْ » edatı müfessiredir. Ayrıca bu ayetin, cennetin cehennemin üstünde-yukarısında yer aldığının delili olduğunu görüyoruz. Çünkü, "üzerimize su dökün" ifadesinden bu anlaşılır. Bir şey ancak üstten aşağıya doğru dökülebilir, aşağıdan yukarıya değil. **"veya Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden olsun biraz da bize verin!"**

Ya da içecek dışında şeyler gönderin, dökün. Çünkü bu da, «أفِضْ» yani atma, göçürme, dökme ve taşırma hükmü içinde yer almaktadır. Veya burada, « أَوْ » "veya" ile demek istenen şey, "Allah'ın rızık olarak size verdiği yiyeceklerden, meyvelerden bize de atın" manasınadır. Bu ifade tıpkı şâirin şu ifadesine benzer:

« عَلَفْتُهَا تِبْنًا وَ مَاءً بَارِدًا » "O hayvanın önüne yem ve soğuk su koyup yedirdim" derken aslında şunu söylemek istiyor:

« عَلَفْتُهَا تِبْنًا وَسَقَيْتُهَا مَاءً بَارِدًا » "O hayvanın önüne saman koydum, yemini yedirdim ve bir de soğuk su içirdim ona."

Dolayısıyla cehennemlikler bir şey isterken, bize üstümüzden su dökün, derlerken su ve yiyecek ne varsa biraz da bize yollayın, demek manasınadır. Cehennemdekilerin bu şekilde bir istekte bulunmaları, aslında umutsuzlularının ve çaresizliklerinin bir göstergesidir. Çünkü kendilerine hiçbir şeyin verilmeyeceğini biliyorlar ve zaten umutları da yoktur. Ancak bilindiği gibi şaşkın olan kimseler faydalı faydasız hep konuşur dururlar, kısaca saçmalarlar. **"Cennettekiler de:'Allah bunların her ikisini de kâfirlere verilmesini yasak-haram kılmıştır' diyeceklerdir."** Buradaki haramdan kasıt, yasaklamadır. Tıpkı şu âyetteki gibi: **"Biz daha önceden annesine kavuşana dek onun süt analarının sütünü emmesini haram kıldık." (Kasas, 12)** Buradaki haramlık, süt annelerinin sütünün emilmesinin haramlığı değildir. Aslında bu şu demektir: *"Mûsa'nın süt annelerin sütünü emmesine izin vermedik."* Yani buradaki haramlık din noktasından olan bir haramlık değil, belki sadece bir yasaklamadır.

Eğer merfu olarak kabul edersen, « رَزَقَكُمُ اللّهُ » da durur, vakfedersin. Eğer bundan sonraki ifadeyi kafirleri zem-yerme olarak değerlendirirsen mansup kabul edersin. Eğer kafirlere vasıf olarak değerlendirip mecrur kabul edersen bu olmaz.

٥١- ﴿ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنْسٰيهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴾

51- "Ki o kâfirler dinlerini eğlence ve boş şeylermiş konusu yaptılar." Diledikleri şeyleri helal ve diledikleri de haram saydılar veya bayramlarını, din kabul ettiler. **"Dünya hayatı da onları aldattı."** Uzun süre hayat sürmekle buna aldandılar. **"Onlar bugünün geleceğini nasıl unutup göz ardı etmişler ve âyetlerimizi de nasıl inkâr etmişlerse işte biz de onları bugün unutup kendilerine dönüp bakmayacağız."** Onların bizi unutmaları ve inkar etmeleri gibi Biz de kendilerini azap içinde bırakacağız.

52. – 54. AYETLER

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلاَّ تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ
الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ
شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِى كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ
خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ رَبَّكُمُ اللهُ
الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى
الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللهُ رَبُّ
الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾

Meâli

52. Gerçekten onlara, inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olarak, ilim üzere açıkladığımız bir kitap getirdik.

53. (Fakat onlar), Onun te'vilinden başka bir şey eklemiyorlar. Te-vili geldiği (haber verdiği şeyler otaya çıktığı) gün, önceden onu unutmuş olanlar derler ki: Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler. Şimdi bizim şefaatçilerimiz var mı ki bize şefaat etsinler veya (dünyaya) geri döndürülmemiz mümkün mü ki, yapmış olduğumuz amellerden başkasını yapalım? Onlar cidden kendilerine yazık ettiler ve uydurdukları şeyler (putlar) da kendilerinden kaybolup gitti.

54. Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürü-yüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan

Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir.

Tefsiri

٥٢- ﴿وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

52. Gerçekten onlara, inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olarak, ilim üzere açıkladığımız bir kitap getirdik.

İçindeki hükümlerin keyfiyetini tüm incelikleriyle ortaya koyan, helalini,haramını, öğütlerini ve kıssalarını etraflıca açıkladığımız **"bir kitap-Kur'an onlara gönderdik."**

Burada, « هُدًى وَرَحْمَةً » ifadesi, «فَصَّلْنَاهُ » kelimesinin mansup kıldığı mefulden haldir. Nitekim, « عَلَى عِلْمٍ » ibaresi de, onun failinden haldir.

٥٣- ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلاَّ تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِى كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾

53. (Fakat onlar), **Onun te'vilinden başka bir şey eklemiyorlar. Te'vili geldiği (haber verdiği şeyler otaya çıktığı) gün, önceden onu unutmuş olanlar derler ki: Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler. Şimdi bizim şefaatçilerimiz var mı ki bize şefaat etsinler veya** (dünyaya) **geri döndürülmemiz mümkün mü ki, yapmış olduğumuz amellerden başkasını yapalım? Onlar cidden kendilerine yazık ettiler ve uydurdukları şeyler** (putlar) **da kendilerinden kaybolup gitti.**

(Fakat onlar), **Onun te'vilinden başka bir şey eklemiyorlar.** Nihayetinde bu işin sonu nereye varacak, peygamberin söylediği şeylerin açıklandığı, ve gerek vaad ve gerekse tehdit ve korkutma ile ilgili konuştuklarının doğruluğu ortaya çıkınca bu işin sonu nereye gidecek? **Te'vili geldiği (haber verdiği şeyler otaya çıktığı) gün, önceden onu unutmuş olanlar derler ki:** O Kitabı hiçe sayıp bırakanlar, ondan yüz çevirip kaçanlar şöyle diyecekler: **"Gerçekten Rabbimizin elçileri bize hakkı ve gerçekleri bildirmişlerdir.** Durum tamamen ortaya çıkıp her şey açıklanınca, gerçekten onların hakkı ve gerçeği getirip tebliğ ettiklerinin doğruluğu anlaşılmış bulunmaktadır. Ancak bütün bunları öğrenmenin ve orada iman edip kabullenmenin de kendilerine herhangi bir yarar sağlamayacağını ikrar ederek diyecekler ki:

Şimdi bizim şefaatçilerimiz var mı ki bize şefaat etsinler veya (dünyaya) **geri döndürülmemiz mümkün mü ki, yapmış olduğumuz amellerden başkasını yapalım?**

Ayetteki, « فَيَشْفَعُوا لَنَا » istifhamın-sorunun cevabıdır. Aynı zamanda, « أَوْ نُرَدُّ » kelimesi de kendisinden önceki cümle üzerine atfedilen bir cümledir. Bu itibarla bu da o cümle ile birlikte soru hükmündedir. Sanki şöyle denilir gibidir: "Bizim için şefaatçılar var mı? veya Bizi yeniden geldiğimiz yere döndürecek var mı?" Burada bu fiili ref' eden amil, bunun isim olmaya uygun bir konumda gelmiş olmasıdır. Bu, tıpkı senin bir söze ilk başlamadaki şu ifadene benzer; Zeyd mi dövüyor « هَلْ يَضْرِبُ زَيْدٌ» Ya da, « هَلْ يَشْفَعُ لَنَا شَافِعٌ » "Bizim için şefaat edecek bir şefaatçi var mı" takdiri üzerine matuftur. Ya da, «هَلْ نُرَدُّ » "Bizi geldiğimiz yere döndürecek bir,....." « فَنَعْمَلَ » cümlesi de aynı şekilde sorunun cevabıdır. **Onlar cidden kendilerine yazık ettiler ve uydurdukları şeyler** (putlar) **da kendilerinden kaybolup gitti.**

٥٤- إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَث۪يثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴾

54. Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir.

Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan; Burada gökler,yer ve ikisi arasındaki her şey demek isteniyor. Nitekim Rabbimiz bunu "Secde" suresinde etraflıca anlatmıştır. Yani Pazar gününden itibaren Cuma gününe kadar açıklamıştır. Bunu da meleklerin ders çıkarmaları ve bir de yapılacak işlerde aceleye yer verilmemesi, teennili davranılmasını bildirmek ve öğretmek içindir. Çünkü her bir iş için bir gün olmalıdır. Zira bir şeyin yapılması bitmeden başka şeye başlanılmaz. Her şey sırasıyladır. İşte burada da bunun böyle olması ve gösterilmesi gerçekten, her şeyi bilen, düzenleyen, murad eden, istediği gibi tasarrufta bulunan ve kendi dilemesi doğrultusunda götüren bir zatın varlığına işte bu durum en büyük delildir. **"sonra da Arş'a istiva eden-kurulandır."** "İstiva" kelimesi, "istila" manasında yorumlanmıştır. Her şeyden ve eksiklikten beri, uzak ve münezzeh olan yüce Allah gerçi tüm yarattıklarını istila etmiş olmakla birlikte burada, "İstila" ifadesi, "Arş'a izafe olunmuştur. Bunun da nedeni, Arş'ın tüm yaratılanlardan daha yüce,daha üstün ve muazzam olmasındandır.

Bir de, "Arş"ın Karyola diye yorumlanması, "İstivâ" kelimesinin de "karar kılmak" manasında yorumlanması müşebbihe mezhebinin ileri sürdüğü gibi değildir, çünkü bu, batıl bir yorumdur. Kaldı ki yüce Allah, henüz Arş da, mekan da var değilken bunlardan önce de var idi. Zira Allah ezeli ve ebedidir. Oysa değişim ancak şu kainatta var olan şeylerin özelliğidir, yüce Allah'ın değil.

Nitekim Cafer Sadık (d. 80/699- v.148/765) Hasan Basri (v.110/728), İmam Azam Ebu Hanife (d.80/699- v.150/767) ve İmam Malik (d.93/711-v.179/795) (Allah hepsine rahmetiyle muamele buyursun) den naklolunduğuna göre bunlar, "İstivâ" kelimesini şöyle yorumlamışlardır: "Aslında İstiva bilinen bir gerçektir. Ancak bunun nasıllığı bilinmez. Bunu bu şekilde kabul edip böylece buna iman etmek de farzdır, İnkâr etmek ise küfürdür. Bununla ilgili soru sormak ise bid'attır." İşte bu görüş, tevili kabul etmeyen selef mezhebinin görüşüdür ki, en sağlam ve sağlıklı

görüştür. **Geceyi hiç durmaksızın kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örtendir."** Burada, bürüyüp örten" kelimesini,kıraat imamlarından Hamza, Ali ve Ebu Bekir, « يُغَشِّي » olarak okumuşlardır. "Yani gece gündüze, gündüz de geceye eklenerek artarda,..." « يَطْلُبُهُ حَثِيثًا » ifadesi, "gece" kelimesinden haldir.

« حَثِيثًا » hızlıca, süratlice manasınadır. *"Talip-isteyen, kovalayan"* da gecedir. Gecenin hızlıca gidip kaybolması, sanki gündüz onu kovalıyormuş anlamı çıkıyor gibidir. **"Güneşi, ayı, yıldız ve gezegenleri emrine boyun eğer bir halde var edip yaratandır."** Güneşi de, ayı ve yıldızları da emrine amade kılarak yaratan, var eden O'dur. Burada, "emre amade" kelimesi haldir. Boyun eğmiş, zelil oldukları halde,... Kıraat imamlarından İbn Amir de, « وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ » şeklinde merfu olarak okumuştur. Burada, « وَالشَّمْسُ » *"güneş"* kelimesi öznedir Diğerleri de bunun üzerine atılıdırlar. Yüklem ise «مُسَخَّرَاتٌ » kelimesidir. « بِاَمْرِهِ اَمْرِنَا » Buradaki emir, tekvini manasındaki emirdir yani "ol" emridir. Burada mademki, Allah, "onların hepsini emrine boyun eğer olarak yarattı" cümlesini buyurdu, dolayısıyla hemen buna bağlı olarak da şöyle ferman etti: **"İyice düşünüp bilmelisiniz ki,yaratıp var etmek de, yalızca ve yalnızca Allah'a aittir."** Yani eşyayı var edip yaratan da O'dur, emir ve hüküm koymak sadece O'nun yetkisidir, bir başka gücün asla değildir. **"Doğrusu alemlerin Rabbi olan Allah ne mübarektir ve ne yücedir."** Hayrı ve yardımı boldur. İyiliği hep devam eden, sürekli olandır. « تَبَارَكَ » kelimesi "bereket" kelimesinden türeme olup, üreme, çoğalma, nemalanma demektir. Veya, , « اَلْبَرْكُ » kelimesinden alınma olup bu da sebat manasınadır. Nitekim "Bereket" kelimesi de bundandır.

55. – 58. ÂYETLER

اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾ وَلَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَهُوَ الَّذِى يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِ ۚ حَتّٰى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۚ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۚ وَالَّذِى خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ۚ كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

Meâli

55. Rabbinize yalvara ve için için gizlice dua edin. Muhakkak ki O, haddi aşanları sevmez.

56. Islah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allaha hem korkarak ve hem de (rahmetini) umarak dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti iyilik yapanlara çok yakındır.

57. Rüzgarları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O'dur. Sonunda bunlar o ağır bulutları yüklenince onu ölü bir memlekete sevkederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü ürünler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Gerektirir ki düşünür ibret alırsınız.

58. Rabbinin izniyle güzel memleketin bitkisi çıkar; kötü olandan ise faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz. İşte biz, şükreden bir kavim

için ayetleri böyle açıklıyoruz.

Tefsiri

٥٥- ﴿ اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴾

55. Rabbinize yalvara ve için için gizlice dua edin. Muhakkak ki O, haddi aşanları sevmez.

« اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً » **Rabbinize yalvara yalvara ve gizlice dua edin.** Burada, « تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً » kelimeleri hal olmaları sebebiyle mansupturlar. Yani tazarru, alçak gönüllük sahibi olarak, sessiz bir şekilde, demektir. « تَضَرُّ » Tedarru' kelimesi, Tefe'ul babındandır. Bu da Daraat'tan türemiştir ki, boyun bükmek, yalvarmak, yakarmak manalarınadır. Nitekim Hz. Peygamber (s.av.) şöyle buyurmuşlardır:

"Doğrusu siz sağır ve sizden uzakta olan birine çağırıp dua etmiyorsunuz. Aslında siz, size oldukça yakın ve her söylediğinizi duyup işiten bir zata dua edip çağırıyorsunuz. Siz nerede olursanız olun, O Allah sizinle beraberdir."[2]

Hasan Basrî demiş ki: "Yapılan gizli dua ile açıktan yapılan arasında yetmiş kat fark vardır." **"Doğrusu O, haddi aşanları asla sevmez."** İster dua etmekle ilgili olsun, ister başka bir hususla alakalı bulunsun yüce Allah, kişilerin emrolundukları şeyler konusunda haddi aşmaları durumunda asla onları sevmez. İbn Curayc (v.150/767)'den rivayete göre demiş ki: *"Haddi aşmak,çizgiyi geçmek demek, dua ederken seslerini yükseltenler, demektir."*

Yine İbn Curayc der ki: *"Dua ederken bağırarak duada bulunmak mekruhtur, bid'attır."* Başka bir yoruma göre de, haddi aşmak demek, duayı uzatarak bıkkınlık ve usanç verecek şekilde teferruata girmektir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Pek yakın bir gelecekte**

---

[2] (Buhari, 6384. Buhari, Meğazi, 38. Cihad, 131. Daavat, 50 ve 68. bablar. Müslim, 2704. K .Zikir, 44. Ebu Davud, Vitr; 26. Tirmizi, Daavat, 57. Ahmed, Müsned; 4/394, 402, 403, 407)

dua ederlerken haddi aşan bir toplum gelecektir. Oysaki duada sadece şöyle demek yeterlidir: 'Allah'ım! Senden cennetini ve beni ona yaklaştıracak söz ve ameli isterim. Cehennem ateşinden ve ona yaklaştıran söz ve davranışlardan da Sana sığınırım.' Rasulullah, böyle buyurduktan sonra, "Doğrusu O, haddi aşanları asla sevmez" mealin deki bu ayeti okudu."[3]

٥٦- ﴿ وَلَا تُفْسِدُوا فِى الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴾

56. Islah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allaha hem korkarak ve hem de (rahmetini) umarak dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti iyilik yapanlara çok yakındır.

Taatten sonra masiyete, tevhid inancından sonra şirke, adaletten sonra zulme yönelerek **Allaha korkarak ve** (rahmetini) **umarak dua edin.** Burada, « خَوْفًا وَطَمَعًا » kelimelerinin her ikisi de haldir. Mana şöyle olmaktadır: "Duanızın geri çevrilmesinden korkarak ve bu arada kabul olunabilir umudunu da yitirmeden, veya cehennem ateşinden endişede bulunarak ve cennete girme umudunu yitirmeyerek, ya da; ayrı düşme korkusu içinde ve kavuşa umuduyla, yahut; sonun, âkıbetin nasıl olabileceği endişesini taşıyarak, görünürdeki hidâyet umudunu her an içinde bulundurarak veya Allah'ın adaletini icra etme korkusunu unutmaksızın, fazlından ve rahmetinden de ümitvâr olarak dua ve yakarışta bulun.

"**Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır.** Burada, « رَحْمَتَ » kelimesi müennes olduğu halde, « قَرِيبٌ » kelimesi müzekker getirilmiştir. Bunun dayanağı da, « رَحْمَتَ » kelimesinin, "Rahm veya Terahhum" ile yorumlanması sebebiyledir.

Yahut da bu « قَرِيبٌ » kelimesi, mahzuf bir mevsufun sıfatıdır. Bu mahzuf olan mevsuf ise, "Şey'un" kelimesidir. « شَيْءٌ قَرِيبٌ » *"Allah'ın*

[3] (Ebu Davud,1480. Ki.Vitr; 23. K.Tahare, 45; İbn Mace, K. Dua,12; Ahmed b. Hanbel, Müsned,1/172,183)

rahmet,...... ihsan sahibi iyilik severlere oldukça yakın bir şeydir." Veya « قَرِيبٌ » kelimesi, « فَعِيلٌ » kipine benzeyen ve mef'ul-makrub" manasındadır. Yahut da, *"Rahmet"* kelimesinin dişilliği hakiki olmayan bir müenneslik olması nedeniyledir veya, müzekker olan bir kelimeye izafeti sebebiyledir.

٥٧- ﴿وَهُوَ الَّذِى يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِ حَتّٰى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾

57. Rüzgarları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O'dur. Sonunda bunlar o ağır bulutları yüklenince onu ölü bir memlekete sevkederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü ürünler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Gerektirir ki düşünür ibret alırsınız.

"Rüzgarları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O'dür." Kıraat imamlarından İbn Kesir, Hamza ve Ali Kisai, « رِيَاحَ » kelimesini, « رِيحْ » olarak okumuşlardır.. Hamza ve Ali, « بُشْرًا » kelimesini, « نَشْرًا » olarak kıraat etmişlerdir ki bu da, « نَشَرَ » fiilinin mastarıdır. Bunun mansub olması ise, « أَرْسَلَ » fiili ile « نَشَرَ » fiilinin mana açısından birbirine yakın olmaları sebebiyledir. Sanki, « نَشَرَهَا نَشْرًا » "onu yayıp dağıtmak suretiyle yaydı." denmiş gibidir. Ya da, hal olarak mansubtur. Yani, « مَنْشُورَةً » "dağıtıp yayarak" Kıraat imamların dan Asım, « بُشُرًا » kelimesinin tahfifi olarak, « بُشْرًا » şeklinde okumuştur. « بُشُرًا » kelimesi de, « بَشِيرْ » kelimesinin çoğuludur. Çünkü rüzgarlar, yağmuru müjdelerler.

İbn Amir de, « بُشُرًا » kelimesini « نُشْرًا » olarak okumuştur. Bu ise, « نُشُرْ » kelimesinin hafifletilmiş şeklidir. Tıpkı, « رُسُلْ » ve « رُسْلْ »

kelimeleri gibi. Bu şekildeki bir kırat da diğer kıraat imamlarının okuyuşudur. « نُشْرٌ » Nüşur kelimesi de, « نُشُورٌ » kelimesinin çoğuludur. Bu ise, yağmuru yayıp dağıtan demektir. **"Rahmet yağmurunun öncesinden,..."** yani göndereceği nimeti öncesinden, demektir ki bu da yüce Allah'ın en büyük nimetlerinden olan bol bereketli rahmet yağmurudur, fırtına değil.

Ayette yer alan, « أَقَلَّتْ » kelimesi, yüklendiğinde ve kaldırıp yükseldiğinde manalarınadır. « أَقَلَّتْ » kelimesi, «إِقْلاَلْ » kökünden türeme olup bu da azlık manasındaki « قِلَّتْ » ten türemedir. Çünkü gerçekten çok güçlü olan bir kaldırıcının kaldırıp taşımakta olduğu şey kendisine oldukça az ve hafif gelir basit görünür. Rüzgarın önüne kattığı bulutlar ne kadar su yüklü olarak ağır olsalar da, bu, rüzgarın gücü karşısında oldukça basit bir şey olarak kalır.

« سَحَابًا » "Su ile yüklü ağır bulutlar" « سَحَابًا » kelimesi, « سَحَابَةٌ » kelimesinin çoğuludur. « سُقْنَاهُ » "Onu sevkettik, ederiz" manasındaki bu kelimedeki "hu-onu" zamiri, « سَحَابْ » "bulutlar" kelimesinin manası üzerine değil, bizzat kelimenin lafzına yani « سَحَابٌ » kendisine racidir.

Örneğin eğer, « ثِقَالْ » "ağır" gibi mana üzerine raci olsaydı, zamir müzekker olarak « ـهُ » şeklinde değil de, müennes olarak, « ـهَا » şeklinde gelirdi. Nitekim eğer vasıf lafız üzerine hamledilmiş olsaydı, bu takdirde, « ثِقَالْ » yerine, «ثَقِيلاً » denirdi. « لِبَلَدٍ مَيِّتٍ » yağmur yüzü görmeyen bir ölü belde için ve rayı sulamak için. Kıraat imamlarından Nafi', Ebu Cafer, Hamza, Ali ve Hafs « مَيِّتٍ » şeklinde okurlarken, diğerleri de şeddesiz olarak, « مَيْتٍ » şeklinde okumuşlardır. **Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız.** Yani bulutlarla veya sevk yoluyla. **İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Her halde bundan ibret alırsınız.** Böyle bir hatırlatma sizi öldükten sonra tekrar dirilmeye iman etmeye götürür. Çünkü her iki çıkarma arasında yani meyve ve

ürünlerle ölüleri tekrar çıkarma arasında aslında herhangi bir fark yoktur. Çünkü her ikisi de var olduktan sonra yeniden hayata dönüşü göstermektedir.

٥٨- ﴿وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ﴾

58. Rabbinin izniyle güzel memleketin bitkisi çıkar; kötü olandan ise faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz. İşte biz, şükreden bir kavim için ayetleri böyle açıklıyoruz.

Rabbinin izniyle güzel memleketin bitkisi (güzel) çıkar; Bu hal mevkiindedir. Sanki şöyle denilmektedir: "Onun bitkileri güzel ve oldukça olgun bir şekilde çıkar, gelişir." Çünkü bu ifade, « نَكِدًا » kelimesine yani verimsiz, bereketi ve hayrı olmayan ifadesine karşılık olarak zikredilmiştir. **Kötü olandan ise faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz.** Bu ayetteki, « وَالَّذِي خَبُثَ » ibaresi, « بَلَدُ » kelimesinin sıfatıdır. Yani, "Çorak, verimsiz ve tuzlu toprağa sahip bitek olmayan belde" demektir. Ayette sadece, "Çıkmaz" denirken, yani böyle bir yerde bitki bitmez, ürün çıkmaz demek istenmiştir. Mana kendiliğinden böyle anlaşılacağından, sadece "çıkmaz" ifadesiyle yetinilmiştir. « إِلَّا نَكِدًا » ise, kendisinden verim alınamayan işe yaramayan, hayrı olmayan demektir. Bu tıpkı, vaaz ve öğütlerden yararlanan kimse ile -ki bu mümin kimsedir-, bunlardan öğüt almayan kimse -ki bu da kafir olandır- gibi. İşte bu manadaki temsil, yağmur örneği ile ve bu yağmurun ölü bir ülke toprağına düşmesi- yağmasıyla buradan bol ürünlerin çıkarılması istitrad yoluyla yani yeri gelmişken bu arada buna da işaret edilmiş bulunulmuştur. **İşte biz, şükreden bir kavim için ayetleri böyle açıklıyoruz.** İşte tıpkı rüzgar, yağmur, verimli ve verimsiz ülke topraklarının, ölü arazinin durumlarını etraflıca anlattığımız gibi, müminler için de Allah'ın nimetlerine karşı nankörlüğe düşmemeleri ve şükretmeleri için böyle farklı şekilde ve teferruatlı olarak ayetlerimizi açıklarız.

59. – 64. AYETLER

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ
مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ ط إِنِّى أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ
الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ
بِى ضَلَالَةٌ وَلٰكِنِّى رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾ أُبَلِّغُكُمْ
رِسَالَاتِ رَبِّى وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾
أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ
لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ
وَالَّذِينَ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا ط إِنَّهُمْ
كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾

Meâli

59. Andolsun ki Nuh'u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur. Cidden ben, üzerinize gelecek bütün bir günün azabından korkuyorum.

60. Kavminden ileri gelenler: Biz seni gerçekten apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz! dediler.

61. (Nuh) Dedi ki: "Ey kavmim! Bende hiç bir sapıklık yoktur. Ancak ben, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim.

62. Size Rabbimin gönderdiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyo-

rum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan biliyorum.

63. Rabbinizden sakınıp da rahmete nâil olmanız ümidiyle, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla size bir zikir (kitap) gelmesine şaşıyor musunuz?"

64. Bunun üzerine onu yalanladılar. Biz de onu onunla beraber iman edenleri gemide kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanları da boğduk. Çünkü onlar kör bir kavim idiler.

Tefsiri

٥٩- ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾

59. Andolsun ki Nuh'u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur. Cidden ben, üzerinize gelecek bütün bir günün azabından korkuyorum.

Andolsun ki Nuh'u elçi olarak kavmine gönderdik. Burada, "gön derdik" ifadesi, mahzuf-ayette yer almayan bir yemine cevap niteliğindedir. Yani: *"Allah adına yemi ederim ki Biz Nûh'u gönderdik"* demektir. Hz. Nûh, halkına peygamber olarak gönderildiği sırada elli yaşında bulunuyordu. Kendisi aynı zamanda marangoz idi. Soy kütüğü ise şöyledir: "Ahnuh oğlu Metuşaleh oğlu Lemek-veya Lamek- oğlu Nûh. Anhum Hz. İdris peygamberin adıdır."(Taberi tarihi,1/165). Hz. Nuh (a.s) kavmine **Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur.**

Kıraat imamlarından Ali Kisai, « غَيْرُهُ » "Ğayruhu"yu, « غَيْرِهِ » olarak esreli okumuştur. Ancak merfu okunması ise mahalline itibarendir. Sanki şöyle denilir gibidir: *"Sizin için O'ndan başka bir ilah yoktur. O halde O'nunla birlikte O'ndan başkasına kullukta bulunup ibadet etmeyin."* « غَيْرِ » kelimesinin mecrur-esreli okunması ise lafız üzerine itibar olunacaktır. **Doğrusu ben, üstünüze gelecek bütün bir günün azabından korkuyorum.** Kıyamet gününün şiddet ve dehşetli

azabından veya azabın kendilerine ineceği büyük günden-ki bu da Tufan günüdür- korku ve endişe duymaktayım.

٦٠- ﴿ قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴾

60. Kavminden ileri gelenler: Biz seni gerçekten apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz! dediler.

Mele': Önde gelenler kimseler. İşte bunlar Nûh peygamberin açık bir şekilde doğru yoldan saptığını, yanlış yolda olduğunu söylüyorlar. Buradaki görmek ifadesi de, kalp gözü, uzağı görebilme yetisi demektir. Dolayısıyla bu inkarcılar, Hz. Nûh'a kendilerince uyanda bulunurlarken uzağı görebildiklerini zanneden zavallılardır.

٦١- ﴿ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

61. (Nuh) Dedi ki: "Ey kavmim! Bende hiç bir sapıklık yoktur. Ancak ben, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim.

"Nuh dedi ki: Ey kavmim! Bende haktan ayrılmak, doğru yolu terketmek gibi bir sapıklık türü yoktur."

Eğer dikkat edilirse burada o inkarcıların söyledikleri gibi, «ضَلَالٌ» "sapıklık" kelimesi değil, « ضَلَالَةٌ » "herhangi bir sapıklık türü" seçilmiştir. Çünkü, « ضَلَالَةٌ » kelimesi, « ضَلَالٌ » kelimesine göre daha bir özel anlam taşır. Bu, kişinin kendisiyle alakalı bir yanlışı ve iftirayı ortadan kaldırmak için çok daha etkilidir. Dolayısıyla, "Bende sapıklık yok" demekten daha etkin olanı," ben de sapıklık türünden hiçbir şey aramayın" demektir Daha sonraki gelen ifade ile de yeniden böyle bir rahatsızlığının asla olmadığını ve onların söylediklerini reddetmek için hemen şöyle devam ediyor: **Fakat ben, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim.** O'nun Allah'ın mesajını tebliğ etmek ve bildirmek üzere Allah tarafından gönderilen bir peygamber olduğuna vurgu yapması, "Kendisinin dosdoğru yolda olduğunu ve bu manasıyla da hidayetin, doğru yolda olmanın son noktasına kadar vardığının inkarcılara açıkça ilanı" manasınadır.

﴿ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ -٦٢

62. Size Rabbimin gönderdiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan biliyorum.

"Size, asıl tevhide çağırmam,davette bulunmam konusunda Rabbimin mesajlarını" Uzun zamanlar içerisinde bana vahyedilen şeyleri, emir ve yasakları içeren değişik konuları, hususları, mevizaları, müjde içeren şeyleri ve benzeri meseleleri **size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan** (gelen vahiy ile) **biliyorum.** İhlas ve samimiyetle sizin düzelmenizi amaçlıyorum. Nitekim, "ona öğüt verdim-öğütte bulundum" ve "Onun için öğüt verdim,onun yararına olsun için nasihat ettim" denir. Dolayısıyla burada bir « ل » harfinin ilave olunması yani, « نَصَحْتُكُمْ » yerine « نَصَحْتُ لَكُمْ » denmesi mana ve ifade de bir mübalağa içindir Bir de nasihat ya da öğüdün mahza ve sırf onlara yapılması esasına da bir delalet bulunmaktadır.Aslında gerçek manasıyla nasihat: Başta kendi adına istediğin bir iyiliği, hayrı aynen kendinden başkaları için de istemektir. Veya koyulduğu hayır işinde dürüst ve titizlikle işi sonuna kadar vardırmaktır.

Kıraat imamlarından Ebu Amr, « أُبَلِّغُكُمْ » cümlesini, « أُبْلِغُكُمْ » olarak okumuştur ki bu, yeni bir cümledir ve Hz. Nuh'un alemlerin Rabbi Allah'ın Resulü olduğunu açıklamaktadır. Allah'ın sıfatlarını,... Yani O'nun kesin kudretini, düşmanlarını onmayacakları şekilde şiddetli azaplar ile ansızın yakalayıp cezalandıracağını ve suçluların O'nun azabından kurtulamayacaklarını, azabı geldiğinde de onlardan geri çevrilmeyeceğini ben çok iyi biliyorum.

﴿ أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾ -٦٣

63. Rabbinizden sakınıp da rahmete nâil olmanız ümidiyle, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla size bir zikir (kitap) gelmesine şaşıyor musunuz?"

« أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَٓاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ » (Allah'ın azabından) **sakınıp da rahmete nâil olmanız ümidiyle, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla size bir zikir** (kitap) **gelmesine şaştınız mı?"**

Bu ayetin başında yer alan, « أَوَعَجِبْتُمْ » kelimesinde yer alan, «أ» soru edatı, inkar manasınadır. «و » ise bağlangıçtır yani atıf edatıdır. Burada matufun aleyh denilen ve üzerine atıf yapılan şey ise mahzuftur. Sanki şöyle denilir gibidir: « أَكَذَّبْتُمْ وَعَجِبْتُمْ » "yalanlıyor ve şaşkınlık içinde karşılıyor değil misiniz?" « أَنْ جَٓاءَكُمْ » de, « مِنْ أَنْ جَٓاءَكُمْ » demektir ki, "gönderilmesinden,..." manasınadır. Yani sizden, sizin cinsinizden olan birinin ağzından bunları duymaktan şaşkınlık duyuyor ve yalanlıyorsunuz değil mi? Çünkü Hz.Nuh'un kavmi ona peygamberlik verilmesine hayret edip şaşkınlık geçiriyorlar ve dolayısıyla da onu yalanlıyorlardı. Hatta yüce Allah'ın insanlardan peygamber göndermesi meselesini yadırgayarak diyorlardı ki: **"Biz daha önce geçen aralarımızdan böyle bir şey duymadık." (23, Mü'minûn, 24)** ve yine diyorlardı ki: **"Eğer Allah bir peygamber göndermek isteseydi, mutlaka melekler gönderirdi. "23, Mü'minûn, 24)**

Sizi küfrün ve inkârcılığın akıbetinden sakındırıp uyarmak için ve bir de takvâ sahibi olmanız yani uyarı sonucunda Allah'ın emirlerine sarılıp yasaklarından uzak durmanız için... Ve takvâ sayesinde, eğer siz bunu kazanırsanız merhamet olunasınız diye,...

٦٤– ﴿ فَكَذَّبُوهُ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا ؕ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴾

64. Bunun üzerine onu yalanladılar. Biz de onu onunla beraber iman edenleri gemide kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanları da boğduk. Çünkü onlar kör bir kavim idiler.

Onu yalanladılar, biz de onu onunla beraber gemide bulunanları kurtardık. Onu yalancılıkla suçladılar. Hz. Nuh'a iman edenlerin

sayısı kırk erkek ve kırk da kadın olmak üzere seksen kişi idiler. Bir diğer görüşe göre de bu sayı, Hz. Nuh'un oğullarıyla birlikte dokuz idi. İman eden oğulları Sam, Ham, Yafes ve bu üçü dışında altı iman eden kişi.

« فِى الْفُلْكِ » cümlesi, « مَعَهُ » "ya taalluk etmektedir. Sanki şöyle denilmektedir: "Gemide ona arkadaşlık edenler,..." **Âyetleri-mizi yalanlayanları da suda boğduk. Çünkü onlar kör bir kavim idiler.** Yani Hakkı görmüyorlardı. Nitekim, "baş gözü görmediği gibi adamın kalp-gönül gözü, basireti de kapanmış" diye de söylerler. İşte Nuh'un kavmi böyle idiler.

❁ ❁ ❁

65. – 72. ÂYETLER

وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۗ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ ۚ وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَسْطَةً ۖ فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ۖ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ ۖ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾

Meâli

65. Âd kavmine de kardeşleri Hud'u (gönderdik.) O *"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Çünkü O'ndan başka ilahınız yoktur. hala sakınmayacak mısınız?"* dedi ki:

66. Kavminden ileri gelen kafirler dediler ki: *"Biz seni kesinlikle bir beyinsizlik içinde görüyoruz ve gerçekten biz seni yalancılardan biri sanıyoruz."*

67. (Hud) "Ey kavmim! Bende hiçbir çılgınlık yok, fakat ben âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim."

68. Size Rabbimin gönderdiklerini tebliğ ediyorum ve ben sizin için güvenilir bir nasihatçiyim.

69. Sizi uyarmak içinizden bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir zikir (kitap) gelmesine hayret mi ediyorsunuz? Düşünün ki o sizi, Nuh kavminden sonra olanların yerine getirdi ve yaratılışta sizi onlardan üstün kıldı. O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz

70. Dediler ki: "Sen bize yalnız Allah'a tapmamız ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen, bizi edip durduğun azabı başımıza getir.

71. Hûd: *" İşte üzerinize rabbinizden bir azap ve bir hışım inmiştir. Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sadece sizin e atalarınızın taktığı kuru isimler hususunda benimle tartışıyor musunuz? Bekleyin öyleyse, şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!"* dedi.

72. Bunun üzerine onu ve onunla beraber rahmetimizle kurtardık ve âyetlerimizi yalanlayıp da iman etmeyenlerin kökünü kestik.

Tefsiri

٦٥- ﴿وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا تَتَّقُونَ﴾

65. Âd kavmine de kardeşleri Hud'u (gönderdik.) O *"Ey*

***kavmim! Allah'a kulluk edin! Çünkü O'ndan başka ilahınız yoktur. Hala sakınmayacak mısınız?"* dedi ki:**

« وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا » **Âd kavmine de kardeşleri Hud'u** (gönderdik.) Burada, « أَخَاهُمْ » "kardeşleri" ifadesi, onlardan, içlerinden veya aralarından biri manasınadır. *"Onlardan biri"* olarak tanıtılmasının sebebi, çünkü Hz. Hûd, onların içinden olup aralarından en anlayışlı, kavrayışı kıvrak zekalı birine karşı direniyorlar. Bu itibarla da, aleyhlerine gösterilecek veya sunulacak olan kanıtın da onları daha çok ilzam edici ve susturucu olması gerekir. *"Onlardan biri"* ifadesi tıpkı senin, "Ahal arap" demene benzer. Yani bu da araplardan biri demektir.

« وَإِلَى عَادٍ » ibaresi, önceki "59." Ayette geçen « نُوحًا » üzerine atfolunmuştur. Bu ayette geçen, « هُودًا » ismi de, « أَخَاهُمْ » ifadesinin açıklayıcı mahiyette bir atıftır. Zaten "kardeşleri-kendilerinden biri" ifadesinden belirtilmek istenen kimse de Hz. Hûd (a.s.)'dır.

Hz. Hûd'un soy kütüğü: Nûh oğlu Sam, Sam oğlu Erfahşez, Erfahşez oğlu Şaleh ve Şaleh'in oğlu Hûd (a.s.)

« قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ » **O dedi ki: *"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Çünkü O'ndan başka bir ilahınız yoktur. hala sakınmayacak mısınız?"*** Bu ayette, daha önce Hz. Nuh (a.s.) ile ilgili ayette geçtiği gibi, « فَقَالَ » demeyip yalnızca, «قَالَ » "dedi ki" diye başlaması, soruyu soran kişinin soru tipine göre cevap sunulması nedeniyledir. Bu açıdan da, "Hud onlara öyle demedi."

Nitekim, « قَالَ يَا قَوْمِ » de böyledir, diye zikredilmiştir. Aynı şekilde bundan sonra ele alacağımız ayet de böyledir.

٦٦- ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾

66. Kavminden ileri gelen kafirler dediler ki:*"Biz seni kesinlikle*

bir beyinsizlik içinde görüyoruz ve gerçekten biz seni yalancılardan biri sanıyoruz."

« قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ » **Kavminden ileri gelen kafirler dediler ki**; Bu ayette, "önde gelen ekabir takımından yetkili yani «الْمَلَأُ» kelimesi, "Kafirler, kafir olanlar" ifadesiyle vasıflanıp tanıtıldı. Oysaki daha önce Hz. Nuh ile ilgili geçen ayette, « الْمَلَأُ » kelimesi, "kafirler-kâfir olanlar" olarak nitelendirilmedi. Bunun sebebi şudur; Hz. Hud'un kavminin önde gelenleri arasında iman etmiş olanlar vardı. Bu bakımından böyle bir ayrıntıya dikkat çekilmiş oluyor. Oysa. Hz. Nuh'un kavminin önde gelenleri arasında ona iman eden hiçbir kimse bulunmuyordu. Bu bakımdan orada böyle bir ayrıntıya gidilmedi. Nitekim Hz.Hud'un kavmi içinden olup önde gelenlerden Mersed b. Sa'd bu iman edenlerden sadece biridir. İşte sırf bu ayrıntıya dikkat çekmek için, "kafir olanlar" kaydı konmuş oldu. Hz. Nuh'un kavminin önde gelenleri arasında böyle iman eden hiçbir kimse olmadığından orada bu manada bir ayrıntıya gerek yoktu.

"Biz seni kesinlikle bir beyinsizlik içinde görüyoruz." Senin aklından bir zorun var, sen bunamışsın. Çünkü sen halkının dinini bırakıyor, yerine başka bir din-inanç sistemi getiriyorsun. Bu ayette, « سَفَاهَةٍ » "beyinsizlik, akılsızlık ve bunamışlık" ifadesi mecazi anlamda zarf olarak zikredilmiş oldu. Yani, "Sen hep böyle bunak olarak ve bunu bırakmadan devam edip duracaksın" anlamında söylenmiştir.

"Gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz."

٦٧- ﴿ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

67. (Hud) "Ey kavmim! Bende hiçbir çılgınlık yok, fakat ben âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim."

٦٨- ﴿ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴾

68. Size Rabbimin gönderdiklerini tebliğ ediyorum ve ben sizin için güvenilir bir nasihatçiyim.

Çünkü ben sizi davet ettiğim din konusunda size hiçbir zaman ve asla yalan söylemem, Zira ben, size söylediklerim konusunda "Emin" güvenilir biriyim.

Bu ayette, « وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ » *"Ben size öğüt veren güvenilir bir kimseyim"* diye buyurulması, isme karşı yine isim cümlesiyle karşılık verilsin içindir. Çünkü önceki bir ayette, « وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ » *"Ve biz seni yalancılardan biri olduğunu sanıyoruz"* deniliyordu. İşte bu isim cümlesine, cevap yine isim cümlesiyle verilsin diyedir.

Peygamberlerin- Allah'ın salat ve selamı üzerlerine olsun- kavimlerinden kendilerini dalalet, sapıklık, beyinsizlik gibi vasıflarla nitelemelerine rağmen, onların bu kimselere aynı şekilde karşılık vermemeleri, oysaki kavimleri toplumun en sapıkları oldukları halde, ayniyle mukabeleden uzak durmaları; çok uysal ifadelerle karşılık vermeleri güzel edebin gereğini yerine getirmelerindendir. Halbuki kendileri de kavimlerinin halkın en sapıkları olduğunu çok iyi olarak ve yakinen bilmektedirler. Hasımlarını ya da düşmanlarının halkın arasından en sapıkları olduğu onlar tarafından da bilinen bir gerçektir. Beyinsizliklerine, sapıklıklarına ve onların rezaletlerine rağmen peygamberler hep güzel ahlak yolunu, edebi öne almışlardır. Yüce Allah'ın bu gerçekleri haber vermesi, kullarını eğitmeye yöneliktir. Samimi kullar, sapıklar tarafından bu gibi durumlarla karşılaşmaları halinde, onlara nasıl hitapta bulunmalılar, neden onları önemsememeleri gerektiği gerçeğini öğretmeyi amaçlamaktadır. Onları bulundukları konumda kendi durumlarıyla nasıl başbaşa bırakmaları gereğini öğretiyor.

٦٩- ﴿أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَاذْكُرُوٓا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِى الْخَلْقِ بَسْطَةً فَاذْكُرُوٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

69. Sizi uyarmak içinizden bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir zikir (kitap) gelmesine hayret mi ediyorsunuz? Düşünün ki o sizi, Nuh kavminden sonra olanların yerine getirdi ve yaratılışta sizi onlardan üstün kıldı. O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz

Yani Nuh "as" kavminden sonra sizi onlara halef kılmıştır veya onların meskenlerine,barınaklarına sizi onların yerine yerleştirmiştir. Burada geçen, "İz" edatı, zarf değil, mefulu bihtir. Bu ise şu manayadır: "Sizi onların yerine geçirdiğimiz,halife kıldığımız anı ve zamanı bir hatırlayın hele!"

"Ve yaratılışta sizi onlardan üstün kıldı." Yani hem boyca ve hem ence üstün kılmıştır. Çünkü bunların em kısa boyluları, altmış zira-arşın imiş.En uzunları da yüz zira-arşın imiş. Bir zira' 68 cm. olduğuna göre en uzun boylusu "6 mt, 800 cm." ve en kısa boylusu da, "4 mt, 80 cm" uzunluğunda oluyor. Ayette geçen "Bestaten" kelimesini Mekke ve Medine kıraat okulu yani Hicaz ekolü ki bunlar Nafi', Ebu Cafer, İbn Kesir, Asım ve Ali Kisaîdirler. İşte bu zatlar, adı geçen « بَسْطَةً » kelimesindeki « س » harfini « ص » harfi olarak, « بَصْطَةً » şeklinde okumuşlardır. **O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz** Sizi Nuh kavminin yerine geçirmesi, boy-bos ve güç bakımından üstün yaratması ve daha bu manada nice imkanlara sizi sahip kılmasını hatırlayın ve anın ki kurtuluşa eresiniz.

Burada geçen, « آلاءِ » "nimetler" kelimesi, tıpkı « عِنَبٌ » kelimesinin, « عِنَبٌ » « أَحْمَالٌ » kelimesinin, « حِمْلٌ » kelimesinin çoğulu olması gibi bu da, « اِلًا » kelimesinin çoğuludur. Tıpkı, « اِنًا وَ عَنًا » gibidir.

٧٠- ﴿قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾

70. Dediler ki: "Sen bize yalnız Allah'a tapmamız ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen, bizi edip durduğun azabı başımıza getir.

« قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَا » **Dediler ki: "Sen bize tek Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin?** Bu ayetteki, "...için mi

geldin?" cümlesinde yer alan, "Gelme" ifadesinin manası, bizzat Hz. Hûd (a.s) a bir hitaptır. Kavmi ona sesleniyor. Çünkü bundan anlaşılıyor ki, Hûd peygamber de, tıpkı bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s) gibi halkından ayrılır ve gider tek başına bir yerde ibadet ederdi. Nitekim Rasulullah (a.s) da, henüz kendisine peygamberlik görevi verilmezden önce bu şekilde Hıra mağarasına tek başına çekilir ve orada görevini yapardı. Hud (a.s) de böyle imiş. İşte böyle gittiği ve Rabbiyle başbaşa olduğu o yerde kendisine vahiy gelmesi üzerine, Hz. Hud, tebliğ amacıyla hemen kavmine gelir. Kavmi de yukarıda belirttiğimiz gibi kendisine itirazda bulunur ve, "Bu amaçla mı gittiğin yeri bırakıp bize geldin" gibisinden karşı çıkarlar. Onu red ve inkâr ederler. Bir tek Allah'a ibadet ve kulluğun tahsisini de yadırgarlar. Atalarınm putları ve putlaştırdıkları dini terketmeyeceklerini ileri sürerler. Çünkü o inanç ve sistem üzere ve onun sevgisiyle yetişip büyümüşler, bunun için de onu bırakmak istemiyorlar ve itirazlarını da şu şekilde sürdürüyorlar:

« فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ » **Eğer doğrulardan isen, bizi tehdit ettiğini (azabı) bize getir.**

Söylediğin gibi bize azap gelecek mi acaba?

٧١- ﴿قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ ۖ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ﴾

71. Hûd:" İşte üzerinize rabbinizden bir azap ve bir hışım inmiştir. Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sadece sizin e atalarınızın taktığı kuru isimler hususunda benimle tartışıyor musunuz? Bekleyin öyleyse, şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!" dedi.

Ayette, ileride başlarına inecek olan azabın sanki hemen inmiş, gönderilmiş gibi zikredilmesi, bunun artık kesin olduğu gerçeğini bildirmek maksadıyladır. Her ne kadar azap istedikleri anda inmese de artık bu, kesinleşmiştir. Bunun için de, « قَدْ وَقَعَ » ifadesi zikredilmiştir. Bu tıpkı birilerinin senden bir takım isteklerde bulunması ve seninde ona,

"Sen onu şimdiden oldu bil, elinde bil" manasında bir ifadedir. « رِجْسٌ » azap manasınadır « غَضَبٌ » kelimesi de, Rabbin öfkesi ve cezalandırması manasınadır.

Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sadece sizin e atalarınızın taktığı kuru isimler hususunda benimle tartışıyor musunuz? Bir takım hayali ve varsayıma dayalı, esasta varlıkları olmayan sembolleri, şeyleri ele alarak, bu putlarınızı sizler ilahlar olarak isimlendirip değerlendiriyorsunuz. Gerçekte öyle bir şey aslında yoktur. Çünkü hepsi de uluhiyet manasından uzaktırlar, yakından ve uzaktan bunların hiç birisinin uluhiyetle ilgi ve alakaları yoktur. **Bekleyin öyleyse, şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!"**

٧٢- ﴿ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴾

72. Bunun üzerine onu ve onunla beraber rahmetimizle kurtardık ve âyetlerimizi yalanlayıp da iman etmeyenlerin kökünü kestik.

Bu ayette geçen, « دَابِرَ » kelimesi, bir şeyin, aslı ya da kökü manasınadır. Veya bir şeyin arkasında olan şey, dayanak, destek anlamınadır. Dolayısıyla, « قَطَعْنَا دَابِرَ » cümlesi; *"Onların köklerini kesti, kazıdı ve en son fertlerine varana dek hiçbir kimse kalmaksızın hepsini silip süpürdü, yok etti."* Manasınadır. **"Çünkü onlar peygamberleri yalanlayan imansız kimseler idiler."**

AD KAVMİ KISSASI

Âd kavmi, Amman ile Hadramavt denilen bölge içerisinde varlıklarını sürdürüyorlardı. Bunların tapınmakta oldukları bir takım putları bulunuyordu. Bu putları da şu şekilde adlandırmışlardı, Sada' Samud ve Heba. Yüce Allah Hud'u kendilerine Hz. peygamber olarak gönderdi. Ancak onlar kendisinin tanımayıp yalanladılar. Bunun üzerine üç yıl Allah kıtlık verip yağmurlarını kesti. Başlarına herhangi bir bela ve sıkıntı gelince, yüce Allah'ın Beyti Haramının yanında o sıkıntı gelince,

yüce Allah'ın Beyti haramının yanında o sıkıntı ve felaketten kurtulmaları için yakarırlardı. İşte Ad kavmi bu amaçla, Mekke'ye girip Beytullah'ta Allaha yalvarmaları ve yağmur yağdırması için üç kişiyi heyet olarak kendi adlarına gönderdiler. Bu kişiler de, Anz oğlu Kayl, Hezal oğlu Lukaym ve bir de Sa'd oğlu Mersed idiler. Ancak Mersed Hz. Hûd'a iman etmiş ve fakat imanını gizleyenlerdendi.

O günkü Mekke toplumu Amelika soyundan idiler. Soy kütükleri de şöyledir: Hz. Nuh'un oğlu Sam'ın oğlu Lavez'in oğlu Amlik soyundan gelme idiler. O gün Mekke toplumunun lideri de, Muaviye bin Bekir idi Bekr'in oğlu Muaviye. Gelen heyet Mekke dışında Muaviye'ye konuk oldular.

Hz. Hud'a iman etmiş olan ve fakat imanını gizleyen Mersed, orada onlara dedi ki, "Siz Hud peygambere iman etmedikçe Allah size yağmur vermeyecek sizi sulamayacaktır" bunun üzerine heyet, iman etmiş olan Mersed'i geride bıraktılar ve kendileri çıkıp dua için gittiler. Kayl şöyle yakardı:

"Allah'ım! Ad kavmine daha önce onları suladığın gibi sula, yağmur yağdır."

İşte bunun üzerine yüce Allah üç bulut gönderdi. Bunlardan biri beyaz, biri kırmızı, biri de simsiyah idi. Derken bu sırada gökten bir ses şöyle sesleniyordu: "Ey Kayl kendin ve kavmin adına bu üç buluttan birini seç" Kayl da, en fazla yağmur olsa olsa şu siyah bulutta daha fazladır, düşüncesiyle hemen siyah bulutu tercih ettiğini söyledi. Hemen kavmi olan Âd toplumuna koştu gitti, onlara ait olan bir vadide, onlara yağmur müjdesini verdi. onlar da "İşte şu gelen siyah bulut size yağmur yağdıracak" deyip sevindiler. Fakat gelen bulut onların umdukları gibi çıkmadı. Bu rüzgar ile Allah onları helak etti. Böylece Hz. Hûd ve ona iman edenler kurtulup hepsi Mekke'ye geldiler. Orada ölene dek bir tek Allaha ibadet ve kullukarını sürdürdüler.[4]

[4] Bak. İbni İshak'tan naklen Taberi Tarihi, 1/219-220 ve bk. Keşşaf 2/88

73. – 79. AYETLER

وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوا اٰلَاءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي اٰمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾

Meâli

73. Semud kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki :"Ey Kavmim! Allah'a kulluk edin. O'ndan başka ilahınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. O da size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin (içsin). Ona kötülük etmeyin; sonra sizi acıklı bir azap yakalar.

74. Düşünün ki (Allah) Ad kavminden sonra yerlerine sizi getirdi. Ve yeryüzünde sizi yerleştirdi; onun düzlüklerinde saraylar yapıyor, dağlarında evler yontuyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılar olarak karışıklık çıkarmayın.

75. Kavmin ileri gelenlerinden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf görülen inananlara dediler ki: "Siz Salih'in Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz? Onlarda; şüphesiz biz onunla ne gönderilmişse ona inanmış kimseleriz, dediler.

76. Büyüklük taslayanlar dediler ki: "Biz de sizin inandığınızı inkar ediciler."

77. Derken o dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rablerinin emrinden dışarı çıktılar da: "Ey Salih! Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı getir" dediler.

78. Bunun üzerine onları o sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü dona kaldılar.

79. (Salih) o zaman onlardan yüz çevirerek şöyle dedi. "Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz."

Tefsiri

٧٣- ﴿وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ﴾

73. Semud kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki :"Ey Kavmim! Allah'a kulluk edin. O'ndan başka ilahınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. O da size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin (içsin). Ona kötülük etmeyin; sonra sizi acıklı bir azap yakalar.

Semud kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Burada, « وَإِلَى ثَمُودَ» ifadesi, « وَإِلَى ثَمُودٍ » olarak da kıraat olunmuştur. Bu şekilde ki kıraat ya da okuyuş A'meş ile Hasan Basri'ye aittir. Semud kelimesinin «ثَمُودٍ » şeklinde tenvinli olarak okunmasının gerekçesi, bunun "kabile" manasına yorumlanması açısındandır. Ya da bunun kökü dikkate alındığından olmuştur. Çünkü Semud ismi onların büyük babalarının adıdır. Dolayısıyla kabileye tevili açısından gayrı munsarıf hale getirilmiştir yani cer ve tenvin kabul etmeyen bir kelime olarak kabul edilmiştir. Diğer bir yoruma göre de, « ثَمُودٍ » adının verilmesi, bölgenin suyunun az olması sebebiyledir. Çünkü « ثَمُودٍ » "Semud" kelimesi, « ثَمْدٌ اَوْ ثَمَدٌ » kökünden alınmadır ki bu da, "az su" demektir. Semud kavminin meskenleri, kayalıkların yontulmasından oluşuyordu. Çünkü bunlar Hicaz ile Şam-Suriye arasında Hicr denilen bölge içinde yaşıyorlardı. Burası Medine'nin kuzeyinde Tebuk yakınlarında olan bir yerdir. **Dedi ki :"Ey Kavmim! Allah'a kulluk edin. O'ndan başka ilahınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir."** Benim peygamberliğimin doğruluğuna tanıklık edecek çok bir ayet ve mucize gelmiştir. İşte işin bu noktasında sanki Hz. Salih'e şöyle bir soru yöneltilmiş gibi: "Peki nedir bu açık mucize?" Hz. Salih dedi ki:

O da size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın,

Allah'ın arzında yesin (içsin).

Burada, "İşte Allah'ın şu devesi" tabiri içindeki "şu" işaret ismi izafet ve tazim anlamında bir tahsistir. Çünkü o deve herhangi bir başka devenin doğurması sonucu olarak değil, bizzat yüce Allah'ın onu bir mucize olarak yaratması sebebiyledir. Yani "İşte bizzat Allah tarafından anasız-babasız yaratılan şu deve, başkası değil şu deve"diyerek işin azametini ve önemini belirtiyor. Ayetteki, « لَكُمْ اٰيَةً » ifadesi de, « نَاقَةُ » "dişi deve"den haldir. Bunun amili de, « هٰذِهِ » işaret isminde var olan işaret manasıdır. Adeta şöyle denilir gibidir: *"Ben size bir mucize olarak şu dişi deveyi işaret edip gösteriyorum."* Yine burada, « لَكُمْ » kendilerine bir ayet-mucize gönderilen kesimin hangileri olduğunu açıklamak içindir. Bunlar da, Semud toplumudurlar ki, bizzat o deveyi baş gözleriyle gören kimselerdir. **Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin (içsin).** ayetiyle işaret olunan arz, zaten Allah'ın arzıdır ve deve de Allah'ın devesidir. Öyleyse bırakın onu da o hayvancağız Rabbinin arzında Rabbinin yetiştirip büyüttüğü bitkilerinden yesin. Çünkü onun size bir sıkıntı ve zararı da yoktur, üzerinizde bir yük değildir. **Ona kötülük etmeyin; sonra sizi elem verici bir azap yakalar.** Allah'ın bu ayetine ve mucizesine saygılı davranarak sakın ha onu dövmeyin, taşlayıp uzaklaştırmayın, ürkütmeyin, yaralayıp boğazlamaya da kalkışmayın. Saygılı olun. **Sizi elem verici bir azap yakalar.**

Buradaki, « فَيَأْخُذَكُمْ » "sizi yakalar" cümlesi, yasağın cevabıdır.

٧٤- ﴿وَاذْكُرُوٓا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِى الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾

74. Düşünün ki (Allah) Ad kavminden sonra yerlerine sizi getirdi. Ve yeryüzünde sizi yerleştirdi; onun düzlüklerinde saraylar yapıyor, dağlarında evler yontuyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılar olarak karışıklık çıkarmayın.

Hicaz ile Şam-Suriye arasında bulunan ve Medine'nin kuzeyinde

Tebuk yakınlarında yer alan Hicr topraklarında yerleştirdi, O bölgede size barınacağınız imkanlar sağladı. **onun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz.** yazlıklar inşa ediyor **"ve"** kışlık için **dağlarında evler yontuyorsunuz** Burada, « بُيُوتًا » "evler" kelimesi mukadder haldir. Bu tıpkı şu ifadeye benzer bir ifadedir: *"Şu giysiyi-kumaşı gömlek olarak çizdidikti"* gibi. Bilindiği gibi dağın oyulması veya yontulması ile dağ ev haline gelmeyeceği gibi, dikiş veya kesim esnasında da kumaş gömlek haine gelmez. **"Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılık ve karışıklık çıkarmayın."**

SEMUD KAVMİ

Anlatıldığına göre Semûd kavmi, Hz. Nuh'un kavmi olan Ad toplumu helak edilince, gelip onların yerine geçmişler ve onların harab olan ülkelerini yeniden yaşanır duruma getirmişlerdir. Orada uzun bir süre hayat sürmüşler, çok uzun bir ömürle varlıklarını devam ettirmişlerdir. Ancak ölmeden önce evlerimiz yıkılabilir ve biz altında kalabilir endişesiyle dağları oyarak, oralarda kendilerine ev ve barınak yapmışlardır. Oldukça büyük bir refah ve bolluk içinde idiler. Bunun sonucu olarak Allah'a karşı isyan ettiler. Allah'ı ve kanunlarını tanımamaya başladılar. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya ve anarşi doğurmaya başladılar putlara ve putlaştırdıkları şeylere tapınmaya kalkıştılar. İşte bunun üzerine yüce Allah, kendilerine Hz. Salih'i peygamber olarak gönderdi. Semud kavmi arap idiler. Salih ise onların içinden nesep bakımından orta bir soya-nesebe mensup bulunuyordu.

Hz. Sâlih onları Allah'ın birliğine tevhid inancına davet etti. Fakat Sâlih'in davetine pek az sayıda kimseler uymuşlardı ki bunlarda müstad'af denilen, toplum tarafından dışlanıp aşağılanan güçsüz kimselerdi. Sâlih peygamber onları uyardı kavmi de kendisinden bir kayanın içerisin den henüz on aylık gebe olan bir dişi devenin meydana çıkarmasını istediler. O da hemen namaza durdu ve Rabbine duada bulundu. Derken kaya tıpkı gebe bir hayvanın doğurması sırasındaki haraketi gibi hareket ederek, kavminin Sâlih peygamberden istedikleri gibi bir dişi deve ondan meydana geliverdi. İşte bu olay karşısında Semûd kavminden önde gelen Cündu b. Amr kavminden bir gurupla birlikte Hz. Sâlih'e iman ettiler.

٧٥- ﴿ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴾

75. Kavmin ileri gelenlerinden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf görülen inananlara dediler ki: "Siz Salih'in Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz? Onlarda; şüphesiz biz onunla ne gönderilmişse ona inanmış kimseleriz, dediler.

Kıraat imamlarından İbn Amir, ayetin baş tarafında bulunan, «قَالَ» "dedi" fiilinin başına bir vav harfi ekleyerek, « وَقَالَ » şeklinde okumuştur. Ayrıca, « لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ » cümlesi, cer edatının tekrarı ile, « لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا » dan bedeldir. Çünkü, « لِلَّذِينَ لِمَنْ اٰمَنَ » derken her ikisinde de, « لِ » cer edatı vardır. Burada, Bedel olan bir kelimenin amilin iadesinin takdiri halinde gelebileceğinin de bir delil ve kanıtını görmüş oluyoruz. Bir de, « مِنْهُمْ » daki « هُمْ » zamiri, « قَوْمِهِ »' ye racidir. Bu ise şu gerçeğe işaret ediyor; kafirlerin aşağıladıkları, güçsüz kabul ettikleri kimseler yalnızca inanlardan olanlardır. Yoksa inanmayanlardan güçsüzler var olsalar da kafirler öyle kabul etmiyorlar. Bu, eğer zamir « قَوْمٌ » üzerine matuf olursa bir delildir. Eğer zamir, « قَوْمٌ » üzerine değil de, « لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا » üzerine matuf ise, bu takdirde müstad'aflar mümin de kafir de olabilirler, her iki kesim içinden de böyleleri bulunabilir, manası ortaya çıkar. Ayette kafirlerin önde gelen azılılarının aşağılayıp küçümsedikleri kişilere seslenişlerini ve onlara karşı takındıkları tavırlarını görüyoruz.. **"Siz Salih'in Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz? Onlarda şüphesiz biz onunla ne gönderilmişse ona inananlarız, dediler.** Oysaki lider konumundaki azılı kafirler, zayıf ve güçsüzlere alaylı bir şekilde soru yöneltiyorlardı. İşte onların verdikleri yukarıdaki ifade onlar için bir cevap idi. Çünkü onlar, müstad'af olan güçsüz kesime, Hz. Sâlih'in elçi olarak gönderildiğini bilebildiklerinden soruyorlardı. Böylece Hz. Sâlih'in bir elçi olarak gönderildiğinin teslim edilen manada bilinen bir gerçek olduğunu ortaya koyuyorlardı. Sanki

onlar diyorlardı ki: *"Onun bir elçi olarak gönderil-diğine ilişkin bilgileri yanında hangi görevle ve nelerle gönderildiğine dair de bilgilerinin olduğunu net bir şekilde ifade ediyorlardı. Çünkü asıl üzerinde durulması gereken konu, Hz. Sâlih'e iman etmenin farz olduğu gerçeğidir. İşte biz de bu gerçekten hareketle size bildiriyoruz ki: Bizler aynı zamanda ona iman etmiş kimseleriz de."*

٧٦- ﴿ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴾

76. Büyüklük taslayanlar dediler ki: "Biz de sizin inandığınızı inkar edicileriz."

Bu ayette yer alan, « آمَنْتُمْ » *"sizin iman ettiğiniz,.."* cümlesi, « أُرْسِلَ بِهِ » "görevli olarak gönderildiği şeyleri de.." yerinde zikredilmiş bir ifadedir. Böylece müminler tarafından bilinen ve doğruluğu teslim edilen şeyi onlar red ediyor ve inkar ettiklerini bildiriyorlardı

٧٧- ﴿ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴾

77. Derken o dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rablerinin emrinden dışarı çıktılar da: "Ey Salih! Eğer sen gerçekten peyamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı getir" dediler.

Ayette deveyi kesip öldürmeleri eylemi o toplumun tamamına teşmil edildi. Oysa deveyi öldüren tek kişidir. O da, Kudar veya Kuzar b. Salif adındaki kişidir. Ancak devenin öldürülmesini hepsi istediklerinden ve bu öldürme işinden hepsinin memnun kalmalarından ötürü sanki hepsi de öldürme işine fiilen katılmış gibi zikredilmiş oldu. Deveyi öldüren Kudâr adındaki şahıs, kısa boylu, kızıl tenli, mavi gözlü idi. Nitekim Rablığını ilan eden Firavun da böyle biri idi. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) efendimiz şöyle buyurmuşlardır: ***"Ey Ali, önceki geçen toplulaların en acımasız ve kalbi kararmış kişisi, gözü dönmüş olanı Hz. Salih'e mucize olarak verilen deveyi acımasız bir şekilde öldürendir. En sonuncuları da, seni öldürecek olandır."***[5]

---

[5] Bak. Ebu Nuaym, Hilye:4/307 ve Mecmauzzevaid:7/14,299

"Bu şekilde Rableri'nin emirlerini hiçe sayıp tanımadıklarını sergilediler." Salih'ten yüz çevirdiler, büyüklenerek Rablerini ve emrini tanımadıklarını gösterdiler.Rableri onlara, Hz. Salih peygamberin dilinden emir buyurduğu şey ile, şu ifadeyle emretti: **"Dokunmayın ona, bırakın onu, istediği gibi Allah'ın arzında otlayıp yesin" (A'raf,73)** emrine karşı gelerek azıttılar veya Rablerinden ötürü ki bu Rabbinin dininden ötürü karşı gelip tanımadılar manasınadır. **"Hemen bunun peşinden de alaylı bir tarzda: "Eğer sen gerçekten peyamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı bize getir" dediler.**

٧٨- ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ﴾

78. Bunun üzerine onları o sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü dona kaldılar.

Bunun üzerine onları o (gürültü) **sarsıntı yakaladı da** Bir ses,bir sayha ve çığlı ki bundan dolayı yer sarsılmaya, deprem olmaya başladı, bundan dolayı rahatsızlanarak kendilerini kaybettiler de **yurtlarında diz üstü dona kaldılar.** Örneğin araplar, « اَلنَّاسُ جَثَّمَ » "Ennasu cesseme" derler ki bunun anlamı, *"oturdukları yerde ve hiç konuşmaksızın hareketsiz bir halde kalakaldılar"* demektir.

٧٩- ﴿فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ﴾

79. (Salih) o zaman onlardan yüz çevirerek şöyle dedi. "Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz."

Siz heva ve hevesin yolunu seçtiğinizden dolayı size hidayet yolunu gösterip Allah'ım emirlerini iletenleri sevmiyor ve istemiyorsunuz. Nasihat, fazihatı, rezaleti ortadan kaldıran Allah'ın bir lütfu ve ihsanıdır. Ancak nasihat buna rağmen insana ağır gelir ve sonu da kin ve öfkeyi doğurur.

Anlatıldığına göre, Semûd kavminin deveyi boğazlayıp öldürmeleri bir Çarşamba günü imiş. Bunun üzerine Hz. Sâlih toplumuna şöyle seslenir: *"Siz bundan sonra üç gün daha yaşayacaksınız. İlk günde yüzünüz*

sararacak, ikincisinde kızaracak ve üçüncü günde ise kararacaktır. Dördüncü günde de Allah'ın azabı gelip sizi bulacaktır." Nitekim durum dediği gibi olmuştur.

Yine anlatılır ki; Hz. Sâlih kendisine iman eden yüz on müslüman ile birlikte ağlar bir vaziyette çıkıp ayrıldı. Ne zaman ki kavminin helâk olduğunu ve tamamen yok olup ortadan kaldırıldıklarını öğrendi. Beraberindekilerle tekrar döndü ve onların yerlerine yerleşti.

❁ ❁ ❁

80. – 84. ÂYETLER

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ
مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ
بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا
أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ
وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَرًا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾

Meâli

80. Lut'u da peygamber olarak gönderdik. Kavmine şöyle dedi: "Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı alçaklığı siz mi yapıyorsunuz?"

81. Hakikaten siz, kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz haddi aşmış bir milletsiniz.

82. Kavminin cevabı: Onları (Lut'u ve taraftarlarını) memleketinizden çıkarın; çünkü onlar eteklerini çok temiz tutan insanlarmış! Demelerinden başka bir şey olmadı.

83. Biz de onu ve karısından başka aile efradını kurtardık; çünkü karısı geride kalıp yere geçenlerden oldu.

84. Ve üzerlerine (azap) yağmuru yağdırdık. Bak ki günahkarların sonu nasıl oldu.

Tefsiri

٨٠- ﴿وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾

80. Lut'u da peygamber olarak gönderdik. Kavmine şöyle dedi: "Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı alçaklığı siz mi yapıyorsunuz?"

Burada, « وَلُوطًا » ifadesi, « وَاذْكُرُوا لُوطًا » "ve Lut'u da hatırlayın" demektir. «اِذْ » kelimesi de Lut'tan bedeldir. « أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ » yani çirkinlik ve iğrençlikte devamlılık gösteren bir kötü işi mi yapıyorsunuz?!

« مَا سَبَقَكُمْ بِهَا » Yani sizden önceki toplumlardan hiçbirisi sizin işlediğiniz bu fiili, homoseksüelliği işlemiş, önceliği almış değildir. Bunun ilk örneğini ve hem de örneklerin en iğrencini veren sizsiniz. Sizden öncekilerde bunun benzeri bir örnek yoktur.Nitekim Hz. Peygamber (sav)'in şu hadisi de mana açısından ayettekine benzer. Rasulullah (sav) buyurmuş ki: « سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ » Bu konuda Ukkaşe seni geçti, bu ilk kez ona nasiptir.[6]

« مِنْ أَحَدٍ » de yer alan, « مِنْ » cer edatı zaidedir ve nefyi-olumsuzluğu tekit yani pekiştirmek içindir. Bir de istiğrak içindir yani zamanların ve dönemlerin tamamını kapsamına almak manasınadır. « مِنَ الْعَالَمِينَ» deki « مِنَ » edat, Teb'iz (Teb'id) içindir, yani kimisi,bazısı veya bir kısmı gibi manalara gelir Aslında bu,yeni bir cümledir. Önce « أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ » **"Bir kötülüğü mü, fuhuşu mu işliyorsunuz?"** diye onları yadırgayan, onlardan iğrenen ifadeyi zikretti, sonra da onları azarlayarak, nefretini dile getirerek de şöyle söyledi: **"Doğrusu dünyada bu**

---

[6] (Bak: Ahmed b. Hanbel, Müsned: 1/403,454)

iğrenç fiili ilk işleyen, örneğini ortaya koyan sizlersiniz."

٨١- ﴿إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ﴾

81. Hakikaten siz, kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz haddi aşmış bir milletsiniz.

Yüce Allah'ın, « إِنَّكُمْ » kavli, « إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ » demek olup, *"Siz, erkeklerle mi beraber oluyorsunuz?"* anlamındadır ve bu ayni zamanda bir önceki, ayette geçen, « أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ » kavlini de açıklamak içindir. Buradaki hemze yani «أ» soru edatı, tıpkı « أَتَأْتُونَ » de yer alan « أَ » soru edatı gibi inkar içindir. Buradaki, « إِنَّكُمْ » ifadesini kıraat imamlarından Nafi, Ebu Cafer ve Hafs haber cümlesi olarak değerlendirdiklerinden dolayı bir tek hemze ile, « إِنَّكُمْ » şeklinde okumuşlardır. Ancak adı geçenler dışındaki kıraat imamları ise bir soru cümlesi olarak değerlendirdiklerinden bunu iki hemzeli olarak, « أَ إِنَّكُمْ » şeklinde kıraat etmişlerdir. Örneğin arapçada, « أَتَى الْمَرْأَةَ » denilince, bununla *"kadınla cinsel ilişkiye geçtiğinde"* manası anlaşılır. Yine ayetteki, « شَهْوَةً » kelimesi de Mefulü Lehtir. Yani sırf şehevi duygularınızı tatmin için. Yoksa sizi bu duygunun ötesinde ona götüren mücerret manada şehvetin dışında bir başka şey yoktur. Kaldı ki bundan daha ağır bir yerme ve hakaret de olamaz. Çünkü bu sadece behimi-hayvani bir vasıftan, aşağılıktan öteye gidemez.

« مِنْ دُونِ النِّسَاءِ » demek yani kadınlardan tatmini değil, erkeklerden,... **"Hayır hayır! Siz isyanda sınır çizgilerini çiğneyen ve normal haddin dışına çıkan dışına çıkan bir toplumsunuz."** Rabbim burada bunlardan söz ederken, inkardan ihbara varan, yani onların durumlarını yadırgayan bir halden, yine onlar hakkında bilgi ve haber veren bir giriş yaptı. Çünkü onların işlemekte oldukları bu iğrenç halleri böyle bir ifadeyi gerekli kılıyordu. Söz konusu bilgi de, onların adetleri gereği had-

lerini aşan bir toplum oldukları gerçeğidir. Çünkü bunlar hemen her hususta ve her şeyde hadlerini aşmışlardır. İşte bunun içindir ki bu toplum şehevî arzularını tatmin için de sınırı aşmışlar ve normal yoldan giderilmesi gereken ihtiyaçlarını anormal yollardan gidermeye, erkeklerle beraber olmaya gitmişlerdir.

٨٢- ﴿ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴾

82. Kavminin cevabı: Onları (Lut'u ve taraftarlarını) memleketinizden çıkarın; çünkü onlar eteklerini çok temiz tutan insanlarmış! Demelerinden başka bir şey olmadı.

Kavminin cevabı: Onları (Lut'u ve taraftarlarını) **memleketinizden çıkarın;** Hz. Lut'un, onların işlemekte oldukları kötü ve iğrenç amel ile ilgili olarak onları yermesi, ağır uyarılarda bulunması üzerine cevap vermeleri yerine başka yollara başvurmaya kalkıştılar. Çünkü Hz. Lût, onları hadlerini aşmakla nitelemişti ki bu, her kötülüğün anası ve temelidir. Fakat onlar Hz. Lût'un kendilerine ikazda bulunduğu şeylerle hiç de alakası olmayan, verdiği öğütle ilgili bulunmayan şeylere başvuruyorlardı. Lut'un kavmi yandaşlarına emirler vererek Lut'un ve ona iman edenlerin birlikte yurtlarından çıkarılıp atılmalarını istemek oldu. **Çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmış! demelerinden başka bir şey olmadı.** Çünkü bu kimselerin kendileri tahareti, temizliği bırakmışlar da, bizim yaptığımız işi de fuhuş ve iğrençlikle değerlendiriyorlar. Nitekim İbn Abbas'tan gelen rivayete göre demiş ki: "Hz. Lût, onların övüne geldiği şeyden dolayı onları ayıplıyordu."

٨٣- ﴿ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴾

83. Biz de onu ve karısından başka aile efradını kurtardık; çünkü karısı geride kalıp yere geçenlerden oldu.

Yakın çevresinden olan ehlini ya da müminlerden olanlarını,... azaptan kurtardık. Çünkü karısı geride kalanlardan (kafirlerden) idi. O da azapta ebedi kalanlardan oldu. Burada Hz. Lut'un inanmamış olan hanımından söz edilirken, ayette dişil ifadesi yerine, eril ifadesine yer verilmiştir. Bunun da sebebi, erkeklerin sayıca kadınlardan fazla olmasıdır.

Hz. Lût'un karısı Sedom-Sodom'un kâfir toplumuna destek veren, onları himayesiyle destekleyen bir kadın idi. Rivayete göre, bu kadın Lût ile beraber çıkıp giderken, dönüp arkasına bakar, derken bu sırada kendisine bir taş isabet etmesiyle ölür.

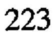
٨٤-﴿ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴾

84. Ve üzerlerine (azap) yağmuru yağdırdık. Bak ki günahkarların sonu nasıl oldu.

Biz de üzerlerine azap olsun için bir tür dehşet saçan bir yağmur saldık. Dediklerine göre Allah üzerlerine kükürt ve ateş yağmuru yağdırmış. Bir diğer rivayete göre de, onlardan orada ikamet etmekte olanlar oldukları gibi yerin dibine geçirildiler. Fakat orada yolcu olarak gelen misafirlerin ise,üzerlerine Allah taşlar yağdırmıştır.

Ebu Ubeyde diyor ki eğer bir yerde azap söz konusu ise, orada, « أَمْطَرْنَا » Azap, ceza vb. gibi şeyleri yağdırmak" manasınadır. Rahmet eğer söz konusu ise, orada da, « مَطَرَ » fiili kullanılır. **Bak ki günahkarların sonu nasıl oldu.** Kafirlerin akıbeti nice olurmuş gör hele...

❀ ❀ ❀

85. – 93. ÂYETLER

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا ۚ وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا ۚ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۚ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا

بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ
قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ
الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا
كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ
﴿٩٢﴾ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي
وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَى عَلَى قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾

Meâli

85. Medyene kardeşleri Şuayb'ı (peygamber olarak gönderdik) Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur. Size rabbinizden açık bir delil ile gelmiştir; artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların eşyalarına haksızlık etmeyin. Düzeltilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. eğer inananlar iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır.

86. Hem öyle tehdit ederek, inananları Allah yolundan alıkoyarak ve o yolu eğip bükmek isteyerek öyle her yolun başında oturmayın. Düşünün ki siz az idiniz ve O sizi çoğalttı.bakın ki, bozguncuların sonu nasıl oldu.

87. Eğer içinizden bir grup benimle gönderilene iman eder, bir grup da inanmazsa artık, Allah aranızda hükmedinceye kadar bekleyin. O hakimlerin en iyisidir.

88. Kavminden ileri gelen kibirliler: "Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber inananları memleketimizden kesinlikle çıkaracağız veya dinimize döneceksiniz" dediler. (Şuayb) dedi ki: İstemesek de mi?

89. Doğrusu Allah bizi ondan kurtardıktan sonra tekrar sizin dininize dönersek Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz Allah'ın dilemiş olması başka, yoksa ona geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimizin ilmi herşeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allaha dayanırız.

Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında hak ile hükmet! Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.

90. Kavminden ileri gelen kafirler: Eğer Şuayb'a uyarsanız o taktirde siz mutlaka hüsrana düşeceksiniz, dediler.

91. Derken onları şiddetli bir deprem yakalayıverdi de vatanlarında diz üstü çökekaldılar.

92. Şuayb'ı yalanlayanlar sanki orada hiç oturmamış gibiydiler. Asıl ziyana uğrayanlar Şuayb'ı yalanlayanların kendileri olmuştu.

93. (Şuayb) onlardan yüz çevirdi ve: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiklerini tebliğ ettim ve size nasihat de ettim. Şimdi kâfir bir kavme nasıl acırım" dedi.

Tefsiri

٨٥- ﴿وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

85. Medyene kardeşleri Şuayb'ı (peygamber olarak gönderdik) Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur. Size rabbinizden açık bir delil ile gelmiştir; artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların eşyalarına haksızlık etmeyin. Düzeltilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. eğer inananlar iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır.

Medyene kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik) Medyen bir kabile adıdır. Hz. Şuayb peygambere, peygamberlerin hatibi, güzel konuşanı denir. Çünkü kendisi, kavmiyle olan ilişkilerinde ve görüşmelerinde hep güzel üslup ile yaklaşmıştır. Oysaki onun halkı ölçü ve tartıda haksızlık eden bir toplum idiler. Alırken kendileri için ağır,başkalarına bir şey satarlarken de eksik tartarlardı. **Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur. Size rabbinizden açık bir delil**

gelmiştir; " Her ne kadar bu hüccetten Kur'an'da zikredilmemişse de, bu bir mucizedir. **Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın.** Ölçü ve tartının her ikisini de eksiksiz yerine getirin. Yani bir şeyi ölçekle alıp satıyorsunuz, ölçeklerinizde kendi lehinize fazlalık, müşteri aleyhine de eksiklik etmeyin. Tartarken de, terazide ayını şekilde bir yanlışlığa gitmeyin.

Burada, « مِيزَانَ » kelimesi tıpkı « مِيعَادْ » kelimesi gibi olup mastar manasınadır. **İnsanların eşyalarını eksik vermeyin.** Ölçekleri eksik ve tartıları da noksan tutarak halkı ezip sömürmeyin.

Hz. Şuayb'ın kavmi tüm alış-verişlerinde hep halkı aldatırlardı. « بَخَسَ » fiili, iki mef'ul alan bir kelimedir. Bunlardan ilk mef'ul, « النَّاسَ » "İnsanlar" kelimesidir. İkincisi de, « أَشْيَاءَهُمْ » "Şeylerini, eşyasını" kelimesidir.

Örneğin: « بَخَسْتُ زَيْدًا حَقَّهُ » denir ki, bu, *"Ben onun hakkını eksilterek bizzat onu zarara soktum"* demektir. **Düzeltilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın.** Yani ülkede üzenin sağlanmasından sonra,... Çünkü Peygamber ve velilerin, Allah'ın şeriatına tam bağlılık gösteren salih kimselerin o ülkelerde düzeni sağlamalarının ardından sizler anarşi çıkarmak ve hakkı tanımamak yoluyla huzuru ortadan kaldırmayın. Buradaki izafet tıpkı, (Sebe' 33) ayeti gibidir.

Yani: « بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ » gibi olup bu da, « بَلْ مَكْرُكُمْ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ» takdirindedir. **"Hayır, durum sizin söylediğiniz gibi değil. Aksine işiniz gece olsun gündüz olsun bize tuzak kurmaktan ibaret bulunuyordu." (Sebe' 33)** Yani ölçek ve tartı konusunda emredilenleri gerektiği gibi yerine getirmeniz, eksik ölçü ve tartılardan uzak durmanız ve bir de yeryüzünde huzursuzluk doğurmaktan kaçınmanız, **Eğer inananlar iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır.** Eğer doğru söylediğim hususunda bana inanıp güveniyorsanız bu, insanlık açısından olsun, karşılıklı görüşme ve diyalog noktasından olsun sizin adınıza daha iyidir.

٨٦- ﴿وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ مَنْ

اٰمَنَ بِهٖ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًاۚ وَاذْكُرُٓوا اِذْ كُنْتُمْ قَلٖيلًا فَكَثَّرَكُمْۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدٖينَ ﴾

86. Hem öyle tehdit ederek, inananları Allah yolundan alıkoyarak ve o yolu eğip bükmek isteyerek öyle her yolun başında oturmayın. Düşünün ki siz az idiniz ve O sizi çoğalttı.bakın ki, bozguncuların sonu nasıl oldu.

Köşe başlarını ele geçirmek suretiyle Hz. Şuayb'a inananlara azap ve işkencede bulunmayın.

Anlatıldığına göre Şuayb'ın kavmi halkı yolarını keserlermiş. Yine denildiğine göre, bunlar öşür toplamakla görevli kimselermiş. Halkın yollarını kesip, Allah'ın dininin doğru bir inanç sistemi olmadığını, eğri ve yanlış bir yol olduğunu söyleyerek insanların kafalarını karıştırıyor ve insanlar üzerinde baskı kuruyorlardı. Böylece Halkın hak dine girmelerine engel oluyorlardı.

« تُعِدُونَ » *"Tehdit ediyorsunuz"* fiili ve buna atfolunan şeyler hal olmak itibariyle mahallen mansupturlar. Dolayısıyla mana şöyle olmaktadır: "Halkı tehdit eder, Allah'ın dininin ve şeriatının yaşanmasına mani olur ve dini halka yanlış anlatarak eğri olarak gösterir bir halde yolları ve köşe başlarını tutmayın. **"Bir de sayınız oldukça az iken O'nun sayınızı arttırıp çoğalttığını da hatırlayın!"**

Ayetin bu kısmında yer alan, « اِذْ » edatı, zarf değil,mefulübihtir. Bu itibarla mana şöyle oluyor: **Düşünün ki siz az idiniz ve O sizi çoğalttı.**

Anlatıldığına göre İbrahim oğlu Medyen, Hz. Lut'un kızıyla evlenir ve yüce Allah da bunların soylarını bereketli kılar, Nesillerinin çoğalarak artmasını sağlar. **Bakın ki, bozguncuların sonu nasıl olmuştur.** Hz. Nuh'un, Hz.Hud'un, Hz. Salih'in ve Hz. Lut'un-Allah'ın selamı hepsinin üzerlerine olsun- kavimleri gibi dama önce geçen toplumların başına gelenlerden kendinize ders çıkarın ve onlardan ibret alın!

٨٧- ﴿وَاِنْ كَانَ طَٓائِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا بِالَّذٖٓي اُرْسِلْتُ بِهٖ وَطَٓائِفَةٌ لَمْ

يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَاۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِم۪ينَ ﴾

87. Eğer içinizden bir grup benimle gönderilene iman eder, bir grup da inanmazsa artık, Allah aranızda hükmedinceye kadar bekleyin. O hakimlerin en iyisidir.

Eğer içinizden bir grup benimle gönderilene inanır, bir grup da inanmazsa, Allah aranızda hükmedinceye kadar bekleyin. Yani batıl olanlara karşı Allah haklı olanlara yardım ederek her iki gurup arasındaki ihtilafı çözüme kavuşturana ve haklı olan tarafı üstün kılana dek bekleye durun!

İşte bu, Allah'ın kendilerinden intikam ya da öç alması konusunda kafirlere karşı bir tehdidi ve uyarısıdır. Bu, aynı zamanda mü'minleri sabretmelerine ve dayanıklılık göstermelerine de bir teşviktir. Bu arada müşrikler tarafından gelebilecek baskı, zulüm gibi durumlar karşısında da Allah aralarında hükmünü icra edip o müşriklerden intikâm alana kadar gereken hassasiyeti gösterip acele etmeden beklemeleri gereğini de hatırlatmaktır. Veya taraflardan her ikisine de bir hitap olup şu hususa dikkat çekmek içindir; Allah aralarında hükmünü ortaya koyana ve iyi ile kötü, zalim ile mazlum ve kâfir ile mümin tam olarak belirinceye kadar, müminler kafirlerden kendilerine yapılan eza ve cefaya karşı sabır göstersinler, acele bir hareketin içine girmesinler. Kafirlerin de iman eden kimselere karşı yapageldikleri kötülük ve ezaları iyice anlaşılana dek sabretsinler. **O hakimlerin en iyisidir.** Çünkü Allah'ın hükmü adildir, hak ve gerçektir. O'nun hükmünde herhangi bir korku ve zulüm endişesine hiçbir zaman yer yoktur.

٨٨- ﴿ قَالَ الْمَلَأُ الَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا اَوْ لَتَعُودُنَّ ف۪ي مِلَّتِنَاۜ قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا كَارِه۪ينَ ﴾

88. Kavminden ileri gelen kibirliler: "Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber inananları memleketimizden kesinlikle çıkaracağız veya dinimize döneceksiniz" dediler. (Şuayb) dedi ki: İstemesek de mi?

Yani sizin önünüzde iki seçeneğiniz, iki yolunuz var Bu ikisinden birini mutlaka tercih etmek zorundasınız. Bunlardan biri ya sürgüne gitmeniz, bu ülkeyi terkedip sınırlarımız dışına çıkmanız veya yeniden küfre, bizim sistem ve inancımıza dönmenizdir. **(Şuayb): İstemesek de**

mi? dedi. Ayetin bu son cümleleri içinde yer alan, « أَوَلَوْ كُنَّا »'da bulunan, « أ » yani hemze istifham-sorgulama içindir. « وَ » harfi de hal manasınadır. Dolayısıyla mana şöyle olmaktadır: *"Biz istemediğimiz halde buna rağmen siz yine de böyle bir durumda olarak bizi dininizi, kabule mi zorlayacaksınız. Oysa biz zaten bunu istemiyor ve buna karşı duruyoruz."* Onlar ise, *"evet, öyle yapacağız"* dediler.

٨٩- ﴿ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجّٰينَا اللّٰهُ مِنْهَا ۚ وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ رَبُّنَا ۚ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۚ عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴾

89. Doğrusu Allah bizi ondan kurtardıktan sonra tekrar sizin dininize dönersek Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz Allah'ın dilemiş olması başka, yoksa ona geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimizin ilmi herşeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allaha dayanırız. Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında hak ile hükmet! Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.

Bu ayetteki, « قَدِ افْتَرَيْنَا »'daki « قَدْ » bir «لَ » harfinin hazfedildiği varsayımıyla yemin manasınadır. Yani buna göre mana şöyledir: « وَاللّٰهِ لَقَدِ افْتَرَيْنَا » "Allah'a andolsun ki,...dininize tekrar dönersek....." Oysaki Allah bizi kurtarmıştı.

Eğer, "Şuayb peygamber, *"Şayet dininize dönersek,demiştir. Oysaki peygamberler için küfür muhaldir, olamazdır. Durum böyle olduğu halde Şuayb peygamber böyle bir sözü nasıl söylemiş olabilir ki?"* diye bir soru yöneltirsen, benim buna cevabım şudur; burada Şuayb, söz konusu olan konuşmasıyla değil, kendisine iman etmiş olan kavmini demek istemiştir. Ancak kendisini de söz gelimi, ifade açısından onlarla birlikte zikretmiştir. Yoksa kendisi için böyle bir durum asla söz konusu değildir. Belirttiğimiz gibi, lafın gelişi olarak söylenmiştir. Kaldı ki kendisi böyle bir durumdan beridir, uzaktır. Sadece çoğunluğun durumu göz önünde tutularak söylenmiştir. **Rabbimiz Allah dilemiş başka, yoksa ona geri**

dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Bize yakışmaz ve bizim için sizin dininize dönmemiz de doğru olmaz.Meğerki Rabbinizin ezeli muradında, dilemesinde bunu istemiş olması söz konusu olsun. Çünkü kainatta iyilik olsunu, kötülük olsun yüce Allah'ın meşieti yani dilemesi olmadıkça hiçbir şey gerçekleşmez. **Rabbimizin ilmi herşeyi kuşatmıştır.**

« عِلْمًا » "İlmen" kelimesi burada temyizdir. Yani O her şeyi bilendir. Çünkü O, kullarının durumlarının nasıl değiştiğini ve kalplerinin ne şekilde döndüğünü her yönüyle bilendir. **Biz sadece Allaha dayanırız.** Bizim imanımızda sebat etmemiz ve yakin manasında inancımızın artmasına bizi muvaffak kılmasında tek dayanağımız ve güvencemiz Allah'tır. **Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.**

Yani bu husustaki hükmünü sen ver. « الْفَتَاحَة » kelimesi hükümet etmek manasınadır. Çünkü hakka dayalı olarak yapılacak olan bir yargılama, muğlak ve içinden çıkılamaz gibi olan şeyleri açar,sonuca bağlar, İşte bunun için buna, « فَتْحْ » *"açma, açığa kavuşturma"* adı verilmiş oldu. Nitekim Umman halkı, kadıya-hakim ya da yargıca, « فَتَّاحْ » adını veririler ki bu, işleri ve olayları açıklığa kavuşturup sonuçlandıran demektir. **Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.**

Nitekim daha önce bu surede yer alan, 87. Ayetinde şöyle buyurulmuştu: "**O, hakimlerin en iyisidir.**" İşte yukarıdaki ayetin son kısmı da aynen böyledir.

٩٠- ﴿وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ﴾

90. Kavminden ileri gelen kafirler: Eğer Şuayb'a uyarsanız o taktirde siz mutlaka hüsrana düşeceksiniz, dediler.

Yani Şuayb'ın ardından giderek ona uymanız halinde eksik ölçüp biçmenin ve tartmanın size sağlayacağı fırsatları elden kaçırmış olursunuz. Çünkü Şuayb sizi hem eksik ölçüp biçmekten ve hem eksik tartıp

vermekten menediyor. Bu hususta size yasaklama getiriyor. Sizi her şeyi tam ve eksiksiz yapmaya, eşit davranmaya zorluyor. « لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ » daki « لِ » harfinin gündeme getirdiği yeminin ve bir de şartın cevabı, « إِنَّكُمْ إِذاً لَخَاسِرُونَ » cümlesidir ve bu cümle iki cevap yerine geçen bir cümledir.

٩١- ﴿ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴾

91. Derken onları şiddetli bir deprem yakalayıverdi de vatanlarında diz üstü çökekaldılar.

Öylece oldukları yerde ölüp kaldılar.

٩٢- ﴿ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴾

92. Şuayb'ı yalanlayanlar sanki orada hiç oturmamış gibiydiler. Asıl ziyana uğrayanlar Şuayb'ı yalanlayanların kendileri olmuştu.

Bu ayetin, « الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا » "Şuayb'ın peygamberliğini,..." kısmı mübtedadır. Bunun haberi de, « كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا » "sanki orada..." cümlesidir. **Asıl ziyana uğrayanlar Şuayb'ı yalanlayanların kendileridir.**

Yine burada da, « الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا » mübtedadır. « كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ» cümlesi de haberi-yüklemidir. Yoksa iki ayet öncesinde geçen, « إِنَّكُمْ إِذاً لَخَاسِرُونَ » "İyi bilin ki sizler büyük kayıplara,..." kısmı değildir. Burada böyle bir giriş-başlangıç yapılmasının içinde ihtisas, aidiyet ve özellik manası yatıyor. Sanki şöyle denilir gibi bir ifade var burada: "Ki Şuayb peygamberi yalanlayan o kimselerin kendileri bizzat helak olunmayı hakketmiş olanlardır. Sanki hiç evlerinde ve yurtlarında kalıp ikamet etmemiş gibi olanlar onlardır. Çünkü Şuayb peygambere tabi olanları Allah kesin olarak kurtuluşa erdirmiştir. Ki Şuayb peygamberi

yalanlayan o kimseler bizzat hüsrana uğrayan,zarar edip kaybedenlerdir. Yoksa Hz. Şuayb'a uyanlar değil. Çünkü onlar kârlı ve kazançlı çıkanlardır." İşte burada bu şekilde üst üste yapılan tekrarda bir mübalağaya yer veriliyor, Şuayb'ın kavminin onu yalanlamaları olayı gerçekten büyük bir durum ve felaket olarak bildiriliyor ve aynı zamanda başlarına gelenler de öylece aktarılıyor.

٩٣- ﴿ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالاَتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَى عَلَى قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴾

93. (Şuayb) onlardan yüz çevirdi ve: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiklerini tebliğ ettim ve size nasihat de ettim. Şimdi kâfir bir kavme nasıl acırım" dedi.

Hz. Şuayb önce kavminin durumu yüzünden büyük bir hüzne kapılıyor ve hemen bunun ardından da kendi kendini kınayarak diyor ki:

"Kendileri için üzüntü duyulmasına layık olmayan bir topluma karşı benim üzüntüm neden ve nasıl artsın ki! Çünkü onlar kafirlik yolunu seçtiler ve böylece de başlarına inen azabı da zaten böylece hakkettiler. Neden üzüleyim ki?" Veya bu şu manayadır: "Başınıza gelen bu hususları, yaptığım tebliğ ve uyarılarımla size karşı bir mazeretim kalmadı,sizi savunacak durumda değilim. Çünkü beni doğrulayıp onaylamadınız. Şimdi ben nasıl size üzülebilirim ki?"

94. – 102. ÂYETLER

وَمَٓا اَرْسَلْنَا فٖي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّٓا اَخَذْنَٓا اَهْلَهَا بِالْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَٓاءَنَا الضَّرَّٓاءُ وَالسَّرَّٓاءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾ وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتاً وَهُمْ نَٓائِمُونَ ﴿٩٧﴾ اَوَ اَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذٖينَ يَرِثُونَ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَٓا اَنْ لَوْ نَشَٓاءُ اَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓائِهَا وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الْكَافِرٖينَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَاِنْ وَجَدْنَٓا اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقٖينَ ﴿١٠٢﴾

Meâli

94. Hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, ora halkını, (peygamberi yalanlamalarından dolayı) yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır.

95. Sonra kötülüğü (darlığı) değiştirip yerine iyilik (bolluk) verdik. Nihayet sayıları çoğaldı ve: "Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamışlardı" dediler. Biz de onları, kendileri farkına varmadan ansızın yakalayıverdik.

96. O (kendilerine peygamber gönderilen) ülkelerin halkı iman etseler ve (günahtan) sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, dakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakaladık (cezalandırdık).

97. Yoksa o ülke halkı geceleyin uyurlarken kendilerine azâbımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

98. Ya da o ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirlerken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

99. Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın mühlet vermesinden emin olamaz.

100. Önceki sahiplerinden sonra yeryüzüne vâris olanlara hala şu gerçek ortaya çıkmadı mı ki: eğer biz dileseydik onların da günahlarını başlarına çarpardık! Biz onların kalplerini mühürleriz de onlar hakkı işitmezler.

101. İşte o ülkeler ki Onların başına gelenlerden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun ki, onlara peygamberleri apaçık deliller getirmişlerdi. Öyle iken iman etmek istemediler. Çünkü onlardan önce inkar etmeyi âdet edinmişlerdi. Allah kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler.

102. Onların çoğunda, sözünde durma diye bir şey bulamadık. Gerçek şu ki, onların çoğunu itaatten çıkan fasıklar gördük..

Tefsiri

٩٤- ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّآ أَخَذْنَآ أَهْلَهَا بِالْبَأْسَآءِ

وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿

94. Hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, ora halkını, (peygamberi yalanlamalarından dolayı) yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır.

Denir ki her bir şehrin ya da idari birimin bir kasabası, beldesi vardır. Bu ayette bir hazif bulunuyor. O da, « فَكَذَّبُوهُ » "Onu yalanla-dılar" cümlesi olup zaten biz bunu meal içerisinde, "... yalanlamışlardır" diye verdik.

Burada, « الْبَأْسَاءِ » umutsuzluk, fakirlik ve yoksulluk vb. gibi manalara gelir. « الضَّرَّاءِ » ise, sıkıntı, darlık, hastalık vb. gibi şeyler demektir. Bilindiği üzere söz konusu kavimler; Hz. Nuh, Hz, Hud, Hz. Salih, Hz. Lut ve Hz. Şuayb'ın kavimleri idiler. İşte bu beş kavim peygamberlerine karşı büyüklük gösterdiler, onları tanımadılar ve onlara uymaktan geri durdular. Dolayısıyla Allah da ayette belirtildiği felaketlerle onları ortadan kaldırdı veya onların can ve mallarını telef ederek onları cezalandırdı.

Yani üzerlerindeki kibir, gurur ve büyüklük taslama elbiselerini çıkarıp atsınlar da, zelil ve hakir olduklarını bilip iman etsinler için kendilerini mal ve can ile denedik.

٩٥- ﴿ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿

95. Sonra kötülüğü (darlığı) değiştirip yerine iyilik (bolluk) verdik. Nihayet sayıları çoğaldı ve: "Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamışlardı" dediler. Biz de onları, kendileri farkına varmadan ansızın yakalayıverdik.

Sonra kötülüğü (darlığı) **değiştirip yerine iyilik** (bolluk) **getirdik.** Yani onların içinde yaşamakta oldukları imtihanın ve sıkıntının yerine kendilerine bolluk, genişlik, huzur ve sağlık verdik. **"Taki sayıları çoğalıp arttılar,"** Çoğaldılar. Hem insan sayısı olarak, hem de kal ve servet

olarak gelişip büyüdüler. Nitekim Araplar, « عَفَ النَّبَاتُ » derler ki bu, "Bitki çoğaldı, uzadı, arttı" gibi manalarda kullanılır. Nitekim Hz. Peygamber (sav) bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır: «وَعَافُوا اللِّحَى» *"Ve sakalları da uzatın."*[7] Demek oluyor ki, « عَفَى » kelimesi uzatmak, çoğalmak, artmak vb. gibi manalara gelmektedir.

Sonra kötülüğü (darlığı) **değiştirip yerine iyilik** (bolluk) **getirdik. Nihayet çoğaldılar ve: "Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamışlardı" dediler.**

Dediler ki aslında insanların ve toplumların dönemler içerisinde kimi zaman darlık,kıtlık gibi olaylarla karşı karşıya kalmaları ve kimi zaman ise huzur ve bolluk içerisinde bulunmaları dünyanın olağan bir kanunudur. Nitekim bizim atalarımız da bizden önce bu durumları yaşamışlardır. Dolayısıyla meydana gelen olayların, günah ile, kötü bir hayat sürmekle alakası yoktur ki bundan dolayı bir cezalandırma ve azap olabilsin. Öyleyse atalarınız nasıl bir hayat sürmüş ve geçirmişlerse, siz de aynen o hayatı ve yaşantıyı devam ettirin! **"Bizde onları, kendileri farkına varmadan ansızın yakaladık."**

٩٦- ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾

96. O (kendilerine peygamber gönderilen) ülkelerin halkı iman etseler ve (günahtan) sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, dakat yalanladılar; biz de ettikleri yüzünden onları yakaladık (cezalandırdık).

Şimdi ayetin bu kısmını ele alalım. Ayetin başındaki « وَلَوْ » de yer alan, « لَ » "Lam" harfi, daha önce geçen, « وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ» (A'raf 94) ayetindeki *"Karyelere, şehir ve kasabalara"* işaret etmektedir. Sanki şöyle diyor gibidir: "Eğer peygamberlerini yalanlamaları

---

[7] Bak. Tirmizi, 2763 ve Nesai, 1/16,8/129 ve 182

yüzünden helak edilen şu kasaba halkları, küfür yerine iman etmiş olsalardı, Allah'a ortak koşacaklarına, şirkten uzak kalarak sakınsalardı, Biz muhakkak gökten yağmur sebebiyle bereket ve bolluk, yerden de her çeşit imkanlar verirdik. Hayrın, iyiliğin, bereket ve bolluğun her türünü tattırırdık. İbn Amir, « لَفَتَّحْنَا » okumuştur. **Fakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakalayıverdik.**

İnkarları, kafirlikleri ve kötü kazanç ve amelleri yüzünden onları yakaladık. Diğer taraftan adı geçen « لِ » harfinin cins manasında olması da caizdir.

٩٧- ﴿أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ﴾

97. Yoksa o ülke halkı geceleyin uyurlarken kendilerine azâbımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

٩٨-﴿أَوَ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ﴾

98. Ya da o ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirlerken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

Ayette geçen, « ضُحًى » kelimesi gündüz manasınadır. Esasen, « الضُّحَى » kelimesi, güneşin doğması esnasındaki ışığı, ziyası demektir. Ayrıca, « أَفَأَمِنَ » deki « فَ » ve « أَوَ أَمِنَ » deki « أَوَ » harflerinin ikisi de atıf-bağ edatıdırlar. Her ikisinin de başlarına inkar ve ret manasını içeren soru edatı olan "hemze" gelmiştir. « فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً » *"onları ansızın yakaladık"* cümlesi matufun aleyh-üzerine atıf yapılan cümledir. Ancak, « وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى » diye başlayan 96. ayet sonuna kadar matuf-atfedilen ile matufun aleyh-üzerine atıf yapılan arasında itiraz-parantez cümlesidir. İlk ayetin, « فَ » atıf-bağ edatıyla atfedilmesinin sebebi, mananın, *"Onlar bunu işlediler ve yaptılar da, biz de kendilerini ansızın yakalayıverdik. Şimdi bu gerçek durumdan sonra o kasabaların halklarına geceleyin azabımızın gelip onları kuşatmasından mı emin oldular ve*

aynı şekilde azabımızın gündüz vaktinde kendilerini yakala-masından mı güvencede oldular" demektir.

Kıraat imamlarından İbn Âmir, Nafi, Ebû Cafer ve İbn Kesir, "E ve Emine" cümlesini cezmli olarak, « أَوْ أَمِنَ » okumuşlardır. Dolayısıyla bu imamlar bu atıf edatını « أَوْ » olarak değerlendirmişler. Oysa diğer kıraat imamları ise, « ا » yi soru edatı olarak ayrı, « وَ » harfini de atıf edatı olarak değerlendirmişlerdir. Kıraat farkı bundandır.

Bu takdirde mana her iki değerlendirme yönüyle de olsa, burada, *"azabın gece veya gündüz vakti gelmesinde onlar için bir güvence ve emniyet asla yoktur."* Yani buradaki soru tarzı inkarı kapsamakla, o toplumların hiçbir zaman bir güven ve emniyetlerini bulunmadığının dikkatini çekmektedir.

Eğer, *"Nasıl oluyor da, atıf-bağ edatı olan harflerin başına bir soru edatı olan hemze gelebilir? Ki bu sorgulama kurallarına dilbilgisi açısından aykırıdır"* diye bir soru yöneltirsen, benim buna cevabım şöyle olur: "Aykırılık müfret-tekil olan kelimelerin birbiri üzerine atfedilmesindedir. Yoksa bir cümlenin diğeri üzerine bu şekildeki soru edatıyla atfedilmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü bu, yeni bir cümlenin kendisinden sonra gelen yeni bir cümle ile bağlantısını kurmak içindir. **"eğlenirlerken"** yani olmayacak ve hiç de kendilerine uygun düş-meyecek fiillerle eğlenip dururlarken, demektir.

٩٩- ﴿أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ﴾

99. Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın mühlet vermesinden emin olamaz.

Bu, « أَفَأَمِنُوا » *"Yoksa,... emin mi oldular?"* cümlesi, aslında, « أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى » "Yoksa kasabalar halkı emin mi oldular?" ifadesinin bir tekrarıdır. *"Allah'ın Mekri-tuzağı, acı son"* demek, kulunun hiç farkına varmaksızın yüce Allah'ın kendilerini kuşatıp ansızın yakalayıvermesidir.

İmam Şibli (r.a.) bu hususta şöyle diyor: *"Allah'ın mekri ya da*

tuzağı demek, yüce Allah'ın o toplumu veya kimseleri tapıp etmekte oldukları, uygulaya geldikleri iş, durum ve sistem üzere terketmesidir."

Rebi' bin Hasyem'in kızı da babasına şunu sorar: "*Babacığım bakıyorum da halk hep uyuyup dururlarken seni hiç uyur görmüyorum neden?"* Babasının kızına cevabı şöyle olur: *"Kızcağızım! Senin baban geceleyin uyurken Rabbinden ansızın gelebilecek azaptan korkuyor da ondan gecelerini uykusuz geçiriyor."* Rebi' bin Hasyem yukarıdaki sözleriyle, "geceleyin azabımızın ansızın onları yakalaması,... " ayetini hatırlatıyor ve insanın her an tetikte hazır olması ve Rabbine böyle bir hazırlıkla gitmesi gereğine dikkat çekiyor. **Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın** (böyle) **mühlet vermesinden emin olamaz.** Ancak kendilerini zarara sokarak böylece canlarına kıyan kafirler cehennemi boylayana dek kendilerini hep emniyette ve güvencede sayarlar,yoksa müminler değil. Onlar umut ile korku arasında olurlar hep.

١٠٠- ﴿أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ﴾

100. Önceki sahiplerinden sonra yeryüzüne vâris olanlara hala şu gerçek ortaya çıkmadı mı ki: eğer biz dileseydik onların da günahlarını başlarına çarpardık! Biz onların kalplerini mühürleriz de onlar hakkı işitmezler.

Bu ayetteki, « أَنْ لَوْ نَشَاءُ » cümlesi, « يَهْدِ » fiilinin faili-öznesi olması itibariyle merfudur. « أَنْ » ise, şeddeli « أَنَّ » edatının hafifle-tilmiş halidir. Yani bu şu demektir:"Kendilerinden önce gelip geçenlerin yer ve yurtlarına konarak yerleşen ve bu durumdaki onlara ait topraklara mirasçı olarak yerleşenler hala gerçek kendileri için aydınlanmadı mı? Eğer Biz isteseydik onlardan öncekileri helak suretiyle ortadan kaldırdığımız gibi, onların yerlerine mirasçı olarak geçenleri de yapıp işledikleri günahları yüzünden felakete uğratır ve böylece miras bırakanları helak ettiğimiz gibi onların varislerini de aynen helak ederdik."

Yine burada, "Hidayet" kelimesi, « لِ » cer edatıyla müteaddi-geçişli fiil olmuştur. Bu da "Tebyin-ortaya çıkarmak, ilan etmek" gibi manalara gelir. **"Biz onların kalplerini mühürleriz onlar gerçekleri**

işitmezler." Burada, « وَنَطْبَعُ » cümlesi bir yeni cümledir. Manası da, *"Biz mühürleriz, damgalarız"* demektir. Haliyle mühürlü ve damgalı olan bir kimse de vaaz ve öğütten anlamaz.

١٠١- ﴿تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَائِهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ﴾

101. İşte o ülkeler ki Onların başına gelenlerden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun ki, onlara peygamberleri apaçık delilller getirmişlerdi. Öyle iken iman etmek istemediler. Çünkü onlardan önce inkar etmeyi âdet edinmişlerdi. Allah kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler.

Bu ayette, « تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ » kavli tıpkı, « هَذَا بَعْلِي شَيْخًا » kavli gibidir.**" Benim şu kocam da yüz yaşına gelmiş yaşlı bir ihtiyar iken,..." (Hud,72)** Mübteda, haber ve hal olması itibariyle onun gibidir. Ya da, « الْقُرَى » kelimesi, « تِلْكَ » kelimesinin sıfatıdır. « نَقُصُّ » fiili de bunu haberi olur. İşte bu durumda ayetin manası şöyle olur: "Nuh (a.s)'un kavminden tutun da Şuayb (a.s)'ın kavmine gelene dek adı geçen peygamberlerin kavmine ait Biz sana bir takım bilgiler, haberler vereceğiz. Ancak yine bu kavimlere ait kimi haberler olmuş olmasına rağmen onları da sana bildirmeyeceğiz. **Andolsun ki, peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişlerdi. Fakat önceden yalanladıkları gerçeklere iman edecek değillerdi.** Peygamberleri onlara apaçık mucizelerle gelmelerine rağmen, onların kavimleri elçilerin mucizelerle gelmiş olmalarına da inanmadılar. Çünkü daha peygamberler gelmeden önce de bunlar ayetler, mucizeleri yalanlamışlardı. Ya da, Peygamberlerin kendilerine geldiği ilk zamanlarda, onları yalanlamaları sebebiyle artık bundan böyle bu yalanlama ve inkar etme işini hayatları boyunca ölene dek sürdürdüler ve öylece ölüp gittiler. Oysa hayatları boyunca yeni yeni mucizelerin gelmesine rağmen onlar inatlarını hep sürdürdüler. Bu inat üzere de öldüler.

Bir de, « لِيُؤْمِنُوا » daki « لِ » harfi de nefyi, olumsuzluğu tekit yani pekiştirmek içindir. **İşte kâfirlerin kalplerini Allah böyle mühürler.** Çünkü Allah, onların küfürde sebatı seçtiklerini ve tercihlerini biliyor ve bundan ötürü de kalplerini mühürlemiştir.

١٠٢- ﴿وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ﴾

102. Onların çoğunda, sözünde durma diye bir şey bulamadık. Gerçek şu ki, onların çoğunu itaatten çıkan fasıklar gördük..

Ayetin, « لِأَكْثَرِهِمْ » deki « هِمْ » zamiri mutlak manada insanları ele almaktadır. Yani ayette şöyle denilmek isteniyor: *"Doğrusu insanların çoğu iman konusunda Allah'a verdikleri sözlerini, ahitlerini ve sözleşmelerini bozdular."* Ayet burada, bir muterize-parantez cümlesidir. Yani zamir mutlak manada "insanları" kapsıyorsa bu bir parantez cümlesidir. Eğer, "Ekserihim"deki zamir adı geçen toplumları söz konusu ediyorsa bu takdirde, ayet bir parantez-muterize cümlesi değil, önceki kelamı,ayet ya da cümleyi tamamlar mahiyettedir."Çünkü önceki ümmetler herhangi bir zarar veya bir korkunun söz konusu olması halinde Allah'a söz verirlerken, "Şayet sen bizi kurtarırsan biz de kesin olarak sana iman edeceğiz" diye söz verirler, sonra da Allah onları kurtarınca, Allah'a verdikleri misak ve ahitlerini bozarlar. **Gerçek şu ki, onların çoğunu yoldan çıkmış bulduk.**

Burada, « وَإِنْ » aslında, « وَإِنَّ » takdirindedir. Yani durum ve mesele,olay bu iken, onların çoğunu Allah'a itaatten çıkmış olduklarını bulduk,demektir. Buradaki, « وُجُودٌ » yani « وَجَدَ » fiili, ilim-bilmek manasınadır. Bunun ilim yani bilmek manasında olduğunu da, başına, şeddeli « إِنَّ » den hafifletilmiş, « إِنْ » edatının ve bir de « لَفَاسِقِينَ » daki « لِ » lamı farikanın gelmiş olmasından anlayıp çıkarıyoruz. Bu ise ancak mübteda-haber yani isim cümleleriyle mübteda ve haberin başına dahil olan-gelen fiillerde caizdir. İşte bundan da bunun bilmek manasında olduğunu öğreniyoruz. Dolayısıyla mana şöyledir: **"Yalnız ... fasıklar olarak bilmişizdir."**

103. – 116. AYETLER

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ فَظَلَمُوا
بِهَاۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾ وَقَالَ مُوسٰى يَا
فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ ﴿١٠٤﴾ حَقِيقٌ عَلٰٓى أَنْ لَآ
أَقُولَ عَلَى اللّٰهِ إِلَّا الْحَقَّۜ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَرْسِلْ
مَعِيَ بَنٖٓي إِسْرَٓائِيلَۜ ﴿١٠٥﴾ قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَأْتِ بِهَآ إِنْ
كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٠٦﴾ فَأَلْقٰى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌۚ
﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٠٨﴾ قَالَ الْمَلَأُ مِنْ
قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌۙ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ
أَرْضِكُمْۚ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُوٓا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي
الْمَدَٓائِنِ حَاشِرِينَۙ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾ وَجَٓاءَ
السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوٓا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٣﴾
قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾ قَالُوا يَا مُوسٰٓى إِمَّآ أَنْ تُلْقِيَ
وَإِمَّآ أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ أَلْقُواۚ فَلَمَّآ أَلْقَوْا
سَحَرُوٓا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَٓاؤُ بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

Meâli

103. Sonra onların arkasından Mûsa'yı mucizelerimizle Firavun ve kavmine gönderdik de o mucizeleri inkâr ettiler de bak ki, o bozguncuların sonu ne oldu.

104. Musa dedi ki: "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."

105. Birinci vazifem Allah hakkında gerçekten başkasını söylememek benim üzerime borçtur. Size Rabbinizden açık bir delil ile geldim. Artık İsrailoğullarını benimle bırak."

106. (Firavun) dedi ki: eğer bir mucize getirdiysen ve gerçekten doğru söylüyorsan onu göster bakalım.

107. Bunun üzerine Musa asasını yere attı. O hemen apaçık bir ejderha kesiliverdi.

108. Ve elini (cebinden) çıkardı. Birden bire o da seyredenlere bembeyaz görünüverdi.

109. Firavunun kavminden ileri gelenler dediler ki: "Bu çok bilgili bir sihirbazdır.

110. Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Ne emredersiniz?

111. (Onlar) Dediler ki: Onu da kardeşini de beklet, şehirlere toplayıcılar (memurlar) yolla.

112. Bütün bilgili sihirbazları getirsinler.

113. Bütün sihirbazlar Firavuna geldiler ve: "Eğer üstün gelen biz olursak, bize kesin bir mükâfat var mı?" dediler.

114. Firavun: Evet hem o vakit siz mutlaka yakınlarımdan olacaksınız, dedi.

115. Sihirbazlar: Ey Musa! Sen mi (hünerini) ortaya atacaksın, yoksa atanlar biz mi olalım? dediler.

116. (Musa) "Siz atın" dedi. Onlar atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular ve büyük bir sihir gösterdiler.

Tefsiri

١٠٣- ﴿ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ فَظَلَمُوا بِهَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴾

103. Sonra onların arkasından Mûsa'yı mucizelerimizle Firavun ve kavmine gönderdik de o mucizeleri inkâr ettiler de bak ki, o bozguncuların sonu ne oldu.

Bu ayetin baş tarafında, « ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ » kavlindeki «هِمْ» zamiri, yine bu surede yer alan ve biraz önce geçen, "101." Ayet olan, « وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ » kavlindeki, « رُسُلُهُمْ » "peygamberler, elçiler" kelimesine aittir, racidir. Ya da, geçen ümmetlere racidir. **O mucizeleri inkâr ettiler.** « فَظَلَمُوا بِهَا » demek yani ayetlerimizi inkar ettiler, demektir. Dikkat edilirse ayette geçen, "Zulüm" kelimesi burada küfür manasında inkarcılık olarak kullanılmıştır. Çünkü ister küfür yani inkarcılık olsun, ister zulüm olsun her ikisi de aynı noktada buluşmaktadır ki, bu da küfür ya da inkar anlamındadır.

Nitekim Yüce Rabbimiz bir ayetinde şöyle buyuruyor:**"Doğrusu şirk-Allah'a ortak koşmak büyük bir zulümdür."(Lokman, 13"** İşte bu ayette de zulmün küfür yani inkar anlamında olduğu gerçeği gözler önüne serilmiş bulunmaktadır. Ya da burada geçen "Zulüm" ifadesi, "İnsanlar gelen mucizeler sebebiyle Mûsa'ya iman edince, bu yüzden Firavun ve adamları halka zulmetmeye başladılar, eziyette bulundular" anlamındadır. Veya bunun anlamı ya da yorumu şöyle olabilir: "Gelen mucizeler sebebiyle o mucizelere iman etmeleri vacip-farz olduğu halde, onlar iman yerine küfrü alıp seçtiler. Dolayısıyla onların küfürleri yani inkara kalkışmaları bu manada bir zulümdür, haksızlıktır. Çünkü bunlar küfrü konmaması, yerleştirilmemesi gereken yere koydular ki bu yer imanın olması ve bulunması gereken yerdir. **ama bak ki, fesatçıların sonu ne oldu.** Sonunda denizde boğulup helak oldular.

١٠٤- ﴿ وَقَالَ مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

104. Musa dedi ki: "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tara-

fından gönderilmiş bir peygamberim."

O çağlarda tıpkı İran krallarına "Kisra" unvanı verildiği gibi, Mısır krallarına da "Firavun" unvanı veriliyordu. Sanki "Ey Mısır kralı!" diye hitap ediliyor gibi, bir sesleniş. Asıl adı Kabus ya da Velid bin Musab bin Reyyan'dır.

"Mâsa, ben âlemlerin Rabbi tarafından sana gönderilen elçisiyim" deyince Firavun da: "Sen yalan söylüyorsun, sana inanmıyorum" dedi. İşte bunun üzerine Hz. Mâsa da dedi ki:

١٠٥- ﴿حَقِيقٌ عَلَىٰٓ أَنْ لَآ أَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِيٓ اِسْرَآئِيلَ﴾

105. Birinci vazifem Allah hakkında gerçekten başkasını söylememek benim üzerime borçtur. Size Rabbinizden açık bir delil ile geldim. Artık İsrailoğullarını benimle bırak."

Yani asıl doğru söylemesi ve konuşması gereken benim,sen ne demek istiyorsun!? Kısaca, bir sözün söyleyeni ben isem, mutlaka hak ve gerçek olanı söylememi,dile getirmem bana vacip-farzdır. Ben hiç yalan söyleyebilir miyim? Onu gerçek anlamda yerine getirmesi gereken kişi de benim!

Kıraat imamlarından İmam Nafi', « حَقِيقٌ عَلَىٰ » kavlini, « حَقِيقٌ عَلَيَّ» olarak kıraat etmiştir. Yani, *"Yüce Allah hakkında yanlış bir şey konuşmamak ve yalnıza doğru olanı söyleyip konuşmak benim üzerime farz olan bir görevimdir. Sadece doğruyu ve doğru olani söylerim."*

İşte bu kıraate göre, « الْعَالَمِينَ » kavli üzerinde vakf olunur. Birinci okuyuşa yani, « عَلَىٰ » kıraatine göre, « حَقِيقٌ » kelimesini bir önceki ayette geçen, « رَسُولٌ » kelimesine vasfı olması itibariyle vasletmek-birleştirmek caiz olur. Übeyy kıraatinde olduğu gibi, « عَلَىٰ » edatı burada « بِ » cer edatı manasınadır.

Yani: *"Ben yanlış söylememeye gerçekten layık olanım"* demek olur. Ya da, « عَلَى » edat, «الرسل» kelimesindeki fiil manası üzerine taalluk ediyor olabilir. Buna göre de mana şöyle olur: "Doğrusu gerçekten risalet görevine layık ve buna hak kazanan bir elçiyim ben. Ben Allah aleyhinde yanlış bir şey söylememek ve sadece hak-gerçek ve doğru olanı söyleyip aktarmakla görevli olarak gönderildim." **Size Rabbinizden açık bir delil getirdim; artık İsrailoğullarını benimle bırak."** Görevlendirilmiş bir elçi olduğumu açıkça sergileyen,... **Artık İsrail oğullarını benimle bırak."** Çekil bunların önünden, benimle birlikte öz yurtları olan mukaddes topraklarına dönebilsinler.

Bilindiği gibi Mısır'da görev yapan Hz. Yusuf (a.s)'un ölümü üzerine Firavun hanedanı Esbat-İsrailoğulları soyuna baskın geldi, onları kendi egemenliğine aldı ve kendilerini köleleştirdi. Yüce Allah bunları Hz. Mûsa (a.s) sayesinde kurtardı. Hz. Yusuf'un Mısır'a girişiyle Hz. Musa'nın gelip ortaya girmesi arasında tam dört yüz bin yıllık bir süre geçmiştir.

Kıraat imamlarından Hafs, « مَعِىَ » kavlini, « مَعِى » olarak okumuştur.

١٠٦- ﴿ قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَأْتِ بِهَٓا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾

106. (Firavun) dedi ki: eğer bir mucize getirdiysen ve gerçekten doğru söylüyorsan onu göster bakalım.

(Firavun) **dedi ki: eğer bir mucize getirdiysen ve gerçekten doğru söylüyorsan** seni bize elçi olarak gönderen tarafından bir kanıt getirmiş isen, **göster de görelim!"** Davanı ve iddianı doğrulaman için öyleyse getir onu ve bu konudaki doğruluğunu kanıtla!

١٠٧- ﴿ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ ﴾

107. Bunun üzerine Musa asasını yere attı. O hemen apaçık bir ejderha kesiliverdi.

Ayette geçen, « إِذَا » edatı ansızın anlamını meydana getirmek için-

dir. Bu, mekan-yer zarfı olup, arapçadaki, « ثَمَّ » ve « هُنَاكَ » manalarınadır. Bu, türkçedeki işte, *"İşte orada, orada"* ifadelerinin karşılığıdır. « ثُعْبَانٌ » yılan türünden bir azman, ejderha demektir.

"Anlatıldığına göre bu ejderha erkek imiş ve ağzı da tamamen açıkmış. İki çenesi arasındaki açıklık mesafesi de seksen zira-arşın (68x80=5.440cm.) imiş. Bu ejderha alt çenesini yere, üst çenesini -de sarayın suru üzerine koymuş. Ejderha daha sonra Firavundan yana döner, bunun üzerine Firavun da hemen kaçmaya başlar ve ilk kez kokusundan yellenir. Oysa daha önceleri hiç yellenmemiş. Ejderha halkın üzerine doğru yürür. Bundan dolayı halktan on beş bin kişi ölüverir. Kimisi kimisini kargaşada öldürür. İşte kaçmakta olan Firavun bu sırada, *"Ey Musa! Onu tut, bırakma! Ben sana iman ediyorum"* diye korkusundan bağırır. Hz. Mûsa da, onu tutar-alır ve o da eski haline, asaya dönüşür."

١٠٨- ﴿وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ﴾

108. Ve elini (cebinden) çıkardı. Birden bire o da seyredenlere bembeyaz görünüverdi.

Elini cebinden, yeninden çıkarınca, bir de ne görsünler bakanları şaşırtıcı şekilde hayret ve şaşkınlık içerisinde bırakan bembeyaz bir el. "Bakanlar için beyaz gözüken bir şey öyle hemen dikkat çekmez. Eğer sözü edilen beyazlık olağan durumun dışında ve gerçekten hayret ve şaşkınlık uyandıracak türden ise ancak dikkat çeker ve bakanları o yöne yöneltir.Halkın toplanıp o tarafa doğru yönelmelerini sağlar. İşte Hz. Musa'nın da elinin beyazlığı böyle idi.

Rivayet olunduğuna göre, Hz. Musa başta henüz mucizeye dönüşmeden elini olağan haliyle Firavuna gösterir ve: "Bu nedir?" diye sorar. O da: "Senin elindir" der. Daha sonra Hz. Musa elini cebine-yenine sokup tekrar çıkarınca, bir de ne görsün eli ışıl ışıl parıldıyor. Öyle ki elinin ışınları güneşin ışınlarını bastırıyor. Hz. Musa (as)'ın teni olağan üstü bir esmerliğe sahipti,o tümüyle esmer idi.

١٠٩- ﴿قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ﴾

109. Firavunun kavminden ileri gelenler dediler ki: "Bu çok bilgili bir sihirbazdır.

Büyü ya da büyünün her çeşidini bilen ve bu alanda uzman olan maharet sahibi bir kimsedir. Hz. Mûsa'nın elinde bulunan asa halka yılan olarak hayallerinde şekillenip görülürken, esmer olan teni de beyaz olarak yansıyordu.

Aslında bu söz "Şuâra" suresinde Firavun'a nisbet edilirken burada ise Firavun'un adamlarına nisbet ediliyor. Çünkü Şuara suresinde, "Firavun önde gelen adamlarına dedi ki:" şeklinde gelmiştir. Ya da ihtimaldır ki, bizzat bu sözü Firavunun kendisi söylemiştir de, peşinden de adamları da aynı sözü tekrarlayıp söylemiş olabilirler. Diğer taraftan Firavunun sözü « سِحْرٌ » kelimesiyle, adamlarının ifadesi de, « هُنَالِكَ » ile hikaye edilmiş olabilir. Yahut da bu sözü ilk söyleyen Firavun olmuş olabilir, adamları da aynı ifadeyi ondan alarak onlar da kendilerini izleyen adamlarına bunu söylemiş olabilirler.

١١٠- ﴿ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴾

110. Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Ne emredersiniz?

Bu, « أَمَرْتُهُ » ifadesinden alımadır ki, onunla istişarede bulundum, manasınadır. , « فَأَمَرَنِي بِكَذَا » bana şöyle bir yol gösterdi, demektir. Yani biriyle bir konuda danıştığın ve o da sana görüşünü belirtince, işte o ifade için bu cümle kullanılır. Aslında bu, Firavuna ait bir sözdür. Firavunun önde gelen ekabir takımından adamları, **"Bu çok bilgili bir sihir bilginidir. Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor"** demeleri üzerine Firavun da, **"ne buyurursunuz?"** diye adamlarına soruyordu.

١١١- ﴿ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴾

١١٢- ﴿ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴾

111. (Onlar) Dediler ki: Onu da kardeşini de beklet, şehirlere toplayıcılar (memurlar) yolla.

112. Bütün bilgili sihirbazları getirsinler.

Kıraat imamlarından İmam Asım ve Hamza « أَرْجِهْ » kelimesindeki

"He-el-hau" harfini sakin yani harekesiz olarak cezimli-tutarlı okumuştur. Manası da, *"Tehir et, ertele, tut, beklet, hapset"* demektir. Yani,"onu bu hususta biraz oyala, geciktir, onun hakkında aceleci davranma" demektir. Ya da "sanki Firavun, hemen Hz. Musa'yı öldürmeye niyetlendi de, çevresindekiler ona, "hemen öldürme, onun öldürülmesini biraz ertele, bir süre beklet. Halk tarafından onun sihir konusundaki durumu tam olarak aydınlanana dek beklet, hemen öldürme" demektir. **Şehirlere toplayıcılar** (memurlar) **yolla.** Burada, el-Haşirin" kelimesi," toplayıcılar, bulmaya çalışanlar" manasına dır.

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « سَاحِرٍ » kelimesini « سَحَّارِينَ » olarak okumuşlardır. Bu durumda mana şöyle olur: "Maharet ve uzmanlıkta hiç olmazsa en az onun kadar sihrin her çeşidini bilen veya ondan çok daha iyi bilen sihirbazları bulup sana getirsinler."

١١٣- ﴿وَجَٓاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوٓا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ﴾

113. Bütün sihirbazlar Firavuna geldiler ve: "Eğer üstün gelen biz olursak, bize kesin bir mükâfat var mı?" dediler.

Burada, tek elif ile, « اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا » kısmı haber cümlesi olarak, *"Büyük ve çok önemli bir ödülün kesinliği"* manasında olmak üzere kıraat imamlarından Hicaz ekolü ve Hafs bu şekilde okumuşlardır.

Eğer bir okuyuş üzerinde Mekke ile Medine ekolü ittifak ederlerse bunlara Hicaz ekolü denir. Yani Medine ekolünden Nafi' ve Ebu Cafer ile Mekke ekolünden İbn Kesir ve Asım rivayetiyle Hafs böyle okumuşlardır, demektir. Bunlar dışındaki kıraat imamları ise iki hemzeli olarak, « أَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا » olarak okumuşlardır.

Burada, « فَقَالُوا » diye « فَ » harfiyle getirmedi. Çünkü bu, bir kimsenin soru sormasının takdir edilmesi üzerine söylenmiş bir ifadedir. Yani: *"Sihirbazlar Firavuna geldiklerinde ona ne dediler?"* sorusuna bir karşılıktır. Dolayısıyla cevap da şöyle olmuştur: **"Dediler ki: Bize önemli bir ödül var değil mi?"** Yani üstün gelmeleri durumunda mutlaka

bunun bir karşılığı olacaktır. « أَجْراً » kelimesindeki tenvin ise tazim yani ödülün büyük olmasını belirtmek içindir. Sanki sihirbazlar şöyle der gibiler, **"Eğer sihir ve büyümüzle Musa'yı yenersek, mutlaka ve kesin olarak bizim bu hizmetimize karşılık bize önemli bir ödül olacaktır, dediler."**

١١٤- ﴿ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴾

114. Firavun: Evet hem o vakit siz mutlaka yakınlarımdan olacaksınız, dedi.

Huzuruma ilk girenler siz olacağınız gibi yanımdan en son ayrılacaklar da siz olacaksınız.

Büyücülerin sayıları yetmiş bin veya seksen bin yahut da üçyüz binin üzerinde idiler.

١١٥- ﴿ قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴾

115. Sihirbazlar: Ey Musa! Sen mi (hünerini) ortaya atacaksın, yoksa atanlar biz mi olalım? dediler.

Bildiklerimizi önce bizler mi sergileyelim? Buradaki bu ifadelerden öyle anlaşılıyor ki, büyücüler, önceliğin kendilerine tanınmasını istemekte oldukça fazla arzulu bulunuyorlar. İstiyorlar ki, bu hususta öncelik kendilerine verilsin. Çünkü muttasıl-bitişik zamirle birlikte munfasıl-ayrık zamir bunu pekiştirdiği gibi, haberi de marife-belirli kılmıştır.

١١٦- ﴿ قَالَ أَلْقُوا فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاؤُ بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴾

116. (Musa) "Siz atın" dedi. Onlar atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular ve büyük bir sihir gösterdiler.

Hz. Musa (as) onlara dedi ki, önce siz atın bakalım! dedi. Hz. Musa böylece bizzat sırayı onlara vererek ilk tercihin onların olmasını söylemiş olması, aslında güzel bir davranıştır. Böylece Hz. Musa karşıtlarına böyle bir öncelik fırsatını vererek iyi bir örnek sergilemiş oluyor. Nitekim karşılıklı bir münazaraya-tartışmaya girişen tarafların konuya başlama-

dan önce birbirlerine karşı bu türden bazı jestler sergilerler. İşte bu da ona benzer bir durumdur.

Özellikle Hz. Musa, onların canla-başla arzuladıkları önceliği onlara verdi. Çünkü Hz. Mûsa hem onları önemsemiyor. Hatta küçümsüyordu. Zira Hz. Mûsa, hiçbir sihrin ya da büyünün hiçbir zaman bir mucizeye üstün gelmeyeceği ve yenmeyeceği gerçeğine dayanıp güveniyordu.

Onlar atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular. Türlü yollarla hünerlerini, hile ve dümenlerini sergilediler. Gerçek olmayan şeyleri gerçek imiş gibi hayal ettirdiler. Anlatıldığına göre sihirbazlar ya da büyücüler ellerindeki kalınca halatvari ipler, uzun tahta ya da odunlar ortaya attılar. Bir de ne görsünler, ortadaki ipler ve tahta ya da odunlar yılanlar misali alanları dolduruvermişler Ve bir biri üzerine binip duruyorlar. **"onları korkuttular."** Onları büyük bir korku ve dehşet içinde bıraktılar. Sihirbazlar yaptıkları bu büyülerle sanki hile ve tuzaklarla halkın korku ve dehşete kapılmasını arzular gibiydiler. **"Ve büyük bir sihir gösterdiler."** Sihir alanında veya onu görenlerin gözünde büyük bir sihir ortaya koymuş oldular.

117. – 126. ÂYETLER

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَۚ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَۚ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَۚ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَۚ ﴿١١٩﴾ وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَۚ ﴿١٢٠﴾ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَۙ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْۚ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِي الْمَدٖينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَٓا اَهْلَهَاۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعٖينَ ﴿١٢٤﴾ قَالُٓوا اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَۚ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَٓاءَتْنَاۜ رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمٖينَۚ ﴿١٢٦﴾

Meâli

117- Biz de Musa'ya "Asanı bırakıver" diye vahyettik. Bir de baktılar ki, onların bütün uydurduklarını yakalayıp yutuyor.

118- Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların bütün yaptıkları yok olup gitti.

119- İşte Firavun ve kavmi, orada mağlup oldu ve küçük düşerek geri döndüler.

120- Sihirbazlar ise hep birden secdeye kapandılar.

121. "Âlemlerin Rabbine inandık" dediler.

122- "Musa ve Harun'un Rabbine.

123- Firavun dedi ki: "Ben size izin vermeden ona iman mı ettiniz? Bu, hiç şüphesiz bir hile. Siz bu hileyi şehirde kurmuşsunuz. Yerli halkı oradan çıkarmak istiyorsunuz. Ama yakında (bazınıza gelecekleri) anlarsınız.

124- Mutlaka ellerinizi ve ayaklarını çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi birden asacağım!"

125. Onlarda: biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz.

126- Sen sadece Rabbimizin ayetleri bize geldiğinde onlara inandığımız için bizden intikam alıyorsun. Ey bizim Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve canımızı müslüman olarak al.

Tefsiri

١١٧- ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ﴾

117- Biz de Musa'ya "Asanı bırakıver" diye vahyettik. Bir de baktılar ki, onların bütün uydurduklarını yakalayıp yutuyor.

Ayette geçen, « تَلْقَفُ » kelimesini kıraat imamlarından imam Hafs « ل » harfinin sükunu ve « ق » harfinin de fethasıyla « عَلِمَ » babından yani dördüncü baptan « تَلْقَفُ » şeklinde okumuştur. Diğer kıraat imamları ise, « تَلَقَّفُ » şeklinde ziyade baptan 0kumuşlardır. Kelime, *"hızlıca yakalayıp yutmak"* manasınadır.

« مَا يَأْفِكُونَ » fiilindeki « مَا » edatı mevsuledir-ilgi zamiridir veya mastar anlamındaki "Ma"dır. Yani, « مَا يَأْفِكُونَهُ » demektir. Yani onu haktan batıla döndürürler ve onu iftira ile uydururlar. Veya onların uy-

durmaları, *"uydura geldikleri şeyi"* uydurma, yalan ve iftira olarak adlandırmaları sebebiyledir.

Rivayete göre Hz. Musa'nın asası vadi dolusu odunları ve ipleri hemen yutup yok edince, Musa asasını kaldırdı ve asa da hemen eski haline dönüşüverdi. Yüce Allah da kudretiyle o oldukça büyük ve iri cisimleri yok edip ortadan kaldırdı veya yüce onları, inkarcıların göremeyecekleri şekilde un ufak eyleyip latif parçalar haline soktu. Bu durum karşısında büyücüler dediler ki: "Şayet bu, bir sihir ya da büyü olmuş olsaydı kesin olarak bizim meydana attığımız iplerimiz ve asalarımız yerlerinde kalırlardı."

١١٨- ﴿ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

118- Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların bütün yaptıkları yok olup gitti.

Hak meydana çıktı ve sabitleşti.

١١٩- ﴿ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ ﴾

119- İşte Firavun ve kavmi, orada mağlup oldu ve küçük düşerek geri döndüler.

« فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ » Yani Firavun, ordusu, takımı ve büyücüleri zelil olarak, şaşkın bir halde geri döünüp gittiler.

١٢٠- ﴿ وَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴾

120- Sihirbazlar ise hep birden secdeye kapandılar.

« وَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ » **Sihirbazlar ise secdeye kapandılar.** Allah için yere, secdeye kapandılar. Kendilerine öylesine yere attılar ki, sanki o büyücüler birileri yarafından öylesine savurulmuş gibi yere kapanıp secde ettiler. Ya da gördükleri dehşet veren mucşize sebebiyle kendilerine hakim olamadılar. Sanki bir güç tarafından savurulup atılmış gibiydiler. Hepsi günün başında birre kafir büyüler iken, günün sonunda tertemiz şehitler olarak Rablerine kavuşmuşlardı.

١٢١- ﴿قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

١٢٢- ﴿رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴾

121. "Âlemlerin Rabbine inandık" dediler.

122- "Musa ve Harun'un Rabbine.

«قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ» **Dediler ki: "âlemlerin Rabbine inandık" dediler.**

«رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ» **"Musa ve Harun'un Rabbine."**

١٢٣- ﴿قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِى الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَٓا اَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴾

123- Firavun dedi ki: "Ben size izin vermeden ona iman mı ettiniz? Bu, hiç şüphesiz bir hile. Siz bu hileyi şehirde kurmuşsunuz. Yerli halkı oradan çıkarmak istiyorsunuz. Ama yakında (bazınıza gelecekleri) anlarsınız.

«قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ» **"Firavun dedi ki: "Ben size izin vermeden ona iman mı ettiniz?"**

Haber üzere kıraat imamlarından Hafs okumuştur. Bu, Firavun tarafından büyücülere bir uyarı ve yermedir. Ancak Hafs dışındaki Kufe kıraat okulu « اٰمَنْتُمْ » kelimesini iki hemze ile okumuşlar-dır. Birinci hemze istifham yani soru edatı olarak değerlendirilmiştir Bunun da anlamı, böyle bir durumu kabullenmemek, inkar etmek ve uzak bir ihtimal olarak görmektir, demektir. Çünkü sihirbazlar ondan izin almadan gördükleri karşısında hemen iman etmişlerdi.

«اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِى الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَٓا اَهْلَهَا» **Bu, hiç şüphesiz şehirde, halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır.** Bu yaptığınız iş, siz onu Musa ile birlikte, henüz bu alana çıkmazdan önce kararlaştırdığınız bir hiledir, dolaptır. Bu istediğniz amacı elde edebilmek için bir oyundur. Bu ise kıptileri Mısır'dan çıkarıp

onların yerşine İsrailoğüllarını yerleştirme çabanızdır.

« فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ » **Ama yakında** (başınıza gelecekleri) **göreceksiniz!** İşte bu ifade bütün söylenilmesi gerekenleri içeren bir tehdittir, kısca yapacaklarını ima etmektedir ve fakat bundan sonraki ayet ile de ne yapacağını detaylandırmaktadır.

١٢٤- ﴿ لَأُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِينَ ﴾

124- Mutlaka ellerinizi ve ayaklarını çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi birden asacağım!"

« لَأُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِينَ » **Mutlaka ellerinizi ve ayaklarını çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım!"** Herbir tarafınızdan bir organınızı çaprazlamasına keseceğim. İlk defa yeryüzünde böyle bir zulmü işleyen, yani çaprazlama el ve ayakları keserek sonra da insanları asan kiş kişi Firavundur.

١٢٥- ﴿ قَالُوا اِنَّا اِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴾

١٢٦- ﴿ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّا اِلَّا اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَتْنَا رَبَّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴾

125. Onlarda: biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz.

126- Sen sadece Rabbimizin ayetleri bize geldiğinde onlara inan dığımız için bizden intikam alıyorsun. Ey bizim Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve canımızı müslüman olarak al.

« قَالُوا اِنَّا اِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ » **"Onlar biz zaten Rabbimize döneceğiz."** Biz artık ölüme, öldürülmeye aldırmıyoruz, bunu önemsemiyoruz. Çünkü biz Rabbimize kavuşmaya yönelmişiz. Onun rahmetine dönmüşüz. Ya da bunun hem kendilerini ve hem Firavunu kasdetmekteler ve: "Hepimiz Allah'a döneceğiz ve aramızdaki hükmü Allah verecektir.

« وَمَا تَنْقِمُ مِنَّا إِلَّا أَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَتْنَا » **Sen sadece Rabbimizin ayetleri bize geldiğinde onlara inandığımız için bizden intikam alıyorsun. Ey Rabbimiz! Bize bol sabır ver, müslüman olarak canımızı al, dediler.**

Senin bizi kınamaya ve ayıplamaya kalkışman bizim Allah'ın ayetlerine iman etmiş olmamızdandır. Büyücüler böyle demekle aslında şunu söylemek istiyorlardı: " Senin bizi ayıplamış olman, esasen bu bir övgü, şeref ve liyakat sebebidir. Bizi ayıplaman bundan başka bir anlam ifade etmez. Nitekim Şair ne güzel söylemiş:

Vuruşmadan dolayı Kahraman kınanmaz

Savaşırken körelen kılıç ayıp sayılmaz.

« رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ » **"Rabbimiz! Bize sabır ver, Müslümanlar olarak ruhumuzu al!"** Bize bol rahmet ver. Mana şöyledir: " Bize geniş bir sabır ver, onu öylesine çoğalt ve artır ki, bizim üzerimize taşsın ve bizi bütünüyle sarsın, bürüsün, kuşatsın. Tıpkı bol olan bir yağmurun dökülüp toprağı doyurması gibi ve bizi İslama üzere sabit kılarak canımızı al, bizi Müslüman olduğumuz bir halde vefat ettir.

127. – 133. ÂYETLER

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسٰى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَ ۜ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَٓاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَٓاءَهُمْ ۚ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا ۚ إِنَّ الْأَرْضَ لِلّٰهِ ۙ يُورِثُهَا مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُٓوا أُوذِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِينَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ۜ قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾ فَإِذَا جَٓاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهِ ۚ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسٰى وَمَنْ مَعَهُ ۜ أَلَٓا إِنَّمَا طَٓائِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾ وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ اٰيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا ۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾

Meâli

127. Firavun'un kavminden ileri gelenler: *"Musa'yı ve kavmini, seni ve ilahlarını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi serbest bırakacaksın?"* dediler. Firavun onlara: *"Biz onların oğullarını öldürüp kadınlarını sağ bırakacağız. Elbette biz onların tepelerinde mutlak kahrımızı yürütürüz, dedi.*

128. Musa kavmine dedi ki: *"Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona varis kılar. Sonuç ise Allah'tan* korkanlarındır.

129. Onlar da, sen bize (peygamber olarak) gelmeden önce de geldikten sonra da bize işkence edildi, dediler. (Musa) "umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak edipde sizi onların yerine yeryüzünde hakim kılacak da sizin nasıl hareket edeceğinize bakacaktır" dedi.

130. Gerçekten, Biz de Firavun'a uyanları ders alsınlar diye yıllarca kuraklık ve mahsül kıtlığı ile cezalandırdık.

131. Onlara bir iyilik gelince, "Bu bizim hakkımızdır" diyorlar, eğer kendilerine bir fenalık gelirse Musa ve onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı. Bilesiniz ki, onlara gelen uğursuzluk ancak Allah katındadır, fakat onların çoğu bunu bilmezler.

132. Ve Musa'ya: "Bizi büyülemek için her ne mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz" dediler.

133. Biz de kudretimizin ayrı ayrı mucizeleri olarak onların üzerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de büyüklük tasladılar ve çok suçlu bir kavim oldular.

Tefsiri

١٢٧- ﴿وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ﴾

127. Firavun'un kavminden ileri gelenler: ***"Musa'yı ve kavmini,***

seni ve ilahlarını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi serbest bırakacaksın?" dediler. Firavun onlara: "Biz onların oğullarını öldürüp kadınlarını sağ bırakacağız. Elbette biz onların tepelerinde mutlak kahrımızı yürütürüz, dedi.

« وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ » **Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: "Musa'yı ve kavmini, seni ve ilahlarını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi serbest bırakacaksın?"**

Yani Mısır toprakları üzerinde egemen olsunlar ve oradaki toplumlarında sürdürdükleri halka ait dîni inançlarını değiştirsinler diye mi izin vereceksin? Çünkü sihirbazlardan tam 600 bin kişi iman etmeye muvafakat etti, inandı. Ayette geçen, «وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ» kavli, « لِيُفْسِدُوا » kavli üzerine matuf bulunmaktadır.

Rivâyete göre Firavun, kavmi için putlar yaptırtmış ve halka, kendisine yakın olabilmeleri için onlara, tıpkı puta tapanların yaptıkları gibi bu putlara tapınmalarını emretmişti. Çünkü putperestler de; " bunlar bizi Allah'a yaklaştırsınlar" diye tapıyoruz diyorlardı. Bunun içindir ki Firavun kavmine: "**Ben, sizin en yüce Rabbinizim!" (Naziat,24)** diyordu. Firavun adamlarına seslenerek şöyle diyordu:

« قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ » **Firavun: "Biz onların oğullarını öldürüp kadınlarını sağ bırakacağız. Elbette biz onları ezecek üstünlükteyiz" dedi.** Kıraat imamlarından Hicaz Okulu mensupları, « سَنُقَتِّلُ » kavlini, « سَنَقْتُلُ » olarak okumuşlardır. Pek yakında onların oğullarını öldürüp kendilerine iade edeceğiz ki, bizim gücümüzün onları ezmek ve onlara üstün gelip egemen olmak düzeyinde olduğunu görmüş olsunlar, öğrenmiş olsunlar. Çünkü önceden de olduğu gibi onlar bizim elimizde ve ezici çoğunluğumuz altında varlıklarını devam ettireceklerdir. Böylece halkın geneli arasında yaygınlık kazanan ve astrologlar tarafından, "doğacak olan bir çocuk Firavun'un saltanatına sonverecektir, ona olan itaatin önüne geçecek ve halkı kendisine tabi kılacaktır" söylentilerine de sonverilmiş olacaktır.

١٢٨- ﴿قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعٖينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقٖينَ﴾

128. Musa kavmine dedi ki: *"Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona varis kılar. Sonuç ise Allah'tan* korkanlarındır.

« قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعٖينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا» **"Musa ise kavmine şöyle dedi:"Allah'tan yardım isteyin ve sabredin."** Halka, Firavun tarafından söylenen, "**Onların oğullarını öldüreceğiz**" tehdidine karşı bir teselli olması için böyle buyurulmuş ve onlara zafer vaadi verilmiştir.

« اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ» **"Hiç şüphesiz yeryüzü Allah'adır. Kullarından dilediklerini ona varis kılar."** Burada yer alan, « الْاَرْضَ » kelimesinin başında bulunan "**Lam**" harfi, bir görüşe gö re **ahd** içindir, yani özel bir manayı işaret etmektedir. Bununla Mısır toprakları kasdolunmaktadır.Yahut da bu **lam** harfi cins manasınadır. Dolayısıyla bütün yeryüzü, bütün dünya demek olup, bunun içerisinde de öncelikli olarak da Mısır topraklarını içine almaktadır. Buradan aynı zamanda, İsrailoğullarının Mısır'da kalma arzularının ve temennilerinin bulunduğu manasını da çıkarabilmekteyiz.

« وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقٖينَ » **Sonuç** (Allahtan korkup günahtan) **sakınanlarındır."** Bu son kısımla, en iyi sonun İsrail oğullarından Allah'ın emir ve yasaklarına bağlı olarak hareket eden takva sahipleriyle, Firavun kavmi içerisinde Allah'a iman edenlere ait olduğu müjdesi verilmiş bulunmaktadır. Çünkü en iyi son bunlar içindir.

Burada, « انَّ الْاَرْضَ لِلّٰه » diye devam eden ayetin bu kısmının başında "**vav**" harfinin yer almamış olması, bunun yeni bir cümle, İstinaf cümlesi olmasındandır. Oysa, «وَقَالَ الْمَلَاُ » kavli, böyle değildir. Çünkü bu, kendisnden önce geçmiş olan, « وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ » kavline matuf bulunmaktadır.

١٢٩- ﴿قَالُوٓا أُوذِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾

129. Onlar da, sen bize (peygamber olarak) gelmeden önce de geldikten sonra da bize işkence edildi, dediler. (Musa) "umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak edipde sizi onların yerine yeryüzünde hakim kılacak da sizin nasıl hareket edeceğinize bakacaktır" dedi.

«قَالُوٓا أُوذِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا» **Onlar da, sen bize** (peygamber olarak) **gelmeden önce de geldikten sonra da bize işkence edildi, dediler.** Bununla, henüz Hz. Musa doğmadan önce ve doğduktan sonra da peygamber olana dek, uygulanan öldürme olayından ve peygamber olduktan sonra yeniden onlara dönüşüne kadar olan dönemden ve durumdan söz etmektedir. Bu olay, bu kimselerin Firavun'dan şikâyet ve yakınmalarını ve zaferin, yardımın gecikmesini göstermektedir.

«قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى الْأَرْضِ» (Musa) **"Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak eder ve onların yerine sizi yeryüzüne hakim kılar da"** Burada, daha ömce vaat edilen müjdenin gerçekleşeceğine ve bu sıkıntının kalkacağına gayet net olarak işaret olunmaktadır. Bu da Firavun'un helak edileceği ve onun ortadan kaldırılmasıyla Mısır topraklarında bunların onun yerine geçeceklerine dair olan gerçektir.

«فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ» **"Nasıl hareket edeceğinize bakar" dedi.** Bu şekilde bunlardan iyilik işleyenler, işledikleri iyiliklerinin, kötülük yapanlar da yaptıkları kötülüklerin karşılıklarını bulacaklardır. Nimete karşı şükürlerinin de nankörlüklerinin de karşılığını görecekler. Bütün bunlar sizin tarafınızdan yapılanların karşılığını görmeniz içindir.

Amr İbn Ubeyd'ten rivâyete göre, Mansur henüz halife olmazdan önce Amr onun huzuruna girmiş ve bu sırada da sofrasında bir veya iki ekmek varmış. Mansur, Amr'dan ekmeği artırmasını istemiş ve fakat bulunamamış. Bunun üzerine Amr bu ayeti okumuştur. Ancak halife olduktan sonra tekrar yanına vardığı zaman, bu durumu ona anlatmış, Mansur da, geriye sadece;

« فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ » **"Bu şekilde nasıl davranacağınıza bakar"** kavlinin ifade ettiği gerçek kalmıştır, dedi.

١٣٠- ﴿وَلَقَدْ اَخَذْنَا اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ﴾

130. Gerçekten, Biz de Firavun'a uyanları ders alsınlar diye yıllarca kuraklık ve mahsül kıtlığı ile cezalandırdık.

« وَلَقَدْ اَخَذْنَا اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ » **Andolsun ki, biz de Firavun'a uyanları ders alsınlar diye yıllarca kuraklık ve mahsül kıtlığı ile cezalandırdık.**

Ayette geçen, « السِّنِينَ » kelimesinden kasıt, kıtlık yılları demektir. Bunlar da yıl itibariyle yedi yıldır. « السَّنَةُ » tıpkı, « ضَبّ » ve « نَجْمٌ » kelimeleri gibi çok sık kullanılan isimlerdendir.

Bir yoruma göre, « سِنُونَ » yani yıllar ifadesi kırda yaşayan toplumlar içindir, "Ürün kıtlığı, eksikliği" ifadesi de şehir toplumları içindir.

Bunların bu şekilde imtihan edilmeleri kendilerine ders çıkarsınlar, akıllarını başlarına alsınlar da, küfürde ısrar etmesinler diyedir. Çünkü insanlar sıkıntı çektikleri zaman daha bir yumuşak ve kalpleri de daha bir hassas olmaktadır.

Söylendiğine göre Firavun dört yüz yıl ömür sürmüş, bu zaman zarfında ömrünün 320 yılı içöerisinde hiçbir dert ve sıkıntı, hastalık görmemiştir. Eğer yaşadığı o süreler içerisinde bir baş ağrısı, bir sızı çekseydi veya bir açlık hissetseydi ya da yaşasaydı, yahut da bir hastalığa yakalansaydı, Rablık ve ilahlık iddiasına kalkışamazdı.

١٣١- ﴿فَإِذَا جَاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسٰى وَمَنْ مَعَهُ اَلَا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾

131. Onlara bir iyilik gelince, "Bu bizim hakkımızdır" diyorlar, eğer kendilerine bir fenalık gelirse Musa ve onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı. Bilesiniz ki, onlara gelen uğursuzluk ancak Allah katındadır, fakat onların çoğu bunu bilmezler.

« فَإِذَا جَاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ » **Eğer kendilerine bir fenalık gelirse Musa ve onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı.**

Yani şu anda bizim hakketmiş olduğumuz bu şey bize aittir, derler.

« وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ » **Onlara bir iyilik** (bolluk) **gelince, "Bu bizim hakkımızdır" derler, eğer kendilerine bir fenalık gelirse Musa ve onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı.**

Yani bu olanlardan ötürü Hz. Musa ve Onunla beraber olanlara yüklerlerdi. "Eğer onların bu tür durumları olmasaydı, başımıza bunlar gelmezdi, bütün bu olanlar onların uğursuzluklarındaır" derlerdi.

Burada geçen, « يَطَّيَّرُوا » kelimesi aslında, « يَتَطَيَّرُوا » idi. Kelimede bulunan "T" harfi "Tı" harfine idğam olunmuştur. Çünkü bu harf mahreç itibariyle dil ucundan ve ön dişlere temas ile çıkar.

Diğer taraftan, « اِذَا » edatı, « الْحَسَنَةُ » kelimesinin başına gelmiş ve bu kelimeyi marife yani belirli kılmıştır. « اِنْ » edatı ise, « سَيِّئَةٌ » kelimesinin başına gelmiş ve bu kelimeyi nekire yani belirsiz kılmıştır. Çünkü « حَسَنٌ » yani iyilik yapma, Allah'ın ihsanının olma durumu geneli itibiryle çok olduğundan sanki olmuş gibi ifade edilmiştir. « سَيِّئٌ » yani kötülük ise, pek az görülebilir, bundan oldukça az bir şey meydana gelir, demektir. Yani Allah çok fazla sıkıntı vermez manasınadır.

« اَلَا اِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ » **Bilesiniz ki, onlara gelen uğursuzluk Allah katındadır.** Onların iyiliklerinin sebebi de kötülüklerinin sebebi de Allah katındandır. Onun hikmeti ve dilemesi gereğidir. Çünkü iyilik olsun kötülük olsun insanların başlarına gelen her şeyi takdir buyuran yüce Allah'tır. Nitekim Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

"Ey Muhammed! Onlara de ki: 'Hepsi de Allah tarafındandır." (Nisa,78)

« وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ » **"Ancak onların çoğu bu gerçeği bilmezler."**

١٣٢- ﴿وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ اٰيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾

132. Ve Musa'ya: "Bizi büyülemek için her ne mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz" dediler.

« وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ اٰيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ » **"Ve dediler ki: "Bizi sihirlemek için ne mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz."**

Ayette geçen, « مَهْمَا » aslında, « ماما » idi. Bunlardan ilk « ما » ceza içindir, buna cezayı tekit eden ya da pekiştiren ikinci « ما » yani mezide olan bu harf eklenmiştir. Bu tıpkı, « مَتٰى مَا تَخْرُجْ اَخْرُجْ » kavli gibidir. Keza **(Bakara, 148)** « اَيْنَ مَا تَكُونُوا » kavli gibi ve yine, **(Zuhruf,41)** « فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ » kavli gibi. Ancak burada bu harflerin sonlarındaki elif harfleri, aynı cinsten harflerin tekrarının hoş karşılanmaması, ağır gelmesi nedeniyle **"He"** harfine kalbedilmiştir. Bu görüş Basra okulunun doğru kabul edilen görüşüdür. Bu, aynı zamanda, « تَأْتِنَا » kavliyle nasb yerinde gelmiştir. Yani, "Siz bize ne sunarsanız, biz de karşınıza onu çıkarırız, getiririz" demektir. « مِنْ اٰيَةٍ » kavli ise, « مَهْمَا » kavlini açıklamaktadır. « بِهِ » ve « بِهَا » kavllerindeki zamirler ise « مَهْمَا » kavline racidirler. Ancak birincisinde lafız esas alındığından zamir müzekker yani eril olarak getirilmiş, ikincisinde ise mana değerlendirildiğinden müennes yani dişil olarak gelmiştir. Çünkü bu, « اٰيَةٍ » manasındadır, bu

da müennestir. Buna ayet olarak isim verilmesi de, Hz. Musa'nın bunu ayet olarak isimlendirmesi esas alındığından ötürüdür veya bununla istihza yani alay edilme kast olunmuştur.

١٣٣- ﴿ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴾

133. Biz de kudretimizin ayrı ayrı mucizeleri olarak onların üzerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de büyüklük tasladılar ve çok suçlu bir kavim oldular.

« فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ» **Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üzerine tufan** Yani onları çepeçevre kuşatan, baskın halinde gelen yağmur veya sel demektir. Anlatıldığına göre, bunlara ait ziraat alanlarına, ekili sahalara afet halinde yağmur yağmıştır. Bu yüzden tam sekiz gün şiddetli bir karanlık içerisinde, fırtına şeklinde yağmur yağmaya devam etmiştir. Bu zaman zarfında ne güneşli ve ne de ayı görebiliyorlardı. Çünkü her taraf koyu ve şiddetli bir karanlık içinde bulunuyordu. Hiçbir kimse evinden dışarıya adımını atamıyordu.

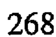
Yine bir başka söylentiye göre de kıptilerin evlerini su basmış ve bu su, onların ta boyunlarına kadar yükselmiş bulunuyordu. Oturmak isteyenler hemen boğuluyorlardı. Ancak yağan fırtına şeklindeki bu yağmurdan tek bir damla İsrailoğuşllarına ait olan evlere girmiyor, baskın yapmıyordu Ya da bu çiçek hastalığı veya salgın olan bir veba hastalığı idi. « وَالْجَرَادَ » **"çekirge,"** Bu hayvanlar bunların ekinlerini, meyve ve ürünlerini yiyip bitiriyorlardı. Hatta evlerinin tavanlarını, giysilerini bile yiyorlardı. Fakat bu hayvanlar kıptilerin evlerine girdiği halde İsrailoğullarına ait evlere girip zarar vermiyorlardı. « وَالْقُمَّلَ » **"haşere,"** Henüz kanatları olgunlaşmamış olan çekirge yavruları, pireler, bitler veya keneler, « وَالضَّفَادِعَ » **"kurbağa"** Bu hayvanlar kıptilere ait yiyecek ve içeceklere giriyor, hatta bir kimse konuşmamış ol-sun ki, hemen onun ağzına giriveriyorlardı. « وَالدَّمَ » **"ve kan gönderdik"**

Burun kanamasına yakalattık. Bir yoruma göre de bunların içme suları kana dönüşüyordu. Hatta bir İsrailli ile bir kıptı eğer aynı kaptan beraberce su içerlerse, İsrailliden tarafa olanı suya, kabın kıptiden tarafı olanı ise kana dönüşüyordu. Yine bir yoruma göre Nil nehri kan olarak akıyordu.

Ayette geçen, « آيَاتٍ » kelimesi bütün bu sayılan şeylerden haldir. « مُفَصَّلَاتٍ » kelimesi de apaçık, aleni, aşikare, meydanda olarak, hiçbir akıl sahibi kimse tarafından ret edilemeyecek netlikte açık ve seçik mucizeler. Bütün bunların Allah tarafından olduğunu akıl asahibi herkes kanul eder. Ya da ayrı ayrı zamanlarda bu mucizeleri gösterdik, demektir. Her bir mucize ile diğeri arasında birer aylık bir süre ile devam ettirdik.

« فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ » **"Yine de büyüklük tasladılar ve günahkar bir kavim oldular."**

❁ ❁ ❁

134. – 142. ÂYETLER

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَۚ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَۚ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلٖينَ ﴿١٣٦﴾ وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذٖينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتٖي بَارَكْنَا فٖيهَاۜ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ بِمَا صَبَرُواۜ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَهُمْۚ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَٓا اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌۜ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فٖيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغٖيكُمْ اِلٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَ ﴿١٤٠﴾ وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِۚ يُقَتِّلُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْۜ وَفٖي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظٖيمٌ ﴿١٤١﴾ وَوَاعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثٖينَ لَيْلَةً

وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسٰى لِأَخِيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾

Meâli

134. Azap üzerlerine çökünce, "Ey Musa! Sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine dua et; eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrailoğullarını seninle göndereceğiz" dediler.

135. Biz, ulaşacakları bir müddete kadar onlardan azabı kaldırınca hemen sözlerinden dönüverdiler.

136. Biz de ayetlerimizi yalanlamaları ve onlara kulak asmadıkları için kendilerinden intikam aldık ve hepsini denizde boğduk.

137. Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi (yahudileri) de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Sabretmeleri sebebiyle Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta olduklarını ve yetiştirdikleri bahçeleri yerlere serdik.

138. İsrailoğullarına denizi atlattık. Orada kendilerine mahsus bir takım putlara tapan bir kavme rastladılar. Bunun üzerine: "Ey Mûsa! Onların tanrıları olduğu gibi, sen de bizim için bir tanrı yap! Dediler. (Mûsa): "gerçekten siz cahil bir toplumsunuz" dedi.

139. Çünkü o gördüklerinizin içinde bulundukları din yok olmaya mahkumdur. Ve bütün yaptıkları da batıldır.

140. Musa dedi ki: "Allah sizi alemlere üstün kılmışken ben size Allah'tan başka bir tanrı mı arayayım."

141. Hem düşünseniz ya sizi firavun hanedanınından kurtardığımız (o günleri) hatırlayın ki, size işkencenin en kötüsünü yapan Firavun'un adamlarından sizi kurtardık. Onlar oğullarınızı öldürüyorlar, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. İşte bunda size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardır.

142. Bir de Mûsa'ya otuz gece vade verdik ve ona on gece daha ilâve ettik; böylece Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceyi buldu. Mûsa, kardeşi Harun'a şöyle dedi: "Kavmimin içinde benim yerime geç, onları ıslah et, bozguncuların yoluna uyma."

Tefsiri

١٣٤- ﴿وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ﴾

134. Azap üzerlerine çökünce, "Ey Musa! Sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine dua et; eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrailoğullarını seninle göndereceğiz" dediler.

« وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا » **Azap üzerlerine çökünce dediler ki:"** Son azap ki bu kan ile cezalandırılmaları idi. Ya da ayette söz konusu edilen azapların birbiri ardınca gelmesi..

« يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ » **"Ey Musa! Sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine dua et."** Burada, « بِمَا » daki « مَا » harfi mastaririyedir. Yani onun senin katındaki ahdi hürmetine, demektir. Bu da nübüvvet ya da peygamberliktir. « بِمَا » daki "B" harfi, « ادْعُ » kelimesine müteallikdir. Yani *"Bizim adımıza, Allah katındaki nübüvveti ni buna vesile kılarak dua et"* demektir.

« لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ »
"Eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrailoğullarını seninle göndereceğiz" dediler.

١٣٥- ﴿فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ﴾

135. Biz, ulaşacakları bir müddete kadar onlardan azabı kaldırınca hemen sözlerinden dönüverdiler.

« فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ » **Biz, ulaşacakları bir müddete kadar onlardan azabı kaldırınca...** Belli bir zamana kadar azaplarını ne zaman kaldırdıysak, onlar o zamana mutlaka erişecekler ve o zamanın bitiminde orada azap olunacaklardır. Onlara önceden verilmiş olan mühlet ve süre tanınması da fayda sağlamaz. Azabın belli bir müddete kadar kaldırılmış olmasının da bir yararı yoktur. Çünkü onlar bu zamanı değerlendirmezler.

« إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ » **"Hemen sözlerinden dönüverdiler."** Bu, « لَمَّا » edatının cevabıdır. Yani biz onlardan ne zaman azabı kaldırmış isek de onlar hiç zaman kaybetmeden derhal yaptıklaır yeminlerini, verdikleri sözlerini bozdular. Onu ertelemediler.

١٣٦- ﴿ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴾

136. Biz de ayetlerimizi yalanlamaları ve onlara kulak asmadıkları için kendilerinden intikam aldık ve hepsini denizde boğduk.

« فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ » **"Onlardan intikam aldık"** Nasılki sevap ya da ödüllendirme cezalandırmanın zıddı ise, aynen bunun gibi, intikam da inamın yani nimet vermenin ziddıdır.

« فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ »
"Ayetlerimizi yalanlamaları ve onlardan gafil kalmaları sebebiyle kendilerinden intikam aldık ve onları denizde boğduk."

Ayette geçen, « الْيَمّ » kelimesi oldukça fazla olan derinliği yüzünden dibi hiç gözükmeyen, dibine ulaşılamayan deniz, derya demektir. Ya da denizin derinliği, okyanus, suyu çok olması bakımından derya ya da okyanus demektir. Kelime türev olarak, "Teyemmüm" kelimesinden alınmadır. Çünkü ondan faydalananlar hep ona yönelirler ve omu amaç edinirler, onu ister.

Bizim bunları boğmamızın sebebi, onların ayetleri ya da mucizeleri inkar etmeleri yüzündendir. Onu anlamamaları, aymazlıkları sebebiyledir ve konuda fazla düşünemedikleri, fikirsizliklerinden ötürüdür.

١٣٧- ﴿وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا ۖ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ﴾

137. Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi (yahudileri) de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Sabretmeleri sebebiyle Rabbinin İsrailoğullarma verdiği güzel söz yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta olduklarım ve yetiştirdikleri bahçeleri yerlere serdik.

« وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا » **Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi (yahudileri) de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık.**

Burada kendilerinden söz edilenler İsrail oğullarıdır. Çünkü Firavun ve kavmi onları aşağılamışlar, öldürmekle hep ezmişlerdi, kendilerine hizmet ettirmişlerdi.

Ayette geçen, « مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا » yani *"dünyanın doğuları ve batıları"* mealde dünyanın dört bir tarafı" diye verdiğimiz bu ifade ile Mısır ve Şam yani Suriye kasdolunmaktadır. Buraların çevresini bolluk kıldık, rızkını geniş olarak verdik, nehirlerini ve ağaçlarının çokluğuyla farklı kıldık.

« وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا » **"Sabırlarına karşılık Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz yerine geldi."**

Çünkü yüce Allah verdiği bu sözünü başka ayetlerle şöyle belirtiyor: **"Umut edilir ki, Rabbiniz düşmanlarınızı ortadan kaldırır ve sizleri onların yerine hakim kılar.."** (A'raf,129) ve bir de: "**Biz ise, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları mukaddes topraklara varis kılmak istiyorduk. Ve o yerde onları hakim kılmak; Firavun ile Haman'a ve ordularına, onlardan/İsrail oğullarından gelecek diye korktukları şeyi göstermek**

istiyorduk." (Kasas, 5-6) ayetiyle bu vadini dile getiryor.

Âyetteki, « الْحُسْنَى » kelimesi, « الأَحْسَنْ » kelimesinin müennesi yani dişilidir ve «كَلِمَتُ» lafzının da sıfatıdır. « عَلَى » edatı da, «تَمَّتْ » kelimesinin sılasıdır. Yani "onlar adına geçmiş oldu, devam etmiş oldu" gibi. Yani bir şeyin yerine getirilmesi halinde, "**Temme Alel emri**" denmesi gibi bir ifadedir bu. Bir şeyin gerçekleşmesinde söylenen bir ifade tarzıdır. « بِمَا صَبَرُوا » mealde de belirttiğimiz gibi, *"sabretmelerine karşılık, sabretmeleri sebebiyle"* manalarınadır. Yani, onları sabra teşvik etmen sana yeter. Burada bu cümle şunu da göstermektedir. Herhangi bir kimsenin bela ve imtihanlara karşı, isyan halini takınması durumunda, karşı çıkması halinde yüce Allah o kimseyi o şeye havale eder, onunla yüzyüze bırakır, yardım etmez. Fakat kim de bu gibi belaları sabır ile savmaya, karşılamaya çalışırsa, yüce Allah o kimseyi o beladan kurtarmaya garanti verir.

« وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ » **Firavun ve kavminin yapmakta olduklarını ve yetiştirdikleri bahçeleri helâk ettik.**

Burada geçen, « دَمَّرْنَا » kelimesi yerle bir ettik, helak ettik, ortadan kaldırdık gibi manalara gelir. Yani Firavun ve takımının yatpıkları imar işlerini, saraylarını, bağ ve bahçelerini, Hâmân ve benzerlerinin yaptıkları yüksek binalar/gök delenler misali yaptıkları kendilerince sağlami yıkılmaz ve güçlü olan tüm binalarını ve yapılarını alt-üst ettik, yok edip ortadan kaldırdık.

Kıraat imamlarından İbn Amir ve Ebu Bekir Şube, « يَعْرِشُونَ » kelimesini « ر » harfini dammesiyle « يَعْرُشُونَ » olarak okumuşlardır.

İşte bununla Firavun ve kıptilere ait kıssa bitiyor, onların Allah'ın ayetlerini yalanlamaları ile alakalı bilgiler burada sonbuluyor. Peşinden de İsrailoğullarına ait kıssayı ve onlarla ilgili olarak olup bitenleri anlattı, özellikle de onları Firavun'nun şerrinden kurtardıktan, önemli mucizeleri kendilerine gösterdikten ve onları kızık denizden geçirip kurtardıktan son

ra olan bitenleri zikretti.Örneğin buzağıya tapınmaları ve benzeri şeyler...

Yüce Allah'ın burada bunları yermesinin nedeni, Medine'de Yahudilerin Allah Resûlü (sav)'ne karşı yaptıkları küstahça davranışları yüzünden kendisini teselli etmek içindir.

١٣٨- ﴿وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآئِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ﴾

138. İsrailoğullarına denizi atlattık. Orada kendilerine mahsus bir takım putlara tapan bir kavme rastladılar. Bunun üzerine: "Ey Mûsa! Onların tanrıları olduğu gibi, sen de bizim için bir tanrı yap! Dediler. (Mûsa): "gerçekten siz cahil bir toplumsunuz" dedi.

« وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآئِيلَ الْبَحْرَ » **"İsrailoğullarını denizden geçirdik."** Söylendiğine göre Yüce Allah'ın Firavun ve kavmini helak etmesinden sonra, Hz. Mûsa İsrailoğullarını Aşura günü denizden geçirip kurtardı. Onlar da buna şükür olarak Allah için o gün oruç tuutular.

« فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ » **"Orada kendilerine ait bir takım putlara tapınan bir kavme rastladılar."** Denizi geçip ulaştıkları yerde, kendilerine ait bir takım putları, heykel ve timsalleri bulunan ve bunlara tapıp kulluk eden bir toplumun bulunduğu bir yere geldiler.

Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « يَعْكُفُونَ » kelimesini, « كَ » harfinin esresiyle, « يَعْكِفُونَ » olarak okumuşlardır.

« قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ » **Bunun üzerine: Ey Musa! Onların tanrıları olduğu gibi, sen de bizim için bir tanrı yap! Dediler.** Bir put yap ki, onların kendi ilahlarına taptıkları gibi biz de kendi ilahlarımız olacak putlara tapalım, dediler. « ما » edatı **"Kef"** için mai kaffedir. İşte bu bakımdan kendisinden sonra bir cümle gelmiştir.

Yahudinin biri Hz. Ali'ye dedi ki: "Henüz peygamberinizin suyu bile kurumadan siz, onun ölümünden hemen sonra anlaşmazlığa düştünüz." Hz. Ali'nin de ona cevabı şöyle olmuştur: "Siz de henüz, ayaklarınızın ıslaklığı geçmeden, Hz. Musa'ya: "Bizim için bir ilah yap" demiştiniz" diye karşılık verdi."

« قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ » **Musa: gerçekten siz cahil bir toplumsunuz, dedi.**

Hz. Musa, kavminin gördükleri o muazzam mucizelere rağmen, böyle bir isteğe kalkışmalarından dolayı şaşkınlık geçitdi, hayret etti ve onları mutlak bir ifadeyle cahil diye niteledi ve bunu pekiştirerek söyledi.

١٣٩- ﴿إِنَّ هَٰؤُلَاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

139. Çünkü o gördüklerinizin içinde bulundukları din yok olmaya mahkumdur. Ve bütün yaptıkları da batıldır.

« إِنَّ هَٰؤُلَاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **Şüphesiz bunların içinde bulundukları (din) yıkılmıştır, yapmakta oldukları da batıldır.**

Burada geçen, « مُتَبَّرٌ » kelimesi, "**Tebbar**" kelimesinden türemedir ve helak olmak, yok olmak demektir. Yani Allah onların inançlarını, sahip bulundukları dini bizzat benim elimle ortadan kaldıracaktır, yıkacak ve helak edecektir. « هَٰؤُلَاءِ » kelimesinin, « انْ » edatına isim olarak gelmesi, buna haber olarak gelen cümlenin mübtedasının bunun mukaddem haberi olmasına gelince, bunun putperestler, Hak mabudu ve onun yasalarını kabul etmeyenlerin ayrılmaz bir damgalarının varlığına işaret içindir. Bu damga da, bu türden batıl inanç sistemlerinin ve rejimlerin er ya da geç yok olmaya, silinmeye mahkum ve maruz kalacaklarını belirtmektir. Onlar kesinlikle hükümran olamayacaklar ve bir varlıkları da olmayacaktır. Kaldı ki bu putperestlerin yapıp ettikleri her şey batıldır, geçersizdir, putlar adına ortaya koydukları her şeyleri tarumar olacaktır.

١٤٠- ﴿قَالَ أَغَيْرَ اللّٰهِ أَبْغِيكُمْ إِلٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾

140. Musa dedi ki: "Allah sizi alemlere üstün kılmışken ben size Allah'tan başka bir tanrı mı arayayım."

« قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيكُمْ اِلٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ » **Musa dedi ki: "Allah sizi alemlere üstün kılmışken ben size Allah'tan başka bir ilah mı arayayım."** Yani ibadet ve kulluk edilmeye layık olmayan bir şeyi mi size mabut edineyim öyle mi? Oysa Allah, sizi, kendi dönemiz insanlarına üstün kılmıştı.

١٤١- ﴿وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ﴾

141. Hem düşünseniz ya sizi firavun hanedanınından kurtardığımız (o günleri) hatırlayın ki, size işkencenin en kötüsünü yapan Firavun'un adamlarından sizi kurtardık. Onlar oğullarınızı öldürüyorlar, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. İşte bunda size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardır.

« وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ » **Hatırlayın ki, size işkencenin en kötüsünü yapan Firavun'un adamlarından sizi kurtardık.**

Kıraat imamlarından İbn Amir, « اَنْجَيْنَاكُمْ » kavlini « اَنْجَاكُمْ » olarak okumuştur. Sizin için en ağır azabın peşinde koşturan ve tattıran.. « يَسُومُونَ » fiili, « صَامَ » fiilinden alınmadır. Bu da, *"bir şeye talebin artması"* manasınadır. Bu istinaf cümlesidir yani yeni bir cümle konumundadır ve iraptan da mahalli yoktur. Ya da muhataplardan haldir veya Firavun ve takımından, kavminden haldir.

« يُقَتِّلُونَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ » **Onlar oğullarınızı öldürüyorlar, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı.** Kıraat imamlarından Nafi, « يُقَتِّلُونَ » kelimesini, « يَقْتُلُونَ » olarak kıraat etmiştir.

« وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ » **İşte bunda size Rabbiniz tara-**

fından büyük bir imtihan vardır.

١٤٢- ﴿وَوَاعَدْنَا مُوسٰى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ اَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسٰى لِاَخِيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ﴾

142. Bir de Mûsa'ya otuz gece vade verdik ve ona on gece daha ilâve ettik; böylece Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceyi buldu. Mûsa, kardeşi Harun'a şöyle dedi: "Kavmimin içinde benim yerime geç, onları ıslah et, bozguncuların yoluna uyma."

« وَوَاعَدْنَا مُوسٰى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ » (Bana ibadet etmesi için) **Musa'ya otuz gece vade verdik ve ona on gece daha ilâve ettik.**

Anlatıldığına göre Hz. Musa henüz Mısır'da iken, İsrail oğullarına, Allah'ın, onların düşmanlarını helak edeceğini ve kendisine de katından bir kitap vereceğinin sözünü vermişti. Firavun helak olup ortadan kaldırılınca, Hz. Musa (a.s) Rabbinden vaad edilen kitabın kendisine verilmesini istedi. Bunun üzerine yüce Allah, otuz gün oruç tutması için kendisine emir buyurdu. Aylardan da zilkaade ayı idi. Otuz günlük orucu tamamlatılınca, ağız kokusunun değiştiğini, bunun rahatsızlık verici olduğunu gördü. Bundan dolayı misvak ile ağzını temizlemeyi rahatsız edici kokuyu yok etmeye çalıştı.

İşte bunun üzerine yüce Allah, *"Benim katımda oruçlunun ağız kokusu miskten daha değerli olduğunu bilmez misin"* diye kendisne vahyetti. Bu yüzden zilhicce ayından da on gün daha oruç tutumasını kendisine emretti.

« فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ اَرْبَعِينَ لَيْلَةً » **Böylece Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceyi buldu.**

Onun için belirlemiş olduğu süre kırk gün ile sonbuldu. « اَرْبَعِينَ لَيْلَةً » kavli hal olarak mansubtur. Yani bu sayı kırka ulaşarak nihayet bulud, demektir. Bakara suresinde bu kırk gün ile ilgili bilgiyi Rabbimiz kısa geçmişti bu surede ise bunu detaylandırdı.

« وَقَالَ مُوسٰى لِأَخِيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي » **Mûsa, kardeşi Harun'a dedi ki: "Kavmimin içinde benim yerime geç."**

Yani benim adıma, onlar arasında sen görev yap. Burada, "Harun" ismi, "Kardeşi" kelimesinin atfı beyanıdır.

« وَأَصْلِحْ » **"Onları ıslah et"** İsrail oğullarıyla düzeltilmesi gereken şeyleri düzelt, yanılışla meydan verne, verdirtme.

« وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ » **"Bozguncuların yoluna uyma."**

Onların içinden seni fesada, yanlış bir işe çağırırsa, ona uyma ve itaat etme!

❀ ❀ ❀

143. – 147. ÂYETLER

وَلَمَّا جَٓاءَ مُوسٰى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِٓى أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرٰينِى وَلٰكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰينِى فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا فَلَمَّٓا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾ قَالَ يَا مُوسٰٓى إِنِّى اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالاَتِى وَبِكَلاَمِى فَخُذْ مَٓا اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ فِى الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلاً لِكُلِّ شَىْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَامُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾ سَأَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِىَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِى الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لاَ يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لاَ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَىِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓاءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾

Meâli

143. Mûsa tayin ettiğimiz vakitte (Tura) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana kendini göster; Seni göreyim" dedi. (Rabbi buyurdu ki): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin" Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ile döndüm ve ben inananların ilkiyim."

144. Allah buyurdu ki: "Ey Mûsa! Ben peygamberliğimle ve sözlerimle seni insanların başına seçtim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol."

145. Nasihat ve hükümlerin açıklamasına dair ne varsa hepsini levhalarda yazdık. (Ve dedik ki) bunları kuvvetle tut, kavmine de onun en güzelini almalarını emret. İleride size, o fasıkların yurdunu göstereceğim.

146. Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri ayetlerimden uzaklaştıracağım ki onlar bütün mucizeleri görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol tutmazlar. Ve eğer sapıklık yolunu görürlerse, hemen onu ya tutarlar. Bu durum, onların ayetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir.

147. Halbuki ayetlerimizi ve ahirete kavuşacakları yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. çekecekleri sırf kendi amellerinin cezasıdır.

Tefsiri

١٤٣- ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ﴾

143. Mûsa tayin ettiğimiz vakitte (Tura) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana kendini göster; Seni göreyim" dedi. (Rab

bi buyurdu ki): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin" Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ile döndüm ve ben inananların ilkiyim."

«وَلَمَّا جَٓاءَ مُوسٰى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ» **Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tura) gelip de Rabbi onunla konuşunca, dedi.**

Bizim kendisine verdiğimiz zaman süresi içinde, belirlediğimiz vakitte... demektir. « لِمِيقَاتِنَا » kavlinde yer alan, "Lam" harfi tahsis içindir, aidiyet bildirir. Yani Mûsa'nın gelişi, bizim onun için ayırdığımız zaman dilimi içerisinde idi.

Rivayete göre Hz. Musa yüce Allah'ın sözünü her taraftan ve her yönden işitiyordu. Ebu Mansur Muhammed Matüridi (v.333/944), "et-Te'vilatü'l-Kur'an" adlı eserinde şunları zikrediyor: "Musa (a.s), Allah'ın sözü olduğundan asla şüphe olunmayacak şekilde bir ses işitiyordu. Bu sesin yüce Allah'a ait olduğu ise, yüce Allah'ın ona, yaratmasını üstlendiği bir sesi duyurması sayesinde olmasına göre idi. Öyle bir ses ki, bu sesin Allah'ın yaratmış olduğu öteki varlıklardan birine ait olmadığı, onlardan kazanılmadığı açıklık ve kesinliğiyle duyurmuştu. Onun dışındakisi ise, kullardan elde edilen bir sesi duyar. İşte bundan da, bu sesin yüce Allah'tan başkasın ait olmadığı gerçeği anlaşılmış olur. Hz. Mûsa yüce Allah'ın kelamını duyunca, bundan ötürü kendisinde doğan aşırı bir özlem ve arzu ile Rabbini görmeyi istedi. Bunun için de Rabbi şöyle dedi:

«قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ» **"Rabbim! Bana kendini göster; seni göreyim" dedi.** Bu cümledeki, «أَنْظُرْ إِلَيْكَ» kavli, « أَرِنِي » fiilinin ikinci mefulüdür. İlk mefulü ise mahzuftur. Yani bu, "Bana zatını göster de göreyim seni" demektir." Yani, "Bana tecelli etmek/görünmek suretiyle seni görmem için öyle bir imkân ver ki, seni görebileyim."

Kıraat imamlarından İbn Kesir (45-12-/665-737) "أَرِنِي" kelimesini, « أَرْنِي » olarak kıraat etmiştir. İhtilas ile ve "**R**" harfinin kesresiyle Ebu

Amr (v.159/775) kıraat etmiştir. "**R**" harfini kesriyle muşabbaa olarak yani tam bir kesre harekesiyle bu ikisi dışındaki imamlar kıraat etmişlerdir.

Bu ayet Ehl-i sünnet lehinde rü'yetin yani yüce Allah'ın görülebilirliğinin cevazının delilidir. Çünkü Hz. Mûsa (a.s) yüce Allah'ın görülebileceğine iman ediyordu ki, onu görmeyi istedi. Zira yüce Allah hakkında caiz olması doğru olmayan bir şeye imân etmek veya itikatta bulun mak küfürdür. Hz. Mûsa'dan ise haşa böyle bir şeyin olması mümükün değildir.

« قَالَ لَنْ تَرٰينِي » **Sen beni asla göremezsin.**

Yani böyle fani bir gözle istekte bulunmakla beni görmen mümkün değildir, göremezsin. Ancak bâki ve kalıcı olan bir gözle, Allah'ın lütuf ve ihsanı sayesinde bu, olabilir.

Yine ayetin bu kısmı da bizim lehimizde yani biz ehli sünnet inancına sahip olanların lehinde bir delildir. Çünkü yüce Allah burada, "**Ben asla ve hiçbir zaman görülemeyeceğim**" diye rü'yetin cevazını ortadan kaldırır şekilde buyurmamıştır. Eğer yüce Allah, görülebilir olmamış olsaydı, mutlaka görülemez olduğunu bildirirdi. Çünkü bu, gerçekten açıklanması gereken ve ihtiyaç duyulan bit konudur.

« لٰكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰينِي » **"Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de Beni göreceksin, buyurdu."** Yine bu da bizm lehimize bir delildir. Çünkü yüce Allah'ın görülmesini dağın yerinde kalıp kalamayacağına bağlamaktadır. Bu da mümkündür. Bir şeyin mümkün olan yani olabilir durumda olan bir şeye taaluuk etmesi, onun imkanına yani mümkün olacağına bir delildir. Nitekim mümteni olan yani oalamayacak, imkan dışı olan bir şeye taalluk ise o da mümkün değildir, mümtenidir.

Bunun mümkün olabileceğini delili de Rabbimizin, « جَعَلَهُ دَكًّا » yani *"o dağı darmadağın ediverdi"* kavlidir.

Çünkü yüce Allah, « دَكًّا » buyurmuş, « اِنْ دَكَّ » yani, "Ezildi" diye buyurmamıştır. Yüce Allah'ın var etmesini caiz gördüğü bir şeyi, var etmeyi istemediği zaman var etmemesi de caizdir. Çünkü yüce Allah

fiilinde muhtardır, dilediğini yapar. Kaldı ki yüce Allah Hz. Musa'nın böyle bir şeyi istemekten umudunu kesmedi, bundan dolayı onu azar da etmedi. Eğer böyle bir şey muhal olsaydı, olamayacak bir şey olmuş olsaydı, yüce Allah mutlaka Hz. Musa'yı azarlar ve ona itapta bulunurdu. Nitekim yüce Allah Hz. Nuh (a.s)'u zarlamış, ona itapta bulunmuştu. Bunun için şöyle buyurmuştu:

"Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim." (Hud,46)

Bilindiği gibi Hz. Nuh, oğlunun boğulmaktan kurtarılmasını istemişti, çünkü onun imansız olduğunu bilmiyordu.

« فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ » **"Derken Rabbi dağa tecelli eder etmez"** Yani zuhur edince, görününce, yüce Allah keyfiyeti anlatılamayacak ve bilinemeyecek bir şekilde zuhur edip çıkınca..Ebu Mansur Muhammed Matüridi (r.h) diyor ki: *"Yüce Allah'ın dağa tecelli etmesi, İmam Eş'ari'nin dediği gibidir. "Yüce Allah dağda hayat, bilgi ve görme özelliğiniş yarattı. Nihayet o da bunlar sayesinde Rabbini gördü."* İşte bu da Allah'ın görülebileceğini ispatına ilişkin bir nasstır.

İşte bütün bu açıklanan yönlerle rü'yeti yani yüce Allah'ın görümesini inkar edenlerin cehaletini, bilgisizliklerini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan bu inkarcıların ileri sürdükleri: "Mûsa (a.s) aslında yüce Allah'ın görülemeyeceğini biliyordu. Ancak kavmi ondan Rabbbini kendilerine göstermesini istemişlerdi. Nitekim Kur'an'da da şöyle buyurulmaktadır: **"Ey Mûsa! Biz Allah'ı açık bir şekilde görmedikçe asla sana iman etmeyeceğiz." (Bakara, 55)** İşte böyle bir istek kar-şısında, yüce Allah'ın görülemez bir varlık olduğunu onlara açıklamak için bu istekte bulunmuştur" tarzındaki gerekçeleri de batıl, geçersiz ve anlamsız dır. Çünkü eğer durum onların ileri sürdükleri ve idda ettikleri gibi olsaydı, bu takdirde Hz. Mûsa: *"Onlara görün ki, sana baksınlar, seni görsünler"* derdi. Sonra ona: *"Beni asla göremeyeceksiniz"* diye buyururdu. Çünkü eğer rü'yet olayı caiz olan bir şey olmasaydı, Hz. Musa (a.s) onlara vereceği cevabı ertelemezdi. Aksine hemen onlar, kulaklarının zarının patlatırcasına durmadan istedikleri o şey sebebiyle gereken cevabı ve karşılığı verirdi. Çünkü böyle bir istekte direnmek demek, küfürde direnmek demektir. Oysa Hz. Musa'nın peygamber olarak gönderilme amacı bunu değiştirmektir, yoksa o küfrü onaylamak ve pekiştirmek değildir.

Görmez misin ki bu Yahudiler Hz. Musa'dan:

« اجْعَلْ لَنَا اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌ » **"Ey Musa! Onların nasıl ki tanrıları var ise, sen de bize öyle bir tanrı yap" (A'raf, 138)** diye istekte bulundukları zaman hemen hiç ara verilmeden, anında kendilerine Hz. Musa tarafından:

« اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ » **"Gerçekten siz cahillik eden bir toplumsunuz!"** diye tepki ve karşılık verilmiştir.

« جَعَلَهُ دَكًّا » **Onu darmadağın ediverdi."** Yani un ufak eyledi.

Buradaki, « دَكًّا » kelimesi, "Medkuk" ismi meful manasında mastardır. Örneğin, « ضَرْبُ الْاَمِيرِ » gibi ki, "Emirin vuruşu" anlamındadır. « دَقّ » ve « دَكّ » sonu ister **kaf** harfiyle olsun, ister **kef** harfiyle olsun mana bakımından aynıdırlar. Darmadağın olmak, un ufak hale gelmek demektir. Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « دَكًّا » kelimesini «دَكَّاءَ» olarak okumuşlardır. Yani yerle dümdüz kılmak demektir, hiç tümseği olmamak, tümsek bırakmamak manasındadır. Nitekim hörgüçsüz olan, sırt dümdüz bulunan deveye de, « نَاقَةٌ دَكَّاءُ » denilir.

« وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا » **Mûsa da yere düşüp bayılıverdi."** Burada geçen, « صَعِقًا » kelimesi de haldir. Yani düşüp bayıldı, demektir.

« فَلَمَّا اَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ » **Ayılınca dedi ki: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim."**

Senin azamet ve geline ilk inananlardanım. Dünyada caiz olmakla beraber bu rü'yet durumunu dünyada göstermeyeceğine ilişkin olarak ilk iman edenlerdenim.

Ka'bi ile Asamm şöyle demektedirler: « اَرِنِى اَنْظُرْ » *"Göster za-*

tını, göreyim seni" demenin manası, bana bir mucize, bir ayet göster ki, bu ayet sayesinde gayet sorunlu olarak seni adeta görmüşcesine bileyimi iman edeyim, demektir. « لَنْ تَرٰينِي » "Beni asla göremezsin" kavli ise, *"Sen bu özellikle ve bu nitelikte beni göremezsin, göremeyeceksin"* demektir. « وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ » "Fakat dağa bak" Çünkü ben, ona bir ayet, bir mucize göstereceğim, eğer o ayetin ya da mucizenin gösterilmesiyle, tecelli etmesiyle eğer dağ yerinde sabit kalır ve durursa, bu takdirde sen de onu görebileceksin, ona dayanabileceksin, demektir."

Bu fasit ve yanlış bir yorumdur. Çünkü Hz. Musa, « أَرِنِي أَنْظُرْ » *"Göster zatını, Seni göreyim"* demiştir. "Onu/ayeti, mucizeyi göreyim" dememiştir. Yüce Allah da, « لَنْ تَرٰينِي » "Beni asla göremezsin" buyurmuş ve: "Benim ayetimi göremeyeceksin" buyurmamıştır. Böyle bir şey yok iken nasıl olur da bunun manası: *"Benim ayetimi asla göremeyeceksin"* olsun? Çünkü yüce Allah Hz. Mûsa'ya en büyük mucizeleri gösterdi, dağı yerinden kaldırıp darmadağın hale getirdi.

١٤٤- ﴿قَالَ يَا مُوسٰى اِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَا اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾

144. Allah buyurdu ki: "Ey Mûsa! Ben peygamberliğimle ve sözlerimle seni insanların başına seçtim. Sana verdiğimi al ve şükr edenlerden ol."

« قَالَ يَا مُوسٰى اِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَا اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ » **Allah "Ey Musa! dedi, ben risaletimle** (sana verdiğim görevlerle) ve **sözlerimle seni insanların başına seçtim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol."** Bu hususta verilen nimete, ki bu en büyük nimetlerdendir, bunlara şükret.

Rivayete göre Hz. Musa (a.s) Arefe günü baygınlık geçirdi, Tevrat ise kendisine Kurban kesimi günü, Bayram günü yani Nahr günü verildi. Bu zilhicce ayının onuncu günü idi. Hz. Harûn (a.s) vezir ve Hz. Musa'ya tabi bir durumunda olunca, seçilme görevi Hz. Musa'ya tahsis

kılınmış oldu.

١٤٥- ﴿وَكَتَبْنَا لَهُ فِى الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَامُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ﴾

145. Nasihat ve hükümlerin açıklamasına dair ne varsa hepsini levhalarda yazdık. (Ve dedik ki) bunları kuvvetle tut, kavmine de onun en güzelini almalarını emret. İleride size, o fasıkların yurdunu göstereceğim.

« وَكَتَبْنَا لَهُ فِى الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ»
Nasihat ve herşeyin açıklamasına dair ne varsa hepsini Musa için levhalarda yazdık.

Burada geçen « الْأَلْوَاحِ » kelimesinden kasıt Tevrat'tır. Bu da, "Levh" kelimesinin çoğuludur. Bunlar on levha, bir yoruma göre yedi levha idiler. Levhalar zümrütten idi, bir yoruma göre de tahtadan idi. İçlerinde Tevrat yer aldığı halde bunlar gökten inmişlerdi.

« مِنْ كُلِّ شَيْءٍ » kavli, « كَتَبْنَا » fiilinin mefulü olarak mahallen mansubtur.

«مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ» Kavli de bundan bedeldir. Mana buna göre şöyledir: *"İsrailoğullarının dinleriyle ilgili olarak ister vaaz, ister hükümlerin detaylı olarak anlatılması olsun ihtiyaç duydukları her konuya ilişkin her bilgi ve açıklamayı yazdık."*

Bir yoruma göre de yetmiş deve yükü idi. Bunların tamamnını dört kişi dışında kimse okuyamamıştır. Bu okuyanlar da Hz. Musa, Hz. Yuşa, Hz. Uzeyir ve Hz. İsa idiler.

« فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ » **"Bunları kuvvetle tut"** Ona dedik ki: onu, al, ona dört elle sarıl... «فَخُذْهَا» kavli, « كَتَبْنَا » üzerine matuftur. Buradaki zamir de ya « الْأَلْوَاحِ » kavline veya « لِكُلِّ شَيْءٍ » kavline aittir. Çünkü bu, «اشْيَاءَ» "şeyler" manasındadır. « بِقُوَّةٍ » sağlam bir şekilde, ciddiyetle ve

kararlılıkla, azimetle al. Yani Ulül Azm olan peygamber-lerin alışıyla al, o dikkatle sarıl, demektir.

« وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا » **Kavmine de onun en güzelini almalarını emret.**

Yani onda bulunan şeylerin güzeli ve en güzeliyle amel etmelerini emret. Örneğin kısas gibi, affetmek gibi, yardımda bulunmak/intikam almak gibi, sabretmek gibi...Onlar, güzel ifadesi veya hükmü içerisinde yer alan şeyleri almalarını emret ve daha çok sevap getirecek olan şeye satrılmalarını söyle. Örneğin şu ayette ifade edildiği gibi;

"Rabbinizden size indirlenin en güzeline uyun!" *(39, Zümer, 55)*

« سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ » **Yakında size, yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim.** Firavun'un ve kavminin yurdunu.. ki burası de Mısır'dır. Ad ve Semud kavimlerinin topraklarıdır, o helak edilen toplara ait yurtlar ve yaşadıkları çağlar... Nasıl onları ortadan kaldırmış ve nasıl helak etmiş, baraları görsünler de, bunlardan ibret alsınlar için. Dolayısıyla onlar gibi fasıklığa, haksızlığa, şirke ve zulma bulanmasınlar için.. Aksi takdirde bunlar tıpkı onların köklerinin helâk edilmeleri suretiyle kazındıkları gibi helak edilip yok olmasınlar.

Yahut bu yurttan maksat, cehennem olabilir.

١٤٦- ﴿سَأَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ﴾

146. Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri ayetlerimden uzak laştıracağım ki onlar bütün mucizeleri görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol tutmazlar. Ve eğer sapıklık yolunu görürlerse, hemen onu ya tutarlar. Bu durum, onların ayetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir.

« سَأَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ » **Yer yüzünde haksız yere böbürlenenleri ayetlerimden uzaklaştıracağım.**

Zinnun Mısri -Allah ruhunu kutsasın- şöylediyor: *"Kur'an'ın gizli hikmeti sebebiyle yüce Allah, köksüzlerin ve batıla yönelmiş aşırıların gönüllerine ikramda bulunmaktan geri durmuştur, uzak kalmıştır."* Çünkü bu tür kimseler insanlara karşı büyüklük taslamaktalar, hakkı kabul etmekten yüksünüyorlar, büyüklük gösteriyorlar. Bu gerçekte şu manaya gelir; büyüklenmek yalnızca yüce zatına has olan bir konuda kibirlenmeye ve böbürlenmeye kalkışmak demektir. Bu, kudreti yüce olan Allah'a karşı saygısızlık ve en büyük günahtır.

« فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ » kavli haldir. Yani hakketmedikleri halde büyüklenirler. Çünkü gerçek manada büyüklenme bir tek Allah'a aittir.

« وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا » **"Onlar bütün mucizeleri görseler de iman etmezler."** Kendilerine indirilen ayetlere ve mucizelere inanmazlar.

« وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا » **"Doğru yolu görseler onu kendilerine yol edinmezler."** Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, kelimesini, « الرَّشَدِ » olarak okumuşlardır. Gerçi « رَشَدٌ » ve « رُشْدٌ » kelimeleri tıpkı, **"Sukm ve Sekam"** kelimeleri gibidirler.

« وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا » **"Fakat azgınlık yolunu görürlerse hemen ona saparlar."** Yani sapıklık ve dalalet yolunu..

« ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ » **Bu durum, onların ayetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir.**

Yani ayet ve mucizeleri yalanlamaları sebebiyle, inat yüzünden gaflete düşmeleri ve aymazlıkları nedeniyledir. Yoksa onların aymazlığı yanılgıya ve bilgisizliğe, cehalete dayanan bir gaflet ya da aymazlık değildir. Burada, « ذٰلِكَ » mahallen merfudur.

١٤٧- ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

147. Halbuki ayetlerimizi ve ahirete kavuşacakları yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. çekecekleri sırf kendi amellerinin cezasıdır.

« وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ » **Halbuki ayetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır.**

Burada, « وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ » kavli, mastarın mefulü bihe izafeti kabilindendir. Yani onu, "Onların ahirete kavuşmaları ve oradaki durumları müşahede edip görmeleri anında.. demektir.

Buradaki, « حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ » kavli, « وَالَّذِينَ » kavlinin haberidir.

« هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **Onlar, yapmakta oldukları amellerden başka bir şey için mi cezalandırılırlar.** Bu, peygamberlerin gönderilmesini yalanlayanların durumlarını yalanlayan, hallerini ortaya koyan bir ifadedir.

❁ ❁ ❁

148. – 153. ÂYETLER

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلاً جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ ۜ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لاَ يُكَلِّمُهُمْ وَلاَ يَهْدِيهِمْ سَبِيلاً ۢ اِتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سُقِطَ فٖى اَيْدِيهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا ۙ قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهِ غَضْبَانَ اَسِفًا ۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونٖى مِنْ بَعْدٖى ۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْ ۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخٖيهِ يَجُرُّهُٓ اِلَيْهِ ۜ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونٖى وَكَادُوا يَقْتُلُونَنٖى ۘ فَلاَ تُشْمِتْ بِىَ الْاَعْدَٓاءَ وَلاَ تَجْعَلْنٖى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لٖى وَلِاَخٖى وَاَدْخِلْنَا فٖى رَحْمَتِكَ ۘ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ۟ ﴿١٥١﴾ اِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَاٰمَنُوا ۘ اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾

Meâli

148- Mûsa'nın kavmi onun ardından ziynet ve süs eşyalarından

böğürebilen bir buzağı heykeli yapıp ilah edindiler. Görmediler mi ki o, onlarla ne konuşabiliyor ve ne de onlara yol gösterebiliyor? Buna rağmen onu ilâh edinerek zalimler oldular.

149- Ne zaman ki başları elleri arasına düşüp pişmanlık duydular da kesin olarak saptıklarını gördüler. Dediler ki: "Eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi bağışlamazsa, kesin olarak herşeyimizi kaybedenlerden olacağız."

150- Mûsa dönünce kavmine karşı öfkeli ve üzüntülü bir halde dedi ki: "Benden sonra arkamda ne fena işler işlemişsiniz! Rabbinizin emrine beklemeksizin acele mi ettiniz?" Elindeki Tevrat levhalarını yere bıraktı ve hemen kardeşinin başından tutup onu kendine çekti. Kardeşi de dedi ki: "Anamın oğlu! Bu toplum gerçekten beni güçsüz gördüler ve neredeyse beni öldüre yazdılar. Ne olur düşmanlarımı bana güldürme ve beni bu zâlim toplumla bir tutma."

151- Mûsa da şöyle yakardı: "Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla ve bizi de rahmetine katarak cennetine koy. Çünkü sen merhametli olanların en merhametlisisin."

152- Buzağıyı ilah edinenler var ya işte onlara Rableri tarafından dünya hayatında muhakkak olarak bir gazap ve bir zillet erişecektir. Ve

153- Kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe edip de iman edenlere gelince, şüphesiz ki o tevbe ve imandan sonra, Rabbin elbette bağışlayan ve esirgeyendir.

Tefsiri

١٤٨ - ﴿وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلاً جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ ط
اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لاَ يُكَلِّمُهُمْ وَلاَ يَهْدِيهِمْ سَبِيلاً اِتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ﴾

148- Mûsa'nın kavmi onun ardından ziynet ve süs eşyalarından böğürebilen bir buzağı heykeli yapıp ilah edindiler. Görmediler mi ki o, onlarla ne konuşabiliyor ve ne de onlara yol gösterebiliyor? Buna rağmen onu ilâh edinerek zalimler oldular.

« وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ » (Tur'a giden) **Musa'nın arkasından kavmi, zinet takımlarından, böğürülebilen bir buzağı heykelini (tanrı) edindiler.**

Burada görüldüğü gibi, bu durum İsrailoğullarına nizpet olunmaktadır. Oysa İsrailoğulları onlar arasında avare dolaşan, aylak ve varlıksız kimselerdi. Bununla beraber Firavun ve kavminin yaptıkların-dan etkilenmişlerdi. Onlara nispet edilen şey bu açıdan bunlara nispet olunmuştur. Çünkü en basit bir şey sebebiyle de olsun ona izafetle bu olabilmektedir.

Ayrıca bu, şununda delilidir; herhangi bir kimse bir eve girmemek üzere yemin etse ve istiare ilke yanbi ödünç ve benzeri bir yol ile oraya girmiş olsa, yeminini bozmuş olur. Çünkü bunlar helak olanların evlerine ve varlıklarına sahip olmuşlar ve onların üzerine konmuşlardır. Nitekim bu şeyler dışında da onlara ait mallara sahip olmuşlardır.

İşte bu, aynı zamanda şunun için de bir delil teşkil etmektedir: İstila yoluyla kafirlere ait mallara sahip olmak, aynı zamanda onların mülklerinin de ellerinden gideceğini gerektirir. Evet putu yapan ve put edinen kimse Sâmiri adında bir Yahudidir. Fakat ötekiler de onun bu yaptığına rıza göstermişler ve ses çıkarmamışlardır. Dolayısıyla bu fiil bunlara isnat olunmuş oldu.

« الْحُلِيّ » kelimesi, « حَلْي » kelimesinin çoğuludur. Bu kendisiyle süslenilen altın ve gümüşten elde edilen süs eşyası demektir. Kıraat imamlarından Hamza ile Ali Kisai bu kelimeyi, « حِلِيِّهِمْ » tarzında, öncesiyle uyum sağlasın için okumuşlardır. « عِجْلًا » kelimesi, « اتَّخَذَ » fiilinin mefulüdür. « جَسَدًا » ise bundan bedeldir. Yani diğer beden ler gibi eti, kanı olan bir varlık, buzağı yaptı. Ayette geçen « خُوَارٌ » kelimesi sığır böğürmesi manaınadır. « لَهُ خُوَارٌ » kavli de, « اتَّخَذَ » fiilinin ikinci mefulüdür. Yani böğüren bir ilah, bir put edindiler, demektir.

Daha sonra onların çok aşağılık ve basit olan akıllarına hayret ederek şöyle buyurdu:

« أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلاً » **"Görme diler mi ki o, onlarla ne konuşabiliyor ve ne de onlara yol gösterebiliyor?"** Bir söz söylemeye kadir olmadığı gibi, doğru bir yol göstermeye de kadir değildir. Bunlar hangi akla hizmet ederek Allah'ı bırakıp bir buzağıyı, bir sığırı ilah edinyorlar. Oysa yüce Allah'ın sözlerini yazmak için okyanuslar mürekkep olsa, yüce Allah'ın sözleri bitmeden kesinlikle okyanuslar mutlaka bitip tükenir. Çünkü insanların akıllarında yerleştirdiği deliller sayesinde onları hakka, doğru yola ileten ve yönlendiren ve kitaplarında indirdilkleriyle de yol gösteren bizzat yüce Allah'ın kendisidir. Bundan sonra söze şöyle başlayarak diyor ki:

« اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ » **"Ve onu ilah tanrı olarak benimsediler ve zalimler oldular."** Yani bütün gerçeklere ve mucizelere rağmen onlar buzağıyı ilah edindiler, hoş karşaılanmayan ve red edilen, kabul olunmayan bu iğrenç yola giriştiler. Çünkü bunlar zalim yani kafirler idiler.

١٤٩- ﴿وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

149- Ne zaman ki başları elleri arasına düşüp pişmanlık duydular da kesin olarak saptıklarını gördüler. Dediler ki: "Eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi bağışlamazsa, kesin olarak herşeyimizi kaybedenlerden olacağız."

« وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ » **"Ne zamanki başları elleri arasına düşüp pişmanlık duydular da"** buzağıya tapınmaları yüzünden pişmanlıkları artınca.. Bunun esası şöyledir:Aşırı derecede pişmanlık duyan bir kimse bunun şiddetinden ve üzüntüsünden ötürü parmağını ısırır, sanki eli onun değilmiş, ondan düşmüş gibi olur. Çünkü eli ağzına girmiş olmaktadır. Burada « سُقِطَ » fiili, « فِي أَيْدِيهِمْ » kavlime isnat olunmuştur. Bu da bir tür kinayedir.

Zeccâc (v.316/928) diyor ki bunun manası şöyledir: "Pişmanlıkları ellerine düştü" Yani gönülleri ve özleri yandı, yakıldı, demektir. Nitekim, "elinde kötü bir iş meydana geldi" ifadesine benzer bir tabirdir. Her ne kadar o kötüğ şeyin elin içinde olması mümkün değilse de, tabir ve de-

yim olarak böyle denir. Bununla gönülde ya da kalpte meydana gelen şeyin, sanki kişinin elinde meydana gelmiş ve göz ile görülen bir şey imiş gibi bir benzetme ile anlatılmaktdır.

« وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا » **Kesin olarak saptıklarını gördüler."** Sapıklıkları kendilerine apaçık ve ayan-beyan bir şekilde ortaya çıktı, adeta onu elle tutulur ve gözle görülür gibi bir açıklık ve netlikte görür oldular.

« قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا » **"Dediler ki: 'Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa'"** Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, "Eğer Rabbimiz! Bize merhamet etmez ve bizi bağışlamazsan" manasında, « لَئِنْ لَمْ تَرْحَمْنَا رَبَّنَا وَتَغْفِرْ لَنَا » tarzında okumuşlardır. "Rabbena" kavlini de nida üzere mansup kılmışlardır.

« لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ » **"Mutlaka ziyana uğrayanlardan olacağız."** Hem bu dünyada ve hem ahirette aldanmış ve her şeyimizi kaybetmiş olanlardan olacağız.

١٥٠- ﴿وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًاۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِيۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخِيهِ يَجُرُّهُٓ اِلَيْهِۜ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِيۘ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَٓاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾

150- Mûsa dönünce kavmine karşı öfkeli ve üzüntülü bir halde dedi ki: "Benden sonra arkamda ne fena işler işlemişsiniz! Rabbinizin emrine beklemeksizin acele mi ettiniz?" Elindeki Tevrat levhalarını yere bıraktı ve hemen kardeşinin başından tutup onu kendine çekti. Kardeşi de dedi ki: "Anamın oğlu! Bu toplum gerçekten beni güçsüz gördüler ve neredeyse beni öldüre yazdılar. Ne olur düşmanlarımı bana güldürme ve beni bu zâlim toplumla bir tutma."

« وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا قَالَ » **Musa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce dedi:**

Ayetteki, « غَضْبَانَ » kelimesi, Musa'dan haldir. Nitekim, « أَسِفًا » kelimesi de haldir ve mahzun, üzüntülü, kederli manalarınadır.

«بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي» **Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız?**

Benim yerimde durdunuz ve halifelerim oldunuz, fakat benden sonra ne iğrenç ve kötü işler yapmışsınız! Buradaki uyarı ve sesleniş buzağıyı ilah edinen Samiri ve taraftarlarınadır. Ya da bu söz Hz. Harun (as) ile iman edenlere karşı söylenmiştir. Çünkü Hz. Musa, kardeşi Hz. Harun'a demişti ki: **(A'raf,142) "Yokluğumda kavmim arasında benim yerime geç!"** Mana şöyle olmaktadır: **"Benden sonra arkamdan ne fena işler işlemisiniz,"** çünkü siz Allah'a ibadet ve kulluk edeceğiniz yerde gidip buzağıya tapmışsınız., demektir. Ya da; siz Allah'a kullukta bulunmayanlara engel olmamışsınız, demektir. « بِئْسَ » kelimesinin faili muzmardır.

Çünkü bunu, « مَا خَلَفْتُمُونِي » kavli tefsir ediyor. Mahsusun bizzem burada mazuf bulunmaktadır. Bu cümle: "Benden sonra benim yerime sizin üstlenmiş olduğunu hilâfet görevi sizin tarafınızdan ne kötü bir hilafet olmuştur" takdirindedir.

« خَلَفْتُمُونِي » kavlinden sonra gelen, « مِنْ بَعْدِي » kavlinin manası şöyledir: " Benden görüp öğrendiğiniz Allah'ın birliği ve Onun şerikinin, ortağının olmadığı gerçeğinden sonra, demektir veya İsrailoğullarını Tevhit inancına yönlendirmemden ve onları ineğe tapmaktan men ettikten sonra, demektir. Çünkü İsrail oğulları: **"Ey Mûsa onların nasıl ki ilahları var ise, sen de bize öyle bir ilah yap, dediler." (A'raf,138)** Oysa başkalarının yerine vekalet eden halifelerin asıl görevi, adına hilafette bulundukları zatın yolunda ve gösterdiği doğrultuda hareket etmeleri gerekir, görevleri budur.

« أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ » **"Rabbinizin emrini beklemeksizin acele mi ettiniz?"** Buzağıya tapınmak suretiyle Rabbinizin size gelecek emrini beklemeyip aceleci mi davrandınız? Çünkü Kırk gün sonra size Tevrat'ı alıp getirdim. **Acele etmek** demek; bir şey konusunda henüz vakti

gelmeden önce erken davranmaktır. Bir yoruma göre de, "Acele ettiniz" kelimesi, terkettiniz manasınadır.

« وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ » **"Elindeki Tevrat levhalarını yere bıraktı"** Buzağıya tapınma olayını duyar duymaz, Hz. Musa Allah adına olan öfkesinden ötürü elindeki tevrat levhalarını yere atıverdi. Zaten Hz. Musa öfkeli bir kimse idi. Kardeşi Hz. Harun ise ona göre daha yumuşak idi. Bu bakımdan da İsrail oğulları onu Hz. Musa'dan daha çık seviyorlardı. Bu kızgınlık sırasında üzerinde Tevrat'ın yazılı bulunduğu levhalar-kitabeler yere atılınca kırılıp hasar görmüştüler. Bunun üzerine yediden altısı yükseğe çekildi, kaldırıldı. Geride sadece yedide bir kaldı. Tevratın kaldırılan levhalarında her şeye ait detay bilgiker bulunuyordu, kalanında ise hidayet ve rahmet konuları bulunuyordu.

« وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ » **Ve kardeşinin** (Harunun) **başını tutup kendine doğru çekmeye başladı.** Kardeşine öfkelenerek öfkesinden onun başındaki saçlarına yapıştı. Çünkü Hz. Harun (a.s) İsrailoğullarının buzağıya tapmalarına engel olamamıştı. Kızgınlığından saçından yakaladığı kardeşini azarlamak maksadıyla kendine doğru çekmeye başladı. Fakat bu çekiş, kardeşi Harun'u küçümsediğinden veya aşağıladığından değildi. Bu, « يَجُرُّهُ إِلَيْهِ » kavli Musa'dan haldir.

« قَالَ ابْنَ أُمَّ » **"Kardeşi de dedi ki: 'Anamın oğlu!"** Bu ifadede, « ابْنَ » kelimesi, « أُمَّ » kelimesiyle birlikte tıpkı, "**Hamsete Aşere**" gibi feth üzere mebni kılınmıştır. Ancak Kıraat imamlarından Hamza, Ali Kisai ve İbn Amir, "mim" harfinin kesriyle, « ابْنَ أُمِّ » olarak okumuşlardır. Çünkü bunun aslı, « أُمِّي » idi. Sadece kesre ile yetinildiğinden, ayrıca "Y" harfine gerek kalmadığı için hazfedilmiştir. Bundan farklı bir değerlendirmeye gidilmemelidir. Çünkü gerek Hz. Musa ve gerekse Hz. Harun ana ve babaları bir kardeştirler, aralarında üveylik yoktur. Fakat ayette anneye yer verilmesinin nede:.i, annesinin mü'mine yani inanmış bir kadın olması sebebiyledir. Bir de anneye yer verilmesi, acıma ve şefkat duygularını harekete geçirmede daha etkin olduğu içindir.

« إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي » **"Bu toplum beni cidden zayıf gördüler ve neredeyse beni öldüreceklerdi."** Yani öğüt vermemle olsun, uyarmamla olsun ne kadar gayret gösterdiysem de, son gücüme kadar engel olmaya çalıştığım halde onlara mani olamadım. Çünkü beni aralarında güçsüz biri olarak görüyorlardı ve neredeyse beni öldürmeye bile kalkıştılar.

« فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ » **Sende düşmanlarımı bana güldürme"** Buzağıya tapmakta olan düşmanlarımı bana güldürüp sevindirme. Onların beni aşağılayıp küçümseyecekleri bir şey yapma, bana kötülük etmelerine neden olabilecek bir davranış içine girme.

« وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ » **ve beni bu zalim kavimle beraber tutma!"** Bana kızman sebebiyle beni onlarla aynı kefeye koyma, onlara yakın görme.

Hz. Musa (a.s) kardeşinin mazeretini anlayınca bunun üzerine Rabbine şöyle yakardı:

١٥١- ﴿ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴾

151- Mûsa da şöyle yakardı: "Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla ve bizi de rahmetine katarak cennetine koy. Çünkü sen merhametli olanların en merhametlisisin."

« قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِأَخِي » **Musa da: Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla.** Hz. Musa kardeşi Harun'u memnun etmek için, kardeşinin de onlarla beraber böyle bir işe katılmadığına dair onun lehine dua etti, aleyhte bir şey yapmayı bıraktı. Bu durumda mana şöyledir: Rabbim! Kardeşimle ilgili olarak onun hakkında bendeki raşkınlık sebebiyle beni bağışla, eğer aldığı görevi güzel bir şekilde yerine getirmekten bir yanılgıya ve aşırılığa gitmişse onu da bağışla!

« وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ » **Bizi rahmetine kabul et.** Dünyada kendi koruman altına al ve ahirette de cennetine koy.

« وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ » **Zira sen merhametlilerin en merhametlisisin! dedi.**

١٥٢- ﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ﴾

152- Buzağıyı ilah edinenler var ya işte onlara Rableri tarafından dünya hayatında muhakkak olarak bir gazap ve bir zillet erişecektir. Ve:

« إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا» **Buzağıyı** (tanrı) **edinenler varya, işte onlara mutlaka rablerinden bir gazap ve dünya hayatında bir alçaklık erişecektir.** Ülkelerinden çıkarolmaları, sürgün edilmeleri idi. Çünkü gariplik ve kimsesizlik, şnsana boyum eğdirtir. Ya da kendilerine cizye ödeme mahkumiyetinin verilmesi demektir.

« وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ » **Biz iftiracıları böyle cezalandırırız.**

Yani Allah adına yalan nyere iftira uyduranları. Çünkü Samiri adındaki Yahudi şöyle diyordu: **"İşete sizin de ilahınız ve Musa'nın da ilahı bu buzağıdır." (Taha, 88)**

١٥٣- ﴿وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَاٰمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

153- Kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe edip de iman edenlere gelince, şüphesiz ki o tevbe ve imandan sonra, Rabbin elbette bağışlayan ve esirgeyendir.

« وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَاٰمَنُوا» **Kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe edip de iman edenlere gelince;**

« إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ » **Şüphesiz ki o tevbe ve imandan sonra, Rabbin elbette bağışlayan ve esirgeyendir.**

Yani kötülüklerinden dönmelerinden ve tevbe edip iman etmelerinden sonra, yüce Allah kendilerini kesinlikle bağışlayıp günahlarını da örtendir. Daha önceden yaptıklarını da silendir. Bu manasıyla yüce Allah Gafurdur. Rahimdir. Çünkü cennet ile kullarını nimetlendirip mükafatlandırmaktadır.

Buradaki bu hüküm genel bir hüküm olup, ister buzağıya tapanlar olsun ve ister başkaları olsunlar, yaptıklarından vazgeçip iman etmeleri halinde hepsi de bağışlanabileceklerdir. İşledikleri günahın veya suçun, cinayetin büyüklüğü ne olursa olsun tevbe edilmesi durumunda bağışlanacakları bildirilmiş olmaktadır. Çünkü burada yüce Allah İsrail oğullarını işledikleri suçun ya da cinayetin büyüklüğüne yer vermiş, önce bunu ele almış, bunun da hemen peşinden Rahmetinin yüceliğinden söz etmiştir. Rabbimiz böyle buyurmakla şu gerçek bilinsin şstemiştir: "Günahlar ne kadar büyük olursa olsun, Allah'ın affı ve bağışlaması bunların hepsinden daha büyüktür.

« إِنَّ » edatı ise, isim ve haberiyle beraber, « الَّذِينَ » nin haberidir.

❀ ❀ ❀

154. – 157. ÂYETLER

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ ۚ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾ وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا ۖ فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ ۖ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا ۖ إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ ۖ أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا ۖ وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾ وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ ۚ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ ۖ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۚ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي

أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

Meâli

154- Musa'nın kızgınlığı yatışınca levhaları yerden aldı.O levhaların birinde, "Rablerinden korkanlar için hidayet ve rahmet vardır" bilgisi yer alıyordu.

155- Musa belirlediğimiz süre içinde kavminden yetmiş kişi seçip ayırdı. Ancak sözleşme yerinde onları müthiş bir deprem sarsıntısının sarsması üzerine Musa şöyle dedi: "Rabbim! Dilemiş olsaydın daha önceden onları da beni de helak ederdin. Şu anda içimizdeki bir takım kendini bilmezlerin yüzünden bizleri helak mı edeceksin? Bu, yalnızca senin bir denemendir. Bu deneme sayesinde dilediklerini saptırır ve dilediklerini de doğru-hak olan yola yönlendirirsin. Sensin bizim yardımcımız! Öyleyse bağışla bizi, merhamet eyle bize! Zaten Sen bağışlayıp mağfiret buyuranların en hayırlısısın!

156- Bize hem bu dünyada ve hem ahirette iyilik yaz. Muhakkak biz Senin yoluna yöneldik." Allah da şöyle buyurdu: "Azabımı kimi dilersem ona isabet ettiririm; Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Onu emir ve yasaklara bağlı olarak hareket eden takva sahiplerine, zekatı verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacağım.

157- Ki onlar yanlarındaki Tevrat ve İncil'de niteliklerini yazılı buldukları ümmi- okuması ve yazması olmayan- Peygamber olan Rasule uyarlar. O onlara iyilikleri emreder ve kötülüklerden de onları meneder. Temiz, güzel ve hoş olan şeyleri onlara helal-mubah, pis ve murdar olan şeyleri de haram kılar. Üzerlerindeki ağırlıkları ve omuzlarındaki zincirleri kaldırır. Bu itibarla ona iman eden, ona destek veren, yardım eden ve onunla beraber indirilen nur'a uyanlar var ya, işte gerçekten kurtuluşa erenler onlardır."

Tefsiri

Hz. Musa'nın aşırı öfkesi sebebiyle, sanki bu şiddetli davranışı, onun öfkesi kendisine emrediyormuşcasına bir ifadeyle deniliyor ki:

١٥٤- ﴿وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ﴾

154- Musa'nın kızgınlığı yatışınca levhaları yerden aldı.O levhaların birinde, "Rablerinden korkanlar için hidayet ve rahmet vardır" bilgisi yer alıyordu.

«وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ» **Musa'nın öfkesi dinince levhaları aldı.** Zeccac diyor ki, « سَكَتَ » kelimesinin manası sükünet bulunca demektir. Yani « سَكَنَ » manasındadır. Nitekim ayet **Sekene** olarak da okunmuştur.

« وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ » **Onlardaki yazıda Rablerinden korkanlar için hidayet ve rahmet** (haberi) **vardı.**

Bu levhalarından birinden yazılıp alınan, istinsah edilen ve yazılana göre .... Ayette geçen, « نُسْخَةٌ » kelimesi, « فُعْلَةٌ » ölçüsünde bir kelime olup meful manasındadır yani yazılı olan demektir. ve tıpkı "Hutbe" kelimesi kalıbında bir kelimedir.

« لِرَبِّهِمْ » kavline « لِ » harfinin dahil olması, mefulün takaddümü sebebiyledir. Bu bakımdan fiilin bu gibi kelimelerde amel etmesi zayıftır. Yani eğer fiil mamulünden sonraya kalırsa bu takdirde mamulü üzerinde amel etmesi zayıflaşır.

١٥٥- ﴿وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ﴾

155- Musa belirlediğimiz süre içinde kavminden yetmiş kişi seçip ayırdı. Ancak sözleşme yerinde onları müthiş bir deprem sarsın-

tısının sarsması üzerine Musa şöyle dedi: "Rabbim! Dilemiş olsaydın daha önceden onları da beni de helak ederdin. Şu anda içimizdeki bir takım kendini bilmezlerin yüzünden bizleri helak mı edeceksin? Bu, yalnızca senin bir denemendir. Bu deneme sayesinde dilediklerini saptırır ve dilediklerini de doğru-hak olan yola yönlendirirsin. Sensin bizim yardımcımız! Öyleyse bağışla bizi, merhamet eyle bize! Zaten Sen bağışlayıp mağfiret buyuranların en hayırlısısın!

«وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلاً لِمِيقَاتِنَا» **Musa tayin ettiğimiz vakitte kavminden yetmiş adam seçti.** Burada geçen, « قَوْمَهُ » kavli, « مِنْ قَوْمِهِ » demektir. Burada cer edatı olan, « مِنْ » edatı hazfolunmuştur. Fiil buna vasledilmiştir.

Bir yoruma göre Hz. Musa (a.s) oniki boydan ya da kabilenin her birinden altışar kişi seçmişti. Böylece sayıları 72 kişiye ulaştı. Ancak içinizden iki kişi geride kalıp otursun, dedi. Bunun üzerine Kaleb ile Yuşa oturdular. Yani buzağıya tapmaktan uzak duranlar içerisinden belirlediğimiz vakitte....

« فَلَمَّا اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ » **Onları o müthiş deprem yakalayınca Musa dedi ki:**

« رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ » **"Ey Rabbim! Dileseydin onları da beni de daha önce helâk ederdin."**

Onlardan buzağıya tapınanların olması ve benim de bir kıptiyi öldürmem sebebiyle helak edebilirdin.

« اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا » **Bu iş senin imtihanından başka bir şey değildir.**

İçimizde bir takım cahillerin ve kendini bilmez takımının, yani buzağıya tapanların işledikleri yüzünden bizi helak mi edeceksin?

« إِنْ هِيَ إِلاَّ فِتْنَتُكَ » **Bu senin imtihanından başka bir şey değildir.**

Bu, senin bir imtihanındır, sınamandır. Bu ifade, şu ayete dayan-

maktadır:

"Senden sonra biz, kavmini imtihan ettik." (Taha, 85)

İşte bunun üzerine Musa (a.s) demişti ki: *"Bu imtihan var ya işte bu, senin daha önce bana bildirdiğin imtihandır."* Ya da bu, yüce Allah ın kullarını dilediği gibi dilediği şey ile imtihan etmesi ve denemesidir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Biz, bir imtihan olarak sizi hayır ile de, şer ile de deneriz."[8]

« تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَٓاءُ وَتَهْدٖي مَنْ تَشَٓاءُ » **Onunla dilediğini saptırırsın, dilediğini de doğru yola iletirsin.**

Bu imtihan ile kullarından dilediklrini, içlerinden dalalet ve sapıklığı tercih edeceklerini bildiğin kimseleri saptırırsın, bu yoldan hidayeti tercih edeceklerini bildiğin kimseleri de doğru yola iletirsin.

« اَنْتَ وَلِيُّنَا » **Sen bizim sahibimizsin** Bizim işlerimiz üzerin de güce sahip olan ve idare eden sensin.

« فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرٖينَ » **Bizi bağışla ve bizi acı! Sen bağışlayanların en iyisisin.**

١٥٦- ﴿وَاكْتُبْ لَنَا فٖي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَٓا اِلَيْكَ قَالَ عَذَابٖٓي اُصٖيبُ بِهٖ مَنْ اَشَٓاءُ وَرَحْمَتٖي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذٖينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذٖينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ﴾

156- Bize hem bu dünyada ve hem ahirette iyilik yaz. Muhakkak biz Senin yoluna yöneldik." Allah da şöyle buyurdu: "Azabımı kimi dilersem ona isabet ettiririm; Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Onu emir ve yasaklara bağlı olarak hareket eden takva sahiplerine, zekatı verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacağım.

« وَاكْتُبْ لَنَا فٖي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ » **Bize, bu dünyada da iyilik yaz ahirette de.** Rabbimiz! Bize bu dünyada sağlık, afiyet,

[8] Enbiya, 35

güzel bir hayat ver, sana itaatta muvaffakiyet sağla ve bizi imanda sebat ettir, bize paylaşımda bu güzelliği ihsan eyle. Ahirette ise cennetini ver.

«إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ» **Şüphesiz biz sana döndük"** Tevbe edip sana döndük, sana yöneldik. Örneğin "Hade ileyhi, Yehudu" denir ki bu, bir şeyden dönüldüğünde denir. Yani dönmek, tevbe etmek manalarınadır. « الهُودْ » kelimesi de, « هَائِدْ » kelimesinin çoğuludur. Bu ise tevbe eden ve dönen demektir.

«قَالَ عَذَابِى أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ» **Allah buyurdu ki: "Kimi dilersem onu azabıma uğratırım."**

Yani durum ve vaziyeti bu olanlardan kimi dilersen onlara azap ederim. Onları bağışlayacak değilim.

« وَرَحْمَتِى وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ » **"Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır."** Rahmetimin durumuna gelince o öylesine geniştir ki, herkesi ve her şeyi kuşatır, herkese ve her şeye ulaşır. Bir Müslüman ya da bir kafir yoktur ki, dünyada üzerlerinde rahmetimin eseri ve izi görülmemiş olsun.

« فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ» **Onu emir ve yasaklara bağlı olarak hareket eden takva sahiplerine, zekatı verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacağım."** O rahmeti, Hz. Muhammed (sav)'in ümmetinden olup şirkten sakınıp uzak duranlara, farz kılınan zekatı verenlere ve bizim gönderdiğimiz bütün kitaplara iman edip bunlardan hiç birini ve hiçbir şeyi inkar etmeyenlere yazacağım.

١٥٧- ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِىَّ الْاُمِّىَّ الَّذِى يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِى التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَٓائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلَالَ الَّتِى كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِى اُنْزِلَ مَعَهُ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

157- Ki onlar yanlarındaki Tevrat ve İncil'de niteliklerini yazılı buldukları ümmi -okuması ve yazması olmayan- Peygamber olan Rasule uyarlar. O onlara iyilikleri emreder ve kötülüklerden de onları meneder. Temiz, güzel ve hoş olan şeyleri onlara helal-mubah, pis ve murdar olan şeyleri de haram kılar. Üzerlerindeki ağırlıkları ve omuzlarındaki zincirleri kaldırır. Bu itibarla ona iman eden, ona destek veren, yardım eden ve onunla beraber indirilen nur'a uyanlar var ya, işte gerçekten kurtuluşa erenler onlardır."

« اَلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِىَّ الْأُمِّىَّ الَّذِى يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِى التَّوْرٰيةِ وَالْإِنْجِيلِ » **Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmi peygambere uyanlar (var ya) işte o peygamber;**

Kendisine ait olarak bir kitap yani Kur'an vahyettiğimiz ve mucizeler sahibi olan, okuma ve yazması da bulunmayan peygambere ait özellikleri yanlarında bulanlar, Yani İsrailoğullarından olup da ona uyanlar, Tevrat ve İncil'de de onun nitelikleri görmüş, okumuş ve öğrenmişlerdi.

« يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ » **"O onlara iyilikleri emreder"** Yani Allah eş ve denk edinmekten onları uzaklaştırarak, kullara da acıyarak iyilik yollarını gösterip emreder.

« وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ » **"Ve kötülüklerden de onları meneder."** Yani putlara tapmaktan ve akraba ile olan bağları koparmaktan meneder, buna engel olur.

« وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ » **Onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar.** Örneğin iç yağı ve benzer şeyler gibi temiz olan ve bunların haram kıldıkları bu türden şeyleri helal kılar. Ya da üzerine Allah'ın adı anılarak kesilmiş olan ve böylece şeriat açısından haram olmayan temiz şeyleri, aynı zamanda haramdan kazanılmayıp mübah olan yollardan kazanılan şeyleri de helal kılar. Diğer taraftan kötü ve iğrenç şeyleri örneğin kan, leş, domuz eti ve Allah'tan başkası adına boğazlanmış olan murdar şeyleri de haram kılar veya hüküm itibariyle iğrenç ve murdar kabul edilen, kötü sayılan faiz, rüşvet ve benzeri mubah olmayan yollardan kazanılanları da haram kılar.

« وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ » **Üzerlerindeki ağırlıkları,** yani kendilerine hareket ve davranma fırsatı bırakmayan, adeta onu hapsedip tutuklayan ağır yükleri, örneğin altından kalkılamayacak ağırlıktaki sorumlulukları, tevbe etmeleri için kendilerini öldürmeleri, hayatlarına son vermeleri, kendisiyle günah işlenilen organların kesilip atılması gibi zor ve ağır gelecek şeyleri kaldırır.

Kıraat imamlarından İbn Amir, « إِصْرَهُمْ » kelimesini çoğul olarak, « اٰصَارَهُمْ » diye okumuştur.

« وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ » **"Ve omuzlarındaki zincirleri kaldırır."** Burada sözü edilen hususlar da oldukça zor ve ağır olan hükümler demektir. Örneğin; diyet sözkonusu olmaksızın ister kasten yani bile bile olsun, ister hata yoluyla olmuş olsun mutlak manada kısas hükmünün uygulanması gerektiğidir. Aynı şekilde ister insan bedeni üzerinde olsun, ister üzerindeki giyside olsun bir necasetin bulaşması durumunda o kısmın kesilip atılması kesin hükmü gibi. Elde edilen ganimetlerin yakılması* kesin hükmü gibi. Kişinin işlediği günahların evlerin kapıları üzerinde ortaya çıkarılması, teşhiri hükmü gibi. İşte bütün bu hükümler kesin olarak İsrailoğullarında uygulanması kesin olan hükümlerdi. İslam ile bunlar hafifletilmiş oldu. Bütün bu anlatılan şeyler laleye yani zincire benzetildi ki, benzerlikte bir farkının olmadığı, mutlak manada yerine getirilmesi gereken hükümler olduğu gerçeğini bildirmek ve açıklamak içindir.

« فَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ » **"O peygambere inanıp saygı gösteren"** Hz. Muhammed (s.a.v.)'e iman eden, ona tazimde bulunup saygı gösteren ya da ona karşı koyan düşmanlarının güçlerini kırarak, onun düşmanlarına mani olan, **Azr,** kelimesi esasen menetmek manasınadır. Nitekim **tazir** tabiri de bu kökten türemedir. Çünkü bu da çirkin ve kötü olan örneğin had uygulaması gibi şeylerden menetmek anlamındadır. Bu manada mani olmak, engel olmak demektir.

« وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ » **Ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nur'a (Kur'ana) uyanlar varya, işte kurtuluşa erenler onlardır.**

« مَعَ » kelimesi, « اتَّبَعُوا » kavline müteallik bulunmaktadır. Yani mana şöyledir: "Peygambere ve onun sünetine uymakla beraber, ona indirilen Kur'an'a uyanlar var ya « أُولَٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ » **"işte gerçekten kurtuluşa erenler onlardır."** Her hayra ve her başarıya ulaşmışlar ve her türlü kötülükten de kurtulmuşlardır.

❁ ❁ ❁

158. - 162. ÂYETLER

قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنّى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ج لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيى وَيُميتُ ص فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِىِّ الْاُمِّىِّ الَّذى يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ وَمِنْ قَوْمِ مُوسٰى اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾ وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَىْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا ط وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰى اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهُ اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ج فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ط قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ ط وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ط كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ط وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوآ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ وَاِذْ قيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطيٓئَاتِكُمْ ط سَنَزيدُ الْمُحْسِنينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ الَّذينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذى قيلَ لَهُمْ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَآءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

Meâli

158- De ki: Ey insanlar! Ben gerçekten sizin hepinize Allah'ın peygamber olarak gönderdiği Rasulüyüm. Ki göklerin ve yerin hükümranlığı yegane olarak Onundur. Ondan başka bir ilah da yoktur. Diriilten de öldüren de Odur. O halde Allah'a ve Onun kelimelerine-kitaplarına iman eden ümmi-okuma ve yazması olmayan bir-peygamber olan Rasulüne iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız.

159- Musa'nın kavminden de hak ile insanlara doğru yolu gösteren ve bunun sayesinde adalet ile davranan bir topluluk vardır.

160- Biz İsrail oğullarını oymaklar olarak on iki boya-kabileye ayırdık. Kavmi kendisinden su istediklerinde Musa'ya, "Asan ile taşa vur" diye vahyettik. Derken hemen ondan oniki pınar fışkırdı. Her bir boy su içecekleri yeri kesin olarak belledi. Üzerlerini bulutla gölgelendirdik, kendilerine kudret helvası ile bıldırcın eti indirdik. Dedik ki: "Size rızık olarak verdiklerimizin temizlerinden yeyin." Ancak onlar emirlerimizi tanımamakla yalnızca kendilerine zulmediyorlardı.

161- Çünkü onlara denilmişti ki: "Şu kasabaya-Kudüs'e yerleşin, oradaki ürünlerden dilediğiniz gibi yeyin ve "HİTTA- bağışlanmamızı diliyoruz" deyin ve giriş kapısından eğilerek girin ki hatalarınızı bağışlayalım. Biz iyilik ederek ihsanda bulunanlara pek yakın bir gelecekte daha da artıracağız."

162- Fakat onların içlerinde bulunan bir takım zalimler, kendilerine söylenen asıl sözü, bir başka söze dönüştürdüler. İşte Biz de zulmetmelerinden dolayı gökten üzerlerine aşağılatan ezici bir azap gönderdik.

Tefsiri

١٥٨- ﴿قُلْ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّى رَسُولُ اللّٰهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِى وَيُمِيتُ ۖ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِىِّ الْأُمِّىِّ الَّذِى يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

158- De ki: Ey insanlar! Ben gerçekten sizin hepinize Allah'ın peygamber olarak gönderdiği Rasulüyüm. Ki göklerin ve yerin hükümranlığı yegane olarak Onundur. Ondan başka bir ilah da yoktur. Dirilten de öldüren de Odur. O halde Allah'a ve Onun kelimelerine-kitaplarına iman eden ümmi-okuma ve yazması olmayan bir-peygamber olan Rasulüne iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız.

« قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّى رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا » **"De ki: Ey insanlar! Ben gerçekten sizin hepinize Allah'ın Rasulüyüm."** Her peygamber özellikle kendi yoplumuna has peygamber olarak gönderilmişlerdir. Oysa Hz. Muhammed (sav) efendimiz bütün insanlara ve aynı zamanda cinlere de peygamber olarak gönderilmiştir. « جَمِيعًا » kelimesi, «إِلَيْكُمْ » kavlinden haldir

« الَّذِى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » **"Ki göklerin ve yerin sahibi."** Bu cümle, muzmar olan, « عَنَى » fiiliyle mahallen mansubtur. Bu da medh üzere mansub bulunmaktadır.

« لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ» **"Ondan başka bir ilah da yoktur."** Bu ifade sıladan yani ilgi cümleciğinden bedeldir.

Bu cümle de, « لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » yan cümleciğidir. Nitekim bundan sonra gelen, « يُحْيِى وَيُمِيتُ » **"Dirilten de öldüren de O'dur."** Cümlesi de böyledir. « لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ » kavli, kendisinden önce geçen cümleyi açıklamaktadır. Çünkü aleme malik olan bir zat, gerçekte ve hakikatte de ilah olan ancak Odur, başkası değil.

« يُحْيِى وَيُمِيتُ » kavlinde de gerçekten ilah olmaya layık olan ve ilahlığın kendisine has olması gereken de yüce Allah olduğunu açıklama manası vardır. Çünkü Allah'tan başkası diriltmeye ve öldürmeye asla kâdir değildir, olamaz.

« فَآمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِى يُؤْمِنُ بِاللهِ وَكَلِمَاتِهِ » **Öyle**

ise Allah'a ve Ümmî peygamber olan Resulüne -ki o, Allah'a ve onun sözlerine inanır- iman edin

Burada geçen, « وَكَلِمَاتِهِ » ifadesinden kasıt, Allah tarafından indirilmiş olan kitaplar demektir.

« وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ **Ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız.**

Dikkat edilirse burada, « إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ » **"Ben Allah tarafından size gönderilen peygamberiyim"** kavlinden sonra, "Allah'a iman edin ve bana da iman edin" diye söylemedi. Bunun nedeni, yüce Allah hakkında cari ve geçerli olan sıfatların aynen kendisi içinde geçerli olacağı manası çıkarılmasın içindir. Böyle bir yanlış amlaşılmaya meydan verilmemesi istendiğindendir. Kaldı ki iltifatta bir de belagat üstünlüğü ve inceliği vardır.

Böylece kişi bilsin ki; Kendisine iman edilmesi farz olan bu kişi ya da zat şu özellikleri taşıyan kimsedir; Ümmidir yani anadan doğma olarak aynen kalmış, herhangi bir yere gidip öğrenim görmemiş ve bu manada annesinden doğduğu gibi kalan ve hiç okuma yazması olmayan kişi. İşte bu zat Allah'a iman ediyor, ne tür olursa olsun Allah'tan gelen kitaplara iman etmiştir. İster benim kendime indirilen olsun, ister benden başkalarına indirilmiş olanlar olsun, hepsine iman eden bir kimse. Böylece insaflı davranışını sergileyip ortaya koymuş ve kendisi açısından bir asabiyete sapmadığını göstermek için böylece açıklık getirmiştir.

١٥٩- ﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾

159- Musa'nın kavminden de hak ile insanlara doğru yolu gösteren ve bunun sayesinde adalet ile davranan bir topluluk vardır.

« وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ » **Musa'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde âdil davranan bir topluluk vardır.**

Hal sebebiyle aralarında hükmü adaletle uygulayan bir topluluk bulunmaktdır. Bir yoruma göre de, Çin'in uzak doğunun ötelerinde Miraç gecesinde Hz. Muhammed (s.a.v.)'e iman eden bir kavim veya bunlar,

Abdullah İbn Selam ve arkadaşlarından oluşan toluluktur.

١٦٠- ﴿وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَىْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَيهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِب بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِن كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾

160- Biz İsrail oğullarını oymaklar olarak on iki boya-kabileye ayırdık. Kavmi kendisinden su istediklerinde Musa'ya, "Asan ile taşa vur" diye vahyettik. Derken hemen ondan oniki pınar fışkırdı. Her bir boy su içecekleri yeri kesin olarak belledi. Üzerlerini bulutla gölgelendirdik, kendilerine kudret helvası ile bıldırcın eti indirdik. Dedik ki: "Size rızık olarak verdiklerimizin temizlerinden yeyin." Ancak onlar emirlerimizi tanımamakla yalnızca kendilerine zulmediyorlardı.

« وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَىْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا » **Biz İsrailoğullarını oymaklar olarak on iki kabileye ayırdık** Yani onları ayrı ayrı gu-ruplara ayırdık. Yani fırkalara, guruplara.. Her birini de diğerinden farklı özellik ve meziyete sahip kıldık.

« أَسْبَاطًا » kavli adeta, « اثْنَتَىْ عَشْرَةَ قَبِيلَةً » gibidir. Esbat kelimesi, kişinin çocuğunun çocuğu yani torunu manasınadır. Bu kelime, "Sıbt" kelimesinin de çoğuludur. İsrail oğulları Hz. Yakup (a.s) soyundan gelen on iki çocuğundan oluşan ayrı ayrı on iki kabile ya da boydan meydana gelmişlerdi. Evet bilindiği üzere nahiv yani dilbilgisi kuralı olarak On sayısının üzerinde olan cümlelerin mümeyyezi müfret yani tekildir. Dolayısıyla, "İsney Aşere Sıbtan" olması gerekirdi. Ancak burada asıl amaç, "Onları on iki kabileye ayırdık" yani « وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَىْ عَشْرَةَ عَشْرَةَ قَبِيلَةً » demektir. Dolayısıyla her bir kabile bir tek torundan değil, birçok torunlardan meydana geldiğinden böyle zikredilmiştir.

Buna göre de, kabile yerine ve o manada, çoğul olan « أَسْبَاطًا » kelimesi getirilmiştir. « أُمَمًا » kelimesi de, « اثْنَتَيْ عَشْرَةَ » kavlinden bedeldir. Yani biz onları ümmetler, oymak ve kabileler olarak guruplara ayırdık, demektir. Çünkü bir çok torunlardan oluşan sıbtlar, gerçekten her biri kendi içlerinde oldukça büyük bir topluluk oluşturmuşlardı. Her bir ümmet, ötekisinin aksi bir hedefi amaçlıyordu

« وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَيهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ »

"Kavmi kendisinden su istediklerinde Musa'ya, "Asan ile taşa vur" diye vahyettik." Taşa vur, diye bildirdik.

« فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا » **"Derken hemen ondan oniki pınar fışkırdı." Hemen akmaya başladı.**

« قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ » **"Her bir boy su içecekleri yeri kesin olarak belledi."** Ayetteki « أُنَاسٍ » mükesser olmayan ismi cemidir. Yani kırık çoğul değildir. Çoğul manasını taşıyan bir isimdir.

« وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى » **"Üzerlerini bulutla gölgelendirdik, kendilerine kudret helvası ile bıldırcın eti indirdik. -Ve onlara- Dedik ki:"**

« كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ » **"Size rızık olarak verdiklerimizin temizlerinden yeyin."**

« وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ » **Ama onlar** (emirlerimizi dinlememekle) **bize değil kendilerine zulmediyorlardı.**

Yani onlar verdiğimiz nimetlere nankörlük etmekle sebep oldukları zulmün zararı bize değil, onların kendilerine dönecektir. Çünkü bunlar kendi kendilerine zarar veriyorlar, bu itibarla da zulüm ve haksızlıklarının, nankörlüklerinin cezası ve vebali onlara dönecektir.

١٦١- ﴿وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ﴾

161- Çünkü onlara denilmişti ki: "Şu kasabaya-Kudüs'e yerleşin, oradaki ürünlerden dilediğiniz gibi yeyin ve "HİTTA- bağışlanmamızı diliyoruz" deyin ve giriş kapısından eğilerek girin ki hatalarınızı bağışlayalım. Biz iyilik ederek ihsanda bulunanlara pek yakın bir gelecekte daha da artıracağız."

« وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ » **Onlara denildiki: Şu şehirde** (Kuduste) **yerleşin.**

Onlara şu kasabaya yani Kudüs'e ya da Beytu'l-Makdis'e girin,

« وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ » **ondan** (nimetlerinden) **dilediğiniz gibi yeyin, "bağışlanmak istiyoruz" deyin ve kapıdan eğilerek girin ki hatalarınızı bağışlayalım.**

Denildiği zamanı bir hatırlayın.

Kıraat imamlarından Nafi ve İbn Amir, « نَغْفِرْ لَكُمْ » kavlini « تُغْفَرْ لَكُمْ» olarak okumuşlardır ki, bu, *"hatalarınız bağışlanmış olsun"* demektir. Kıraat imamlarından Nafi, « خَطِيئَاتُكُمْ » diye kıraat ederken, Ebû Amr ise, "**Hatayaküm**" polarak kıraat etmiştir.

İbn Amir ise, «خَطِيئَتُكُمْ » tarzında okumuştur.

« سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ » **İyilik yapanlara ileri de ihsanımızı daha da artıracağız."**

١٦٢- ﴿ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلاً غَيْرَ الَّذِى قِيلَ لَهُمْ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴾

162- Fakat onların içlerinde bulunan bir takım zalimler, kendilerine söylenen asıl sözü, bir başka söze dönüştürdüler. İşte Biz de zulmetmelerinden dolayı gökten üzerlerine aşağılatan ezici bir azap gönderdik.

« فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلاً غَيْرَ الَّذِى قِيلَ لَهُمْ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ » **Fakat onlardan zalim olanlar, sözü kendilerine söylenenden başkasıyla değiştirdiler. Biz de zulm etmelerinden ötürü üzerlerine gökten bir azap gönderdik.**

Burada bu surede geçen,

« اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا » "**Şu kasabaya yerleşin ve orada ki ürünlerden dilediğiniz gibi yeyin**" kavliyle, **(Bakara, 58)** de geçen "**Şu kasabaya girin ve dilediğiniz gibi yeyin.**" Arasında bir fark yoktur. Yani birinde "Yerleşin" diğerinde de "girin" ifadelerinin yer almış olması arasında mana bakımından herhangi bir fark yoktur. Bu ayetlerde, "حِطَّةٌ" kelimesinin kapıdan girişten önce yer verilmiş olsun, ister bundan sonra getirilmiş olsun, fark etmez. Neticede her iki durumda da bunların arasını cemetmektedir. Birinde, « رَغَدًا » "bolluk" manasına gelen kelimeye yer verilip diğer ayette yer verilmemiş olması da bir tenakuz veya bir çelişki değildir.

Bir de, « نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيٓـَٔاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ » kavli iki şeyi vaat buyurmaktadır: Biri Allah tarafından bağışlanmaları ve diğeri de daha fazlasının verileceği, arttırılacağı sözü. Bu iki vaat arasında « وَ » harfinin yer almaması yani, şu "ve" şu denmemiş olmasının bir zararı da yoktur. Buna bir halel getirmez. Çünkü bu yeni bir cümledir. Sözü söyleyenin söyleyişi esasına göre cümle bina olunmuştur. Bu da, "Peki ya bağışlanmaktan sonra ne var?" sorusuna bir cevap niteliğinde olmak üzere ona:

« سَتَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ » denilerek karşılık verilmiştir, ayrıca bir "Ve" ifadesine gerek görülmemiştir. Aynı şekilde, "مِنْهُمْ" kavlinin ilavesi de, açıklıma getirme bakımından getirilen bir artı ifadedir. Bir de, « اَرْسَلْنَا » ile « اَنْزَلْنَا » arasında ve keza « يَظْلِمُونَ » ile « يَفْسُقُونَ » arasında mana bakımından pek bir fark yoktur. Hepsi de birbiri yerine kullanılabilen kelimelerdendir.

❀ ❀ ❀

163. – 166. ÂYETLER

وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعاً وَيَوْمَ لاَ يَسْبِتُونَ لاَ تَأْتِيهِمْ كَذٰلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾

Meâli

163- Onlara, deniz kenarında bulunan kasaba halkının halini de sor: Hani onlar cumartesi günü için konulan yasağı saygısızlıkla çiğniyorlardı. Çünkü yasak konulan cumartesi gününde balıklar ortaya çıkarak akın akın onlara gelirlerdi. Oysa cumartesi dışındaki günlerde ise balıklar açıktan su yüzüne çıkıp onlara gelmezlerdi. İşte yasakları çiğnemeleri sebebiyle onları böylece imtihan ediyorduk.

164- İçlerinden bir topluluk da demişti ki: " Allah'ın kendilerini helak edeceği veya şiddetli olarak azapta bulunacağı bir kavme neden dolayı öğüt veriyorsunuz?" Onlar ise şöyle cevap verdiler: " Rabbimize karşı bir mazeret gösterelim için! Bir de belki bu sayede sakınıp gerçeği kavrarlar ümidiyle bunu yapıyoruz."

165- Onlar kendilerine hatırlatılanları unutup umursamaz olunca, Biz de kötülüklerden menedenleri kurtardık, zulmedenleri de işleye geldikleri kötülükleri yüzünden şiddetli bir azap ile yakalayıp cezalandırdık.

166- İşte böylece onlar yasaklandıkları şeylerden vazgeçmeyip serkeşlik ederek durumlarında ısrar edince, Biz de kendilerine: "aşağılık maymunlar olun" dedik.

Tefsiri

١٦٣- ﴿وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِى كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِى السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعاً وَيَوْمَ لاَ يَسْبِتُونَ لاَ تَأْتِيهِمْ كَذٰلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾

163- Onlara, deniz kenarında bulunan kasaba halkının halini de sor: Hani onlar cumartesi günü için konulan yasağı saygısızlıkla çiğniyorlardı. Çünkü yasak konulan cumartesi gününde balıklar ortaya çıkarak akın akın onlara gelirlerdi. Oysa cumartesi dışındaki günlerde ise balıklar açıktan su yüzüne çıkıp onlara gelmezlerdi. İşte yasakları çiğnemeleri sebebiyle onları böylece imtihan ediyorduk.

« وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِى كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ » **Onlara, deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor.**

Ayette bulunan, « حَاضِرَةَ الْبَحْرِ » kavli, deniz kenarında, denize yakın yerde bulunan demektir. Aslında bu soru bir bakıma onları azarlama ve paylama mahiyetinde olan bir sorudur. Böylece onlara küfürde oldukça eskiye dayanan bir geçmişlerinin olduğu uyarısında bulunuluyor.

« إِذْ يَعْدُونَ فِى السَّبْتِ » **Hani onlar Cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı.**

O Yahudiler yüce Allah'ın Cumartesi yasağı konusundaki hükmü ve koyduğu sınırlamayı tanımıyor, o sınırı aşıyorlardı. Yani Cumartesi günü avlanmaları yasaklandığı halde avlanıyorlardı. Oysa o gün avlanmaları yasaklanmıştı. « إِذْ يَعْدُونَ » kavli, « الْقَرْيَةِ » kelimesinden bedel

olduğu için mahallen mecrurudur. Burada geçen "**Kasabadan**" kasıt o kasaba halkından sor, demektir. Sanki şöyle denilmektedir: "O Yahudilere, cumartesi günü yasağını hiçe saydıkları zamanı o kasba halkından sor." Bu, Bedeli iştimal türündendir.

« إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا » **Çünkü Cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi.**

Burada, « إِذْ تَأْتِيهِمْ » kavli, « يَعْدُونَ » kelimesiyle mansub kılınmıştır veya bu, bedelden sonra bir ikinci bedeldir. Yine ayette geçen, « حِيتَانُهُمْ » kelimesi, « حُوتْ » kelimesinin çoğuludur. Burada **vav** harfi sakin yani harekesiz olduğundan ve makabli yani kendisinden önce gelen harf de kesreli olduğundan "Y" harfine dönüştürülmüştür. « شُرَّعًا » su yüzeyine, su üstüne çıkarak, demektir. Kelime, "Şâri'" kelimesinin çoğuludur ve "el-Hiytan" kelimesinden haldir. Sebt « السَّبْت » kelimesi, « سَبَّتَ » fiilinden mastardır. Bu da Yahudilerin cumartesi günü yasağına değer verip onu çiğnememek, o gün balık avlamamak ve yalnızca ibadetle meşgul bulunmak anlamında, « سَبَّتَ الْيَهُودْ » ifadesinin karşılığıdır. Mana şöyledir: *"Çünkü onlar bu günün saygınlığını tanıma-yıp hadlerini aştılar."*

Nitekim, « يَوْمَ سَبْتِهِمْ » kavli de bu manayadır. Yani, *"Avlanmamaları gereken o güne saygı gösterdiklerinde"* demektir. Kaldı ki bundan sonra gelen kısım da bunu göstermektedir:

«وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ» **Oysa cumartesi dışındaki günlerde ise balıklar açıktan su yüzüne çıkıp onlara gelmezlerdi."**

« وَيَوْمَ » kelimesi, «لَا تَأْتِيهِمْ» kavlinin zarfıdır.

« كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ » **İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından dolayı onları imtihan ediyorduk.**

İşte tıpkı bu büyük imtihan gibi biz onları fasılıkları sebebiyle deneriz.

١٦٤- ﴿وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾

164- İçlerinden bir topluluk da demişti ki: " Allah'ın kendilerini helak edeceği veya şiddetli olarak azapta bulunacağı bir kavme neden dolayı öğüt veriyorsunuz?" Onlar ise şöyle cevap verdiler: " Rabbimize karşı bir mazeret gösterelim için! Bir de belki bu sayede sakınıp gerçeği kavrarlar ümidiyle bunu yapıyoruz."

« وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ » **"İçlerinden bir topluluk da demişti ki:"**

« وَإِذْ قَالَتْ » kavli, bundan önce geçen, « إِذْ يَعْدُونَ » kavli üzerine atf olunmuştur. İrab bakımından aynen onun hükmüne tabidir.

« أُمَّةٌ مِنْهُمْ » O kasaba halkından salih olan bir topluluk olup, içinde bulundukları toplumun günahta ileri gitmiş olmaları, kendilerine hep sıkıntı ve zorluk çıkarmaları sebebiyle onlara vazetmekten, öğüt vermekten artık umutlarını kesmiş olanlardır. İşte bunlar vaaz ve öğütlerinden ders almayanlara diyordu ki:

« لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا » **"Allah'ın helak edeceği yahut şiddetli bir azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?" dedi.** Bu kimselerin böyle konuşmalarının sebebi, vaaz ve öğüdün bunlara hiç kar etmeyeceğini bilmelerindendir.

« قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ » (Öğüt verenler) **dediler ki: "Rabbinize mazeret beyan edelim diye bir de sakınırlar ümidiyle** (öğüt veriyoruz.)

Bizim beklentimiz belki sakınırlar diyedir. Ayrıca onlara öğütte bulunmamız, yarın Allah'ın huzurunda bir mazeretimiz olsun diyedir. Allah tarafından münkerden nehyetme görevini yapmayanlara nispet olunacak şeylerle biz de karşı karşıya kalmayalım içindir.

Kıraat imamlarından Hafs tarafından, « مَعْذِرَةً » olarak okunmuştur ki, mefulü leh kabul edildiği içindir. Yani bu konuda bizim onlara öğütte bulunmamız bir mazeretimiz olsun içindir.

١٦٥- ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾

165- Onlar kendilerine hatırlatılanları unutup umursamaz olunca, Biz de kötülüklerden menedenleri kurtardık, zulmedenleri de işleye geldikleri kötülükleri yüzünden şiddetli bir azap ile yakalayıp cezalandırdık.

« فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ » **Onlar kendilerine yapılan uyarıları unutunca;**

Yani kasaba halkı, salihler tarafından kendilerinin terkettikleri hükümler hatırlatılınca, tıpkı unutanın bir şeyi bıraktığı gibi onlar da hakkı öylesine unutup terkettiler.

« أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ » **Biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülükten ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık.**

Çünkü bunlar; kurtulmuş olanlara; neden dolayı öğüt verip duruyorsunuz? Diyorlardı, itirazda bulunuyorlardı.

Hasan Basrî'den rivayete göre demiş ki: "Bunlardan iki fırka kurtuldu, biri ise helâk oldu. Bu helâk olanlar da, yasaklanan cumartesi gününde balık avlayanlardır.

« بِعَذَابٍ بَئِيسٍ » şiddetli azap demektir. Bir şey şiddetlendiğinde, bu fiil ile söylenir. Örneğin, « بَئِسَ – يَبْئَسُ – بَئِيسٌ » gibi. Kıraat imamlarından İbn Amir bu kelimeyi, « بِئْسٍ » olarak kıraat ederken, Nafî ise, « بِيْسٍ » olarak kıraat etmiştir. Hammad dışında Ebu Bekir Şube ise,

« فَيْعَلْ » kalıbında, « بَيْئَسٍ » olarak okumuştur.

١٦٦- ﴿ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴾

166- İşte böylece onlar yasaklandıkları şeylerden vazgeçmeyip serkeşlik ederek durumlarında ısrar edince, Biz de kendilerine: "aşağılık maymunlar olun" dedik.

« فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ » **Kibirlenip de kendilerine yasak edilen şeylerden vazgeçmeyince onlara;**

« قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ » **Aşağılık maymunlar olun! dedik**

Yani biz onları zelil ve Allah'ın rahmetinden uzaklaşmış maymunlar kıldık.

Bir yoruma göre, « فَلَمَّا عَتَوْا » kavli, « فَلَمَّا نَسُوا » kavlinin tekrarıdır. Âyette geçen, « بِعَذَابٍ بَئِيسٍ » ile kasıt, başka bir varlığa dönüştürülme cezasıdır.

Bir rivayete göre bunların gençleri maymuna, yaşlıları da domuza dönüştürülmüşlerdir. Bunlar bu halleriyle yakınlarını tanıyor ve bundan ötürü ağlıyorlardı ve fakat konuşamıyorlardı. Cumhur'un görüşüne göre bu toplum dönüştürüldükleri bu hallerinden üç gün sonra ölmüşlerdir. Bir rivâyete göre de, yaşamışlar ve üreyip varlıklarını sürdürmüşlerdir.

❁ ❁ ❁

167. – 171. ÂYETLER

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ ۗ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا ۖ مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَٰذَا الْأَدْنَىٰ وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا ۖ وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ ۚ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ ۗ وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۗ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ ۖ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

Meâli

167- İşte Rabbin ta kıyamete kadar mutlaka onlara en şiddetli ve ağır azabı tattıracak kimseler göndereceğini haber verdi. Doğrusu Rabbin

kesin olarak cezayı çarçabuk görendir. Ve O çok bağışlayan ve pek merhamet edendir.

168- Onları parçalanmış topluluklar halinde dünyanın dört bir tarafına dağıttık. İçlerinden salih- iyi kimseler olduğu kadar yine onlardan bundan aşağı durumda olanlar da vardır. Hatalarından dönerler diye onları kimi zaman iyiliklerle ve kimi vakit de kötülüklerle denedik.

169- Onlardan sonra da Kitaba –Tevrat'a varis olan kötü bir nesil geldi. Onlar Tevrat'ı tahrif etme-bozma karşılığında şu bayağı dünyalığı aldılar da: "Nasıl olsa bağışlanacağız" dediler. Eğer onlara buna benzer değersiz bir menfaat daha gelse onu da alırlar. Oysa Allah hakkında haktan başka bir şey söylemeyeceklerine ve kitapta var olan hükümleri okuyup uygulayacaklarına dair kendilerinden kesin söz alınmış değil miydi? Fakat ahiret yurdu kitaba göre hareket edip sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. Hala aklınızı başınıza almıyor musunuz?

170- Kitaba dört elle sarılıp ve bir de namazlarını gereğince kılanlar var ya, işte Biz bu şekilde güzel amel ve davranışlarda bulunanların yaptıklarını boşa çıkarmayız.

171- Bir zamanlar dağı İsrailoğullarının üzerine bir gölgelik gibi kaldırdık da, o dağı üzerlerine düşecekmiş sandılar. Dedik ki: "Size verdiğimiz kitaba ciddi olarak sarılın ve içindeki hükümleri hep hatırlayıp uygulayın ki felaketlerden korunasınız."

Tefsiri

١٦٧- ﴿ وَإِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

167- İşte Rabbin ta kıyamete kadar mutlaka onlara en şiddetli ve ağır azabı tattıracak kimseler göndereceğini haber verdi. Doğrusu Rabbin kesin olarak cezayı çarçabuk görendir. Ve O çok bağışlayan ve pek merhamet edendir.

« وَإِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ » **Rabbin, elbette kıyamet gününe kadar onlara en kötü ezi-**

yeti yapacak kimseler göndereceğini ilan etti.

« تَأَذَّنَ » fiili, « أَعْلَمَ » manasınadır ve yemin fiili yerine geçen bir fiil olarak getirilmiştir. Bu bakımdan tıpkı Kasem yani yemin ifade eden bir kelimeye verilen cevap ile cevaplanmıştır.

Bu da, « لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ » kavlidir. Yani yüce Allah, kendi zâtına, Yahudilere mutlaka kimi insanları musallat kılacağını yazdı, demektir.

« مَنْ يَسُومُهُمْ » Onlara tattıracak kavli, onlara karşı yapılması gerekeni uygulayacak olanlar, demektir. Yahudiler, Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamber olarak gönderilene dek mecusilere yani ateşe tapanlara cizye yani vergi ödüyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v) de onlara cizye vergisi yükledi, bu vergi cezası ta kıyamete dek onlar üzerinde sürüp gidecektir, hep cizye ödeyeceklerdir.

« إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ » **Şüphesiz Rabbin cezayı çabuk verendir. Ve O çok bağışlayan, pek esirgeyendir.**

١٦٨- ﴿وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾

168- Onları parçalanmış topluluklar halinde dünyanın dört bir tarafına dağıttık. İçlerinden salih- iyi kimseler olduğu kadar yine onlardan bundan aşağı durumda olanlar da vardır. Hatalarından dönerler diye onları kimi zaman iyiliklerle ve kimi vakit de kötülüklerle denedik.

«وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا» **Onları** (Yahudileri) **grup grup yeryüzüne dağıttık.** O Yahudileri parçalayıp dünyanın dört bir yanına dağıttık. Onların yer almadığı hiçbir ülke yoktur. Mutlaka herbir ülkede onlardan bir gurup bulunmaktadır.

« مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ » **Onlardan iyi kimseler vardır,**

Örneğin onlardan olup da Medine'de iman edenler gibi veya ta

Çin'in, uzak doğunun en uç noktalarında iman edenlerin var olması gibi,

« وَمِنْهُمْ دُونَ ذٰلِكَ » **Yine onlardan bundan aşağı da olanları da vardır.**

Bir de nitelik ve özellik bakımından öyle bir takım insanlar da vardır ki seviyece bunlardan düşüktürler. İşte bunlar fasık olan ve yoldan çıkmış bulunan kimselerdir. « دُونَ ذٰلِكَ » mahallen merfudur. Bu da mahzuf bulunan bir mevsufun sıfatıdır. Yani; "Onların arasından salah bakımından oldukça aşağı olan bir kesim de vardır" demektir.

« وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ » (kötülüklerinden) **belki dönerler diye onları iyilik ve kötülüklerle imtihan ettik.**

Bazen nimetlerle, bazen de intikam almakla, kimi vakit bollukla ve kimi vakit de kuraklıkla denedik ki uyanabilsinler de sevap kazansınlar.

١٦٩- ﴿ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْأَدْنٰى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾

169- Onlardan sonra da Kitaba –Tevrat'a varis olan kötü bir nesil geldi. Onlar Tevrat'ı tahrif etme-bozma karşılığında şu bayağı dünyalığı aldılar da: "Nasıl olsa bağışlanacağız" dediler. Eğer onlara buna benzer değersiz bir menfaat daha gelse onu da alırlar. Oysa Allah hakkında haktan başka bir şey söylemeyeceklerine ve kitapta var olan hükümleri okuyup uygulayacaklarına dair kendilerinden kesin söz alınmış değil miydi? Fakat ahiret yurdu kitaba göre hareket edip sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. Hala aklınızı başınıza almıyor musunuz?

« فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ » **Onların ardından da** (ayetleri tahrif karşılığında) **şu değersiz dünya malını alıp, nasıl olsa bağışlanacağız, diyerek Kitab'a varis olan bir takım kötü kimseler**

geldi.

Sözü edilen bu kimseler, Resulullah (s.a.v.) zamanında olanlardır. Half « خَلْفٌ » kelimesi, kötü ifadesi yerinde kullanılan bir kelimedir. Ancak "**Halef**" kelimesi bunun aksidir. Bu, salih ve iyi manalarına gelir. Kitaptam kasıt da mealde de belirttiğimiz gibi Tevrat demektir. Bu sözü edilen kimseler, Tevrat'ta yer alan emir ve yasaklardan haberdar idiler, bunlara vakıftılar, burada sözü edilen helal ve haramları öğrenmişlerdi ve fakat bunlara göre amel etmiyorlardı.

« يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْأَدْنٰى » **Onlar Tevrat'ı tahrif etme karşılığında şu bayağı dünyalığı aldılar da;"** Bu cümle, « وَرِثُوا » fiilinin zamirinden haldir. Ayette geçen, "Araz" ise, meta, eşya ve mal anlamlarına gelir. Yani şu aşağılık dünyanın varlığını, çer-çöpünü, demektir.

« الْأَدْنٰى » kelimesiyle belirtilmek istenen şey, dünya ve dünyada kendisinden yararlanılan şeyler demektir. Kelime, "**Dünüvv**" kelimesinden türemedir ve bu da yakınlık manasınadır. Çünkü dünya ve içindekiler yakındır, şu anda içinde hayat geçirdiğimiz fani varlık alemidir ve hemen de gelip geçicidir. Bundan maksat ise, ilahi hükümleri değiştirmek ve kelimeleri yerlerinden değiştirip tahrif etmek suretiyle elde olunan dünyalıklar ve alınan rüşvetlerdir.

Nitekim « هٰذَا الْأَدْنٰى » kavli ile denmek istenen şey, "şu basit, aşağılık, hakir ve önemsiz alem için mi bütün bu çabalar?" uyarısıdır.

« وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا » **Nasıl olsa bağışlanacağız' dediler."** Yani bunlar, "bizim bu yanlışlarımız ve tahriflerimiz karşılığında aldıklarımızdan dolayı Allah bizi hesaba çekmeyecek ve bizi bağışlayacaktır" derler. Fiil, « اخذ » yani almak fiiline veya car ile mecrura müteallıktır. Yani, «لَنَا » demektir.

« وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ » **Eğer onlara buna benzer değersiz bir menfaat daha gelse onu da alırlar."** Bu cümlenin başında

bulunan **vav** harfi hal içindir. Yani Bunlar bağışlanmalarını umarlar, bunu ummakla birlikte ayptıkları kötülüklerde de ısrar ederleri, aynen işlemeyi sürdürürler ve yaptıklarından ötürü pişmanlık duyup tevbe de etmezler.

« أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ » **Peki, Kitap'ta Allah hakkında gerçekten başka bir şey söylemeyeceklerine dair onlardan söz alınmamışmıydı ve onlar Kitap'takini okumamışlar mıydı?**

Ayette geçen, «أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ إِلَّا الْحَقَّ» kavli, «مِيثَاقُ الْكِتَابِ» kavlinin atfı beyanıdır yani açıklayıcı atıftır. « وَدَرَسُوا مَا فِيهِ » kavli de, «أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ» kavline matuf bulunmaktadır. Çünkü bu, bir belirleme ve karar vermedir, tesbittir. Sanki şöyle denmektedir: "Onlardan kitaplarında yazılı olan sözler alındı ve zaten bunlar da orada var olan şeyleri okuyup öğrenmişlerdi."

« وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ » **Ahiret yurdu sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâla aklınız ermiyor mu?**

« أَفَلَا تَعْقِلُونَ » ve « أَفَلَا يَعْقِلُونَ » her ikisi de aynıdır. Kıraat imamlarından Nafi ve Hafs bu kelimeyi "T" harfiyle, « أَفَلَا تَعْقِلُونَ » olarak okumuşlardır.

١٧٠- ﴿وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ﴾

170- Kitaba dört elle sarılıp ve bir de namazlarını gereğince kılanlar var ya, işte Biz bu şekilde güzel amel ve davranışlarda bulunanların yaptıklarını boşa çıkarmayız.

« وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ » **Kitaba sımsıkı sarılıp namazı dosdoğru kılanlar var ya;**

Kıraat imamlarından Ebu Bekir Şube, « يُمَسِّكُونَ » kelimesini, « يُمْسِكُونَ» olarak okumuştur. **İmsak, Temsik** ve **Temessük** kelimeleri, bağlanmak, tutunmak, sarılmak, bir şeye bağlı kalmak ve bağlanmak, asılmak manalarına gelir. Bu ayette geçen "Kaitaba sarılmak" ifadesiyle gerçi her tür ibadete sarılmak manası olmakla birlikte, ayrıca namaz ibadetinin zikredilmiş olması, namazın dinin direği olması sebebiyledir. « الَّذِينَ» kavli mübtedaır. Haberi de,

« إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ » **İşte biz böyle iyiliğe çalışanların ecrini zayi etmeyiz.**

Kavlidir. Yani biz onların ecirlerini zayi etmeyiz. Ayrıca bunun, « لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ» üzerine atf edilerek mecrur olması da caizdir.

« إِنَّا لَا نُضِيعُ » kavli de itiraz yani parantez cümlesidir.

١٧١- ﴿وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

171- Bir zamanlar dağı İsrailoğullarının üzerine bir gölgelik gibi kaldırdık da, o dağı üzerlerine düşecekmiş sandılar. Dedik ki: "Size verdiğimiz kitaba ciddi olarak sarılın ve içindeki hükümleri hep hatırlayıp uygulayın ki felaketlerden korunasınız."

« وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ » **Bir zamanlar dağı İsrail oğullarının üzerine gölge gibi kaldırdık da;**

Onu kaldır-dığmızı bir hatırla, yerinden koparıp kaldırdığımızı bir an hele... Bu ifade adeta **(Nisa,154)** « وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ » kavli gibidir.

« ظُلَّةٌ » tavan ve bulut gibi insanı gölgeleyen her şey demektir.

«وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ» **"O dağı üzerlerine düşecekmiş sandılar."** O dağın üzerlerine düşeğini bildiler, anladılar. Bu olayın oluşu, Yahu-

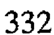
diler Tevrat'ta yer alan hükümlerin kendilerine ağır geldiğinin ve o hükümleri kadıramayacaklarını gördüklerinde, kabul etmekten kaçındıklar. Yüce Allah da Tur dağını onların kapladığı alan kadar üzerlerine kaldırıp yükseltti. Yani bu alan bir Fersaha bir fersah çapında idi. Bir fersah ise üç mil uzunluğunda bir ölçü birimidir yani bu alan, 3 ¼ X 3 ¼ demektir. Tur üzerlerine kaldırılınca kendilerine: "Ya Tevrat'ta yer alan hükümleri kabul edersiniz veya bu dağ üzerinize düşer." Başlarını yukarı kaldırıp dağın üzerlerine düşecek halini gördüklerinde hepsi hemen sol kaşı üzerine yatıp secdeye kapandılar. Çünkü sağ gözüyle de dağa dikkat ediyor, korkularından üzerlerine düşüp düşmeyeceğini gözetliyorlardı. İşte bütün gördüğün Yahudiler secde ederlerken hep sol gözleri üzere secdeye varırlar ve bu secdeye de: "bizden muhakkak olan dağın düşmesi cezasını önleyen secde" adını verirler. Biz de onlara şöyle söyledik:

« خُذُوا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ » **Size verdiğimi (kitabı) kuvvetle tutun.**

Kitapta, Tevrat'ta yer alan hükümlere sağlam ve ciddi manada bağlanın. Bunun için ondaki hükümlere kararlılıkla sarılın, sıkıntı ve zorluklara katlanın, sorumlulukları da yüklenin.

« وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ » **Ve içinde olanı hatırlayın ki korunasınız" dedik.** Halen üzerinde bulunduğunuz kötülüklerden kurtulasınız, korunasınız.

❁ ❁ ❁

172. – 174. ÂYETLER

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلٰى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلٰى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾ أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ اٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾

Meâli

172- Ve yine hatırlayın ki Rabbin Adem oğullarından misak-söz almıştı. Ve onların bellerinden zürriyetlerini alarak onları kendi haklarında tanık tuttu ve şöyle buyurdu: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” Onlar da: “Elbette! Buna şahit olduk” dediler. Bu, kıyamet günü, “biz bundan habersiz idik” dememeniz içindir.

173- Ya da: “daha önce babalarımız Allah’a ortak koşmuşlardı. Biz ise onlardan sonra gelip onları izleyen bir nesildik. O halde o batıl yolu başlatanların yüzünden bizi mi helak edeceksin” diye itirazda bulunmamanız içindir.

174- İşte Biz ayetleri bu şekilde gayet etraflı olarak açıklıyoruz. Ola ki, yanlışlarından dönüş yaparlar.

Tefsiri

١٧٢ - ﴿وَإِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنٖى اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰى اَنْفُسِهِمْۚ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْۜ قَالُوا بَلٰىۚ شَهِدْنَاۚ اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلٖينَۙ﴾

172- Ve yine hatırlayın ki Rabbin Adem oğullarından misak-söz almıştı. Ve onların bellerinden zürriyetlerini alarak onları kendi haklarında tanık tuttu ve şöyle buyurdu: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Onlar da: "Elbette! Buna şahit olduk" dediler. Bu, kıyamet günü, "biz bundan habersiz idik" dememeniz içindir.

« وَإِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنٖى اٰدَمَ » **"Rabbin Adem oğullarından söz almıştı."**

Ayetteki, « مِنْ ظُهُورِهِمْ » kavli, « مِنْ بَنٖى اٰدَمَ » kavlinden bedeldir. Bu cümlenin takdiri şöyledir: "Rabbin atalarının bellerinden onların nesillerini çıkararak..." Çünkü ayetteki, "Onların nesillerini alarak" cümlesinin manası, onları babalarının veya atalarının bellerinden çıkararak" demektir.

« مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْۜ قَالُوا بَلٰى شَهِدْنَا » **Onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim?** (Onlar da) **Evet** (buna) **şâhit olduk, dediler.**

Bu, bir tür temsildir, örneklemedir. Bunun manası şu demektir: "Yüce Allah, onlara Rab olduğuna ve vahdaniyetine yani birliğine ilişkin tüm delillerini ortaya koyup kendilerine gösterdi. Onlara verdiği akılları da, bu deliller çerçevesinde buna tanık kıldı. Bunun sayesinde doğru olan yol ile sapık olan yolu birbirinden ayırt eder oldular. Sanki böyle yapmakla onları kendi kendileri üzerinde tanık konumuna getirdi ve bunu böylece tespit etmiş oldu. Bundan sonra da onlara: **"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"** diye buyurdu. Böyle bir soru karşısında sanki onlar da

cevap olarak şöyle karşılık verdiler: *"Elbette! Sen bizim Rabbimizsin. Biz bu konuda kendi adımıza tanıklıkta bulunuyoruz ve Senin vahdaniyetini, bir tek ilah olduğunu da kesin kabul ediyoruz."*

«أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلِينَ» **"Bu, kıyamet günü, 'biz bundan habersiz idik' dememeniz içindir."**

Buradaki, « أَنْ تَقُولُوا » kavli mefulü lehtir. Yani; *"Biz, doğruluğuna delillerin tanıklık ettiği bu şeyleri yaptık ki yarın kıyamet gününde, bizim bunlardan haberimiz yoktu, biz uyarılmamıştık"* gibisinden bir itiraza kalkışmamaları sebebiyledir.

١٧٣- ﴿أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ اٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْۚ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ﴾

173- Ya da: "daha önce babalarımız Allah'a ortak koşmuşlardı. Biz ise onlardan sonra gelip onları izleyen bir nesildik. O halde o batıl yolu başlatanların yüzünden bizi mi helak edeceksin" diye itirazda bulunmamanız içindir.

«أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ اٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْۚ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ» **Yahut "daha önce babalarımız Allah'a ortak koştuk, biz de onlardan sonra gelen bir nesildik** (onların izinden geldik) **Bâtıl işleyenlerin yüzünden bizi helak edecek misin?" dememeniz için** (böyle yaptık.)

Bu şekilde hoş olmayacak bir itirazınız olmasın yani biz atalarımıza uyduk dememeniz içindir. Çünkü ortaya delillerin konulmuş olması ve yapılam uyarılar zaten onlarla beraber varlığını sürdürmektedir. Aynen o deliller mevcut bulunmaktadır. Dolayısıyla bunlardan yüzçevirmek için herhangi bir mazeretleri de kalmamıştır. Atalarına uymak onlar için bir mazeret olmaz. Nitekim onların atalarının Allah'a şirk koşmaları konusunda uyarılmalarında ve tevhide ilişkin delillerin gösterilmesi ile nasıl ki bir mazeretleri kalmamış ise bunların da durumu aynen öyledir ve bir mazerete sığınmaları mümkün değildir.

Dolayısıyla sonradan gelenlerin, "Atalarımız bizler için şirk yolunu açmışlar, böyle bir yolu bize bırakmışlar, şimdi onların bıraktıkları yoldan bizim yürümemiz sebebiyle bizi helak mı edeceksin, oysa biz bu çığırı açmadık ki bunun suçlusu olalım?" türünden hiçbir özürleri geçerli olmayacaktır.

١٧٤- ﴿وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾

174- İşte Biz ayetleri bu şekilde gayet etraflı olarak açıklıyoruz. Ola ki, yanlışlarından dönüş yaparlar.

«وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ» **Belki inkârdan dönerler diye âyetleri böyle ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz.**

İşte muhakkik tefsir alimlerinden olanlar bu görüşe sahiptirler. Ebû Mansur Muhammed Matüridi (v.333/944), Zeccâc (v.316/928) ve Zemahşeri (467-538/1074-1143) de bunlardandır. Müfesirlerin çoğunluğuna göre yüce Allah Hz. Adem'in neslini Hz. Adem'in belinden tıpkı zerre misali çıkardı ve onlardan; "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" kavliyle onların Rabbi olduğuna dair kesin söz aldı. Çünkü onlar da: "Evet, elbette sen bizim Rabbimizsin" diye cevap vermişlerdi. Bu âlimler demişlerdir ki: "Bu, yüce Allah'ın onları üzerinde yarattığı fıtratın kendisidir."

Abdullah İbn Abbas -Allah her ikisinden de razı olsun- şöyle demiştir: "Allah, Adem'in belinden onun zürriyetini, neslini çıkardı ve onları ona tıpkı gözle görülemeyecek derecedeki küçük karıncalar misali gösterdi. Onlara akıl verdi ve: "İşte bunlar senin çocuklarındır, Ben onlardan, bana kullukta bulunmaları ve ibadet etmeleri için kesin söz alıyorum" diye buyurdu."Söylendiğine göre bu, Hz. Âdem henüz cennete girmezden önce, Mekke ile Taif arasında olmuştur. Bir yoruma göre de, cennetten indikten sonra olmuştur. Bir diğer yorum ise, henüz cennette iken bu olay gerçekleşmiştir. Ancak bütün bu yorumlar içerisinde hüccet ya da delil birinci görüş lehindedir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Âdem oğullarından, onların bellerinden."

Dikkat edilirse burada, **"Âdemin Belinden"** diye buyurulmamıştır, yüce Allah böyle buyurmamıştır. Çünkü biz bunu hatırlamıyoruz. O halde nasıl olur ki bu hüccet sayılabilsin!

175. - 180. ÂYETLER

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذٖى اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوٖينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ ۚ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ ۚ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ۚ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا ۚ فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَٓاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَأَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدٖى ۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾ وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثٖيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ ۘ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا ۘ وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا ۘ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ أُولٰٓئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۗ أُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾ وَلِلّٰهِ الْأَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا الَّذٖينَ يُلْحِدُونَ فٖٓى أَسْمَٓائِهٖ ۗ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

Meâli

175- Onlara, (yahudilere) kendisine ayetlerimizi verdiğimiz kimsenin durumunu anlat. Fakat o bunlardan sıyrılıp çıkmıştı, derken şeytan da onu kendisine uydurmuş ve sonunda o azgınlardan olmuştu.

176- Eğer dilemiş olsaydık onu, o ayetler sayesinde mertebece mutlaka yükseltirdik. Ancak o dünyaya saplanıp kaldı ve heva ve hevesinin ardına takıldı. Onun bu hali adeta köpeğin durumuna benzer. Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur, kendi haline bıraksan da dilini çıkarıp solur. İşte ayetlerimizi yalan sayanların hali aynen böyledir. O halde hikayeleri aynen aktar, ola ki böylece düşünürler de ibret alırlar.

177- Ayetlerimizi yalan sayan ve böylece zulmederek kendilerine yazık eden toplumun durumu ne kötüdür.

178- Allah kimi doğru yola yönlendirir de hidayete erdirirse, işte asıl doğru yolu bulan o kimsedir. Kimi de şaşırtıp dalalette kılarsa, işte asıl zarara uğrayanlar onlardır.

179- Yemin olsun Biz cehennem için cinlerden ve insanlardan öylelerini var ettik ki, onların kalpleri vardır ama onlarla hakkı kavramazlar, onların gözleri vardır, fakat bunlarla gerçeği görmezler, onların kulakları vardır ama, bunlarla öğütleri dinlemezler. Kısaca bunlar hayvanlar gibidirler; hatta onlardan daha da sapıktırlar. İşte asıl gaflette olup da uymayanlar bunlardır.

180- "Esma'ul-Hüsna" denilen En güzel isimler Allah'ındır. O halde Allah'a bu isimlerle dua edin. O'nun isimleri hususunda inkarcılık yolunu seçenleri bırakın-yaklaşmayın. O inkarcılar yapıp ettiklerinin cezasını çekeceklerdir.

Tefsiri

١٧٥- ﴿وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِى اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ﴾

175- Onlara, (yahudilere) kendisine ayetlerimizi verdiğimiz kim senin durumunu anlat. Fakat o bunlardan sıyrılıp çıkmıştı, derken şeytan da onu kendisine uydurmuş ve sonunda o azgınlardan olmuştu.

« وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا » **"Onlara** -Yahudilere-, **kendisine ayetlerimizi verdiğimiz kimsenin durumunu anlat."** Burada sözü edilen kişi İsrail oğullarından olan alimlerden biridir, denilmiş, bir yoruma göre de bu kişi Bel'am Bin Baura adındaki kişidir. Yüce Allah tarafından kimi kitaplarıyla ilgili bilgiler verilmişti.

« فَانْسَلَخَ مِنْهَا » **"Fakat o bunlardan sıyrılıp çıkmıştı,"** Bu ayetleri inkar ederek hak yoldan çıkıp kafir olmuştu. O İlmi arkasına atıp terketmiş, dönüp onlara bakmamıştı.

« فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ » **"Derken şeytan da onu kendisine uydurmuş"** Şeytan ona yaklaşmış, onu yakalayıp yoldan azıtmış ve böylece şeytanın yakını ve yandaşı olmuştu

« فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ » **"Ve sonunda o azgınlardan olmuştu."** Nihayetinde sapıtan kâfirlerden oluvermişti. Rivayete göre, mensubu bulunduğu toplumu, kendisinden Hz. Musa ile ona iman edip onunla birlikte hareket edenlere lanet etmesi için istekte bulunmuşlardı. Fakat Bel'am önce böyle bir isteği kabul etmedi. Ancak kavmi ısrarlarını sürdürdüler ve sonunda istediklerini elde ettiler. O da onların dediğini yaptı ve rahmetten kovuldu. Anlatıldığına göre bu kişi yüce Allah'ın İsmi Âzamını biliyormuş.

١٧٦- ﴿ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴾

176- Eğer dilemiş olsaydık onu, o ayetler sayesinde mertebece mutlaka yükseltirdik. Ancak o dünyaya saplanıp kaldı ve heva ve hevesinin ardına takıldı. Onun bu hali adeta köpeğin durumuna benzer. Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur, kendi haline bıraksan

da dilini çıkarıp solur. İşte ayetlerimizi yalan sayanların hali aynen böyledir. O halde hikayeleri aynen aktar, ola ki böylece düşünürler de ibret alırlar.

« وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا » **Dileseydik elbette onu bu ayetler sayesinde yükseltirdik**

Yani o ayetler sayesinde onu dürüst, imanlı ilim adamlarının ulaştıkları üstün mertebe ve derecelere yüceltirdik.

« وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ » **"Fakat o, dünyaya saplandı"** Dünyaya meyletti ve onu arzuladı, ona sarıldı durdu.

Böylece «وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ» **"Ve hevesinin peşine düştü.."** Dünyayı ve lezzetlerini ahişrete ve nimetlerine tercih etti.

«فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ» **Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer; üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur.**

Buna göre mana şöyledir: Bu kimseler bu özellikleri itibariyle adeta aşağılıkta, rezalette, alçaklıkta tıpkı köpekteki özelliklere sahiptirler. Alçaklık ve aşağılıkta, bayağılıkta ondan farksızdırlar. Bu da köpeklerin sürekli olarak dillerini çıkarıp soluyup durmaları halidir. İster ona karşı bir şiddet kullanısın, üzerine gidilsin, kovulsun, ister herhangi bir saldırı da, kovalama girişiminde bulunulmasın köpeğin hali hep aynıdır.

Bu ise, bilindiği gibi köpekler dışındaki diğer hayvanlar, tahrik edilmedikleri sürece herhangi bir şekilde dillerini çıkarmaz, dişlerini göstermezler. Fakat köpekler her iki durumda da hep dillerini çıkarıp solur dururlar. Sözün gelimi bu şu demektir:

"Fakat o dünyaya çakılıp kaldı, biz de onu aşağıladık, seviyesiz konuma düşürdük, yerini ve mertebesini alçalttık, bayağılattık." Böylece bu örneklendirmeyi, "Onu değer itibariyle alçalttıkça alçaltıp bayağı ve rezil bir konuma düşürdük" yerinde bir ifade olarak getirdik. Şart cümlesinin durumu ise, hal olarak mahallen mansub olmasıdır. Adeta şöyle denir gibidir:

Zelil ve alçaklıkta tıpkı köpek gibidir, hep sürekli aşağılanmada,

bayağılıktadır. Kendisine karşı bir şey yapsan da yapmasan da köpek gibi hep dilini çıkarıp solur.

Anlatıldığına göre Bel'am Bin Baura adındaki bu kafir Hz. Musa (a.s)'ya bedduada bulununca bundan böyle dili ağzından dışarı sarkmış hale geldi, öyleki dili ta göksünün üzerine düşüyordu. Artık tıpkı köpek gibi solup duruyordu.

Yine bir deyişe göre de, o sapıtandır, ister kendisine öğüt verilsin, ister verilmesin hali hep aynıdır.

Âta diyor ki: "Bir kimse bilir de, bildiği ile amel etmezse o adeta köpek gibidir. Kovsan da kovmasan da hep havlar durur.

«ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا» **"İşte ayetlerimizi yalan sayanların hali aynen böyledir."** Yani Yahudilerden olanların durumu aynen böyledir. Çünkü bunlar, Tevrat'ta Allah Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.)'in özellikleri görüp okudukları halde, Kur'an'ın ve onda var olan mucizelerin durumunu oradan öğrenmelerine ve halka da o peygamberin gelişi yakındır diye müjdelemelerine rağmen inkara ve redde yöneldiler.

« فَاقْصُصِ الْقَصَصَ » **Kıssayı anlat;** Yani Bel'am ile ilgili hikayeyi anlat, çünkü bu Yahuilerin ondan bir farkı yoktur ve bu farkın olmadığını onlara bildir.

« لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ » **"Belki düşünürler."** Belki bu gerçekleri hatırlarlar da onun davranışı gibi davranmalarından sakınırlar.

١٧٧- ﴿سَٓاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ﴾

177- Ayetlerimizi yalan sayan ve böylece zulmederek kendilerine yazık eden toplumun durumu ne kötüdür.

«سَٓاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ» **Ayetlerimizi yalanlayan ve kendilerine zulmetmiş olan kavmin durumu ne kötüdür.**

Yani şu toplum gibidir. Çünkü, « سَٓاءَ مَثَلًا » kavlinde muzaf hazf

olunmuştur. « سَآءَ » fiilinin faili muzmardır. Yani « سَآءَ مَثَلُ مَثَلاً » demektir. « مَثَلاً » kelimesi de temyiz olması bakımından mansub bulunmaktadır.

« وَأَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ » kavli ise, « كَذَّبُوا » üzerine matuf bulunmaktadır. Bu da sıla mesabesindedir. Yani Allah'ın ayetlerini yalanlama ile kendilerine zulmetmek suretiyle yazık etme özelliklerini kendilerinde toplamış olanlar, demektir. Ya da sıla ile yani yan cümlecikle ilgisi yoktur. Buna göre de mana şöyle olur: *"Onlar, Allah'ın ayetlerini yalanlamakla sadece kendilerine zulmettiler, yazık ettiler."* Mefulü bihin takdimi yani öne geçmiş olması da ihtisas yani aidiyet içindir. Yani: "Bunlar, zulmü sadece kendilerine yaparlar, yalnızca kendilerine yazık etmiş olurlar, başkalarına değil.

١٧٨- ﴿ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِى وَمَنْ يُضْلِلْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴾

178- Allah kimi doğru yola yönlendirir de hidayete erdirirse, işte asıl doğru yolu bulan o kimsedir. Kimi de şaşırtıp dalalette kılarsa, işte asıl zarara uğrayanlar onlardır.

« مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِى » **Allah kimi hidayete erdirirse, doğru yolu bulan odur.**

Burada, « فَهُوَ الْمُهْتَدِى » kavli lafız üzerine hamledilmiştir. Bunun için müfret olarak gelmiştir.

« وَمَنْ يُضْلِلْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ » **Kimi de şaşırtırsa, işte asıl ziyana uğrayanlar onlardır.**

Burada da, « فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ » kavli de mana üzerine hamledilmiştir. Bunun için de çoğul getirilmiştir. « وَمَنْ يُضْلِلْ » kavli de « وَمَنْ يُدْخِلْهُ » demektir.

Eğer Mutezilenin ileri sürdüğü gibi hidayet için Allah'tan beyan yani açıklama yeterlidir, olmuş olsaydı, mutlaka kâfir ile mü'min bu durumda eşit olurlardı. Çünkü beyan yani açıklama her iki gurup için de sabittir. İşte bu da gösteriyor ki sadece beyan yani açıklama yetmez. Ayrıca Allah'ın buna kişiyi muvaffak kılması, koruması ve yardım etmesi söz konusudur. Bunun da delili işte bu ayettir. Eğer bu, kâfirler için olmuş olsaydı, tepkı müminlerin hidayete erdikleri gibi onlara da hidayete ererlerdi.

١٧٩- ﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾

179- Yemin olsun Biz cehennem için cinlerden ve insanlardan öylelerini var ettik ki, onların kalpleri vardır ama onlarla hakkı kavramazlar, onların gözleri vardır, fakat bunlarla gerçeği görmezler, onların kulakları vardır ama, bunlarla öğütleri dinlemezler. Kısaca bunlar hayvanlar gibidirler; hatta onlardan daha da sapıktırlar. İşte asıl gaflette olup da aymayanlar bunlardır.

«وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ» **"Yemin olsun Biz cehennem için cinlerden ve insanlardan öylelerini var ettik ki,"** Burada sözü edilenler insan ve cin kafirleridir. Bunlar Allah'ın ayetleri üzerinde gereği gibi düşünmekten yüzçevirirler. Kaldı ki yüce Allah onların içlerinden kimlerin kâfirliği tercih edeceklerini kesin bilmektedir. Bu itibarla da onlardan küfrü dileyenler bulunacaktır ve içlerinden bunun için de cinlerden ve insanlardan kimseler yaratmıştır. Bu bakımdan bunların da varacakları yerleri cehennem olacaktır.

Diğer taraftan Rabbimizin bu ayeti ile, **(Zariyat, 56) "Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."** Manasındaki bu âyeti arasında hiçbir tezat ve çelişki yoktur. Çünkü yüce kullarından kimisini ibadet yani kullukta bulunmaları için yaratmıştır ve zaten o, bunların kendisine ibadet yani kulluk edeceklerini önceden biliyordu. Bunda bir çelişki yoktur. Bir de kendisini inkar edecek olan-ların, kullukta bulunmaktan kaçacak olanların olacağını bilmesi ve bunları da bildiği o inkar için yaratmış olduğu konusu da çelişki içermez. Çünkü o kafir-

lerin de tercihi bu olmuştur.

Özetle söylemek gerekirse, Allah'ın ezeli bilgisinde kimin ibadet edeceğini bilmiş olması ve bunları da yaratması bu gerçeğe dayandığı gibi, yine ezeli bilgisi gereği kimin kafir olacağını bilmesi ve buna göre yaratması da yine bu gerçeğe dayanır. Nice Amm yani genel mana ifade eden, umum belirten ifadeler vardır ki, bununla husus murat olunur! Bu biline.

Mutezilenin, « لِجَهَنَّمَ » kelimesinin başında bulunan "lam" harfi, akıbet lamıdır yani sonuç ve netice içindir görüşlerine gelince yani; "Mademki bunlar sonuçta cehenneme gireceklerine göre, sanki başka şey için değil de bu kimseler yalnızca cehennem için yaratılmışlardır" tarzındaki yaklaşımlarına gelince, bu sadece masiyetleri muradetmekten kaçış için bir bahanedir, âyetin zahirini değerlendirmekten kaçıştır.

«لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا» **"Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar"** bunlarla hakkı kavrayıp anlamak istemezler, o hak üzerinde düşünmezler ve düşünmek de istemezler.

« وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا » **Gözleri vardır, onlarla göremezler,** doğruyu görmezler.

« وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا » **"Onların kulakları vardır, onlarla işitmezler."** Nasihatlere kulak vermezler.

« أُولَٓئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ » **"Kısaca bunlar hayvanlar gibidirler; hatta onlardan daha da şaşkınlardır."**

Çünkü bunlar hep kendilerini, akıllarını beğenip durmuşlar, Allah Resulüne karşı inatla durmuşlar, hep yaramaz işlerle uğraşıp durmuşlardır. Bilindiği gibi hayvanlar kendileri için neler faydalı neler zararlı bilirler ve faydalı olandan yararlanırlar, zararlı olanlardan da kaçarlar. Oysa bunlar cehennem ateşini seçmekle kendilerine zarar verecek şeyleri bilmiyorlar. Bu takdirde bir sorumluluğu bulunan ve bundan dolayı kendisi bir şeyle memur kılınan ile başıboş ve avâre olan hiç eşit sayılırlar mı?

Âdem oğlunun ruhani, şehevî, semavi ve dünyevi olmak üzere dört

yönü bulunmaktadır. Eğer ruhi ve manevi yönü şehevi ve maddi olan yönüne galebe çalar, baskın gelirse, mertebece gökteki meleklerin üzerine çıkar. Eğer heva ve maddi yönü ağır basarsa, bu defa yeryüzündeki hayvanlardan da aşağı bir derekeye yuvarlanır. Hayvanlar ondan üste çıkarlar. -**İşte asıl gaflette olup da aymayanlar bunlardır.**" Gerçekten aymazlıklarına doymayan gerçek aptallar ve bunaklar bunlardır.

١٨٠- ﴿ وَلِلّٰهِ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذ۪ينَ يُلْحِدُونَ ف۪ٓي اَسْمَٓائِه۪ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

180- "Esma'ul-Hüsna" denilen En güzel isimler Allah'ındır. O halde Allah'a bu isimlerle dua edin. O'nun isimleri hususunda inkarcılık yolunu seçenleri bırakın-yaklaşmayın. O inkarcılar yapıp ettiklerinin cezasını çekeceklerdir.

« وَلِلّٰهِ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى » **En güzel isimler** (el-esmâü'l-Hüsna) **Allah'ındır.**

Çünkü Bu isimler, isimlerin en güzelidirler. Hepsi de çok güzel ve çok anlamlı manalar taşırlar. Bu isimlerden bütün gerçeklik yönleriyle Ona layık olanlardan bir kaçı; örneğin « قَدِيمْ » "**Kadim**" ismi gibi, O her şeyden önce ve hiçbir şey yok iken bu ismin sahibiydi. **Baki** ismi gibi her şey yok olduktan sonra O yine Bâkidir. O her şeye **kadirdir**, her şeyi **en iyi bilendir**. O hiçbir şeyin kendisine benzemediği yegane ve tek varlıktır.

Yine etkileri bakımından insanın güzel bulduğu şu isimler de Ona aittir; **Ğafûr** yani pek çok bağışlayani, mağfirt eden, **Rahim'dir** yani sonsuz merhamet sahibidir. **Şekûr**'dur, kendisine şükredenlere karşılığını fazlasıyla verendir. **Halîm'**dir. Cezalandırmada ve azap vermede mühlet veren, süre tanıyandır, acele etmeyendir.

Bu isimlerden kimileri de var ki, insanın onlarla bezenmesi, onları kendisi için huy ve ahlak haline getirmesi gerekir. Örneğin fazilet sahibi olması, Affeden olması gibi. Kimi isimleri de var ki, hal ve durumları inbcelemeyi, kontrolü gerektirir. Örneğin İşitmek, Görmek ve gücü yetmek gibi Yani **Semi', Basir ve Muktedir** isimleri gibi. Rabbimizin kimi isimleri vardır ki azameti, celadeti ve celâli gerektirir. Örneğin **el-**

Aziym, el-Cebbar ve el-Mütekebbir isimleri gibi.

« فَادْعُوهُ بِهَا » **O halde Allah'a bu isimlerle dua edin."** Yüce Allah'ı bu isimlerle adlandırın, onlarla çağırın, onları yâd ederek dua edin ve yakarın.

« وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ » **O'nun isimleri hususunda inkarcılık yolunu seçenleri bırakın."** Bu isimler konusunda haktan sapanların ve doğrudan ayrılanların yoluna meyletmeyin. Çünkü onlar yüce Allah'a layık olmayan ve en güzel isimler denmesi mümkün olmayan adlarla anıyorlar. Bunlardan uzak durun ve onlara yaklaşmayın. Çünkü bunlar Allah hakkında caiz ve uygun olmayan isimlerle Onu isimlediriyorlar. Örneğin: Ey **Sâhi** yani cömert, ey **Refik** yani arkadaş gibi. Çünkü yüce Allah zatını bu tür isimlerle isimlendirmemiştir. Bir de inkarcılık ve dinsizlik manasına gelen şeylerle onu anmak gibi. Örneğin O'nu bir cisim, bir cevher, bir akıl ve bir sebep/illet olarak adlandırmak da yanlıştır, ilhaddır, dinsizliktir.

Kıraat imamlarından Hamza, «يُلْحِدُونَ» kelimesini, « يَلْحَدُونَ » olarak kıraat etmiştir. İster « لَحَدَ » olsun, ister « أَلْحَدَ » olsun her ikisi de meyletmek ve yönelmek manalarına gelir.

« سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **Onlar yapmakta olduklarının cezasına çarptırılacaklardır.**

❁ ❁ ❁

181. - 186. ÂYETLER

وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ
إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ
هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾ أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ
اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ
فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

Meâli

181- Yarattıklarımız içinde öyle bir ümmet-topluluk da vardır ki hep doğru yolu gösterirler ve bununla adaleti sağlarlar.

182- Ayetlerimizi yalan sayanları hiç farkına varamayacakları bir şekilde yavaş yavaş helake sürükleriz.

183- Ben onlara süre tanıyorum. Ancak zamanı geldiğinde bunlar için kuracağım tuzak pek şiddetli olacaktır.

184- Bunlar hiç düşünmediler mi ki arkadaşları Muhammed'de asla bir delilik eseri yoktur. O yalnızca gelecekle ilgili olarak apaçık bir uyarıcıdır.

185- Bunlar göklerin ve yerin Melekutuna-hükümranlığına, Allah'ın yarattığı her şeye ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakmadılar mı? O halde bundan sonra daha hangi söze inanacaklar?

186- Allah kimi dalalette kılıp şaşırtırsa, artık onun için doğru yolu gösteren yoktur. Ve Allah kendilerini azgınlıkları içinde bocalayıp durmaya bırakır.

Tefsiri

١٨١- ﴿وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾

181- Yarattıklarımız içinde öyle bir ümmet-topluluk da vardır ki hep doğru yolu gösterirler ve bununla adaleti sağlarlar.

« وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ » **Yarattıklarımız içinde topluluk da vardır ki"** Bu ifade, "وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ" kavline karşılıktır. (Bak.ayet:179)

« يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ » **Hep doğru yolu gösterirler ve bu nunla adaleti sağlarlar."** Hükümlerinde hep.... Bu topluluğun âlimlerle din davetçileri olduğu söylenmiştir. Bu âyetle, her çağda oluşan icmanın hüccet olduğuna ilişkin delalet bulunmaktadır.

١٨٢- ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ﴾

182- Ayetlerimizi yalan sayanları hiç farkına varamayacakları bir şekilde yavaş yavaş helake sürükleriz.

« وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ » **Ayetlerimizi yalanlayanları, hiç bilmeyecekleri yerden yavaş yavaş helâke götüreceğiz.**

Yani hiç ummadıkları, hiç bekleme-dikleri bir yerden azar azar onları helake sürükleyecek şeye yaklaştırırız. Bu ise şu şekilde meydana gelir. Bu kimseler her halleriyle azgınlığın ve bataklığın içerisine girmiş olmalarıyla beraber, yüce Allah bunlara daha fazla ve daha çok nimetler verir. Allah'ın onlara verdiği her yeni bir nimete karşılık bunlar daha şımarırlar ve daha fazla sapıtıp azarlar. Bunlar da verilen yeni nimetlere karşılık yeni yeni mâsiyetler, günah işleme yollarını bulurlar. Nimetlerin artması sebebiyle de basamak basamak masiyet yollarında ilerlerler. Çünkü kötülük işlemelerine rağmen kendilerine verilen nimetlerini

gördüklerinde, bunun yüce Allah tarafından kendileri için bir tercih ve Ona bir yakınlaşma olduğu manasında yorumlarlar. Oysa onların bı davranışları sebebiyle verilenler, onların ileride rezil ve rüsvay olmaları, zelil duruma düşmeleri, Allah'tan daha da uzaklaşmaları içindir.

« سَنَسْتَدْرِجُهُمْ » kelimesi İstif'al kalıbında bir kelime olup, «الدَّرَجَة» kelimesinden türemedir ve yükselme, tırmanmak manalarına gelir. Ya da geriye doğru iniş anlamında derece derece aşağılara sürüklenmek, inmek demektir. Bütün bu şeyler onların hiç de bilemedikleri, farkına varamadıkları, anlayamadıkları yerlerden gelecektir.

١٨٣- ﴿وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ﴾

183- Ben onlara süre tanıyorum. Ancak zamanı geldiğinde bunlar için kuracağım tuzak pek şiddetli olacaktır.

« وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ » **Onlara mühlet veririm, (ama) benim cezam çetindir**

Burada « وَأُمْلِي لَهُمْ » kavli, « سَنَسْتَدْرِجُهُمْ » kavline matuftur. Ancak buradaki cümle Sin harfinin hükmüne dahil değildir. Kelime, mühlet veriririm, süre tanırım, demektir. Ayette süre tanınması, « كَيْد » yani tuzak kelimesiyle ifade olundu. Çünkü bu, bir bakıma onlar adına bir tuzağa benzemektedir. Zira görünürde nimet gibi gözüken şey, gerçekte bir tuzak olmaktadır, bir rezalettir, ezilmedir, zelil olmadır.

Düşmanları tarafından Allah Resûlü (s.a.v.)'ne delilik nispet edilince, bunun üzerine şimdi okuyacağımız ayet nazil olmuştur. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

١٨٤- ﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾

184- Bunlar hiç düşünmediler mi ki arkadaşları Muhammed'de asla bir delilik eseri yoktur. O yalnızca gelecekle ilgili olarak apaçık bir uyarıcıdır.

« أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ » **Düşünmediler mi ki, arka-**

daşların da (Muhammed'de) delilik yoktur?

Burada yer alan, "مَا" edatı nvakıftan sonra nefiy yani olumsuzluk içindir. Yani onlar, o kimselerin söylemiş oldukları sözler hakkında hiç mi düşünmediler? Bundan sonra da bunu reddetmek için,

« مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ » **"Arkadaşları Muhammed'de asla bir delilik yoktur."** İfadesini buyurmuştur.

« إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ » **O, ancak apaçık bir uyarıcıdır.** Allah tarafından gönderilen bir uyarıcı, uyarısını da açıklayıcı bir zattan başkası değildir.

١٨٥- ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسٰى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ﴾

185- Bunlar göklerin ve yerin Melekutuna-hükümranlığına, Allah'ın yarattığı her şeye ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakmadılar mı? O halde bundan sonra daha hangi söze inanacaklar?

« أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ » **Göklerin ve yerin hükümranlığına...**bakmadılar mı?" Ayette geçen « مَلَكُوتِ » büyük ve azametli olan mülk demektir.

« وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ » **Allah'ın yarattığı her şeye.** Yani Allah'ın yarattığı ve adına şey denilen, sayılarla ifade edilemeyecek olan her şeye ve her varlığa;

« وَأَنْ عَسٰى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ » **"Ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakmadılar mı?"** Bu kısımda geçen, « أَنْ » edatı sakileden yani şeddeli halden hafifletilmiştir. Aslı de, « وَأَنَّهُ عَسٰى » demektir. Zamir ise şan yani dikkat çekme zamiridir. « مَلَكُوتِ » üzerine atfedildiği için de mahallen mecrurdur. Mana da şöyledir: "Onlar durum ve

olayın şöyle olduğuna bakarak ecellerinin yaklaşmış olabileceğini görmediler mi?" Belki de pek yakın bir gelecekte öleceklerdir, o halde hemen şöyle ne yaptıklarına bir bakıp ders çıkarsınlar, hakkı arasınlar, ansızın ecelleri gelmeden, ölüm baskın yapmadan ve ceza zamanı çatmadan kendilerini kurtaracak şeye baksınlar.

« فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ » **O halde bundan sonra daha hangi söze inanacaklar?"** Eğer ona iman etmeyeceklerse neye iman edecekler?

Bu, « عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ » kavline müteallik tir. Sanki şöyle denilmektedir:

"Belki de ecelleri gerçekten pek yaklaşmıştır. O halde neden bir an önce, henüz ölüm kendilerini yakalamadan Kur'an'a inanmakta acele davranmıyorlar? Hakkın apaçık ortaya çıkmasından sonra neden ders çıkarmıyorlar? Öyleyse bundan daha gerçek ve inanmaya layık olan hangi söz var ki, onu inanmaya değer buluyorlar?!"

١٨٦- ﴿ مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴾

186- Allah kimi dalalette kılıp şaşırtırsa, artık onun için doğru yolu gösteren yoktur. Ve Allah kendilerini azgınlıkları içinde bocalayıp durmaya bırakır.

«مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ» **"Allah kimi şaşırtırsa, artık onun için doğru yolu gösteren yoktur."** Ayetteki, « يُضْلِلِ » kelimesi, «يُضْلِلْهُ اللّٰهُ» demektir.

«وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ» **Ve Allah onları azgınlıkları içinde bocalayıp durmaya bırakır."** Şaşkın bir durumda bırakır.

Kıraat imamlarından Irak Okulu mensupları bu ayette geçen, «يَذَرُ» kelimesini gâip sigasıyla olarak "Y" harfiyle burada görüldüğü gibi kıraat etmişlerdir. Hamza ile Ali Kisai ise bu kelimeyi « فَلَا هَادِيَ لَهُ » kavlinin

mahalline atfettiklerinden cezm ile kıraat etmişlerdir. Sanki şöyle denir gibidir: "Allah kimi dalalette kılıp şaşırtırsa artık onu hidayete erdirecek biri yoktur."

Cümle istinaf olarak kabul edildiğinde de, "**R**" harfinin ref'iyle « يَذَرُ » okunmuştur. Yani O onları terkeder, demek olur. Diğer kıraat imamları ise « ن » harfiyle « نَذَرُهُمْ » olarak okumuşlardır.

❁ ❁ ❁

187. – 190. ÂYETLER

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسٰيهَا ۜ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّ۪ي ۚ لَا يُجَلّ۪يهَا لِوَقْتِهَٓا إِلَّا هُوَ ۘ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۜ لَا تَأْت۪يكُمْ إِلَّا بَغْتَةً ۜ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ۜ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ قُلْ لَٓا أَمْلِكُ لِنَفْس۪ي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ ۜ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّٓوءُ ۚ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذ۪يرٌ وَبَش۪يرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۟ ﴿١٨٨﴾ هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا ۚ فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَف۪يفًا فَمَرَّتْ بِه۪ ۚ فَلَمَّٓا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَٓاءَ ف۪يمَٓا اٰتٰيهُمَا ۚ فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾

Meâli

187- Sana kıyametin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: "Onunla ilgili bilgi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini ondan başkası açıklayamaz. O göklerde ve yerde var olan her varlığa ağır gelmiştir. O size ancak ansızın gelecektir." Sanki sen onun zamanını biliyormuşsun

gibi sana soruyorlar. De ki: "Kıyametle ilgili asıl bilgi sadece Allah'ın katındadır; ama insanların çoğu bunu bilmezler.

188- De ki: "Ben kendi adıma da olsa asla hiçbir güce malik değilim. Allah dilemedikçe kendime ne bir yarar ve ne de bir zarar sağlayabilirim. Eğer ğaybı bilseydim elbette çok imkanlara sahip olurdum, bana hiçbir kötülük de dokunmazdı. Fakat ben yalnızca inanan bir toplumu uyaran ve müjdeleyen bir kimseyim.

189- Sizi bir tek candan-Adem'den yaratan ve ondan da yanında huzur bulsun diye eşini yaratan O'dur. Eşiyle birleşince, eşi hafif bir yük yüklenip hamile kaldı. Bir müddet onu taşıdı. Gebeliği ağırlaşınca-doğum vakti yaklaşınca, her ikisi de birlikte Rableri olan Allah'a şöyle dua ettiler: "Eğer bize sağlıklı ve salih bir çocuk verirsen muhakkak sana şükreden kullar oluruz."

190- Fakat Allah kendilerine sağlıklı bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk sebebiyle insanlar Allah'a ortak koştular. Oysa Allah onların ortak koştukları şeylerden yücedir.

Tefsiri

Yahudiler veya Kureyş'liler kıyametin ne zaman kopacağını sormaları üzerine şimdi tefsirini okuyacağımız bu âyet nazil olmuştur:

١٨٧- ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسٰيهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

187- Sana kıyametin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: "Onunla ilgili bilgi ancak Rabbimin katındadır.Onun vaktiyle ilgili açıklamayı O'ndan başkası yapamaz. O göklerde ve yerde var olan her varlığa ağır gelmiştir. O size ancak apansızın gelecektir." Sanki sen onun zamanını biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: "Kıyametle ilgili asıl bilgi sadece Allah'ın katındadır; ama insanların çoğu bunu bilmezler.

«يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسٰيهَا» **Sana kıyameti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar.** Burada geçen ve kıyamet olarak çevirdiğimiz kelime, « السَّاعَة » kelimesidir. Bu kelime de tıpkı gök cisimlerinden Süreyyaya genel ifadeyle yıldız adı verildiği gibi, bu kelime de genel anlamda kıyamet manasında kullanıldığından bu isimle zikredilmiştir. Kıyamete saat adının verilmesi, ansızın gelivermesi veya hesabın çarçabuk görülmesi yahut da bunun Allah katındaki süresi adeta insanlara göre bir saatlik zaman veya bir anlık zaman ne ise bu da Allah katında öyledir ve bu nedenlerle bu isim verilmiştir.

Âyette geçen, « أَيَّانَ » kelimesi de ne zaman yani « مَتٰى » manasınadır. Bu, « أَيّ » kelimesinden türemedir « فَعْلَانَ » kalıbında olarak bu kökten gelmiştir. Çünkü bunun manası ne zaman, hangi vakit demektir. « مُرْسٰيهَا » kelimesi, « اِرْسَاؤُهَا » demek olup mastardır. Tıpkı « مُدْخَل » kelimesi gibi ki bu da idhal yani sokmak, girdirmek manalarınadır. Ya da kıyametin ispat vakti, meydana geliş zamanı demektir. Mana şöyledir: "Allah o kıyameti ne zaman getirecektir?"

« قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّ۪ي » **De ki: "Onunla ilgili bilgi ancak Rabbimin katındadır."** Yani kıyametin geliş zamanına ait bilgi Allah katındadır, O, kıyametin bilgisini « يَوْمِ الدّ۪ينِ » "din gününe kıyamete" bırakmıştır. O bilgiyi hiçbir kimseye, ne kendine en yakın olan bir meleğe, ne de gönderdiği bir peygambere bildirmemiştir. Bildirmeme nedeni de bunun itaat konusunda çok daha etkili olması bakımındandır. İnsanları günah işlemekten menetmede çok daha tesirli olduğu içindir. Tıpkı insanlara ait özel ecel müddetlerini gizlemesi gibi. İşte bunun içindir ki,

« لَا يُجَلّ۪يهَا لِوَقْتِهَٓا اِلَّا هُوَ » **"Onun vaktiyle ilgili açıklamayı O'ndan başkası yapamaz."** Onun durumunu kimse ortaya çıkaramaz ve onun bilgisine ait gizlilik emrini kimse açamaz, açıklayamaz, deşifre edemez. Ancak ve bizzat tek olan Allah yapar.

«ثَقُلَتْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ» **O göklerde ve yerde var olan her varlığa ağır gelmiştir.**" Yani göklerde olsun yerde olsun bu ikisinde var olan herkese, meleklere, cin ve insanlara kıyametin durumu ve önemi hepsi için oldukça ağır gelmiştir. Hepsi de onun zamanının açıklanmasını, ona ait bilginin ortaya çıkmasını arzulamaktadırlar. Hepsine de onun gizliliği oldukça zor gelmiştir ve oldukça ağır bir olaydır. Ya da onda olabilecek şeyler ağır gelmiştir. Çünkü göklerde olsun, yerlerde olsun buralarda bulunan tüm varlıklar hep kıyametin şiddetinden ve korkularından ürperip endişe etmişler ve korkmuşlardır.

«لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً» **"O size ancak apansızın gelecektir."** Sizin gaflette bulunduğunuz bir sırada sizi apansızın yakalayacaktır.

«يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا» **"Sanki sen onun zamanını biliyor muşsun gibi sana soruyorlar."** Sanki sen onu biliyormusun gibi... Bunun asıl manası şöyledir: Sanki sen bu konuda yetkin ve gerçekten söz sahibi birimisin gibi gelip sana soruyorlar. Yani herhangi bir şey konusunda detay bilgiye ve araştırmaya sahip olan bir kimse için, o şey hakkında olan bilgisi de o araştırması ve incelemesi çapında sağlam olur. Bu cümle esasen abartılı bir mana taşımaktadır. Nitekim bıyıkları uzatmak kelimesi de bu, «حَفِيٌّ» kökündendir yani İhfa...

Ya da, «عَنْهَا» ifadesi, «يَسْأَلُونَكَ» kavline müteallıktir. Yani: "Sana o kıyamet gününün saatinden soruyorlar, sanki senin onun hakkında bilgin varmış gibi" demektir.

«قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ» **"De ki: "Kıyametle ilgili asıl bilgi sadece Allah'ın katındadır;"** Bu ayette, «يَسْأَلُونَكَ» kavli ile «إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ» kavilleri ikişer defa tekrar edilmiş oldu, bunun nedeni tekit içindir. Ve bir de «كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا» kavlinin ziyadeliği vardır ki, işte bütün bu tekrar ve ziyadelikler açısından ilim adamlarının eserlerinde bu türden tekrarlara yer vermeleri faydadan hali değildir, anlamsız sayılmaz. Nitekim İmam-ı Muhammed İbn Hasan eş-Şeybâni (189/804)

bunu savunanlardandır.

« وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ » **"Ama insanların çoğu bunu bilmezler."** Özellikle buna ait bilgiye sahip oldukları söylenenlerin çoğu bunu bilmezler.

١٨٨- ﴿ قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّٓوءُ اِنْ اَنَا اِلَّا نَذٖيرٌ وَبَشٖيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾

188- De ki: "Ben kendi adıma da olsa asla hiçbir güce malik değilim. Allah dilemedikçe kendime ne bir yarar ve ne de bir zarar sağlayabilirim. Eğer ğaybı-bilinemezi bilseydim elbette çok imkanlara sahip olurdum, bana hiçbir kötülük de dokunmazdı. Fakat ben yalnızca inanan bir toplumu uyaran ve müjdeleyen bir kimseyim.

« قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ » **De ki: "Ben, Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim."** İşte bu, ubudiyeti, kul olduğunu bilmek, ortaya koymak ve gayb ile alakalı Allah'a ait olan yani Rububiyeti ilgilendiren şeylerle uzaktan ve yakından bir ilgisinin bulunmadığını itiraftır. Yani ben güçsüz bir kulum. Ben kendi adıma, kendim için bir yarar sağlayabilecek kendimden bir zararı önleyebilecek değilim, kralların sahip olduğu gibi bir güce sahip bulunmuyorum. Ancak benim Mâlik ve sahibim dilerse bana fayda sağlar ve zararı da benden önler. Ben kendim böyle bir güce sahip değilim.

« وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّٓوءُ » **"Eğer ğaybı bilseydim elbette çok imkânlara sahip olurdum, bana hiçbir kötülük de dokunmazdı."** Yani benim durumum şu an üzerinde bulunduğum halin aksi olurdu, imkanların fazla olur, bana da kötülük erişmezdi, dokunmazdım, herhangi bir zarara uğramazdım. Evet eğer gaybı bilmiş olsaydım bu şeylerden başıma hiçbir kötülük gelmez ve ben de varlık içinda hayat çeirirdim. Bu takdir savaşların kimisinde galip kimisinde de mağlup olmazdım. Hepsinde de yenen ben olurdum.

Bir yoruma göre burada geçen « غَيْبَ » ifadesinden kasıt, **eceldir**, **Hayır**dan kasıt da **ameldir**. "**Su'**" kelimesi de **korku** demektir. Aynı şekilde, « لاَسْتَكْثَرْتُ » kavli de; "Mutlaka kuraklıktan kurtulmak için bolluğu ve bolluk yolunu hazırlardım" demektir. "**Su'**" ise fakirlik ve yoksulluk manasınadır. Ve Allah Resulü (s.a.v.) şöyle cevap vermiştir:

« إِنْ أَنَا إِلاَّ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ » **"Fakat ben yalnızca inanan bir toplumu uyaran ve müjdeleyen bir kimseyim."** Lakin ben, uyarmak ve müjdelemekle görevli olarak gönderilen bir kuldan başkası değilim. Bu itibarla gaybı bilmek de benim işim değildir.

« لِقَوْمٍ » kelimesindeki "Lam" harfi, « نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ » kavline müteallikdir. Çünkü uyarmak ve müjdelemek bu konuda onlara yarar verecek iki şeydir. Ya da bu, sadece « بَشِيرٌ » kelimesine müteallik bulunmaktadır, « نَذِيرٌ » kelimesine taalluk eden ise mahzuftur. Yani: *"Ancak kafirler için uyaran, inanan bir toplum için de müjdeleyen bir kimseyim"* demektir.

١٨٩- ﴿ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّيهَا حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴾

189- Sizi bir tek candan-Adem'den yaratan ve ondan da yanında huzur bulsun diye eşini yaratan O'dur. Eşiyle birleşince, eşi hafif bir yük yüklenip hamile kaldı. Bir müddet onu taşıdı. Gebeliği ağırlaşınca-doğum vakti yaklaşınca, her ikisi de birlikte Rableri olan Allah'a şöyle dua ettiler: "Eğer bize sağlıklı ve salih bir çocuk verirsen muhakkak sana şükreden kullar oluruz."

« هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا »
"Sizi bir tek candan-Adem'den yaratan ve ondan da yanında huzur bulsun diye eşini yaratan O'dur.". Burada sözkonusu edilen tek nefis

veya tek can, mealde de yer verdiğimiz gibi Hz. Adem (a.s)'dir.

Eşinden kasıt ise Hz. Havva'dır. Allah onu Hz. Adem'in cesedinden yani bedeninden yaratmıştır. Onu Hz. Âdem'in kaburga kemiklerinden birinden yaratmıştır. Bunun nedeni, Hz. Âdem onunla birlikte huzur bulsun ve ona meyletsin diyedir. Cinsi karşı cinsler birbirlerine meylederler. Özellikle de eğer o, kendisinden bir parça ise daha bir yakın olur. Tıpkı insanın kendi çocuğuna karşı olan yakınlığı gibi. Dolayısıyla onu severken kendi canı gibi sever. Zira çocuk onun bir parçasıdır.

Ayette geçen, « لِيَسْكُنَ » kelimesi müzekker yani, eril kelime olarak getirilmiş, oysa bundan önce geçen kelimeleri de, örneğin, « وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا » kavlinde görüldüğü gibi müennes yani dişil olarak zikretmiştir. Burada nefs kelimesinin manası kasdolunmuştur ki bundan maksadın da Hz. Âdem olduğu açıklansın içindir.

« فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا » **"Eşiyle birleşince,"** cinsel ilişkiye girince,

« حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا » **"eşi hafif bir yük yüklenip hamile kaldı."** Gebeliği ona hafif geldi, kimi gebe kalan kadınların çektiği zorluk ve sıkıntıları, rahatsızlıkları gebeliği müddetince hissetmedi, gebeliği hafif geçti. Gebelik başka kadınlara ağırlık verdiği gibi Hz. Havva'ya bu ağırlığ hissettirmedi.

«فَمَرَّتْ بِهِ» **"Bir müddet onu taşıdı."** Hiçbir eksiklik olmaksızın onu doğum anına kadar götürdü.Sağlıklı bir doğum yaptı.

Ya da « حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا » kavli nutfe manasınadır.

«فَمَرَّتْ بِهِ» kavli de onunla kalkıp onunla oturdu, demektir. « فَلَمَّا اَثْقَلَتْ» **"Gebeliği ağırlaşınca-doğum vakti yaklaşınca,"** Doğu-mun yaklaşıp ağırlık belirtileri görülünce,

« دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا » **"Her ikisi de birlikte Rableri olan Allah'a şöyle dua ettiler:"** Yani Adem ile Havva Rablerine, işlerinin Mâliki ve

Sahibi olan Allah'a yalvarıp yakardılar, dua ettiler. Ki O, kendisine dua edilmeye ve sığınılmaya en layık olan zattır. Dualarında dediler ki:

« لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحاً لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ » **"Eğer bize sağlıklı ve salih bir çocuk verirsen muhakkak sana şükreden kullar oluruz."** Burada « اٰتَيْتَنَا » ve « لَنَكُونَنَّ » kelimelerindeki zamir Adem ile Havva'ya ve bu ikisinden üreyip çoğalan herkese aittir.

١٩٠- ﴿ فَلَمَّا اٰتٰيهُمَا صَالِحاً جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا اٰتٰيهُمَا فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾

190- Fakat Allah kendilerine sağlıklı bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk sebebiyle insanlar Allah'a ortak koştular. Oysa Allah onların ortak koştukları şeylerden yücedir.

« فَلَمَّا اٰتٰيهُمَا صَالِحاً » **"Fakat Allah onlara kusursuz bir çocuk verince,"** Ne zamanki yüce Allah Âdem ile Havva'ya sağlıklı, eli-ayağı düzgün bir çocuk verince,

« جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا اٰتٰيهُمَا » **"Kendilerine verdiği bu çocuk sebebiyle insanlar Allah'a ortak koştular."** Yani insanlar çocuklarını Allah'a ortak kıldılar. Burada muzaf hazfedilmiş ve muzafun ileyh bunun yerine kaim olmuştur. Nitekim, « فِيمَا اٰتٰيهُمَا » kavlide böyledir. Yani her ikisine, baba ve anneye çocuklarını verdiğinde... Bunun delili de Rabbimizin bundan sonra gelen şu kavlidir:

« فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ » **"Oysa Allah onların ortak koştukları şeylerden yücedir."** Bu son kısımda görüldüğü gibi zamir çoğul olarak getirilmiştir. Dolayısıyla Hz. Âdem ve Hz. Havva Allah'a şirk koşmaktan beridirler, uzaktırlar..

"Allah'ın her ikisine verdiği çocuğu Allah'a ortak kıldılar" ibaresinin manası şöyledir; Mekke halkı yani Kureyş ve benzerleri çocuklarına Abdullah, Abdurrahman ve Abdurrahim adlarını koyacakları yerde, Abdul Uzza, Abdu Menaf, Abdu Şems gibi isimler veriyorlardı.

Ya da buradaki hitap Rasulûllah (s.a.v.) zamanındaki Kureyş toplumuna yapılmaktadır. Bunlar da Kusayy ailesindendirler. Yani yüce Allah sizi bir tek candan, yani Kusay'dan meydana getirdi ve onların eşlerini de onların cinsinden yani Arap ve Kureyş kabilesinden kıldı ki, onunla huzur bulasın, ona yönelesin. Ne zamanki yüce Allah bunlara istedikleri eli ayağı düzgün ve sağlıklı bir çocuk verdi, her ikisi de Allah'ın kendilerine verdiği bu çocuğu Allah'a ortak kıldılar. Çünkü bunlar Allah'ın kendilerine verdiği dört çocuklarına da Abdu Menaf, Abdul Uzza, Abdu Kusayy ve Abduddar adını verdiler.

İşte, « يُشْرِكُونَ » kavlindeki zamir bu iki anne ve babaya ve daha sonra onlardan sonra gelip de onların izi süre gidenler, şirk koşmada onları takip edenler bu hükme dahildirler.

Kıraat imamalarından Nafî ve Ebu Bekir Şube « شُرَكَاءَ » kelimesini, « شِرْكًا » olarak kıraat etmişlerdir. Yani şirk sahipleri demektir ki, bunlar da ortak koşulan şeylerdir.

❀ ❀ ❀

191. – 198. ÂYETLER

أَيُشْرِكُونَ مَا لاَ يَخْلُقُ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلاَ يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلاَ أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدٰى لاَ يَتَّبِعُوكُمْ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلاَ تُنْظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ إِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِى نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلاَ أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدٰى لاَ يَسْمَعُوا وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

Meâli

191- Kendileri yaratıldıkları halde hiçbir şeyi yaratmaya muktedir olmayan varlıkları mı Allah'a ortak koşuyorlar?

192- Oysa o varlıkların onlara bir yardımları olmayacağı gibi kendi kendilerine de asla yardım edemezler.

193- Eğer siz onları doğru yola çağırırsanız size uymazlar. Onları ister çağırın, ister susun size karşı tavırları hep bu olacaktır.

194- Doğrusu Allah'ı bırakıp da kendilerine dua ve kullukta bulunduklarınız da tıpkı sizin gibi kullardır. Eğer iddianızda doğru ve samimi iseniz, onları çağırın da size cevap versinler.

195- Onların kendisiyle yürüyecekleri ayakları mı var, yoksa kendisiyle tutacakları elleri mi var, yoksa kendisiyle görecekleri gözleri mi var ya da kendisiyle işitecekleri kulakları mı var? De ki: "Ortaklarınızı çağırın, sonra da bana dilediğiniz tuzağı kurun ve bana göz bile açtırmayın.

196- Muhakkak benim koruyanım Kitab'ı indiren Allah'tır. Ve O tüm salih kullarının da velisi ve gözetenidir.

197- Allah'tan başka kullukta bulunarak çağırdıklarınız, ne size yardıma güçleri yetebilir ve ne de kendi kendilerine yardım edebilirler.

198- Şayet onları doğru yola çağırırsanız, sizi işitmezler. Onları sana bakar gibi görürüsün oysa onlar görmezler.

Tefsiri

١٩١- ﴿أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾

191- Kendileri yaratıldıkları halde hiçbir şeyi yaratmaya muktedir olmayan varlıkları mı Allah'a ortak koşuyorlar?

«أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ» **Kendileri yaratıldığı halde hiçbir şeyi yaratamayan varlıkları** (Allah'a) **ortak mı koşuyorlar?**

Dikkat edilirse putlar, müşriklerin inanç esasları çerçevesinde adeta ilim sahibi akıllı varlıklar gibi değerlendirilmiştir. Nitekim ilah diye müşrikler tarafından adlandırılmaları da bu manayadır. Mana ise şöyledir: "Hiçbir şey yaratmaya kadir olmayan, gücü yetmeyen şeyleri mi Allah'a ortak koşuyorlar? Oysa o şirk koştukları şeylerin kendileri yaratıktırlar. Zira onların yaratıcısı yüce Allah'tır. Onlar ise Allah tarafından yaratılan yartıklardır. Bir de, « وَهُمْ يُخْلَقُونَ » kavlindeki zamir

onlara ibadet eden, kullukta bulunanlara ait olabilir. Yani: "Hiçbir şey yaratmayan ve kendileri Allah tarafından yaratılmış olan şeyleri mi Allah'a ortak koşuyorlar? O halde onları asıl yaratan Allah'a kullukta bulunsunlar, ibadet etsinler. Ya da bu zamir hem kullukta bulunan abitlerine ve hem de tapınılan mabutlarına râci olabilir. Bunun, tıpkı ilim sahibi imişler manasında cemi yani çoğul olarak gelmiş olması da onlara tapanlar esas alınmasına göredir.

١٩٢-﴿ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَآ أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴾

192- Oysa o varlıkların onlara bir yardımları olmayacağı gibi kendi kendilerine de asla yardım edemezler.

« وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَآ أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ » **Halbuki** (putlar) **ne onlara bir yardım edebilirler ne de kendilerine bir yardımları olur.** Yani başlarına gelebilecek herhangi bir olayı örneğin bir yerlerinin kırılmasını vb. gibi şeyleri de önleyemezler. Aksine belki de kendileri o taptıklarını savunur durumda olurlar.

١٩٣- ﴿وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴾

193- Eğer siz onları doğru yola çağırırsanız size uymazlar. Onları ister çağırın, ister susun size karşı tavırları hep bu olacaktır.

« وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْ » **Onları doğru yola çağırırsanız size uymazlar;**

Yani doğru yola, sağlıklı olan yola veya sizi doğruya yönlendirecekleri yola çağırsanız, tıpkı Allah'tan hayra ve doğruya iletilmenizi istediğiniz gibi bunlardan isteseniz, size cevap vermezler, davetinize icabet etmezler. Sizin istediğiniz ve dilediğiniz şeye karşılık vermezler. Yüce Allah'ın isteklerinize karşılık verdiği gibi bunlar vermezler.

Kıraat imamlarından Nafi, « لَا يَتَّبِعُوكُمْ » kavlini « لَا يَتْبَعُوكُمْ » olarak okumuştur.

« سَوَٓاءٌ عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوهُمْ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُونَ » **Onları çağırsanız da, sukût etseniz de sizin için birdir.** Çünkü artık onlarda kurtuluş umudu yoktur, size icabet edecek değildirler. Fiil cümlesinden isim cümlesine geçiş ise, ayet başları olması hasebiyledir.

١٩٤- ﴿اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾.

194- Doğrusu Allah'ı bırakıp da kendilerine dua ve kullukta bulunduklarınız da tıpkı sizin gibi kullardır. Eğer iddianızda doğru ve samimi iseniz, onları çağırın da size cevap versinler.

« اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ » (Ey kafirler) **Allah'ı bırakıp da taptıklarınız sizler gibi kullardır.** Yani kendilerine ibadet ve kulluk ettiğiniz ve kendilerine ilahlar diye adlar verdiğiniz şeyler de tıpkı sizin gibi yaratıklardır, sizin gibi başkasına, Allah'a ait varlıklardır.

« فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ » (Onların tanrılığı hakkında iddianızda) **doğru iseniz, onları çağırın da size cevap versinler!** Size bir yarar sağlamaları veya sizden bir zararı önlemeleri için onlara yakarın da size cevap verecekler mi bir görelim? Eğer bunların gerçekten ilahlar olduğu iddianızda samimi ve dürüst kimseler iseniz çağırın bakalım onları...

Daha sonra da aşağıdaki ayette yüce Allah bunların ilah olmadıklarını, böyle bir iddianın yanlışlığını ve geçersizliğini ortaya kormak için şöyle buyurmaktadır:

١٩٥- ﴿اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَٓاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ﴾

195- Onların kendisiyle yürüyecekleri ayakları mı var, yoksa kendisiyle tutacakları elleri mi var, yoksa kendisiyle görecekleri gözleri mi var ya da kendisiyle işitecekleri kulakları mı var? De ki:

"Ortaklarınızı çağırın, sonra da bana dilediğiniz tuzağı kurun ve bana göz bile açtırmayın.

« أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا » **"Onların kendisiyle yürüyecekleri ayakları mı var, yoksa tutacakları elleri mi var,"** tutup alacakları veya yakalayacakları elleri mi?

« أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا » **"Yoksa kendisiyle görecekleri gözleri mi var ya da kendisiyle işitecekleri kulakları mı var?"** Yani ne oluyor ki sizden çok daha aşağı ve basit olan şeylere kullukta bulunuyorsunuz?

« قُلِ ادْعُوا شُرَكَٓاءَكُمْ » **"De ki: "Ortaklarınızı çağırın,"** Bana düşmanlık etme hususunda onlardan yardım ve destek isteyin.

« ثُمَّ كِيدُونِ » **"Sonra da bana dilediğiniz tuzağı kurun"** Siz ve ortak koştuklarınız bana dilediğiniz tuzağı kurun. Kıraat imamlarından Yakup, « كِيدُونِ » kelimesini "Y" harfiyle, « كِيدُونِى » olarak kıraat etmiştir. Ebu Amr da sadece vasl yani geçiş halinde Yakuba muvafakat etmiştir.

« فَلَا تُنْظِرُونِ » **"Ve bana göz bile açtırmayın."** Yani ben sizi önemsemiyor ve size aldırmıyorum. Çünkü müşrikler Allah Resulünü kendi ilahlarıyla korkutup tehdit ediyorlardı. Allah da onlar bu şekilde cevap vermesini kendisine emir buyurdu. Kıraat imamlarından Yakup, « تُنْظِرُونِ » kelimesini "Y" ile « تُنْظِرُونِى » olarak okumuştur.

١٩٦- ﴿إِنَّ وَلِيِّـیَ اللّٰهُ الَّذ۪ي نَزَّلَ الْكِتَابَۘ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِح۪ينَ﴾

196- Muhakkak benim koruyanım Kitab'ı indiren Allah'tır. Ve O tüm salih kullarının da velisi ve gözetenidir.

« إِنَّ وَلِيِّـیَ اللّٰهُ الَّذ۪ي نَزَّلَ الْكِتَابَ » **Şüphesiz ki, benim koruyanım Kitab'ı indiren Allah'tır.**

« وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ » **"Ve o bütün sâlih kullarını görüp gözetir."** Onun sünnetinin ve kanununun gereği olarak o hep kulla-rından salih olanlarına yardık etmiştir ve edecektir. Onları hiçbir zaman ezdirmeyecek, çiğnetmeyecektir.

١٩٧- ﴿وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلاَ أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ﴾

197- Allah'tan başka kullukta bulunarak çağırdıklarınız, ne size yardıma güçleri yetebilir ve ne de kendi kendilerine yardım edebilirler.

« وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلاَ أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ» **Allah'ın dışında taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter ne de kendilerine yardım edebilirler.**

١٩٨- ﴿وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لاَ يَسْمَعُوا وَتَرَيهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ﴾

198- Şayet onları doğru yola çağırırsanız, sizi işitmezler. Onları sana bakar gibi görürüsün oysa onlar görmezler.

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لاَ يَسْمَعُوا وَتَرَيهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لاَ » يُبْصِرُونَ» **Onları doğru yola çağırmış olsanız işitmezler. Ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler.** Putlarını herhangi bir şeye dikkatlice ve gözünün içine bakıyor tarzında yaparlar. Oysa onlar görmezler.

199. – 206. ÂYETLER

خُذِ الْعَفْوَ وَاْمُرْ بِالْعُرْفِ وَاَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۜ اِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾ اِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا اِذَا مَسَّهُمْ طَٓائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَاِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ۚ ﴿٢٠١﴾ وَاِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِى الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾ وَاِذَا لَمْ تَاْتِهِمْ بِاٰيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۜ قُلْ اِنَّمَٓا اَتَّبِعُ مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ مِنْ رَبِّى ۚ هٰذَا بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾ وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾ ﴿سجده﴾

Meâli

199- Sen af ve bağışlama yolunu tut, iyiliği emret, cahillere aldırış etme.

200- Her ne zaman şeytandan sana bir fitleme gelirse, derhal Allah'a sığın. Çünkü O hakkıyla işiten ve hakkıyla bilendir.

201- Doğrusu Allah'ın emir ve yasakları çerçevesinde hareket eden takva sahiplerine gelince, onlara şeytan tarafından bir vesvese geldiğinde

derhal düşünüp akıllarını başlarına devşirirler ve bir de bakarsın ki gerçeğin farkına varıp görmüşler bile.

202- Şeytanların yoldaşlarına gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürüklerler. Sonra da ellerini onların yakalarından çekmezler.

203- Onlara herhangi bir mucize getirmediğin zaman, "Diğerleri gibi kendin onu uyduruverseydin ya!" derler. De ki: "Ben ancak Rabbimden bana vahyedilene uyarım. Bu Kur'an Rabbinizden gelen kalp gözlerini açan belgelerdir. İman edecek kimseler için bir hidayet ve bir rahmettir.

204- Kur'an okuduğu zaman derhal onu dinleyin ve susun ki merhamete eresiniz.

205- Kendi kendine, yalvararak, korkup ürpererek, yüksek olmayan ve kendin duyabileceğin bir sesle Rabbini sabah-akşam an. Aymaz gafillerden olma!

206- Hiç kuşkusuz Rabbinin katındakiler Ona kulluk ve ibadet etmekten kibirlilik göstererek kaçınmazlar. Onu takdis ve tesbihle tenzih ederler ve yalnız Ona secde ederler.

Tefsiri

١٩٩- ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾

199- Sen af ve bağışlama yolunu tut, iyiliği emret, cahillere aldırış etme.

« خُذِ الْعَفْوَ » **"Sen af ve bağışlama yolunu tut,"** Bu cehdin, sert ve bağışlamaz olmanın zıddı olan bir ifadedir. Yani insanlara ait olan güzel ahlaktan ve fiillerden sen bağışlama yolunu seç, onlara karşı sert ve bağışlamaz olma, onlardan zoru isteme, kendileri için ağır gelecek şeylere onları koşma ki senden kaçmasınlar. Nitekim Allah Resulü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Kolaylaştırın, güçleştirmeyin."*[9]

« وأْمُرْ بِالْعُرْفِ » **"İyiliği emret,"** İyi ve güzel fiilleri emret, onları

[9] Buhari; 69. Müslim; 1734

iste. Maruf: Aklın memnun kaldığı ve dinin de uygun bulduğu şeylerdir.

« وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ » **"Cahillere aldırış etme."** Basit ve ayak takımının konumuna düşerek sen de onlar gibi olma. Onlara karşı kaba davranma, kendilerine karşı yumuşak ol. Cebrail (a.s) bunu şu ifadelerle açıklamışlardır:

"Seninle bağlarını kesenlerle sen bağını koparma, seni mahrum bırakanı sen mahrum bırakma, ona istediğni ver. Sana zulmedene, haksızlıkta bulunana da sen zulmetme, haksızlıkta bulunma."[10]

Cafer Sâdık da diyor ki: "Yüce Allah Peygamberi Muhammed (s.a.v.)'e, güzel ahlakı emretmiştir. Kur'an'da güzel ahlakı bütün yönleriyle anlatan bundan başka ayet yoktur."

٢٠٠- ﴿وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

200- Her ne zaman şeytandan sana bir fitleme gelirse, derhal Allah'a sığın. Çünkü O hakkıyla işiten ve hakkıyla bilendir.

« وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ » **"Her ne zaman şeytandan sana bir fitleme gelirse,"**Şeytandan sana bir dürtü, bir tahrik sözkonusu olursa, emrolunduğun şeyin aksi bir vesvesede bulunursa,

« فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ » **"Derhal Allah'a sığın."** Sakın ona itaat etme.

Nezğ: Dürtü, tahrik, kışkırtma ve vesvese gibi manalara gelir. Yani insanları masiyetlere sokarken adeta onu o yönde kışkırtır, tahrik eder. Esasen **Nezğ** kelimesi iğne ve benzeri şeyleri vucuda batırmak manasınadır. Şeytanın tahrik ve vesvesesi de buna benzetilmiştir. Burada Nezğ kelimesi, dürtü olayını yapan şey olarak görülmektedir. Tıpkı "Cedde ciduhu" yani adamın tamamen ciddiyeti tuttu ifadesine benze bir ifade. Ya da, Şeytanın dürtüsünden kasıt, öfke ve gazabın her yönüyle kişiyi kuşatması demektir. Nitekim Hz. Ebu Bekir Sıddîk şöyle demiştir: "Beni öfkeye sevkeden bir şeytanım vardır."

10 Taberi, Tefsir:9/155

« إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ » **"Çünkü O hakkıyla işiten ve hakkıyla bilendir."**

٢٠١-﴿ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴾

201- Doğrusu Allah'ın emir ve yasakları çerçevesinde hareket eden takva sahiplerine gelince, onlara şeytan tarafından bir vesvese geldiğinde derhal düşünüp akıllarını başlarına devşirirler ve bir de bakarsın ki gerçeğin farkına varıp görmüşler bile.

« إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ » **Takvaya erenler var ya, onlara şeytan tarafından bir vesvese dokunduğunda;**

Kıraat imamlarından İbn Kesir, Ebu Amr ve Ali Kisai, « طَائِفٌ » kelimesini "Tayfun" olarak kıraat etmişlerdir. Bu da vesvese, hayal ve dürtü gibi manalara gelir. Kelime "Tafe" fiilinden mastardır, « طَافَ بِهِ الْخَيَالُ» "Yatiyfu tayfen" kökünden alınmadır. Yani hayal etmek, rüyada görmek gibi bir tkım manalar taşır. Ebu Amr'a göre ister" « طَائِفٌ » kelimesi olsun, ister « طَيْفٌ » kelimesi olsun her ikisi de mana bakımından aynıdırlar ve vesvese manasınadırlar. Bu da daha önce geçenleri pekşitirmekte, tekit etmektedir ki, herhangi bir şekilde şeytan tarafından bir dürtü, bir vesvese meydana gelince, hemen bundan dolayı Allah'a sığınmanın vacip ve gerektiği gerçeğinin bilinmesidir.

Çünkü gerçekten Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket eden takva sahipleri, şeytan tarafından kendilerine herhangi bir dürtü, bir vesvese gelirse, « تَذَكَّرُوا » **"hemen düşünürler."** Yani Allah'ın kendilerine emrettiği şeyler ile, kendilerini menettiği şeyleri düşünürler, buna göre dikkatli davranırlar.

« فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ » **"Bir de bakarsın ki gerçeğin farkına varıp görmüşler bile."** Doğrunun farkına varmışlar ve yanlışı hemen defetmiş-

ler bile. Bunun gerçek manası ise, şeytan Allah'a kaçıp sığınmaktır. Böylece yüce Allah da kendisinden bir ihsan olarak onların uzağı görmelerini sağlayacak nimetini arttırır.

٢٠٢- ﴿وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ﴾

202- Şeytanların yoldaşlarına gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürüklerler. Sonra da ellerini onların yakalarından çekmezler.

« وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ » (Şeytanların) **dostlarına gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürüklerler. Sonra da yakalarını bırakmazlar.** Sonra da onların arkalarını bırakmazlar, hep peşlerine takılıp onları kötülüklerde ısrarcı durumuna getirip dönmeyecek konumuna sokana dek onlardan ayrılmazlar.

Burada geçen, « وَإِخْوَانُهُمْ » ifadesinden kasıt, şeytanların olması da caizdir. Buna taalluk eden zamir de cahillere raci olabilir. Ancak birinci yorum en uygun olanıdır. Çünkü burada, "Kardeşlerinden kasıt" takva sahiplerinin karşısında yer alanlar demektir. Ancak, « وَإِخْوَانُهُمْ » ifadesinde zamirin çoğul, "Şeytanın" ise müfret yani tekil olarak zikredilmesine gelince burada bununla cins manası kasdolunmuştur. Yani Şeytan işlevini yapan her kimse demektir.

٢٠٣- ﴿وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَى إِلَيَّ مِنْ رَبِّي هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

203- Onlara herhangi bir mucize getirmediğin zaman, "Diğerleri gibi kendin onu uyduruverseydin ya!" derler. De ki: "Ben ancak Rabbimden bana vahyedilene uyarım. Bu Kur'an Rabbinizden gelen kalp gözlerini açan belgelerdir. İman edecek kimseler için bir hidayet ve bir rahmettir.

« وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا » **"Onlara herhangi bir mucize getirmediğin zaman,** (ötekiler gibi) **onu da derleyip getirseydin ya! derler.**

Yani bundan önceki mucizeleri nasıl uydurduysan yine onlar gibi uydursan ya...

« قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَى إِلَيَّ مِنْ رَبِّي » **De ki: ben ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım."** Ben mucize uyduran biri değilim.

« هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ » **Bu** (Kur'an) **Rabbinizden gelen basîretlerdir.** (kalp gözlerini açan beyanlardır) Bu Kur'an öylesine belgelerdir ki bunun sayesinde hakkın gerçek yönlerini görebilirsiniz. Gözünüzü açacak ve hakkı gösterecek belgeler bu Kur'an'dadırlar.

« وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ » **İnanan bir kavim için hidayet ve rahmettir.**

٢٠٤- ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

204- Kur'an okuduğu zaman derhal onu dinleyin ve susun ki merhamete eresiniz.

« وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ » **Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.**

Ayetin zahirine bakıldığında ister namaz içinde olsun, ister namaz dışında olsun Kur'an okunduğu zaman susup dinlemek vacip yani farzdır.

Bir rivayete göre de denilmiştir ki bunun manası şu demektir: *"Allah Resulü (s.a.v.) inişi sırasında size Kur'an okuyup anlattığı zaman susup onu dinleyin."*

Sahabenin çoğunluğuna göre bu, imamın kıraatini dinlemeye ilişkin dir. Cemaat halinde imama uyanlar onu susup dinleyeceklerdir. Bir rivayete göre bu, hutbeyi dinlemekle ilgilidir, bir başka rivayete göre de her ikisinde de durum böyledir. Sahih olanı da budur.

٢٠٥- ﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾

205- Kendi kendine, yalvararak, korkup ürpererek, yüksek olmayan ve kendin duyabileceğin bir sesle Rabbini sabah-akşam an. Aymaz gafillerden olma!

« وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِى نَفْسِكَ » **"Kendi kendine an"** Bu, bütün zikirler i çin geçerlidir. İster Kur'an okumak olsun, ister tesbih yani « سُبْحَانَ اللّٰهِ » demek olsun, ister tehlil yani « لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ » demek olsun, ister başka zikirler olsun hepsi için geçerli olanı budur,

«تَضَرُّعاً وَخِيفَةً» **"Yalvararak, korkup ürpererek,"** Tazarru halinde olsun, korku durumunda olsun hep Ona yakar.

« وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ » **"Yüksek olmayan ve kendin duyabileceğin bir sesle"** Fazla bağırıp çağırmadan ve normal olan bir ses ile.. Çünkü sessiz olarak yapılan dua ihlas ve samimiyet açısından daha geçerlidir, riya ve gösterişten uzaktır. Daha güzel düşünme ve tefekkür imkânını sağlar, buna daha yakındır.

« بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ » **"Rabbini sabah-akşam zikret-an."** Çünkü bu iki vakit en önemli vakitlerdendir, en faziletli iki vakittir. Bir rivayete göre ise; bundan murat düşüncede doğru olmak kaydıyla. zikirde devamlılıktır. « الْغُدُوِّ » demek gündüz ya da sabah vakitlerinde demektir.

Yani « غُدُوَّاتٌ » "gündüz ve sabah vakitleri"... « وَالْآصَالِ » kelimesi, "**el-Usul**" kelimesinin çoğuludur, "**el-Usul**" kelimesi de, "**el-Asiyl**" kelime-sinin çoğuludur. Bu da akşam demektir.

« وَلاَ تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ » **"Gafillerden olma!"** Allah'ı zikretmekten, anmaktan gafil ve habersiz olanlardan, aymazlardan olma. Aklı ve kafası başka yerlerde olanlardan olma.

٢٠٦- ﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ﴾

206- Hiç kuşkusuz Rabbinin katındakiler Ona kulluk ve ibadet etmekten kibirlilik göstererek kaçınmazlar. Onu takdis ve tesbihle tenzih ederler ve yalnız Ona secde ederler.

« إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ » **"Hiç kuşkusuz Rabbinin katındakiler"** Yani Rabbin katında bir değeri, bir önemi, bir derece ve mevkii bulunanlar ki bunlar meleklerdir. Yoksa bu bir mekanı, bir yeri olan anlamında değildir.

« لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ » **"Ona kulluk ve ibadet etmekten kibirlenmezler."** Ona karşı büyüklenmeye, azametlilik göstermeye kalkışmazlar, hadlerini bilirler.

« وَيُسَبِّحُونَهُ » **"Onu tesbih ederler"** Allah'a yaraşmayan ve yakış mayan şeylerle Onu anmazlar, Onu tenzih ederler, eksikliklerden beri kılarlar.

« وَيُسَبِّحُونَهُ » **"Ve yalnız Ona secde ederler."** İbadet ve kulluklarını yalnızca Ona yaparlar. Hiçbir şeyi Allah'a şerik ve ortak koşmazlar.

En iyisini ancak Allah bilir.

❁ ❁ ❁

Sûre -8

ENFAL SÛRESİ

Bu sûrenin 30 ve 36. ayetleri Mekke'de diğerleri Medine'de nazil olmuştur; 75 âyettir.

Cüz - 9

1. – 4. AYETLER

بسم الله الرحمن الرحيم

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ ۖ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۖ وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ
وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۚ ﴿٢﴾
اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۖ ﴿٣﴾ أُولٰئِكَ هُمُ
الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۖ لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۚ ﴿٤﴾

Meâli

1- Ey Peygamber! Sana savaşta ganimetlerini soruyorlar. Onlara de ki: "Onun paylaşımına dair hüküm Allah ve Rasulüne aittir. Allah'ın emirlerini uygulayarak ve yasaklarından kaçınarak Allah'tan korkun. Ayırımcılıktan uzak kalarak aranızdaki kardeşlik bağlarını zedelemeyin. Eğer gerçekten inanmış kimseler iseniz Allah'ın ve Rasulü'nün emir ve yasaklarını uygulayarak Allah ve Rasulü'ne itaat edin.

2- Gerçek müminler ancak o kimselerdir ki, ne zaman ve nerede Allah'ın emir ve yasaklarından söz edilse yürekleri ürperir, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğunda bu, onların imanlarını artırır ve yalnızca Rablerine güvenip dayanırlar.

3- Onlar namazlarını en mükemmel şekilde vakitleri içerisinde kılarlar ve kendilerine rızık ve mal olarak verdiklerimizden de Allah'a itaat edrek O'nun yolunda harcarlar.

4- İşte yukarıda sayılan özelliklere sahip olanlar, gerçekten inanmış ve dürüst olan kimselerdir. Onlar için Rableri katında nice üstün dereceler, bağışlanma ve tarif edilemeyecek sonsuz bir rızık vardır.

Tefsiri

١- ﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

1- Ey Peygamber! Sana savaşta ganimetlerini soruyorlar. Onlara de ki: "Onun paylaşımına dair hüküm Allah ve Rasulüne aittir. Allah'ın emirlerini uygulayarak ve yasaklarından kaçınarak Allah tan korkun. ayırımcılıktan uzak kalarak aranızdaki kardeşlik bağlarını zedelemeyin. Eğer gerçekten inanmış kimseler iseniz Allah'ın ve Rasulû'nün emir ve yasaklarını uygulayarak Allah ve Rasulü'ne itaat edin.

« يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ » **Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygambere aittir.**

Nefl: Ganimet, savaşta elde edilen şeylerdir. Çünü bu Allah'ın bir fazlı, ikramıdır ve vergisidir. « الْأَنْفَالُ » **"Enfal"** ise bunun çoğulu olup ganimetler, savaşda elde edilen şeyler demektir.

Müslümanlar arasında Bedirde kazanılan savaş ganimetleri ve bunların bölüştürülmesi hakkında farklı görüşler ve ihtilaf ortaya çıkmıştı. Bununla ilgili hükmü Allah Rasulüne sorarak, "bunları nasıl bölüştüreceğiz?" dediler. Bu ganimetlerin bölüştürülmesi ile ilgili hüküm yalnızca Mekke'den hicret edenler için mi, yoksa sadece Medine'li Müslümanlar için mi veya her ikisine de mi bu paylaştırma olacak? Sorusunu sordular.

İşte bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.)'a şöyle buyuruldu: "O soranlara deki; bununla ilgili hükmü verecek olan Allah Rasulûdür, hüküm ona

aittir. Bunlar hakkında yegane hakim ve karar mercii Allah Rasulüdür. Bu ganimetler hakkında o, dilediği gibi hüküm verme yetkisine sahiptir. Bu ganimetler hakkında ondan başkasını bir hüküm ileri sürme yetkisi yoktur. Çünkü bu yetki ona Allah tarafından verilmiştir.

Öyle ise ayette hem Allah ve Rasûlü'nün birlikte anılmasının ne gibi bir manası vardır?

Bunun manası şudur: "Ganimetlere ait hükmü bildirmek Allah ile Rasûlüne aittir. Allah bununla ilgili olarak bunların bölüştürülmesiyle ilgili emri hikmeti gereği Rasulü Hz. Muhammed (s.a.v.)'e vermiştir. Dolayısıyla da Allah Rasulü bu konuda yalnızca Allah'ın emrine bağlı kalarak o emri uygular. Yoksa emreden olarak Allah ganimetlerin bölüştürülmesini bir tek kimsenin reyine bırakmamıştır.

« فَاتَّقُوا اللّٰهَ » **"Allah'tan korkun."** İhtilafa, ayrılığa düşmekten, birbirinizle çekişip düşmanlık etmekten sakının. Allah'tan korkun ve Allah için kardeşler oluverin.

« وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ » **"Aranızdaki kardeşlik bağlarını zedelemeyin."** Aranızdaki yanlış durumlarınızı düzeltin. Yani aranızda anlaşmazlık konusu yaptığınız şeyleri bahane ederek yanlışa düşmeyin ki bu durumlarınız ülfete, kaynaşmanıza, sevgi ve saygıya, bir araya gelip ittifak ve birliğinize sebep olsun.

Zeccâc (316/928) diyor ki: "Âyette geçen, « ذَاتَ بَيْنِكُمْ » kavlinin manası; gerçek birleşmenizi sağlayın, demektir. Çünkü burada geçen, **"el-Beyn"** kelimesi, **vasl** yani birleşme ve kaynaşma manasınadır. Yani Allah'tan korkun. Allah ve Rasulü'nün emrettiği gibi toplu halde hareket ederek bir ve beraber olun, sakın ayrılmayın, demektir."

Ubâde İbn Samit (v.34/654) bu âyetle ilgili olarak şöyle demiş: *"Ey Bedir savaşına katılan Bedir ashabı! Biz kendi aramızda ganimetler konusunda anlaşmazlığa düştüğümüz zaman işte bu ayet bizim için indi. Çünkü o konuda bizim de biraz ahlakımız yanlışa kaymıştı, hataya sapmıştık. Böylece de Allah onu bizim elimizden çıkarıp aldı ve onunla ilgili hükmü bizzat Allah, Rasulüne bıraktı. Rasulullah (s.a.v.) ashabı arasında de bunun bölüştürülmesini eşit olarak yaptı."*

« وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ » **"Eğer gerçekten inanmış kimseler iseniz Allah ve Rasulüne itaat edin."** Eğer kamil ve gerçek iman sahibi iseniz ganimetlerin hükmüyle ilgili olarak Allah ve Rasûlü'nün size emrettikleri şeyleri ve daha başka konulardaki hükümleri gerektiği gibi yerine getirin.

٢- ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾

2- Gerçek müminler ancak o kimselerdir ki, ne zaman ve nerede Allah'ın emir ve yasaklarından söz edilse yürekleri ürperir, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğunda bu, onların imanlarını artırır ve yalnızca Rablerine güvenip dayanırlar.

« إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ » **"Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen;"** Allah'ın emirlerine karşı saygılı olmak ve yasaklarından da kaçınmak için bunlar gündeme getirildiğinde kalpleri ürperir. O'nun Celal, İzzet ve Sultanının/gücünün heybeti karşısında gönülleri titrer.

« وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا » **Kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğunda imanlarını artıran;**

Bu ayetlerin okunması, anlatılması karşısında kesin olarak imanları artar veya bu onların imanlarını artırır ve kalpleri de bundan dolayı huzur bulur. Çünkü artık kendileri de açık olarak bu delillerin en net ve güçlü bir şekilde delalet ettiği ya da gösterdiği gerçeği görebilmiş ve kavrayabilmişlerdir. Ya da onların bu ayetlere olan inançları ayetlerin kendilerine okunup anlatılmasıyla bu, onların iman etmelerini sağlamış ve inançlarını da pekiştirerek artırmıştır. Çünkü bunlar bundan önce bu ayetlerde söz konusu edilen hükümlere iman etmiyorlardı.

« وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ » **"Rablerine güvenip dayanıyorlardı."** Evet Allah'a dayanıyorlar, itimat ediyorlar ve işlerini başkalarına, kendilerinden olmayan gayri Müslimlere ve her manada küfre destek ve koltuk çıkan söz de Müslümanlara da değil yalnızca Rablerine havale ediyorlar. O'ndan başkasından korkmuyorlar ve sadece Rablerine kavuş-

mayı istiyorlar.

٣- ﴿ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴾

3- Onlar namazlarını en mükemmel şekilde vakitleri içerisinde kılarlar ve kendilerine rızık ve mal olarak verdiklerimizden de Allah'a itaat edrek O'nun yolunda harcarlar.

« الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ » **Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir.**

Böylece Rabbimiz bu ayetlerinde kalplere ya da gönüllere ilişkin amellerden olan ürperme, ihlas ile samimiyet ve tevekkülü vücut organlarıyle yerine getirilen namaz ve sadaka gibi amelleri beraberce bir arada zikretmiş ve toplamış olmaktadır.

٤- ﴿ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴾

4- İşte yukarıda sayılan özelliklere sahip olanlar, gerçekten inanmış ve dürüst olan kimselerdir. Onlar için Rableri katında nice üstün dereceler, bağışlanma ve tarif edilemeyecek sonsuz bir rızık vardır.

« اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا » **İşte onlar gerçek mü'minlerdir.**

Ayette geçen, « حَقًّا » kelimesi mahzuf bir mastarı sıfatıdır. Yani bu, « اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ » imanen « حَقًّا » takdirinde olup, İşte onlar gerçek bir iman ile inanmış dürüst müminlerdir" demektir.

Veya bu, « اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ » cümlesini tekit eden/pekiştiren mastardır. Örneğin; « هُوَ عَبْدُ اللّٰهِ حَقًّا » *"O Allah'ın gerçekten bir kuludur"* gibi ki bu, « حَقَّ ذٰلِكَ حَقًّا » *"O gerçekten Allah'a kul olmayı gerçek olarak hakketmiş bir kişmsedir"* takdirindedir.

Hasan Basrî (r.a)'den rivayete göre: "Adamın biri kendisine: "Sen Mümin misin?" diye bir soru yöneltir. O da o şahsın bu sorusuna şöyle karşılık verir:

"Eğer sen benden Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, cennete, cehenneme, öldükten sonra tekrar dirilmeye ve hesap günündeki hesaba iman edip etmediğimi soruyorsan, evet ben bu mana da gerçek ten mü'minim, bunlara iman etmiş bir kimseyim. Ancak sen benden, "...إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ" diye devam eden ayet ten soruyorsan, işte gerçekten ben onlardan mıyım veya değil miyim? Burasını bilemem."

İmam Sevrî (v.161/777) ise şöyle diyor: *"Kim gerçekten mü'min olduğunu, gerçek olarak Allah'a iman ettiğini ileri sürer de, sonra da bu kimse kendisinin cennet ehlinden olmayacağına şehadet etmezse, o kimse sadece ayetin yarısına iman etmiş demektir."* Yani bir kimse gerçekten kendisinin iman eden sevap ehlinden olduğuna kesin gözüyle bakmaması gerektiği gibi, gerçek anlamda bir mümin olduğu gözüyle de kendisine bakmasın..

İşte böyle bir ifadeyle: *"İnşaallah ben de müminlerdenimdir"* sözüne yapışmak yoluna girmiş olur. İmam Ebu Hanife (80-150/699-767) (r.h) diyor ki: "Böyle demez/dememelidir." Katade'ye: *"Neden inşaallah imanlıyımdır"* diye inancını isitisna ifadesiyle belirtmiyorsun?" sorusu sorulunca O da, Hz. İbrahim (a.s)'in şu sözüne uyarak hareket ediyorum der ve:

"Ve kıyamet günü benim hatalarımı bağışlayacağını umut ettiğim Allah'dır." (Şuara, 82) mealindeki bu âyeti okur. Bu defa aynı kişi ona: "Sen İbrahim'e yüce Allah'ın şu mealdeki ayetini kendine örnek alarak ona uyamaz mıydın? Çünkü Allah şöyle buyuruyor:

"Rabbi ona: Yoksa İman etmedin mi? dedi." (Bakara, 260)

İbrahim Teymi (v.120/737) de şöyle diyor: *"Ben gerçekten iman etmiş bir müminim"* diye söyle. Eğer bu sözünde gerçekçi isen bunda sebat et, eğer bu konuda yalan söylüyorsan senin küfrün yalan söylemenden de daha şiddetli ve ağır bir küfürdür.

İbn Abbas (v.68/687) (r.a)'tan rivayete göre şöyle diyor: *"Kim münâfık değilse, o gerçekten mü'min olan bir kimsedir."*

Abdullah İbn Mübarek (182/798) Ahmed İbn Hanbel (164-241/780-855)'e karşı şöyle bir soruyu delil olarak yöneltir: "Senin adın nedir?" O

da: "Ahmed" diye cevaplar. Bu defa: "O halde sen, ben gerçekten Ahmed'im veya İnşaallah ben Ahmed'im, diyebilir misin?" sorusunu ona yöneltir. Ahmed İbn Hanbel de onun bu ikinci sorusuna da: "Ben gerçekten Ahmedi'm" der. İşte Ahmed İbn Hanbel'in bu cevabı üzerine Abdullah İbn Mübarek de ona şu karşılığı verir: "Baban sana nasıl bir isim vermiş ise, sen onda istisnaya gitmeksizin yani İnşaallah ben Ahmed'im, demeksizin, direkt olarak, Ben gerçekten Ahmed'im, dediğin halde, Allah sana Kur'an'da Mü'min adını vermiş, onda istisnaya gidiyorsun, bu nasıl iş?" der.

« لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ » **Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.**

Kazanç elde etme sıkıntısı olmaksızın, çalışma ve yorulma bulunmaksızın, bir hesap korkusu yaşamaksızın sonsuz bir rızık vardır.

❁ ❁ ❁

5. – 8. ÂYETLER

كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقاً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ ﴿٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٦﴾ وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ إِحْدَى الطَّٓائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

Meâli

5- Doğrusu sahabenin ganimetlerin bölüştürülmesiyle ilgili hoşnutsuzluk hali, adeta Rabbin seni, Bedir savaşı için hak yolunda evinden çıkardığı zamanki hoşnutsuzluk hali gibidir. Çünkü gerçekten müminlerden bir gurubu, sayılarının ve silahlarının azlığını bahane ederek bundan hiç hoşnut değillerdi. Oysa gerçek, her iki halde de onların düşündüklerinin tersine gerçekleşmiş olmuştu.

6- Ey Peygamber! Müminler doğru ve gerçek görüşün savaşmak olduğunu ve zaferin de kendileri lehine gerçekleşeceğini göre göre, adeta ölüme sürükleniyorlarmış gibi Allah yolunda cihat konusunda seninle tartışıyorlardı.

7- Ey inananlar! Şunu da hatırlayın ki Allah, zayıf olan Kureyş kervanı ile ordusundan oluşan iki guruptan birini size mülk olarak vad ediyordu. Siz ise zayıf, silahsız ve güçsüz olan kervanı elde etmek istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle/Resulüne indirdiği ayetleriyle hakkı gerçekleştirmek/İslamı zafere erdirmek ve Kureyş ordusunu imha ederek böylece bütün müşrik ve kefirlerin kökünü kazımak istiyordu.

8- Çünkü Allah, İslam'a karşı suç işleyenler istemeseler de, Hak din olan İslam'ı güçlendirmek, bütün sistemlere egemen kılmak ve batılı/küfür ile şirki de silip ortadan kaldırmak için bunu istiyordu.

Tefsiri

٥ - ﴿كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقاً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ ﴾

5- Doğrusu sahabenin ganimetlerin bölüştürülmesiyle ilgili hoşnutsuzluk hali, adeta Rabbin seni, Bedir savaşı için hak yolunda evinden çıkardığı zamanki hoşnutsuzluk hali gibidir. Çünkü gerçekten müminlerden bir gurubu, sayılarının ve silahlarının azlığını bahane ederek bundan hiç hoşnut değillerdi. Oysa gerçek, her iki halde de onların düşündüklerinin tersine gerçekleşmiş olmuştu.

« كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ » **Rabbin seni, Bedir savaşı için hak yolunda evinden çıkardığı zamanki hoşnutsuzluk hali gibidir."**

Bu ayetin başında yer alan, « كَمَآ » lafzının başında yer alan, "**Kef**" harfi mukadder bir fiilin mastarının sıfatı olarak mahallen mansubtur. Bunun mana olarak takdiri şöyledir:

"De ki: Ganimetlerin taksimiyle ilgili hüküm Allah ve Resulüne aittir. Onların arzu ve isteklerine rağmen bu tam olarak sabit olmuştur. Bu, yine onların arzu ve isteklerine rağmen tıpkı Rabbinin ancak seni evinden cihat için çıkarması gibidir."

Burada, « مِنْ بَيْتِكَ » kavliyle demek istenen şey ile Allah Resulünün Medine'deki evi veya bizzat Medine şehrinin kendisi murat olunmaktadır. Çünkü Medine'yi Münevvere Rasulullah'ın bizzat hicret etmiş olduğu ve mesken edindiği yerdir. Dolayısıyla bu mübarek beldenin Peygambere ait olarak gösterilmesi adeta evin kendi sahiplerine tahsisi gibi

bir ifadedir. Yine « بِالْحَقِّ » kavliyle de şöyle denilmektedir; hikmete ve hakka dayalı olarak doğru olan bir çıkarılmadır.

« وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ » **Mü'minlerden bir grup kesinlikle istemediği halde.**

Burada, "لَكَارِهُونَ" kavli hal olarak gelmiştir. Yani: *"Onlar isteksiz oldukları, arzu etmedikleri halde seni çıkardı"* demektir.

Bu ise, bilindiği gibi Kureyş'in Ebu Süfyan (v.31/651) denetiminde olan oldukça büyük bir ticaret kervanının Şam'dan dönmekte oldukları haberi üzerine bu Kervanın vurulması söz konusu ediliyordu. Bu ticaret kervanında kırk kadar binitli kimse vardı.

Hz. Cebrail bu kervanın dönmekte olduğunu Rasulûllah'a bildirdi. Rasulullah (s.a.v.) de bunu ashabına bildirdi. İşte bunun üzerine oldukça büyük bir menfaat sağlamak ve mal varlığını elde etmek için bu, mü'min lerde baskın yapma isteklerini doğurdu. Çünkü ele geçecek büyük bir mâli imkân var, bir de kervanda sayıca oldukça az olan bir topluluk, kırk kadar bir insan vardı. Haliyle bunu vurmak daha basit ve savaşa göre daha kolay olurdu.

İşte kervanı ele geçirmek üzere Müslümanlar harekete geçince, Kureyş kavmi yani Mekke'liler bunu öğrendiler. Bunun üzerine Ebu Cehil bütün Mekke halkını ayaklandırarak Mekke'lilerle birlikte harekete geçti. Bu bir genel seferberlik haliydi. Nitekim, "**Gün ne kervanı, ne de adamları kurtarma günüdür, gün şerefimizi kurtarma günüdür**" manasına gelen bir Arap atasözünde ifadesini bulan şekliyle genel seferberlik ilan edilmişti.

Fakat bir rivayete göre Kervan yolunu değiştirmiş ve dönüşünü Sahil yolundan yapmayı kararlaştırmış ve o yolu tutmuş ve böylece yakalanmaktan kurtulmuştu. İşte bunu üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) geri döndü ve yanındakilerle birlikte Bedir denilen yere geldi.

Bedir denilen yer, Arapların her yıl, yılda bir kez panayır kurduk ları ve toplanıp bir araya geldikleri, fuar kurdukları bir **su başı** idi. İşte burada Cebrail (a.s) indi ve: "**Ey Muhammed! Yüce Allah size iki guruptan birinin vadetti. Bunlardan bir kervan, diğeri ise Kureyş ile cihat edip savaşmaktır, bu ikisinden hangisi?**" dedi. Bunun üzerine Hz.

Peygamber (s.a.v.) efendimiz ashabıyla istişarede bulundu, danışmalar yaptı ve: "**Siz kervanı mı ele geçirmek yoksa Kureyş ile savaşı mı istersiniz? Bu ikisinden hangisini arzu edersiniz?**" dedi. Ashap: "**Elbette bu, bizim için kervanı ele geçirmek, düşman ile karşılaşmaktan daha iyidir.**" İşte bu cevap karşısında Allah Resûlü'nün yüz rengi değişti ve sonra yine ashabına dönerek:

"**İyi bilin ki kervan çoktan sahil yolundan geçip gitmiş. İşte Ebu Cehil, o size karşı silahlanmış geliyor, hangisi?**" diye sorar. Yine ashabı: "**Ey Allah'ın Resulü! Biz yine de sana kervanı vuralım, düşmanı bırak, deriz.**" Cevabını verdiler.

Hz. Peygamber (s)'in öfkelenmesi üzerine **Hz. Abu Bekir** ile **Hz. Ömer** -Allah her ikisinden de razı olsun- ayağa kalkarak: "**Biz Kureyş ile savaşmayı uygun buluyoruz**" dediler. Bundan sonra da **Sa'd İbn Ubade** ayağa kalktı ve: "**Ey Allah'ın Resulü, neyi uygun buluyorsan emrini hemen uygula. Allah'a yemin olsun ki sen Aden denilen yere de savaşmak için harekete geçmiş olsan, kesinlikle Ensar'dan hiçbir kimse seni terketmeyecek, hepsi de sana katılacaklardır**" dedi.

Hemen bunun peşinden de **Mikdat İbn Amr** kalkıp şöyle konuştu: "***Allah'ın sana emrettiğini hemen uygula. Sen hangisini daha yerinde buluyorsan biz seninle beraberiz. İsrail oğullarının yani Yahudilerin Hz. Musa'ya:*** " **Sen ve Rabbin ikiniz gidin savaşın, biz burada oturup bekleyeceğiz.**" **(Maide, 24)** ***dedikleri gibi demeyeceğiz. Ancak biz, "Sen ve Rabbin ikiniz gidin savaşın, bizler de, bizim tek bir gözümüz de olsun açık olduğu müddetçe sizinle beraber olup yanınızda savaşacağız.***"

Rasulullah (s.a.v.) bundan dolayı mutluluk duydu, sevindi, yüzü güldü.

Sa'd İbn Muaz da şöyle konuştu: "**Ey Allah'ın Resulü! Ne istersen onu uygula. Seni Hak din ile gönderen Allah adına yemin ederim ki, sen bize şu denizi gösterip de oraya dalsan derhal biz de seninle birlikte o denize dalarız. Bizden tek bir adam dahi bu uygulamandan geri kalmayacaktır. Allah'ın izniyle bizi hemen harekete geçir.**"

Allah Resulü (s.a.v.) bu sözleri duyması üzerine sevindi, bundan memnunluk duydu. Sa'd İbn Muaz'ın konuşması da artık kendisine güç kazandırdı. Bunun arkasından şöyle buyurdular:

"Allah'ın izni ve bereketiyle bizimle harekete geçin. Size müjdeler olsun. Şüphesiz Allah bana bu iki guruptan birini mülk olarak vadetmiştir. Allah'a yemin ederim ki şu anda ben sanki kavmin karşılaşacakları yeri ve anı görüyor ve seyrediyor gibiyim."[1]

Aslında hoşnutsuzluk ashabın tümü tarafından değil de, bir kısmın da baş göstermişti.

Çünkü ayetin «وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ» kısmı işin bu yönüne işaret etmektedir.

Ebu Mansur Maturidî (v.333/944) şöyle diyor: "Hoşnutsuzluklarını gösteren kimselerin bu kimselerin itikat bakımından münafık kimseler olma ihtimalleri vardır. Bununla beraber bu kimselerin samimi olmalarına rağmen de hoşnutsuzluk göstermiş olmaları olasıdır. Çünkü insanlar doğal olarak savaştan rahatsızlık duyarlar. Zira savaşa hazırlıklı olarak çıkmamışlardı.

٦- ﴿يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ﴾

6- Ey Peygamber! Müminler doğru ve gerçek görüşün savaşmak olduğunu ve zaferin de kendileri lehine gerçekleşeceğini göre göre, adeta ölüme sürükleniyorlarmış gibi Allah yolunda cihat konusunda seninle tartışıyorlardı.

« يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ » **Hak ortaya çıktıktan sonra sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi** (cihad hususunda) **seninle tartışıyorlardı.**

Burada, « يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ » kavlinden murat, Bunların Rasulullah (s.a.v.) ile üzerinde tartıştıkları gerçek dile getirilmektedir. Çünkü Bazı kimseler Hz. Peygamber (s.a.v.)'e rağmen Kureyş ile cihad etme yerine kervanı vurmayı istiyorlardı, tercihlerini kervanı vurmak yönünde ortaya koyuyorlardı.

[1] Bak. İbn Hişam Siyret; 3/31-33

« بَعْدَمَا تَبَيَّنَ » Yani Allah Resûlünün zaferin kendilerinin olacağını bildirmiş olmasına ve açıklamasına rağmen istiyorlardı. Bunların Rasulûllah (s.a.v.) ile tartışmaları ise: *"Biz sadece kervanı vurmak için çıkarız, başka bir şey için değil. Çünkü sen bize hele bir hazırlık yapalım da öyle dememiş miydin?"* diye yaptıkları itirazlarıydı. Bu onların savaşmayı iyi karşılamamalarından, bundan rahatsızlık duymalarından ileri geliyordu.

« كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ » kavliyle yani; *"...göre göre adeta ölüme sürükleniyorlarmış gibi"* ifadesiyle bunların durumları, aşırı derecede korkmalarına bağlanıyordu. Yani bunların konumları zafere ve ganimete böylece konacakları halde durumları tıpkı zorla ölüme götürülen kimsenin durumu ile ölümü küçümseyerek ona doğru koşanın haline benzetilmiştir. Çünkü adam ortada bir savaşın var olduğunu, savaşın olduğu yerde de ölümün mutlaka var olacağının sebeplerini görüyor, burada kesin olarak ölümün var olacağını görüyor ve böyle bir sonuçtan da kuşku duymuyor.

Bir başka yoruma göre de; Onların korkuları sayılarının azlığı yüzünden idi. Çünkü hepsi de piyade idiler, içlerinde binitli olarak iki kişi bulunuyordu.

٧- ﴿وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ إِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ﴾

7- Ey inananlar! Şunu da hatırlayın ki Allah, zayıf olan Kureyş kervanı ile ordusundan oluşan iki guruptan birini size mülk olarak vadediyordu. Siz ise zayıf, silahsız ve güçsüz olan kervanı elde etmek istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle/Resulüne indirdiği ayetleriyle hakkı gerçekleştirmek/İslamı zafere erdirmek ve Kureyş ordusunu imha ederek böylece bütün müşrik ve kefirlerin kökünü kazımak istiyordu.

« وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ إِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ » **Hatırlayın ki, Allah size, iki taifeden** (kervan ve Kureyş ordusundan) **birinin sizin olduğunu vadediyordu.**

Ayette geçen, « إِذْ » kelimesi, « اُذْكُرْ » kavliyle mansub bulunmaktadır. « إِحْدَى » kavli ikinci mefuldür. « أَنَّهَا لَكُمْ » kavli ise, « إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ» kavlinden bedeldir. Bu iki taifeden veya guruptan biri kervan, diğeri ise büyük bir güç ile savaş için gelmekte olan Kureyş ordusu veya gücü idi. Cümlenin manası buna göre şöyle olmaktadır: *"Şunu da hatırlayın ki Allah gerçekten iki guruptan birinin size ait olmasını vadetmiştir."*

« وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ » **"Siz ise zayıf, silahsız ve güçsüz olan kervanı elde etmek istiyordunuz."**

Burada istenen şey, mealde de belirttiğimiz gibi, kervandır. « ذَاتِ الشَّوْكَةِ» demek, silahlı ve gücü olan demektir. Oysa bir genel seferberlik ilanında orduda var olan güç, katılan kimselerin sayısına ve onların bu sayıyı esas alarak yaptıkları hazırlıklara göre değerlendirilir. Yani siz, kervanın sizin olmasını arzu ediyordunuz. Çünkü kervan bir savaş için yola çıkmadığından elinde bir silahlı gücü ve imkanı yoktur, dolayısıyla bunu vurmak daha kolaydır. Bu bakımdan kervan dışında bir başka gurupla karşı karşıya gelmek istemiyordunuz.

« وَيُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ » **"Oysa Allah sözleriyle hakkı gerçekleştirmek, İslam'ı zafere erdirmek"** Yani silahlı ve her bakımdan tam teçhizatlı bir güçlü orduya karşı savaşmakla ilgili olarak indirdiği ayetleriyle, meleklerine zaferde yardımcı olmaları için verdiği emirle İslam'ı sabitleştirip pekiştirmek, yüceltmek ve düşmanın yenilgiye uğratılarak öldürülüp uzaklaştırılmalarına, Bedir kuyularına ayılmalarına hükmetmiş

«وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ» **Kâfirlerin ardını kesmek istiyordu.**

Burada geçen, « دَابِرَ » kelimesi sonunu getirmek, son vermek mana sında ismi faildir. Kelime kök bakımından, « دَبَرَ » fiilinden alınmadır ve

bir kimsenin arkasını dönüp gittiği zaman söylenen bir ifadedir. « قَطْعُ الدَّابِرْ » ise bir şeyin kökünü kazımak, ortadan kaldırmak, yok etmek, kökünü söküp atmak manalarına gelir. Yani manalar bu şu demektir: "Siz geçici olan, kalıcılığı uzun süreli olmayan bir faydanın ve yararın peşindesiniz, basit şeyler için hareket ediyor ve onu istiyorsunuz. Oysa yüce Allah daha kalıcı ve üstün olan şeyleri, hakkın zafer kazanmasını, İslam kelimesinin ya da şeriatının yücelip hâkim ya da egemen olmasını istiyor. Doğrusu iki istek arasında kıyaslanamayacak derecede büyük farklar bulunmaktadır. İşte bunun içindir ki yüce Allah sizin karşınıza, sizin daha kalıcı olabilecek olan silahlı gücü seçip çıkardı. Böylece onlar karşısında güçsüz olmanıza, askeri teçhizat bakımından onlardan çok gerilerde olmanıza rağmen, sizin elinizle büyük bir askeri güce sahip bulunan kâfir ve Müşrik Kureyş ordusunu kırdırıp imha etmeyi, sizi güçlendirmeyi, üstün kılmayı, onları da zelil kılıp darmadağın etmeyi murad ediyor. Bunu gelecekteki Müslümanlar için bir örnek olmasını diliyor.

٨- ﴿ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴾

8- Çünkü Allah, İslam'a karşı suç işleyenler istemeseler de, Hak din olan İslam'ı güçlendirmek, bütün sistemlere egemen kılmak ve batılı/küfür ile şirki de silip ortadan kaldırmak için bunu istiyordu.

« لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ » (Bunlar), **günâhkarlar istemese de hakkı gerçekleştirmek ve batılı ortadan kaldırmak içindi.**

Burada, « لِيُحِقَّ الْحَقَّ » kavli, « يَقْطَعَ » kavline veya mahzuf olan bir kavle müteallik bulunmaktadır. Bu mahzuf olanın takdiri ise şöyledir: « لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ فَعَلَ ذٰلِكَ » "...Hak din olan İslam'ı güçlendirmek, bütün sistemlere egemen kılmak ve küfür ve şirki ortadan kaldırmak **için bunu yaptı.**" Mukadder olan kavil ya da ifade sonraya bırakılmıştır ki hususiyet veya aidiyet manası içersin. Yani: *"Allah bunu sadece ve sadece bu ikisi için yaptı. Hakkı hâkim kılmak ve batılın da kökünü kazımak için."* Bu ikisinden biri İslam'ın sabitleştirilmesi, kök-

leştirilmesi ve hakim konuma getirilmesidir. İkincisi de her manadaki inkarcılığın veya küfrün ortadan kaldırılıp yok edilmesidir.

Bu konu esasen burada tekrar edilerek dile getiriliyor değil yani bir tekrar değildir. Çünkü ilki iki istek arasında bir açıklama veya açıklık getirme anlamında bir nahvi kuraldır. Oysa bu ayette vurgulanmak istenen şey ise, Rabbimizin muradını, neden dolayı bunu istediği gerçeğini açıklamak içindir. Yani diğer kolay ve basit olanların yerine böylesine zor ve silahlı bir güce dayananını Müslümanlar için tercih buyurması, Müslümanların güçlü olan düşmanlarına karşı zafer kazanmalarını sağlayacaklarını gerçekleştirmesi bakımındandır.

Dolayısıyla, « وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ » **"Suç işleyenler istemeseler de"** müşrik ve kafirler bundan hoşlanmasalar da inananları onlara karşı zafere erdirmekle bunu ortaya koymayı istemektedir.

❁ ❁ ❁

9. – 14. ÂYETLER

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ
الْمَلٰئِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ إِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ
قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾
إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى
قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾ إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلٰئِكَةِ
أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ
كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ
﴿١٢﴾ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ
عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

Meâli

9. Hatırlayın ki, Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, ben peşpeşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim, diye karşılık verdi.

10. Allah bunu size sadece müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştı. Yoksa yardım yalnız Allah tarafındandır. Çünkü Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.

11. O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya

daldırıyordu; sizi temizlemek, şeytanın pisliğini sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su indiriyordu.

12. O vakit Rabbin meleklere şu vahyi veriyordu: "Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun; ben kâfirlerin yüreğine korku salacağım; vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına!."

13. Bu söylenenler, onların Allah'a ve Resulüne karşı gelmelerinden ötürüdür. Kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, bilsin ki Allah, azabı çok şiddetlidir.

14. İşte bu gördüğünüz size Allah'ın azabı! Şimdi onu tadın. Kâfirlere bir de cehennem ateşinin azabı vardır.

Tefsiri

٩- ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَٰئِكَةِ مُرْدِفِينَ﴾

9. Hatırlayın ki, Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, ben peşpeşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim, diye karşılık verdi.

« إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ » **Hatırlayın ki, Rabbinizden yardım istiyordunuz.**

Buradaki, « إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ » kavli ya, « إِذْ يَعِدُكُمْ » kavlinden bedeldir ya da, « لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ » kavline müteallik bulunmaktadır.

İstiğase yani yardım ve medet istemek demek, Müslümanların, artık kesin olarak müşriklerle savaşacaklarını öğrenmeleri üzerine Allah'a yakarmaya ve dua etmeye başlamaları demektir. Müslümanlar Allah'a şöyle yakarıyorlardı:

"Ey Rabbimiz! Düşmanına karşı bize zafer ver, bizi üstün kıl, bize yardım eyle! Ey zorda kalanların imdadına yetişen Rabbimiz, bize

imdat eyle, yardımını gönder!"

İstiğase demek, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Yardım istemek, medet beklemek demektir. Yani zor bir durumdan veya arzulanmayan bir sondan kurtuluş istemektir.

« فَاسْتَجَابَ لَكُمْ » **"Rabbiniz de duanızı kabul edip...."** âyette geçen, « فَاسْتَجَابَ » kelimesi, « فَأَجَابَ » demektir.

« أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلٰئِكَةِ مُرْدِفِينَ » **"Peş peşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim"** Ayetteki, « أَنِّي مُمِدُّكُمْ » kavli, aslında « بِأَنِّي مُمِدُّكُمْ » dur. Ancak burada cer edatı hazf edilmiş ve, « فَأَجَابَ » kavli de, « اسْتَجَابَ » olarak getirilmiş ve mahallen de mansub kılınmıştır.

Medine kıraat okulundan Nafi ve Abu Cafer, « مُرْدِفِينَ » kavlini « د » harfinin fethasiyle, « مُرْدَفِينَ » olarak okumuşlardır. Bunun dışındakiler ise ayette görüldüğü gibi « د » harfinin **kesresiyle** oku-muşlardır.

Kelimenin esre hareke ile, « مُرْدِفِينَ » olarak okunması halinde, meleklerin başkalarını da arkalarına alıp gelmeleri manasınadır. Eğer, fetha yani üstün hareke ile, « مُرْدَفِينَ » olarak okunursa bu takdirde de peşpeşe, art arda manasınadır. Yani bir meleğin ardı sıra bir diğeri geliyordu, demektir. Örneğin, « رَدِفَهُ » denilince bu, tabi olmak, uymak manasınadır. Ancak, « أَرْدَفْتُهُ اِيَّاهُ » ise, birini terkisine almak, peşine takmak gibi manalara gelir. Yani, *"Onu terkime aldım, peşime takıp getirdim"* demektir.

١٠ – ﴿وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا

مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾

10. Allah bunu size sadece müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştı. Yoksa yardım yalnız Allah tarafındandır. Çünkü Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.

« وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ إِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ » **Allah bunu** (meleklerle yardımı) **sadece müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştı.**

Ayetteki, « وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ » kavliyle, « مُمِدُّكُمْ » kavlinin ifade etmiş olduğu imdada ya da yardıma işaret olunmaktadır. Yani işte o yardım var ya,... « إِلَّا بُشْرٰى » işte yalnızca size zaferi bildiren sizin için bir müjdelemedir.

« وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ » Yani sizler azlığınız nedeniyle Allah'tan imdat dilediniz, O'na niyazda bulundunuz, dolayısıyla yüce Allah'ın melekleri yardımı aracılığıyla sizin zafere erişeceğiniz bildirmesi sizin için bir zafer müjdesidir, sizin yatışıp huzur bulmanız içindir, bir de gönüllerinizi pekiştirmeye yöneliktir.

« وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ » **"Zaten yardım yalnız Allah tarafındandır."** Yani zafere ermenizi sakın ola ki meleklerden sanmayın. Çünkü size de meleklere de asıl zafer imkânını veren ve yardımda bulunan Allah'tır. Ya da: "**Söz konusu yardım**" sebepler arasından bir sebep olan ne melekler tarafından ve ne de başkaları tarafından "**değil, yalnızca Allah katındandır.**" Asıl yardıma kavuşan, Allah'ın kendilerine yardımda bulunduğu kimselerdir.

Bedir savaşı sırasında meleklerin savaşa katılması konusunda farklı görüşler ortaya konulmuştur; buna göre ordugahın sağ tarafına Cebrail (a.s) komutasındaki beş yüz melekle destekte bulunmuş bunlar arasında Hz. Ebu Bekir de bulunuyordu. Sol kanatta ise Mikail (a.s) komutasında beş yüz melek ile takviyede bulunulmuş olup Hz. Ali de bunlar arasında idi. Meleklerin hepsi de insan suretinde ve hepsi de beyaz giysiler içerisinde idiler ve başlarında da beyaz sarıklar vardı. Sarıklarının uçlarını da iki omuzları arasında sarkıtmışlardı. İşte bu şekilde savaştılar. Nitekim

sırf bu yüzden Ebu Cehil, İbn Mesut'a, "**Bize, gelen bu darbeler ve vuruşmalar nereden geliyor? Çünkü ortada darbeleri vuran herhangi bir kimseyi göremiyoruz**" demişti. İbn Mesut ise: "**Meleklerden gelmektedir**" diye cevap verince, Ebu Cehil: "**Asıl bizi yenenler onlar oldular, siz değilsiniz bizi yenenler**" demişti.

Bir diğer yoruma göre melekler savaşa katılmadılar. Sadece Müslümanların büyük bir güç ve ordu olduklarını, sayılarının kalabalık olduğunu göstermek ve müminleri de savaşta sebat etmelerini sağlamak için bulunuyorlardı. Aksi halde bütün dünyadakileri helak etmeye tek bir melek de yeterlidir.

« إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ » **Çünkü Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.**

١١– ﴿إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴾

11. O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu; sizi temizlemek, şeytanın pisliğini sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su indiriyordu.

« إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ » **O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu.**

Ayetteki, « إِذْ يُغَشِّيكُمُ » kavli, « إِذْ يَعِدُكُمُ » kavlinden ikinci bedeldir veya « النَّصْرُ » kelimesi ya da varsayılan « اُذْكُرْ » ile mansub kılınmıştır.

Kıraat imamlarından Medine okulu mensubu Nafi, « يُغْشِيكُمُ » olarak okumuştur. « النُّعَاسَ » uyku manasınadır. Her iki kıraate göre de fail Allah'tır. Kıraat imamlarından İbn Kesir ve Ebu Amr ise, « يَغْشَاكُمُ النُّعَاسُ

» olarak okumuşlardır.

« أَمَنَةً » ise mefulün lehtir. Yani; "Çünkü size Allah'tan bir güven olsun için uyutuluyordunuz" demektir. « أَمَنَةً » kelimesi güven ve emniyet anlamınadır. Yani güveniniz ve emniyetiniz için" demektir. Ya da bu kelime mastardır. Dolayısıyla bu, « فَأَمِنْتُمْ أَمَنَةً » takdirindedir. Çünkü uyku korku endişesini önler ve ruhu dinlendirir. « مِنْهُ » da, «أَمَنَةً » kavlinin sıfatıdır. Yani, "Allah tarafından sizin ortaya konulan bir güvence, bir huzur olsun içindir."

« وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ » **"Sizi, temizleyip arındırmak üzere bulutlardan üzerinize yağmur yağdırmıştı."**

Kıraat imamlarından Mekke ve Basra okulu mensupları, şeddeli olan, « يُنَزِّلُ » fiilini şeddesiz olarak tahfifi ile, « يُنْزِلُ » diye okumuşlardır. Bunlar dışındakiler ayette görüldüğü gibi şeddeli olarak kıraat etmişlerdir. Ayette geçen, « مَاءً » su kelimesi, yağmur demektir.

« وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ » **"Ve böylece şeytanın endişe uyandıran vesvesesini sizden gidermek,"** Şeytanın şu veya bu manada verdiği vesveselerden, onları susuz kalmakla veya ihtilam sebebiyle cünüplükle korkutmasını önlemek için... Çünkü ihtilam vb. gibi şeyler şeytandandır. Şeytan Müslümanlara; "siz böyle cünüp cünüp savaşırsanız, pis pis savaşı sürdürürseniz zafer elde edemezsiniz diye vesvese veriyordu.

« وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ » **"Kalplerinizin pekişmesini, sabretmenizi sağlamak ve savaş alanında** -su yani yağmur sayesinde- **sağlam bir zemin üzerinde savaşmak imkânını vermek için yapıyordu."** Çünkü kumlar üzerinde ayaklar zeminde tam olarak tutunamıyor, zorlukla karşılaşıyorlardı. Yahut, « رَبْطٌ » yani pekiştirme ve bağlama ifadesiyle şu mana denmek isteniyordu: Eğer kalp ya da gönül bir konuda sabretmesini bilir ve bu sabır duygusu orada yerleşip gerçek-

leşirse, ayak da savaş alanlarında sağlam olarak yere basar ve oradan kaçmak akıllarına gelmez.

١٢ - ﴿إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا ۘ سَاُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ۘ﴾

12. O vakit Rabbin meleklere şu vahyi veriyordu: "Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun; ben kâfirlerin yüreğine korku salacağım; vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına!."

« إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ » **Hani Rabbin meleklere.**

Yine burada da, « إِذْ يُوحِي » kavli, « اذْ يَعِدُكُمْ » kavlinden üçüncü bir bedeldir yahut da, « يُثَبِّتْ » fiiliyle mansubtur.

« أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا » **"Zafer ve yardımımla Ben sizinle beraberim. Savaşta inananlara destek olun ve onlara zafer müjdesini verin."** Melek adam suretinde ordu sıralarının önünde yürüyerek mücahitlere: "Müjdeler olsun, Allah size yardım edecek ve sizi zafere erdirecektir" diye sesleniyordu.

« سَاُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ » **"Kafirlerin kalplerine korku salacağım ki endişeye kapılıp bozguna uğrasınlar."** Ayette geçen, « الرُّعْبَ » kelimesi, kalbin veya yüreğin korkuyla dolması, korku sebebiyle hep huzursuz kalması demektir.

Kıraat imamlarından İbn Amir ve Ali Kisai, « اَلرُّوبُ » olarak okumuşlardır.

« فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ » **"Vurun boyunlarını"** Ayetteki vurma emri ya müminleredir veya meleklere yapılmıştır. Ayetin bu kısmı me-

leklerin de savaşa katıldıklarının bir delili ve kanıtıdır.

« فَوْقَ الْاَعْنَاقِ » Boyunlarının üzerinden vurmak ifadesiyle, düşmanın kafalarını uçurmak suretiyle savaşın, acıma hissine kapılmayın, demektir. Veya bizzat bu ifade ile başlarını uçurun manası kasdolunmuştur. Çünkü boyunların üzerinde duran başlardır. Yani bununla şu noktaya dikkat çekilmektedir. Hemen ilk vuruşta öldürücü darbeyi indirin ki, yerlerinden hareket edemesinler, onlara canlanma, palazlanma fırsatını vermeyin ve öldürücü darbeyi öylesine indirin ki, bir daha yerlerinden kalkamasınlar.

« وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ » **"Ve vurun el ve ayak parmaklarının tamamını!"** Ayette geçen, « بَنَانٍ » kelimesi parmaklar manasınadır. Bununla söylenmek istenen silah tutan parmaklardır. Aynı zamanda silah kullanmada hareket kabiliyetlerini ortadan kaldıracak olan el ve ayakların dan vurucu darbeyi indirin gerçeğine burada vurgu yapılmaktadır.

Bununla kasdolunan şey, ister savaşan olsun, ister olmasın karşınıza çıkabilecek gücü vurun. Dolayısıyla bu, her iki hususu da bu manada cem etmiş olmaktadır. Allah da onlara bu ikisini de uygulamalarını kendilerine emrediyor.

Bir başka ifadeyle darbe kimi zaman öldürücü olabilir, kimi zaman da olamayabilir. Dolayısıyla ister öldürücü olsu, ister olmasın her iki halde de darbe indirin, düşmana fırsat vermeyin, demektir.

١٣- ﴿ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَٓاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۚ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

13. Bu söylenenler, onların Allah'a ve Resulüne karşı gelmelerinden ötürüdür. Kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, bilsin ki Allah, azabı çok şiddetlidir.

« ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَٓاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ » **Bu söylenenler, onların Allah'a ve Resulüne karşı gelmelerinden ötürüdür.**

Burada, « ذٰلِكَ » işaret ismiyle, başlarına gelen darp ve öldürme

olaylarına, hemen bu dünyada gördükleri cezaya işaret olunmaktadır. Bu kelime mübtedadır. Bunun haberi de, « بِاَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ » kavlidir. Yani onların başlarına gelen bu ceza ve felâket, onların Allah ve Resulüne karşı gelmeleri sebebiyledir. Ayette yer alan, « شَاقُّوا » kelimesi, « اَلشِّقَاقُ » kelimesinden türemedir. Çünkü her ikisine yani Allah ve Resulüne olan düşmanlıkta bunlar Allah Resulü ile ona iman edenlerin karşısında yer alarak Allah'a isyan içine girdiler. Nitekim muadat ve muhaseme de bu manayadır. Yani karşılıklı düşmanlık ve çekişme de bu anlamdadır. Çünkü berikisi bir tarafta, ötekisi ise diğer tarafta yer alıyor demektir.

« وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ » **"Kim Allah ve Resulüne karşı gelirse Allah, azabı ve cezalandırması şiddetli olandır."** Burada, « ذٰلِكَ » işaret isminde yer alan « كَ » harfi ile ya sadece Allah Resulüne bir hitaptır veya bu hitap her biri içindir.

١٤ – ﴿ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَاَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ﴾

14. İşte bu gördüğünüz size Allah'ın azabı! Şimdi onu tadın. Kâfirlere bir de cehennem ateşinin azabı vardır.

« ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَاَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ » **İşte bu yenilgi size Allah'ın azabı! Şimdilik onu tadın. Kâfirlere bir de cehennem ateşinin azabı vardır.**

Burada, « ذٰلِكُمْ » işaret isminde yer alan « كَ » harfiyle de yapılan hitap, iltifat yoluyla kafirleredir. Bu da ya, « ذٰلِكُمُ الْعِقَابُ » olarak mahallen merfudur veya, « الْعِقَابُ ذٰلِكُمْ » olarak merfu bulunmaktadır.

« وَاَنَّ لِلْكَافِرِينَ » kavlinin baş tarafında bulunan « وَ » harfi, « مَعَ » "ile, beraber" manalarınadır. Yani ileride kıyamet gününde göreceğiniz azap ile birlikte şimdilik ve hemen bu azabı tadın" demektir. Burada zamir yerine açık şekilde isim getirilmiştir.

15. – 23. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اِذَا لَق۪يتُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا زَحْفاً فَلاَ تُوَلُّوهُمُ
الْأَدْبَارَۚ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُٓ اِلاَّ مُتَحَرِّفاً لِقِتَالٍ اَوْ
مُتَحَيِّزاً اِلَى فِئَةٍ فَقَدْ بَٓاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ
الْمَص۪يرُ ﴿١٦﴾ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْۖ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ
رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰىۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِن۪ينَ مِنْهُ بَلٰٓاءً حَسَناًۜ اِنَّ
اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١٧﴾ ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِر۪ينَ ﴿١٨﴾
اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَٓاءَكُمُ الْفَتْحُۚ وَاِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ
وَاِنْ تَعُودُوا نَعُدْۚ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْـٔاً وَلَوْ كَثُرَتْۙ
وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اَط۪يعُوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ وَلاَ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَۚ ﴿٢٠﴾ وَلاَ تَكُونُوا
كَالَّذ۪ينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَٓابِّ عِنْدَ
اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذ۪ينَ لاَ يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ ف۪يهِمْ خَيْراً
لَاَسْمَعَهُمْۜ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

Meâli

15- Ey iman edenler! Toplu ve güçlü halde olan bir kafir ordusuyla karşılaştığınız zaman, onların önünde bozguna uğrayıp, sırtınızı dönerek savaş yerini bırakıp kaçmayın.

16. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arkasını dönerse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun varacağı yer cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir!

17. Onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Ve bunu, mü'minleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı) Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

18. Bu böyledir. Şüphesiz Allah, kafirlerin tuzağını bozar.

19. (Ey kafirler!) Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi. Ve eğer (inkardan) vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir. Yine (düşmanlığa) dönerseniz, biz de (ona) yardıma döneriz. Topluluğunuz çok bile olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz. Çünkü Allah mü'minlerle beraberdir.

20. Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin, işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin.

21. İşitmedikleri halde işittik diyenler gibi olmayın.

22. Çünkü Allah katında canlıların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.

23. Allah onlarda bir ayır görseydi elbette onlara işittirirdi. Fakat işittirseydi bile yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi.

Tefsiri

١٥- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ﴾

15- Ey iman edenler! Toplu ve güçlü halde olan bir kafir ordusuyla karşılaştığınız zaman, onların önünde bozguna uğrayıp, sırtınızı dönerek savaş yerini bırakıp kaçmayın.

« يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَق۪يتُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا زَحْفاً » **"Ey iman edenler! Toplu halde kafir ordusuyla karşılaştığınız zaman,"**

Burada geçen, « زَحْفاً » kelimesi, « الَّذ۪ينَ كَفَرُوا » kavlinden haldir.

Zahf kelimesi, fazlalığı ve çokluğu yüzünden oldukça kalabalık olan büyük ordu demektir. Aşırı kalabalığı nedeniyle adeta sürüklenerek hareket eden bir bebek gibi yürüyüş halinde olan oldukça kalabalık sayıdaki bir topluluk ve ordu demektir. Yani nasıl ki bebek arka-arka yavaşça hareket ederse büyük kitleler halinde olan ordunun da hareketi buna benzetilmektedir. Dolayısıyla bu ifade mastar olan bu kelime ile adlandırılmış oldu.

« فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَ » **Onlara arkanızı dönmeyin.** (korkup kaçmayın)

Bozguna uğramış bir halde geri dönüp kaçmayın. Yani kendileriyle savaşmak üzere onlarla karşılaştığınız zaman, bırakın onların sayısına yakın bir asker sayısına sahip olmayı veya onlarınkine denk olmasını, kendi sayınız yanında onların sayılarını oldukça fazla ve üstün olarak görmüş olsanız bile, firar etmeyin, savaş alanını bırakıp kaçmayın.

Yahut da « زَحْفاً » kelimesi, mü'minlerden haldir veya her iki guruptan da hal olabilir. Yani; "Büyük bir kitle halinde onlarla karşılaştığınızda onlar oldukça kalabalık ve sizler az iseniz sakın arkanızı çevirip kaçmayın."

١٦- ﴿وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُٓ اِلَّا مُتَحَرِّفاً لِقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزاً اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَٓاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ﴾

16. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arkasını dönerse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun varacağı yer cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir!

« وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُٓ اِلَّا مُتَحَرِّفاً لِقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزاً اِلٰى فِئَةٍ »

Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse;

Burada geçen, « مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ » kavli taktik gereği geri çekilerek, kaçar gibi yaparak ani bir hareketle ya da dönüşle yeniden ve daha ağır bir baskınla darbe vurmak demektir. Çünkü böyle bir geri çekilme taktiğiyle düşman karşısındakilerin bozguna uğradıkları kanısına kapılsın isteniyor ki, böylece en zayıf anlarında yeniden dönerek düşmanlarını vurabilsinler. İşte bu harp hilelerinden ya da taktiklerinden bir taktiktir.

« أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِئَةٍ » Bir başka İslam birliğine katılmak, içinde bulunduğu birliğin dışındaki bir birliğe takviye için ayrılmak manasınadır. Bunların her ikisi de yani, « مُتَحَرِّفًا » ile « مُتَحَيِّزًا » kelimeleri « يُوَلِّهِمْ » kavlindeki failin zamirinden haldirler.

« فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ » **"Muhakkak o Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri cehennemdir, varılacak yer olarak orası ne kötüdür."**

Ayette yer alan, « مُتَحَيِّزًا » kelimesinin kalıbı, « مُتَفَيْعِلْ »'**dir.** Yoksa « مُتَفَاعِلْ » (**Müteassıb** gibi) değildir. Çünkü bu kelime kök itibariyle, « هَذَا يَهُوزُ » den alınmadır. Ancak Mütefa'il kelimesinin binasından « مُتَهَوِّزْ » kelimesi alınmıştır, « مُتَحَيِّزْ » kelimesi değil.

Mekke ehli savaşta kırılıp öldürüldüklerinde ve kendileri esir edildiklerinde, Müslümanlardan onları öldüren kimse övünerek ve böbürlenerek, "Ben onu öldürdüm, ben onu esir aldım" türünden sözler konuşuyorlardı. İşte bunun üzerine onlara hitaben Rabbimiz tarafından şöyle buyuruldu:

١٧– ﴿ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَٓاءً حَسَنًا إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴾

17. Onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Ve bunu, mü'minleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı) Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

« فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ » (Savaşta) **onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları;**

Ayette geçen, « فَلَمْ » edatının başında bulunan **Fe** harfi mahzuf olan bir şartın cevabıdır. Bu takdiri olarak şöyledir: **"Eğer onları öldürmekle övünüp duruyorsanız, bilin ki onları siz öldürmediniz. 'Fakat onları Allah öldürdü.'"**

Çünkü Cebrail (a.s), Hz. Peygamber (s.a.v.)'e; "Yerden bir avuç toprak al da, onu müşriklerin üzerine savuruver" demişti. Allah Resulü (s.a.v.) de dediği gibi toprağı alıp onların yüzlerine doğru savurdu. Diyor ki: "Hepsinin yüzleri gözleri toz toprak doldu." Tek bir müşrik kalmaksızın hepsi de gözlerini temizlemekle ve tozları gidermekle meşgul olmaya başlamışlardı. Böylece hepsi bozguna uğrayıp yenildiler.

« وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى » **Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.**[2]

Yani bizzat senin atıp serpmiş olduğun o toprağı gerçek anlamda sen atmadın. Çünkü onu sen atmış olsaydın, o atış, ancak bir beşerin ya da insanın atış gücü ne idiyse o kadar olur ve o oranda ulaşabildiği yere ulaşırdı ve o nispette etkisi olurdu. Fakat o Allah'ın atışı idi ki bu manada büyük bir etki yaparak onların bozguna uğramalarını sağladı.

Bu ayette ayrıca şu gerçeğin de açıklaması bulunmaktadır; kulun fiili, ona kulun kesbi, elde ettiği olarak izafe edilirken, yüce Allah'a bu, Allah'ın yaratması olarak izafe edilmiş olmaktadır. Yoksa mesele Cebbiye ve Mutezile mezhebi mensuplarının ileri sürdükleri gibi değildir. Çünkü yüce Allah, **"Attığın zaman"** ifadesiyle fiilin kuldan olduğunu ifade ve ispat buyururken, daha sonra bunu ret ediyor ve bu işin Allah'a ait olduğunu **"Fakat Allah atmıştır"** buyurmakla kendisi adına ortaya koymuş oluyor.

Kıraat imamlarından İbn Âmir, Hamza ve Ali Kisai, ayette geçen

---

[2] Bak. Taberi, Tefsir; 9/205

her iki « لَـكِنْ » edatını da tahfif ile yani şeddesiz olarak, « لَـكِنْ اللّٰهُ قَتَلَهُمْ» ve « وَلَـكِنْ اللّٰهُ رَمٰى » olarak okumuşlardır.

« وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاۤءً حَسَنًا » **"Ve bunu müminleri güzel bir imtihan ve büyük nimetlerle denemek için yaptı."** İnananlara büyük ve güzel mükafatlar vermek için yaptı. Mü'minlere ihsanda bulunulması, iyilik yapılması işlenen ve yapılması gereken bir şey idi ki, işte yüce Allah da bunu bunun için yaptı.

« إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ » **"Doğrusu Allah işiten ve bilendir."**

١٨ - ﴿ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ﴾

18. Bu böyledir. Şüphesiz Allah, kafirlerin tuzağını bozar.

« ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ » **Bu böyledir. Şüphesiz Allah, kafirlerin tuzağını bozar**

Ayette geçen, « ذٰلِكُمْ » işaret ismi ile o güzel nimetlere, denemeye işaret olunmaktadır. Bu mahallen merfudur. Yani, "Bu şeylerden maksat ya da murat işte bunlardır" demektir.

« وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ » kavli ise, « ذٰلِكُمْ » işaret ismine matuf bulunmaktadır. Maksat müminlerin denenmesi ve kâfirlerin de tuzaklarının boşa çıkarılmasıdır.

Hafs dışında Şam ve Kufe kıraat okulu mensupları ayette geçen, «مُوهِنُ كَيْدِ » kelimesini, aynen ayette olduğu gibi okumuşlardır. Bunlardan başkaları ise « مُوَهِّنُ كَيْدَ » diye okumuşlardır.

١٩ - ﴿إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاۤءَكُمُ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ

الْمُؤْمِنِينَ ﴾

19. (Ey kafirler!) Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi. Ve eğer (inkardan) vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir. Yine (düşmanlığa) dönerseniz, biz de (ona) yardıma döneriz. Topluluğunuz çok bile olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz. Çünkü Allah mü'minlerle beraberdir.

«إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ» **(Ey kafirler!) Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi.** (yenelim derken yenildiniz)

Eğer amacınız zafer ve fetih kazanmaksa işte bu sizin aleyhinizde olarak Müslümanların lehine gerçekleşmiş oldu.

Esasen bu hitap Mekkeli Müşriklere yönelik bir hitaptır. Çünkü Mekke halkı toplu halde Allah Resulüne karşı savaşa çıkmaya karar verdikleri zaman, Kâbe'nin örtüsüne asılarak yüce Allah'a şöyle yakarmışlardı:

"Allah'ım! Eğer Muhammed hak yolda ve hak üzere ise ona yardım et, zaferi ona nasip eyle. Eğer Biz hak üzere isek zaferi bize ver, bize yardım eyle!"

Bir başka yoruma göre ise, "**Eğer zafer ve fetih istiyorsanız**" hitabı müminler içindir. « وَإِنْ تَنْتَهُوا » "**Eğer vazgeçerseniz**" hitabı da kâfirleredir.

« وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ » **"Eğer vazgeçerseniz bu sizin için her iki dünya açısından daha hayırlıdır."**

« وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ » **"Eğer yeniden Müslümanlarla savaşmaya kalkışırsanız, biz de onların size karşı zafer kazanmalarını yeniden sağlarız."** Tekrar onlarla savaşırsanız, biz de sizin aleyhinizde sonuçlanmak üzere tekrar onlara yardım ederiz.

« وَلَنْ تُغْنِىَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ »

"Sizin topluluğunuz ve ordunuz -sayıca- **ne kadar çok ve ne kadar güçlü de olsa size asla bir şey sağlayamaz. Şüphesiz Allah müminlerle beraberdir."** Kıraat imamlarından Medine ve Şam okulu men-

suplarıyla Hafs, « أَنَّ » edatını ayette görüldüğü gibi fetha hareke ile okumuşlardır. Yani bu, « لِأَنَّ اللّٰهَ » demektir ki manası şöyledir: "Çünkü Allah yardımıyla inananlarla beraberdir. Nitekim bu da gerçekleşmiştir." Bunlar dışındaki kıraat imamları ise kesre ile yani esreli olarak, « إِنَّ » diye okumuşlardır. Abdullah İbn Mes'ud'un, « وَاللّٰهُ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ » kıraati bunu teyid etmektedir.

٢٠- ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴾

20. Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin, işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin.

« يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ »

Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin, işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin.

Ayette geçen, « وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ » kavli, Allah Resulünden yüz çevirmeyin demektir. Çünkü bunun manası Allah'ın Resulüne itaat edin demektir. Bu, adeta Rabbimizin şu kavlinde geçtiği gibidir. Allah şöyle buyurmaktadır:

"Allah ve Resulünü razı etmeleri daha doğrudur." (Tevbe, 62)

Çünkü Allah'a itaat ile Allah Resulüne itaat aynı şeydir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Kim Allah Resulüne itaat ederse gerçekte Allah'a itaat etmiş olur." (Nisa, 80)

Ayetteki zamir Allah ve Resûlüne birden râci olduğu gibi ikisinden birine raci olması da doğrudur. Örneğin, "İhsan ve icmalin her ikisi de filan kimse için bir yarar sağlamaz" cümlesindeki ifade gibi. Çünkü "İhsan ve İcmal" mana bakımından aynıdır.

Yahut zamir itaat emrine racidir. Yani, "Bu ve benzeri emirlerden

yüz çevirmeyin" demektir. « وَلَا تَوَلَّوْا » aslında « وَلَا تَتَوَلَّوْا » demektir. Kelimenin iki « ت » **Te** harfinden biri tahfif maksadıyla hazfedilmiştir.

« وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ » kavli, « وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَهُ » demektir, yani, **"Oysa siz onu işitiyorsunuz."** Manasınadır.

Ya da: "Allah Resulü (s.a.v.)'den *'yüz çevirmeyin, onu dinleyip durduğunuz halde'* onun emrine karşı çıkmayın, ona muhalefet etmeyin" demektir. Yani siz onu tasdik ediyor ve doğruluyorsunuz. Çünkü sizler mümin kimselersiniz. Yoksa sizler yalancı kafirlerden olan sağırlar gibi değilsiniz.

٢١- ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ﴾

21. İşitmedikleri halde işittik diyenler gibi olmayın.

« وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ » **İşitmedikleri halde işittik diyenler gibi olmayın.**

Yani işittik ve dinledik iddiasında bulunanlar gibi.. bunlar da iki yüzlü münafıklarla kitap ehlidirler. Çünkü bunlar dinlediklerini doğrulamamışlar, kabul etmemişlerdir. Dolayısıyla bunlar da hüküm itibariyle tıpkı dinlememiş olanlar gibidirler. Ayetin manası şöyledir:

"Doğrusu sizler Kur'an'ı ve peygamberliği tasdik edip doğruluyorsunuz. Ancak ganimetlerin bölüştürülmesi ve daha başka kimi konularda Allah Resûlüne itaat etmekten yüz çevirdiğiniz zaman, dolayısıyla sizin işittik veya dinledik demenizin durumu tıpkı hiç dinlememiş veya işitmemiş olan imansızların durumuna daha çok benzemektedir. Yüce Allah daha sonra şöyle buyurmaktadır:

٢٢- ﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ﴾

22. Çünkü Allah katında canlıların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.

« إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ » **Şüphesiz Allah katında canlıların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizler-**

dir.

Şüphesiz yeryüzünde debelenip duran canlıların en kötüsü hayvanlardır. Hayvanlar içerisinde de en kötüleri hakkı dinlemekten sağırlaşıp onu anlamayan ve akletmeyenlerdir. Yüce Allah böyle kimseleri de hayvan cinsinden olarak değerlendirmektedir ve daha sonra da hayvanlar içerisinde en kötüleri olarak sunmaktadır. Çünkü bunlar gerçeği anladıktan sonra sırf inat olsun diye sırt çevirmişler ve hakikati kavradıktan sonra da büyüklük taslamışlardır.

٢٣- ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَهُمْ مُعْرِضُونَ﴾

23. Allah onlarda bir ayır görseydi elbette onlara işittirirdi. Fakat işittirseydi bile yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi.

« وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ » **Allah onlarda bir ayır görseydi elbette onlara işittirirdi.** Elbette onları, tıpkı doğrulayıp kabul edenlerin dinledikleri gibi dinleyip doğrulayanlardan kılardı.

« وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَهُمْ مُعْرِضُونَ » **Fakat işittirseydi bile yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi.**

Eğer onlara duyursaydı ve onlar da tasdik edip doğrulasalardı, bundan sonra kesinlikle dinden dönerlerdi, irtidat ederlerdi ve doğru yolda gitmezlerdi, buna rağmen iman etmekten yüz çevirip kaçarlardı.

❁ ❁ ❁

24. – 29. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اسْتَج۪يبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا
يُحْي۪يكُمْۚ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِه۪ وَاَنَّهُٓ اِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُص۪يبَنَّ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ
خَٓاصَّةًۚ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾ وَاذْكُرُٓوا اِذْ اَنْتُمْ
قَل۪يلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْاَرْضِ تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ
فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِه۪ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ
وَتَخُونُٓوا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَاعْلَمُٓوا اَنَّمَٓا اَمْوَالُكُمْ
وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌۙ وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٢٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُٓوا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ
وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٢٩﴾

Meâli

24. Ey inananlar! Sizi hayat verecek şeylere çağırdığı zaman, Allah ve Resûlüne icabet edin. Ve bilin ki, gerçekten Allah kişi ile onun kalbinin arasına girer ve siz mutlaka onun huzurunda toplanacaksınız.

25. Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden yalnızca zulm

edenlere dokunmakla kalmaz. Biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.

26. Düşünün ki, bir zaman siz yeryüzünde âciz tanınan bir azınlıktınız; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da şükredesiniz diye Allah size yer yurt verdi; yardımıyla sizi destekledi ve size temizlerinden rızıklar verdi.

27. Ey iman edenler! Allah'a ve Rasulüne hıyanet etmeyin; bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.

28. Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir ve büyük mükâfât ise Allah'ın yanındadır.

29. Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız.o, size hak ile batılı ayırtedecek bir anlayış verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir.

Tefsiri

٢٤- ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اسْتَج۪يبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْي۪يكُمْۚ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِه۪ وَاَنَّـهُٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴾

24. Ey inananlar! Sizi hayat verecek şeylere çağırdığı zaman, Allah ve Resûlüne icabet edin. Ve bilin ki, gerçekten Allah kişi ile onun kalbinin arasına girer ve siz mutlaka onun huzurunda toplanacaksınız.

« يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اسْتَج۪يبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْي۪يكُمْ »

Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Resûlüne uyun.

Bundan önce nasıl ki zamir müfret olarak getirilmişse bura da yine müfret olarak getirilmiştir. Çünkü Allah Resulü (s.a.v.)'ne icabet etmek demek yüce Allah'ın emirlerine icabet etmek demektir. Burada geçen **icabetten** ya da **katılmaktan** murat; itaat etmek, emirlerine bağlı kalmak demektir. **Davetten** murat ise; teşvik ve özendirme, harekete geçirme demektir.

« لِمَا يُحْيِيكُمْ » kavliyle de din ile alakalı kişiye hayat verecek ilimlere çağrıda bulunmaktır. Çünkü ilim yani bilgi hayattır, dirilmedir. Nitekim cehalet yani bilgisizlik de ölüm demektir. Hatta bu konuda bir şair şöyle sesleniyor:

Sakın yanıltmasın seni cahilin kılık kıyafeti

Çünkü o kefenidir kendisi de içinde bir mevta.

Yahut hayat verecek olan şey, kâfirlerle cihat etmektir, savaşmaktır. Çünkü müminlerin cihadı bırakmaları halinde kesinlikle kafirler onları yenerler ve öldürürler. Veya şahadete yani şehit olmaya çağırdığı zaman derhal katılın davetine, demektir. Çünkü yüce Allah bir ayette şöyle buyurmaktadır:

"... Aksine onlar Rableri katında diridirler." **(Al-i İmran,169)**

« وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِه » **"İyi bilin ki Allah, kişiyle kalbinin dilek ve arzuları arasına girer."** Yani kalbini öldürür. Böylece elde etmiş olduğu fırsatları değerlendirmeyip kaçırır. Oysa bu gibi şeyler ancak insanın içten olması, samimi ve ihlas sahibi olmasıyla sağlanır. Öyleyse bu fırsatları birer ganimet olarak değerlendirin. İçtenlikle ve gönülden Allah ve Resûlüne itaate kalplerinizi açın ve itaat edin.

Yani kişiyle gönlünün bu dünya hayatının uzun emelleri arasında istediklerinin arasına girer. Böylece bütün gayretlerini boşa çıkarır.

« وَاَنَّهُ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ » **"Ve iyi bilin ki sonunda siz dönüp kıyamet gününde O'nun huzurunda toplanacaksınız."** Biliniz ki Allah'ın huzurunda toplanacaksınız ve Allah sizi kalplerinizin sağlıklı durumuna ve Allah'a olan itaatinizdeki ihlasa göre değerlendirip ödüllendirecektir.

٢٥- ﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

25. Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden yalnızca zulmedenlere dokunmakla kalmaz. Biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.

« وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً » **Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz** (umuma sirayet ve hepsini perişan eder)

Emrin cevabı olan kelimeye tekit **nunun** gelmesi de caizdir. Çünkü onda **nehiy** yani yasaklama manası bulunmaktadır. Örneğin; "Hayvandan in ki seni düşürmesin." Manasında olan, « انْزِلْ عَنِ الدَّابَّاتِ لَا تَطْرَحَنَّكَ » denmesi uygun olduğu gibi, aynı zamanda, « لَا تَطْرَحْ عَنَّكَ » denmesi de caizdir.

« مِنْكُمْ » zamirinde yer alan, « مِنْ » edatı **tab'îz** içindir. Yani bir kısmı, bazısı manalarına gelir.

« وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ » **"İyi bilin ki şüphesiz Allahın azabı şiddetlidir."**

٢٦- ﴿وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰيكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

26. Düşünün ki, bir zaman siz yeryüzünde âciz tanınan bir azınlıktınız; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da şükredesiniz diye Allah size yer yurt verdi; yardımıyla sizi destekledi ve size temizlerinden rızıklar verdi.

« وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ » **Hatırlayın ki, bir zaman siz yeryüzünde âciz tanınan az (bir toplum) idiniz;**

Ayette geçen, « اِذْ » kelimesi zarf değil mefulü bihtir. Yani; "Yani sizin sayıca az, ezilmiş ve horlanmış olduğunuz vakti bir hatırlayın." Yine ayette geçen, « فِي الْأَرْضِ » kavliyle de hicretten önceki Mekke kast olunmaktadır. Bu dönemde Mekke müşrikleri yani Kureyş sizi aşağılıyor, küçümsüyor ve eziyordu.

« تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ » **İnsanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz.** Çünkü orada insanlar size karşı düşman idiler ve karşınızda yer alıyorlardı.

« فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ » **Şükredesiniz diye Allah size yer yurt verdi; yardımıyla sizi destekledi**

Ensar'ın yardımı ve meleklerin de Bedir savaşında yardımınıza yetişmesiyle size destek ve güç verdi.

« وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ » **Ve size temizinden rızıklar verdi.**

٢٧- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُٓوا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

27. Ey iman edenler! Allah'a ve Rasulüne hıyanet etmeyin; bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.

« يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ » **Ey iman edenler! Allah'a ve Peygambere hainlik etmeyin;**

Allah'ın farz kıldığı hükümleri hiçe sayarak, Resulünün de uygulamalarına uymayarak hainlik etmeyin.

« وَتَخُونُٓوا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ » **(Sonra) bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.**

Çünkü aranızdaki bu emanetleri korumakla sorumlu idiniz. Onlara riayetsizlik ederek ihanet içine girmeyin. Zira diğerlerine bağlı olarak bu manada da bir hainlikte bulunmayın, bunun vebali de size ait olur.

Ya da « وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ » kavli, *"Siz hainlik ettiğinizi bile bile"* demektir. Yani, böylesi bir hainliği herhangi bir yanılgı sonucu değil, bilerek ve kasten işleyerek, manasınadır. Yahut da bunun manası şöyledir: *"Siz iyi ve güzelin iyi ve güzel olduğunu, kötü ve çirkinin de kötü ve çirkin olduğunu bilen ilim sahibi kimseler olduğunuz halde*

hainlikte bulunmayın."

Havn kelimesinin manası, eksiklik demektir. Nitekim, **Vefa** kelimesi de tam olan, eksik olmayan demektir. Hatta bir şeyin eksik yapılması halinde, « تَخَوَّنَهُ » denir ki bu, "Sen ona ihanet ettin, o şeyi tam yapmadın, eksik yaptın" anlamındadır. Daha sonra bu kelime emanet ve vefanın karşıtı yani zıddı anlamında kullanıla geldi. Çünkü sen bir kimseye ihanet ettiğin takdirde, o konuda veya o şeyde ona bir eksiklik getirmiş olmaktasın.

Burada geçen, « وَتَخُونُوا » kelimesi, « لَا تَخُونُوا » kavli üzerine matuf bulunması nedeniyle meczumdur.

٢٨- ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾

28. Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir ve büyük mükâfât ise Allah'ın yanındadır.

« وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ » **Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir.**

Yani fitneye düşmeye bir sebeptir. Bu ise günah demektir, azap demektir. Ya da sizi imtihan etmesi için Allah tarafından bir deneme olup, acaba Allah'ın koymuş olduğu sınırları hangi ölçülerde koruyup korumadığınızı sınamaktadır.

« وَأَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ » **Ve büyük mükâfât Allah'ın katındadır.** O halde sizin göreviniz bu büyük ecri istemekte hırslı ve kararlı olmanız gerekmektedir. Bu manada dünyaya değer vermemeniz, kendinizi dünyaya kaptırmamanız icabeder. Dünyalık edineceğim diye kendini buna kaptırmamalısın ve aynı zamanda çocuk sevgisi seni Allah'ın emirlerini çiğnemeye de götürmesin.

٢٩- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾

29. Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız o, size hak ile

batılı ayırtedecek bir anlayış verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir.

« يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا » **Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız o, size iyi ile kötüyü ayırtedecek bir anlayış verir,**

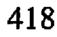
Âyette geçen, « فُرْقَانًا » kelimesi yardım ve ayırdetme demektir. Çünkü insan bu sayede hak ile küfrü birbirinden ayırabilir ve bu sayede küfür taraftarlarının bozguna uğramalarını, zelil kılınmalarını sağlar. Yine bu sayede İslam'ı ve taraftarlarını yani Müslümanları da güçlü, üstün ve Aziz kılar. Onların seslerinin ve eserlerinin ya da tesirlerinin bütün dünyaya yayılmasını, etkisinin görülmesini de sağlar.

Örneğin; "**Setaa'l-Furkan**" denilince yani tan ağardı, gün ışıdı, sabah gözükmeye başladı gibi manalara gelir. Ya da bu, şüphelerden arınıp kurtulmak, çıkmak manasınadır. Gönüllerin gerçeğe ve hakikate açılması demektir. Yahut da sizinle diğer din taraftarları arasındaki ayırt edici özelliğin, üstünlüğün ve meziyetin hem bu dünyada ve hem ahirette öne çıkması, açıkça hak olduğunun bilinmesidir.

« وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ » **Suçlarınızı örter ve sizi bağışlar.** Sizin küçük günahlarınızı örter, görmezlikten gelir ve büyük günahlarınızı da bağışlar.

« وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ » **Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir.** Kullarının günahlarını bağışlar.

❁ ❁ ❁

30. – 37. ÂYETLER

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَا ۙ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۚ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً ۚ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

Meâli

30. (Ey Peygamber!) Hatırla, hani o kafirler Mekke'de senin elini kolunu bağlayıp hapsetmek veya seni öldürmek yahut da seni sürgün etmek için aleyhinde çeşitli tuzaklar kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da onların tüm tuzaklarını geçersiz kılıyordu. Çünkü Allah bütün tuzak kuranların tuzaklarını en iyi şekilde boşa çıkarandır.

31- O müşriklere ayetlerimiz ulaştırılıp okununca; onlar şöyle dediler: *"Biz bu okuduklarını daha önceden de işitmiştik, eğer istesek buna benzer sözler düzmeyi biz de kesinlikle başarabiliriz. Kaldı ki bu (Kur'an,) geçmiş toplumlara dair efsanelerden başka bir şey değildir."*

32- (Ey Muhammed!) Yine hatırla! Hani müşrikler demişlerdi ki: *"Allah'ım! Eğer bu (Kur'an), senin katından gönderilen hak bir kitap ise, derhal üstümüze gökten taş yağdır veya bizi bir başka acıklı ve şiddetli azap ile cezalandır."*

33. Oysa sen onların içlerinde bulunduğun müddetçe Allah onlara azap edecek değildir. Yine onlar Allah'tan mağfiret diledikleri sürece de Allah onları ortadan kaldıracak bir azap ile cezalandıracak değildir.

34. O müşrikler Mescid-i Haram'ın gerçek sahipleri olmadıkları halde müminleri Mescid-i Haram'a girmekten menederlerken neden onları Allah cezalandırmasın ki? Doğrusu oranın gerçek sahipleri ancak Allah'tan korkanlardır. Onların çoğu bu gerçeği bilmezler.

35. (O müşriklerin) Kabe yanındaki dua ve ibadetleri ıslık çalıp el çırpmaktan başka bir şey değildir. (Ey kafirler!) Öyleyse inkâr edip yalanladığınız şeylerden dolayı tadın azabı.

36. Gerçek şu ki kafirler insanları, Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcıyorlar. Onlar bu imkanlarını yine de hep harcarlar. Sonunda onlar amaçlarına ulaşamayacaklarından bu harcamaları, onların yüreğinde derin bir acı ve pişmanlık doğuracaktır. En sonunda da hesapları görülecektir. Küfürlerinde ısrar edenler de işlediklerinin cezasını bulmak için cehennem ateşinde toplanacaklardır.

37. Allah'ın böyle yapması, murdar olan (kafir) ile temiz olan mümini birbirinden ayırsın diyedir. Bir de murdar olan her türden inkarcıların bir kısmını diğer bir kısmıyla yan yana getirip hepsini bir arada üst üste yığarak, bu şekilde cehennem ateşine koysun içindir. İşte

gerçekten her şeylerini kaybedip hüsrana uğrayanlar bunlardır.

Tefsiri

٣٠- ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ﴾

30. (Ey Peygamber!) Hatırla, hani o kafirler Mekke'de senin elini kolunu bağlayıp hapsetmek veya seni öldürmek yahut da seni sürgün etmek için aleyhinde çeşitli tuzaklar kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da onların tüm tuzaklarını geçersiz kılıyordu. Çünkü Allah bütün tuzak kuranların tuzaklarını en iyi şekilde boşa çıkarandır.

«وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ» **(Ey Peygamber!) Hatırla, hani o kafirler Mekke'de senin elini kolunu bağlayıp hapsetmek veya seni öldürmek yahut da seni sürgün etmek için aleyhinde çeşitli tuzaklar kuruyorlardı.**

Yüce Allah, Resulü Hz. Muhammed (sav)'e Mekke'nin fethini nasip kılınca. Kendisine Mekke'de bulunduğu sırada Kureyş'in kendisi için başvurdukları tuzak yollarını hatırlatıyor. Bu şekildeki bir hatırlatma ile, yüce Allah'ın kendisini ve inananları müşrik ve kafirlerin tuzaklarından kurtarıp kolladığı ve onlar üzerine egemen duruma getirdiği için şükretsinler istiyor. Dolayısıyla ayetin manası şöyle olmaktadır:

"Sana tuzak kurduklarını bir hatırla hele!"

Bunun sebebi ise, Medine'nin yerlileri olan ve Ensar diye adlandırılan kimseler İslam dinini kabul edince, Kureyş toplumu bundan böyle işlerinin zorlaşacağından korkup endişe duyar oldular. Bu endişe ve korkuları sebebiyle Dâru'n-Nedve denilen küfür ve nifak meclisinde toplanıp bir araya geldiler. Burada Hz. Muhammed (sav)'in durumu hakkında görüşmeye ve bir sonuç elde etmeye başladılar. Derken tam bu sırada İblis denen şeytan yaşlı bir kişi suretinde kılık değiştirerek aralarına katıldı ve söze şöyle başladı:

"Ben Necid bölgesinde oturan gün görmüş bir kimseyim. Mekke'ye gelmiştim. Sizin buradaki toplantınızı haber aldım, istedim ki ben de aranızda bulunayım. Dileğim o ki herhalde benim görüşüme ve öğüt-

lerime de başvurmanızı benden esirgemezsiniz."

Bu arada Ebul Buhteri söz aldı ve şöyle konuştu: "Bana göre onu tutuklayıp hapse atmalısınız, bir evde gözetim altında tutmalısınız. Haps edildiği bina içerisinde onu sıkı sıkıya bağlayıp kapısını da üzerine örmelisiniz. Sadece yiyecek ve içeceğini vermek için bir aralık bırakmalısınız. Sonra da onu zamanın felaketlerine uğraması için beklemelisiniz"

İblis bunun üzerine: "Bu ne kötü bir görüş! Yani adamı ölüme terk edeceksiniz. Bunu gören yakınları da onu kurtarmak için gelip sizinle savaşacak ve onu kurtaracaklardır. Bu, görüş yerinde değildir" dedi.

Bu defa Hişam İbn Amr söz aldı ve oda şöyle konuştu: " Bana göre onu bir devenin üzerine yükleyip böylece onu aramızdan atıp ülke dışına zorla çıkararak sürgün etmeliyiz. Dolayısıyla yaptığı şey sebebiyle size zarar veremez ve bundan böyle huzura kavuşmuş olursunuz."

İblis tekrar devreye girdi ve: "Ne kötü görüş, adamı ülke dışına atacaksınız, bu defa sizden başka bir toplumu yoldan çıkaracak ve onları arkasına alarak size karşı savaşacak değil mi? Bu kabul olunacak bir görüş değildir" diye karşı çıktı.

İşte bu noktada Ebu Cehil (Allah'ın laneti üzerine olsun) söz aldı ve: "Benim görüşüm şudur. Hemen her kabileden ya da boydan birer adam alalım ve ellerine birer kılıç verelim, hepsi birlikte onun üzerine saldırıp tek bir adamın darbesi veya vuruşu imiş gibi bir darbeyle öldürelim. Böylece katilin diyetini de buna katılan kabileler arasında bölüştürelim. Çünkü böyle olması halinde Haşim oğulları Kureyş'in bütün kabileleriyle savaşmayı göze alamazlar ve diyet isterler. Biz de bu diyeti aramızda akile olarak toplar ve kendilerine öderiz, sonunda kurtulmuş, oluruz" dedi.

Lanet olası İblis hemen: "Bu genç güzel ve doğru söyler, doğrusu aranızda en isabetli görüşü o ortaya koydu" deyince, cinayet meclisinde toplananlar Ebu Cehil'in görüşü üzerinde karar kıldılar ve birlikte Allah Resulünü öldürmeye karar verdiler.

İşte bu durumu Cebrail (a.s) Allah'ın emriyle Rasulüllah (sav)'e bildirdi ve kendisine bu gece yatağında uyumamasını emretti. Allah da Resulünün hicret etmesine artık izin verdi. Bütün bu gelişen durumlar üzerine Allah Resulü (sav) Hz. Ali'ye yatağında yatması için gereken talimatı verdi. Hz. Ali de gidip onun yatağında yattı. Rasulüllah (sav) Hz.

Ali'ye: "Git benin yatağımda uyu ve benim yorganımı sarıl ve böylece yatağıma uzan. Korkma, hoşlanmayacağın hiçbir şey sana onlardan ulaşmayacaktır" dedi.

Bütün düşmanlar bir gece boyu onu orada bekleyip durdular. Sabah olunca hemen Rasulüllah (sav)'in yatağı üzerine abandılar. Bir de ne baksınlar, karşılarındaki Hz. Ali. Buna hep şaşırıp kaldılar. Bunun üzerine izini sürmeye başladılar. Böylece yüce Allah onların tüm çabalarını boşa çıkardı. Kurdukları tuzaklarını geçersiz kıldı.[3]

« لِيُثْبِتُوكَ » Seni hapsetmeleri ve bağlamaları, tutuklamaları için.

« وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ » " **Onlar tuzak kurarlarken Allah da onların tüm tuzaklarını geçersiz kılıyordu.**" Plan ve tuzak-larını gizlerlerken Allah da onlar için hazırladıklarını ve ansızın onlara yapacağını yapması için gizliyordu.

« وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ » " **Çünkü Allah, bütün tuzak kuranların tuzaklarını en iyi şekilde boşa çıkarandır.**" Yani Allah öylesine bir tuzak hazırlar ki tüm tuzaklardan daha etkin ve daha sonuç getiricidir. Etki bakımından Allah'ın ortaya koyduğunun üzerinde etkili olanını bulamazsın, göremezsin.

Hz. Peygamber (sav) onlara Kur'an okuyor, okuduklarıyla onlara geçmiş toplumlara ait haberleri hatırlatıyordu. İşte yine böyle bir sırada Nadr İbn Haris: " **Eğer istersen ben de mutlaka senin bu söylediğinin benzerini kesinlikle söylerdim**" dedi. Çünkü bu adam İran/Fars bölgesinden geliyordu ve elinde de Rüstem'in ve Arap olmayanlarla alakalı haberlerin yer aldığı bir takım hikâyeler vardı. İşte aşağıdaki ayet bu olay üzerime nazil olmuştur.

٣١- ﴿وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَٓاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَٓا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ﴾

31- O müşriklere ayetlerimiz ulaştırılıp okununca; onlar şöyle

[3] İbn Hacer diyor ki, bu kıssayı İbn İshak Meğazi'de tahrice tmiştir. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf; 2/215

dediler: ***"Biz bu okuduklarını daha önceden de işitmiştik, eğer istesek buna benzer sözler düzmeyi biz de kesinlikle başarabiliriz. Kaldı ki bu (Kur'an,) geçmiş toplumlara dair efsanelerden başka bir şey değildir."***

« وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا » **" O müşriklere ayetlerimiz okununca, onlar şöyle dediler:"** Yani Kur'an okununca,...

« قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَا إِنْ هٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ » **"Biz bu okuduklarını daha önceden de işitmiştik. Eğer istesek buna benzer sözler düzmeyi biz de kesinlikle başarabiliriz. Kaldı ki bu Kur'an, geçmiş toplumlara dair efsanelerden başka bir şey değildir."** Aslında onların bu şekilde konuşmaları kibir ve gururları sebebiyle bir bakıma hadlerini aşmaktır, bir hayasızlık ve utanmazlık örneğidir. Çünkü daha önce kendileri bu Kur'an'ın tek bir suresinin benzerini meydana getirmeye çağırılmışlar ve fakat bunu bile getirememişlerdi.

٣٢- ﴿وَإِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ إِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾

32- (Ey Muhammed!) Yine hatırla! Hani müşrikler demişlerdi ki: ***"Allah'ım! Eğer bu (Kur'an), senin katından gönderilen hak bir kitap ise, derhal üstümüze gökten taş yağdır veya bizi bir başka acıklı ve şiddetli azap ile cezalandır."***

« وَإِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ إِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ » **"(Ey Muhammed!) Yine hatırla! Hani müşrikler demişlerdi ki:** ***"Allah'ım! Eğer bu (Kur'an), senin katından gönderilen hak bir kitap ise,"*** Ayette geçen, « هٰذَا » kelimesi, « كَانَ » kelimesinin ismidir. « هُوَ » kelimesi de fasl zamiridir. « الْحَقَّ » kelimesi de « كَانَ » kelimesinin/fiilinin haberidir.

Rivayete göre Nadr İbn Haris: **"Bu Kur'an, geçmiş toplumlara dair efsanelerden başka bir şey değildir"** deyince, Hz. Peygamber (sav) onu şöyle tersler: **"Yazıklar olsun sana. Bu, Allah'ın kelamıdır."** Bunun üzerine Nadr İbn Haris başını göğe doğru kaldırarak şöyle der:

« فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ » **"Derhal üstümüze gökten taş yağdır"** Yani Kur'an hak bir kitap ise, bunu inkar etmemizden dolayı, tıpkı Ashab-ı Fiil'i cezalandırdığın gibi bizi de pişirilmiş tuğladan taşlarla cezalandır.

« أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ » **"Veya bizi bir başka acıklı ve şid-detli azap ile cezalandır."** Yani acıklı azap türlerinden başka bir azap türü ile cezalandır. Dolayısıyla bu şahıs Bedir savaşında yakalanıp bu şekilde tutuklanıp öldürüldü.

Muaviye'den gelen rivayete göre; kendisi Sebe' halkından birine, "Senin mensubu bulunduğun toplumun ne kadar da cahil ve bilgisiz bir toplum imiş. Çünkü onlar hükümdar olarak bir kadını, Belkıs'ı başlarına geçirmişlerdi" diye aşağılayınca, adam da Muaviye'ye şu karşılığı vermiştir:

"Aslında benim mensubu bulunduğum kavmimden senin mensubu olduğun kavim cehalet ve bilgisizlikte çok daha öndedir. Çünkü Allah Resulü kendilerini Hakka davet ettiği zaman onlar: **'Allah'ım! Eğer Muhammed'in bize okuduğu bu Kur'an, senin katından gönderilen hak bir kitap ise, derhal üstümüze gökten taş yağdır veya bizi bir başka şiddetli azapla cezalandır.'"** Karşılığını vermişler ve fakat; **'Eğer bu Kur'an hak bir kitap ise bizi ona yönelt'** dememişlerdi."

٣٣- ﴿وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ﴾

33. Oysa sen onların içlerinde bulunduğun müddetçe Allah onlara azap edecek değildir. Yine onlar Allah'tan mağfiret diledikleri sürece de Allah onları ortadan kaldıracak bir azap ile cezalandıracak değildir.

« وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ » **"Oysa sen onların içlerin de bulunduğun müddetçe Allah senin kavmini tümüyle yok edecek şekilde azap edecek değildir."** Ayetteki, « لِيُعَذِّبَهُمْ » kelimesinin başında bulunan **Lam** harfi manadaki olumsuzluğu daha da pekiştirmek içindir.

Bu itibarla bu, şu manaya gelmektedir: "Sen onların aralarında iken Allah'ın onları azaplandırması doğru değildir. Çünkü sen âlemlere rahmet olarak gönderildin. Dolayısıyla Allah'ın sünneti gereği, peygamberleri aralarında yaşadığı müddetçe, o peygamberin kavminin kökü kazınacak şekilde bir azap ile cezalandırılmamasıdır."

İşte burada aynı zamanda Hz. Peygamber (sav) onların aralarından hicret ederek ayrılmasıyla, kavminin bir azap beklentisi içerisinde olduklarına da bir bakıma işaret edilmiş bulunmaktadır.

« وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ » **"Yine onlar Allah'tan mağfiret diledikleri sürece de Allah onları ortadan kaldıracak bir azap ile cezalandıracak değildir."**

Burada geçen, « وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ » kavli hal olarak gelmiştir. Bunun manası ise, bu kimselerin mağfiret dilemeyeceklerini, onlardan böyle bir durumun olmayacağını belirtmiş olmasıdır. Yani: "Eğer bunlar iman ederek küfürden vazgeçip mağfiret dilemiş olsalardı, kesinlikle Allah onlara azap etmeyecektir" manasınadır. Ya da bunun manası şöyledir: "İçlerinde mağfiret dileyenler bulunduğu müddetçe -ki bunlar Resulullah'ın hicretinden sonra Mekke'de kalan güçsüz ve imkanları olmayan ve müstazaf denilen Müslümanlardır-, Allah kendilerine azap edecek değildir."

٣٤- ﴿وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا اَوْلِيَٓاءَهُ اِنْ اَوْلِيَٓاؤُهُ اِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾

34. O müşrikler Mescid-i Haram'ın gerçek sahipleri olmadıkları halde müminleri Mescid-i Haram'a girmekten menederlerken neden onları Allah cezalandırmasın ki? Doğrusu oranın gerçek sahipleri ancak Allah'tan korkanlardır. Onların çoğu bu gerçeği bilmezler.

« وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا اَوْلِيَٓاءَهُ » **"O müşrikler Mescid-i Haram'ın gerçek sahibi bulunmadıkları halde müminleri Mescid-i Haram'a girmekten menederlerden neden onları Allah cezalandırmasın ki?"** Yani sen onların arasında iken Allah onları cezalandıracak değildir. Sen onların arasından ayrılınca

ancak Allah onları azabıyla cezalandıracaktır. Dolayısıyla onlar, inananları Mescid-i Haram'dan menettikleri halde ne diye Allah onları neden azaplandırmasın ki? Nitekim bu müşrikleri Allah Resulü Hz. Muhammed (sav)'i Hudeybiye yılında oradan menetmişlerdi. Bunun yanında müşriklerin Allah Resulü ile müminleri oradan çıkarıp sürmeleri de bir başka engelleme ve giriş yasağı olayıdır.

Çünkü Mekke müşrikleri şöyle diyorlardı: "**Beytin ve Harem'in gerçek sahip ve idarecileri bizleriz. Bu itibarla biz buraya giriş için dilediklerimize izin verir, istediklerimizi de sokmayız.**"

Bir başka yoruma göre, « وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ » kavli şu demektir: "Bunlar Allah'a şirk koştukları ve Allah'ın dinine karşı düşmanlıkta bulundukları halde, bu kimselerin Harem ile alakalı işlere bakma hakları olmadığı gibi bunu üzerinde idareci olma, sahip olma ve yetki kullanma hakları da yoktur."

« إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ » "**Doğrusu oranın gerçek sahipleri muttakilerdir.**" Yani Müslümanların içinden buna ehil olanlardır. Bir yoruma göre her iki zamir de, Allah'a racidir.

« وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ » "**Fakat onların çoğu bu gerçeği bilmezler.**" Sanki burada, « أَكْثَرَهُمْ » kavliyle az sayıda bilen ve fakat inat edip direnenleri bir ayırıma tabi tutuyor, istisna ediyor gibidir.

Yahut da, nasıl ki azlık yani **kıllet** ifadesiyle bir şeyin yok hükmünde sayılması murat olunuyorsa burada da « أَكْثَرَهُمْ » kavliyle hepsini murat etmektedir, diye de yorumlanmıştır. Çünkü ekseriyeti demekle, ona çoğunluğun hükmü yüklenmiş olmakta ve bu itibarla da az olanın bir hükmü olmamakta ve yok mesabesinde değerlendirilmektedir.

٣٥- ﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾

35. (O müşriklerin) Kabe yanındaki dua ve ibadetleri ıslık çalıp el çırpmaktan başka bir şey değildir. (Ey kafirler!) Öyleyse inkâr

edip yalanladığınız şeylerden dolayı tadın azabı.

« وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلاَّ مُكَاءً وَتَصْدِيَةً » **"(O müşriklerin) Kabe yanındaki dua ve ibadetleri ıslık çalıp el çırpmaktan başka bir şey değildir."** Ayette geçen, « مُكَاءً » kelimesi ıslık çalmak manasınadır. Bu adeta çoban aldatan kuşun sesine/ötüşüne benzer bir sestir. Çünkü Mükka' çoban aldatan kuş demektir. Bu, hoş sesli bir kuştur. Kelime kök itibariyle « مَكَا - يَمْكُوا » "kökünden alınmadır. Bu ise ıslık çalmak anlamındadır. « مُكَاءً » kelimesi « فُعَال » kalıbında gelmiştir.

« وَتَصْدِيَةً » kelimesi de el çırpmak anlamındadır ve « تَفْعِيلَة » kalıbında gelmiştir. Kelime kök itibariyle, "**es-Sada**" kökünden türemedir.

Bilindiği gibi bazı müşrikler Beytullah'ı çırılçıplak bir halde tavaf ediyorlardı. Bu sırada parmaklarını birbirine birleştirerek böylece bunlarla ıslık çalıyor, parmaklarına üflemek suretiyle sesler çıkarıyor ve alkış tutuyorlardı.

İşte müşrikler, Hz. Peygamber (sav) namazda Kur'an okurlarken bu tür davranışlar sergileyerek okumasını zorlaştırıyor, namazda şaşırmasını istiyorlardı.

« فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ » **"Öyleyse inkar edip yalanladığınız şeylerden dolayı tadın azabı."** Dünyada Bedir savaşında görüldüğü gibi öldürülmek ve esir edilmek suretiyle tadın azabı. Ahirette ise ayrıca cehennem azabını tadacaksınız.

Şimdi aşağıda tefsirini okuyacağımız ayet, Bedir savaşı sırasında hemen hepsi de Kureyş'ten olan oniki kişinin kendi müşrik ordularına ve adamlarına yemek çıkarmaları ve yedirmeleri üzerine nazil olmuştur. Bunlardan her biri her gün için on deve kesip yediriyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah şöyle buyurdu:

٣٦- ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ

﴿ يُحْشَرُونَ ﴾

36. Gerçek şu ki kafirler insanları, Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcıyorlar. Onlar bu imkanlarını yine de hep harcarlar. Sonunda onlar amaçlarına ulaşamayacaklarından bu harcamaları, onların yüreğinde derin bir acı ve pişmanlık doğuracaktır. En sonunda da hesapları görülecektir. Küfürlerinde ısrar edenler de işlediklerinin cezasını bulmak için cehennem ateşinde toplanacaklardır.

« إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ » **"Gerçek şu ki, kafirler insanları Allah yolundan alıkoymak için mallarını harcarlar."** Yani kâfirlerin mal varlıklarını ortaya koyup harcamalarının yegane sebebi Hz. Muhammed (sav)'e uyanları, ona uymaktan menetmek ve buna engel olmaktır. Bu ise bizzat Allah'ın yolunu, manasınadır.

« فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً » **"Onlar bu mallarını hep harcayacaklar, sonunda bu harcamaları, onların yüreğinde derin bir acı ve pişmanlık doğuracaktır, en sonunda hesapları görülecektir."** Yani onların yaptıkları bu harcamaları nihayetinde kendilerine pişmanlık getirecek ve yüreklerinde derin bir acı bırakacaktır. Adeta bizzat o harcamanın kendisi bir pişmanlık nedenidir ve bu da sonunda bir acıya, derin bir üzüntüye dönüşecektir. Ancak işin sonunda onlar yine de yenilgiyi tadacaklar, onların değişmez akıbeti yenilgi olacaktır.

Doğrusu bu gerçek de peygamberliği gösteren delillerden biridir. Çünkü Hz. Peygamber (sav) henüz kafirler yenilgiyi tatmadan önce onların yenileceklerini haber vermektedir. Nitekim olay Hz. Peygamber (sav)'in haber verdiği gibi de gerçekleşmiştir.

« وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ » Bunlardan kafir olup **"Küfürlerinde ısrar edenler de işlediklerinin cezasını bulmak için cehennem ateşinde toplanacaklardır."** Onlardan küfürlerinde ısrar edenler ifadesiyle daha sonra Müslümanlığı kabul eden ve güzel bir şekilde İslam'ı yaşayanlar bunlardan ayrılmış bulunmaktadır.

٣٧- ﴿لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعاً فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾

37. Allah'ın böyle yapması, murdar olan (kafir) ile temiz olan mümini birbirinden ayırsın diyedir. Bir de murdar olan her türden inkarcıların bir kısmını diğer bir kısmıyla yan yana getirip hepsini bir arada üst üste yığarak, bu şekilde cehennem ateşine koysun içindir. İşte gerçekten her şeylerini kaybedip hüsrana uğrayanlar bunlardır.

« لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ » **"Yüce Allah'ın böyle yapması, murdar olan kafir ile iyi ve temiz olan mümini birbirinden ayırsın, diyedir."** Burada, « لِيَمِيزَ » kelimesinin başında bulunan Lam cer edatı, « يُحْشَرُونَ » fiiline müteallikdir. Yani kâfirlerden oluşan iğrenç, murdar ve kötüler ile Müminlerden meydana gelen temiz, iyi ve güzel olanları bir birinden ayırdetmek içindir.

Kıraat imamlarından, Hamza ve Ali, « لِيَمِيزَ » kelimesini, « لِيُمَيِّزَ » olarak okumuşlardır.

« وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعاً » **"Bir de murdar olan her türden inkarcıların bir kısmını diğer bir kısmıyla yan yana getirip hepsini bir arada üst üste yığarak,"** toplayarak, « فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ » **"bu şekilde** -murdar ve kötü olan inkarcı kesimi- **cehennem ateşine koysun içindir."**

« اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ » **"İşte gerçekten her şeylerini kaybedip hüsrana uğrayanlar böyleleridir."** Yani işte bu murdar inkarcı kesim var ya, gerçekten hem bizzat kendileri uğrayacaklardır, hem de harcadıkları malları da hep boşa gitmiştir, kendilerine bir yarar getirmekten öteye ateş hazırlamıştır.

38. – 42. ÂYETLER

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوٓا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ ۚ وَإِنْ يَعُودُوا
فَقَدْ مَضَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ
وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ ۚ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
﴿٣٩﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوٓا أَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْ ۜ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ
النَّصِيرُ ﴿٤٠﴾ وَاعْلَمُوٓا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ
وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۙ إِنْ
كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَٓا أَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى
الْجَمْعَانِ ۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾ إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ
الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ ۜ وَلَوْ
تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ ۙ وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ أَمْرًا كَانَ
مَفْعُولًا ۙ لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ ۜ
وَإِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ۙ ﴿٤٢﴾

Meâli

38. Ey Peygamber! O kafirlere şunu söyle: *"Eğer şirkten vazgeçerlerse daha önce işledikleri suçları bağışlanacaktır. Eğer yeniden isyan ederlerse geçmiş inkarcı toplumların başına gelenlerde gelen ilahi kanun geçmişti."*

39. Dünyada fitne (şirk ve küfür) kalkıncaya, din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Eğer (küfür ve şirkten) vazgeçerlerse, hiç şüphesiz Allah onların her yaptıklarını görmektedir.

40. Yok vazgeçmezlerse artık iyi bilin ki Allah sizin Mevlanızdır. O ne güzel Mevla ve ne güzel yardımcıdır.

41. Bilmelisiniz ki ganimet olarak elinize her ne geçirdiyseniz, bunun beşte biri Allah'a, Resulüne, Resulünün yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış olanlara aittir. Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı gün, hak ile batılın ortaya çıktığı gün kulumuza indirdiklerimize iman ediyorsanız, o halde bunu böyle bilin. Allah her şeye kadirdir.

42. O vakit ki siz (Bedir'de) vadinin beri yamacında idiniz, onlarsa öte yamacında idiler. Kervan'sa sizden daha aşağıda bulunuyordu. Şayet onlarla önceden sözleşmiş olsaydınız mutlaka buluşma vaktinde ihtilafa düşerdiniz. Fakat Allah, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için yok olacak olan açık açık delil ile yol olsun, yaşayacak olan da açık delil ile yaşasın diye böyle yaptı. Çünkü Allah herşeyi işiten ve herşeyi bilendir.

Tefsiri

٣٨- ﴿ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوٓا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴾

38. Ey Peygamber! O kafirlere şunu söyle: "Eğer şirkten vazgeçerlerse daha önce işledikleri suçları bağışlanacaktır. Eğer yeniden isyan ederlerse geçmiş inkarcı toplumların başına gelenlerde gelen ilahi kânun geçmişti."

« قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوٓا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ » **"Ey Peygamber! O kafirlere şunu söyle: "Eğer şirkten vazgeçerlerse daha önce işledikleri suçları bağışlanacaktır."** Yani Hz. Peygamber (sav)'e karşı sürdürdükleri düşmanlıklarını ve onunla savaşmayı bırakıp İslam dinine girmeyi kabul ederlerse, Allah, onların İslam'dan önceki düşmanlıkları yüzünden Müslümanlara karşı yaptıklarını bağışlayacaktır.

« وَاِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ » **"Eğer yeniden isyan ederlerse geçmiş inkarcı toplumların başına gelenlerde gelen ilahi kanun geçmişti."**

Bu da dünyada iken helak edilmeleri ve ahirette de azap ile cezalandırılmaları olacaktır.

Yahut bunun manası şöyledir: "**Gerçekten kafirler inkarlarına son verirler ve Müslüman olmayı da kabul ederlerse, onların geçmişe ait olan küfür halleri ve masiyetleri bağışlanır.**"

İşte İmam Ebu Hanife bu ayete dayanarak, mürtet olan bir kimsenin yeniden Müslüman olması halinde terketmiş olduğu namazları kaza etmesi gerekmez, demektedir.

٣٩- ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدّ۪ينُ كُلُّهُ لِلّٰهِۚ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ﴾

39. Dünyada fitne (şirk ve küfür) kalkıncaya, din yalnız Allah ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Eğer (küfür ve şirkten) vazgeçerlerse, hiç şüphesiz Allah onların her yaptıklarını görmektedir.

« وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدّ۪ينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ » **"Dünyada fitne (şirk ve küfür) kalkıncaya, din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!"** Yani şirk koşma diye bir olay kalmayıncaya dek, bütün batıl din, sistem ve rejimler yok olup sadece ve bir tek İslam dini kalıncaya dek onlarla savaşın.

« فَاِنِ انْتَهَوْا » **"Eğer küfür ve şirkten vazgeçerlerse,"** böylece Müslüman olurlarsa, « فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ » **hiç şüphesiz Allah onların her yaptıklarını görüp gözetmektedir."** Müslüman olmaları halinde onları ödüllendirecektir.

٤٠- ﴿وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْۜ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّص۪يرُ﴾

40. Yok vazgeçmezlerse artık iyi bilin ki Allah sizin Mevlanızdır. O ne güzel Mevla ve ne güzel yardımcıdır.

« وَإِنْ تَوَلَّوْا » **"Eğer iman etmekten yüz çevirirlerse,"** Yaptıklarına bir son vermezlerse,

« فَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْ » **"İyi bilin ki Allah sizin Mevla'nızdır."** Sizin yardımcınız, destekleyeninizdir. Öyleyse O'nun velayetine, sahipliğine ve sizi zafere erdireceğine güvenin.

« نِعْمَ الْمَوْلٰى » **"O ne güzel Mevla'dır"** Ona dayanıp güvenenin güvenini Allah asla boşa çıkarmaz.

« وَنِعْمَ النَّصِيرُ » **"Ve ne güzel yardımcıdır."** Allah'ın kendilerine yardımda bulunduğu kimseler asla yenilgiye uğratılamazlar.

Burada **Mahsusun bil medih** mahzuf bulunmaktadır.

٤١ - ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

41. Bilmelisiniz ki ganimet olarak elinize her ne geçirdiyseniz, bunun beşte biri Allah'a, Resulüne, Resulünün yakın-larına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış olanlara aittir. Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı gün, hak ile batılın ortaya çıktığı gün kulumuza indirdiklerimize iman ediyorsanız, o halde bunu böyle bilin. Allah her şeye kadirdir.

« وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ » **"Bilmelisiniz ki ganimet olarak savaşta elinize her ne geçirdiyseniz,"** Burada geçen, «مَا» harfi, «وَالَّذِى » manasınadır. Bu itibarla bu « مَا » harfi, mevsul/bitişik olarak değil mefsul ayrı olarak yazılır. Çünkü başka türlü yazılması caiz olmaz. Eğer mevsul halinde yazılırsa bu, olumsuzluk manasında olan, **"Mai" kaffe** olur. Kısaca bu « مَا » harfi, ismi mevsul olup, « غَنِمْتُمْ » kavli de bunun sılası (yani ilgi veya yan cümleciğidir.) Burada **aid** yani zamir

mahzuf bulunmaktadır. Takdiri de şöyledir: **"Ellezi Ğanimtümu hu"** Yine ayette geçen, « مِنْ شَيْءٍ » kavli de bunu açıklayan bir ifadedir, atfı beyandır. Yani bir yoruma göre ganimet olarak elinize geçirdiğiniz şey bir iplik ve iğne dahi olsa bile, « فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ » **"bunun beşte biri Allah'a aittir."** Burada, « فَأَنَّ » edatının başında yer alan, **"F"** harfi, « الَّذِي » kelimesinin taşıdığı ceza manasında olması bakımından dahil olmuştur. Yani şart manasında olan bir cümledeki Mübtedanın haberine "F" harfinin dahil olması gereklidir.

Dolayısıyla « أَنَّ » edatı ve amel ettiği şey, mübteda ve haber olmaları bakımından ref' mahallinde gelmiştir.

Bunun takdiri de ise: « فَالْحُكْمُ أَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ » yani **"Bu konuda ki hüküm beşte biri Allah'a,..."** tarzındadır.

« وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ » **"Resulüne, Resulü'nün yakınlarına, yoksullara ve yolda kalmış olanlara aittir."**

Humus denilen ve **beşte bir** manasına gelen bu ifadenin Allah Resulü zamanındaki uygulaması şöyle idi. Düşmandan elde edilen ganimetler beş hisseye bölüştürülürdü. Bunun payı Allah Resulüne, bir payı Hz. Peygamber (sav)'in akrabası olan Haşim oğulları ile Abdulmuttalip oğullarına ayrılırdı. Ancak Abdu Şems oğullarıyla Abdu Nevfel oğullarına herhangi bir hisse ayrılmazdı. Hz. Osman ile Cubeyr İbn Mut'im kıssasında görüldüğü gibi kazanılan zafer nedeniyle buna hak kazanmışlardı.

Geri kalan üç hisse ise yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış olanlara dağıtılırdı.

Ancak Hz. Peygamber (sav)'in vefatı üzerine ona ait olan pay kalkmış oldu. Aynı şekilde akrabasının da payı düşmüş oldu. Ancak bu paydan onların fakir ve yoksullarına veriliyor, zengin olanlarına ise verilmiyordu. Bununla beraber yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış olanlara bu pay dağıtılmaya devam olunmaktaydı.

Abdullah İbn Abbas'tan gelen rivayete göre bu pay altıya ayrılmaktaydı. Allah ve Resulüne iki pay, vefatına kadar akrabalarına bir pay verilmekteydi. Hz. Ebu Bekir Sıddik (r.a) bu beşte bir uygulamasını üç pay olarak uyguladı. Aynı şekilde ondan sonra gelen Hz. Ömer ve ondan sonra gelen diğer halifeler (Allah hepsinden razı olsun) hepsi de aynen bu uygulamayı devam ettirdi.

"**Allah'a ve Resulüne aittir**" ifadesinin manası tıpkı, "**Allah ve Resulünü razı etmeleri daha doğrudur." (Tevbe 62)**

« إِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ » "**Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı gün, hak ile batılın ortaya çıktığı Bedir savaşı günü kulumuza indirdiklerime iman ediyorsanız o halde bunu böyle bilin.**" Yani bununla amel edin ve böyle bir paylaştırılmaya rıza gösterin. Çünkü gerçek iman, verilen hükme razı olmayı ve bilgiye dayalı olarak amel etmeyi gerektirir.

Burada geçen, « وَمَٓا اَنْزَلْنَا » kavli, « بِاللّٰهِ » üzerine matuf bulunmaktadır. Yani; "**Eğer Allah'a ve indirilene iman ediyorsanız**" demektir. « يَوْمَ الْفُرْقَانِ » kavli ile Bedir savaşı günü kasdolunmaktadır.

« يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ » ile de iki taraf orduları kasdolunmaktadır ki, Müslüman ordusu ile kâfirlerin ordusuna işaret olunmaktadır. Bundan murat ise; Bedir günü Hz. Peygamber (sav)'e inen ayetler, melekler ve bunların sonucu gelen fetih ve zafer anlatılmak isteniyor. Buradaki, « يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ » kavli, « يَوْمَ الْفُرْقَانِ » kavlinden bedeldir.

« وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » "**Allah her şeye kadirdir.**" Bu itibarla yüce Allah az sayıdakileri oldukça üstün ve çok sayıda olan ordulara üstün kılar, onlara egemen duruma getirir, zaferi az olana verirken yenilgiyi de çok olan tarafa verir. Tıpkı Bedir gününde size verdiği zafer gibi yapar.

٤٢- ﴿إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ

مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِى الْمِيعَادِ وَلٰكِنْ لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَىَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿

42. O vakit ki siz (Bedir'de) vadinin beri yamacında idiniz, onlarsa öte yamacında idiler. Kervan'sa sizden daha aşağıda bulunuyordu. Şayet onlarla önceden sözleşmiş olsaydınız mutlaka buluşma vaktinde ihtilafa düşerdiniz. Fakat Allah, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için yok olacak olan açık açık delil ile yol olsun, yaşayacak olan da açık delil ile yaşasın diye böyle yaptı. Çünkü Allah herşeyi işiten ve herşeyi bilendir.

« اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى » **"O vakit ki siz (Bedir'de) vadinin beri yamacında idiniz, onlarsa öte yamacında idiler."** Ayetin başında geçen, « اِذْ اَنْتُمْ » kavli yani buradaki « اِذْ » kelimesi, bundan önce geçen ayetteki, « يَوْمَ الْفُرْقَانِ » kavlinden bedeldir. Ya da bu, « اُذْكُرُوا » takdirindedir. Yani; « اُذْكُرُوا اِذْ اَنْتُمْ » demektir.

« بِالْعُدْوَةِ » kelimesi vadi kenarı ya da kıyısı demektir. Kıraat imamlarından İbn Kesir ve Abu Amr bu kelimeyi geçen her iki yerde de **ayın** harfinin kesresiyle, « الْعِدْوَةِ » olarak okumuşlardır.

Yine ayette geçen, « الدُّنْيَا » kelimesi, Medine tarafına yakın manasında olup, "**Edna**" kelimesinin müennesidir. « الْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى » kavli ise Medine'ye en uzak olan noktada demektir. « الْقُصْوٰى » kelimesi, « الْاَقْصٰى » kelimesinin müennesidir. Bu kelimenin her ikisi de, « فُعْلٰى » kalıbında olup kök itibariyle kökleri **vav** harfli olan kelimelerdendir. Kıyas gereği **vav** harfleri **Y** harfine dönüştürülmüştür. Tıpkı, « اَعْلٰى »

kelimesinin müennesi olan «عُلْيَى» kelimesi gibi.

Fakat, « الْقُصْوَى » kelimesine gelince, kökü itibariyle « الْقَوْدُ » kelimesi gibi aslı esas alınarak getirilmiştir. Oysa burada, nasıl ki, "Dünya" diye getirilmiş ise bunu da "**Kusya**" diye getirilmesi gerekirdi. Fakat yukarıdaki sebepler çerçevesinde öyle gelmiştir.

« وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ » **"Oysa kervan sizden daha aşağıda, bulunuyordu."** Ayette geçen, « الرَّكْبُ » kelimesi kervan demektir ve bu kelime mana itibariyle, "**Rakib**" kelimesinin çoğuludur. « أَسْفَلَ مِنْكُمْ » kavlindeki « أَسْفَلَ » kelimesi zarf olarak mansubtur. Yani; "sizin bulunduğunuz yerden daha aşağıda olan bir yerdedir" demektir. Kısaca sizden üç mil uzakta vadi kenarında bulunmaktaydı."

« أَسْفَلَ مِنْكُمْ » kavli, mübtedanın haberi olarak mahallen merfudur.

« وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ » **"Eğer onlarla sözleşmiş olsaydınız,"** Yani siz ve Mekke müşrikleri savaşmak için burada karşılaşmak üzere bir sözleşme yapmış olsaydınız, böyle bir şey gerçekleştirmiş olsaydınız,

« لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ » **"Mutlaka burada karşılaşma konusunda anlaşmazlığa düşerdiniz."** Kesinlikle bir kısmınız diğer bir kısmına muhalefet ederdi. Çünkü sizin sayıca az olmanız ve düşmanlarınızın sayıca olan üstünlüğü, sizi sözünüzü yerine getirmekten, sözleşilen yerde bir araya gelmekten alıkoyacağı gibi düşmanlarınızın da Allah Resulünden ve Müslümanlar-dan gönüllerinde oluşan korkuları, onları da vaatlerinden alıkoyardı. Her iki tarafta bu manada bir takım korku ve endişeler sebebiyle sözleşilen yere gelmekten kaçınırlardı, sözlerini tutmazlardı. Allah'ın sizi muvaffak kıldığı ve sebep oluşturduğu karşılaşmaya, sizin aranızdaki sözleşme ve buluşma netice getirmezdi. Ancak Allah'ın sizi muvaffak kılmasıyla olmuştur.

« وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا » **"Fakat Allah, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için."** Herhangi bir sözleşme olmaksı-

zın Allah sizi bir araya getirdi ki, dinin Azizi kılsın ve Kelimesini-şeriatını bütün dinlerin üzerine egemen kılsın.

Yahut da, « لِيَقْضِيَ » kelimesinin başındaki « لِ » harfi, mahzuf olan bir ifadeye taalluk etmektedir, o da şöyledir: "**Allah'ın kesin hüküm ve karar verdiği, olmasını istediği bir olayın gerçekleşmesi içindir**" Bu şey ise, Allah dostlarının, zaferini sağlaması ve bunun ardından da düşmanlarını perişan ederek kahretmesi.

Muhammed Ebu Mansur Maturidi şöyle diyor: "Burada geçen, « الْقَضَاءُ » kelimesi hüküm manasını taşıma ihtimali olan bir ifadedir. Yani, "**Olmasını bildiği şeyin olmasına hüküm vermesi için, uygulamaya koyması için..**" Veya, "**İstediği bir şeyin tamamlanması, sona erdirilmesi için..**" Kuşkusuz O bir şeyi, murat ettiyse o şey mutlaka olur. Bu ise İslam dinin güç kazanması, Müslümanların üstünlük elde etmeleri, küfrün ve taraftarlarını ise zelil kılınmalarıdır. Bundan sonra gelen kısım da, « يَقْضِيَ » kelimesine müteallik bulunmaktadır.

« لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ » "**Allah'ın bunu böyle yapması, küfrü seçenlerin kesin hücceti/kanıtı açıkça gördükten sonra küfrü sebebiyle helak olsun ve iman edenler de apaçık kanıta dayanarak imanı seçmekle hayat bulsunlar içindir.**"

Kırat imamlarından Nafi ve Abu Amr, « حَيِْ » kelimesini, "**Hayiye**" olarak izhar ile okumuşlardır. « حَيْ » olarak okunması ise aynı cinsten iki harfin bir araya gelmesi nedeniyle idğam olunmasındandır. Çünkü ikinci harfin harekesinin okunması pek gerekli değildir. Zira bunun muzari fiilinde, « يَحْيَا » diye okunmaktadır. Bu kelime daha çok idğamlı olarak okunmaktadır.

Ayette geçen **helak** ifadesi **küfür** manasında, **hayat** kelimesi de **İslam** anlamında istiare olarak kullanılmışlardır.

Yani küfrü seçenlerin bunu seçmeleri herhangi bir şüphe veya kafa karışıklığı sebebiyle seçmemiş olsun ve yarın Allah katında O'na karşı bir itirazda bulunmaya kalkışmasın ve elinde herhangi bir delil kalmamış

olsun.

Aynı şekilde İslam dini seçen bir kimse de kesin bir bilgiye dayanarak bu yolu seçmiş olsun ve kabul ettiği dinin hak din olduğunu ve neden buna girmesinin zorunlu olduğunu bilerek kabul etmiş olsun, buna yapışıp bağlanabilsin.

Nitekim Bedir savaşı olayı da apaçık olan mucizelerdendir. Kim bu Bedir olayından sonra hala küfürde ısrar ederse, onun bu ısrarı mutlak manada nefsini beğenmesi, kendini büyük görmesi ve buna aldanması sebebiyledir. İşte bu bakımdan burada her iki tarafın da merkezleri ve yerleri zikredilmiş oldu. Kervan ise onların aşağısında sahil kenarında idi. Kaldı ki hepsi de bu gerçeği bizzat görerek biliyorlardı.

Bunun nedeni de insanlar şu gerçeği bilsinler içindi; zafer kazanmak, sayının çokluğuna ve sebeplerle değildir. Ak-sine bu bizzat yüce Allah'ın yardımıyla sağlanmış olmaktadır.

Bunun böyle olması ise, müşriklerin konakladıkları en uzak nokta olan yer, zemin açısından uygun bir yerdi. Orada su da bulunuyordu. Kısaca pek öyle uygun olmayan bir yer değildi. Savaş için uygun bir konuşlanma yeriydi.

Oysa İslam ordusunun konuşlandığı yer savaş için zemin bakımın dan uygun bir yer değildi, kumluktu, askerler yürümekte zorlanıyorlardı. ve suları da yoktu.

Kervana gelince o da düşman askerlerini arkasında kalıyordu, düşmanın hem sayıca hem de askeri teçhizat bakımından gücü üstün idi. Müslümanlar ise hem sayı bakından az ve hem teçhizat bakımından oldukça zayıf durumda idiler. Fakat sonunda olanlar oldu. Olay Müslüman ların zaferiyle bitti.

« وَإِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ » **"Çünkü Allah hakkıyla işiten ve hakkıyla bilendir."** Yani kafir olanların küfrünü ve buna göre cezalandırılacaklarını, iman edenlerin de inandıklarını ve alacakları sevabı bilendir.

❁ ❁ ❁

43. - 47. ÂYETLER

إِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ
وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
﴿٤٣﴾ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي
أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ
﴿٤٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ
كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾ وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا
فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾
وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ
وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾

Meâli

43. O vakit ki Allah sana onları rüyanda az gösteriyordu. Eğer onları sayıca çok olarak göstermiş olsaydı, kesinlikle bundan ötürü çekinecek ve kumanda da tartışmaya girişecektiniz. Ancak Allah selâmete bağladı. Çünkü o bütün kalplerin özünü bilir.

44. O vakit ki (müşriklerle) karşılaştığınız zaman Allah düşmanlarınızı sizin gözlerinize az gösterdiği gibi, sizin sayınızı da onların gözlerinde azaltmıştı. Böyle yapmakla Allah, ezeli bilgisinde kesinleştirmiş olduğu olayı gerçekleştirmiş olsun istemiştir. Çünkü sonuçta her şey varıp Allah'a dayanır.

45. Ey iman edenler! Bir düşman kümesiyle karşı karşıya geldiğiniz vakit, onlara karşı sebat edin, Allah'a çokça dua edin ki kurtuluşa erebilesiniz.

46. Allah ve Resulüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin. Aksi takdirde korkuya kapılırsınız da gücünüz yok olur. O halde (savaşın sıkıntı ve zorluklarına) sabır göstererek katlanın. Allah sabredenlerle beraberdir.

47. Sakın yurtlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak, çıkanlar ve Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayın. Halbuki Allah onların bütün amellerini kuşatmıştır.

Tefsiri

٤٣- ﴿إِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِى مَنَامِكَ قَلِيلاً وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِى الْأَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾

43. O vakit ki Allah sana onları rüyanda az gösteriyordu. Eğer onları sayıca çok olarak göstermiş olsaydı, kesinlikle bundan ötürü çekinecek ve kumanda da tartışmaya girişecektiniz. Ancak Allah selâmete bağladı. Çünkü o bütün kalplerin özünü bilir.

« إِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِى مَنَامِكَ قَلِيلاً » **"O vakit ki Allah sana onları rüyanda az gösteriyordu."**

Ayette geçen, « إِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ » kavlindeki « إِذْ » kelimesi mukadder bir fiil olan « اُذْكُرْ » fiiliyle mansubtur ya da bu, bundan önce geçen ayetteki, « لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ » kavline müteallik bulunmaktadır. Yani Allah maslahatları, durumları bilir. Çünkü bundan dolayı onların sayılarını senin gözünde azaltmıştır. Ayette geçen ve "uykunda" manasında olan, « مَنَامِكَ » kavli rüyanda demektir. Çünkü Allah müşrik ordusunun sayılarını bizzat Resulüne gördürdüğü rüyada ona sayıca az olduklarını göstermiştir. Hz. Peygamber (sav) de gördüğü bu rüyasını doğal olarak

ashabına bildirdi. İşte bu olay ashabına düşmanlarının karşısına çıkmaları konusunda büyük bir cesaret sağlamış oldu.

« وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ » **"Eğer onları sana sayıca çok olarak göstermiş olsaydı, kesinlikle bundan ötürü çekinecek"** korkacak ve saldırıya geçmekten endişeye düşecek « وَلَتَنَازَعْتُمْ فِى الْأَمْرِ » **ve konu hakkında mutlaka tartışmaya girişecektiniz."** Yani savaş konusunda tartışacak, sebat edip etmeme de tereddüt gösterecektiniz.

« وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ » **"Ancak Allah sizi kurtardı."** Korudu ve dağılmaktan, anlaşmazlığa ve endişeye düşmekten kurtarmak nimetiyle yardım etti.

« إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ » **"Çünkü Allah, kalplerden ne geçerse hepsini mutlak olarak en iyi bilendir."** Yani Allah atak davranmak suretiyle cesurca olan bir hareket nedeniyle olabilecekleri bildiği gibi korkaklık sebebiyle olabilecekleri de bilir, sabır göstermede veya ürperip geri çekilmede nelerin doğabileceğini de çok iyi bilendir.

٤٤ – ﴿وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِى أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِى أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِىَ اللّٰهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾

44. O vakit ki (müşriklerle) karşılaştığınız zaman Allah düşmanlarınızı sizin gözlerinize az gösterdiği gibi, sizin sayınızı da onların gözlerinde azaltmıştı. Böyle yapmakla Allah, ezeli bilgisinde kesinleştirmiş olduğu olayı gerçekleştirmiş olsun istemiştir. Çünkü sonuçta her şey varıp Allah'a dayanır.

« وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِى أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا » **"Hatırlayın ki, müşriklerle karşı karşıya geldiğiniz zaman, Allah düşmanlarınızı gözlerinize az gösterdiği gibi,"** Burada geçen, « وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ » kavlinde yer alan zamirlerin her ikisi de mefuldürler. Yani Allah sizi bizzat onlara...gösterdi, demektir. « إِذِ الْتَقَيْتُمْ » buluşma anında, karşılaşma

zamanında, karşı karşıya gelme vaktinde gibi manalara gelir. « فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا » Hal olarak mansubtur.

Yüce Allah'ın düşmanların sayılarını Müslümanların gözünde az olarak göstermesi, Resulünün rüyasını doğrulamak ve bir de ashabına haber olarak verdiği şeyi açık olarak görmeleri içindi. Bu şekilde daha fazla inanacaklar ve güvenleri daha da artmış olacaktı, nitekim öyle de oldu. Sebat gösterdiler ve bu işe ciddiyetle, dört elle sarıldılar.

Abdullah İbn Mesud şöyle diyor: "Onlar gözlerimizde gerçekten oldukça az sayıda kişiler olarak gözüküyorlardı. Hatta ben yanı başımda bulunan birine dedim ki, görüyor musun yetmiş kişi kadarlar." O da, "ben onları yüz kişi kadar olarak görüyorum" demişti. Oysa sayıları bin kişi kadardı."

« وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ » **"Sizin sayınızı da onların gözlerinde azaltmıştı."** Hatta içlerinden kimi müşrikler şöyle diyordu: "Bunların sayısı bir öğünlük deve eti kadar bir şeydir" diyerek ne kadar az sayıda olduklarını dile getirmek istiyordu.

Bir yoruma göre de onlar henüz Müslümanlar ile karşı karşıya gelmeden önce Müslümanlar onların gözlerinde az olarak gösterilmişti. Ancak bu daha sonra çok olarak gösterilmiştir ki Müslümanların sayı bakımından az olduklarını görerek onlara değer vermeden üzerlerine cesaretle saldırmaya kalkışmaları içindi. Daha sonra karşılarında sayıca çok olarak görünce şaşkınlığa kapılıp, korkmaya başlasınlar diyedir.

Ayrıca çok sayıda olanları az sayıda göstermek de caiz olabilir. Allah kimilerini bir takım örtücü unsurlarla örtmüş yani göstermemiş olabilir ya da gözlerinde çoğu az olarak gösteren şekilde bir rahatsızlık, hastalık meydana getirmiş olabilir. Örneğin şaş olan kimselerin biri iki olarak görmeleri gibi. Bütün bunların olabilmesi caizdir.

Nitekim birine şöyle denilmiştir; "doğrusu şaşı olan bir kimse, bir tek olan bir şeyi, örneğin bir horozu iki tane imiş gibi görür." Oysa gözlerinin önünde duran tek bir horozdur. Ne oluyor ki ben neden bu iki horozu dört olarak görmüyorum?! Oysa zaten adamın önünde bir tek horoz var, onu iki olarak görüyor ve kendisinin gözlerinde bir rahatsızlık olmadığını güya belirtmek için, gözlerim eğer rahatsız olsaydı, önümde

duran bu iki horozu dört olarak görürdüm, demek istiyor. Oysa zavallı gözlerinin önünde zaten bir tek horuz olduğunu görmüyor.

« لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ » **"Böyle yapmakla Allah, ezeli bilgisinde kesinleştirmiş olduğu olayı gerçekleştirmek istemiştir. Çünkü sonuçta her şey varıp Allah'a dayanır."** Bütün bu şeylerde Allah dilediğini hükmeder.

Kıraat İmamlarından İbn Amir, Hamza ve Ali Kisai, « تُرْجَعُ » kelimesini, **"Terciu"** olarak okumuşlardır.

٤٥- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

45. Ey iman edenler! Bir düşman kümesiyle karşı karşıya geldiğiniz vakit, onlara karşı sebat edin, Allah'a çokça dua edin ki kurtuluşa erebilesiniz.

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا » **"Ey iman edenler! bir düşman kümesiyle karşı karşıya geldiğiniz vakit, onlara karşı savaşmakta direnip sebat edin."** Kafirlerden oluşan bir toplum ile savaştığınız zaman. Ayette, « فِئَةً » bir toplum diye ifade olunan toplum kafirler den oluşan demektir. Burada bu vasfın terkedilmiş olması, böyle bir saldırıya kalkışanların kafirler olması sebebiyledir. Çünkü Müminlerin böyle bir saldırgan durumu ve karşılaşmaları söz konusu değildir. Bu özellik kafirlerindir. « لقى » yani **karşılaşma** ifadesi genel olarak savaş için kullanılan bir isimdir. « فَاثْبُتُوا » yani onlarla savaşmakta sebat edin, dağılmayın, kaçıp gitmeyin.

« وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ » **"Zafer ve yardımı için Allah'a çok dua edin ki kurtuluşa eresiniz."** Savaş alanlarında O'nun adına sığınarak açık bir şeklide ve O'ndan yardım ve zafer isteyerek düşmanlarınıza karşı üstün gelmek için Allah'a dua edin. Düşmanlarınızın

yenilgisi için de şöyle bedduada bulunun: **"Allah'ım onları perişan eyle, Allah'ım onların sonlarını kes, ortadan yok eyle!"** diye dua edin. Evet dua edin ki istediğinizi elde edesiniz. Hem size zafer versin, hem de sevap alasınız.

İşte burada bu ayetle şu noktaya dikkatimiz çekilmektedir; kul hiçbir zaman Rabbini anmaktan geri durmamalıdır. Hatta kalbinin en meşgul olduğu, en çok yoğun bulunduğu bir şeyde bile asla Rabbini aklından çıkarmamalı ve hep O'na yakarmalı, yardım istemelidir. Bütünüyle gönlünü ve kendini bu noktada yoğunlaştırmalıdır. Hatta bir takım şeylerle kafası dağınık olsa bile bu noktayı asla unutmamalıdır, göz ardı etmemelidir.

٤٦- ﴿وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾

46. Allah ve Resulüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin. Aksi takdirde korkuya kapılırsınız da gücünüz yok olur. O halde (savaşın sıkıntı ve zorluklarına) sabır göstererek katlanın. Allah sabredenlerle beraberdir.

« وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ » **"Allah ve Resulüne itaat edin,"** Cihad emri konusunda olsun, düşmana karşı sebat noktasında olsun ve daha başka hususlarda olsun hiçbir zaman Allah ve Resulünün emirlerine karşı gelmeyin, yasakları çiğnemeyin.

« وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ » **"Aranızda birbirinizle çekişmeyin. Aksi takdirde gücünüz yok olur."**

Burada geçen, « فَتَفْشَلُوا » kelimesi korkarsınız manasınadır ve gizli olan "En" edatıyla mansubtur. Çünkü, « وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ » kavli buna delalet etmektedir. Bu cümle de, **"devletiniz gider, gücünüz yok olur"** demektir.

Örneğin bir kimsenin işi yolunda gider ve dedikleri de yerine getirilirse onun için, "Adamın rüzgarı esiyor, veya adamın dolabı dönüyor, işi yolunda" gibi manalara gelen, **"Hebbetirriyah"** özdeyişi

söylenir. Burada devletin ya da onu meydana getirenlerin emirlerinin geçerliliği rüzgara ve onun esişine benzetilmiştir. Nitekim, nerede bir üstünlük, yardım ve zafer olmuş ise mutlaka Allah'ın gönderdiği bir rüzgar sayesinde sağlanmıştır, rüzgarsız hiçbir zafer kazanılmamıştır, diye de söylenmiştir. Hatta bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Ben saba rüzgarı ile zafere kavuşturuldum. Ad kavmi/toplumu ise debur/batı rüzgarı ile helak olundular." [4]

« وَاصْبِرُوا » **"Sabredin."** Düşmana karşı savaşlarda olsun başka hususlarda olsun, mutlak manada sabır ve sebat gösterin.

« إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ » **"Çünkü şüphesiz Allah, sabredenlerle beraberdir."** Yani onların yardımcısıdır, koruyanıdır.

٤٧- ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ﴾

47. Sakın yurtlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak, çıkanlar ve Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayın. Halbuki Allah onların bütün amellerini kuşatmıştır.

« وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ » **"Sakın yurtlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak, çıkanlar ve Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayın."**

Bu ayette söz konusu edilenler müşrik Mekke halkıdır. Bunlar Şam'dan dönmekte olan kervanlarını korumak amacıyla genel seferberlik ilan ederek savaş için yola çıkmışlardı. Ancak Ebu Süfyan'ın öncülüğünü yaptığı Kervanın sağ-salim kurtulduğunu Ebu Süfyan tarafından gönderilen elçisi, yola savaş maksadıyla çıkanlara bildirir ve geri dönmelerini söyler. Ancak Ebu Cehil buna rıza göstermez ve:

"Biz Bedir'e gidinceye, orada şaraplar içip develer kesip, bizim içim şarkıcı kadınlar tef çalıp oynayıncaya, orada Araplara istedikleri gibi yedirinceye kadar geri dönmeyeceğiz" der.

---

[4] Buhari;1035, Müslim; 900. Ahmed İbn Hambel, Müsned;1/324)

İşte bu, onların şımarıklığıdır. Halka yemek yedirmeleri ise gösterişleridir. Gerçi sözlerini tuttular ama, şarap yerine ölüm şerbetlerini içtiler. Tef çalıp kadınların oynamasını, danslarını beklerken bunun yerine ağıtların yükselmesini tattılar.

İşte yüce Allah, burada müminlerin onlar gibi şımarmamalarını, bir bakıma zil takıp oynamamalarını, yaptıklarıyla gösterişe yönelmemelerini kendilerinden istiyor. Mutlaka takva ehli olmalarını Allah korkusu nedeniyle hep hüzün içinde olmalarını diliyor. Yaptıklarında da ihlas sahibi samimi kimseler olmalarını istiyor.

« بَطَرًا » kelimesi, kişinin nimetlerin bolluğu ve varlık içindeki hali, onun verdiği şımarıklık sebebiyle şükürden alıkoyması, şükretmeyi unutturmasıdır.

« وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ » Allah'ın dinine girmekten menedenler, İslam'ı kabul etmeye mani olanlar, insanların hidayetlerine fırsat ve imkan tanımayanlar, demektir.

« وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ » **"Allah onları her bakımdan çepeçevre kuşatmıştır."** Kısaca her şeyi bilir. Bu ifade aslında bir tehdittir.

48. – 54. ÂYETLER

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لاَ غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنّى جَارٌ لَكُمْ ۚ فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنّى بَرِىٓءٌ مِنْكُمْ إِنّى أَرٰى مَا لاَ تَرَوْنَ اِنّى أَخَافُ اللّٰهَ ۜ وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۟ ﴿٤٨﴾ إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هٰٓؤُلآَءِ دِينُهُمْ ۜ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا ۙ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ۚ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلاَّمٍ لِلْعَبِيدِ ۙ ﴿٥١﴾ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۜ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ ۜ إِنَّ اللّٰهَ قَوِىٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۙ ﴿٥٣﴾ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۜ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ ۚ فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾

Meâli

48. Yine hatırlayın! Hani şeytan müşriklerin yaptıklarını güzel göstermiş ve onlara: *"Artık bugün insanlardan size gâlip gelecek hiçbir kuvvet yoktur, ben de size arka çıkacağım"* demişti. Ancak ne zaman ki, iki ordu karşı karşıya geldiler, şeytan ardına dönüp kaçtı ve: *"Ben, sizin yanınızda yer almıyorum. Çünkü ben, sizin görmediğiniz şeyleri görüyorum ve şüphesiz ben Allah'tan korkuyorum, Allah cezalandırması pek şiddetli olandır"* demişti.

49. Hatırlayın, münafıklarla ve kalplerinde hastalık bulunan kimseler sizin için şöyle diyorlardı: *"Şunları dinleri aldattı."* Onlara de ki: "Bilsin ki Allah daima gâlip ve hikmet sahibidir."

50. Melekler kafirlerin canlarını alırlarken bir görseydin. Melekler onların yüzlerine ve arkalarına canlarını alıyor ve onlara: *"Tadın cehennem ateşinin yakıcı azabını!"* diyorlardı.

51. İşte bu sizin kendi ellerinizle işlediklerinizin yüzündendir. Yoksa Allah asla kullarına zulmeden değildir.

52. Tıpkı Firavun ve taraftarlarıyla onlardan öncekilerin uygulamaları gibi Allah'ın ayetlerinin geçerliliğini inkar ettiler. Allah da kıskıvrak yakalayıverdi. Çünkü Allah çok güçlü ve cezası da pek çetin olandır.

53. Bu (cezanın sebebi de) şudur: Allah, bir topluma verdiği bir nimeti, o toplumun bizzat kendisi değiştirmediği sürece, asla onu değiştirmez. Şüphesiz Allah, her şeyi en iyi işiten ve her şeyi en iyi bilendir.

54. Tıpkı Firavun ve taraftarlarıyla onlardan öncekilerin durumları gibi. Onlar Rablerinin ayetlerini yalanladılar, biz de kendilerini işledikleri günahları yüzünden yok ettik, Firavun ailesini de denizde boğduk. Doğrusu hepsi gerçekten zalimler idiler.

Tefsiri

٤٨- ﴿وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

48. Yine hatırlayın! Hani şeytan müşriklerin yaptıklarını güzel göstermiş ve onlara: "Artık bugün insanlardan size gâlip gelecek hiçbir kuvvet yoktur, ben de size arka çıkacağım" demişti. Ancak ne zaman ki, iki ordu karşı karşıya geldiler, şeytan ardına dönüp kaçtı ve: "Ben, sizin yanınızda yer almıyorum. Çünkü ben, sizin görmediğiniz şeyleri görü-yorum ve şüphesiz ben Allah'tan korkuyorum, Allah cezalandırması pek şiddetli olandır" demişti.

« وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لاَ غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ »

"Yine hatırlayın! Hani şeytan müşriklerin yaptıklarını güzel göstermiş ve onlara: "Artık bugün insanlardan size gâlip gelecek hiçbir kuvvet yoktur." Amellerinin kendilerine süslü ve yerinde gösterilmesi konusu, müşriklerin Allah Resulü (sav)'e karşı düşmanlıklarını sürdürmeleri ve bu konuda onlara vesvese vermesi durumudur. Çünkü şeytan müşriklerin yenilemeyecekleri vesvesesini onlara fısıldıyordu.

Ayette geçen, « غَالِبَ » kelimesi, tıpkı « لاَ رَجُلَ » ifadesi gibi mebnidir. « لَكُمُ » ise ref mahallinde « لاَ » edatının haberidir. Bu, « لاَ غَالِبَ كَائِنٌ لَكُمْ» takdirinde olup, Sizi yenebilecek bir güç var olacak değildir, demektir.

« وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ » **"Ben de size arka çıkacağım' demişti."** Yani sizin koruyucunuz ve haminiz olacağım. Ya da onların düşüncelerine göre, şeytana itaat etmenin onlar için bir yardım olacağı kanaati demektir.

« فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ » **"Ancak ne zaman ki, iki ordu birbirleriyle karşılaşınca şeytan ardına dönüp kaçtı"** Yani iki taraf karşılaşınca şeytan arkasına dönüp hemen oradan uzaklaştı: « وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ» **"Ve: 'ben kesinlikle sizden uzağım."** Yani size verdiğim emandan geri döndüm, sizin için garantilediğim destekten vazgeçtim.

Rivayete göre Şeytan denen İblis, Süraka İbn Malik İbn Cuş'am suretinde şeytanlardan oluşturduğu bir ordu ile gelmişti. Bir de sancakları

vardı. Fakat meleklerin inip geldiğini görünce geri döndü.

Bunun üzerine Haris İbn Hişam İblis'e: "Bizi bu halde bırakıp perişan mı etmek istiyorsun?" diye sorunca, İblis de ona: « إِنِّى أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ» **"Çünkü ben, sizin görmediğiniz bir gücü karşınızda görüyorum"** yani melekleri görüyorum. Bunun üzerine hepsi de hezimete uğradılar. Mekke'ye döndüklerinde: "Ordumuzu, bozguna uğratan **Süraka** olmuştur" demeye başladılar. Nihayet bu sözler Süraka'nın kulağına gidince o, "Allah'a yemin ederim ki sizin hezimete uğramanıza kadar oraya gidiş ve gelişlinizden ben haberdar değildim" dedi. Ancak Müslüman olduklarında bunun şeytan olduğunu öğrenmiş oldular.

« إِنِّى أَخَافُ اللّٰهَ وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ » **"Ve şüphesiz ben Allah'tan** (cezalandırmasından) **korkuyorum, Allah, azabı pek şiddetli olandır, demişti."**

٤٩- ﴿إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هٰٓؤُلَٓاءِ دِينُهُمْ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

49. Hatırlayın, münafıklarla ve kalplerinde hastalık bulunan kimseler sizin için şöyle diyorlardı: *"Şunları dinleri aldattı."* Onlara de ki: "Bilsin ki Allah daima gâlip ve hikmet sahibidir."

« إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ » **"Hatırlayın, münafıklarla ve kalplerinde hastalık bulunan kimseler sizin için şöyle diyorlardı"** Bu ikinci nitelik de münafıklara ait olan sıfatlardan bir sıfattır. Ya da bununla İslam'a sebat etmeyip hep tek taraflı düşünen zayıf karakterli kimseler murat olunmuştur.

« غَرَّ هٰٓؤُلَٓاءِ دِينُهُمْ » **"Şunları dinleri aldattı."** Böylece şunu demek istiyorlar; Müslümanlar dinlerine mağrur kalarak üstün geleceklerini sanıyorlar. Üçyüzonüç kişilik bir ordu ile bin kişiden oluşan bir orduya karşı çıkıyorlar. İşte böyle düşünenlere cevap olarak buyurdu ki:

« وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ » **"Kim Allah'a dayanıp güvenirse, (kesinlikle düşmanı yener.)"** İşini Allah'a havale ederse...

« فَإِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ » **"Çünkü Allah, asla yenilmeyen galiptir,"** bu itibarla az sayıda ve güçsüz olan bir orduyu çok sayıda ve güçlü olan bir orduya musallat kılarak üstün çıkarır, güçlü ve çok sayıda olan bir orduyu da tarumar eder.

« حَكِيمٌ » **"Yaptıklarında ve tedbirinde hikmet sahibidir."** Bu bakımdan dostu olan ile düşmanı olanı bir tutmaz, elbette dostuna yardım eder.

٥٠- ﴿ وَلَوْ تَرٰى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴾

50. Melekler kafirlerin canlarını alırlarken bir görseydin. Melekler onların yüzlerine ve arkalarına canlarını alıyor ve onlara: "Tadın cehennem ateşinin yakıcı azabını!" diyorlardı.

« وَلَوْ تَرٰى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ » **"Melekler kafirlerin canlarını alırlarken bir görseydin."**

Burada, « وَلَوْ تَرٰى » görseydin, müşahede edebilseydin manasınadır. Çünkü « وَلَوْ » kelimesi muzari olan fiilin manasını maziye/dili geçmiş zamana çevirir. Tıpkı, « إِنْ » edatının mazi olan bir fiilin manasını istikbale/gelecek zamana dönüştürmesi gibi. « إِذْ » edatı da zarf olarak mansubtur. « يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا » kafirlerin ruhlarını kabzederlerken, canlarını alırlarken, demektir. « الْمَلٰٓئِكَةُ » fail/öznedir.

« يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ » **"Melekler onların yüzlerine ve arkalarına vurarak canlarını alıyor ve onlara: 'Tadın cehennem ateşinin yakıcı azabını!' diyorlardı."** Burada geçen, « يَضْرِبُونَ » kelimesi onlardan haldir.

Müşrikler yüzlerini meleklere doğru çevirdiklerinde melekler

onların yüzlerine; arkalarını döndüklerinde ise sırtlarına ve yanlarına vuruyorlardı. Ya da müşrikler saldırıya geçtikleri zaman yüzlerine, dönüp kaçtıkları zamanda sırtlarına ve yanlarına vuruyorlardı.

Bir başka yoruma göre, « يَتَوَفَّى » kelimesindeki zamir Allah'a racidir. « الْمَلَٓئِكَةُ » ise mübteda olarak merfudur. « يَضْرِبُونَ » fiili de haberdir. Ancak ilk ifade edilen açıklama daha yerinde ve uygun olanıdır. Çünkü kafirlerini orada herhangi bir vasıta olmaksızın doğrudan Allah tarafından canlarının alınması doğru değildir. Onlar böyle bir şeye layık değiller. Bunun delili İbn Amir'in kıraatidir. İbn Amir, « يَتَوَفَّى » kelimesini "T" harfiyle, « تَتَوَفَّى » olarak okumuştur.

« وَذُوقُوا » yani melekler onlara, **"Tadın..."** derler. « ذُوقُوا » kelimesi burada, « يَضْرِبُونَ » kelimesi üzerine matuf bulunmaktadır. "Yakıcı azap" tan kasıt cehennem ateşinin öncü azabı, ilk tadılanı demektir. Ya da bununla, ahiret **azabını tadın**, denilmektedir. Böylece onlara ahiret azabıyla cezalandırılacakları haberi verilmiş olmaktadır. Yahut da kıyamet gününde onlara, "Tadın" denilecektir. Ayetin başında geçen, « لَوْ » kelimesinin cevabı mahzuf bulunmaktadır. Yani bunun cevabı da: « لَرَأَيْتَ أَمْرًا فَاظِعًا » mutlaka feci ve dayanılmaz bir durum görecektin, demektir.

٥١- ﴿ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ﴾

51. İşte bu sizin kendi ellerinizle işlediklerinizin yüzündendir. Yoksa Allah asla kullarına zulmeden değildir.

« ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ » **"İşte bu şekildeki bir cezalandırma sizin kendi ellerinizle işledikleriniz** -kazandığınız- **yüzündendir."** Burada Cebriye mezhebine de bir ret cevabı vardır. Bu ya Allah'ın veya meleklerin sözlerindendir.

« ذَلِكَ » kelimesi mübteda olarak merfudur. « بِمَا قَدَّمَتْ » kavli de bunun haberidir. « وَأَنَّ اللَّهَ » kavli de bunun üzerine matuf bulunmaktadır. Yani söz konusu bu azap iki sebepten ötürüdür. Bir sizin küfrünüz ve diğeri de sizin karşı gelmeniz sebebiyledir.

« وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلاَّمٍ لِلْعَبِيدِ » **"Yoksa Allah asla kullarına zulmeden değildir."** Çünkü kafirlere azap edilmesi adaletin bir gereğidir. Bir yoruma göre, « بِظَلاَّمٍ » kelimesi, kullar sebebiyle teksir yani çokluk manasını ifade içindir veya zulüm çeşitlerini ortadan kaldırmaya ve çeşit çeşit zulümler uygulamanın olmayacağına dair bir açıklamadır.

٥٢- ﴿كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

52. Tıpkı Firavun ve taraftarlarıyla onlardan öncekilerin uygulamaları gibi Allah'ın ayetlerinin geçerliliğini inkar ettiler. Allah da kıskıvrak yakalayıverdi. Çünkü Allah çok güçlü ve cezası da pek çetin olandır.

« كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ » **"Tıpkı Firavun ve taraftarlarıyla onlardan öncekilerin uygulamaları gibidir."**

Burada, « كَدَأْبِ » kelimesinin başında yer alan, **Kef** harfi, ref' mahallindedir. Yani bu kâfirlerin adeti, durumu, tıpkı Firavun ve taraftarlarının durumu gibidir.

« دَأْبِ » **de'bi** demek, adetleri, işleyegeldikleri sürekli şeyleri yani devam ettikleri, hep üzerinde oldukları şeyleri demektir.

Burada geçen, « مِنْ قَبْلِهِمْ » kavlinden murat Ya Kureyş kavminden öncekiler demektir veya Firavun ve taraftarlarından önce geçenler demektir.

« كَفَرُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللّٰهَ قَوِىٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ »

"Allah'ın ayetlerinin geçerliliğini inkar ettiler. Allah da onları günahları sebebiyle kıskıvrak yakalayıverdi. Çünkü Allah çok güçlü ve cezası da pek çetin olandır."

Burada geçen, « كَفَرُوا » kelimesi, Firavun ve taraftarlarının durumlarını açıklamaktadır.

Mana şöyledir: " Gerçekleri yalanlamada tıpkı onların davranış ve tutumlarını sergilediler, o yolda yürüdüler. Dolayısıyla yüce Allah bunları cezalandırmada da tıpkı onlara uyguladığının aynısını uygulamıştır.

٥٣- ﴿ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

53. Bu (cezanın sebebi de) şudur: Allah, bir topluma verdiği bir nimeti, o toplumun bizzat kendisi değiştirmediği sürece, asla onu değiştirmez. Şüphesiz Allah, her şeyi en iyi işiten ve her şeyi en iyi bilendir.

« ذٰلِكَ » **"Bu cezanın** -azabın veya intikamın- **sebebi de şudur:"**

« بِأَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ » **"Allah bir topluma verdiği bir nimeti, o toplumun bizzat kendisi değiştirmediği sürece, asla onu değiştirmez."** Şu sebeple ki; Allah'ın hikmeti gereği, bir toplum üzerinde bulundukları hali değiştirmedikleri müddetçe, onlara verdiği nimeti değiştirmez. Evet Firavun ailesi ve taraftarları ile Mekke müşrikleri memnun kalınmayan hallerini gazap getiren bir duruma getirmelerinden değil, ancak memnun kalınan iyi ve güzel hallerini gazap uyandıracak bir duruma değiştirmeleri yüzünden, dolayısıyla bu gazap getirecek hale dönüşmeleri yüzünden durumları bundan daha çok gazap getirecek bir hale getirilip değiştirilmiş oldu.

Bilindiği gibi Mekke müşrikleri Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) henüz peygamber olarak gönderilmezden önce de kafir ve puta tapan bir toplum idiler. Fakat ne zamanki Allah Resulü kendilerine apaçık

mucizelerle peygamber olarak gönderilince, hemen onu yalanladılar, kanını akıtmaya, öldürüp ortadan kaldırmaya kalkıştılar. Dolayısıyla kötü olan hallerini ve tutumlarını çok daha kötü tutum ve davranışlar haline getirdiler, iyice azıttılar. İşte bunun üzerine yüce Allah, kendilerine hemen azap vermeyip süre tanıma nimetini hemen azabı acilen gönderme durumuna değiştirmiş oldu. Durum bu, daha önce hemen gönderilmeyen azap durumlarını değiştirmekle geliverdi.

« وَاَنَّ اللّٰهَ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ » **"Şüphesiz Allah, her şeyi en iyi işiten ve bilendir."** Yani Hz. Peygamberi yalanlayanların her konuştuklarını işiten ve yaptıklarını da bilendir.

٥٤- كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَغْرَقْنَا اٰلَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمٖينَ

54. Tıpkı Firavun ve taraftarlarıyla onlardan öncekilerin durumları gibi. Onlar Rablerinin ayetlerini yalanladılar, biz de kendilerini işledikleri günahları yüzünden yok ettik, Firavun ailesini de denizde boğduk. Doğrusu hepsi gerçekten zalimler idiler.

« كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ » **"Tıpkı Firavun ve taraftarlarıyla onlardan öncekilerin durumları gibi. Onlar Rablerinin ayetlerini yalanladılar"**

Burada tekrarlanan, « كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ » kavli tekit nedeniyle tekrar olunmuştur veya ilk geçen bu ibarede, günahları sebebiyle kıskıvrak yakalanmaları konusu hiç açıklık getirilmeden ele alındı. Burada ise buna açıklık getiriliyor ki, bu da bu toplumun helak edilmeleri, kökünden kazınmalıdır.

Yine burada geçen, « بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ » kavli bu toplumum nimetlere karşı ne kadar nankör ve hakkı inkar eden bir toplum olduklarını göstermek maksadıyladır, buna delalet etsin içindir.

« فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَغْرَقْنَا اٰلَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمٖينَ » **"Biz de kendilerini işledikleri suçları yüzünden yok ettik, Firavun ve**

taraftarlarını da denizde -deniz suyu ile- **boğduk. Doğrusu bunların hepsi** -yani denizde boğulan kıptilerle, Bedir savaşında öldürülen Kureyşliler- **gerçekten** -küfür ve masiyetleri sebebiyle kendi kendilerine yazık eden- **zalimler idiler."**

55. – 63. AYETLER

إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ ۚ ﴿٥٥﴾
اَلَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِى كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لاَ
يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِى الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ
لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ
عَلَى سَوَآءٍ ۗ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ الْخَآئِنِينَ ﴿٥٨﴾ وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا سَبَقُوا ۗ إِنَّهُمْ لاَ يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ
مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ
وَاٰخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ ۚ لاَ تَعْلَمُونَهُمْ ۚ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا
مِنْ شَيْءٍ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾
وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۗ إِنَّهُ هُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾ وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ
اللّٰهُ ۗ هُوَ الَّذِى أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ۙ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيْنَ
قُلُوبِهِمْ ۗ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِى الْأَرْضِ جَمِيعاً مَآ أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۗ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

Meâli

55. Allah katında yerde debelenen canlıların en şerlisi şu küfredenlerdir. Onlar asla iman etmezler.

56. Onlar kendileriyle antlaşma yaptığın her defasında antlaşmalarını bozarlar ve hiç çekinmezler.

57. Eğer savaş alanında onları ele geçirirsen kendilerine, arkalarından gelecek olanlara ibret olacak öyle bir ceza uygula ki, belki bunu hatırlarlar da bir daha böyle bir yanlışa düşmezler.

58. Eğer bir kavmin ihanetlerinden korkarsan, sen de antlaşmayı bozarak kendilerine bildir. Çünkü Allah antlaşmalarını bozan hainleri sevmez.

59. Küfredenler ileri gidip kurtulduklarını asla sanmasınlar. Çünkü onlar aciz bırakamazlar.

60. Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği her kuvvetten ve cihad için beslenen atlardan hazırlık yapın.onunla hem Allah düşmanını korkutursunuz, hem sizin düşmanınızı hem de onlardan başka diğerlerini ki, ne masraf ederseniz mükafatı size tamamen ödenir. Hiç de zarar etmezsiniz.

61. Eğer barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et. Çünkü işiten bilen ancak O'dur.

62. Eğer sana herhangi bir tuzak kurmak isterlerse, iyi bil ki Allah sana yeter. Allah seni yardımıyla ve müminlerle destekledi.

63. (Allah) o müminlerin kalplerini birleştirdi. Eğer sen bu uğurda yeryüzünde var olan her şeyi harcasaydın yine de onların gönüllerini birleştiremezdin. Ancak Allah onların aralarını birleştirdi. Çünkü Allah mut lak galiptir, yaptığında da hikmet sahibidir.

Tefsiri

٥٥- ﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ﴾

55. Allah katında yerde debelenen canlıların en şerlisi şu küfredenlerdir. Onlar asla iman etmezler.

« إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ » **"Allah katında yerde debelenen canlıların en şerlisi şu küfredenlerdir. Onlar asla iman etmezler."**

Yani hep küfürde ısrar edip duran bu gibi kimselerin iman etmeleri beklenemez, onlardan iman etmek gibi bir şey sadır olmaz.

٥٦ – ﴿ الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴾

56. Onlar kendileriyle antlaşma yaptığın her defasında antlaşmalarını bozarlar ve hiç çekinmezler.

« الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ » **"Onlar senin kendileriyle antlaşma yaptığın (Yahudilerdir.)"** Ayetin bu kısmı, bundan önceki ayette geçen « الَّذِينَ كَفَرُوا » kavlinden bedeldir. Yani; "Senin kendileriyle antlaşma yaptığın kimseler, küfürlerinde ısrarcı olan o inkarcıların içindendir" demektir. Çünkü Allah onları yeryüzündeki canlıların en bayağısı, en adisi kılmıştır. Bilindiği gibi insanların içerisinde en bayağıları hakkı inkar eden kafirlerdir. Kafirlerin de en bayağıları ise küfürlerinde ısrarcı olanlardır. Küfürlerinde ısrarcı olanların içerisinde de bayağının da bayağısı olanlar yaptıkları antlaşmaları bozanlardır.

« ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ » **"Sonra her defasında onlar antlaşmalarını bozmuşlardır."** Hemen her tür antlaşmayı bozmuşlar bu bozmanın sonucunda neler geleceğinden de asla korku ve endişe duymamışlardır. Bundan dolayı doğabilecek bir utanç duygusuna ve sonlarının cehennem azabı olmasına da aldırış etmemişlerdir.

٥٧ – ﴿ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴾

57. Eğer savaş alanında onları ele geçirirsen kendilerine, arkalarından gelecek olanlara ibret olacak öyle bir ceza uygula ki, belki bunu hatırlarlar da bir daha böyle bir yanlışa düşmezler.

« فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِى الْحَرْبِ » **"Eğer savaş alanında onları ele geçirirsen,"** karşılaşır da onları yakalarsan, üstünlük kazanırsan,

« فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ » **"Kendilerine, arkalarından gelecek olanla ra ibret olacak bir ceza uygula ki,"** onlara öyle bir öldürme cezası tatbik et ki, seninle savaşmakta ve sana karşı dikilmekten ayrılıp uzak dursunlar, öylesine örnek bir ceza uygula ki arkalarından gelecek olan kafirlerin onlardan ibret alarak bir daha böyle bir hareketin içine girmekten cesaretleri kırılsın, yerlerinden kıpırdayamasınlar. Onların haline bakarak bundan kendileri için bir ders çıkarsınlar.

Zeccac (316/928) diyor ki: "Onlara birliklerini dağıtabilecek bir darbe indir ki bu sayede onların dışındakiler de bunu görüp kaçsınlar, böyle bir şeyden uzak dursunlar."

« لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ » **"Belki bunu hatırlarlar da bir daha böyle bir yanlışa düşmezler."** Ola ki geride kalanlardan kendilerine herkese ibret olabilecek şekilde ceza uygulanacak olanlar bundan kendileri için bir ders çıkarırlar da böyle bir işe girişmekten uzak dururlar.

٥٨- ﴿وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ﴾

58. Eğer bir kavmin ihanetlerinden korkarsan, sen de antlaşmayı bozarak kendilerine bildir. Çünkü Allah antlaşmalarını bozan hainleri sevmez.

« وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً » **"Bir de eğer** -muahede imzaladığın- **bir toplumun ihanetlerinden korkarsan,"** Senin tarafından sezilen bir takım bilgilere dayanarak antlaşmalarını bozarak ihanet edebileceklerine dair emareler görür ve sözleşmelerinden vazgeçip ihanetlerinden korkarsan, « فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ » **"Sen de aynı şekilde yaptı-ğın antlaşmayı bozarak kendilerine bildir ki."** Ayetin, « فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ » kavli, "antlaşmalarını, yüzlerine fırlat." « عَلَى سَوَاءٍ » fırlat ki sen de on

lar da taraflar olarak her ikisi de bu antlaşmanın bozulduğunu eşit olarak bilmiş olasınız. Bu son kısım, hem antlaşmayı bozan ve hem kendileri aleyhine antlaşma geçersiz sayılan ifadeden haldir. Yani tarafların her ikisi de bu hususta bilgi sahibi olacakları şekilde, demektir.

« إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَٓائِنِينَ » **"Çünkü Allah antlaşmaklarını bozan hainleri sevmez."** Muahedelerini bozan hain kimseleri mutlaka cezalandırır.

٥٩ – ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا ۜ اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ﴾

59. Küfredenler ileri gidip kurtulduklarını asla sanmasınlar. Çünkü onlar aciz bırakamazlar.

« وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا » **"Küfredenler ileri gidip kurtulduklarını asla sanmasınlar."** Ayetin başında geçen, « يَحْسَبَنَّ » kelimesini burada görüldüğü gibi kıraat imamlarından İbn Amir, Hamza, Ebu Cafer Yezid İbn Ka'kaa've Hafs tarafından « ى » harfi ile ve « س » harfinin fethiyle, « يَحْسَبَنَّ » olarak okunmuştur. Ebu Bekir Şube ise « ت » harfiyle ve « س » harfinin **fethiyle**, « تَحْسَبَنَّ » olarak okumuştur. Bunların dışındaki imamlar ise, « ت » harfiyle ve « س » harfinin de kesriyle, « تَحْسِبَنَّ » olarak okumuşlardır.

« سَبَقُوا » kaçanlar, kaçıp kurtulanlar, ele geçirilmekten kendilerini kurtaranlar, manasınadır.

« اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ » **"Onlar hiçbir zaman aciz bırakamazlar."** Onlar kaçamazlar. Onlar peşlerinde olanın onları yakalamaktan aciz olduğunu göremeyeceklerdir, böyle bulamayacaklardır. O onları ele geçirecektir ve haklarında gereken de yapılacaktır.

İbn Amir, « اِنَّهُمْ » kavlini, « اَنَّهُمْ » olarak okumuştur ki bu,

« لأَنَّهُمْ » demektir. Çünkü ister « إِنَّ » yi meksure olsun, ister « أَنَّ » yi meftuhe olsun her ikisi de **ta'lil** yani **sebep** bildirmek içindir. Meğerki meksure olan, « إِنَّ » edatı cümlenin başında gelmiş olsun, yani istinaf yoluyla gelsin bu, değildir. Ancak, « أَنَّ » yi meftuhe açık olarak talil içindir.

Kelimeyi « ت » harfiyle yani, « تَحْسَبَنَّ » olarak okuyanlara göre, ilk meful, « الَّذِينَ كَفَرُوا » kavlidir, ikinci meful de, « سَبَقُوا » kavlidir. Ancak aynı kelimeyi « ى » harfiyle, « يَحْسَبَنَّ » olarak okuyanlara göre, « الَّذِينَ كَفَرُوا » kavli faildir ve « سَبَقُوا » kavli de mefuldür. Bunun da takdiri, « أَنْ سَبَقُوا » olup burada « أَنْ » hazf olunmuştur.

Buradaki, « أَنْ » edatı şeddeli durumdan hafifletilmiş/şeddesiz hale getirilmiş olandır. Yani bu, « أَنَّهُمْ سَبَقُوا » takdirinde olup iki meful yerine geçerlidir. Ya da burada fail gizlidir. Bu da şu demektir: *"Muhammed kafirlerin kaçıp kurtulduklarını sanmasın."*

Kıraat imamlarından Hamza'nın bu okuyuşta tek kaldığını kim ileri sürerse sürsün bu şüphe ile karşılanacak bir görüştür. Çünkü onun bu okuyuşta tek olmadığını biz burada açıklamış olduk.

Zühri'den gelen rivayete göre bu ayet müşriklerin uğradığı bozgundan kurtulanlar hakkında nazil olmuştur.

٦٠- ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمْ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ﴾

60. Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği her kuvvetten ve cihad için beslenen atlardan hazırlık yapın.onunla hem Allah düşmanını korkutursunuz, hem sizin düşmanınızı hem de onlardan başka

diğerlerini ki, ne masraf ederseniz mükafatı size tamamen ödenir. Hiç de zarar etmezsiniz.

« وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ » **"Gücünüz yettiği kadar** -antlaşmalarını bozan veya her manadaki inkarcı kafir- **düşmanlarınıza karşı cihad için bağlanıp beslenen atlar, silahlar hazırlayın."** Gücünüze güç katabilecek olan her manadaki savaş gücünü hazırlayın. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Dikkat edin asıl güç attığını tam hedeften vurabilmektir." Hz. Peygamber (sav) bu ifadelerini minberden üç kez üst üste tekrar ederek buna dikkat çekmiştir.[5] **Bir yoruma göre de bundan kasıt kalelerdir.**

« وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ » kavlinde yer alan, « رِبَاطِ » kelimesinden murat, Allah yolunda bağlanıp beslenen atlara verilen isimdir. Veya nasıl ki, « فَصِيلْ » kelimesinin çoğulu « فِصَالْ » ise bu da « رَبِيطْ » kelimesinin çoğuludur. Savaş için yapılması istenen kuvvet hazırlığı içinden özellikle atların ele alınmış olması, tıpkı, **(Bakara,98)** ayetinde geçen « جِبْرِيلْ » ve « مِيكَالْ » ifadeleri gibidir.

« تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمْ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ » **"Bu hazırlıkla** -bu güç ile Mekke halkından olan- **Allah'ın düş-manını ve sizin düşmanınızı, bir de onlar dışında sizin bilmeyip Allah'ın bildiği her çağdaki başka düşman güçleri** -Yani Yahudileri, münafıkları, Fars toplumunu ya da cinlerden olan kafirleri- **korkutup caydırırsınız."** Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır:

"Doğrusu şeytan atı olan kimseye yaklaşamaz ve aynı zamanda içinde yarış atı bulunan bir eve de yaklaşamaz."[6]

Rivayete göre atın kişnemesi, cinleri korkuturmuş, « لَا تَعْلَمُونَهُمْ » Yani sizin bizzat bilemediğiniz, tanımadığınız düşmanlarınız, demektir.

[5] Müslim, İmare;1917. Ebu Davud, Cihad;2514. İbn Mace, Cihad;2813. Ahmed İbn Hambel, Müsned;4/156-157

[6] İbn Hacer, ben bu hadisi bu şekliyle bulamadım, diyor. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/232

« وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ » **"Allah yolunda her ne harcarsanız o, hem dünyada ve hem ahirette size eksiksiz olarak ödenecek"** bunların karşılığı tastamam ve fazlasıyla size verilecek « وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ » **"ve size asla haksızlık edilmeyecektir."** Yani verilecek olan mükafat konusunda size haksızlık olınmayacağı gibi aksine tastamam olarak ödenecektir.

٦١- ﴿وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

61. Eğer barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et. Çünkü işiten bilen ancak O'dur.

« وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ » **"Eğer onlar barıştan yana bir durum sergilerlerse,"** meylederlerse, Arapça'da, **"Ceneha Lehu** ve **Ceneha ileyhi"** demek, meyletmek, yönelmek manasınadır.

Burada geçen, « لِلسَّلْمِ » barış ve sulh anlamındadır. Kıraat imamlarından Ebu Bekir bu kelimeyi, **"Sin"** harfinin kesriyle, « لِلسِّلْمِ » olarak okumuştur. Bu kelime zıddı veya karşıtı olan **harb** kelimesine karşı müennes bir kelime olarak getirilmiştir.

« فَاجْنَحْ لَهَا » **"sen de barıştan yana tavır koy."** Sen de barışa yönel.

« وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ » **"Allah'a güven, işini O'na havale et."** Yani onların barıştan tarafa gözükerek esas içlerinde kurdukları tuzaklarından korkma. Çünkü mutlak olarak Allah sana yeter ve O seni onların tuzakların koruyup kurtaracaktır.

« إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ » **"Çünkü Allah konuşulanları işiten, fiil ve niyetleri de bilendir."** Senin ne konuştuğunu da işitir, durumunu da bilir.

٦٢- ﴿وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِى أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ﴾

62. Eğer sana herhangi bir tuzak kurmak isterlerse, iyi bil ki Allah sana yeter. Allah seni yardımıyla ve müminlerle destekledi.

« وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِى أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ» **"Eğer antlaşmayla sana herhangi bir tuzak kurmak** -hileyle gadre uğratmak- **isterlerse, iyi bil ki Allah sana yeter. Allah seni yardımıyla ve samimi, dürüst müminlerle destekleyip güçlendirecektir."**Ya bütün inananlarla veya Ensar ile destekleyecektir.

٦٣- ﴿وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِى الْأَرْضِ جَمِيعاً مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

63. (Allah) o müminlerin kalplerini birleştirdi. Eğer sen bu uğurda yeryüzünde var olan her şeyi harcasaydın yine de onların gönüllerini birleştiremezdin. Ancak Allah onların aralarını birleştirdi. Çünkü Allah mutlak galiptir, yaptığında da hikmet sahibidir.

« وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ » **"Allah o müminlerin kalplerini birleştirmiştir."** Birbirleriyle tam 120 yıl düşmanlık sürdüren **Evs** ile **Hazrec** kabilelerini birbirine ısındırıp beraber olmalarını sağlamıştır.

« لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِى الْأَرْضِ جَمِيعاً مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ » **"Eğer sen bu uğurda yeryüzünde var olan her şeyi harcasaydın yine de onların gönüllerini birleştiremezdin."** Yani onlar arasındaki düşmanlık öyle bir noktaya gelip dayanmıştı ki, eğer herhangi bir infakta bulunan kimse bu uğurda yeryüzünde var olan tüm malları ortaya koyup, onların arasını bulmak için harcamaya kalkışmış olsaydı, buna rağmen yine de güç yetiremezdi.

« وَلٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ » **"Ancak Allah onların gönüllerini birleştirdi."** Fazlıyla ve rahmetiyle birleştirip kaynaştırdı. Kudretiyle onla-

rın birliğini sağladı. Bu sayede aralarında sevgi, muhab-bet oluştu. Allah onlardan birbirlerine karşı kin ve nefret beslemeyi, buğzu kaldırdı, yok etti.

« إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ » **"Çünkü Allah, mutlak galiptir, yaptığında da hikmet sahibidir."** Bu itibarla sana tuzak kurmaya kalkışanları yok eder ve sana uyanlara da zafer ihsan eder, yardımda bulunur.

❁ ❁ ❁

64. – 69. ÂYETLER

يَآ أَيُّهَا النَّبِىُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾ يَآ أَيُّهَا النَّبِىُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ ط إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِئَتَيْنِ ج وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِئَةٌ يَغْلِبُوٓا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ اَلْئٰنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا ط فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِئَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِئَتَيْنِ ج وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوٓا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللّٰهِ ط وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ لِنَبِىٍّ أَنْ يَكُونَ لَهٗٓ أَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْأَرْضِ ط تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ ط وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا ز وَاتَّقُوا اللّٰهَ ط إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

Meâli

64. Ey Peygamber! Allah sana ve sana uyan müminlere yeter.

65. Ey Peygamber! Müminleri cihada teşvik et. Eğer sizden sabreden yirmi kişi bulunursa, ikiyüz kişiye üstün gelirler. Eğer içinizden yüz kişi çıkarsa, bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar gerçeği kavrayamayan anlayışsız bir topluluktur.

66. Şimdilik Allah yükünüzü hafifletmiş oldu, çünkü Allah bu kadar büyük bir güce karşı sizde zayıflık olduğunu bildi. Eğer içinizden sabırlı yüz kişi çıkarsa ikiyüz kişiye galip gelir. Eğer içinizden sabırlı bin kişi çıkarsa Allah'ın izniyle iki bin kişiyi yener. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir, onlara yardım eder.

67. Hiçbir peygamber için -yeryüzünde ağır basmadıkça- esirleri bulunması doğru değildir. siz dünya malını istiyorsunuz. Allah ise ahireti kazanmanızı diliyor ve Allah daima galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

68. Eğer Allah'ın Levh-i Mahfuz'da verilmiş kesin bir hükmü önceden olmamış olsaydı, almış olduğunuz fidye yüzünden mutlaka size şiddetli bir azap dokunurdu.

69. Artık elde etmiş olduğunuz kazanılan ganimetlerden helal ve temiz olarak yeyin. Allah'tan korkun. Çünkü Allah bağışlayan, çok merhamet edendir.

Tefsiri

٦٤- ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

64. "Ey Peygamber! Allah sana ve sana uyan müminlere yeter."

» يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ « **"Ey Peygamber! Allah sana ve sana uyan müminlere yeter."**

Ayette yer alan, "**vav**" harfi, "**Mea**" manasınadır. Maba'dı (sonrası) ise mansubtur. Mana şöyledir: "Allah sana da yeter ve müminlerden sana uyanlara da yardımcı olarak yeter." Bir yoruma göre Hz. Peygamber (sav)'le beraber olan Müslümanların sayısı **330** erkek ve **altı** da kadın idi. Daha sonra Hz. Ömer Müslüman olmuştur. İşte bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur.

٦٥- ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِئَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِئَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴾

65. Ey Peygamber! Müminleri cihada teşvik et. Eğer sizden sabreden yirmi kişi bulunursa, ikiyüz kişiye üstün gelirler. Eğer içinizden yüz kişi çıkarsa, bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar gerçeği kavrayamayan anlayışsız bir topluluktur.

« يَا اَيُّهَا النَّبِىُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ » **"Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et."** Ayette geçen « حَرِّضِ » kelimesi yani, « اَلتَّحْرِيضُ » Bir kimseyi herhangi bir işe aşırı teşvik manasınadır. Kelime kök itibariyle, « حَرَضٌ » kökünden alınmadır. Bu ise herhangi bir hastalık nedeniyle kişinin aşırı zayıflayıp ölüm derecesine gelmesi demektir.

« اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا اَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا » **"Eğer sizden sabreden yirmi ki-şi bulunursa, ikiyüz kişiye üstün gelirler. Eğer içinizden yüz kişi çıkarsa bin kişiye galip gelirler."** İşte bu, eğer müminlerden oluşan bir topluluk düşman karşısında dayanıp sabır gösterirlerse, kendilerinin onlarca katı olan kafir düşmanlarını, Allah'ın yardım ve desteğiyle yenebileceklerine dair Allah'tan bir söz vermedir, bir müjde vermedir.

« بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ » **"Çünkü onlar anlayışsız bir topluluktur."** Zira kafirler cahil bir toplumdurlar, hiçbir şeyi hesaplamadan, sevap beklemeden savaşmaya kalkışırlar. Tıpkı hayvanlar gibidirler. Bu itibarla onların sebatları oldukça azdır, cehaletleri ve Allah'ı tanımamaları, O'nun yardımını unutmaları sebebiyle yok hükmünde olup zaten her şeylerini kaybetmişlerdir.

Oysa basiretle ile hareket edip bu şekilde savaşan inanmış kimseler böyle değildirler. Çünkü bunlar Allah'tan yardım ve zafer beklerler, bunun umuduyla yaşarlar.

Bir görüşe göre bir mü'min on kişiyle karşılaşınca sebat edip firar etmemesi gerekiyordu. Ancak bu hüküm onlara ağır geldi ve neshedildi. Bir mü'minin iki kişiye karşı koyması şeklinde yüce Allah'ın şu sözleriyle hüküm hafifletildi:

٦٦- ﴿ اَلْئٰنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فٖيكُمْ ضَعْفًا فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِئَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِئَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُوٓا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرٖينَ ﴾

66. Şimdilik Allah yükünüzü hafifletmiş oldu, çünkü Allah bu kadar büyük bir güce karşı sizde zayıflık olduğunu bildi. Eğer içinizden sabırlı yüz kişi çıkarsa ikiyüz kişiye galip gelir. Eğer içinizden sabırlı bin kişi çıkarsa Allah'ın izniyle iki bin kişiyi yener. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir, onlara yardım eder.

Bu ayette geçen, « ضُعْفًا » kıraat imamlarından Hamza ve Asım tarafından **dat** harfinin fethasıyla «ضَعْفًا» olarak okunmuştur. Yine burada geçen, « يَكُنْ » kelimesi Kufe okulu kıraat imamalrına göre "Y" harfiyle okunmuştur. Bunun böyle okunacağına dair ilk ayette Basra okulu mensupları da Kufe okulu mensuplarına katılmışlardır. Ayette söz edilen zayıflık, beden zayıflığıdır.

Gerek hafifletilmeden önce olsun gerekse hafifletildikten sonra olsun, ayette iki kez az olan bir topluluğun çok olan bir topluluğa karşı mukavemet göstermesi şu gerçeği göstermek içindir. İster az olsun, ister çok olsun bunun durumun değişmesi üzerinde bir etkisinin olmayacağını, herhangi bir durum değişikliğine neden olmayacağını göstermektir. Zira durum yirmi kişinin ikiyüz kişiye mukavemeti ile yüz kişinin bin kişiye mukavemeti arasında değişiklik gösterebilmektedir. Aynı şekilde yüz kişinin ikiyüz kişiye ve bin kişinin iki bin kişiye mukavemeti arasındaki farklılık hali de yine böyledir. Yani değişen bu sayılardır. Fakat sonuçta bir farklılık söz konusu değildir.

٦٧- ﴿ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ تُرٖيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ يُرٖيدُ الْاٰخِرَةَ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴾

67. Hiçbir peygamber için -yeryüzünde ağır basmadıkça- esirleri bulunması doğru değildir. Siz dünya malını istiyorsunuz. Allah ise ahireti kazanmanızı diliyor ve Allah daima galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

« مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ » **"Hiçbir peygamber için -yeryüzünde ağır basmadıkça- esirleri bulunması doğru değildir."** Doğru ve uygun olmaz. « اَنْ يَكُونَ » kavlini Basra okulu "T" harfiyle « اَنْ تَكُونَ » olarak okumuşlardır.

Ayette geçen, « يُثْخِنَ » kelimesi « اِثْخَانْ » kalıbında « الثَّخَانَة » kelimesinden alınmadır. Bu ise kıyasıya çok kişi öldürmek, öldürmede gerektiği kadar ileri gitmek ve daha çok öldürmek anlamında bir kelimedir. « الثَّخَانَة » ise katılık ve yoğunluk, çokluk manasına gelir.

Yani **kafir** olan düşmana karşı öyle bir şekilde davranılmalıdır ki, mümkün olduğunca ve fırsat ele geçince onlara göz açtırmadan çokçasına öldürmektir. Böylece onların bu hezimetleri, ölüleri aileleri üzerinde öylesi bir etki bıraksın ki bir daha o düşmanlar bellerini doğrultamasınlar.

Bu sayede **İslam** da öylesine güçlenmeli, üstünlük elde etmeli ki, istila ve onlara üstün gelmenin ve onları hezimete uğratıp perişan duruma getirmenin sağladığı zafer ve üstünlükle artık hiçbir güç İslam'a karşı çıkamasın, çıkmaya cesaret edemesin. İşte bütün bu başarılardan sonra esirler alınmalıdır.

Rivayete göre Resulullah (sav)'a yetmiş esir getirildi. Bunlar arasında amcası Abbas ile Hz. Ali'nin kardeşi Akil de bulunuyordu. Peygamber (sav) efendimiz bunlarla ilgili olarak Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'le istişarede bulundu. Ebubekir (r.a) onlarla ilgili görüşünü şöyle açıkladı:

"Bunlar senin kavmin ve senin ailendendir. Onları bırak, belki pişmanlık duyarlar, Allah da tevbelerini kabul buyurur. Ashabını güçlendirebileceğin bir fidyeyi kendilerinden al."

Hz. Ömer (r.a) ise şöyle söyledi: "Onları getir, boyunlarını vur. Çünkü bunlar seni yalanladılar ve (doğup büyüdüğün yerden) sürüp çıkardılar. Şüphesiz Allah seni bunların fidyesine muhtaç bırakmaz. İzin verin Ali, kardeşi Akil'i, Hamza da Abbas'ı, ben de yakınım filanı alalım ve hepsinin de boyunlarını vuralım."

Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) Hz. Ebubekir'e dönerek:

"Ey Ebubekir! Senin gibisi Tıpkı İbrahim (a.s) gibidir. Çünkü o şöyle demişti: **'Rabbim! ... Kim bana karşı gelirse, artık Sen gerçekten çok bağışlayan, çok merhamet edensin.' (İbrahim, 36)"** dedi. Hz. Ömer'e de:

"Ey Ömer! Senin gibisi de tıpkı Nuh (a.s) gibidir. Çünkü o da şöyle demişti: **'Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden hiç kimseyi bırakma!' (Nuh,26)"** diye buyurdu.

Daha sonra Resulullah (sav) onlara şöyle söyledi: "İsterseniz onları öldürürsünüz, dilerseniz onları fidye karşılığında bırakırsınız. İçinizden onların sayısınca şehit düşecektir." Onlar da "biz fidye alacağız" dediler, Uhut savaşında şehit düştüler.

Nihayet fidye almaları üzerine bu ayet nazil oldu[7]

« تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا » **"Oysa siz dünya malını istiyorsunuz."**

Ayette geçen, « عَرَضَ الدُّنْيَا » dünya malı, metaı demek olup burada fidye manasınadır. Yüce Allah'ın bunu, "Araz" diye adlandırması fazlaca kalıcı olmaması, çarçabuk eriyip bitmesi sebebiyledir.

« وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ » **Allah ise, savaşta daha katı davranmanı-zı emretmekle sizin için ahiret sevabını istiyor."** Yani savaşta daha katı hareket etmek suretiyle düşmanı öldürmeyi emir buyurması, İslam güç kazanması, üstünlük elde etmesi ve cennete de giriş sebebi olacağındandır.

« وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ » **"Çünkü Allah, kuvveti her gücün üzerinde olan galiptir** -böylece düşmanları hezimete uğratarak yok eder-, **işlediğinde ve tedbirinde** -dostlarını azarlama işinde- **de hüküm ve hikmet sahibidir."**

٦٨- ﴿لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

68. Eğer Allah'ın Levh-i Mahfuz'da verilmiş kesin bir hükmü önceden olmamış olsaydı, almış olduğunuz fidye yüzünden mutlaka size şiddetli bir azap dokunurdu.

---

[7] Bak. İbn Cerir; Tefsir,10/42

« لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ » **"Eğer Allah'ın Levh-i Mahfuz'da verilmiş kesin bir hükmü önceden olmamış olsaydı,"** Yani Allah'ın, herhangi bir kimsenin ictihada dayanarak amel etmesi halinde onu azap etmeyeceğine ilişkin olarak **önceden geçen bir hükmü var olmasaydı,** demektir. Onların fidye konusunda yaptıkları şey de onların bir ictihadı idi. Çünkü onlar bu konuda şu gerekçeye dayanıyorlardı. Alınan esirlerin öldürülmeyip fidye karşılığında salıverilmeleri belki de onların Müslüman olmalarını sağlar, böyle bir şeye sebep olabilirdi. Ayrıca kendilerin den alınacak olan fidye ile de cihad için daha güçlü bir hazırlık yapılması da mümkündür. Oysa fidye almayı bu gerekçelere dayandıran o kimseler işin şu yönünü hiç düşünmemişlerdi. Alınan esirlerin öldürülmeleri İslam adına daha büyük bir güç sağlayacak, dolayısıyla öldürülenlerin geride bıraktıkları aileleri ve çevreleri için de oldukça büyük bir korku, dehşet ve etki bırakacak, böylece İslam'a karşı kendilerinde hareket edebilecek bir mecal ve güç bulamayacaklardı. Onlar işin bu yönünü hesaba katmamışlardı. Veya bu, Allah'ın Levh-i Mahfuz'da Bedir ehline azap etmeyeceğim, diye yazdığı hükmüdür ya da bu, beyan ve mazeretten önce onları hesaba çekmeyeceğine dair olan hükmüdür.

Diğer taraftan burada Peygamber (sav)'in söz konusu edilen istişaresi ictihadın caiz delalet eder. Dolayısıyla bu, kıyası inkar edenlerin aley hine de bir hüccet olmaktadır.

Ayette geçen, « كِتَابٌ » kelimesi mübtedadır. « مِنَ اللّٰهِ » kavli de bunun sıfatıdır. Yani, "Allah tarafından **sabit ve var olan** bir yazgısı, hükmü olmasaydı, demektir. « سَبَقَ » ise bunun başka bir sıfatıdır. Mübtedanın haberi de mahzuftur. Yani, **"Varlık aleminde bu nitelikte Allah'ın bir kitabı olmasaydı"** demektir. « سَبَقَ » kelimesinin haber olması caiz olmaz. Çünkü « لَوْلَا » edatının hiçbir zaman haberi ortaya çıkmaz, açık olarak gelmez.

« لَمَسَّكُمْ فِيمَا اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ » **"Mutlaka size şiddetli bir azap dokunurdu."** Burada, « لَمَسَّكُمْ » mutlaka size ulaşırdı, isabet ederdi, demektir.

« فِيمَآ أَخَذْتُمْ » ise "esirlerden aldığınız fidyeler" demektir.

Rivayete göre Hz. Ömer (r.a.) Resulullah (sav)'in huzuruna gittiğinde bir de bakar ki, Resulullah (sav) ile Hz. Ebubekir ağlıyorlar. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Resulü! Neden ağladığınızın sebebini bana da söyleyin ki ben de ağlanacak bir durum varsa ağlayayım, yok eğer ağlanacak bir durum yok ise ağlar gibi yaparak size katılayım" der. Resulullah (sav) de şöyle buyurur:

"Fidye almaları sebebiyle arkadaşlarının haline ağlıyorum. Çünkü onların görecekleri azap bana -kendisine yakın olan bir ağacı işaret ederek- bu ağaçtan daha yakın olarak açık şekilde gösterildi." [8]

Yine rivayet olunduğuna göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu:

***"Eğer gökten bir azap indirilmiş olsaydı, Ömer ile Sa'd İbn Muaz dışında hiçbir kimse bu azaptan kurtulamazdı."* Çünkü Muaz da şöyle demişti: "Öldürmede aşırı davran, sağ kalmalarına fırsat tanımamak benim için daha yerinde bir davranıştır."**[9]

٦٩- ﴿ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

69. Artık elde etmiş olduğunuz kazanılan ganimetlerden helal ve temiz olarak yeyin. Allah'tan korkun. Çünkü Allah bağışlayan, çok merhamet edendir.

« فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا » **"Artık elde etmiş olduğunuz kazanılan ganimetlerden helal ve temiz olarak yeyin."** Rivayete göre Müslümanlar elde ettikleri ganimetlere dokunmayıp öylece tutarlardı, onlara ellerini uzatmazlardı. İşte bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur. Bir başka yoruma göre de bu hüküm, fidyelerin mubah kılındığına dairdir. Çünkü alınan fidyeler de bir bakıma kazanılan ganimetler cümlesindendir.

« فَكُلُوا » kelimesinin başında yer alan, "F" harfi, sebebiyet içindir. Sebep ise mahzuftur. Mana da şöyledir: **"Ben kesinlikle size ganimetleri**

[8] Müslim, 1763 "58", Ahmed İbn Hanbel, Müsned;1/31
[9] İbn Cerir, Tefsir; 10/44

helal kıldım. O halde onlardan yeyin" « حَلاَلاً » mutlak manada helal olarak, bir azarlama ve cezalandırma söz konusu olmaksızın yeyin, demektir. « حَلاَلاً » kelimesi düğümü çözmek, bağı açmak manasında olan, « حَلِّ الْعِقَالَ » ifadesinden alınmadır. Bu kelime alınan ganimetlerden hal olarak mansubtur ya da mastara ait bir sıfattır. Yani; "helalinden bir yemekle yeyin" demektir.

« طَيِّبًا » Yani leziz ve rahat bir şekilde, boğazınıza düğümlenmeden... Ya da; "Şerait bakımından helal ve doğal olarak, tabiat gereği de temiz ve hoş bir yiyecek olarak yeyin" manasınadır.

« وَاتَّقُوا اللّٰهَ » **"Allah'tan korkun."** Size söz vermediğim herhangi bir şey konusunda hemen öne atılmayın.

« إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Şüphesiz Allah mümin kullarının günahlarını çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."** Bundan önce işlediklerinizi mağfiret den, bağışlayan ve ganimet olarak size verdiklerini helal kılarak merhamet edendir.

70. – 75. ÂYETLER

يَآ أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرٰى إِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّآ أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٠﴾ وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوا أُولٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوا وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوا أُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

Meâli

70. Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: "Eğer Allah sizin kalplerinizde bir hayır bilirse size sizden alınandan daha hayırlısını verir ve günahlarınızı bağışlar. Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir."

71. Eğer sana ihanet etmeye kalkışırlarsa, unutmasınlar ki onlar daha önceden de Allah'a ihanet ettiler, Allah da kahredilmelerine imkan verdi.

72. Şüphesiz Allah'a ve Peygamber'e iman edenler, hicret edenler, Allah yolunda mallarını ve canlarını ortaya koyarak cihad edenler ve muhacirleri Medine'de barındırıp onlara yardım eden Ensar var ya, işte bunlar birbirlerinin dostlarıdırlar. Ancak iman ettikleri halde küfür diyarında kalıp hicret etmeyenlere gelince, hicret edinceye kadar sizin onlar üzerinde bir velayetiniz yoktur, Eğer din konusunda sizden yardım isterlerse, üzerinize bir borçtur. Yeter ki sizden istenen bu yardım, sizinle kendileri arasında bir sözleşme bulunan bir toplum aleyhinde olmamış olsun. Çünkü Allah bütün yapıp ettiklerinizi hakkıyla görendir.

73. Kafirler de birbirlerinin dostlarıdırlar. Böyle yapmazsanız yer yüzünde bir fitne ve büyük bir azap olur.

74. İman edip hicret eden ve Allah yolunda cihada gidenlere, onla rı barındırıp yardıma koşan kimseler, işte bunlar gerçek mü'minlerdir. Bunlara bir bağışlanma ve sınırsız bir rızık vardır.

75. Sonradan iman edip hicret eden ve sizinle beraber cihad edenler, işte bunlar da sizdendir. Akrabalar ise Allah'ın kitabına göre birbirine daha yakındır. Şüphe yok ki Allah herşeyi bilir.

Tefsiri

٧٠- ﴿يَآ أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِىٓ أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرٰىٓ إِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فِى قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّآ أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

70. Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: "Eğer Allah sizin kalplerinizde bir hayır bilirse size sizden alınandan daha hayırlısını verir ve günahlarınızı bağışlar. Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir."

« يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الأَسْرَى » **"Ey Peygamber! elinizdeki esirlere de ki:"** Sahip olduğunuz, eliniz altında bulunan esirler... sanki ellerinizle onları tutuyor, kıskıvrak yakalayıp elinde bulunduruyor gibi. Ayette geçen, « الأَسْرَى » kelimesi, "Esir" kelimesinin çoğuludur. Kıraat imamlarından Ebu Amr ise bunu, « مِنَ الأَسَارَى » diye okumuştur. Bu « الأَسَارَى » kelimesi de, « أَسْرَى » kelimesinin çoğuludur.

« إِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا » **"Eğer Allah sizin kalplerinizde bir hayır bilirse,"** İmanınızın halis olduğunu, niyetinizin de sahih olduğunu görürse,

« يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ » **"Sizden alınan fidyeye karşılık çok daha hayırlı bir rızık ve ahirette de bol mükafat vererek sizin günahlarınızı da bağışlayacaktır."** Alınan fidye yerine ya dünyada kat kat onun yerine geçecek şeyler verecek veya sizi ahirette sevap ile ödüllendirecektir.

« وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Çünkü Allah günahları çok çok bağışlayan ve tevbe edenlere de çok çok merhamet edendir."**

Rivayete göre Resulullah (sav)'e Bahreyn'den alınıp getirilen seksen bin mal varlığı ganimet olarak takdim olunmuştu. Resulullah (sav) öğle namazı için abdest almıştı. Ancak gelen o malları bütünüyle dağıtıncaya dek namazını kılmadı. Bu arada amcası Abbas'a ondan almasını emretti. O da taşıyabileceği kadar mal almıştı. Bu arada kendi kendine şöyle konuşuyordu; Bu, benden alınandan çok daha hayırlı ve ondan da fazladır. Ben Allah'tan mağfiret dilerim. Kendisinin yirmi kölesi vardı. Bu yirmi kölenin içinden en düşük seviyede olanları kendi başına ticaret yapabileceği bin dirheme sahip bulunuyordu. (ya da bu yirmi köleden en basiti, işe yaramazı bile bin dirhem eder.) Abbas (r.a) şöyle diyordu: *"Allah iki vadinden birini gerçekten yerine getirdi. Ben ötekisini de yerine getireceğine dair kesin güven içindeyim."*[10]

[10] Bak. İbn Cerir, Tefsir; 10/49

٧١- ﴿وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

71. Eğer sana ihanet etmeye kalkışırlarsa, unutmasınlar ki onlar daha önceden de Allah'a ihanet ettiler, Allah da kahredilmelerine imkan verdi.

« وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ » **"Eğer esirler fidye konusunda sana ihanet etmeye kalkışırlarsa,"** Yani Müslüman olarak seninle üzerinde anlaşıp kabul ettikleri bey'atlerini dinden dönmek suretiyle bozarlarsa veya sana vermeyi garanti ettikleri fidye için engel çıkarırlarsa,

« فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ » **"Unutmasınlar ki onlar daha önceden de Allah'a ihanet etmişlerdi."** Allah'ı ve Resulünü inkara kalkışmışlardı. Aynı şekilde bu sözleşmeye katılanlardan her biri verdikleri sözlerinde durmamışlar, antlaşmalarını bozmuşlardı.

« فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ » **"İşte bu sebepten Allah sizi onlara karşı üstün kılmış ve onları sizin elinize düşürmüştür."** Yani seni onlara hakim kılmış, onlara karşı sana zafer vermiştir. Nitekim siz bunu Bedir savaşı günüde gördünüz, yaşadınız. Eğer yeniden böyle bir ihanetin içine girecek olurlarsa Allah seni yine onlara karşı üstün kılacaktır.

« وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ » **"Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."** Gelecekte ne olacağını bildiği gibi şu anda olanlar hakkında verdiği emir konusunda da hikmet sahibidir.

٧٢- ﴿إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوا أُولٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوا وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾

72. Şüphesiz Allah'a ve Peygamber'e iman edenler, hicret edenler, Allah yolunda mallarını ve canlarını ortaya koyarak cihad edenler ve muhacirleri Medine'de barındırıp onlara yardım eden Ensar var ya, işte bunlar birbirlerinin dostlarıdırlar. Ancak iman ettikleri halde küfür diyarında kalıp hicret etmeyenlere gelince, hicret edinceye kadar sizin onlar üzerinde bir velayetiniz yoktur, Eğer din konusunda sizden yardım isterlerse, üzerinize bir borçtur. Yeter ki sizden istenen bu yardım, sizinle kendileri arasında bir sözleşme bulunan bir toplum aleyhinde olmamış olsun. Çünkü Allah bütün yapıp ettiklerinizi hakkıyla görendir.

« إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا » **"Şüphesiz iman edenler ve hicret edenler,"** Allah ve Resulünün sevgisi uğruna Mekke'yi bırakıp ayrılmak zorunda bırakılanlar, göç etmeye mecbur bırakılanlar,

« وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ » **"Allah yolunda mallarını ve canlarını ortaya koyarak cihad edenler"** Bu kimseler, inançları uğrunda Mekke'den ayrılmaya mecbur bırakılan mucirler yani göçmenlerdir.

« وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوا » **"Ve muhacirleri barındırıp onlara yardım edenler,"** Yani muhacirlere kucak açan, onları ülkelerinde barındıran, düşmanlarına karşı onların yanında yer alıp onlarla birlikte hareket edenler -ki bunlar Medine'nin yerli halkı olan Ensar'dırlar- işte bunlar var ya,

« أُولٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍ » **"İşte bunlar birbirlerinin dostlarıdırlar."** Yani miras hususunda birbirlerinin velileridirler, biri diğerini himaye etmekle ve ona yardım ile yükümlüdür. Muhacirler ile Ensar yakın akraba dışında ayrıca hicret ve yardım ile birbirine mirasçı kılınmışlardı. Ancak bu hüküm daha sonra gelen şu ayetle neshedilerek yürürlükten kaldırılmıştır:

"Akraba olanlar, Allah'ın kitabına göre, mirasçılık bakımından birbirlerine öteki müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar." (Ahzab, 6)

Bir diğer yoruma göre de burada bununla demek istenen şey, yardım ve karşılıklı iyilik demektir.

« وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا » **"Ancak iman ettikleri halde hicret etmeyenlere,"** Mekke'den ayrılmayanlara gelince,

« مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوا » **"Onlar hicret edinceye kadar sizin onlar üzerinde bir velayetiniz yoktur.** Miras konusunda onlarla herhangi bir velayetiniz ve alakanız yoktur. Bilindiği gibi iman ettiği halde hicret etmeyen bir kimse, iman edip de inancı uğrunda hicret eden kimseye mirasçı olamıyordu.

Ayette görüldüğü gibi hicret etmedikleri halde kalan imanlı kimselere, iman etmiş kimseler diye ad verilmesi ve bu ismin onlardaki kalıcılığına bakarak, bu kimseler ancak büyük günah işlemişlerdir, denilir. Çünkü küfür diyarından hicret etmek farzdır. Bu kimseler de hicreti terk etmekle büyük günah işlemiş bulunmaktadırlar. Dolayısıyla bu ayet, büyük günah işlemiş olanların dinden çıkmayacaklarına ilişkin bir delildir. Ayet bunu göstermektedir.

Kıraat imamlarından Hamza, « وَلَايَتِهِمْ » kelimesini, « وِلَايَتِهِمْ » olarak okumuştur. Bir yoruma göre her ikisi de mana itibariyle aynıdır.

« وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ » **"Eğer din konusunda sizden yardım isterlerse,"** Yani İslam dinin kabul ettikleri halde yerlerinde kalıp hicret etmeyenler sizden yardım isterlerse, « فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ » **"Sizin onlara yardım etmeniz sorumlu bulunduğunuz bir görevinizdir."** Yani o Müslüman olan kimseler ile kafirler arasında bir savaş meydana gelirse ve Müslümanlar sizden yardım isteğinde bulunurlarsa, kafirlere karşı hemen onlara yardım etmeniz size vacip/farz bir görevdir.

« إِلَّا عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ » **"Yeter ki sizden istenen bu yardım, sizinle kendileri arasında bir sözleşme bulunan bir toplum aleyhinde olmamış olsun."** Böyle bir durumda sizin sözleşmeli olduğunuz taraf aleyhine sizden yardım isteyen Müslümanlara yardım etmeniz caiz değildir. Çünkü sizinle sözleşmeli olan bir toplum böyle bir işe ilk kalkışan olmaz. Zira aradaki sözleşme böyle bir şeye engeldir.

« وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ » **"Çünkü Allah bütün yapıp ettiklerinizi**

hakkiyle görendir." Bu, şeriat sınırlarını aşanlara bir uyarıdır.

٧٣- ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ﴾

73. Kafirler de birbirlerinin dostlarıdırlar. Böyle yapmazsanız yer yüzünde bir fitne ve büyük bir azap olur.

« وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ » "**Kâfirler de birbirlerinin dost ve yardımcılarıdırlar.**" İlk bakışta ayetten kafirler arasında karşılıklı bir dostluğun var olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bunun manası şöyledir; Allah, Müslümanları kafirleri dost edinmekten, onlara velayet yetkisi vermekten menediyor, onlarla mirasçı olmalarından da menediyor. Bunlardan uzak durmanın vucubiyeti üzerinde önemle duruyor. Hatta bunlar akraba dahi olmuş olsalar bile kendileriyle her türlü bağın koparılması gerekir. Birinin ötekisine mirasçı olmaları da söz konu değildir. Sonra Rabbimiz devamla şöyle buyuruyor:

« إِلَّا تَفْعَلُوهُ » "**Eğer siz emirlerimi yerine getirmezseniz,**" Yani size, Müslümanların beraber ve birlik içinde hareket etmeleri için verdiği emri yerine getirmez, birbirinizi veli edinmezseniz, hatta bu ilişkilerinizi mirasta bile öne almazsanız -ki burada Allah İslam'a olan mensubiyeti akrabalık mensubiyetinden üstün kılmaktadır, hiçbir zaman kafirlerle olan akrabalığı bir akrabalık olarak kabul etmemektedir-, işte bu ölçülere uymazsanız bu sebeple,

« تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ » "**Bir fitne ve büyük bir karışıklık başgösterir.**" Yeryüzünde bir fitne doğar ve büyük bir kargaşa, meydana gelir. Çünkü Müslümanlar, şirk ve küfre karşı eğer kendi aralarında tek bir el haline gelmezlerse, bu durumda şirk ve küfür açıkça varlığını sergiler, kargaşa ve terör alabildiğince artar.

٧٤- ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾

74. İman edip hicret eden ve Allah yolunda cihada gidenlere,

onları barındırıp yardıma koşan kimseler, işte bunlar gerçek müminlerdir. Bunlara bir bağışlanma ve sınırsız bir rızık vardır.

« وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوا أُولٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا » **"Allah'a ve Resulüne iman edenler, hicret edip Allah'ın kelimesinin/dininin yücelip hakim olması için cihad edenler ve muhacirleri Medine'de barındırıp onlara ve İslam'a yardım eden Ensar var ya, işte gerçek mümin olanlar onlardır."** Çünkü onlar gerçek inananlar olduklarını kanıtladılar, ülkelerini bırakıp hicret etmekle inançlarının gerçekliliğini ortaya koymuş oldular. Ülkesini, ailesini, evini-barkını, mal ve dünyalık olarak neleri varsa hepsini bırakıp sırf dinlerini yaşamak ve ahiretlerini kazanmak için hepsinden ayrıldılar, her şeylerini terkettiler. Böylece gerçekten inanmış olduklarını kanıtlamış oldular.

« لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ » **"Onlar için Allah tarafından mağfiret ve bol rızık vardır."** Burada bir minnet bir eksiklik ve bir tekrar söz konusu değildir. Çünkü bu ayette müminler övülmekte ve kendilerine bol mükafat vadolunmaktadır. Oysa bundan önceki ayet beraberliği emretmektedir. Bu ayet onun tekrarı olan bir ayet değildir.

٧٥- ﴿وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولٰئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

75. Sonradan iman edip hicret eden ve sizinle beraber cihad edenler, işte bunlar da sizdendir. Akrabalar ise Allah'ın kitabına göre birbirine daha yakındır. Şüphe yok ki Allah herşeyi bilir.

« وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ » **"Bundan sonra iman edenler,"** Bu ifade ile, daha önce dinleri uğruna hicret edenlere daha sonradan katılanlar kasdolunmaktadır.

« وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولٰئِكَ مِنْكُمْ » **"Hicret edenler ve sizlerle birlikte Allah yolunda cihad edenler var ya, işte onlar velayette**

mümin kimseler olarak sizdendir." Yüce Allah bir üstünlük vermek ve teşvik için sonradan katılanları da öncekilere aynen katmaktadır.

« وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ » **"Allah'ın hükmüne göre müminlerden olan yakın akrabalar birbirlerine varis olmaya ta baştan beri daha layıktırlar."** Yani akraba olanlar birbirlerine mirasçı olmaya daha çok hak sahibidirler. Bu ifade, hicret etmek ve Ensar'dan olmakla oluşan mirasçılığı neshediyor.

Ayette geçen, « فِي كِتَابِ اللَّهِ » kavli, Allah'ın hükmünde, Allah'ın taksiminde, Levh-i Mahfuz'da, Kur'an'da gibi manalara gelmektedir. Bu da miraslarla ilgili ayettir. Bu, yakın akrabanın mirasçı olabilecekleri hakkında bizim Hanefi mezhebimiz lehinde bir delildir.

« إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ » **"Şüphesiz Allah her şeyi en iyi bilendir."** Dolayısıyla Allah kulları arasında dilediği gibi hüküm verir. Allah insanları dört kısma ayırmıştır, şöyle ki:

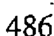
a-İman edip dinlerini yaşamak için hicret edenler,

b- İman edip hicret edenlere kucak açıp yardım edenler yani Ensar,

c- İman ettikleri halde hicret etmeyip Mekke'de kalanlar ve

d- Küfürde ısrar edip iman etmeyenler.

❁ ❁ ❁

Sûre -9

TEVBE SÛRESİ

Bu sûre Medine'de nazil olmuştur;
129 âyettir.

Cüz - 10

TEVBE SÛRESİ

Bu surenin bir çok isimleri vardır. İşte bunlardan bazıları; Berae, et-Tevbe, el- Mukaşkişe, el-Muba'sira, el-Muşarride, el-Faziha, el-Müsire, el-Hafire, el-Münekkile, el-Müdemdime.

Bu surede müminlerin tevbelerinin kabulü yer aldığından Tevbe suresi denmiştir. Nifaktan ve münafıklıktan kişiyi kurtarması, uzaklaştırması sebebiyle de, el-Mukaşkişe adı verilmiştir. Münafıkların ve iki yüzlülerin durumlarını, sırlarını açığa vurduğu için de el-Müba'sire denmiştir. Çünkü münafıkların hal ve tavırlarını sergiliyor, açığa çıkarı-yor, inceliyor, rezil rüsvay ediyor, cezalandırıyor, kovup uzaklaştırıyor, perişan ediyor ve onları helak ediyor, kahrediyor.

NEDEN BU SURENİN BAŞINDA BESMELE YOKTUR?

Bu surenin başında Besmelenin yer almaması hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Şöyle ki;

Hz. Ali ve İbn Abbas'tan –Allah her ikisinden de razı olsun- rivayete göre, "Bismillah" demekte eman vardır, beraat vardır, güvence ve teminat vardır. Bu sure ise emanı verilen güvenceyi kaldırmak için nazil olmuştur.

Hz. Osman (r.a)'dan gelen rivayet ise şöyledir: "Resulullah (sav) herhangi bir sure veya ayet nazil olunca, bunu şu ve şu konuların yer aldığı yere koyun/yazın diye buyururdu. Ancak Resulullah (sav) öldü gitti ve fakat bize bu sureyi nereye koyacağımızı/yazacağımızı açıklamadı. Bu surenin kıssaları Enfal suresindeki kıssalara benzemektedir. Çünkü orada antlaşma ve sözleşmelerden söz edilmektedir. Berae suresinde (yani bu surede) ise sözleşmelerin ve antlaşmaların terki, uygulanmaması yer almaktadır. İşte bu bakımdan bu iki sure arasında bir yakınlık bulunmaktadır. Her iki sure de iki karineyi çağrıştırıyor ve her ikisi de yedi uzun sureden yedincisi sayılmaktadır."

Bir başka yoruma göre bu sure ile ilgili olarak Resulullah'ın sahabesi arasında farklı görüşler ortaya atılmıştır. Kimisi Enfal suresi ile Berae suresi bir tek suredir ve savaş ile alakalı olarak inmiştir, demişler. Kimisi de bunun her ikisi de ayrı ayrı birer suredir, ancak bu ikisi ayrı iki suredir diyenlerin olması sebebiyle iki sure arasına bir fasıla konmuştur. Tek suredir diyenler olduğu için de Besmele terkedilmiştir, demişlerdir.

1. – 4. ÂYETLER

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذٖينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿١﴾
فَسٖيحُوا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي
اللّٰهِ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِرٖينَ ﴿٢﴾ وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى
النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرٖٓيءٌ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ۙ
وَرَسُولُهُ ۜ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا
اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ ۜ وَبَشِّرِ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلٖيمٍ ﴿٣﴾
اِلَّا الَّذٖينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ۜ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ
يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّٓوا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ ۜ اِنَّ
اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقٖينَ ﴿٤﴾

Meâli

1. Allah'tan ve Resulünden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere bir ihtardır/ültimatomdur bu.

2. Bundan böyle yeryüzünde serbestçe ve özgür olarak sadece dört ay daha dolaşın. Ancak iyi bilin ki, siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Doğrusu Allah, inkarda ısrar eden kafirleri rezil edecektir.

3. Bir de Allah ve Resulünden haccı ekber günü insanlara bir ilân ki Allah ve Resulü müşriklerden uzaktır. Derhal tevbe ederseniz, o hakkınızda hayırdır; yok eğer aldırmazsanız, biliniz ki siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz; ve Allah'ı ve peygamberi tanımayanlara acı verici bir azabı müjdele.

4. Ancak (antlaşma) yapmış olduğunuz müşriklerden sonradan size sözlerinde hiçbir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinizde hiçbir kimseye arka çıkmamış, bulunanlar müstesna! Bunlarla antlaşmalarını sonuna kadar tamamlayın. Şüphesiz ki Allah sakınanları sever.

Tefsiri

١- ﴿بَرَآءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

1. Allah'tan ve Resulünden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere bir ihtardır/ültimatomdur bu.

« بَرَآءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ » **"Allah ve Resulünden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere bir ihtardır/ültimatomdur bu."**

Ayetin başında yer alan, « بَرَآءَةٌ » kelimesi mahzuf bir mübtedanın haberidir. Bu da, « هٰذِهِ بَرَآءَةٌ » demektir. « مِنْ » edatı ise iptidai gaye içindir. Yani başlangıç noktasını bildiren bir edattır. Mahzuf olan bir ifadeye müteallik bulunmaktadır, sıla değildir. Bu tıpkı, «بَرَآءَةٌ مِنَ الدَّيْنِ» cümlesine benzer bir ifadedir. Yani: "Bu, Allah'tan ve O'nun Resulünden sizin kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere ulaşması gereken bir ültimatomdur" demektir. Yine bu da adeta; **"Filan kimseden falan kimseye ulaştırılması istenen bir mektup"** ifadesine benzer bir ifadedir.

Ya da bu, kendi sıfatıyla tahsis edilmiş olması sebebiyle mübtedadır, haberi de; « الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ » kavlidir. Örneğin bu; « رَجُلٌ مِنْ بَنِى تَمِيمٍ فِالدَّارِ» "Temim oğullarından bir adam evde bulunmaktadır" kavli gibidir. Bu durumda mana şöyle olmaktadır:

"Gerçekten Allah ve Resulü, sizin kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklerin sözleşmelerinden kesinlikle beridirler, bununla olan tüm bağlarını koparmışlardır. O antlaşma onlara iade olunmuştur, hiçbir geçerliliği yoktur."

٢- ﴿ فَسِيحُوا فِى الْأَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى اللّٰهِ لا وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِى الْكَافِرِينَ ﴾

2. Bundan böyle yeryüzünde serbestçe ve özgür olarak sadece dört ay daha dolaşın. Ancak iyi bilin ki, siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Doğrusu Allah, inkarda ısrar eden kafirleri rezil edecektir.

« فَسِيحُوا فِى الْأَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ » **"Bundan böyle yeryüzünde serbestçe ve özgür olarak sadece dört ay daha dolaşın."** Yeryüzünde dilediğiniz gibi gezip özgürce dolaşın. Ayette yer alan, « السَّيحُ » kelimesi yavaş yavaş, istediği gibi yürümek demektir.

Rivayete göre Müslümanlar Mekke halkı ve bunlar dışında başka Araplar ile antlaşmalar yapmışlardı. Bu antlaşmayı daha sonra bazıları bozdular, antlaşmanın şartlarına uymadılar. Antlaşmalarını bozmayanlar ise Damre oğulları ile Kinane oğulları idiler. Böylece antlaşma, onu bozanlara fırlatıldı, artık herhangi bir antlaşmaya gidilmedi. Bunun üzerine kendilerine dört ay bir süre tanındı, bu zaman zarfında diledikleri gibi istedikleri yerlere özgürce ve güvence içerisinde gidip gelebilecekleri hususu emrolundu. Bu zaman zarfında kendilerine herhangi bir saldırı ve taarruzda bulunulmayacağı gerçeği aktarıldı. Bu dört aylık süre ise bu surede beşinci olarak gelen ayette söz konusu edilen dört aylık zaman dilimidir. Bu ayette yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"Haram aylar çıkınca/tanınan dört aylık serbest dolaşım süresi bitince müşrikleri bulup yakaladığınız yerde hemen öldürün."** (Tevbe, 5)

Bunun gerekçesi de, haram aylarının saygınlığı nedeniyledir ki bu aylarda herhangi bir öldürme ve savaş olmasın istenmiştir.

Berae ya da **Tevbe** suresinin nazil olması, **hicretin dokuzuncu** yılında olmuştur. Mekke'nin fethi ise **hicretin sekizinci** yılında meydana gelmiştir. Hicretin sekizinci yılında **Emir, Attab İbn Esiyd** idi.

Ancak Resulullah (sav), hicretin dokuzunca yılında hac mevsimin de hac emiri olarak Hz. Abu Bekir'i atamıştı. Daha sonra onun peşinden Hz. Ali'yi, **Adba** adındaki devesiyle bu surede geçen ültimatomu, hac mevsiminde hacca gelenlere okumak ve duyurmak üzere görevlendirip gönderdi.

Hz. Peygamber (sav)'e, **"İnen ayetleri, Hz. Abu Bekir'e gönde-reydin ya?"** diye sorulması üzerine, şöyle buyurmuşlardır: ***"Benim tarafımdan yerine getirilmesi gereken bir hükmü, ancak benden olan bir yakınım icra eder."***

Hz. Ebubekir'e Hz. Ali'nin yaklaşması üzerine, Hz. Ebubekir devenin sesini işitti ve hemen durarak: "Bu ses Allah Resulünün devesinin sesidir" dedi. Hz. Ali gelip Hz. Ebubekir'e yetişince Hz. Ebubekir kendisine. "Sen emir olarak mı yoksa memur olarak mı gönderildin?" diye sorar. Hz. Ali de, memur olarak gönderildiğini söyler. Hz. Ebubekir **Terviye**[11] gününden önce yani zilhiccenin yedinci gününde hac ibadetiyle ilgili olarak hacılara hitap edip gereken konuşmayı yaptıktan sonra, Hz. Ali de Kurban bayramı gününde **Akabe cemresinin** yanında ayağa kalkıp:

"Ey insanlar! Ben Allah'ın Resulü tarafından size gönderilen elçisiyim" diye söze başladı. Halk da: "Nelerle, hangi konularda elçisisin?" diye sordu. O da halka, bu sureden indirilen **otuz** veya **kırk** ayeti okudu. Daha sonra konuşmasını şöyle sürdürdü: "Ben dört şeyi ilan etmekle emrolundum. Şöyle ki;

a-Artık bundan böyle bu yıldan itibaren hiçbir müşrik **Beytullah**'a yaklaşmayacaktır.

b- Hiçbir kimse Beytullah'ı çırılçıplak tavaf etmeyecektir.

c- Mümin olan kimseden başkası asla cennete girmeyecektir.

d- Artık bundan böyle her antlaşmalı kimsenin antlaşması süresinin bitimine kadar devam edecektir."

İşte bu konuşma üzerine müşrikler tepkilerini şu şekilde ortaya koydular: "Ey Ali! Amcan oğlu Muhammed'e şunu bildir. Artık bundan böyle biz hiçbir antlaşmayı tanımıyor, hepsini bozuyoruz, onları arkamıza attık. Bundan sonra aramızda oklarla savaş başlamıştır, kılıçlarla vuruşma gündeme gelmiştir."[12]

Söz konusu edilen dört yasak ay ise, **Şevval, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem** aylarıdır. Ya da bu aylar; **Zilhicce ayından yirmi gün, Muharrem, Safer, Rebiulevvel ve on günde Rebiulahir** ayından olmak

---

[11] Terviye:Zilhiccenin sekizinci günü, arefeden önceki gün

[12] İbn Hacer şöyle diyor; bu bilgiler farklı konuşmalardan toplanıp bir araya getirilmiş bilgilerdendir, bak. Haşiyetu'l-Keşşaf; 2/243

üzere dört aydır. Bu aylar haram/yasaklı aylar olarak ilan edildi. Çünkü bu aylarda herkese güven içerisinde gezip dolaşma hakkı verilmiş, dolayısıyla bu aylarda adam öldürmek de savaş yapmak da yasaklanmıştı. Ya da genel anlayışa dayalı olarak bu aylara haram ay adı verilmiş oldu. Çünkü yasak sayılan ve içinde dokunulmazlığın ilan edildiği bu aylar içerisinde zaten daha önce haram aylardan sayılan Zilhicce ayı ile Muharrem ayı da yer aldığından ötürü bu ismin baskın gelmesi sebebiyle kullanılan bir ifadedir.

Cumhurun kanaatine göre haram aylarda savaşmak haram değildir, mubahtır. Çünkü bu yasakla hükmü neshedilmiş yani yürürlükten kaldırılmıştır.

« وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ » **"İyi bilin ki siz, Allah'ı aciz bırakacak azabından kurtulacak değilsiniz."** Size süre tanınmış olsa, hemen başınıza bir azap göndermemiş olsa da O sizi bırakacak değildir, mutlaka size gereken azabı gönderecektir.

« وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ » **"Doğrusu Allah inkarda ısrar eden kafirleri** -dünyada öldürülmekle, ahirette de azaplandırmakla- **rezil ve perişan edecektir."**

٣- ﴿وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرٓيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ﴾

3. Bir de Allah ve Resulünden haccı ekber günü insanlara bir ilân ki Allah ve Resulü müşriklerden uzaktır. Derhal tevbe ederseniz, o hakkınızda hayırdır; yok eğer aldırmazsanız, biliniz ki siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz; ve Allah'ı ve peygamberi tanımayanlara acı verici bir azabı müjdele.

« وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ » **"Haccı Ekber/büyük hac gününde bu, Allah'tan ve Resulünden bütün insanlara yapılmış olan bir duyuru/bir genelgedir."**

Bu ayetin başında yer alan, « أَذَانٌ » kelimesinin merfu olmuş olması iki veche göre de tıpkı « بَرَاءَةٌ » kelimesi gibidir. İşte bu bağlamda olmak üzere cümle aynen misli üzerine matuf kılınmıştır. « أَذَانٌ » kelimesi, "**İyzan**" manasınadır. Bu da bildirmek, duyurmak ve ilan etmek demektir. Tıpkı **Eman** ve **Ata** kelimeleri gibi. Bunlardan ilki **İman** manasında **inanmak** demektir, ikincisi de **İta** manasında **vermek** demektir. İlk cümle ile ikincisi arasındaki farka gelince bu da şöyledir:

Çünkü ilk cümle beraetin yani ihtarın varlığının kesinliğini bildirmektedir.

İkinci cümle ise kesinleştiği şekliyle bildirim yapmanın ya da gerekli olduğunu, haber vermektedir. Bu manada her iki cümle de haber cümlesidir. Birincisinde beraet ya da (ültimatom) kendileriyle antlaşma yapılmış olan müşriklerle ilişkilendirilmiştir. İkincisinde ise duyuru halk ile ilişkilendirilmiştir. Çünkü ilkinde ültimatom kendileriyle antlaşma yapılmış olanlar ile bunlardan antlaşmalarını bozanları ilgilendirmektedir. Duyuru ise tüm insanları ilgilendir-mektedir. Yani ister kendileriyle antlaşma yapılanlar olsun, ister olmasın, ister antlaşmalarını bozanlar olsun, ister olmasın herkesi bağlamaktadır.

« يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ » **"Haccı Ekber günü"** bu günden kasıt ya Arefe gönüdür. Çünkü Arefe günü Arafat'ta vakfeye durmak haccın en büyük ve en önemli fiillerinden biridir. Ya da Nahr günü denilen Kurban Bayramı günüdür ki, bu günde hac ibadetiyle ilgili tüm görevler yapılır. Örneğin Tavaf ibadetinden tutun da, kurban kesilmesi, tıraş olunması, şeytan taşlama hep bu günde yapılır.

Hac ibadetinin, "Ekber-En büyük" vasfıyla nitelenmiş olması, **Umre** haccının **Küçük hac** diye isimlendirilmesinden ileri gelmektedir.

« أَنَّ اللّٰهَ بَرِيٓءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ » **"Allah da peygamberi de mü'minlerden kesinlikle uzaktır."**

Buradaki, « أَنَّ اللّٰهَ » kavli, « بِأَنَّ اللّٰهَ » demektir. Burada, « أَذَانٌ » kavlinin sılası (ilgi cümleciği) tahfif için hazf olunmuştur.

« وَرَسُولُهُ » kavli, « بَرِيٓءٌ » kelimesindeki tenvin üzerine yani bu çerçevede yapılan irap değerlendirmesi bakımından matuf bulunmaktadır. Ya da mübteda olarak merfudur, haberi de mahzuftur.

Yani, « وَرَسُولُهُ بَرِيٓءٌ » demektir. Aynı zamanda, « أَنَّ » edatının ismi üzerine atfedilmek suretiyle de mansub olarak okunmuştur. Komşuluk veya yakınlık sebebiyle mecrur olarak da okunmuştur. Ya da yemin/kasem üzere de mecrur olarak okunmuş olabilir. Örneğin, "**Le umrike**" gibi.

Anlatıldığına göre bir bedevi, adamın birisinin bu ayeti okuduğunu duyar ve bunun üzerine: "Mademki Allah, Resulünden beridir, uzaktır, bende ondan beriyim, uzağım" der. Bu ayeti okumakta olan kişi, yukarıdaki ifadeyi kullanan adamın yakasına tutup onu alır Hz. Ömer'e getirir. Bedevi onun okuyuşunu Hz. Ömer'e aktarınca, Hz. Ömer de ona Arapça'yı öğrenmesini emreder.

« فَإِنْ تُبْتُمْ » **"Eğer tevbe ederseniz,"** gadirlik yapıp arkadan vurmaya kalkışmazsanız «فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ » "**bu** -tevbe etmeniz-, **sizin için daha hayırlı olacaktır.**"

« وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ » **"Eğer aldırmazsanız,"** Tevbe etmekten kaçınırsanız ya da İslam'dan yüz çevirerek hakka dönmeyi kabul etmekten, bu anlamda tevbe etmekten geri durursanız, « فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى » "**iyi bilin ki siz, kesinlikle Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz.**" Allah'ın önüne hâşâ geçemeyeceksiniz, onun sizi yakalamasından ve cezalandırmasından da kurtulacak değilsiniz.

« وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ » **"Ey Peygamber! Küfürde ısrar edenleri şiddetli bir azabı müjdele!"** İnananlar için ebedi nimetlerin var olduğunun müjdesi yerine bu kafirlere acıklı bir azabın olduğu haberini müjdele!

٤ – ﴿إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ

يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

4. Ancak (antlaşma) yapmış olduğunuz müşriklerden sonradan size sözlerinde hiçbir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinizde hiçbir kimseye arka çıkmamış, bulunanlar müstesna! Bunlarla antlaşmalarını sonuna kadar tamamlayın. Şüphesiz ki Allah sakınanları sever.

« إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا » **"Ancak antlaşma yaptığınız, Müşriklerden olup da ant laşmalarını bozmayıp buna eksiksiz olarak uyan ve sizin aleyhinizde düşmanlarınızdan hiçbir kimseye arka çıkmayanlar."**

Bu ayetin, « إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ » kavli, bundan önce geçen ikinci ayetteki « فَسِيحُوا فِى الْاَرْضِ » kavlinden istisna edilmiş, dışta bırakılmıştır. Bu durumda mana şöyle olmaktadır:

"Allah'tan ve Resulünden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğu nuz müşriklere antlaşmalarını bozmaları sebebiyle bir ihtar-dır/ültimatomdur bu. Öyleyse onlara de ki: Yeryüzünde dilediğiniz gibi dört ay özgürce dolaşın, ancak bunlardan sözleşmelerine sadık olarak bağlı kalanlar dışta tutulmuştur. **Sonra da bu şartlara eksiksiz olarak uyan,** şartlardan herhangi birini çiğnemeyen ya da antlaşmaya uyup onu bozmamış olanlar,"

« لَمْ يَنْقُصُوكُمْ » kavli aynı zamanda, « لَمْ يَنْقُضُوكُمْ » olarak da okunmuştur. Yani antlaşmanızı bozmamış olanlar, demektir. Layık olanı da budur. Ancak daha yerinde olanı, en beliğ olanı budur. Çünkü bu, tam olanın, eksik olmayanın karşılığında kullanılmıştır.

« وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا » Sizin aleyhinize olarak hiçbir düşmanla anlaşmayan, arka çıkıp yardımcı olmayan demektir.

« فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ » **"İşte bunlarla olan antlaşma-**

larmızı sürelerinin bitimine kadar sürdürün." Bu imkanı onlara tam ve eksiksiz olarak kamil anlamda sürelerinin bitimine kadar tanıyın.

İstisna burada **istidrak** yani bir düzeltme, doğrultma anlamındadır. Sanki burada antlaşmalarını bozanlara yönelik gereken emir ve ültimatom verildikten sonra şöyle denilir gibidir: "Fakat antlaşmalarını bozmamış olanlara gelince, onlarla olan bu antlaşmayı süresinin bitimine kadar devam ettirin. Bunlara da ötekilerine uygulamakta olduğunuz ve olacağınız kararı uygulamayın, bunları onlarla aynı şekilde değerlendirmeyin. Antlaşmalarına uyanları da tıpkı uymayanlara göre değerlendirmeye kalkışmayın.

«إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ» **"Şüphesiz Allah antlaşmalarına bağlılık gösteren ve Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket edenleri sever."** Yani takvanın gereği, Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket etmenin gereği her iki gurubu aynı şekilde eşit olarak değerlendirmemektir. Öyleyse bu konuda Allah'ın emir ve yasaklarını çiğnemekten sakının.

❁ ❁ ❁

5. – 12. ÂYETLER

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ
وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍۚ
فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْؕ إِنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾ وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ
فَأَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُؕ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ
قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ
وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۚ فَمَا
اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْؕ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾
كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةًؕ
يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبٰى قُلُوبُهُمْۚ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَۚ ﴿٨﴾
اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِؕ إِنَّهُمْ سَٓاءَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلًّا وَلَا ذِمَّةًؕ
وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا
الزَّكٰوةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِؕ وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ
﴿١١﴾ وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ

فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾

Meâli

5. O haram olan aylar çıktı mı, artık diğer müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayın, hapsedin ve bütün geçit başlarını tutun. Eğer tevbe ederler ve namaz kılar, zekatı verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır çok merhametlidir.

6. Ve eğer müşriklerden biri aman ile yakınına gelmek isterse, ona aman ver; ta ki Allah'ın kelamını dinlesin. Sonra da onu güven içinde bulunacağı yere kadar gönder; çünkü bunlar gerçeği bilmez bir kavimdirler.

7. O müşriklerin Allah yanında, Resulü yanında bir sözü nasıl olabilir? Ancak Mescid-i Haram yanında (antlaşma) yaptıklarınız var ki bunlar size doğru durdukça, siz de onlara doğru bulunun. Allah hainlikten sakınanları elbette sever.

8. Evet, nasıl olabilir ki size galip gelseler, hakkınızda ne bir zimmet gözetirler ne de bir yemin? Ağızlarıyla sizi hoşnut etmeye çalışırlar, kalpleri ise karşı durur (iba eder); zaten ekserisi insanlıktan çıkmış fasıklardır.

9. Allah'ın ayetlerini az bir pahaya sattılar da Allah yolundan men ettiler. Gerçekten bunlar ne kötü şeyler yapmaktalar.

10. Bir mü'min hakkında ne bir yemin gözetirler, ne bir zimmet. Bunlar öyle saldırgandırlar.

11. Bundan böyle eğer tevbe ederler, namazı kılarlar, zekatı verirlerse dinde kardeşleriniz olurlar. Bilecek bir kavim için biz ayetlerimizi uzun uzun açıklarız.

12. Ve eğer verdikleri sözden sonra yeminlerini bozar ve dininize saldırıya kalkarlarsa, o küfür öncülerini hemen öldürün –çünkü onların yeminleri yoktur- umulur ki vazgeçerler.

Tefsiri

٥ - ﴿ فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

5. O haram olan aylar çıktı mı, artık diğer müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayın, hapsedin ve bütün geçit başlarını tutun. Eğer tevbe ederler ve namaz kılar, zekatı verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır çok merhametlidir.

« فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ » **"O haram olan aylar çıktı mı, artık diğer müşrikleri nerede bulursanız öldürün."**

Âyetin başında yer alan, « انْسَلَخَ » kavli, geçince, çıkınca, bitince, sona erince gibi manalara gelir. « الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ » kavli de, antlaşmalarını, ve yeminlerini bozmuş olanlar için özgürce seyahat etmenin, gezip dolaşmanın tanındığı ve savaşın yasaklandığı aylar demektir.

« فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ » kavli ise, "size karşı antlaşmalarını bozmuş olanları, sizin aleyhinizde olarak düşmanlarınıza arka çıkıp yardım edenleri derhal öldürün" demektir.

« حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ » Onları yakaladığınız her yerde, ister harem sınırları içerisinde olsun, ister harem sınırları dışında olsun, herhangi bir yasak sözkonusu olmaksızın yakalayın.

« وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ » **"Onları yakalayıp hapsedin ve bütün geçit başlarını tutun."**

« وَخُذُوهُمْ » Onları esir alın, tutuklayın. "el-Ahz": Esir almak de-

mektir. « وَاحْصُرُوهُمْ » Onları bağlayın, kendilerine fırsat tanımayın, ülke içerisinde faaliyet yapmalarına engel olun, hiçbir çalışmalarına göz yummayın.

« وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ » Onların gezip dolaşabilecekleri, gidip gelebilecekleri tüm yolları, geçitleri tutun, onlara göz açtırmayın. Kendilerini en donanımlı bir şekilde kontrol altında bulundurun ki, herhangi bir hareket imkanı bulamasınlar. Burada geçen, « كُلَّ » kelimesi zarf olarak mansubtur.

« فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ » **"Eğer tevbe eder, namaz kılar ve zekâtı verirlerse artık yollarını serbest bırakın."** Esir alınmalarından, yakalanıp kuşatma altında tutulmalarından sonra Müslüman olmaları durumunda artık onları salıverin, serbest bırakın veya onlardan elinizi çekin, artık onlara taarruzda bulunmayın, saldırmayın.

« إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ » **"Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir."** Küfürlerini örtmek ve İslam'a karşı vefasızlıklarını bağışlayan, gereği yerine getirilmezden önce onlardan öldürülmelerini önlemekle de merhamet edendir.

٦- ﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ﴾

6. Ve eğer müşriklerden biri aman ile yakınına gelmek isterse, ona aman ver; ta ki Allah'ın kelamını dinlesin. Sonra da onu güven içinde bulunacağı yere kadar gönder; çünkü bunlar gerçeği bilmez bir kavimdirler.

« وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ » **"Ve eğer müşriklerden biri aman ile yakınına gelmek isterse, ona aman ver."** Ayette geçen, « أَحَدٌ » kelimesi muzmar olan bir şart fiiliyle merfu kılınmıştır ki bunun var sayıldığını görünürdeki bir fiil tefsir ediyor.

Yani bu, « وَإِنْ اسْتَجَارَكَ أَحَدٌ اسْتَجَارَكَ » demektir. Buna göre mana şöyledir: "*Seninle kendileri arasında herhangi bir antlaşma bulunmayan müşriklerden birisi söz konusu dört ayın bitiminde sana gelir ve senden, davette bulunduğun tevhit inancı ve Kur'an hakkında bilgi edinmek üzere güvence istemeye gelse, sen de hemen ona bu güvenceyi ver.*"

« حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ » **"Ta ki bu sayede Allah'ın kelamını Kur'an-ı dinleyip anlayabilsin."** Onun üzerinde düşünebilsin, bu işin gerçek mahiyeti nedir ne değildir bunu öğrenebilsin.

« ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ » **"Sonra da onu, tam anlamıyla kendisini güvencede kabul edeceği bir yere kadar ulaştır."** Yani İslam'ı kabul etmemesi halinde onu, kendisini tümüyle güven içerisinde kabul edebileceği yurduna, evine ulaştır. İşte bu noktadan sonra istersen onu öldürebilirsin.

Bu durum aynı zamanda, himaye isteğinde bulunan bir kimsenin eziyet olunamayacağının da bir delilidir. Keza bu gibi bir kimsenin İslam diyarında ikameti söz konusu değildir. Ona kendi ülkesine dönüş hakkını da tanımamız gerekmektedir. Çünkü ayet bütün bu hususlarda bir delildir. « ذٰلِكَ » **"Sözkonusu bu himaye olayı,"**

Yani, « فَأَجِرْهُ » kavliyle emredilen bu koruma, güvence verme emri ya da işi, « بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ » **"Onların Allah'ın dinini gerçekten bilmeyen bir toplum olmaları sebebiyledir."** Yani onların cahil bir toplum olmaları ve İslam'ın ne olduğunu bilmemeleri, daveti yapılan dinin hakikatinin ne olduğunu kavramamaları sebebiyledir. Dolayısıyla bu gibi kimselere mutlak manada eman verilmeli ki İslam hakkında bilgi edinsinler, ne olduğunu dinleyip kavrasınlar veya hakkı gerçek manasıyla idrak edebilsinler.

٧- ﴿كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ

يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾

7. O müşriklerin Allah yanında, Resulü yanında bir sözü nasıl olabilir? Ancak Mescid-i Haram yanında (antlaşma) yaptıklarınız var ki bunlar size doğru durdukça, siz de onlara doğru bulunun. Allah hainlikten sakınanları elbette sever.

« كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ » **"O müşriklerin Allah yanında, Resulü yanında bir sözü nasıl olabilir?"** Ayetin başında yer alan, « كَيْفَ » kelimesi ret anlamında bir soru edatıdır. Yani, Bu kimselerin antlaşmalarına bağlı kalmaları, mümkün değildir. Öyleyse onlar hakkında böyle bir beklenti içinde olmayın. Çünkü onlar konuşmaya bile değmez. Onların öldürülüp öldürülmemeleri konusunda da fazla düşünmeye gerek yoktur onların ne lazım gelecekse onu yapın. Daha sonra bu konuya şu açıklama getirilmektedir:

« إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ » **"Ancak Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınız bunların dışında tutulmuşlardır."** Yani bunların içerisinden Kendileriyle Mescid-i Haram'ın yanında antlaşma yaptığınız ve antlaşmalarına sadakatle bağlı kalarak bozma cihetine gitmemiş olan Kinane ve Damre oğulları gibilerine gelince onların durumlarını gözetin. Onlarla savaşmaya kalkışmayın.

« فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ » **"Bunlar antlaşmalarına bağlı kaldıkları müddetçe siz de onların bu antlaşmalarına uyun."** Onlardan antlaşmalarını bozmak gibi bir tutum olmadıkça, antlaşma vefa gösterdikleri sürece, siz de aynen onlara karşı vefakar olun.

Ayette geçen, « مَا » harfi şart içindir. Yani; **"Bunlar size karşı antlaşmalarına bağlı kaldıkları müddetçe siz de onların bu antlaşmalarına uyun"** demektir.

« إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ » **"Çünkü Allah, (hainlikten sakınan) takva sahiplerini sever."** Yani bu durumda bulunanların haklarına riayet etmek, doğrusu Allah'ın emir ve yasaklarına göre hareket edenlerin işidir.

٨- ﴿كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ﴾

8. Evet, nasıl olabilir ki size galip gelseler, hakkınızda ne bir zimmet gözetirler ne de bir yemin? Ağızlarıyla sizi hoşnut etmeye çalışırlar, kalpleri ise karşı durur (iba eder); zaten ekserisi insanlıktan çıkmış fasıklardır.

« كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ » **"Nasıl bir antlaşmaları olsun ki!? Eğer sizi yenip ele geçirmiş olsalardı,"** Bu, müşriklerin söz ve antlaşmalarında durmayacaklarını, bunun oldukça uzak bir ihtimal olduğu hususunda bir tekrardır. Ancak burada fiili hazf olunmuştur. Çünkü ne denmek istendiği zaten anlaşılmaktadır. Yani; *"**Onların nasıl bir antlaşmaları olabilir ki? Onlar antlaşmalarına bağlı bir toplum mu ki? Oysa onlar** geçmişte iman ettik demelerine ve kesin söz vermelerine rağmen **size üstün gelir ve sizi yenecek olurlarsa**"* demektir.

« لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا » **"Onlar sizin için herhangi bir yemini ya da bir yakınlığı,"** bir andı ve akrabalığı, « وَلَا ذِمَّةً » **"bir antlaşmayı asla gözetmezlerdi."** Bir antlaşmayı önemsemezlerdi.

« يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ » **"Onlar ağızlarıyla sizi hoşnut etmeye çalışırlar."** İman edeceğiz vaatleriyle, antlaşmalarına sadakat göstereceklerine ilişkin sözde ifadeleriyle size yalakalık ederler.

Buradaki « يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ » kavli bu kimselerin iç hallerini yansıtan ve dışları ile içlerinin aynı olmadığını gösteren bir mübteda/giriş cümlesidir. Bunların antlaşmalarına uymaktan uzak bir toplum olduklarını tespit eden bir cümledir.

« وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ » **"Oysa onların kalpleri antlaşmalara bağlı kalmaya** -ve iman etmeye- **engel oluyor. Çünkü onların çoğu insanlıktan çıkmış kimselerdir."** Antlaşmalarını bozan veya küfürde inat ederek ısrar edip direnen kimseler olup, kendilerini yalandan menedecek mertlik ve insanlıkları da yoktur, antlaşmalarını bozmaya

mani olabilecek bir ahlaki karaktere de sahip değillerdir. Çünkü kimi kâfirler vardır ki onlar antlaşmalarına karşı vefakarlık gösterirler.

٩– ﴿اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

9. Allah'ın ayetlerini az bir pahaya sattılar da Allah yolundan men ettiler. Gerçekten bunlar ne kötü şeyler yapmaktalar.

« اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا » **"Onlar Allah'ın ayetlerini az bir değere karşılık sattılar"** değiştirdiler. Çok basit bir dünyalık karşılığında... Bu ise heva ve heveslerinin peşinden koşturmak, şehevi arzularını tatmin etmekten başka bir şey değildir.

«فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ» **"Halkı İslam'a girmekten menettiler."** Kendileri onu kabul etmedikleri gibi, başkalarını da kabul etmekten menettiler.

« اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » **"Gerçekten onların yaptıkları bu şeyler ne kötüdür!"** Yaptıkları iş ve giriştikleri hareket ne kadar iğrenç bir iş ve harekettir.

١٠– ﴿لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ﴾

10. Bir mü'min hakkında ne bir yemin gözetirler, ne bir zimmet. Bunlar öyle saldırgandırlar.

«لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً» **"Onlar hiçbir müminin yemin veya yakınlığını tanımazlar."** Ayetin başında bulunan « لَا » burada tekrar mahiyetindedir. Çünkü bundan önceki ayette özel olarak, «فِيكُمْ» yani, "sizin için, sizin hakkınızda" kavli yer aldığı halde özel bir durum arz ederken bu ikinci ayette daha genel bir ifadeye yer verilmiştir. Çünkü burada, « فِي مُؤْمِنٍ » "Hiçbir müminin" ifadesine yer verilmiştir.

« وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ » **"İşte onlar hadlerini aşan kimselerdir."** Yani onlar zulmetmede, ezmede, işkence ve baskı yöntemlerini kullanmakta asla bir sakınca görmez, bu alanda her bakımdan hadlerini aşmış kimselerdir.

١١- ﴿فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾

11. Bundan böyle eğer tevbe ederler, namazı kılarlar, zekatı verirlerse dinde kardeşleriniz olurlar. Bilecek bir kavim için biz ayetlerimizi uzun uzun açıklarız.

« فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدِّينِ » **"Eğer** -küfürden- **tevbe ederler, namazı kılar ve zekatı verirlerse artık bundan böyle onlar da** -nesepte değil- **dinde sizin kardeşlerinizdirler."**

Burada, « فَاِخْوَانُكُمْ » kavlinde mübteda mahzuf bulunmaktadır. Bu, « فَهُمْ اِخْوَانُكُمْ » demektir.

« وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ » **"Bilen bir topluma biz, ayetleri böyle açıklarız."** Onları anlayan ve onlar üzerinde düşünenlere işte bu şekilde açıklarız. Bu bir itiraz (parantez) cümlesidir. Sanki şöyle denilir gibidir: "Gerçekten bu ayetlerin detayları üzerinde düşünenler var ya, işte bunlar, antlaşmalı müşriklere ilişkin hükümlerin ve bunları korumanın, bunlara uymanın açıklaması üzerinde düşünülmesini teşvikte bulunan bilgin kimselerdir.

١٢- ﴿وَاِنْ نَكَثُوا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِى دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا اَئِمَّةَ الْكُفْرِ اِنَّهُمْ لَا اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ﴾

12. Ve eğer verdikleri sözden sonra yeminlerini bozar ve dininize saldırıya kalkarlarsa, o küfür öncülerini hemen öldürün -çünkü onların yeminleri yoktur- umulur ki vazgeçerler.

« وَاِنْ نَكَثُوا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِى دِينِكُمْ » **"Eğer sizin**

le yaptıkları antlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar ve dininize herhangi bir şekilde saldırır ya da dil uzatırlarsa," Yani yemin etmek suretiyle kesin bir şekilde antlaşma yaptıktan sonra bozarlarsa ve dininizi de ayıplayıp dillerine ve yazıların hedef edinirlerse,

« فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ » **"Böylesi küfür önderlerini hemen öldürün!"** Onlarla savaşın!

Çünkü, « فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ » kavli, « فَقَاتِلُوهُمْ » demektir. Ayette geçen, « أَئِمَّةَ الْكُفْرِ » kavli burada, « هُمْ » zamiri yerine konulmuştur. Çünkü bu kimseler şirkin önderleridirler. Ya da bunlar Hz. Peygamber (sav)'i Mekke'den çıkarmaya karar vermiş olan Kureyş toplumun önderleridirler.

Kimi İslam âlimleri şöyle demektedirler: "Bir zimmi yani gayri Müslim bir vatandaş açık olarak İslam dinine sataşırsa bu kimsenin öldürülmesi caizdir. Çünkü kendisi hakkında geçerli olan antlaşma, İslam dinine saldırmama esasına dayalıdır. Buna rağmen bu kimse dinimize herhangi bir şekilde saldırıda bulunurlarsa, dil uzatırlarsa o kimse veya antlaşmalarını bozmuş demektir. Böylece zimmetten yani dokunulmazlık çıkmış olur.

Kıraat imamlarından Kufe okulu imamları ve İbn Amir, « أَئِمَّةَ » kelimesini ayette görüldüğü gibi iki hemze ile, "**E imme**" olarak okumuşlardır. Bunlar dışındaki kıraat imamları ise bu kelimeyi bir tek hemze ile medsiz olarak ve sonrasında da esre harekeli bir "Y" harfi olduğu halde, « أَيِمَّةَ » şeklinde okumuşlardır. Bu kelimenin aslı ise, « أَئْمِمَة » olup tıpkı "**Ef'ile** ve **A'mide**" gibi. Kelime, **İmam** kelimesinin çoğuludur. **İmad** ve **A' mide** kelimeleri gibi. Birinci **mim** harfinin harekesi, sakin olan **hemzeye** verildi ve birinci **mim** harfi, ikinci **mim** harfine **idğam** olundu. Her **iki hemzeyi** de okuyan kıraat imamları, bu durumda kelimenin aslına dayanarak **hemzeleri** ortaya çıkarıyorlar. İkinci **hemzeyi "Y"** harfi olarak okuyanlar ise, bu harfin harekesinin **kesre** olması sebebiyledir.

« إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ » **"Çünkü onların yeminleri yoktur."** Burada

ayetin başında geçen, « وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ » kavliyle bu kimselerin yeminlerinin varlığı kabul edilmektedir. Çünkü yüce Allah, onların ortaya koydukları, yeminlerini muradetmektedir. Sonra da, « إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ» diyerek bu kavliyle de gerçekte onların ye-minlerinin ne ifade ettiğini açıklamış oldu.

İşte bu hüküm Hanefilerin lehinde bir delildir. Çünkü bize göre kâfirlerin ettikleri yemin yemin olarak sayılmaz. Ancak İmam Şafii merhuma göre bunun manası, "O kâfirler yeminlerine bağlılık göstermezler, vefalı olmazlar" demektir. Çünkü İmam Şafii'ye göre kâfirlerin yeminleri de yemindir. Zira ayette, "Yeminlerini bozarlarsa" ifadesiyle onların da yeminlerinin var olduğu belirtmiş olmaktadır.

Kıraat imamlarından İbn Amir, « لَا أَيْمَانَ » kavlini, « لَا إِيمَانَ » olarak okumuştur. Yani onların İslam'ı yoktur, demektir.

« لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ » **"Umulur ki (bu tutum ve davranışlarından) vazgeçerler."**

Bu cümle, « فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ » kavline müteallik bulunmaktadır. Bu ikisi arasında yer alan cümle ise mutarıza cümlesidir. Yani mana şöyledir:

"Sizin bu kimselere karşı savaşma amacınız, onlarda görülen küfür ve benzeri kötülüklerden vazgeçirilmeleri esasına yönelik olsun."

Doğrusu bu ifade, yüce Allah'ın kötülük işleyenlere karşı ne kadar fırsat tanındığının bir göstergesidir.

13. - 18. ÂYETLER

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ
بَدَؤُكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ أَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ
عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ ۗ
وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ
أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا
مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا
تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ
شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ۚ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي
النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ
فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾

Meâli

13. Ey müminler! Yeminlerini bozarak dininize saldıran, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kalkışan ve her seferinde size karşı ilk defa savaş başlatarak saldırıya geçen bir topluma karşı savaşmayacak mısınız? Yoksa onlardan mı korkuyorsunuz? Eğer gerçekten mü'minseniz, asıl korkup çekinmeniz gereken Allah'tır.

14. Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onlara azab etsin, onları rezil etsin, yardımıyla sizi üzerlerine galip kılsın ve mü'min bir kavmin yüreklerine su serpsin.

15. (Onlarla savaşın ki) kalplerindeki gayzı (kini) gidersin. Hem Allah dilediğine tevbe de nasip eder! Allah bilendir, hikmet sahibidir.

16. Yoksa siz zannettiniz mi ki halinize bırakılıvereceksiniz de Allah içinizden cihad edenleri ve Allah'tan, Resulünden ve mü'minlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeyenleri hiç de bilip görmeyecek? Halbuki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

17. Müşrikler vicdanlarına karşı kendi küfürlerine kendileri şahit olup dururlarken, Allah'ın mescidlerini imar etmeleri kabul edilemez. Onların hayır namına bütün yaptıkları heder olmuştur ve onlar ateş içinde ebedî kalacaklardır.

18. Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namaza devam eden, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte bunların doğru yola ermiş olmaları umulur.

Tefsiri

Daha sonra yüce Allah müminleri savaşa teşvik ederek şöyle buyuruyor:

١٣- ﴿اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ اَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

13. Ey müminler! Yeminlerini bozarak dininize saldıran, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kalkışan ve her seferinde size karşı ilk defa savaş başlatarak saldırıya geçen bir topluma karşı savaşmayacak mısınız? Yoksa onlardan mı korkuyorsunuz? Eğer gerçekten mü'minseniz, asıl korkup çekinmeniz gereken Allah'tır.

« اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ » **"Ey Müminler!** -Sizinle olan antlaşmalarında yemin ettikleri

halde- **Yeminlerini bozarak dininize saldıran, peygamber'i yurdundan** -Mekke'den- **çıkarmaya kalkışan ve her seferinde size karşı ilk defa savaş başlatarak saldırıya geçen bir topluma karşı savaşmayacak mısınız?"** Çünkü savaşı ilk başlatanlar elbette daha zalimdirler. O halde durum bu iken sizin onlarla savaşmanıza mani hal nedir? Yüce Allah, savaşı terketmeleri ya da yavaştan almaları nedeniyle müminleri kınamakta ve kendilerini savaşmaya teşvik etmektedir. Daha sonra da niçin savaşmaları gerektiği konusundaki gerekçeleri Müslümanlara saymaktadır. Bunları da şöylece açıklıyor:

a- Bu müşrikler antlaşma, ve yeminlerini bozmuşlardır,

b- Allah Resulünü Mekke'den çıkarmaya karar vermiş ve bunu için girişimlerde bulunmuşlardır.

c- Ortada savaşmayı gerektiren herhangi bir durum yok iken bu savaşı ilk başlatan taraf olmuşlardır.

« أَتَخْشَوْنَهُمْ » **"Yoksa onlardan mı korkuyorsunuz?"** Kafir ve müşriklerden çekinmeleri sebebiyle bu, kendileri için bir kınamadır.

« فَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ » **"Eğer gerçekten Allah Allah'ın vadettikleriyle uyarılarına inanıyorsanız, asıl korkup çekinmeniz gereken Allah'tır."** Öyleyse Allah'tan korkuyorsanız, hemen O'nun düşmanlarıyla savaşın. Çünkü korkulması gereken Allah'tır.

Yani kamil manada var olan bir imanın gereği, mümin kimsenin Rabbinden başkasından korkmamasını ona sağlar. O'ndan başkalarına asla değer vermez ve onları hiç önemsemez.

Yüce Allah bu ayetle savaşı bırakanları kınadıktan sonra, şimdi ele alacağımız ayette mü'minleri savaşa teşvik ederek şöyle buyuruyor:

١٤- ﴿ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ﴾

14. Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onlara azab etsin, onları rezil etsin, yardımıyla sizi üzerlerine galip kılsın ve mü'min bir kavmin yüreklerine su serpsin.

« قَاتِلُوهُمْ » **"Düşmanlarınızla savaşın"** Yüce Allah devamında da Müslümanlara zafer ve yardım vadediyor ki gönülleri buna yatışsın, böylece sebatları sağlanmış olsun, bununla ilgili olarak doğru ve sağlıklı niyet ve amaç sahibi olsunlar. Allah bu konuda buyuruyor ki:

« يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ » **"Allah, onları sizin ellerinizle cezalandırsın, elinize esir düşür-mekle rezil kılsın, onlara karşı zafere erdirmekle üstün konuma getirsin"** Sizi onlara galip kılsın.

« وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ » **"Ve inanmış bir toplumun kalbini yatıştırsın."** Bu toplum da Resulullah (sav)'ın antlaşmalıları ve bir bakıma sırdaşları olan Huzaa kabilesidir.

١٥- ﴿وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

15. (Onlarla savaşın ki) kalplerindeki gayzı (kini) gidersin. Hem Allah dilediğine tevbe de nasip eder! Allah bilendir, hikmet sahibidir.

« وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ » **"Ve gönüllerindeki kini yok etsin."** Çünkü Huzaa kabilesi müşriklerden çok çekmişlerdi. Yüce Allah tüm bu vadettiklerini yerine getirdi. Bunlar da Allah Resulü'nün peygamberliğinin sıhhatine, hak olduğuna delilidirler.

« وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ » **"Allah dilediklerinin tevbelerini kabul eder."** Bu ifade bir cümle başlangıcıdır. Aynı zamanda bu ayet bazı Mekke kâfirlerinin tevbe ederek küfürlerinden döndüklerini de haber vermektedir. Yine aynı şekilde bu ayet Mekke müşriklerinden bazı kimselerin de Müslüman olduklarını belirtmektedir. Örneğin Ebu Süfyan, Ebu Cehil'in oğlu İkrime, Amr oğlu Süheyl gibileri.

Bu ayet aynı zamanda Mutezile aleyhinde onlara bir cevaptır. Çünkü Mutezile mezhebi mensupları, Allah dilerse bütün kafirlerin de tevbelerini kabul buyurur, ancak kafirler kendi istekleriyle tevbe yolunu seçmiyorlar, görüşünü savunuyorlar.

« وَاللّٰهُ عَلِيمٌ » **"Allah herşeyi en iyi bilendir,"** Allah önceden olmuş olanları bildiği gibi ileride olabilecek şeyleri de bilir.

« حَكِيمٌ » **"fiillerinde** -bu gibi kullarının tevbelerini kabul etmedede **hüküm ve hikmet sahibidir."**

١٦- ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

16. Yoksa siz zannettiniz mi ki halinize bırakılıvereceksiniz de Allah içinizden cihad edenleri ve Allah'tan, Resulünden ve mü'minlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeyenleri hiç de bilip görmeyecek? Halbuki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

« أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ » **"Yoksa siz ey müminler! Allah içinizden cihad edenleri meydana çıkarmadan salıverileceğinizi mi sandınız?"** Ayetin başında yer alan, « أَمْ » edatı, munkatiadır. Başındaki hemze ise zanları sebebiyle bu gibilerini uyarmadır, yermedir. Yani bunun manası şöyledir: "Sizin üzerinde bulunduğunuz gerçek, asıl inancınızın ne olduğu açık -seçik ortaya konuncaya dek, sizden kim samimi, kim değil anlaşılana kadar bırakılacağınızı mı sandınız. Söz konusu samimi ve ihlas sahibi olanlar Allah rızasını gözeterek Allah yolunda cihad edenlerdir.

« وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً » " **"Allah, Resulü ve müminlerden başkalarını kendilerine sırdaş edinmeyenleri ....."** Allah Resulü (sav) ile müminlere karşı olanlarla olmayanlar belirinceye, kimlerin sırdaş edinildiğini kimlerin edinilmediğini ortaya çıkarıncaya kadar. « لَمَّا » edatının manası her an beklenilen, her an olabilecek olan demektir. Dolayısıyla bu, şu gerçeği ifade etmektedir: "Bu gibilerin durumları her an ortaya çıkabilir, bu beklenilmektedir. Böylece kimler Allah'ın dinine iman etmede daha samimi ve ihlas

sahibidir, kimler değildir, bu iki kesimin durumu açıklığa çıksın için ki, bu da zaten her an ortaya çıkacak durumdadır, bu beklenmektedir."

« وَلَمْ يَتَّخِذُوا » kavli, « جَاهَدُوا » kavline matuftur. Bu da sıla/ilgi ya da yan cümlecik içerisinde yer almaktadır. Sanki şöyle denilir gibidir: "Sizin içinizden gerçekten cihad edenlerle ihlas sahibi olanlar, Allah'tan başkasını sırdaş edinmeyen bilininceye, ortaya çıkıncaya kadar..." Burada sanki bilmiyormuş gibi bir ifade yer almakta ve, "Allah bilinceye kadar" denmektedir ki bu, malumu yani aslında Allah tarafından bilinen bir gerçeğin Müslümanlarca da bilinmesi gerçeğini dile getiriyor. Örneğin; "Benim için denilerini Allah benden bilmedi" kavli gibi ki, bununla şöyle denilmek isteniyor: "Bende böyle bir şey var olmadı." Bu itibarla mana şöyledir: "Siz hiç cihad yapmaksızın ve müşriklerle olan bağları koparmaksızın bırakılacağınızı mı sandınız?"

« وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ » **"Allah bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır."** İster iyilik olsun, ister kötülük olsun her ne işlemişseniz Allah buna göre size muamelede bulunacaktır, ya mükafat veya cezalandırma...

١٧ - ﴿ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ اُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ وَفِى النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴾

17. Müşrikler vicdanlarına karşı kendi küfürlerine kendileri şahit olup dururlarken, Allah'ın mescidlerini imar etmeleri kabul edilemez. Onların hayır namına bütün yaptıkları heder olmuştur ve onlar ateş içinde ebedî kalacaklardır.

« مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ» **"Allah'a ortak/şirk koşanlar, kendilerinin bu durumlarına tanıklık edip durdukları halde Allah'ın mescitlerini onarmaları doğru değildir."**

« مَا كَانَ » doğru değildir, uygun olmaz, yakışık almaz gibi manalarına gelir. « مَسَاجِدَ » kelimesi, Mekke ve Basra kıraat imamlarınca

« مَسْجِدَ اللهِ » şeklinde okunmuştur. Bundan maksat da Mescid-i Haram'dır. Ancak bu, Kur'an'da kıraat cem'i olarak zikredildi. Çünkü Mescid-i Haram bütün mescitlerin kıblesi ve imamıdır. Bu itibarla onu imar eden, adeta tüm mescitleri imar etmiş gibidir. Çünkü bu Mescidin her bir parçası ve her bir noktası bir mescittir. Ya da bu ifade ile yeryüzündeki tüm mescitler murat olunmuştur. Cins manasında değerlendirilmiştir. Çünkü Mescid-i Haram cinsinden kabul edilen veya o manada değerlendirilen diğer mescitleri bile imar etmeleri uygun değilken, bütün mescitlerim anası olan Asıl Mescidin yani Mescid-i Haram'ın imarının da bunlarca yapılması uygun değildir. Çünkü Mescid-i Haram tüm mescitlerin temelidir. Bu açıdan bu yasaklama daha bir etkin ifade ile dile getirilmiştir. Zira burada kinaye yolu ile bir anlatım izlenmiştir. Örneğin: **"Filan kimse Allah'ın kitaplarını okumaz"** denince, bununla **"o kimsenin aslında Kur'an-ı hiç okumadığı"** manası daha açık ve net bir şekilde ortaya konulmuş olmaktadır.

Zaten, « شَاهِدِينَ عَلَٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ » kavli de bunu açıklamaktadır. Yani bu kimseler bizzat kendileri açıkça putlara taptıklarını itiraf ettikleri halde böyle bir imar onlar için söz konusu değildir.

Ayrıca, « شَاهِدِينَ عَلَٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ » kavli, « يَعْمُرُوا » kelimesindeki **vav** harfinden haldir. Mana ise şöyledir: "Bunlar için, birbirine zıt iki işi bir arada götürmeleri, doğru değildir. Bunlardan biri Allah'a ibadet olunan mabetleri imar etmek, diğeri de Allah'ı ve O'na ibadet ve kulluğu inkardır.

« اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْۚ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ » **"İşte bu kimselerin tüm yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar ebedi olarak cehennem ateşinde kalacaklardır."** Daimi olarak kalıcıdırlar.

١٨ – ﴿اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللهَ فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾

18. Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namaza devam eden, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte bunların doğru yola ermiş olma-

ları umulur.

« إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ » **"Allah'ın mescitlerinin** -imar edecek- **olanlar, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman edenler,"** Yani onarılması gereken yerlerini onaracak, süpürüp temizleyecek, ışıklandıracak, mescitleri yapılış amaçlarına uygun olarak kullanacak olanlar.... Çünkü mescitlerin yapılış gayesi dünya çıkarlarının konuşulacağı yerler değildir. Buraları Allah'a kulluk edilsin ve zikredilsin için yapılmıştır. Burada zikirden kasıt ilim öğrenimi demektir.

Ayette, **"Allah'a ve ahiret gününe iman edenler"** denilmiş, Allah Resulüne iman ifadesine yer verilmemesi başka bir şeyin akla getirilmesine işi vardırmasın. Çünkü nerede Allah'a imandan söz edilirse, mutlak manada o ifadenin içerisinde Allah Resulü (sav)'ne de iman var kabul edilir. Çünkü Ezan ve Kamette, şahadet kelimesinde ve daha başka yerlerde Allah'a iman ve şahadetin yanı başında mutla Resulüne de iman ve şahadet beraberce zikredilmiştir. Ya da bu hüküm;

« وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ » **"Namazlarını kılanlar, zekatı verenler"**

« وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ » **"Ve asla Allah'tan başkasından korkmayanlardır."** Bu cümle zamanda ihlaslı olma konusunda da bir uyardır. Esasen **Allah'tan korkmaktan** kasıt, dini konularda dikkatli davranmak, herhangi bir kimseden gelebilecek korku ve endişe nedeniyle onların rızasını Allah'ın rızasından üstün tutmamaktır. Mümin olan kimse aslın da sakınılması gereken şeylerden kimi zaman sakınmak suretiyle dikkatli davranır. Ancak zamanda kendisine hakim olamayarak korkabilir.

Bir başka yoruma göre de, onlar putlardan korkuyorlardı ve onlar dan umut ediyorlardı. İşte burada onlardan korkulmaması istenmiştir.

« فَعَسٰٓى اُو۬لٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدٖينَ » **"İşte gerçekten doğru yola ermiş olanlardan olmaları beklenilenler bu kimselerdir."** Burada müşriklerin hidayete erme yerlerinden oldukça uzakta bulundukları noktasına dikkat çekiliyor. Onların amellerinden yararlanmalarının ve böyle bir beklenti içinde olmalarının kesinlikle olmayacağını belirtiyor.

Çünkü ayette geçen, « فَعَسَى » kelimesi, ummak, beklenti içinde olmak anlamındadır. Mana şöyledir: "Ancak bu özelliktekilerin mescitleri imar etmeleri doğrudur. Ancak bu kimseler bu yaptıkları şeylerden ötürü Allah katında bir beklentiye sahip olabilirler. Bunların dışında kalan kafir ve müşrikler değil."

❁ ❁ ❁

19. – 24. ÂYETLER

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ط لَا يَسْتَوُنَ عِنْدَ اللّٰهِ ط وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ لا أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ ط وَأُولٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ لا ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ط إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا اٰبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ط وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ إِنْ كَانَ اٰبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِأَمْرِهِ ط وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ع ﴿٢٤﴾

Meâli

19. Ya siz hacılara su vermeyi ve mescid-i Haram'ı onarmayı, Allaha ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad etmekte bulunan gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah zalimler topluluğunu hidayet vermez.

20. İman edip, hicret etmiş ve mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmekte bulunmuş olan kimseler, Allah katında rütbe bakımından daha büyüktür ve bunlar işte o asıl kurtuluşa erenlerdir.

21. Onların rabbi kendilerini katından bir rahmet, bir hoşnutluk ve içlerinde tükenmez nimetler olan cennetler ile müjdeler.

22. Onlar ebedi kalmak üzere oradadırlar. Çünkü en büyük mükafat Allah katındadır.

23. Ey iman edenler! Babalarınız ve kardeşleriniz eğer imana karşı küfrü tercih ediyorlarsa onları dost etmeyiniz, sizden her kim onları veli tanıyacak olursa, işte onlar nefislerine zulmedenlerdir.

24. (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, oğullarınız, kardeşleriniz, kadınlarınız, hısımınız, kabileniz, elinize geçirdiğiniz mallar, zarara uğramasından korktuğunuz bir ticaret, hoşunuza giden meskenler; size Allah ve Resulünden ve O'nun yolunda cihaddan daha sevgili ise artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin. Allah öyle fasıklar topluluğunu, hidayete erdirmez."

Tefsiri

١٩- أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۜ لَا يَسْتَوُنَ عِنْدَ اللّٰهِ ۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

19. Ya siz hacılara su vermeyi ve mescid-i Haram'ı onarmayı, Allaha ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad etmekte bulunan gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah

zalimler topluluğunu hidayet vermez.

« أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ » **"Ya siz hacılara su vermeyi ve mescid-i Haram'ı onarmayı, Allaha ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad etmekte bulunan gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah zalimler topluluğunu hidayet vermez."**

Ayette geçen « سِقَايَة » ve « عِمَارَة » kelimeleri tıpkı "**Sıyanet** ve **Vikayet**" kelimeleri gibi iki mastardır. Biri, "**Seka**" kökünden, diğeri de, "**Amure**" kökünden türemedir. Burada mutlaka mahzuf bir muzaf bulunmaktadır. Bunun takdiri ise:

« أَجَعَلْتُمْ أَهْلَ سِقَايَةِ الْحَاجِّ وَعِمَارَةِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ »

şeklindedir. Bir başka yoruma göre de bu, fail manasında bir mastardır. Çünkü İbn Zübeyr'in kıraati bunu doğrulamaktadır. O bunu şöyle okumuştur: "**Sükate'l-Hâcci ve Amerete'l-Mescid-i'l-Harami**"

Burada asıl üzerinde durulması gereken mana, müşriklerin müminlere benzetilmesinin inkâr edilmesi ve müşriklerin boşa giden amallerinin müminlerin müspet amellerine benzetilmemesi, bunların aynı şekilde eşit olarak kabul edilip değerlendirilmemesi gerektiği huzurudur. Yüce Allah küfrün zulüm olduğunu belirttikten sonra, müminin imanı ve ameliyle müşrik kafirlerin amellerinin eşit olarak değerlendirilmesini de zulüm olarak belirtmiştir. Çünkü müşrikler medih ve iftiharı konulmaması gereken yerlerde kullandılar.

Bu ayet Hz. Peygamber (sav)'in amcası Abbas esir alındığı zaman onun ileri sürdüğü bir iddia üzerine nazil olmuştur. Hz. Ali (r.a) amcasını, Allah Resulü (sav) ile savaşmak ve akraba ile olan bağlarını kesip koparmakla suçlayarak kınamaya başladığında, amcası Abbas da buna cevap olarak şöyle demişti: "Sen hep bizim kötü yanlarımızı çıkarıp ileri sürüyor, bizim iyiliklerimizi ise hiçe sayıyorsun?" Bunun Hz. Ali, "Sizin iyilikleriniz mi varmış ki?" diye konuşunca Abbas da: "Biz Mescid-i Haram'ı imar eder, hacılara su dağıtır ve esirleri de esaretten kurta-

nız" cevabını vermişti. İşte bu ayet bununla ilgili olarak nazil olmuştu.

Bir başka yoruma göre de, Abbas hacılara su dağıtma işiyle övünürken, Şeybe de Kabe'yi İmar ile övünüyordu. Bunlara karşı Hz. Ali de İslam ve Cihad ile övünmüştü. İşte bu ayet Hz. Ali'yi doğrulamak üzere nazil olmuştu. Yüce Allah bu ayetle Hz. Ali'yi doğrulamaktaydı.

٢٠- ﴿الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۙ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ﴾

"Hicret eden ve Allah yolunda malları ve canlarıyla cihad edenler Allah katında -hacılara su dağıtan ve Mescidi imar edenlerden derece ve mertebe bakımından- **en yüksek mertebededirler. Ve işte onlar gerçekten kurtuluşa erenlerin ta kendileridirler."** Yoksa siz ey müşrikler! Müminler bırakılıp da kurtuluş size ait kılınmış değildir.

٢١- ﴿يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ﴾

21. Onların rabbi kendilerini katından bir rahmet, bir hoşnutluk ve içlerinde tükenmez nimetler olan cennetler ile müjdeler.

« يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ»
"Onların rabbi kendilerini katından bir rahmet, bir hoşnutluk ve içlerinde tükenmez nimetler olan cennetler ile müjdeler."

Kıraat imamlarından Hamza, « يُبَشِّرُهُمْ » kelimesini, « يَبْشُرُهُمْ » olarak okumuştur.

Yine bu ayette müjde olarak sunulan şeylerin nekre olarak zikredilmesi, bu şeylerin onu anlatmaya çalışanların anlatımlarının ötesinde, tanıtmaya çalışanların da tanıtımının ötesinde olduklarını belirtmek içindir. « لَهُمْ فِيهَا » yani "onlar için cennetler içinde" demektir.

« مُقِيمٌ » ise, daimi ve sürekli manasınadır.

٢٢- ﴿ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴾

22. Onlar ebedi kalmak üzere oradadırlar. Çünkü en büyük mükafat Allah katındadır.

« خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ » **"Onlar ebedi kalmak üzere oradadırlar. Çünkü en büyük mükafat Allah katındadır."**

Yüce Allah Peygamberi Hz. Muhammed (sav) efendimize hicret emrini verince, Müslümanlardan kimi oğluna, kardeşine ve yakınlarına: "Bize hicret etmemiz olundu" dedikler zaman, kimisi derhal buna hazırlığa başladı ve bu hoşuna gitti. Kimisinin de hanımı veya çocuğu peşine takılarak: "Bizi böyle hiç bir şeysiz ve perişan halde kime bırakıp gideceksin, bizi kaybetmek mi istiyorsun?" demeleri üzerine onlarda çoluk ve çocuklarıyla beraber kalma yolunu seçtiler de Allah için hicreti terkettiler. (Şimdi okuyacağımız) âyet bununla ilgili olarak nazil oldu.

٢٣- ﴿ يَٓا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوٓا اٰبَٓاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَٓاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾

23. Ey iman edenler! Babalarınız ve kardeşleriniz eğer imana karşı küfrü tercih ediyorlarsa onları dost etmeyiniz, sizden her kim onları veli tanıyacak olursa, işte onlar nefislerine zulmedenlerdir.

« يَٓا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوٓا اٰبَٓاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَٓاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ » **"Ey iman edenler! Babalarınız ve kardeşleriniz eğer imana karşı küfrü tercih ediyorlarsa onları dost etmeyiniz, sizden her kim onları veli tanıyacak olursa, işte onlar nefislerine zulmedenlerdir."**

٢٤- ﴿ قُلْ إِنْ كَانَ اٰبَٓاؤُكُمْ وَأَبْنَٓاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَٓا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللّٰهُ لَا

يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾

24. (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kar deşleriniz, oğullarınız, kardeşleriniz, kadınlarınız, hısımınız, kabileniz, elinize geçirdiğiniz mallar, zarara uğramasından korktuğunuz bir ticaret, hoşunuza giden meskenler; size Allah ve Resulünden ve O'nun yolunda cihaddan daha sevgili ise artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin. Allah öyle fasıklar topluluğunu, hidayete erdirmez."

« قُلْ إِنْ كَانَ اٰبَاۤؤُكُمْ وَاَبْنَاۤؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ » **"(Ey Muhammed!) De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, oğullarınız, kardeşleriniz, kadınlarınız, hısımınız, kabileniz,"**

Kıraat imamlarından Ebubekir, «وَعَشِيرَتُكُمْ» kavlini, «وَعَشِيرَتُكُمْ» olarak okumuştur. « وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا » **"zorluklarla kazandığınız mallar,"** binbir sıkıntıyla kazandığınız mallar,

« وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَاۤ » **"Kötüye gitmesinden kaygı duyduğunuz ticaret,"** değerlendirmek istediğinizde değerinden az bir edere gideceğinden endişe duyduğunuz alış-veriş,- **hoşunuza giden evleriniz"**

« أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِىَ اللّٰهُ بِأَمْرِهِ » **"Size Allah ve Resulünden ve O'nun yolunda cihad etmekten daha sevimli ise, o halde Allah azabını gönderinceye kadar bekleyin."** Bu ya hemen gönderilecek bir azaptır veya ileride gönderilecek olan bir azaptır. Ya da Mekke'nin fethidir.

« وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ » **"Çünkü Allah fâsıklar güruhunu hidâete erdirmez."** Bu ayet şu gerçeği seslendirmektedir. İnsanlar dini inanç bakımından bir umursamazlık, gevşeklik ve rehavet içindedirler. Yakiyn ve kesin anlamda dine bağlılıkları sarsıntı içerisindedir Hepsinde ayrı bir huzursuzluk bulunmaktadır. Çünkü insanların içinden

en takva sahibi, dini bakımdan en hassas kimse diye bilinenler bile babaları, çocukları, malları ve arzu ve istekleri gündeme geldiğinde bunları dinlerine, akidelerine tercih ediyorlar. Kısaca bunlar içinde dinlerine bu anlatılanlara tercih edenini göremezsin.

❁ ❁ ❁

25. – 29. ÂYETLER

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فٖي مَوَاطِنَ كَثٖيرَةٍۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍۙ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرٖينَۚ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكٖينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنٖينَ وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذٖينَ كَفَرُواۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرٖينَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٢٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنٖيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَٓاءَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدٖينُونَ دٖينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ۟ ﴿٢٩﴾

Meâli

25. İnkara mecal yoktur ki Allah size birçok yerde yardım etti. Huneyn günü de... O lâhzada (sırada) ki çokluğunuz sizi güvendirmişti de bir faydası olmamıştı, yeryüzü o genişliğiyle başınıza dar gelmişti. Sonra da bozularak arkanıza dönmüştünüz.

26. Sonra Allah, Resulünün üzerine ve mü'minlerin üzerine sekinetini indirdi ve görmediğiniz ordular indirdi de kendisini tanımayanları (küfredenleri) azaba uğrattı ve bu, işte kâfirlerin cezasıdır.

27. Sonra Allah bunun arkasından dilediğine tevbe nasib eder ve Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.

28. Ey iman edenler! Müşrikler bir pislikten ibarettirler. Artık bu yıllarından sonra Mescid-i Harama yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah sizi lütfundan zenginleştirecektir. Şüphe yok ki Allah, herşeyi hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir.

29. O kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde ne Allah'a ne ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulü'nün haram ettiğini haram tanımayan ve hak dinini din edinmeyen kimselerle küçülmüş oldukları halde elden cizye verecekleri hale kadar savaşın."

Tefsiri

٢٥- ﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ﴾

25. İnkara mecal yoktur ki Allah size birçok yerde yardım etti. Huneyn günü de... O lâhzada (sırada) ki çokluğunuz sizi güvendirmişti de bir faydası olmamıştı, yeryüzü o genişliğiyle başınıza dar gelmişti. Sonra da bozularak arkanıza dönmüştünüz.

« لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ » **"Andolsun ki Allah birçok yerde size yardım etti."** Örneğin Bedir savaşı gibi, iki Yahudi kabilesi olan Kurayza ve Nadiyr oğulları ile çıkan olaylar gibi. Hudeybiye, Hayber savaşları ve Mekke'nin fethi olayı gibi.

Bir yoruma göre burada söz konusu olan, « مَوَاطِنَ » kelimesinden

kasıt, Yüce Allah'ın Resulü ile mümin kullarına yardım ettiği yerler demektir. Bu yerler seksen kadar yerdir. **Mevatınu'harb** denilen savaş alanları ise; savaş için ordunun konuşlandığı yerler ve alanlar demektir.

« وَيَوْمَ حُنَيْنٍ » **"Nitekim Huneyn gününde de öyle olmuştu."** Yani Huneyn gününde bir hatırlayın, demektir. Huneyn, Mekke ile Taif arasında ve Taif'e üç mil uzaklıkta bir vadidir. İşte burada Müslümanlar ile Hevazin ve Sakif kabileleri arasında bir savaş cereyan etmişti. Müslümanların asker sayısı oniki bin kişi idi. Düşmanın asker sayısı dört bin kişi idi. Bu esnada İslam ordusu içinden biri şöyle konuştu: "Artık bugün azlığımız söz konusu olmaz biz yenilgiye uğratılacak değiliz. Çünkü biz sayıca üstünüz. Siz ise azınlıktasınız." İşte adamın bu konuşması Allah Resulünün hoşuna gitmemiş ve bunu yadırgamıştı.

« إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ » **"Hani sayıca üstünlüğünüz sizin başınızı döndürmüştü."** Burada geçen, « إِذْ » edatı, « يَوْمَ » kelimesinden bedeldir.

Müslümanlar sayılarının çokluğu ile böbürlenmeye başladılar. Bu, başlarını döndürmüştü de bir an asıl yardım edenin Allah olduğunu, ordunun sayısal üstünlüğü olmadığını akıllarından çıkarmışlardı. Bunun üzerine de hezimete uğradılar. Hatta dağılan askeri gurubun bir kısmı ta Mekke'ye kadar gidebilmişlerdi. Resulullah (sav) tek başına kalmıştı, o bulunduğu noktada kalıp oradan ayrılmamıştı. Yanında da sadece amcası Abbas bulunuyor ve o da Resulullah'ın bineğinin gemini tutuyordu, amcası oğlu Ebu Süfyan İbn Haris de üzengiyi tutmuştu. Bu esnada Allah Resulü (sav), sesi oldukça gür olduğundan amcası Abbas'a: "Şu insanlara seslen!" diye buyurdu. O da: "Ağacın altında Resulullah ile Bey'atta bulunanlar! Dönün ve bir araya toplanın!" diye onlara doğru seslendi. Onlar da hemen kendisine: "Buyur, buyur, derhal toplanıyoruz" diyerek geri dönüp bir araya geldiler. Melekler, üzerlerinde beyaz giysiler içinde alacalı atlara binmiş olarak indiler. Bu arada Allah Resulü (sav) yerden bir miktar toprak alıp, bunu düşmanın üzerine doğru sa-vurdu ve ardından da şöyle buyurdu:

"Ka'be'in Rabbi Allah'a yemin olsun ki hepsi bozguna uğra-

dılar." Hezimete uğradılar." [13]

O gün Allah Resulü (sav) şöyle dua ediyordu: "**Allah'ım! Sana hamd olsun Şikayetimi sana yapıyor, derdimi sana açıyorum., Çünkü yardım edecek olan Sensin Sen!**" Nitekim bu duayı Hz. Musa da denizin yarıldığı günde yapmıştı.

« فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ » **"Yine de bu, sizin bozguna uğramanıza engel olamamıştı. Bütün genişliğine rağmen yeryüzü size dar gelmişti."** Burada geçen, « بِمَا » daki « مَا » edatı mastar manasındadır. Başında yer alan, "B" harfi de « مَعَ » manasınadır. Yani bu, « مَعَ حُبِّهَا » demek olup "Genişliğiyle beraber, geniş olmakla birlikte" manasınadır. Esasen bu, "Yeryüzü her haliyle geniş iken, bir problem yok iken" demektir. Burada car ve mecrur hal olarak gelmişlerdir. Örneğin, "Onun huzuruna sefer giysileriyle girdim" cümlesi gibi ki bu, "Üzerimde yolculuk emareleri olduğu halde huzuruna girdim, öylece içeri daldım" demektir. İşte burada da benzer bir mana vardır. Buna göre ayetin bu kısmının manası şöyle olmaktadır: "Düşmanlarınızdan kaçabilecek bir delik bulamadınız, sanki dünya başınıza dar geldi."

« ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ » **" Sonra da mü'min gurupla baş başa bırakıp hezimete uğrayarak savaş alanından geri dönüp çekilmiştiniz."** Sonra da hezimete uğramıştınız.

٢٦- ﴿ ثُمَّ أَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴾

26. Sonra Allah, Resulünün üzerine ve mü'minlerin üzerine sekinetini indirdi ve görmediğiniz ordular indirdi de kendisini tanımayanları (küfredenleri) azaba uğrattı ve bu, işte kâfirlerin cezasıdır.

« ثُمَّ أَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ »

---

[13] Müslim, 1775/77

«تَرَوْهَا» **"Sonra Allah, katından Resulüne ve müminlerin gö-nüllerine cesaret veren güvenini** -onları sakinleştiren rahmetini ve emniyetini- **indirip, onların yeniden savaş alanına dönmelerini ve kalplerinin sebatını sağlamıştı. Sizin moralinizi düzeltmek için görmediğiniz ordular indirmiş"** bu meleklerin sayıları sekiz bin, beş bin ve onbeş bin olarak farklı şekilde yorumlanmıştır.

« وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا » **"Ve kafirleri de bozguna uğratarak azab etmişti."** Kimini öldürerek, kimini de esir edinerek, kadın ve çocuklarını da esir alarak cezalandırmıştı.

« وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرِينَ » **"İşte bu, Allah ve Resulünü inkar edenlerin cezasıdır."**

٢٧- ﴿ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

27. Sonra Allah bunun arkasından dilediğine tevbe nasib eder ve Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.

« ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ»
"Sonra Allah bunun arkasından dilediğine tevbe nasib eder ve Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir."

٢٨- ﴿يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ اِنْ شَٓاءَ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

28. Ey iman edenler! Müşrikler bir pislikten ibarettirler. Artık bu yıllarından sonra Mescid-i Harama yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah sizi lütfundan zenginleştirecektir. Şüphe yok ki Allah, herşeyi hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir.

« يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ » **"Ey iman edenler! Müşrikler bir pislikten ibarettir."** Yani müşrikler pislik taşıyan, neca-

set bulunduran varlıklardır, iğrençtirler. Ayette geçen, « نَجَسٌ » kelimesi mastardır. Örneğin, « نَجِسَ نَجَسٌ » ve « قَزِرَ قَزَرًا » gibi. Çünkü bu adamlar şirk inancına sahiptirler. Allah'tan başkasına da ilahlık tanımaktadırlar. Bu da bir bakıma necis ve murdarlık durumundadır. Zira müşrikler yıkanması gereken yerde yıkanmazlar. Pis, murdar ve iğrenç olan şeylerden çekinip sakınmazlar. Kısaca pislik onların doğal halidir. Farklı bir yoruma göre de bunlar adeta bizzat pisliğin kendisidir. Bununla onların durumlarının ne kadar kötü olduğunu sergilemek için bu aşırı ifade ile tanımlanmışlardır.

« فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا » **"Artık bu yıldan sonra onlar herhangi bir maksatla Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar."** Yani cahiliye döneminde yaptıkları gibi haccetmesinler, Umre yapmasınlar. Sözkonusu olan yıl ise, hicretin dokuzuncu yılıdır. Bu yıl, hac emiri olarak Hz. Ebubekir Hac Emiri atanmıştı. Burada **yaklaşmama** yasağından amaç, yani bundan böyle haccetmesinler, umre yapmasınlar. Bu görüş bizim yani Hanefi mezhebinin görüşüdür. Bizim mezhebimize göre bu kimseler Mescid-i Haram'a girmekten men edilmezler.

Ancak İmam Şafii merhuma göre sadece ve özellikle bu kimseler Mescid-i Haram'a girmekten menedilirler, fakat diğer mescitlere girmelerine engel olunmaz. Fakat İmam Malik'e göre ise, müşrikler hem Mescid-i Haram'a girmekten ve hem dünyadaki diğer mescitlere girmekten menedilirler.

Bir diğer yoruma göre, müşriklerin ya da kâfirlerin Mescid-i Haram'a yaklaşmalarının engellenmesi, Müslümanların bunların, burada mekan tutmamaları için yasaklamaları, ikamet etmemeleri gerçeğine dayanmaktadır. Müslümanlar, müşriklere bu manada bir fırsat tanımamak durumundadırlar.

« وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً » **"Eğer fakirlikten korkuyorsanız,"** Yani müşrikleri haccetmekten yasaklamakla fakirleşeceğinizden, onların oraya gelmekle size sağlayacakları menfaatlerin kesileceğinden, yok olacağından korkup endişe ediyorsanız,

« فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ » **"Şunu iyi bilin ki Allah, sizin için zenginlik dilerse kendi lütfu ve ihsanıyla sizi zengin kılacaktır."** Ganimetlerle, yağmur ve bol ürünlerle veya hac ziyareti için gelecek olan Müslüman hacılarla size bol imkânlar verecektir.

Ayette yer alan « إِنْ شَاءَ » yani "dilerse" kavli, yapılan ve yapılacak şeylerde işleri Allah'a havale etmeyi öğretmeye yönelik bir öğretim metodudur. Ki sonuçta her şeyin Allah'ın dilemesine bağlı olduğu gerçeği kullar tarafından bilinsin ve başkalarından bir umut ve beklenti içinde olmasınlar.

« إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ » **"Şüphesiz Allah, hüküm ve hikmet sahibidir."** Bu itibarla Allah sizin durumlarınızı çok iyi bilmektedir ve vermiş olduğu hükümlerde, muradettiği şeylerde de hikmet sahibidir.

Şimdi tefsirini okuyacağımız ayet kendilerine kitap gönderilmiş olan Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında nazil olmuştur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

٢٩- ﴿ قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴾

29. O kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde ne Allah'a ne ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulü'nün haram ettiğini haram tanımayan ve hak dinini din edinmeyen kimselerle küçülmüş oldukları halde elden cizye verecekleri hale kadar savaşın."

« قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ » **" Ey iman edenler! ..... Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen,... savaşın;"** bilindiği gibi Yahudiler iki ilah inancına, Hıristiyanlar ise üç ilah inancına sahiptirler. Ahirete olan inançları ise inanılması gerekenin tam aksinedir. Çünkü bunlar cennette yeme ve içmenim sözkonusu olmadığını savunuyorlar, iddiaları böyledir.

« وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ » **"Allah ve Resulü'nün yasaklayıp haram kıldığını haram saymayan"** Yahudi ve Hıristiyanlar Allah'ın kitabı Kur'an'da ve Resulü'nün de Sünnetinde haram kılınan şeyleri haram kabul etmemektedirler. Bir başka yoruma göre de bunlar Tevrat ve İncil'de haram kılınan şeylerin haramlığını saymıyorlar, haram olarak tanımıyorlar.

« وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ » **"Ve Hak din olan İslam'ı din olarak kabul etmeyen kimselerle savaşın;"** İslâm dininin itikat esaslarını kabul etmeyip hak din olduğunu ret edenler, nitekim bir kimse herhangi bir dini inanç ve itikat olarak kabul ettiği zaman, böyleleri için, « فُلَانٌ يَدِينُ بِكَذَا» "Filan kimse şöyle bir inanca sahip bulunuyor" denir.

« مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ » **"Kendilerine kitap verilenlerden"** İşte bu ifade veya cümle kendisinden önce geçen ifadelerin kimler hakkında olduğunu açıklamaktadır. Kısaca bu, biraz önce geçen, « الَّذِينَ » kavlini açıklamaktadır.

Mecusilere gelince bunlar da hüküm bakımından kendilerinden cizye alınma hükmü açısından aynen kitap ehline uygulanan hükme tabidirler. Nitekim Türkler, Hintliler ve bunlar dışında kalan diğer milletlerin de imansızları bu hükme tabidirler. Sadece Arap kavminden olup müşrik olanlar bu hükmün dışındadırlar. Bunların dışta tutulma nedenleri de Hz. Peygamber (sav)'den gelen bir uygulamaya dayanmaktadır. ***Zühri'nin belirttiğine göre, Resulullah (sav) Müşrik Araplar dışında kalan diğer putperest toplumlarla cizye vermeleri kaydıyla barış antlaşması yapmışlardır.***[14]

« حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ » **"Ta ki bu yoldan kendilerine boyun eğdirilip kendi elleriyle İslam devletine cizye ödemeye ve aşağılanmaya mecbur kalsınlar da bir daha bellerini doğrultamasınlar."** Yani cizye denen vergiyi ve yenilgiyi kabul edene

---

[14] İbn Hacer şöyle diyor: Bunu Abdurrezzak Tefsirinde tahricetmiştir. Bak. *Haşiyetu'l-Keşşaf*, 2/263

dek. Böylelerinden alınan bu vergiye **cizye** denmesinin sebebi, bu durumda olanların vermek ve ödemek zorunda kaldıkları bir mali görev olması bakımındandır. Yahut da bunun zillet içerisinde yaşama fırsatı ve mühleti tanınan bu kimselerin küfürleri sebebiyle ödemek zorunda oldukları bir vergidir.

« عَنْ يَدٍ » Yani hemen elden vermek suretiyle, hiç bekletmeden, herhangi bir geciktirme ve ödememe taktiğine başvurma-dan, demektir. Çünkü bundan kaçınan, vermek istemeyen, itaatkar olup ödemesini yapanların aksine ödememezlik eden, engel çıkaran kimse dolayısıyla bu yöndeki yükümlülüğünü hemen yerine getirmemiş kabul edilir.

Bu bakımdan, bir kimse boyum eğip de kendisinden istenenleri yerine getirince, bunun gibileri için, "derhal ödemesini yaptı, hemen elden ödedi" gibisinden sözler söylenir. Bunu yapmayanlar için de, "İtaat etmekten, boyun eğmekten elini çekti" ifadesi söylenir. Ya da, o cizyeyi hiç geciktirmeksizin derhal elden teslim edene dek, herhangi birinin eliyle göndermemek şartıyla ve yalnızca verenin elinden alacak olanın eline teslim edilmek kaydıyla hemen aynı anda gerçekleştirilmelidir.

« هُمْ صَاغِرُونَ » Yani aşağılanmış, zelil bir duruma getirilmiş, belleri bükülmüş bir hale gelene dek. Onlardan alınacak olan cizye işte bu maksatla alınır. Örneğin bu kimseler vermek zorunda oldukları cizyelerini bizzat kendi elleriyle teslim edecekleri yere veya kimseye ulaşmak için yürüyerek getirip teslim edeceklerdir. Teslimi yaparken kendisi ayakta, teslim alan ise oturmuş halde olacak, uygulama bu şekilde yapılacaktır. Kendisinden cizye alınırken bu kimsenin yakasına yapışılmalı ve kendisi sarsarak, aşağılayarak ve ite kaka ondan hakaretlerle cizyesi alınmalıdır. Kendisine; "**ey Zimmi! Cizyeni öde**" aşağılanmalıdır. Ödemiş olsa bile, buna rağmen ödeyen zimmi itilip kakılarak dışarı atılmalıdır.

Ancak bunların Müslüman olmaları halinde kendilerinden cizye düşer. Artık sorumlulukları kalkar.

❁ ❁ ❁

30. – 35. ÂYETLER

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارٰى الْمَسٖيحُ ابْنُ اللّٰهِ ۜ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ ۚ يُضَاهِؤُ۫نَ قَوْلَ الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ ۜ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾ اِتَّخَذُٓوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسٖيحَ ابْنَ مَرْيَمَ ۚ وَمَٓا اُمِرُٓوا اِلَّا لِيَعْبُدُٓوا اِلٰهًا وَاحِدًا ۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۜ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ يُرٖيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُ۫ا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَاْبَى اللّٰهُ اِلَّٓا اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذٖٓي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدٖينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّٖينِ كُلِّهٖۙ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِنَّ كَثٖيرًا مِنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَاْكُلُونَ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ ۜ وَالَّذٖينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلٖيمٍۙ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فٖي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۜ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

Meâli

30. Yahudiler, Uzeyir Allah'ın oğludur, dediler. Hıristiyanlar da, Mesih İsa Allah'ın oğludur, dediler. Bu, onların ağızlarında geveledikleri bir sözden ibarettir. Onlar söyledikleri bu sözlerle daha önce geçen putperest kafirlerin söyledikleri (küfür) sözlerine benzetiyorlar. Allah kendilerini kahretsin! Nasıl da haktan batıla döndürülüyorlar.

31. Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih İsa'yı rabler edindiler. Oysa onlara bir tek ilaha kulluk etmeleri emrolundu. Ondan başka ilah yoktur. O, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir, beridir.

32. Onlar Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Fakat Allah, nurunu tamamlayacak, dinini mutlak olarak üstün kılacaktır. Hatta kafirler/inkarcı güçler bunu istemeseler bile.

33. O Allah ki, Resulünü sağlam delillere dayalı olan hidayetle ve hak din ile gönderdi. Müşrikler hoşlanmayıp engel olsalar bile onu, İslam dinini bütün dinlere üstün kılmakla görevli kıldı.

34. Ey iman edenler! Doğrusu Yahudi ve Hıristiyan din bilginlerinden bir çoğu insanlara ait malları haksız yollardan alıp yerler, insanların Allah yoluna (İslam dinine) girmelerine mani olurlar. Altın ve gümüşü biriktirip de kasalarına doldurarak Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte onlara acıklı bir azabın hazırlandığının müjdesini ver!

35. İşte kasalarına doldurdukları bu altın ve gümüşlerin cehennem ateşinde kızdırılarak bunlarla alınlarının, yanlarının ve sırtlarının dağlanacağı gün kendilerine: *"İşte bu, kendi adınıza biriktirdiğiniz mallarınızdır. O halde kendiniz için toplayıp biriktirdiğiniz şeylerin azabını/cezasını tadın!"* denilir.

Tefsiri

٣٠- ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارٰى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ﴾

30. Yahudiler, Uzeyir Allah'ın oğludur, dediler. Hıristiyanlar da, Mesih İsa Allah'ın oğludur, dediler. Bu, onların ağızlarında geveledikleri bir sözden ibarettir. Onlar söyledikleri bu sözlerle daha önce geçen putperest kafirlerin söyledikleri (küfür) sözlerine benzetiyorlar. Allah kendilerini kahretsin! Nasıl da haktan batıla döndürülüyorlar.

« وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ »

"Yahudiler -tamamı veya bir kısmı-, **Uzeyir Allah'ın oğludur, dediler. Hıristiyanlar da, Mesih İsa Allah'ın oğludur, dediler."**

Burada, « عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ » mübteda ve haberdir.

Nitekim, « الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ » kavli de böyledir.

Uzeyir « عُزَيْرٌ » ismi yabancı Arapça olmayan bir başka dilden bir isimdir ve özel isimdir. Bu iki özelliği itibariyle bu gayrı munsarif olan bir kelimedir. Ancak kıraat imamlarından Asım ile Ali Kisai bunu Arapça bir isim olarak kabul ettiklerinden tenvinli olarak okumuşlardır.

« ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ » **"Bu, onların ağızlarında geveledikleri bir sözden ibarettir."** Bu, herhangi bir delil tarafından desteklenmeyen, herhangi bir beyana dayanmayan desteksiz bir sözden başka bir şey değildir. Bunlar sadece ağızlarında geveleyip durdukları boş sözlerdir, herhangi bir anlam taşımayan manasız şeylerdir. Tıpkı anlamsız olan boş lafızlar gibi.

« يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ » **"Onlar söyledikleri bu sözlerle daha önce geçen kafirlerin söyledikleri küfür sözlerine benzetiyorlar."** Bu cümlede kesin olarak bir muzafın hazfi vardır. Bunun takdiri de şöyledir: "Bu berikilerin söyledikleri öncekilerin söyledikleriyle benzeşiyor." Daha sonra muzaf hazfedilmiş ve bunu yerine muzafun ileyhin zamiri geçirilmiştir. Böylece merfu hale dönmüştür. Yani bunun manası şöyledir:

"Resulullah (s.a.v.) döneminde bulunan Yahudi ve Hıristiyanların

söyledikleri sözler aynen kendilerinden önce geçen eski adamlarının söyledikleriyle benzeştiriliyor." Yani onlardaki bu küfür ve inkarcılık yeni bir durum değildir, bu, onların eski atalarında da var olan bir durumdur.

Yahut buradaki zamir Hıristiyanlara aittir. Yani bunların, "**Mesih İsa Allah'ın oğludur**" sözleri, Yahudilerin, "**Uzeyir Allah'ın oğludur**" sözlerine benzemektedir. Çünkü Yahudiler, Hıristiyanlardan öncedirler.

Bu ayette geçen, « يُضَاهِؤُنَ » kavlini, Asım aynen burada görüldüğü gibi okumuştur. Mudahat kelimesi müşabehet yani benzeme manasınadır. Çoğu kıraat imamları bu kelimede hemze harfini terk ederek, « يُضَاهُونَ » olarak okumaktadırlar. Bu türev olarak Arapların, « امْرَأَةٌ ضَهْيَا» kavlinden alınmadır. Yani hayız görmemesi nedeniyle erkeklere benzedi, demektir. Nitekim Zeccac da bu görüşü ileri sürmüştür.

« قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ » "**Allah kendilerini kahretsin!**" Yani bun-lar gerçekten kendilerine bu şekilde lanet olunmasını haketmişlerdir.

« أَنّٰى يُؤْفَكُونَ » "**Nasıl da haktan batıla döndürülüyorlar.**" Bütün delillerin ortaya konmasından sonra nasıl da haktan dönüp batıla doğru uzaklaşıp gidiyorlar.

٣١- ﴿اِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلٰهًا وَاحِدًا لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

31. Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih İsa'yı rabler edindiler. Oysa onlara bir tek ilaha kulluk etmeleri emrolundu. Ondan başka ilah yoktur. O, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir, beridir.

« اِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ»
"**Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu**

Mesih İsa'yı rabler edindiler."

Ayette geçen « أَحْبَارَ » kelimesi Yahudi din bilginleri, hahamlar demektir. « وَرُهْبَانَ » kelimesi de, kendisini ibadete adayan, manastıra kapatan Hıristiyan abitler ve din adamları demektir. Bilindiği gibi, ister Yahudiler, ister Hıristiyanlar olsunlar, her iki din erbabı da helali haram ve haramı da helal kılma noktasında kendi din adamlarının söylediklerine ve sunduklarına itaat ediyorlardı. Tıpkı emir ve yasakları konusunda tapınılan ilahlar gibi bunlar da kendi bilginlerinin çarpıtma ve saptırmalarına itaat ediyorlardı.

« وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ » kavli, "أَحْبَارَهُمْ" kavli üzerine matuftur. Yani İsa'yı Rab/ilah edindiler. Çünkü Hıristiyanlar, Hz. İsa'yı Allah'ın oğlu olarak kabul etmektedirler.

« وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا » **"Oysa onlara bir tek ilaha kulluk etmeleri emrolundu."**

Ayetin bu kısmının sonunda vakfetmek yani durmak caizidir. Çünkü bundan sonra gelen cümle başlı başına bağımsız bir cümle olarak değerlendirilmeye uygun olabildiği gibi, bu cümlenin aynı zamanda, « وَاحِدًا » kelimesinin sıfatı olması da caizdir.

« لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ » **"Ondan başka ilah yoktur. O, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir, beridir."** Allah kendisine şirk koşulmaktan ve ortaklıktan uzaktır, Ona hiçbir eksiklik izafe edilemez.

٣٢- ﴿يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللهُ اِلاَّ اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾

32. Onlar Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Fakat Allah, nurunu tamamlayacak, dinini mutlak olarak üstün kılacaktır. Kafirler/inkarcı güçler bunu istemeseler bile.

« يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَاْبَى اللّٰهُ اِلَّٓا اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ » **"Onlar Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Fakat Allah, nurunu tamamlayacak, dinini mutlak olarak üstün kılacaktır. Kafirler/inkarcı güçler bunu istemeseler bile."**

Yüce Allah, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini geçersiz kılmak isteyenlerin onu yalanlamadaki tutum ve davranışlarını, tüm ufukları aydınlatan ve ışık saçıp her tarafa yayılan büyük bir nuru üflemek suretiyle söndürmek isteyenlerin tutum ve davranışlarına benzeterek örneklendiriyor. Allah da bu nuru daha çok artırmak ve aydınlatmada en uzak ve en uç noktalara kadar ulaştırmak diliyor ki, onların üflemelerini yok etsin.

Yine ayette geçen, « وَيَاْبَى اللّٰهُ » kavli, « لَا يُرِيدُ اللّٰهُ » "Allah murad etmez" yerine kullanılan bir ifadedir. Bu bakımdan bu, « يُرِيدُونَ » kavline karşılık olarak gelmiştir.

Yoksa « كَرِهْتُ اَوْ اَبْغَضْتُ اِلَّا زَيْدًا » denmez.

٣٣- ﴿ هُوَ الَّذ۪ٓي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَد۪ينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّ۪ينِ كُلِّه۪ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴾

33. O Allah ki, Resulünü sağlam delillere dayalı olan hidayetle ve hak din ile gönderdi. Müşrikler hoşlanmayıp engel olsalar bile onu, İslam dinini bütün dinlere üstün kılmakla görevli kıldı.

« هُوَ الَّذ۪ٓي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَد۪ينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّ۪ينِ كُلِّه۪ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ » **"O Allah ki, Resulünü** -Hz. Muhammed (s.a.v.)'i- **sağlam delillere dayalı olarak hidayetle** -Kur'an ile- **ve hak din olan İslam ile gönderdi. Müşrikler hoşlanmayıp engel olsalar bile Resulünü, İslam dinini bütün dinlere üstün kılmakla görevli kıldı."** İslam dışındaki bütün inanç sahiplerinin inançlarına üstün kılmak ya da Hak olan İslam dinin öteki dinlerin ve inançların tamamına üstün kılıp ege-

men hale getirmek için.

٣٤- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾

34. Ey iman edenler! Doğrusu Yahudi ve Hıristiyan din bilginlerinden bir çoğu insanlara ait malları haksız yollardan alıp yerler, insanların Allah yoluna (İslam dinine) girmelerine mani olurlar. Altın ve gümüşü biriktirip de kasalarına doldurarak Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte onlara acıklı bir azabın hazırlandığının müjdesini ver!

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ » **"Ey iman edenler! Doğrusu Yahudi ve Hıristiyan din bilginlerinden bir çoğu insanlara ait malları haksız yollardan alıp yerler. İnsanların** -basit ve sıradan kimselerin, aşağılık takımının- **İslam dinine girmelerine mani olurlar."** Ayette yer alan, « أَكْل » yani yeme işi, « أَخْذ » yani almak manasında olup istiare olarak "Ekl" kelimesi alınmıştır. « بِالْبَاطِلِ » demek yani haksız yollardan yemenin manası, rüşvet yoluyla hükümleri değiştirmek ve bu şekilde haksız mal edinmek demektir.

« وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ » **"Altın ve gümüşü biriktirip de kasalarına doldurarak harcamayanlar var ya,"** Ayetin bu kısmıyla ayette söz konusu edilen çoğu hahamlar ve rahiplere işaret olunması da caizdir. Çünkü görüldüğü gibi ayet onların iki özelliğine işaret etmektedir. Bu da bu kimselerin hükümleri değiştirmeye karşılık olarak halktan rüşvet almaları ve mal depolamalarıdır. Aynı zamanda, biriktirdikleri bu mallarını Allah yolunda harcamaktan kaçınmaları ve cimrilik etmeleridir.

Evet, mana böyle anlaşılabileceği veya yorumlanabileceği gibi aynı zamanda Müslüman oldukları halde mal biriktirip onu Allah yolunda

harcamayanlar da anlaşılabilir, böyle de yorumlamak caizdir. Böylece işin vahameti ve günahın büyüklüğü, rüşvet alan Müslümanların onlarla yani kafir ve müşriklerle, kitap ehliyle beraber anılmış olması, böyle bir davranışın vebal bakımından büyüklüğüne işaret içindir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'den şöyle rivayet olunmuştur: ***"Zekatı ödenmiş olan mal, gizlide olsa bile o kenz/kasalara doldurmak demek değildir. Ancak zekat vermeye ulaşıp da zekatı verilmeyen mal, gün yüzünde de olsa o kenzdir, depolamadır, kasalara doldurmadır, biriktirmedir."***[15]

Abdurrahman İbn Avf ve Talha gibi sahabeden birçokları -Allah onlardan razı olsun- mal edinirlerdi ve sonra da o elde ettikleri malları Allah yolunda harcarlardı. Hiçbir kimse, mal biriktirip kasalara doldurmaktan kaçınanları mal ediniyorlar diye ayıplamamıştır. Çünkü bu gibi şeyden kaçınmak ve sakınmak en faziletli olanı tercih etmektir. Dolayısıyla mal edinmek veya mal sahibi olmak kötü bir şey değildir, bundan dolayı o kimse ayıplanamaz.

« وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ » kavlinde yer alan zamir, manaya racidir. Çünkü bunların her ikisi de yani altın ve gümüşün her ikisi de dirhem ve dinar anlamında paradırlar. İşte bu tıpkı:

« وَاِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا »[16] kavli gibidir. Yahut bu zamirle kasdolunan *"Kenzler/hazinelerdir"* veya mallardır yahut da bunun manasıdır. Yani onlar, o malları, biriktirdiklerini ve altını harcamazlar" demektir. Nitekim bu, aşağıdaki şiirin manası gibidir:

فمن يك أمسى بالمدينة رحله فانّى وقيّا ربها لغري

Burada altı çizili olan beyitte geçen, "وقيّار" kavli, « وَقَيَّرٌ كَذَلِكَ » demektir.

Özellikle diğer mallar arasında altın ile gümüşün söz konusu edilme nedeni, bu ikisinin ticari ya da ekonomik ilişkilerde asıl ve temel tedavül

---

[15] Taberani, el-Evsat kitabında rivayet etmiştir. Nitekim, Mecmauzzevaid adlı eserde de böyledir. 3/64

[16] 49, Hucurat, 9

aracı olmalarındandır. Eşyanın değerlendirilmesinde bu ikisi ölçü kabul edilir. Bu iki maddenin biriktirilip kasalara doldurulmasının burada zikredilmesi, diğer malların da bu manada biriktirilmelerinin delilidirler.

« فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ » **"İşte onlara acıklı bir azabın hazırlandığının müjdesini ver!"**

٣٥- ﴿ يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فٖى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴾

35. İşte kasalarına doldurdukları bu altın ve gümüşlerin cehennem ateşinde kızdırılarak bunlarla alınlarının, yanlarının ve sırtlarının dağlanacağı gün kendilerine: *"İşte bu, kendi adınıza biriktirdiğiniz mallarınızdır. O halde kendiniz için toplayıp biriktirdiğiniz şeylerin azabını/cezasını tadın!"* denilir.

- « يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فٖى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ » **"İşte kasalarına doldurdukları bu altın ve gümüşlerin cehennem ateşinde kızdırılarak bunlarla alınlarının, yanlarının ve sırtlarının dağlanacağı gün kendilerine:"**

Burada ayetin başında yer alan, « يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فٖى نَارِ جَهَنَّمَ » kavlinin manası, cehennem ateşinin bunlar üzerinde yakılıp tutuşturulacağıdır. « يُحْمٰى » burada, « تُوقَدُ » manasında tutuşturulur, yakılır, demektir. Fakat kelimenin müzekker olarak gelmesi ise, bunun car ile mecrura isnad olunmasındandır. Bunun aslı da,

« يَوْمَ يُحْمٰى النَّارُ عَلَيْهَا » dır. Cümlede, « النَّارُ » kelimesi hazf olununca, bunun üzerine « يُحْمٰى » denilmiş oldu. Çünkü durum, «النَّارُ» kelimesinden, «عَلَيْهَا» kavline isnad olundu.

Örneğin; *"Kıssa/Olay Emire yükseltildi/iletildi"* Yani, **"Rufiati'l-kıssatu ile'l-Emiri"** gibi. Şayet "Kıssa" kelimesi zikrolunmazsa bu takdirde, **"Rufia ilel Emiri"** denir.

Ayette özellikle bazı organlara yer verilmesine gelince, bu şu sebeptendir. Bu tür kimseler fakir ve yoksul kimseleri gördüklerinde onlara karşı suratlarını buruşturup yüzlerini ekşitirler. Kendilerinin bulundukları herhangi bir mecliste fakir ve yoksulların da yanlarında yer almaları veya bulunmaları halinde rahatsızlık duyarlar, onlara yüz vermezler, suratlarını asarlar. Tüm adamlarıyla birlikte onlara sırtlarını dönerler. Yahut bunun manası dört bir yönden cezaya çarptırılırlar; Önlerinden, arkalarından ve yanlarından...

« هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ » **"İşte bu, kendi adınıza biriktirdiğiniz mallarınızdır."** Onlara şöyle denir: *"İşte bunlar, kendisinden yararlanmak için kendiniz için biriktirmiş olduğunuz şeylerdir. Sizin bunları biriktirmekle, kendinize zarar vereceğinizi bildiğiniz şeylerdir."* Aslında bu, onlar için bir kötüleme ve aşağılama ifadesidir.

« فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ » **"O halde kendiniz için toplayıp biriktirdiğiniz şeylerin azabını tadın' denilir."** Yani biriktirdiğiniz mallarınızın vebalini tadın bakalım! Ya da sizin depolamakta olduğunuz yükün cezasını çekin şimdi, demektir.

36. – 40. ÂYETLER

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِى كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَٓا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَٓافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَٓافَّةً وَاعْلَمُٓوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾ إِنَّمَا النَّسِٓيءُ زِيَادَةٌ فِى الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُٓوءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾ يَٓا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِىَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِى الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى وَكَلِمَةُ

اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَاۜ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٤٠﴾

Meâli

36. Gerçek şu ki, gökleri ve yeri yarattığı günden beri Allah'ın hükmü ve takdirine Allah katında ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır. Bu, işte ne doğru dindir. O halde o haram aylar içinde yasağı çiğneyerek kendinize yazık etmeyin. Müşrikler nasıl topyekün bir halde sizinle savaşıyorlarsa siz de onlara karşı aynen topyekün bir halde savaşın. Ve bilin ki Allah, emir ve yasakları doğrultusunda hareket edenlerle beraberdir.

37. O Nesie denilen erteleme âdeti sadece kafirlikte daha da ileri gitmektir. Çünkü bu yoldan kafirler tamamen saptırılırlar. Allah'ın haram kıldığı ayların sayısına denk düşsün diye onu bir yıl helal/bir yıl da haram sayarlar. Bu şekilde Allah'ın haram kıldığını helal kılarlar. Bu kötü uygulamaları, kendilerine süslü gösterildi. Allah küfürde ısrar edenleri doğruya muvaffak kılmaz.

38. Ey iman edenler! Size ne oldu ki:"Allah yolunda savaşa çıkın!" diye emredilince, hemen bulunduğunuz yere çakılıp kaldınız. Yoksa dünyayı ahirete mi tercih ettiniz? Ancak dünya nimetleri ahiret nimetleri yanında çok bir şeydir.

39. Eğer cihada çıkmazsanız Allah sizi çok acıklı ve aşağılayıcı bir azap ile cezalandırır ve sizin yerinize, başka bir toplum getirir. Siz bu şekilde davranmakla Allah'a asla zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir.

40. Eğer siz Allah'ın peygamberine yardım etmezseniz, Allah daha önce de o inkar edenler onu çıkardığı zaman kendisine yardım ettiği gibi yine yardım eder. O iki kişiden biri olarak mağarada iken arkadaşına şöyle diyordu: "Sakın üzülme! Çünkü Allah bizimle beraberdir." Nihayet Allah Resulünün gönlüne veren sekinetini indirdi, ve onu sizin görmediğiniz bir melekler destekledi de kafirlerin aşağılık kelimelerini sistemleriyle ilgili planlarını alaşağı etti. Allah'ın kelimesi ise hep yücedir. Çünkü Allah mülkünde hep güçlü ve yaptıklarında da hüküm ve hikmet sahibidir.

Tefsiri

٣٦- ﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾

36. Gerçek şu ki, gökleri ve yeri yarattığı günden beri Allah'ın hükmü ve takdirine Allah katında ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır. Bu, işte ne doğru dindir. O halde o haram aylar içinde yasağı çiğneyerek kendinize yazık etmeyin. Müşrikler nasıl topyekün bir halde sizinle savaşıyorlarsa siz de onlara karşı aynen topyekün bir halde savaşın. Ve bilin ki Allah, emir ve yasakları doğrultusunda hareket edenlerle beraberdir.

« إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ » **"Gerçek şu ki, gökleri ve yeri yarattığı günden beri Allah katında ayların sayısı on ikidir."** Bu aylar üzerine herhangi bir ilave olmaksızın böyledir. Burada asıl maksat şu gerçeğin açıklanmasıdır:

Şeriat ile ilgili hükümler, hilal esasına göre hesaplanan kameri aylara göre değerlendirilir. Yoksa güneş yılına göre değil.

« فِي كِتَابِ اللّٰهِ » kavliyle "hikmeti gereği tespit ettiği ve gerekli kıldığı esasa göre" demektir. Ya da "Levh-i Mahfuz'da tespit ettiği gibi" manasınadır.

« مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ » **"Bunlardan dördü haram aylardır. Bu, işte en doğru dindir."** Bu dört aydan üçü peş peşe gelirler. İlki Zilkade olup, savaştan geri durma, bekleme ayıdır. İkincisi bunun peşinden gelen ve hac görevinin yerine getirildiği ay olan Zilhicce ayıdır. Üçüncüsü de kendisinde savaşılması haram/yasak kabul edilen ve bu manada olan Muharrem ayıdır. Bu aylardan birde tek olan Recep ayıdır.

Araplar bu aya da bir ayrıcalık tanıyıp değer verdiklerinden ötürü bu isim verilmiştir.

Ayların bu şekildeki hesaplanmasının en doğru yol olması ise, cahiliye toplumunun yaptığı hesaplama olmamasındandır. Yani sözkonusu dört ayın haramlığı/saygınlığı, bunun en doğru dini hesaplama olmasındandır, ilahi ölçüye dayanması sebebiyledir. Hz. İbrahim (as)'ın uygulaması olsun, Hz. İsmail (as)'in uygulaması olsun hep böyle idi. Dolayısıyla Araplar da bu ölçüye bağlı idiler ve bu aylara hürmet anlamında önem veriyorlardı, bu aylarda savaş yapılmasını da haram olarak kabul ediyorlardı. Bu uygulama, ta ayların yerlerini farklı amaçlar için değiştirene dek devam etmiştir. **Nesie** denilen erteleme, yani ayların yerlerini değiştirme olayı ile artık değiştirmeye başlamışlardır.

« فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ » **"O halde o haram aylar içinde yasağı çiğneyerek kendinize yazık etmeyin."** Günah ve masiyet işleyerek bu haram aylarda veya her on iki ayda da kendinize yazık etmeyin.

« وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً » **"Müşrikler nasıl topyekün halde sizinle savaşıyorlarsa siz de onlara karşı aynen topyekün halde savaşın!"** Burada geçen, « كَافَّةً » kelimesi failden haldir veya Mefuldür. Bu kelime, hepsi, tamamı, topyekün gibi manalara gelir.

« وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ » **"Ve bilin ki Allah, emir ve yasakları doğrultusunda hareket edenlerle beraberdir."** Yani onların yardımcısıdır.

Burada Yüce Allah, takvaya yani emir ve yasaklarına bağlı kalarak hareket eden mümin kullarına yardım ve zafer garantisi teşvikinde bulunuyor.

٣٧- ﴿إِنَّمَا النَّسِيٓءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾

37- O Nesie denilen erteleme/sıvış âdeti sadece kafirlikte daha da ileri gitmektir. Çünkü bu yoldan kafirler tamamen saptırılırlar. Allah'ın haram kıldığı ayların sayısına denk düşsün diye onu bir yıl helal/yasak uygulanmaz sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. Bu şekilde Allah'ın haram kıldığını helal kılarlar. Bu kötü uygulamaları kendilerine süslü gösterildi. Allah küfürde ısrar edenleri doğruya muvaffak kılmaz.

«إِنَّمَا النَّسِيٓءُ زِيَادَةٌ فِى الْكُفْرِ» **"Haram ayların yerlerini değiştirmek suretiyle ertelemek/nesie sadece küfürde daha da ileri gitmektir."** Ayetin başında yer alan, « النَّسِيٓءُ » kelimesi, Hemze ile **"Nesee"** kökünden türemedir. Bu da bir şeyi tehir etmek, ertelemek ve geciktirmek manasınadır. Burada haram olan bir ayın yasaklığını ya da hürmet ve saygınlığını bir başka aya ertelemek ve geciktirmek demektir.

Bunu böyle yapmalarının nedeni de, genelde Arap toplumunun savaş ve baskın yapma toplumu olmalarından ileri geliyordu. Eğer bir başka toplum ile savaş halinde iseler, bu sırada da içinde savaşılması haram olan ay girerse, savaşı bırakmak işlerine gelmiyordu. İşte kendilerince buna bir formül buldular. Böylece o savaşılması haram olan ayı hemen içinde savaş yapılması uygun bir ay olarak değerlendirirler ve bunun yerine de bir başka ayda savaşmayı haram kılarlar, bir başka aya bu hürmet değerini verirler. Öyle ki sonuçta asıl haram aylara haramlığı tahsis etmeyi bıraktılar. Bunun üzerine yılın ayları arasında kendilerince dört başka ayı haram ay olarak kabul eder oldular. **Oysa böyle bir hareket küfürde çok daha ileri gitmek,** demektir. Çünkü Allah ve Resulünü inkara bir de ayların yerlerini değiştirme işini ekleyerek bir diğer küfre girdiler. İşte onların bu tarzdaki bir girişimleri de onlardan küfürde çok daha ilerilere gitmektir, küfür üzerine küfür eklemektir. Kısaca katmerli bir küfürdür.

« يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا » **"Çünkü bu yoldan** -yani erteleme, geciktirme yoluyla- **kafirler tamamen saptırılırlar."**

Kıraat imamlarından Ebubekir dışında Kufe kıraat okulu, « يُضَلُّ » kelimesini burada olduğu gibi okumuşlardır.

« يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ » **"Allah'ın haram kıldığı ayların sayısına denk düşsün diye onu bir yıl helal uygulanmaz sayarlar, bir yıl da haram sayarlar."** Cahiliye müşrik Arap Toplumu haram olan aylardan birini helal kıldıklarında yani yasak uygulanmaz kıldıklarında, onu gelecek yıl içinde haram yani yasak uygulanır ay kabul ederlerdi.

Burada, « يُحِلُّونَهُ » ile, «يُحَرِّمُونَهُ» kelimelerinde bulunan zamir, **Nesie**ye yani ertelemeye racidirler. « لِيُوَاطِؤُا » kelimesi "uygun düşsün için, ayların sayısı Allah'ın koyduğu sayıya uygun olsun, ona aykırı olmasın için" demektir. Burada müşrikler iki taraftan birine bunu tahsis etme ölçüsüne aykırı davrandılar. Yani yine dört ay olarak kabul ettiler ama, o ayları aynen sürdürmeyi bıraktılar, başka aylara sarkıttılar. Yani tahsisi gereken iki görevden birine uydular, birini ise uygulamadılar.

Burada, « لِيُوَاطِؤُا » kelimesinin başında bulunan lam harfi «يُحِلُّونَهُ» ile «يُحَرِّمُونَهُ » kelimelerine müteallik bulunmaktadır. Yahut da sadece « يُحَرِّمُونَهُ » kelimesine müteallıktir, uygun olanı da budur.

« فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ » **"Bu şekilde Allah'ın haram kıldığını, helal kılarlar."** Yani sadece Allah'ın haram kıldığı ayların sayısını esas alarak ve gerçekte içinde savaşılması haram/yasak olan ayları hiç gözetmeksizin bir uygulama getirirler. Yahut da bizzat bu ayların kendisine ait olan haramlığı terk ederler.

« زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ اَعْمَالِهِمْ » **"Bu kötü uygulamaları kendilerine süslü olarak gösterildi."** Yani şeytan bunu onlara uygun ve olabilir olarak gösterdi. Böylece çirkin olan işlerini iyi ve güzel işler ve davranışlar zan nettiler.

«وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ» **"Allah küfürde ısrar edenleri doğru yola muvaffak kılmaz."** Yani onların kendi tercihleri olan batılda sebatı Allah zorla değiştirmez.

٣٨- ﴿ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ اِذَا ق۪يلَ لَكُمُ انْفِرُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِۜ اَرَض۪يتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَل۪يلٌ ﴾

38. Ey iman edenler! Size ne oldu ki:"Allah yolunda savaşa çıkın!" diye emredilince, hemen bulunduğunuz yere çakılıp kaldınız. Yoksa dünyayı ahirete mi tercih ettiniz? Ancak dünya nimetleri ahiret nimetleri yanında çok bir şeydir.

« يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ اِذَا ق۪يلَ لَكُمُ انْفِرُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ » **"Ey iman edenler! Size ne oldu ki; "Allah yolunda savaşa çıkın!" diye emredilince, hemen bulunduğunuz yere çakılıp kaldınız,"**

Ayetteki, « انْفِرُوا » kelimesi, çıkın manasındadır. « اثَّاقَلْتُمْ » kelimesi de aslında "Tesakaltüm" idi. Ancak "T" harfi "Se" harfine idğam olundu. Böylece sakin/harekesiz bir "Se" halini almış oldu. Başına bir vasıl/ulama hemzesi getirildi ki, okunabilmesi sağlanmış olsun. Çünkü sakin bir harfle okumaya başlama imkanı yoktur. Bu kelimenin manası ise, "ağırdan aldınız, yere çakılıp kaldınız, harekete geçmediniz," demektir.

« اِلَى الْاَرْضِ » kavli ile söz konusu kelime (dünyaya) meyletme, yönelme ve sürekli kalıcılık manasını tazmin etmektedir. « اثَّاقَلْتُمْ » kelimesi, "اِلَى" cer edatıyla müteaddi yani geçişli olmuştur.

Yani *"siz dünyaya ve onun şehevi isteklerine yöneldiniz, meylettiniz ve seferin zorluk ve sıkıntılarından, vereceği yorgunluklardan rahatsızlık duydunuz"* **demektir. Ya da:** "Siz kendi topraklarınızda ve yurdunuzda kalmaya yöneldiniz, meylettiniz" **demektir.**

Bu durumlar Tebük seferi sırasında olmuştu. Tebük seferine çıkıldığı dönem, oldukça zor ve sıkıntılı bir zamana rastlamıştı. Çünkü bir taraftan kıtlık baş göstermiş, bir taraftan aşırı sıcaklıklar ve bir taraftan da mesafenin oldukça uzak olması sebebiyle meydana gelen zorluklar, düş-

man sayısının çokluğu vb. gibi nedenlerden dolaı savaşa çıkmak onlara zor geliyordu. Resulullah (s.a.v.) herhangi bir gazveye, bir savaşa çıkacağı zaman onu genelde gizili tutardı. Hep gideceği yerin aksi istikametini işaret ederdi. Fakat bundan sadece Tebük seferi müstesnadır. Resulullah (s.a.v.) bu sefere çıkılacağını ve istikametini hiç kimseden gizlemedi, açık olarak ilan etti ki, bu şekilde sefer için oldukça iyi hazırlanmalarını istedi.

« أَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ » **"Yoksa dünyanın geçici nimet ve zevklerini ahirete ve onun daimi olan nimetlerine mi tercih ettiniz?"** Ahiret yurdu yerine dünyayı mı seçtiniz?

« فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ » **"Ancak dünya nimetleri ahiret nimetleri yanında çok az bir şeydir."**

٣٩– ﴿إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

39. Eğer cihada çıkmazsanız Allah sizi çok acıklı ve aşağılayıcı bir azap ile cezalandırır ve sizin yerinize, başka bir toplum getirir. Siz bu şekilde davranmakla Allah'a asla zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir.

« إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا »

"Eğer cihada -savaşa- **çıkmazsanız, Allah sizi çok acıklı bir azap ile cezalandırır ve sizin yerinize başka bir toplum getirir. Siz bu şekilde davranmakla Allah'a asla zarar veremezsiniz."** İşte burada savaştan geri kalanlar, yavaş hareket edenler, işi alttan alıp umursamayanlar, gitmemek için ayak oyunlarına başvuranlar için büyük bir öfke ve tehdit yer almaktadır. Çünkü bu gibilere mutlak manada acıklı bir azap tehdidinden, söz edilmektedir. Bu her iki dünyayı da kapsayacak türden bir azaptır. Zira Allah bu kimseleri helak edeceğini, bunların yerine onlardan daha hayırlı ve daha itaatkar bir başka toplum getireceği uyarısında bulunuyor. Dolayısıyla dinine yardım etmeleri konusunda yüce Allah'ın ayak direyenlere muhtaç olmadığını, onların işi ağırdan almalarının bu davaya bir leke ve eksiklik getirmeyeceğini belirtiyor.

Bir yoruma göre, « وَلَا تَضُرُّوهُ » kavlinde bulunan zamir, Resulullah (sav)'a racidir. Çünkü yüce Allah, onu insanların her türlü tuzaklarından koruyacağına ve ona yardımda bulunacağına dair söz vermiştir, bu konuda vadi vardır. Kuşkusuz Allah'ın vadettiği de mutlak olarak gerçekleşir.

« وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » **"Allah her şeye kadirdir."** Yani değiştirmeye de, azab etmeye de ve daha başka şeylere de kadirdir.

٤٠- ﴿إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

40. Eğer siz Allah'ın peygamberine yardım etmezseniz, Allah daha önce de o inkar edenler onu çıkardığı zaman kendisine yardım ettiği gibi yine yardım eder. O iki kişiden biri olarak mağarada iken arkadaşına şöyle diyordu: "Sakın üzülme! Çünkü Allah bizimle beraberdir." Nihayet Allah Resulünün gönlüne veren sekinetini indirdi, ve onu sizin görmediğiniz bir melekler destekledi de kafirlerin aşağılık kelimelerini sistemleriyle ilgili planlarını alaşağı etti. Allah'ın kelimesi ise hep yücedir. Çünkü Allah mülkünde hep güçlü ve yaptıklarında da hüküm ve hikmet sahibidir.

«إِلَّا تَنْصُرُوهُ» **"Eğer siz Allah'ın peygamberine yardım etmezseniz,"** Yanında sadece bir tek kişi olduğu zaman ona yardım edenlere yardım ettiği gibi yine de yardım edecektir. Çünkü bundan sonraki cümle zaten bu gerçeğe işaret etmekte, buna delalet etmektedir. İşte bu gerçek göz ardı edilmesin.

« فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ » **"Allah daha önce de kendisine yardım ettiği gibi yine yardım eder."** Şimdi yani bu zamanda ona yardım ettiği gibi ileride, gelecekte de kendisine yardım edecektir.

« إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا »

« لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا » **"Hani -kafirler onu arkadaşı ile birlikte (Mekke)'den çıkardıklarında o, iki kişiden biri olarak mağarada iken arkadaşına şöyle diyordu: 'Sakın üzülme! Çünkü Allah bizimle beraberdir.'"**

Dikkat edilirse, ayette, Allah Resulünün Mekke'den çıkarılması işi kafirlere isnad olunmakta, onlara yüklenilmektedir. Çünkü Mekke müşrikleri onu Mekke'den çıkarmaya yeltendiklerinde yüce Allah da bu hususta, onun oradan çıkıp ayrılmasına izin vermişti. Sanki bu sebepten onu Mekke'den çıkaranlar onlar imiş gibi gösterilmektedir. Bu ayette geçen, « ثَانِيَ اثْنَيْنِ » "**ikinin ikincisi** veya **iki kişiden biri**" ifadesi, adeta, « ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ » **(Maide,73) "üçün üçüncüsü** veya **üçten biri**"ifadesine benzemektedir. Ayette söz konusu edilen iki kişiden bir Allah'ın Resulü, bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v), diğeri de onun en yakın dostu, ilk halifesi ve aynı zamanda kayınpederi Hz. Ebu Bekir'dir. Bu kavlin/ifadenin mansub olması ise hal olmasındandır. «إِذْ هُمَا » da, « إِذْ أَخْرَجَهُ» kavlinden bedeldir.

« الْغَارِ » Mağara, in anlamına gelen bu kelime, burada Sevr dağının tepesinde oyuk halinde saklanmaya elverişli olan in, mağara, delil demektir. Bu dağ, Mekke'nin sağ tarafına düşen bir saatlik bir uzaklıktadır. Resulullah (s.a.v.) ile Hz. Ebu Bekir bu mağara üç gün kaldılar.

Yine "Allah bizimle beraberdir" derken de, Allah yardımı ve himayesiyle, korumasıyla bizimledir, demektir.

Bir rivayete göre müşrikler mağaranın kapısına kadar gelip dayandılar. Bu durum karşısında Hz. Ebu Bekir, Resulullah (s.a.v.)'a bir şey olmasından dolayı endişe duymaya başladı da şöyle konuştu:

"Eğer bugün başına bir şey gelirse, Allah'ın dini ortadan kalkar." Allah Resulü (s.a.v.) ise buna karşılık şöyle buyurdu: **"Üçüncüleri Allah olan iki kişinin durumu hakkında nasıl böyle düşünebilirsin ki?"**[17]

---

[17] İbn Hacer diyor ki, "Ben bu ifadeyi bu şekliyle bulamadım. Ancak Buhari ve

Yine bir rivayete göre Resulullah (s.a.v.) arkadaşıyla birlikte mağaraya girince yüce Allah iki güvercin gönderdi. Güvercinler mağaranın ağzında ya da aşağısında yuva kurup yumurtladılar. Bir örümcek de mağaranın ağzında ağını ördü."[18]

Allah Resulü (s.a.v.) şöyle yakarıyordu: *"Allah'ım! Gözlerini kör et!"*[19]

Müşrikler mağaranın çevresinde dolanıp durdular ve fakat içine bakmayı akıl edemediler. Çünkü Allah onların gözlerini görmez kılmıştı, onu göremiyorlardı.

İlim sahipleri bu ayete dayanarak şöyle demişlerdir: "kim Ebubekir'in sohbetini yani sahabeliğini inkar eder, kabul etmezse, o kimse küfre girmiş olur. Çünkü onu inkar etmekle Allah'ın bu kelamım inkar etmiş olmaktadır. Ancak durum diğer sahabe için böyle değildir."

« فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ » **"Nihayet Allah, Resulünün gönlüne sekinetini indirdi,"** Ayetteki, «سَكِينَتَهُ» kelimesi, Allah'ın peygamberinin kalbine huzur ve güven veren, moralini yükselten ve onu sakinleştiren ilham duygusudur ki, Resulullah (s.a.v.) bu hali yaşamaya başladığı an, artık kafirlerin ve müşriklerin kendilerine ulaşamayacaklarını anlamış ve kavramış bulunuyordu. « عَلَيْهِ» kelimesindeki zamir ile ya Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gönlüne sekinet indirdi, güven verdi, demektir veya Hz. Ebu Bekir'in gönlüne güven verdi, manasınadır. Çünkü Hz. Ebu Bekir korku ve endişe içinde bulunuyordu. Resulullah (s.a.v.) ise zaten kalben sakindi ve huzurluydu, tam bir güven içinde idi.

Müslim'de Hz. Ebu Bekir'den şu şekilde rivayet olunmuştur, demiş ki: " Baktım ki, müşriklerin ayak sesleri bizim tepemizdedir. Biz de mağaranın içinde bulunuyorduk. Bunun üzerine Allah Resulüne dedim ki; "ey Allah'ın Resulü! Eğer onlardan biri şöyle bir ayaklarının ucuna bakıverse, mutlaka bizi görecektir." Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ey Ebu Bekir! Üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkında nasıl böyle düşünebilirsin ki?" (Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf; -2/272)

[18] Bezzar rivayet etmiştir. Nitekim Keşfu'l-Estar' da (1741) da böyledir. Taberani de Mecmeuzzevaid'te (6/53) olduğu gibi rivayet etmiştir.

[19] İbn Hacer bunu bulamadım, diyor. Bak. Haşiyetu'l-Keşşaf;2/272

« وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا » **"Ve onu sizin görmediğiniz ordularla destekledi"** Ayet meâlinde de belirttiğimiz gibi ordudan kasıt meleklerdir. Melekler kafirlerin yüzlerini ve gözlerini onu görmekten menettiler, başka yönlere çevirip görmelerini engellediler. Yahut Allah onu Bedir gününde, Ahzab gününde ve Huneyn gününde meleklerle destekledi, demektir.

« وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى » **"Kafirlerin egemen kılmak istedikleri aşağılık kelimeleri/sistemleriyle ilgili planlarını** -ve küfre davetlerini- **alaşağı etti."**

« وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا » **"Allah'ın kelimesi/davası ise hep yücedir ve öyle de kaldı."** Allah'ın İslam dinine davette bulunması ise, en yüce davettir ve bu davet kıyamete dek hep öyle devam edecektir. Burada geçen, « هِيَ » zamiri, **fasl** zamiridir.

Kıraat imamlarından Yakup, « وَكَلِمَةُ » sözcüğünü bundan öncekine atfetmek suretiyle mansub olarak, « وَكَلِمَةَ اللَّهِ » olarak okumuştur. Ancak bunu yeni bir giriş cümle olarak mübteda halinde okumak daha uygundur. Nitekim Allah'ın kelimesi hep yücedir ve yüce olmakta da hep daimdir.

« وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ » **"Çünkü Allah mülkünde hep güçlü ve yaptıklarında da hüküm ve hikmet sahibidir."** O, kelimesine yani İslam davasına sahip çıkanları yardımıyla zafere erdirip üstün kılandır, hikmeti gereği müşrik ve kafirleri de zelil ve perişan edendir.

❁ ❁ ❁

41. – 48. ÂYETLER

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالاً وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِى سَبِيلِ
اللّٰهِ ۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ لَوْ كَانَ عَرَضًا
قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لاَتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۜ
وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ ۚ يُهْلِكُونَ
أَنْفُسَهُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾ عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ ۚ لِمَ
أَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾
لاَ يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا
بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ
الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِى
رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً
وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ
﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلاَّ خَبَالاً وَلَأَوْضَعُوا
خِلاَلَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ ۚ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ ۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ
بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ

حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾

Meâli

41. Ey Mü'minler! Topyekün bir halde, piyade ve süvari olarak savaşa çıkın. Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla gerektiği gibi cihad edin. Eğer bilirseniz bu (genel seferberlik ve Allah yolunda cihad emri hem dünyanız ve hem ahiretiniz bakımından) sizin için daha hayırlıdır.

42. Ey Peygamber! (Senin davet ettiğin şey) kolayca elde edilebilecek bir dünya malı ve basit anlamda bir yolculuk/sefer olmuş olsaydı, (sefere katılmaktan geri kalan o münafıklar) mutlaka seninle birlikte gelirlerdi. Ancak (Tebük seferine katılmak) onlara uzun ve yorucu bir yolculuk olarak göründü. Bununla beraber kendilerini yalan yeminlerle helak edercesine Allah adına şöyle yemin edecekler: "Eğer düşmana karşı savaşma gücümüz ve imkanımız olsaydı kesinlikle sizinle birlikte çıkardık." Oysa Allah onların yalancılar olduklarını kesinlikle biliyor.

43. (Ey Peygamber!) Allah seni bağışlasın. Mazeret ileri sürenlerden kim doğru söylüyor ve kim yalan konuşuyor, durumlarını iyice ortaya çıkarmadan niçin kendilerine izin verdin?

44. Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla cihada katılmaktan geri kalmak için senden izin istemezler. Allah, kendisinden korkup emir ve yasaklarına bağlı olarak hareket edenlerin bütün durumlarına vakıftır.

45. Ancak Allah'a ve ahiret gününe inanmayan ve kalpleri şüphe içinde olan münafıklar cihada katılmamak için senden izin isterler. Zaten bunlar şüpheleri yüzünden bocalayıp dururlar.

46. Eğer o münafıklar gerçekten seninle birlikte cihada çıkmak isteselerdi, her türlü teçhizat ve donanım hazırlığına mutlaka girişirlerdi. Ancak Allah, onların seninle beraber savaşa çıkmalarını uygun bulmadı. Bu yüzdende onları sizinle savaşa katılmaktan geri bıraktı da kendilerine: *"Oturun oturanlarla beraber"* denildi.

47. Eğer (münafıklar) sizinle birlikte cihada çıkmış olsalardı, size kötülükten ve bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı. Olan bitenler sebebiyle fitne çıkarmaya kalkışarak ve söz taşıyarak sizin aranızı bozmaya, (birliğinizi sarsmaya) koşuştururlardı. (Hatta) içinizden onların uy-

duracakları yalanlara kulak asacak kimseler de vardı. Allah zalimlerin açık ve gizli her şeylerini en iyi bilendir.

48. Ey Peygamber! Aslında bu münafıklar (Tebük savaşından önce de) sana karşı bir çok zorluklar ve ihtilaflar çıkarmışlar ve senin aleyhinde nice yollara başvurmuşlardı. Nihayet sana ilahi destek geldi ve onlar istemedikleri halde, Allah din ve şeriatını onlara rağmen yüceltip hakim kıldı.

Tefsiri

٤١ - ﴿انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

41. Ey Mü'minler! Topyekün bir halde, piyade ve süvari olarak savaşa çıkın. Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla gerektiği gibi cihad edin. Eğer bilirseniz bu (genel seferberlik ve Allah yolunda cihad emri hem dünyanız ve hem ahiretiniz bakımından) sizin için daha hayırlıdır.

« انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا » **"Ey Mü'minler! Topyekün bir halde, piyade ve süvari olarak savaşa çıkın."**

Ayette geçen, « خِفَافًا » ve « وَثِقَالًا» kelimeleri "ağırlıksız ve ağırlıklı" manalarına gelmekle birlikte burada daha geniş bir mana ifade etmektedirler. Şimdi bunları ele alalım. Savaşa istekli olduğunuz, gönüllü bulunduğunuz halde çıkın, size ağır ve zor gelse de çıkın. Ya da ister aile bireylerinizin sayısının azlığı itibariyle yükünüz hafif olsun, ister aile bireylerinizin sayılarının çok olması nedeniyle yükünüz ağırlaşmış olsun bunlara rağmen yine savaşa çıkın. İster silah gücünüz basit anlamda olsun, ister silah gücünüz fazla olsun bütün bunlara rağmen cihada çıkın. İster piyade/yaya olun, ister binitli olun, ister genç olun, ister yaşlı, ister cılız olun ister şişman, ister sağlıklı olun, ister hasta... bütün bunlara rağmen savaşa cihada çıkın.

« وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ » **"Allah yolunda mal-**

larınız ve canlarınızla gerektiği gibi cihad edin." Ayetin bu kısmıyla şayet imkan varsa hem mal ve hem de can ile veya duruma göre bu ikisinden biriyle ve ihtiyaç duyulduğu zaman Allah yolunda savaşmanın farz olduğu belirtilmektedir.

« ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ » **"Eğer bilirseniz bu (genel seferberlik ve Allah yolunda cihad emri, hem dünyanız ve hem ahiretiniz bakımından) sizin için** -onu terketmekten- **daha hayırlıdır."** O halde bunun sizin için daha hayırlı olduğunu biliyorsanız hemen ona koşun.

Şimdi tefsirini okuyacağımız ayet Tebük seferine katılmayıp geride kalan münafıklar hakkında nazil olmuştur. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

٤٢- ﴿ لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴾

42. Ey Peygamber! (Senin davet ettiğin şey) kolayca elde edilebilecek bir dünya malı ve basit anlamda bir yolculuk/sefer olmuş olsaydı, (sefere katılmaktan geri kalan o münafıklar) mutlaka seninle birlikte gelirlerdi. Ancak (Tebük seferine katılmak) onlara uzun ve yorucu bir yolculuk olarak göründü. Bununla beraber kendilerini yalan yeminlerle helak edercesine Allah adına şöyle yemin edecekler: "Eğer düşmana karşı savaşma gücümüz ve imkanımız olsaydı kesinlikle sizinle birlikte çıkardık." Oysa Allah onların yalancılar olduklarını kesinlikle biliyor.

« لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ » **"Ey Peygamber! (Senin davet ettiğin şey,) kolayca elde edilebilecek bir dünya malı ve basit anlamda bir yolculuk/sefer olmuş olsaydı, (sefere katılmaktan geri kalan o münafıklar,) mutlaka seninle birlikte gelirlerdi."** Burada geçen, « عَرَضًا » kavlinden kasıt, karşına çıkan dünya çıkarları demektir. Örneğin, "dünya hayatı hemen ortada ve meydanda olan bir arazdır, geçici bir menfaattir. Bundan iyi olan kimse de kötü olan kimse de yer, yararlanır" ifadesi gibi. Yani davet olunan şey eğer hemen elde olunabi-

lecek, kolayca kazanılacak ganimet türü bir şey olsaydı ve uzun sürmeyecek kolay ve basit bir yolculuk durumu sözkonusu olsaydı, bu durumda seninle birlikte o yolculuğa çıkmaya mutlaka muvafakat ederlerdi.

Ayette geçen « قَاصِدًا » kelimesi, orta, yakın, mutedil, normal gibi manalara gelir.

«وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ» **"Ancak (Tebük seferine katılmak) onlara uzun ve yorucu bir yolculuk olarak göründü."** Bilindiği gibi savaş için hedeflenen yer oldukça meşakkatli ve zorlu, uzun bir yolculuğu gerektiriyordu.

« وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ »

"Bununla beraber kendilerini yalan yeminlerle helak edercesine Allah adına şöyle yemin edecekler: 'Eğer düşmana karşı savaşma gücümüz ve imkanımız olsaydı kesinlikle sizinle birlikte çıkardık.'" Doğrusu bunlar peygamberlikle ilgili delillerdendir. Çünkü Allah Resulü (s.a.v) Tebük seferi dönüşünden sonra olabilecekleri önceden haber vermişti Nitekim bu durum kendisinin bildirdiği şekilde meydana geldiğinde gelip olanı biteni söylediler.

« بِاللّٰهِ » kavli, «سَيَحْلِفُونَ» kavline müteallik bulunmaktadır veya bu ifade onların ifadeleri cümlesindendir, her iki şekilde de yoruma uygundur. Yani, «سَيَحْلِفُونَ » "Yemin edecekler" ifadesiyle, "Sen Tebük seferinden geri dönüp Medine'ye geldiğin zaman o geride kalıp da savaşa katılmayanlar özür dilemek ve mazeret uydurmak için gelip sana şöyle diyeceklerdir: **"Eğer düşmana karşı savaşma gücümüz ve imkanımız olsaydı kesinlikle sizinle birlikte çıkardık."** Veya, **"Allah adına şöyle yemin edeceklerdi"** ve **"Eğer... gücümüz olsaydı..."** diyeceklerdi.

« لَخَرَجْنَا » kavli iki yeminin cevabı ve « لَوْ » kelimesinin de şartının cevabı yerine geçmiştir. Ayette geçen, **"İstitaa"** kelimesinin manası, savaş için gerekli olan hazırlık ve donanım manasında değerlendirildiği gibi, aynı zamanda bedence olan güç ve kuvvet manasına da yorumlanmıştır. Sanki bu davranışlarıyla bir hastalık belirtisi içine giriyor ve hastalık numarası yapıyorlar gibi. Yine burada geçen,

«يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ» kavli, «سَيَحْلِفُونَ» kavlinden bedeldir veya bundan haldir. Yani "helak edercesine" demektir. Kısaca "bunlar yalan yeminlerle kendilerini tehlikeye sokarcasına" anlamınadır.

Yahut da « لَخَرَجْنَا » kavlinden haldir. Yani; "canımızı tehlikeye sokmuş olsak da, bu zor ve sıkıntılı yolculuk sırasında yükleneceğimiz meşakkatlere rağmen, canımızı tehlikeye atmış olsak bile mutlaka sizinle beraber çıkardık" demektir.

«وَاللّٰهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ» **"Oysa Allah onların yalancılar olduklarını kesinlikle biliyor."** Yani konuşup gündeme getirdikleri sözlerinde ve konuşmalarında yalan söylediklerini muhakkak biliyor.

٤٣- ﴿عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ﴾

43. (Ey Peygamber!) Allah seni bağışlasın. Mazeret ileri sürenlerden kim doğru söylüyor ve kim yalan konuşuyor, durumlarını iyice ortaya çıkarmadan niçin kendilerine izin verdin?

« عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ » **"(Ey Peygamber!) Allah seni bağışlasın!"** Bu ifade aslında bir zelle ya da dil sürçmesi nedeniyle bir kinayeli ifadedir. Çünkü af kelimesi bunun müradifidir, bir bakıma eş anlamlısıdır. Bu da karşısındakini kırmadan tatlı bir şekilde uyarmak ve ikaz etmek demektir. Çünkü yüce Allah önce yanlışı belirtmeden doğrudan ve direkt olarak peygamberini affettiğini belirterek söze başlıyor. Böyle bir hitapta ise, Hz. Peygamber (sa.v)'in diğer peygamberlere olan üstünlüğü ve fazileti, değeri vurgulanmış, bu gerçek dile getirilmiş bulunuyor. Çünkü yüce Rabbimizin bu manadaki bir hitabı başka peygamberler için **-Allah'ın salat ve selamı hepsinin üzerine olsun.-** sözkonusu edilmemiştir.

« لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ » **"Mazeret ileri sürenlerden kim doğru söylüyor, kim yalan konuşuyor, durumlarını iyice ortaya çıkarmadan niçin kendilerine izin verdin?"**

Ayetin, « لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ » **"niçin kendilerine izin verdin?"** kısmı, af ile alakalı söylenen kinayeli ifadeyi açıklamaktadır. Bunun asıl manası da şöyledir: "O münafıklar savaştan geri kalmak ve evlerinde oturup durmak için senden izin istedikleri ve sana bir çok bahaneler uydurdukları zaman, sen neden onlara izin verdin, onları oyalayıp izin vermeseydin olmaz mıydı?!" Çünkü bu sayede kim doğru söylüyor ve kim yalan konuşuyor, bu gerçek de senin tarafından meydana çıkarılmış olurdu.

Bir başka yoruma göre, Resulullah (sav) yapmakla emrolunmadığı halde iki şey yaptı. Bunlardan birisi münafıklara burada görüldüğü gibi savaştan geri kalmaları için izin vermesi, diğeri de, esir olarak aldığı kimselerden serbest kalmalarına karşılık fidye almış olmasıydı. İşte bu yüzden yüce Allah kendisini uyarmıştı.

Bu, aynı zamanda peygamberlerin kimi konularda içtihatta bulunmalarının caiz olduğuna dair bir delildir. Çünkü Peygamberimiz (sav) bu kararı kendi içtihadına dayanarak vermişti. Ancak bundan dolayı uyarılmasının sebebi, içtihatta bulunabilme yetkisi olmakla birlikte en önemli olan hususu, en efdal uygulamayı terketmiş olmasından dolayıdır. Dolayısıyla peygamberler en efdal olanı terkettiklerinden ötürü yüce Allah'tan azar ve uyarı işitmişlerdir.

٤٤- ﴿ لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴾

44. Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihada katılmaktan geri kalmak için senden izin istemezler. Allah, kendisinden korkup emir ve yasaklarına bağlı olarak hareket edenlerin bütün durumlarına vakıftır.

« لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ » **"Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, cihada katılmaktan geri kalmak için senden izin istemezler. Allah kendisinden korkup emir ve yasaklarına bağlı olarak hareket edenlerin bütün durumlarına vakıftır."** Çünkü gerçekten inanmış olanlar, doğal olarak, cihada katılıp katılmama konusunda senden izin

gereğini duymazlar, onlar hemen bu göreve katılırlar. Dolayısıyla bunlar için en büyük sevap ve mükâfat vardır.

٤٥- ﴿إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ﴾

45. Ancak Allah'a ve ahiret gününe inanmayan ve kalpleri şüphe içinde olan münafıklar cihada katılmamak için senden izin isterler. Zaten bunlar şüpheleri yüzünden bocalayıp dururlar.

« إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ » **"Ancak Allah'a ve ahiret gününe inanmayan ve kalpleri şüphe içinde olan münafıklar cihada katılmamak için senden izin isterler."** Bu münafıklar sayıca 39 kişi idiler. Bunlar dinlerinde şüphe ve kuşku taşıyan, akideleri bozuk olan kimselerdi. Hep huzursuz idiler.

« فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ » **"Zaten bunlar şüpheleri yüzünden bocalayıp dururlar."** Çünkü tereddüt hali şaşkın olanların durmadan hep dile getirdikleri şeydir. Sebat durumu ise, uzağı görebilen basiret erbabı kimselerin hep konuştukları, gündemlerine taşıdıkları bir şeydir.

٤٦- ﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ﴾

46. Eğer o münafıklar gerçekten seninle birlikte cihada çıkmak isteselerdi, her türlü teçhizat ve donanım hazırlığına mutlaka girişirlerdi. Ancak Allah, onların seninle beraber savaşa çıkmalarını uygun bulmadı. Bu yüzdende onları sizinle savaşa katılmaktan geri bıraktı da kendilerine: *"Oturun oturanlarla beraber"* denildi.

« وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً » **"Eğer o münafıklar gerçekten seninle birlikte cihada-** ve savaşa- **çıkmak isteselerdi, her türlü teçhizat ve donanım hazırlığına mutlaka girişirlerdi."** Çünkü bunlar varlıklı idiler ve varlıklı halleri aynen devam ediyordu.

Burada ayetin bu, « وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ » kavline olumsuzluk manası yüklenilmiştir. Yani "o münafıklar çıkmak istemediler, bunların savaşma kabiliyetleri de yoktur" demektir.

« وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ » **"Ancak Allah, onların seninle beraber savaşa çıkmalarını uygun bulmadı."** Savaş için harekete geçmelerine... Sanki burada şöyle deniliyor: "Onlar çıkmadılar. Fakat çıkmaktan geri adım attılar, yerlerine çakılıp kaldılar. Çünkü Allah onların savaş için kalkıp harekete geçmelerini doğru bulmadı."

« فَثَبَّطَهُمْ » **"Bu sebepten dolayı onları sizinle savaşa katılmaktan geri bıraktı da kendilerine:"** Onları tembelleştirdi, savaşa karşı olan hareket duygularını zaafa uğrattı, isteksiz duruma getirdi. Ayette geçen, "**Tesbiyt**" kelimesi, "bir işten uzak durmak, el çektirip dokundurmamak kaydıyla onu işlememek ve yapmamak" demektir.

« وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ » **"Oturun oturanlarla beraber denildi."** Yani biri diğerine böyle söyledi veya Resulullah (sav) onlara olan öfkesinden ötürü böyle konuştu, yahut da vesvese yoluyla şeytan onlara böyle dedi. Aslında burada bunlara, "oturun" denilmesi, bir bakıma onları aşağılamaktır, kadınlarla, çocuk ve yatalak olanlarla aynı kefeye koymaktır. Çünkü evlerinde oturmaya mahkûm olanlar böyle olanlardır.

٤٧- ﴿لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالاً وَلَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾

47. Eğer (münafıklar) sizinle birlikte cihada çıkmış olsalardı, size kötülükten ve bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı. Olan bitenler sebebiyle fitne çıkarmaya kalkışarak ve söz taşıyarak sizin aranızı bozmaya, (birliğinizi sarsmaya) koşuştururlardı. (Hatta) içinizden onların uyduracakları yalanlara kulak asacak kimseler de vardı. Allah zalimlerin açık ve gizli her şeylerini en iyi bilendir.

« لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالاً » **"Eğer (münafıklar) sizinle birlikte cihada çıkmış olsalardı, size kötülükten ve bozgunculuktan**

başka bir katkıları olmazdı.” Buradaki istisna muttasıl istisnadır. Çünkü bunun anlamı: “Onlar size zarar, kötülük, bozgunculuk ötesinde bir yarar getirmezlerdi” demektir. Oysa munkatı istisnada kural, müstesnanın yani dışta tutulanın, müstesna minhin yani kendisinden dışta bırakılanın cinsinden olmamasıdır. Örneğin; « زَادُوكُمْ خَيْراً إِلاَّ خَبَالاً » yani “size hayır değil, sadece zarar ve sıkıntı getirdi” gibi. Bu cümlede ise, müstesna minh yani kendisinden dışta tutulan zikredilmemiştir. İşte bu gibi durumlarda, istisna yani dışta bırakma olayı “Şey” kelimesinden olur ki, bu manada bir istisna da muttasıl istisna olur. Çünkü burada geçen « خَبَالاً » kelimesi de bunun bazısıdır.

« وَلَأَوْضَعُوا خِلاَلَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ » **“Olan bitenler sebebiyle fitne çıkarmaya kalkışarak ve söz taşıyarak kesinlikle sizin aranızı bozmaya, (birliğinizi sarsmaya) koşuştururlardı.”** Yani münafıklar eğer sizinle beraber savaşa katılmış olsalardı, mutlaka aranızda bozgunculuğu yayma gayretine düşerler, laf götürüp getirirlerdi. Bu şekilde aranızdaki birlik ve uyumu bozarlardı.

Nitekim deve hızlı hareket edince bunun için, Araplar, “**Vedaa’l-Baiyru vad’an**” ifadesini kullanırlar ve, “**Evda’tuhu ene**” onu ben hızlandırdım, harekete geçirdim, denir. Asıl mana şu demektir; “münafıklar aranızda bineklerine hız kazandırırlar/kötü niyetlerini hızlıca yayarlar”. Bunun anlamı, onlar çok hızlı bir şekilde aranızda laf götürüp getirirler, söz taşırlar, demektir. Çünkü binek üzerinde hareket eden elbette yaya yürüyenden daha hızlı hareket eder.

Bu kelimenin Mushaf’ta yani Kur’an’da yazılışı, bir elif harfi ziyadesi yani ilavesiyle, « وَلَأَوْضَعُوا » şeklindedir. Çünkü fetha harekesi, Arap yazısından/hattından önce elif harfiyle yazılırdı. Arap Hattı, yazısı ise Kur’an’ın nüzulüne yakın bir dönemde icat olunmuştu. Dolayısıyla sözkonusu elif harfi burada da varlığını sürdürmüştür. Bu durumda **hemze** şeklini **elif** olarak ve **fetha** harekesini de bir başka **elif** şeklinde yazarak devam ettirdiler. Nitekim bunun benzeri bir başka yazılış da, **(Neml,21)** ayetindeki: « أَوْلَأَذْبَحَنَّ » kelimesidir.

« يَبْغُونَكُمْ » kavli, «أَوْضَعُوا» kavlinden haldir. «يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ »

yani, "içinize fitne sokarak bu şekilde aranızda bir anlaşmazlığın meydana çıkmasını, savaşa çıkma niyetinizi ve amacınızı bozmayı isterler, bu yola başvururlar."

«وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ» **"(Hatta) içinizden onların uyduracakları yalanlara kulak asacak kimseler de vardı."** Yani aranızda sizi dinleyen, konuştuklarınızdan haberdar olan söz taşıyan adamları olacağı gibi, onlar bu sözleri alıp diğerlerine götürüp ileteceklerdir.

«وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ» **"Allah zalimlerin açık ve gizli her şeylerini en iyi bilendir."**

٤٨- ﴿لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ﴾

"48. Ey Peygamber! Aslında bu münafıklar (Tebük savaşından önce de) sana karşı bir çok zorluklar ve ihtilaflar çıkarmışlar ve senin aleyhinde niçe yollara başvurmuşlardı. Nihayet sana hak/ilahi destek geldi ve onlar istemedikleri halde, Allah emrini/din ve şeriatını onlara rağmen yüceltip hakim kıldı.

«لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ» **"Ey Peygamber! Aslında bu münafıklar daha Tebük seferinden önce de sana karşı büyük zorluklar, ihtilaflar çıkarmışlar ve senin aleyhinde nice yollara başvurmuşlardı."**

Kimi zaman insanların iman etmelerini engellemişler, kimi zaman **Akabe** gecesinde olduğu gibi ansızın baskın ile öldürme girişiminde bulunmuşlardı. Uhut savaşındaki bozgun yoluyla da yine böyle bir denemeye girişmişlerdi. Senin davanı geçersiz ve anlamsız kılmak için her türlü tuzağa, hile ve desiseye başvurmuşlar, inananların senin hakkındaki olumlu kanaatlerini değiştirme çabalarına girişmişler, her yol ve hileyi denemişlerdi.

« حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ » **"Nihayet sana hak/ilahi destek geldi."** Yardımı

ve takviyesi yetişti.

« وَظَهَرَ أَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ » **"Ve onlar istemedikleri halde, Allah emrini/din ve şeriatını onlara rağmen yüceltip hakim kıldı."** Dinini galip kıldı, şeriatını yüceltti, hem de onlara rağmen bunu gerçekleştirdi.

❁ ❁ ❁

49. – 54. ÂYETLER

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِى وَلَا تَفْتِنِّى ۗ أَلَا فِى الْفِتْنَةِ سَقَطُوا ۗ
وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾ إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۚ
وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا
وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا ۚ هُوَ
مَوْلٰينَا ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا
إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ ۗ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ
بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا ۖ فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾
قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ ۗ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا
فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا
بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا
وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾

Meâli

49. (Ey Peygamber!) O münafıklardan kimileri de senden: “Savaşa katılmamam için bana izin ver de, başımı belaya sokma, diye istekte bulunurlar. İyi bilin ki, böyle bir girişimde bulunmakla, zaten günaha girmişlerdir. Şüphesiz cehennem bütün kâfirleri kuşatmıştır.

50. (Ey Muhammed!) Eğer sana zafer ve ganimet türünden bir iyilik erişirse, bundan dolayı münafıklar üzülürler. Eğer sana herhangi bir

musibet, bir sıkıntı erişirse, bu defa: *"İyi ki biz önceden tedbirlerimizi almışız, (çünkü kendimizi tehlikeye atmaktan kurtardık")* diyerek senin ve müminlerin başına gelen felaketten ötürü sevine sevine dönüp giderler.

51. (Ey Peygamber! Onlara) de ki: *"Bizim için Allah'ın takdir ettiğinden başkası asla başımıza gelmez. O Allah, bizim yardımcımız ve işlerimizi düzene koyan yegane sahibimizdir. Öyleyse müminler sadece Allah'a güvenip dayansınlar."*

52. (Ey Muhammed! O münafıklara) de ki: *"Sizin bizim hakkımız da düşündüğünüz iki iyilikten biri olan ya zafer kazanmak veya Allah yolunda şehit düşmekten başka bir şey mi? Bizim de sizin için beklentimiz (iki kötülükten biridir,) Allah'ın kendi katından size; ya gökten bir azap indirmesi veya bizim elimizle (size ölüm ve esareti tattırmasıdır.) O halde siz (bizim akıbetimizi) bekleye durun, biz de (sizin akıbetinizi) bekleyip duracağız."*

53. (Ey Resulüm! O münafıklara) de ki: *"Allah yolunda ister gönüllü, ister gönülsüz olarak harcayın, bu, sizden asla kabul olunmayacaktır. Çünkü siz, Allah'a itaatten uzaklaşmış, inatçı bir toplumsunuz."*

54. Münafıkların bu yardımlarının kabul edilmeme nedeni şudur: Bunların gerçekten Allah'a ve Resulüne inanmamaları (herhangi bir sevap beklentisi ve azap endişesi taşımak-sızın sırf gösteriş için) ve üşene üşene namaza katılmaları, (cihad ve benzeri konularda) yardımda bulunurlarken de bunu istemeye istemeye yapmalarıdır.

Tefsiri

٤٩- ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ﴾

49. (Ey Peygamber!) O münafıklardan kimileri de senden: "Savaşa katılmamam için bana izin ver de, başımı belaya sokma, diye istekte bulunurlar. İyi bilin ki, böyle bir girişimde bulunmakla, zaten günaha girmişlerdir. Şüphesiz cehennem bütün kâfirleri kuşat-

mıştır.

«وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِى وَلَا تَفْتِنِّى» **"(Ey Peygamber!) O münafıklardan kimileri de senden: 'savaşa katılmamam için bana izin ver de, başımı belaya sokma," diye istekte bulunuyorlar."**

Ayetteki, «وَلَا تَفْتِنِّى» kavli, beni fitneye düşürme demektir ki, bununla şöyle denmek isteniyor: "Bana günah işletme, izin vermemekle beni günah işlemeye zorlama. Çünkü ben, eğer senden izinsiz olarak savaşa katılmayacak olursam, günah işlemiş olurum. İzin ver ki, böyle bir günaha bulaşmayayım." Ya da bunun anlamı şudur: "Beni helak olabileceğim bir şeye zorlama. Çünkü seninle birlikte eğer savaşa katılacak olursam, varlığım, her şeyim, ailem helak olur, yok olup gider."

Bir rivayete göre münafıklardan biri olan Cedd İbn Kays gelip şöyle dedi: "Kesinlikle Ensar da bilir ki ben kadınlara, uçkuruna düşkün biriyim. Beni sarışın Rum dilberleriyle yoldan çıkarma. Ancak ben sana mal vereyim, sen de beni kendime bırak."

«أَلَا فِى الْفِتْنَةِ سَقَطُوا» **"İyi bilin ki böyle bir girişimde bulunmakla, zaten fitneye düşmüşlerdir."** Yani asıl fitne zaten onların şu anda içine girdikleri durumdur ki bu da savaştan geri kalma ve cihada katılmama fitnesidir.

«وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ» **"Şüphesiz cehennem bütün kafirleri kuşatmıştır."** Yani şu anda. Çünkü cehennemin onları kuşatma sebeplerinin tümü kendilerinde var olmuştur. Ya da kıyamet gününde cehennem onları tamamen kuşatacaktır.

٥٠- ﴿إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ﴾

50. (Ey Muhammed!) Eğer sana zafer ve ganimet türünden bir iyilik erişirse, bundan dolayı münafıklar üzülürler. Eğer sana herhangi bir musibet, bir sıkıntı erişirse, bu defa: ***"İyi ki biz önceden tedbirlerimizi almışız, (çünkü kendimizi tehlikeye atmaktan kurtardık")***

diyerek senin ve müminlerin başına gelen felaketten ötürü sevine sevine dönüp giderler.

« إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ » **(Ey Muhammed!) Eğer sana zafer ve ganimet türünden bir iyilik erişirse, bundan dolayı münafıklar üzülürler."** Yani kimi gazvelerde zafer ve ganimet elde edecek olursan münafıklar bu yüzden üzülürler.

« وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ » **"Eğer sana herhangi bir musibet, bir sıkıntı erişirse,"** Yani kimi savaşlarda, örneğin Uhut savaşında görüldüğü gibi bir bozulma, bir şiddet ve bir sıkıntı ortaya çıkarsa, bu takdirde de,

« يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ » **"İyi ki biz önceden tedbirimizi almışız, (çünkü kendimizi tehlikeye atmaktan kurtardık,) diyerek"** Yani iyi ki biz oldukça dikkatli hareket etmişiz, uyanık davranmışız, şu anda almış olduğumuz tedbirle gerçekten ihtiyatlı olduğumuzu gösterdik demek suretiyle,

« وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ » **"Senin ve müminlerin başına gelen felaketten ötürü sevine sevine dönüp giderler."** Yani münafıklar toplumlarıyla ya da aileleriyle birlikte konuşmalarını sürdürdükleri yerden ayrılıp giderlerken bu şekilde şımara şımara giderler.

٥١- ﴿ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلٰينَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴾

51. (Ey Peygamber! Onlara) de ki: ***"Bizim için Allah'ın takdir ettiğinden başkası asla başımıza gelmez. O Allah, bizim yardımcımız ve işlerimizi düzene koyan yegane sahibimizdir. Öyleyse müminler sadece Allah'a güvenip dayansınlar."***

« قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا » **"Ey Peygamber! Onlara de ki: 'Bizim için Allah'ın takdir ettiğinden başkası asla başımıza gelmez."** Yani Allah bizim adımıza hayır veya şer olarak neyi murad etmiş-

se başımıza gelecek olan da odur, başkası değil.

« هُوَ مَوْلَينَا » **"O Allah, bizim yardımcımız ve işlerimizi düzene koyan sahibimizdir."** Yani bizi yöneten, idare eden, bizim üzerimizde hükümran olan ve bizim de kendisinin hükümranlığını kabullendiğimiz yüceler yücesi efendimiz ve Mevla'mızdır.

« وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ » **"Öyleyse müminler sadece Allah'a güvenip dayansınlar."** Burada mü'minlere düşen görev, başkalarına ve başkalarının sistemlerine değil, Allah'a ve O'nun dinine dayanıp güvenmeleridir.

٥٢-﴿ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴾

52. (Ey Muhammed! O münafıklara) de ki: ***"Sizin bizim hakkımızda düşündüğünüz iki iyilikten biri olan ya zafer kazanmak veya Allah yolunda şehit düşmekten başka bir şey mi? Bizim de sizin için beklentimiz (iki kötülükten biridir,) Allah'ın kendi katından size; ya gökten bir azap/ceza indirmesi veya bizim elimizle (size ölüm ve esareti tattırmasıdır.) O halde siz (bizim akıbetimizi) bekleye durun, biz de (sizin akıbetinizi) bekleyip duracağız."***

« قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ » **"Ey Muhammed! O münafıklara de ki: 'Sizin, bizim hakkımızda düşündüğünüz iki iyilikten biri olan ya zafer kazanmak veya Allah yolunda şehit düşmekten başka bir şey mi?'"** Bizim için, beklentide bulunduğunuz iki güzel şeyden biri vardır, bunlar da ya zafer kazanmamız veya Allah'ın dinini hakim kılmak uğruna şehit düşmemizdir. Her ikisi de sonuçta bizim için mutluluktur.

« وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا » **"Bizim de sizin için beklentimiz (iki kötülükten biridir,) Allah'ın kendi katından size; ya gökten bir azap indirmesi veya bizim elimizle (size ölüm ve esareti tattırmasıdır.)"** Gökten bir azap indirmesi, örneğin **Ad** ve **Semud** toplumlarına gökten indirdiği bir azap ile onları ceza-

landırdığı gibi cezalandırmasıdır. Bizim elimizle olacak olan azap ya da cezalandırma ise, mealde de belirttiğimiz gibi ya bunların bizim ellerimizle öldürülmeleri veya esir edilmeleridir.

« فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ » **"O halde siz (bizim akıbetimizi) bekleyedurun, biz de (sizin akıbetinizi) bekleyip duracağız."** Yukarıda işaret edip zikrettiğimiz hususları siz bizim için bekleyip görün, biz de sizin sonunuzun ne olacağını bekleyip göreceğiz.

٥٣– ﴿قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ﴾

53. (Ey Resulüm! O münafıklara) de ki: "Allah yolunda ister gönüllü, ister gönülsüz olarak harcayın, bu, sizden asla kabul olunmayacaktır. Çünkü siz, Allah'a itaatten uzaklaşmış, inatçı bir toplumsunuz."

« قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا » **"Ey Resulüm! O münafıklara de ki: 'Allah yolunda ister gönüllü, ister gönülsüz olarak harcayın,"** İyiliğin her çeşidini ve her yardımı Allah uğruna adı altında, ister kendi isteğinizle, herhangi bir baskı olmaksızın yapın, ister şu veya bu manada bir baskı altında yapın, her ne ad ve unvan ile yaparsanız yapın,

« لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ » **"Bu, asla sizden kabul olunmayacaktır."**

Burada, « طَوْعًا » ve « كَرْهًا » kelimeleri hal olarak mansubturlar. Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « كَرْهًا » kelimesini ötreli olarak, "**Kürhen**" okumuşlardır. Bu da haber manasında bir emirdir. Bunun manası da şöyledir: "İster kendi isteğinizle harcamada bulunup yardım edin, ister herhangi bir baskı yoluyla bunu yapın, bu, asla sizden kabul edilmeyecektir." Bu, adeta, **(Tevbe,80)** ayeti gibidir. Yüce Allah burada şöyle buyurmuştur:

« اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْلَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ » Yani. **"Onlar için ister af dile, ister af dileme;.... Allah onları asla affetmeyecek."**

Ya da şairin şu kavli gibi:

"أسيئي بنا أو أحسني لا ملومة لدينا ولا مقلية ان تقلت"

Burada şöyle denmek isteniyor: *"İster bizi kötüle, ister bize iyi davran, her nasıl davranırsan davran, biz seni ne kınar ve ne de sana buğzederiz.."*

Nitekim, "رحم الله زيد" kavlinde görüldüğü gibi bunun aksi de caizdir.

Bunun kabul edilmemesi demek, şu demektir: *"Allah Resulü (sav) onların vermek istediği yardımı ya da nafakayı onlara geri iade etti, onu onlardan kabul etmedi."* Yahut da bunun anlamı, *"yaptıkları yardımları sebebiyle onlara bunun için bir sevap öngörmedi, bir sevap vermedi"* demektir.

Ayette geçen, « طَوْعًا » kelimesinin manası, "Allah ve Resulünden bunlara herhangi bir zorlama yapılmaksızın, mecbur bırakılmaksızın" demektir. « كَرْهًا » ise mecbur bırakılarak, zorunda tutularak demektir. Burada **ilzam** yani **mecbur bırakılma** meselesinin, **ikrah** diye adlandırılmış olması, bu kimselerin münafık kimseler olmaları yüzündendir. Çünkü münafık olanların bir şeyi infak etme mecburiyetinde kalmış olmaları, bir bakıma onlar için infakta bulunmak gayet zor ve ağır geldiğinden ötürü buna ikrah denmiştir. Münafıklar açısından, sanki bu yardım zor kullanılarak alınıyormuş gibidir.

« إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ » **"Çünkü siz, Allah'a itaatten uzaklaşmış, inatçı bir toplumsunuz."** Burada, « إِنَّكُمْ » "Çünkü siz, muhakkak siz" kavliyle, onların yardımlarının neden kabul edilmediğinin gerekçesi açıklanmaktadır. Çünkü bu toplum fasık, isyankar, dik kafalı, inatçı bir toplumdur.

٥٤- ﴿ وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّٓا اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِه وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴾

54. Münafıkların bu yardımlarının kabul edilmeme nedeni şudur: Bunların gerçekten Allah'a ve Resulüne inanmamaları (herhangi bir sevap beklentisi ve azap endişesi taşımak-sızın sırf gösteriş için) ve üşene üşene namaza katılmaları, (cihad ve benzeri konularda) yardımda bulunurlarken de bunu istemeye istemeye yapmalarıdır.

« وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّٓا اَنَّهُمْ » **"Münafıkların bu yardımlarının kabul edilmeme nedeni şudur:"** Kıraat imamlarından Hamza ve Ali Kisai, « تُقْبَلَ » kelimesini « ى » harfiyle « يُقْبَلَ » olarak okumuşlardır. « اَنَّهُمْ » ise, « مَنَعَ » kelimesinin failidir. « هُمْ » zamiri ile, «اَنْ تُقْبَلَ » kavli de onun iki mefulüdürler. Yani: *"Onların yardımlarının kabul edilmesinin reddi, sadece onların inkarları yüzün dendir."* demektir.

« كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِه وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ» **"Bunların gerçekten Allah ve Resulüne inanmamaları, (herhangi bir sevap beklentisi ve azap endişesi taşımaksızın sırf gösteriş için ve) üşene üşene namaza katılmaları, (cihad ve benzeri konularda) yardımda bulunurlarken bunu istemeye istemeye yapmaları."** Ayette geçen, « كُسَالٰى » kelimesi, « كَسْلَانْ » kelimesinin çoğuludur.

« اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ » *"İstemeye istemeye, mecbur kalarak"* kavline gelince, bu münafıkların kıldıkları namaz ve yaptıkları yardımlar ile hiçbir zaman Allah'ın rızasını amaçlamadıkları gerçeğini belirtmek içindir. Ancak, bundan önceki ayette, « طَوْعًا » yani isteyerek, gönüllü olarak kavli ile nitelenirlerken burada ise onların bu niteliklerine yer veril-

memiş, bunun onlardan alınmış olmasının nedeni şudur; Bu kimselerin "**isteyerek veya gönüllü olarak yardım etmeleri**" demek, bu münafık kimselerin, Allah Resulü (sav) tarafından bir baskıya maruz kalmaksızın veya onların liderlerinden bir baskı sözkonusu olmaksızın kendiliklerinden getirip harcamalarıdır. Fakat onları böyle bir duruma getiren sebep ise, bunu arzulamaları veya böyle bir şeyi tercih etmeleri değil, kendilerini böyle bir yardımda bulunmak mecburiyetinde hissetmeleri, moral açıdan böyle bir durumda kalmalarıdır.

4. Cildin Sonu